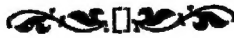

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॐ
धी सूर्यमकाश प्रिन्टिंग प्रेसमां मुळचंदभाई त्रीकमलाले छाप्यु
काळपुर टंकशाल अमदावाद. (कन्याशालानी नजीकमां.)
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॐ

ॐ ॐ

श्री जैन श्वेताम्बर तीर्थ धूरेवा नगर विभूषण

श्री केशरीयानी (ऋषभदेवजी) भगवान्

ॐ

ॐ

પ્રસ્તાવના.

આ મૂળ ગ્રંથ માગધી ગાથાવંધ છે, તેની સંખ્યાનું પ્રમાણ પળ કરતાં ૫૪૦ નું વતા-વેહું છે; ઉપરાંત આશિર્વાદાત્મક અને મિથ્યાદુષ્કૃત સૂચક વે ગાથાઓ પ્રાંતે અને બીજી વે ગાથાઓ મધ્યમાં કોઈ પણ સ્થલે ક્ષેપક છે, એકંદર ૫૪૪ ગાથાઓનું પ્રમાણ થયેહું છે.

આ પ્રકરણ કહો કે ગ્રંથ કહો, તેના કર્તા ભગવંત શ્રીમહાવીર સ્વામીના હસ્તદી-ક્ષિત શિષ્ય શ્રીધર્મદાસ ગણિ ગ્રણ જ્ઞાનના ધારક હતા. તેમણે પ્રથમ તો જો કે પોતાના પુત્રના હિત માટે આ ગ્રંથ વનાવ્યો હતો, પરંતુ તે અનેક મધ્ય જીવોના હિત માટે થયો છે. આ ગ્રંથમાં ઘટલા વધા હિતનાં વાક્યો સમાવેલાં છે કે તેનું પૃથક્ પૃથક્ વર્ણન કરવા વેસીં તો પાર આવે તેમ નથી. ઉપદેશના વિષયની પૃથક્તા વતાવવા માટે અંતુક્રમણિકા કરતાં જુદા જુદા ૨૫૦ વિષયો વતાવવામાં આવ્યા છે; પરંતુ જુદી-જુદી વિવક્ષા કરવા વેસીં તો તેથી વિશેષ વિષયો પણ ઉપલબ્ધ થઈ શકે તેવું છે. અંતુક્ર-મણિકામાં વિષય સંખ્યા ૩૨૩ ની આપેલી છે, પરંતુ તેમાં પ્રથમના ત્રણ વિષય અને મધ્યમાં આવેલી ૭૦ કથાઓ સૂચક ૭૦ અંક વાદ કરતાં વિષયસંખ્યા ૨૫૦ નો રહે છે.

આ ગ્રંથના કર્તા શ્રીમાન ધર્મદાસ ગણિ ભગવંતના હસ્તદીક્ષિત શિષ્ય હતા કે કેમ ? આ સંબંધમાં કેટલાક શંકા ડઠાવે છે, પરંતુ પ્રથમ દૃષ્ટિ આ ગ્રંથમાં આવેલા ઉપદેશની ગૌરવતા, પ્રૌઢતા, ગંભીરતા, વિશાલતા વિગેરે જોતાં વાંચનાર વંધુઓને સ્વતઃ એમ જણાઈ આવે તેવું છે કે, એમાં હેશ પણ શંકા ડઠાવવા જેવું નથી. કારણ કે આવી ગૌરવશાલી વાક્યરચના ભગવંતના સમયના ગ્રંથકર્તાને માટેજ ઘટમાન છે.

બીજું પ્રવલ કારણ આ છે કે આ ઉપદેશમાળાની ઉપર સંખ્યાવંધ ટીકાઓ થયેલી છે, જેમાં કર્તા એવા મહાપુરુષો, સત્યપરાયણ અને શુદ્ધિચાતુર્યમાં અદ્વિતીય પંડિતો છે કે જેમને અંશમાત્ર પણ શંકા પડી હોત તો તેઓ નિહરપણે પોતાની ટીકામાં તેનું સૂચન કર્યા શિવાય રહેતજ નહીં.

ત્રીજું કારણ આ છે કે આ ગ્રંથના પ્રારંભમાં આવેહું ધર્મદાસ ગણિના સાંસારિક પુત્ર રણસિંહ કુમારનું દૃષ્ટાંત જે ઘણી ટીકાઓમાં વિસ્તારથી આપેહું છે તે વંધુ કૃત્રિમ હોય તે તદ્દન અસંભવિત છે.

ચોથું કારણ આ છે કે શંકા ડઠાવનારનો મુખ્ય મુદ્દો પાંચમા આરાના પણ કેટલાંક એક મહત્વશાલી પુરુષોનાં દૃષ્ટાંતો આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવ્યાં છે તે ત્યાર પછીના કર્તા હોય તેવું જતાવે છે તે છે પરંતુ તે વાતમાં સમજફેર થાય છે, કેમકે અવધિજ્ઞાન ત્રિકાલ

વિષયી હોવાથી-એવાં દૃષ્ટાંતો જાણવાની તેમની શક્તિ હોય છે, એટલે તેવાં દૃષ્ટાંતો આપી શકે છે. કદિ તે તે દૃષ્ટાંતો સાથે આપેલા ક્રિયાપદોને માટે એમ કહેવામાં આવે કે તેમાં ભવિષ્યત્ કાલ વાપરવામાં આવેલ નથી; પરંતુ સિદ્ધાંતમાં પળ એવા ઘળા પુરાવા મળી શકે છે કે જેમાં ભવિષ્યત્ કાલની હકીકતને માટે પળ ક્રિયાપદ વર્તમાન કાલના વપરાયેલા છે.

પાંચમું અને છેલ્લું કારણ એ છે કે વર્તમાન સમયમાં વર્તતા સર્વ મુનિ મહારાજાઓ આ સંબંધમાં તદ્દન એકજ મત ધરાવે છે, તેમાં કોઈનો મત જુદો પડતો નથી. જેમણે અનેક સિદ્ધાંતો, પંચાંગીઓ, ગ્રંથો, પ્રકરણો અને કથાઓ વાંચેલાં છે એવાં વહુઓ તો જ્યારે એમાં શંકાનો અવકાશ ગણતા નથી ત્યારે આપણે પણ તેમના વિચારનેજ અનુસરું એ આપણી ફરજ છે. 'મહાજનો યેન ગતઃ સ પંથાઃ' એ મંત્ર અહીં ત્રાસ સ્મરણમાં રાખવા યોગ્ય છે.

આ પ્રકરણ હપરની અનેક ટીકાઓ પૈકી આ ભાષાંતર આરામવિજય ગણિતી કરેલી ટીકાનું કરવામાં આવ્યું છે. એના કર્તા એ ટીકાને છેડે પોતાનું નામ પણ મુદ્રવ્યું નથી, પ્રશિસ્ત પણ લખી નથી, તેમજ સંવત વિગેરે પણ જણાવ્યું નથી; તેથી વીજો વિશેષ નિર્ણય લેવાની શક્તિ તેણે નથી, તોપણ એટલું જણાવીએ છીએ કે આ ટીકાના કર્તા શ્રીહીરવિજય સૂરિ મહારાજની પરંપરામાં થયેલા છે, તેમના મુદ્દનું નામ શ્રીમુખતિ વિજયજી છે, અને તેઓ ઉપાધ્યાયજી શ્રીમદ્દશોવિજયજીના સમયમાં જ થયા છે. એઓ વ્યાખ્યાનકલામાં વહુ પ્રવીણ હતા. એમની પ્રશંસા સાંમળીને એક વસ્તુ શ્રીમદ્દશોવિજયજી પણ એમનું વ્યાખ્યાન સાંમળવા ગયા હતા, અને સાંમળીને વહુજ પ્રસન્ન થયા હતા એમ કહેવાય છે. એમણે શાંતિનાથજીનો રાસ-સવત ૧૭૮૫ માં લનાવ્યો છે, તદુપરાંત બીજું શું શું લનાવ્યું છે તે ચોક્કસ જાણવામાં નથી. એક પંચ કલ્યાણકનું સ્ત. લેને એમનું કરેલું પ્રસિદ્ધ છે. આ ગ્રંથના ટીકાકાર તરીકે એઓ છેલ્લા થયેલા જણાય છે.

આ ભાષાંતરના કાર્ય માટે પંચાસજી શ્રી ગંધીરવિજયજીએ આપેલી ટીકાની પ્રત, પંચાસજી આર્ણવ સાગરજીની ટીકાની પ્રત તથા એક વહુ માલીન મૂલ ગાથાઓ પરના દલ્લાની પ્રત, અમદાવાદમાં છપાયેલ ઉપદેશમાળાનો લાલાલવોધ ઇન્ડિયાદિની સહાય છેવામાં આવી છે, અને તેને અનુસરીને દરેક ગાથાના પાઠાંતરો નોટમાં જણાવ્યા છે. માગધીની સંસ્કૃત લાયા જાણવાના અભિલાષીને માટે કેટલાએક અપરિચિત માગધી શબ્દોનો સંસ્કૃત અર્થ ટીકા અનુસાર નોટમાં આપવામાં આવ્યો છે, તેમજ ગાથા હપરથી અર્થ કરનારને સવલ પડવા માટે અન્વયનાં અંકો પણ ગાથાઓમાં મુકવામાં આવ્યા છે, અને અર્થની અંદર વિશેષાર્થ કૌંસમાં આપવામાં આવેલ છે. જેમ લેને તેમ વિશેષ ઉપ-

યોગી થઈ પડે તેમ કરવા માટે બનતું-કર્યું છે. ઘણી સાધ્વીઓ અને શ્રાવિકાઓ આ ઉપદેશમાલા આત્મી કંઠે કરે છે, તેમને અથ ધારવા સવલ પડે તેવો દરેક પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

આ પ્રકરણની ટીકામાં પ્રારંભમાં આપેલી રણસિંહકુમારની વિસ્તૃત કથા ઉપરાંત બીજી ૭૦ કથાઓ જુદા જુદા પ્રસંગને લઈને આપવામાં આવી છે. ગાથાઓની અંદર તો તેથી વધારે નામો લખ્ય થાય છે, પરંતુ તે શિવાયનાં નામોની કથાઓ ઉપરની કથામાં અંતર્ગત થઈ જવાના કારણથી, પ્રથમ આવી ગયેલ હોવાના કારણથી, અથવા વિશેષ પ્રસિદ્ધ હોવાના કારણથી આપવામાં આવી નહીં હોય એમ જણાય છે. ૭૦ કથાઓ પૈકી ૬૫ કથાઓ તો ૨૮૩ ગાથા સુધીમાં આવી જાય છે, એટલે પાંચલી ગાથાઓ ૨૬૧ માં માત્ર પાંચજ કથાઓ છે, પરંતુ એકલો ઉપદેશજ મરેલો છે કે જે ઉપદેશનું મૂલ્ય થઈ શકે તેમ નથી.

આ ટીકાની અંદર ૧ ચંદનબાહ્યા, ૨ સંવાંધન રાજા, ૩ મરત ચક્રી, ૪ પ્રસન્ન-ચંદ્ર રાજર્ષિ, ૫ વાહુવલિ, ૬ સનત્કુમાર, ચક્રી, ૭ બ્રહ્મદત્ત ચક્રી, ૮ હદાયિત્તપમારક, ૯ જાસા સાસા, ૧૦ મુગાવતી સાધ્વી, ૧૧ જંબૂસ્વામી, ૧૨ ચિહાતી પુત્ર, ૧૩ હંદળ કુમાર, ૧૪ સ્કંદક સૂરિના શિષ્યો, ૧૫ હરિકેશી મુનિ, ૧૬ ષત્રુ મુનિ, ૧૭ વસુદેવના ખીવં નંદિવેળ, ૧૮ મગ્નમુકમાલ, ૧૯ સ્પૂલમદ્ર, ૨૦ સિંહશુકાવાસી મુનિ, ૨૧ પીઠ મહાપીઠ મુનિ, ૨૨ તામલિ તાપસ, ૨૩ શાલ્મિષ્ઠ, ૨૪ અવંતિમુકુમાલ, ૨૫ મેતાર્ય મુનિ, ૨૬ વજ્રસ્વામી, ૨૭ દત્ત મુનિ, ૨૮ મુનસપ્ત મુનિ. ૨૯ પરદેશી રાજા, ૩૦ કાલિકાચાર્ય, ૩૧ મહાવીર સ્વામીના પૂર્વમવો, ૩૨ વલ્લભ મુનિ, મૃગ અને રથકારક, ૩૩ પૂરણ તાપસ, ૩૪ વરદત્ત મુનિ, ૩૫ ચંદ્રાવંતસક રાજા, ૩૬ સાગરચંદ્ર કુમાર, ૩૭ કામદેવ શ્રાવક, ૩૮ દુમક, ૩૯ દુરમહારી, ૪૦ સહસ્રમલ્લ, ૪૧ સ્કંદ કુમાર, ૪૨ ચૂલળી રાણી, ૪૩ કનકકેતુ રાજા, ૪૪ કોણિક રાજા, ૪૫ ચાળાક્ય, ૪૬ પરશુ-રામ ને મુખ્ય ચક્રી, ૪૭ આર્ય મહાગિરિ, ૪૮ મેઘકુમાર, ૪૯ સત્યકી વિદ્યાધર, ૫૦ કૃષ્ણ, ૫૧ ચંદ્રકાચાર્ય ને તેનો શિષ્ય, ૫૨ અગારમર્દકાચાર્ય, ૫૩ પુષ્પચૂલા, ૫૪ અર્ણિકાપુત્ર-આચાર્ય, ૫૫ મરુદેવા માતા, ૫૬ સુકુમાલિકા, ૫૭ મૃગ સૂરિ, ૫૮ ગિરિથુક ને પુષ્પથુક, ૫૯ સેલકાચાર્ય ને પંચક શિષ્ય, ૬૦ હથ્થ-દશને પ્રતિવોધનાર નંદિવેળ, ૬૧ કંઠરિક ને પુંઢરીક, ૬૨ શશિમમ રાજા, ૬૩ શિવમક્ત પુલિંદ, ૬૪ શ્રેણિક રાજા ને વિદ્યાદાતા ચંડાલ, ૬૫ ત્રિદંડી, ૬૬ કપટક્ષપ તપસ્વી, ૬૭ દર્દુરાંક દેવ, ૬૮ મુલસ, ૬૯ જમાલિ અને ૭૦ કૂર્મની કથા મઠી સિત્તેર કથાઓ આવેલી છે. તેમાં કેટલીક તો

૧ અનુક્રમણિકામાં પણ કથાના નામ સાથે તેના અંક ચંદતા મુક્યા છે, તેવી સંદેહાસ્પદ જોષી શ્રકાલ્ય તેમ છે.

જંબુસ્વામીની કથા જેવી વધુ વિસ્તારવાળી છે, અને ઉપદેશવદે તો તમામ કથાઓ ધરપૂર છે.

આ ગ્રંથજ ઉપદેશની માત્રારૂપ હોવાથી તેમાં અમુક ઉપદેશ વિશેષ ગ્રાહ્ય છે એમ કહેવા જેવું નથી, તોપણ સ્વાસ્થ્ય ધ્યાન રાખી લેવાયક સ્થાનો આ નીચે દર્શાવ્યા છે. તે ઉપર વધારે ધ્યાન આપવું.

૧ માતા, પિતા, બંધુ, સ્ત્રી, મિત્ર અને સ્વજનો પળ સ્વાર્થને માટે પ્રાણાત કહ્યું આપનાર થાય છે, તે વિષે પૃષ્ઠ ૨૦૦ થી ૨૧૮. દરેક સંબંધપર કથા સાચે.

૨ જીવને સામાન્ય ઉપદેશ ગાથા ૨૦૩ થી ૨૧૭.

૩ પાસઘ્યાદિનું સ્વરૂપ-તેના લક્ષણ વિગેરે. ગાથા ૨૨૨ થી ૨૨૯ ને ૩૫૪ થી ૩૮૨.

૪ શ્રાવક કેવા હોય ? તેની કરુણી-કર્ષણ વિગેરે. ગાથા ૨૩૦ થી ૨૪૬.

૫ ચારે ગતિના દુઃખ. ગાથા ૨૭૯ થી ૨૮૭.

૬ ચારિત્રમાં સમિતિ વિગેરેમાં યત્ન કરવા સંબંધી તથા કષાય ગારવાદિ તજવા સંબંધી દશ દ્વાર. ગાથા ૨૯૬ થી ૩૪૮. તેમાં ક્રોધાદિ ચાર કષાયના પર્યાય નામો વિગેરે વધુ ફક્ત સમાવેલી છે.

૭ અગીતાર્થ ને અવહુશ્રુત સંબંધી વિચાર. ગાથા ૩૯૮ થી ૪૧૮.

૮ ગાથા ૪૨૬ પછીનો પ્રાંત ભાગનો અમૂલ્ય ઉપદેશ.

આ ગ્રંથ ઉપરથી કેટલાક ક્રિયામાર્ગથી ત્વસી ગયાનું કહેવામાં આવે છે; પરંતુ તેમ જો બન્યું હોય તો તેમાં વાંચનારની બુદ્ધિનો દોષ જણાય છે. કારણકે અમને તો આમાં સ્થાને સ્થાને વ્યવહારગામની પુષ્ટિ દર્શાવે છે. વળી શિયલ થયેલા વેષ છોડી દઈ સંવિદ્ પક્ષી થવા વાચકનો ઉપદેશ પડ્યો વધો સયુક્તિક આપેલા છે કે જો તે પ્રમાણે વર્તન કરવામાં આવે તો અવશ્ય આત્મહિત થાયજ. વાકી એકાંત રહેવામાં આવે તો પછી સંસારવૃદ્ધિ કરે ને કરાવે તેમાં કાંઈ પણ સંશય જણાતો નથી.

આ ગ્રંથમાં સમાવેલા ઉપદેશનું મહત્ત્વ અમે કેટલું જણાવી શકીએ ? ગ્રંથકાર પોતેજ ૬૩૪ મી ગાથામાં કહે છે કે-“ આ પ્રકરણ સાદ્યંત સાંખ્યના છતાં પણ જે ધર્મમાં હૃદયની ન થાય તેને અનંત સંસારી જાણવો. ” આટલું કંપનજ તેના મહત્ત્વ માટે બસ છે.

આ ગ્રંથનું ભારતીય શાસ્ત્રી પાસે કરાવીને, તેને ટીકા સાથે અક્ષરશઃ મેળવી સુધારવામાં આવ્યું છે મૂળ ગાથાઓના અર્થ માટે જાતે પણ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. ભારતીય તથા અર્થ ને સરલ થવા માટે બનતો પ્રયાસ કરેલો છે.

આ માત્રા પુરુષવર્ગ કરતાં સ્ત્રીવર્ગને વધારે ઉપયોગી હોય તેવું બીલકુલ જણાતું નથી, છતાં તેનું મળવું ગળવું સાધ્વીઓ અને શ્રાવિકાઓ વિશેષે કરતી હોવાથી શ્રીબુદ્ધિ-વિજયની (હુદેરાયની) મહારાજકા પરિવાર માંહેના સાધ્વીની લામશ્રી સંવત ૧૯૬૨ માં ભાવનગરમાં ચતુર્માસ રહેલા તે પ્રસંગે ઉપદેશ વડે પ્રયાસ કરીને શ્રાવિકાવર્ગનું

વિત્તે તે તરફ દોર્યું, જેથી શ્રાવિકાઓમાંથી આ ગ્રંથ માટે એક સારી રકમ ઉત્પન્ન કરવામાં આવી, જેનું લીસ્ટ આ ગ્રંથના પ્રાંતે આપવામાં આવ્યું છે. તે સહાયને લઈને આ ગ્રંથનું ભાષાંતર કરાવવાનું અને છપાવવા વિગેરેનું કામ હાથ ધરવામાં આવ્યું છે. અને તેનું પરિણામ પણ તેમના લાભમાં જ લાવવામાં આવ્યું છે. અર્થાત્ સંદાયક વહેંચોને, અન્ય ઉત્તમ શ્રાવિકાઓને તેમજ સાધ્વીસંમુદાયને આ લુક મેટ દોસ્ત્ર આપવાનું નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે અન્ય શહેરની શ્રાવિકાઓ તેમજ શ્રીમંત ગૃહસ્થની સ્ત્રીઓ જ્ઞાનાવરણી કર્મ ત્રોટવા માટે જ્ઞાનનો ઉદ્ધાર અને જ્ઞાનનું દાન કરવા રૂપ આ કાર્ય અનુકરણ કરવા યોગ્ય છે.

આ ગ્રંથનું ભાષાંતર તપાસ્યા છતાં તેમાં મતિદોષ દ્રષ્ટિદોષાદિ કારણથી કાંઈ પણ ભૂલ થઈ હોય તો તેને માટે મિલ્હાદુકઢની યાચના છે.

આ પરમ ઉત્કૃષ્ટ, સિદ્ધાંતની સરસ્વામણીમાં મુકવા લાયક અને તેજ પ્રકારની યોગ્યતા ધરાવનારો ગ્રંથ છે, તેથીજ કાઢવેલા આ ગ્રંથનું પઠન પાઠન કરવાનું નિષેધેલું છે, માટે જ્ઞાનાચારના પ્રથમ અવિચારને ધ્યાનમાં રાખીને તેનું યોગ્ય અવસરેજ પઠન પાઠન કરવું અને આ ગ્રંથને વિનય પૂર્વક છેવો, મુકવો ને વાંચવો, કે જેથી તેમાં રહેલો અમૂલ્ય ઉપદેશ હૃદય પર શુભ તેમજ દૃઢ અસર કરે અને તે પ્રમાણે વર્તન કરવાથી ભવ્ય આત્માનું કલ્યાણ થાય.

પ્રસ્તાવનાનું વધારે કંપાણ ન કરતાં અનુક્રમણિકા તરફ દ્રષ્ટિ કરવાની—તેને સાધ્યંત વાંચી જોવાની મહામળ કરો સમાપ્ત કરવામાં આવે છે. તે સાથે આજ્ઞા રાલવામાં આવે છે કે જો અનુક્રમણિકા સાધ્યંત વંચાશે તો આ ગ્રંથ વાંચ્યા શિવાય રહેવાશેજ નહીં એવી અમને સ્વામી છે. **इत्यर्कं विस्तरेण.**

નિવેદન.

ઉપરની હકીકતથી જણાયું હશે કે-આ ઉપદેશમાળા નામનો ગ્રંથ ભાવનગર શ્રી જૈન ધર્મપ્રસારક સભા તરફથી ૧૯૬૬ ની સાલમાં બહાર પડ્યો હતો. તેને આજ હાંબો વચ્ચે થઈ ગયો છે-અત્ર અમદાવાદમાં રહેતા જૈન શ્વેતાંબર જ્ઞાતે વીસાપોરવાડ શેઠજી પ્રસિદ્ધ નાના માળેકના કુટુંબમાં થઈ ગયેલા મહુમ્ શેઠ વાઢીલાલ લલ્લુભાઈની વિધ્વા બ્હેન ચંચલ બ્હેન અતિ ધર્મચુસ્ત છે. જે શેઠજીના જીવન ચરિત્રથી જણાશે. તેમને સાધુસાધ્વી તેમજ તેમની સોવતમાં વેસનારી શ્રાવીકા વર્ગમાંથી ઉપદેશ મળ્યો કે-ઉપદેશમાળા નામનું પુસ્તક અતી ઉપયોગી છે. અને અત્યારે તે મળતું નથી. તે માટે તમો દ્રવ્યનો સદ્ઉપયોગ કરી આ પુસ્તક જરૂર છપાવી મેટ તરીકે આપો તો બહુજ લાભ થશે તે સૌની પ્રેરણાથી તેમની ઇચ્છા થઈ અને પ્રસારક સભાની છપાવેલી નકલ મમે મેઢવી આપી. જેના સંયોગે કરી. આ ઉપદેશ માળા નામનો ગ્રંથ અત્ર અમદાવાદથી બહાર પાઢવામાં આવ્યો છે. જો કે આ પુસ્તક પ્રથમ સભાની, સંતથી અને મુંબાઈના છાપરખાનામાં છપાવેલું જેથી પરમ શુદ્ધ અને સુંદર છપાયેલું છે. પરંતુ આ આદૃત્તિ તો અમદાવાદમાં કોપી ઢુ કોપી પ્રમાણેજ છપાવેલ છે છતાં પળ પ્રેસો સાધારણ હોવાથી થુઢી તરફ સંપૂર્ણ કાલજી રાખ્યા છતાં પળ કાના, માત્રા, વિલંડીઓં વિગેરેની અશુદ્ધિનો સંભવ છે તો તે વાંચનાર વર્ગ મુધારીને વાંચશે. એમ મલામળ પૂર્વક તેમજ આ ગ્રંથ તૈયાર કરનાર શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાનો, તેમજ આ ગ્રંથ પોતાનાં નાળાં સદ્માર્ગે વાપરી જ્ઞાનને ઉચેજન આપનાર મહુમ્ વાઢીલાલ લલ્લુભાઈની સદ્ગુણી વિધ્વા કે જેઓની ઇચ્છાથી આ ગ્રંથમાં પોતાના સ્વામીનું નામ જાલંબી રાખવા તેઓ સાહેબનું ફોટા સહિત ઢુંઢું જીવનચરિત્ર તથા દેવ શુદ્ધમક્તિ નીમીત્તે મહાત્માઓ કે જે અત્યારે અમદાવાદમાંજ વિચરે છે શ્રીમાન્ વિજયનેમી સૂરિશ્વરજી તેમજ શ્રીમાન્ વિજયસીઢી સૂરિશ્વરજીના ફોટા તથા તેમનું ઢુંઢું જીવનચરિત્ર પ્રસિદ્ધ કરાવી પોતાના આત્માનું હિત ઇચ્છનાર બ્હેન ચંચલ બ્હેનનો આભાર માની અશુદ્ધિ કે જીનાજ્ઞા વિરુદ્ધ લતાળ આદિમાં ઢોષો રહ્યા હોય તો તેની ક્ષમા યાચી મિચ્છાદુઃખ્કૃત દઈ અત્રે વિરમું છું. એજ મુજેશુ કૌંબહુના.

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ

લી. પ્રસિદ્ધ કર્તા.

સંવત ૧૯૮૦ ના
કાર્તિક સુદિ ૬.
સૌભાગ્યપંચમી
મંગલવાર,

}

માસ્તર ઉમેચંદ રાયચંદ.

ઠેકાણું પાંજરાપોલ-અમદાવાદ.

स्वपरसमयपारिवारपारोग-शासनसम्राट-तीर्थरक्षाप्रवण-
परोपकारै-कार्पितकरण-तपोगच्छाधिराज
सूरिचक्रचक्रवर्ति-

आचार्य श्रीविजयनेमिसूरीशः

जन्म स. १९२९ दीक्षा सं. १९४५ गणित सं. १९६० पञ्चासत्त सं. १९६०
कालिक शु. १ ज्येष्ठ शु. ७ कार्तिक कृष्ण. ७ माघशर शु. ३
हस्ति सं. १९६४-ज्येष्ठ शु. ५

તપાગચ્છાધિપતિ તીર્થરક્ષક શાસન પ્રભાવક પૂજ્યપાદ ઓચાર્ય

મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીનું

ટુંક જીવનવૃતાંત.

આ મહાયુરુષનો જન્મ કાઠીઆવાઢમાં આવેલા પ્રસિદ્ધ મહુવા નામે ગામમાં થયો હતો. મહુવાની ભૂમી ઉત્તમ વિદ્વાનોની ઉત્પતિ માટે અભિમાન ધરાવે છે, કેમકે ત્યાંના નિવાસી ઘણાક પ્રસિદ્ધ વક્તાઓ અને લેખકોનાં નામો વારંવાર સાંઘઘ્વામાં આવ્યાં છે.

આપણા આ પૂજ્ય સૂરીશ્વરની પણ વક્તૃત્વ કળા અને ઉપદેશ છટા ઇટલી વધી તો રસાક અને અસરકારક છે કે જે સાંઘઘ્વામાં પાષાણ પણ પાણીરૂપ થઈ જાય તો પછી કોપલ દિલના માનવીઆ તેમની અમૃત વાણીથી પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરી શકે તેમાં તો કહેવાનુંજ શું.

તેમના ચારિત્રની ઉત્તમતા અને હઠતા અવર્ણનીય છે..વાર વર્ષની નાની વયમાંથી પોતે ચારિત્ર લઈ અદ્યાપી મુઘો નીરાવાધ નીષ્કલંક પાઘ્યું છે, અને હજુ પણ તેવીજ રીતે નિર્મલતાથી તેનું પોલન કરે છે.

તેમના અલંદ ઘાઢ વ્રહ્મચારીપણાનો પ્રતાપ ઇટલો વધો તો પ્રચંદ છે કે, શાસન દ્રોહી બ્રુવહો તેમની પાછલ મલે ચીંચીઆરીઓ કરે, પરંતુ તેમની સામે તો દૃષ્ટિ સરસી પણ કરી શકે તેમ નથી.

વ્રહ્મચર્યની શ્રેષ્ઠતા અને પવિત્રતાનો પ્રતાપ ઇટલો વધો તો પ્રભાવશાલી છે કે, દરેક દર્શનવાલાઓ વગર આનાકાનીય તેનો ઇકાંત સ્વીકાર કરે છે, તો તેની છત્ર છાયામાં રહેનાર માણસ આ લોકમાં ઉજ્જવલ યશ અને પરલોકમાં આત્મકલ્યાણની પ્રાપ્તિ કરે તેમાં તો શું આશ્ચર્ય.

પૂજ્યસૂરીશ્વરજીની સ્વસિદ્ધાન્ત તથા પરદર્શનના ન્યાયાદિ શાસ્ત્રોમાં અકુંઢ તીક્ષ્ણ મુદ્ધિ માટે તો કોઈ બે પળે ચાલનારનો વિસંવાદ છેજ નહિ વલી આ પૂજ્ય સૂરીશ્વર કાઠીઆવાઢ ગુજરાત, મારવાઢ, મેવાઢ, માઘ્વા વિગેરે ઘણા દેશોમાં ગામોગામ વી-ચરી પોતાની ઉપદેશ છટાથી જનસમુદાયના મન ઇટલા વધા તો હરી લીધા છે કે, શાસન દ્રોહી અને કદાગ્રહીજનો શીવાય દરેક જણ પોતાના સ્વરા અંતઃકરણથી તેમનું યશોગાન હમેશાં ગાયા કરે છે.

આજ સાધુ સમુદાયમાં અત્યારે શાસનદ્રોહી કંટકોને નિર્મૂલ કરવાની સ્ત્રી હીંમત, જો કોઈ પણ સાધુ મુનિરાજ ધરાવી હોય તો તે આજ શ્રીમદ્વિજય નેમિસૂરીશ્વરજીજ છે, અને તેને લઈને તેવા ધર્મદ્રોહીઓ અને તેના લાગતા વઘગતાઓએ એક સાધારણ વ્યક્તિને પણ ન થટે તેવા તુચ્છ આક્ષેપો તેમની ઉપર ઘણી વસ્ત કર્યા છે; પરંતુ જેમ

સૂર્યનો ઉદય થતાં નીચાચર ધુવડીઆ ઘડી જાય તેવીજ રીતે આ મુનીશ્વર તરફથી સૂત્ર સિદ્ધાંતનો 'સરેસરો સુલાસો' થતાં અને સત્યાસત્યનો પ્રકાશ પડતા, અત્યારે એક પળ ધર્મેદ્રોહી જાહેરમાં દેશવામાં આવતો નથી.

સમાજના અગર શાસનના નેતા પુરુષોને ધણી વસ્તે તુચ્છ લોકો તરફથી અળ-ઘટ્ટતી મુશ્કેલીઓ મોગવકી પડે છે, તથાપી તેની ઉન્નતિ એજ જેનું સાધ્ય વિંદુ છે એવા અગ્રગણ્ય પુરુષો તેવા દુર્વીનીત મનુષ્યો તરફ જરા પણ લક્ષ આપતા નથી.

અત્યારે આ મહાપુરુષ અમદાવાદ રાજનગરની શુભી ઉપર વિચરે છે, કે જ્યાં આ-ગલ શ્રોતાઓ ધણી મોટી સંખ્યામાં મેળા મળી તેમના ઉપદેશામૃતનું પાન કરી આનંદ પામે છે, અને અન્યદર્શન વાળાઓ પણ તેમની વાણીનું રહસ્ય વિચારતા થકા છક થઈ જાય છે.

પૂજ્યસૂરીશ્વરજી મહારાજના શ્રી સિદ્ધગિરિ-ગિરનારજી સમેતશિશ્વરજી-અંતરી-કજી-તારંગાજી વિગેરે આપણા પરમ પવિત્ર તીર્થ રક્ષણ માટે કરાતા સતત પ્રયાસો શ્રી કાપરદાજી-શેરીસાજી-કલોલ-શ્રી સ્તંભતીર્થ વિગેરે તીર્થ ભૂમીયોનો ઉદ્ધાર તથા પ્રતિષ્ઠાઓ-મેવાડ વિગેરેમાં તેરાપંથ વિગેરે પાસંદ મતોમાં મળી ગયેલા શ્રાવક માઈઓના ધાર્મિક જીવનનો પુનરુદ્ધાર વિગેરે વિગેરે અસીમ ઉપકારના કાર્યોનો આભાર સમગ્ર જૈન કોમથી આ ચન્દ્રદિવાકર પણ શુભી શ્રદ્ધાએ તેમ છેજ નહિ ?

રાજનગરમાં આ મહા પુરુષના ભક્તોમાં જૈન આગેવાન ઘનાદયો ઘણા સેવકો છે. કે જેનું વચન અલંબનીય દૃઢ છે જરા પણ આનાકાની કર્યા વગર જૈન શાસનના ગમે તેવા કામ-કરવાને તૈયાર રહે છે. અને તે કેમ પાર ઉતરે તેવું સ્વતંત્રી ધ્યાન આપતા આવ્યા છે અને હાલ પણ આપે છે આ મહાપુરુષ મારા પણ ઘણાજ ઉપકારી છે કે જેમના વહે હું પણ યત્ કિંચિત્ જ્ઞાનાદિ ધર્મ સારી રીતે પામી શક્યો હું, આ પુસ્તક પ્રગટ કરાવનાર બાઈ ચંચલ બ્હેનની પણ સંપૂર્ણ પૂજ્યશ્રી તરફ ભક્તિ હોવાથી તેઓ સાહેબના ફોટા સહિત તેમનું જીવનચરિત્ર અને પ્રકટ કરવામાં આવ્યું છે. આવા શાસન રક્ષક પરોપકારી મહાપુરુષના જેટલા ગીતગાન કરું તેટલા ઓછા છે. કારણકે ભાલો જિહ્વાથી જેના ગુણ ગણી શકાય નહીં ત્યાં મારા જેવા પામર પ્રાણીની એક જીભથી તેમનાં ગુણ શી રીતે જણાવી શકાય. ટુંકામાં અત્યારે આ મહાપુરુષ જૈન શાસન માટે મહાન્ ઉપકારી છે. અસ્તુ.

હાલમાં પણ અનેક શાસનપ્રભાવનાના કાર્યો અર્હનિષ્ઠ કરી રહ્યા છે અને તેજ પ્રમાણે શાસન પ્રભાવનાના કાર્યો કરવા માટે ચિરકાલ જયવંતા વર્તા.

લી. પ્રસિદ્ધકર્તા.

નરરત્ન મહુમ્ શેઠ. વાઢીલાલ લલ્લુમાઈ.

જન્મ.
સંવત ૧૮૧૮ ના
મહા સુદ ૧૫

અવસાન
સંવત ૧૯૬૧ ના
પોષ સુદ ૧૫

મહંમ શેઠ વાઢીલાલ લલ્લુભાઈ ટુંક જીવન વૃત્તાંત.

આ નરરત્નનો જન્મ સંવત ૧૮૯૮ ના મહા સુદ ૧૬ મેં અમદાવાદમાં ઠેકાણું કાલુસીંગની પોલમાં શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર આશ્નાયમાં જ્ઞાતે વીસાપોરવાડમાં ઘણા મુખ-સિદ્ધ એવા નાના માળેકના કુટુંબમાં થયો હતો. વાલ્યાવસ્થા વિત્યા વાદ કેલવળી છેવામાં કેટલોક વચ્ચત ગયા પછી શેઠજીની ઉમર આશરે (૨૦) વીસ વરસની થવા આવતાં તેમના પિતાશ્રી દેવલોક પામી ગયા કે જેથી ઘર વિગેરેનો બોજો તેમના શીર ઉપર આવી પડ્યો. તેઓ સાહેબને સરાફીનો ધંધો હતો. પોતાના ધંધામાં પોતે સંપૂર્ણ કાબેલ હતા તેના પ્રતાપે સાધારણ લક્ષ્મી પણ સારી સંપાદન કરી હતી અને તે લક્ષ્મીવડે શેઠજી સાહેવ ઘણી ઉદારતા તથા પરોપકારના કામ પણ હંમેશા કર્યા કરતા હતા. દરેક વર્ષે તીર્થયાત્રા-દેવદર્શન યુરુમક્તિમાં તત્પર રહેતા હતાં. અને હંમેશા વાલ્યાનાદિ સાંભલવાની રુચીવાલા હોવાથી જીવદયા તરફ તેમનો સંપૂર્ણ પ્રેમ હતો જેથી અમદાવાદમાં આવેલાં છોટા ઢોરના પાંજરાનો વહીવટ પણ શેઠજી સાહેવ કરતા હતા વલી તેઓ સાહેવે છોટા ઢોરના પાંજરામાં પોતાની જગ્યા પણ વાક્ષિય તરીકે આપેલી છે. તેઓ સાહેવ ગરીબ લાચાર માણસો તેમની પાસે આવતા તો તેમને યોગ્ય ઠેકાણે પાઢવા તથા વનતી મદદ પણ કરવા જુકતા નહોતા. શેઠજી સાહેવે જાતે દયાલુ સરલ સ્વર્માવી આનંદી અને સૌ સાથે હલીમલીને ચાલવાવાલા હતા. તેઓ સાહેવે મોયળીજી તીર્થમાં શ્રી મહ્મીનાથજી મહારાજની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં પોતે અગ્ર ભાગ લીધો હતો વિગેરે દરેક વર્ષના કામમાં સારો ભાગ લેતા હતા. શેઠજી સાહેવની તેમની જીંદગીમાં ચાર ક્ષીયોં એક પછી એક થયેલી છે. સંતતી કંઈક થયેલી પરંતુ લાંબા વચ્ચત મુધી કોઈ ટકેલું નથી અર્થાત કંઈ પણ સંતતીં હયાત નથી. શેઠજી સાહેવ તેમની છેલ્લી એટલે ચોથી છોને આશરે ૨૧ વર્ષની નાની ઉમરમાં વિધવા મુકીને સંવત ૧૯૬૧ ના પોસ સુદ ૧૬ મેં આશરે ૬૩ વર્ષની ઉમરે દેવલોક પહોંચ્યા છે. કે જે વિધવાનું નામ ચંચલ બ્હેન છે

શેઠજી સાહેબનાં તેમના ઉપર સંપૂર્ણ પ્રેમ અને વિશ્વાસ હોવાથી પોતાની સર્વે મીલકત ત્રણીઓ તથા કુટુંબીઓ વિગેરેને નહીં સોંપતા પોતાની સ્ત્રીનેજ સોંપી ગયા છે. આ ચંચલ બ્હેન પણ તેમના સહવાસમાં આવ્યા ત્યારથી ધર્મ ઉપર સંપૂર્ણ પ્રીતીવાલા હતા જેના પરિણામે પોતાની ૨૧ વરસની નાની ઉમરે વૈધવ્યપણું આવ્યા છતાં પણ આવાઈ ધર્મ ધ્યાન આદિ સારા સંસ્કારોમાં જોડાયેલા હોવાથી આજે તેમની ઉમર લગભગ ૪૦ વરસની થવા આવી છે છતાં પણ કોઈ જાતનું કર્લક કે કહેવત વિના તેમને ધર્મ-મય જીંદગી ગુજારી છે. વૈધવ્યપણું થયા પછી લગભગ ઇકાદ વર્ષમાંજ અને મુમ્સિદ્ધ નગર શેઠના મામાની દીકરી બ્હેન સીતા બ્હેનની તેમને સોવત થઈ હતી તેઓ ધર્મશીલ અને બુદ્ધીશાલી હોવાથી આ બ્હેનને ધર્મ માર્ગમાં જોડવામાં સારી સહાય કરેલો છે.

શેઠજી સાહેબ ગુજરી ગયા પછી આ બ્હેને-ત્રીજેજ વર્ષે ઇસ ૧૯૬૩ ની શાલમાં સારી ધામધુમ સાથે ઉજમણું માઢયું હતું. તેમાં હંમેશા પૂજા પ્રભાવના વિગેરે અઢાઈ ઓચ્છવ તથા સ્વામીવત્સલ વિગેરે પણ કરવામાં આવ્યું હતું. વલી આ બ્હેન પાલીતાણા જઈ ચોમાસુ પણ કરી આવેલા છે તે ચોમાસામાં ત્યાં અઢ્ઢની તપસ્યા કરી વામીત્સલ પણ કર્યું હતું. વલી શેત્રુંજયગીરીની નવાણું જાત્રાપણ કરી હતી. વલી અમદાવાદના ઢોસીવાડાની પોલના વિદ્યાશાળાના વહીવટ કરનાર શેઠ જેશીંગભાઈ હઢીસંગે શેત્રુંજય તીર્થનો સંઘ છરીપાલતા કાઢેલો તેમાં પણ છરીપાલતા શેત્રુંજયગીરીની જાત્રા પણ કરેલી છે. વિગેરે. હંમેશાં ધર્મક્રીયાઓ કરવામાં તત્પર રહે છે જેના પ્રતાપે મહાત્મા ગુરુષોના વાલ્યાનાદિ સાંભલવા બની શક્તિ તપસ્યા તેમજ પોસહ પ્રતિક્રમણાદિ દરેક આવશ્યક ક્રીયાઓ યથાશક્તિ કરવામાં જેમનું મન લાગેલુંજ રહે છે દરેક વર્ષે તીર્થ-યાત્રાઓ બની શકે તેવી સ્વામીભક્તિ ગુરુભક્તિ આદિ દરેક ધર્મના કામમાં અગ્ર ભાગ છે છે. જેના પરિણામે તેઓ જૈનોના દરેક તીર્થ જેવા કે શેત્રુંજય, ગીરનાર, આબુજી, તારંગાજી, કેસરીયાજી. સમેતશીલરજી, અંતરીકજી આદિ નાના મોઢા દરેક તીર્થની જાત્રાઓ કરેલી છે. અને હજુ પણ વર્ષમાં ઇકવે વખત તો તીર્થયાત્રાઓ કરેજ છે અને યથાશક્તિ દાનાદિક પરોપકારના કાર્ય પણ કર્યાજ કરે છે. વલી હમણાં ચારપાંચ વર્ષથી પરમપૂજ્ય ગુરુનીજી મહારાજ શ્રી સૌમાગ્યશ્રીજીની શિષ્યાઓ વંપાસરીજી તેમની શિષ્યા પ્રભાસરીજી આદિનો પણ સારો સંબંધ યયેલો છે. હંમેશાં જ્ઞાનાવરણી કર્મ તોઢ-

મહુમ શ્વેત વાલીલાલ ભલ્લુભાઈનું ઢુંક જીવન વૃત્તાંત.

૧૩

વામાં જ્ઞાનનું આરાધન અને તેની યક્તિ તેનું ઉત્તેજન કરવાયીજ થાય છે તેવો ઉપદેશ-પ્રસંગોપાત તેમને મલયાજ કરતો હતો. તેવા સંયોગોમાં આ ઉપદેશમાલા નામનું પુસ્તક ભાવનગર શ્રી જૈન ધર્મપ્રસારક સભાએ પ્રસિદ્ધ કરેલું પણ તે બુકો ખુરી. યવાથી કોઈ ઠેકાગે મલતી ન હતી. અને ઘણા સાધુસાધ્વીઓ તેમજ શ્રાવીકાઓની માગળી હતી. જેથી તેમની પાસે રહેલા સીતાબ્દેન તથા સાધ્વીજી શ્રી ચંપાસરીજી તથા પ્રભાસરીજી આદિની પ્રેરણાથી આ પુસ્તક છપાવવાની તેમની ઇચ્છા થઈ અને સંવત ૧૯૬૬ માં છપાવેલી ઉપદેશમાલાનો નકલ મને વતાવી. પછી તેના સ્વર્ણ વિગેરેનો અંદાજ કરી નકલો ૧૧૦૦ છપાવવાનું નક્કી કરી આ સર્વ બુકો મેટ તરીકે સાધુ સાધ્વી અને તેના સ્વર્ણ જીવોને આપવાનું નક્કી યવાથી આ બુક આ સ્વર્ણ જીવોની સંપૂર્ણ આર્થીક સહાયતાથીજ વહાર પાડવામાં આગી છે. સાથે તેમના મહુમ પતિ શ્વેત વાલીલાલ ભલ્લુભાઈનું નામ જાલવી રાસવા માટે તેઓ સાહેબનો ફોટો તથા અમનું જી.નચરિત્ર તેમજ દેવગુરુ યક્તિ નીમીત્તે કેસરીયાજી દાદાનો તેમજ જૈન શાસનના સ્થંભરૂપ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમીસૂરીશ્વરજી મહારાજનો ફોટો તથા તેમનું ઢુંક જીવનવૃત્તાંત પણ આ પુસ્તકમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. અજ. ૩૦ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ

શ્રી. પ્રસિદ્ધ કર્તા.

अनुक्रमणिका.

विषय.	गाथा.	पृष्ठ.
१ टीका करवानो हेतु... ..		१
२ उपदेशमाळाना कर्त्ताना पुत्ररणासहनुं चमत्कारिक चरित्र.		१
३ उपदेशमाळा प्रारंभ. टीकाकारनुं मंगळाचरण.		२५
४ ग्रंथकर्त्तांनुं मंगळाचरण.	१- ५	२५
५ विनयनी प्राधान्यता...	६- ७	२७
६ गुरुनुं महत्त्व-गुरुनुं स्वरूप.	८- १२	२८
७ साध्वीने विनयनो उपदेश-पुरुषनी प्राधान्यता.	१३- १४	३०
८ चंदनवाळानी कथा. (१)		३१
९ साध्वी करतां साधुनी श्रेष्ठता...	१५- १६	३५
१० संवाधन राजानुं दृष्टांत. (२)...	१७- १८	३५
११ पुत्रने अमावे द्रव्यनुं राजग्राह्यपणुं.	१९	३७
१२ आत्मसाक्षीए धर्म....	२०	३८
१३ भरतचक्रीनुं दृष्टांत (३)		३८
१४ प्रसन्नचंद्र राजर्षिनुं दृष्टांत. (४)		४१
१५ एकला वेषनी अप्रामाण्यता-वेष पण धर्मनो हेतु छे...	२१- २२	४७
१६ आत्मसाक्षीए धर्म-प्राणामानुसार कर्मबंध...	२३- २४	४८
१७ अभिमान वढे धर्म धर्ता नथी	२५	४८
१८ बाहुबलिनुं दृष्टांत. (५)		४९
१९ परचुरण उपदेश.	२६- २८	५७
२० सनत्कुमार चक्रीनुं दृष्टांत. (६)		५८
२१ आयुष्यनी आनृत्यता.	२९- ३०	६१
२२ गुरुनो उपदेश भारेकर्मीने लागतो नथी.	३१	६१
२३ ब्रह्मदत्त चक्रीनी कथा. (७)...		६२
२४ उदायी नृपने मारनारनुं दृष्टांत. (८)		७१
२५ उपरना दृष्टांतनो उपनय.	३२	७२
२६ केटलाएक प्राणीनां पापकार्यो प्रगट कहेवार्ता पण नथी.	३३	७२
२७ जासा सासानुं दृष्टांत. (९)....		७३
२८ पोताना दोषनी क्षमापनाथी निरावरणपणुं प्राप्त थाय छे.	३४	७५

अनुक्रमणिका-

विषय.	गाथा.	पृष्ठ.
२९ युगावतीनुं दृष्टांत. (१०)		७५
३० सराग संथमीमां सर्वथा अकषायीनो असंभव. ...	३५	७६
३१ कषायनां कडवां फळ.	३६	७७
३२ भोग तजवानां अनेक कारणी....	३७	७७
३३ जंबूस्वामीनुं दृष्टांत. (प्रासंगिक १६ दृष्टांत युक्त) (११)		७७
३४ रौद्रध्यानी.जीवो पण धर्मेना प्रभावयी प्रतिबोध पावे छे.	३८	९४
३५ चिलानी पुत्रनीं कथा (१२)....		९४
३६ अलाभ परिसह सहन करवानुं फळ.	३९	९७
३७ डंडणकुमारनी कथा. (१३)		९७
३८ मुनिपणानु स्वरूप	४०- ४२	९९
३९ स्कंदक शिष्योनुं दृष्टांत. (१४)....		१००
४० दुष्टोनो करेलो उपद्रव सहन करवो ते मुनिनो धर्मज छे.	४३	१०३
४१ धर्ममर्मां कुळनु प्रधानपणुं नयी....	४४	१०३
४२ हरिकेशि मुनिनी कथा. (१५)....		१०४
४३ कुळाभिमान न करवानां कारणी.	४५- ४७	१०९
४४ साधुए निर्लोभी यहुं... ..	४८	११०
४५ वज्रमुनिनुं दृष्टांत. (१६)		१११
४६ चारित्रि इच्छनुं तो पारग्रह तजवो-चारित्रि ने परिग्रहनुं विरोधीपणुं. ४९- ५२		११५
४७ तप ने सदनुष्ठाननुं फळ	५३- ५४	११६
४८ वसुदेव थयेलो नैदिषेणनी कथा. (१७)		११७
४९ मुनिए उत्कृष्ट क्षमा धारण करवी.	५५	१२१
५० गजसुकुमाळनी कथा. (१८)....		१२२
५१ मुनियोग्य उपदेश	५६- ५८	१२४
५२ तीव्र चतुर्थ ब्रत धारण करवा विषे.	५९	१२४
५३ स्थूलभद्रनी कथा. (१९)		१२५
५४ मुनिए तपपंजरमां वसवुं.	६०	१३२
५५ शुक्नी आज्ञानो अनादर न करवो.	६१	१३२
५६ सिंहशुफावा नी मुनिनुं दृष्टांत. (२०)		१३२
५७ ब्रह्मचर्यनी श्रेष्ठता	६२- ६५	१३५
५८ मुनिए परगुणने सहन करवा-मत्सर न करवो. ...	६६- ६८	१३६

વિષય:	પાના	પૃષ્ઠ.
૭૫૧ પીઠ અને મહાપીઠમુનિ (જાણી મુંદરીના જીવની કથા) (૨૧)		૧૩૭
૬૦ આત્મસ્તુતિ-પરનિંદા ન કરવા વિષે.	૬૧- ૭૩	૧૩૭
૬૧ શિષ્ય કેવા હોય ?...	૭૪- ૭૮	૧૩૯
૬૨ મુનિ કેવું બોલે ?	૭૯- ૮૦	૧૪૦
૬૩ અજ્ઞાન તપનું અલ્પ ફલ.	૮૧	૧૪૦
૬૪ તામલિ તાપસની કથા (૨૨)... ..		૧૪૧
૬૫ જ્ઞાનયુક્ત તપ કરવા વિગેરેનો ઉપદેશ.	૮૨- ૮૪	૧૪૧
૬૬ હજુ મારે માથે પળ બીજો સ્વામી છે ?	૮૫	૧૪૨
૬૭ શાલ્ભદ્રનું દૃષ્ટાંત (૨૩)		૧૪૨
૬૮ શાલ્ભદ્રના ચરિત્ર ઉપરથી ઉપદેશ.	૮૬- ૮૭	૧૪૫
૬૯ સાંખ્યનાં પળ રોમો-કેપ થાય તેવો અવંતી મુકમાલની કથા (૨૪) ૮૮		૧૪૬
૭૦ જીવ અન્ય ને શરીર અન્ય-પ્રવી મુનિની માન્યતા હોય છે....	૮૯	૧૪૭
૭૧ એક દિવસના ચારિત્રનું ફલ	૯૦	૧૪૮
૭૨ પ્રાણાંત ઉપસર્ગ કરનાર ઉપર પળ ક્ષમા કરવી.	૯૧	૧૪૮
૭૩ મેતાર્ય મુનિની કથા. (૨૫)		૧૪૮
૭૪ મુનિ ભક્તિ ને અભક્તિ કરનાર પર સમભાવ રાખે છે....	૯૨	૧૫૩
૭૫ શુદ્ધના વચનપર શ્રદ્ધા રાખવી....	૯૩	૧૫૪
૭૬ વજ્ર સ્વામીનું દૃષ્ટાંત. (૨૬)		૧૫૪
૭૭ શુદ્ધના વચનનું બહુમાન-તેથી થતો શિષ્યને પરમ લાભ....	૯૪- ૯૮	૧૫૫
૭૮ શુદ્ધનો પરાભવ કરવાથી હાનિ	૯૯	૧૫૬
૭૯ દત્ત મુનિની કથા (૨૭)		૧૫૬
૮૦ શુદ્ધપર ભક્તિરાગ કેવો હોવો જોઈએ ?	૧૦૦	૧૫૭
૮૧ મુનિશ્રવ મુનિનું દૃષ્ટાંત (૨૮)....		૧૫૮
૮૨ શુદ્ધને દેવની જેમ સેવવા-તેથી થતું ફલ.	૧૦૧- ૨	૧૬૦
૮૩ કેશિ ગણધર ને પ્રદેશી રાજાનો સંબંધ (૨૯)		૧૬૦
૮૪ આચાર્યનો પ્રભાવ-તેમની શિક્ષા.	૧૦૩- ૪	૧૬૫
૮૫ પ્રાણાંત કઠના સંભવમાં પળ સત્યજ્ઞ બોલ્યું....	૧૦૫	૧૬૫
૮૬ કાલિકાચાર્યની કથા (૩૦)....		૧૬૫
૮૭ યથાસ્થિત સત્ય ન બોલવાથી બોધિલાભનો વિનાશ થાય છે. ૧૦૬		૧૬૮
૮૮ મહાવીર સ્વામીના પૂર્વભવોનો સંબંધ (૩૧)		૧૬૮

अनुक्रमणिका.

१७

विषय.	गाथा:	पृष्ठ.
८९ प्राणति पण मुनि पोताना नियम विरावता नयाः	१०७	१७१
९० करण करावणने अनुमोदननुं समान फळ....	१०८	१७१
९१ बळदेव, रथकार ने भुगनी कथा. (३२)....	....	१७१
९२ दयारहित अज्ञानतपनुं दुच्छ फळ.	१०९	१७४
९३ पूरण तापसनुं वृत्तांत. (३१)....	....	१७४
९४ नित्यवासी यहुं पडे त्यारे मुनिष केवी रीते रहेवुं ?	११०-१११	१७४
९५ जपाश्रयने घर न मानवुं.	११२	१७५
९६ गृहस्थनो अल्प प्रसंग पण मुनिने हानि करे छे.	११३	१७५
९७ वरदत्त मुनिनुं दृष्टांत (३४)	....	१७५
९८ स्त्रीनो परिचय तप, स्त्रीळ ने व्रतादिनो नाश करे छे	११४	१७९
९९ मुनिष तजवा योग्य कार्य.	११५-११७	१७९
१०० प्राणति पण गृहित अभिग्रह न तजवो.	११८	१८०
१०१ चंद्रावतंसक राजानुं दृष्टांत. (३५)	....	१८०
१०२ मुनिष परिसहो सहेवा-तेज तेनो धर्म छे	११९	१८१
१०३ गृहस्थ पण व्रतमां दृढ होय छेतो मुनि केम न होय ?	१२०	१८१
१०४ सागरचंद्र कुमारनुं दृष्टांत. (३६)	....	१८१
१०५ देवकृत उपसगयी श्रावक पण चळता नयी.	१२१	१८४
१०६ कामदेव श्रावकनुं दृष्टांत. (३७)	....	१८४
१०७ भोगने भोगव्या विना इच्छा मात्रयी दुर्गति पामे छे....	१२२	१८८
१०८ दुमकनुं दृष्टांत. (३८)	....	१८८
१०९ जिन वचनना आराधनमां प्रमाद न करवो.	१२३	१८९
११० रागद्वेषनुं त्याज्यपणुं-तेनां कडु फळ	१२४-१२९	१८९
१११ कुशिष्य चारित्रने निष्फल करे छे.	१३०	१९०
११२ क्रोधनुं त्याज्यपणुं-तेनां कडु फळ.	१३१-१३४	१९१
११३ प्रमादनुं त्याज्यपणुं-तेनां फळ	१३५	१९२
११४ मुनिष आक्रोशादि सर्व सहन करवुं.	१३६	१९३
११५ दृढमहारीनुं वृत्तांत. (३९)	....	१९३
११६ मुनि अपकारी मत्से पण अपकार करता नयी.	१३७	१९५
११७ सहस्रमल्लनी कथा. (४०)	....	१९५
११८ मुनिनी क्षमा-अने सहनशीलता.	१३८-१४०	१९६
११९ मुनि वंशुवर्गना स्नेहासमां वधाता नयी....	१४१	१९७

विषय	पाना.	पृष्ठ.
१२० स्कंदकुमारनुं दृष्टांत. (४१)	....	१९७
१२१ वैशुवर्गेना स्नेहनुं त्याज्यपणुं	१४२-१४३	१९९
१२२ माता पिता विगेरे संवंधीओ आ भवमां अनेक दुःख आपे छे.	१४४	२००
१२३ माता पण पुत्रनुं अहित करै छे....	१४५	२००
१२४ चुलणी राणीनु दृष्टांत. (४२)....	....	२००
१२५ पिता पण पुत्रनुं अश्रेय करै छे....	१४६	२०३
१२६ कनककेतु राजानी कथा (४३)....	....	२०४
१२७ भाई पण भाईने हणै छे.	१४७	२०६
१२८ स्त्री पण पतिने विष आपे छे	१४८	२०६
१२९ पुत्र पण पिताने दुःख आपे छे....	१४९	२०७
१३० कौणिक राजानुं दृष्टांत. (४४)	....	२०७
१३१ मित्र पण मित्रने हणै छे.	१५०	२०८
१३२ बाणाक्यनुं दृष्टांत (४५)	....	२०९
१३३ स्वजनो पण स्वजनोनुं अनिष्ट करै छे.	१५१	२१३
१३४ परशुराम ने झुभूर चक्रीनी कथा. (४६)	....	२१४
१३५ श्रेष्ठ मुनिओ अनिश्रापज विचरै छे.	१५२	२१८
१३६ आर्य महागिरि प्रबंध. (४७) ...	....	२१८
१३७ सांसारिक सुंदरतायां मुनि लोभाता नयी....	१५३	२१९
१३८ कुलवान मुनिओ मुनिजनो नो संघट्ट खमे छे.	१५४	२१९
१३९ मेघकुमारनुं दृष्टांत. (४८)	....	२२०
१४० मुनिष् गुरुकुलमांज वसनुं-एकाकी विचरनुं नहीं	१५५-१६१	२२२
१४१ तजवा योग्य स्त्रीओ....	१६२-१६३	२२३
१४२ विषयरागना परवशपणायी जीव संसारयां भये छे	१६४	२२४
१४३ सत्यकी विद्याधरनी कथा (४९)	....	२२५
१४४ मुनिराजनी सेवाभक्तियी अश्रुम कर्म थियिल बाय छे.	१६५	२२५
१४५ श्रीकृष्ण प्रबंध (५०)	....	२२६
१४६ साधु मत्ये करैला वंदना नमस्कारादियी पापकर्मनो क्षय बायछे.	१६६	२२८
१४७ सुश्रिष्यो गुरुनी श्रद्धाने पण दृढ करै छे.	१६७	२२८
१४८ चहलदाचार्ये ने तैना श्रिष्यनी कथा. (५१)	....	२२९
१४९ सुश्रिष्योयी परचरेलो कुशुर-राजपुत्रोए करावेछै तैनुं मोचन.	१६८-१६९	२३०
१५० अंगार मर्दकाचार्यनी कथा. (५२)	....	२३१

વિષય.	માથા.	પૃષ્ઠ.
૧૫૧ સ્વપ્નમાં પળ સંસારસ્થિત જોવાથી જીવ બોધ પામે છે....	૧૭૦	૨૩૨
૧૫૨ પુષ્પચૂલની કથા..(૫૩)	....	૨૩૨
૧૫૩ અંતાવસ્થાપ ષળ જે ધર્મ કરે છે તે આત્મહિત સાધે છે.	૧૭૧	૨૩૫
૧૫૪ અર્થિકાપુત્ર પ્રવંધ. (૫૪)	....	૨૩૫
૧૫૫ કર્મની લઘુતા હોય તોજ ભોગો તજી શકાય છે.	૧૭૨-૧૭૩	૨૩૭
૧૫૬ પ્રાણાંત કષ્ટ આપનાર ઉપર પળ મુની દ્વેષ ચિંતવતા નથી.	૧૭૪-૧૭૬	૨૩૭
૧૫૭ વધાદિક પાપકર્મનો જઘન્ય ને ઉત્કૃષ્ટ ઉદય કેટલો થાય છે ?	૧૭૭-૧૭૮	૨૩૮
૧૫૮ મસ્ત્રેવા માતાનું અવલંબન ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી.	૧૭૯	૨૩૮
૧૫૯ મસ્ત્રેવા માતાની કથા. (૫૫)....	....	૨૩૯
૧૬૦ મત્સ્યકવુદનું અવલંબન પળ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી	૧૮૦-૧૮૧	૨૪૦
૧૬૧ અસ્થિશેષ રહે તો પળ વિષયનો વિશ્વાસ કરવો નહીં....	૧૮૨	૨૪૦
૧૬૨ મુકુમાલિકાની કથા. (૫૬) ...	....	૨૪૧
૧૬૩ નીરંકુશ આત્મા વશ કરાતો નથી-આત્મદમનની આવશ્યકતા.	૧૮૩-૧૮૮	૨૪૪
૧૬૪ વીષયસુખના સેવનથી તુષ્ટી થતી નથી.	૧૮૯-૧૯૦	૨૪૪
૧૬૫ રસયુદ્ધ પ્રાણી પરીણામે દુઃખ પામે છે. ..	૧૯૧	૨૪૫
૧૬૬ મંગુસુરીની કથા. (૫૭) .	....	૨૪૫
૧૬૭ આત્મપરીતાપ ...	....	૧૯૨-૧૯૬ ૨૪૭
૧૬૮ જીવે ગ્રહણ કરીને મૂકેલાં શારીરાદી-તદ્વારા ઉપદેશ....	૧૯૭-૨૦૨	૨૪૮
૧૬૯ જીવને ઉપદેશ ...	....	૨૦૩-૨૧૭ ૨૫૦
૧૭૦ અદ્વારહીત ધર્માચરણ મોક્ષને સાધનાર થતું નથી	૨૧૮-૨૧૯	૨૫૪
૧૭૧ કેવા યતીઓષ ધરમાત્રજ વદલ્યું કહેવાય ?	....	૨૨૦ ૨૫૪
૧૭૨ ઉત્પ્લૂત આચરણનું ફલ	....	૨૨૧ ૨૫૬
૧૭૩ પાસઘ્યાદીનો સંગ ન કરવો	....	૨૨૨-૨૨૬ ૨૫૬
૧૭૪ શીલવીકલ્પને વર્જવા ને શીલમાં ઉચ્ચમી યત્ન.	....	૨૨૭ ૨૫૬
૧૭૫ ગિરિશુક અને પુષ્પશુકની કથા. (૫૮)....	....	૨૫૭
૧૭૬ પરમાર્થના જાણ પાસઘ્યા સુવિહિત સાધુને વાંદવા દેતા નથી.	૨૨૮	૨૫૮
૧૭૭ સુવિહિત મુનિ પાસે વંદન કરાવનાર પાસઘ્યાને થતું ફલ.	૨૨૯	૨૫૮
૧૭૮ શ્રાવક કેવા હોય ? તેની કરણી-તેમનું કર્તવ્ય વિગેરે.	૨૩૦-૨૪૬	૨૫૯
૧૭૯ ઉત્તમ શિષ્યો પ્રમાદી શુરને પળ ટેકાળે લાવે છે.	૨૪૭	૨૬૩
૧૮૦ સેલકાચાર્ય ને પંથક શિષ્યની કથા. (૫૯)	....	૨૬૬
૧૮૧ નિકાચીત કર્મનો ભોગ અતી વલ્લવાન છે....	....	૨૪૮ ૨૬૬
૧૮૨ દશ દશને પ્રતિવોધક નંદિષેખની કથા. (૬૦)	....	૨૬૬

विषय.

गाथा

पृष्ठ.

१८३ कर्मना वशवर्त्तिपणाथी जीव जाणतो छतो मोह पामे छे.	२४९-२५०	२७०
१८४ अंते थता अशुभ शुभ परीणामनुं फळ तादृश मळे छे....	२५१-२५२	२७१.
१८५ कंदरीक ने पुंदरीकनी कथा. (६१)	....	२७२
१८६ चारीत्रने वीराधनार शुनी प्रमादने तजी शकतो नथी....	२५३-२५४	२७३
१८७ चक्रवर्ती छ खंडनी ऋद्धी तजी शके छे पण शीथील थ- येल शीथीलपणुं तजी शकतो नथी.	२५५	२७४
१८८ मनुष्यभवमां मुखलंपटने नरकमां थयेल पञ्चात्ताप	२५६	२७४
१८९ शशीप्रभ राजानी कथा. (६२)	....	२७४
१९० सुरप्रभदेवे शशिप्रभनें आपेल उत्तर ने तेनुं रहस्य.	२५७-२५८	२७५.
१९१ संयम योगमां करेला प्रमादनुं फळ.	२५९	२७६
१९२ शोक करवा लायक कथा जीवो छे ?	२६०	२७६
१९३ उत्तम उपदेश.	२६१-२६४	२७६
१९४ ज्ञानदाता गुरुने शुं अदेय छे ?...	२६५	२७७
१९५ शिवभक्त पुलिंद (भिल्ल) नी कथा. (६३)	....	२७८
१९६ विद्याना इच्छके गुरुनो विनय अवश्य करवो. ...	२६६	२७९
१९७ श्रेणिकुने विद्या आपनार चंडाळनी कथा. (६४)	....	२७९
१९८ विद्यागुरुनो अपलाप करनार नष्टविद्य थाय छे.	२६७	२८३
१९९ त्रिदंडीनी कथा. (६५)	....	२८३
२०० एक जीवने बोध प्रमाडनार सर्व जीवलोकमां अमारि पटह बगडावे छे.	२६८	२८४
२०१ समकित दाता गुरुनो प्रत्युपकार थइ शकतो नथी.	२६९	२८४
२०२ समकितनुं फळ.	२७०-२७२	२८४
२०३ प्रमादथी समकित मलिन थाय छे.	२७३	२८५.
२०४ सो वर्षना आयुष्य साथे पुण्य पापथी थता बंधनी वहेचण. २७४-२७६	२७४-२७६	२८५
२०५ धर्ममां प्रमादीने श्रेष्ठ मुखनी प्राप्ति न होय....	२७७	२८५
२०६ देवताना मुख मुखे कही शकाय तेम नथी.	२७८	२८६
२०७ नरक गतिनां दुःख....	२७९-२८०	२८७
२०८ तिर्यक् गतिनां दुःख.	२८१	२८७
२०९ मनुष्य गतिनां दुःख.	२८२-२८४	२८८
२१० देव गतिनां दुःख.	२८५-२८७	२८८
२११ स्वामीपणुं स्वाधीन छतां दासपणुं कोण स्वीकारे ?....	२८८	२८९

विषय.	माथा.	पृष्ठ.
२१२ आसन्नसिद्धि जीवोन्तुं लक्षण....	२८९-२९०	२९०
२१३ धर्म करवानी आवश्यकता.	२९१-२९३	२९०
२१४ यतनानी आवश्यकता—तेनुं निरूपण-दशद्वार.	२९४-२९६	२९१
२१५ पांच समितितुं पालन केवी रीते थाय ? (प्रथम द्वार).	२९६-३००	२९२
२१६ क्रोधादि दश क्लेशरूप छे. (द्वितीय द्वार)....	३०१	२९३
२१७ क्रोधना पर्यायो	३०२-३०३	२९४
२१८ मानना पर्यायो.	३०४-३०५	२९४
२१९ मायाना पर्यायो.	३०६-३०७	२९५
२२० लोभना पर्यायो.	३०८-३०९	२९५
२२१ कषायो तजवा संवधी उपदेश.	३१०-३१५	२९६
२२२ हास्यादि षट्कने तजवा संवधी उपदेश. ...	३१६-३२१	२९८
२२३ कर्मने पराधीन थयेल जीव अकार्य करे छे....	३२२	३००
२२४ अनुभव रहित बहुश्रुत भोक्षमार्गनो आराधक यतो नयी.	३२३	३००
२२५ अणे गारव तजवा विषे. (३)	३२४-३२६	३००
२२६ इन्द्रिय द्वार. (४)	३२७-३२९	३०१
२२७ मद त्याज्य द्वार. (५) . .	३३०-३३३	३०२
२२८ ब्रह्मचर्य गुप्ति द्वार. (६)	३३४-३३७	३०३
२२९ स्वाध्याय द्वार. (७)	३३८-३४०	३०४
२३० विनय द्वार. (८)....	३४१-३४२	३०६
२३१ तप द्वार. (९) ...	३४३-३४४	३०६
२३२ मुनिप रोगोत्पत्ति समयैकेम वर्तवुं ? बैयान्त्र कोनी कोनी करवी ? (शक्ति न गोपववा संबंधी १० मुं द्वार.)	३४५-३४८	३०६
२३३ लिंगधारीनुं स्वरूप विगेरे. ...	३४९-३५३	३०७
२३४ पार्श्वस्थादिकनां लक्षणो.	३५४-३८२	३०९
२३५ आ काळे कोई साधुजो ज नयी ? एवी शंकानुं निवारण	३८३-३८४	३१७
२३६ मायावीनुं स्वरूप—तेनुं परिणाम.	३८५-३८६	३१७
२३७ कपटक्षप तपस्वीनी कथा. (६६) ...	...	३१८
२३८ विराधकनुं स्वरूप ...	३८७	३१९
२३९ आराधकनुं स्वरूप ...	३८८	३२०
२४० एक स्थाने केवा मुनि रहे ? ...	३८९-३९१	३२०
२४१ सर्वाणुज्ञा के सर्व निषेध जिन प्रवचनमां नयी	३९२	३२१
२४२ धर्ममां मायानो अवकाश ज नयी.	३९३-३९४	३२१

વિષય.	ગાથા.	પૃષ્ઠ.
૨૪૩ લાખાલામનો વિચાર કરનારે વસ્તુને ઓઢાવવી.	૩૯૫	૩૨૨
૨૪૪ ચારિત્રાચારના બે પ્રકાર	૩૯૬-૩૯૭	૩૨૨
૨૪૫ અમીતાર્થ ગચ્છને પ્રવર્તાવતો અનંત સંસારી થાય.	૩૯૮	૩૨૨
૨૪૬ શિષ્યે પુછેલું તેનું કારણ.	૩૯૯	૩૨૨
૨૪૭ શુભહારાજનો ઉત્તર-અમીતાર્થ આરાધક થઈ શકતો નથી ૪૦૦-૪૧૧	૪૦૦-૪૧૧	૩૨૩
૨૪૮ અવહુશ્રુત(અલ્પશ્રુત) પણ મોક્ષમાર્ગમાં યતના કરી શકતો નથી ૪૧૨-૪૧૮	૪૧૨-૪૧૮	૩૨૬
૨૪૯ શુરુપર્વક્રમથીજ વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય છે	૪૧૯	૩૨૮
૨૫૦ જ્ઞાનીજ ક્રિયામાં બરાબર પ્રવર્તી શકે છે.	૪૨૦	૩૨૮
૨૫૧ જ્ઞાન સાથે ક્રિયાની આવશ્યકતા.	૪૨૧-૪૨૬	૩૨૯
૨૫૨ ચારિત્રને અંગે વિવિધ ઉપદેશ	૪૨૭-૪૩૫	૩૩૦
૨૫૩ શુણવિના આદંબર વ્યર્થ છે.	૪૩૬	૩૩૩
૨૫૪ સાધુના હેતુમાં કોણ ગણાય છે ?	૪૩૭	૩૩૩
૨૫૫ માત્ર કાયાવહે કાંઈ શુણ પ્રાપ્ત થતા નથી..	૪૩૮	૩૩૩
૨૫૬ કેટલાકનું મરણ, કેટલાકનું જીવણું ને કેટલાકનું બંને શ્રેષ્ઠ છે અને કેટલાકનું મરણ જીવણું બંને અહિતકારક છે.	૪૩૯	૩૩૪
૨૫૭ દર્દીરાંક દેવની કથા. (૬૭)....	....	૩૩૪
૨૫૮ કેટલાકનો પરલોક, કેટલાકનો આલોક ને કેટલાકના વળેલાક સારા હોય છે અને કેટલાકના બંને લોક નહીં હોય છે.	૪૪૦-૪૪૪	૩૪૦
૨૫૯ સુવિહિત પુરુષો પરને પીઠા કરતા નથી....	૪૪૫	૩૪૧
૨૬૦ મુલસની કથા. (૬૮)	....	૩૪૨
૨૬૧ ઉપકરણો મેલવ્યા છતાં યતનાજ ન કરે તો મેલવણું વ્યર્થ છે.	૪૪૬-૪૪૭	૩૪૩
૨૬૨ જિનેશ્વર ચલાત્કારે ધર્મ કરાવતા નથી, ઉપદેશજ આપે છે.	૪૪૮-૪૪૯	૩૪૪
૨૬૩ જિનેશ્વરના ઉપદેશનું ફલ	૪૫૦-૪૫૩	૩૪૪
૨૬૪ આત્મહિતકારક ધર્માનુષ્ઠાનનું ફલ વિગેરે....	૪૫૪-૪૫૮	૩૪૫
૨૬૫ ધર્માનુષ્ઠાન ન કરવાથી નિંદા પાત્ર થવાય છે.	૪૫૯	૩૪૬
૨૬૬ જમાલિની કથા (૬૯)	....	૩૪૭
૨૬૭ સામાન્ય ઉપદેશ	૪૬૦-૪૬૫	૩૪૯
૨૬૮ પંચેન્દ્રિયપણા વિગેરેની દુર્લભતા.	૪૬૬	૩૫૧
૨૬૯ ધર્મ રહિત જીવને અંત સમયે શોક થાય છે.	૪૬૭-૪૬૯	૩૫૨
૨૭૦ ધર્માચરણ કરનારને અંત સમયે ચિંતા ન હોય.	૪૭૦	૩૫૨
૨૭૧ માસાહસ પક્ષીની જેમ ઉપદેશ દેવામાં કુશળ પણ આવ- રણમાં તત્પર નહીં હોવા કેટલાક જીવો હોય છે. ...	૪૭૧-૪૭૨	૩૫૨

अनुक्रमणिका.

२३

विषय.	माथा.	पृष्ठ.
२७२ कैटलाएक नटनी जेम मात्र उपदेश करनारज होयछे....	४७३-४७४	३५३
२७३ आत्महित करनारना विचार.	४७५	३५४
२७४ प्रमादीनुं संयम केहुं होय ? ...	४७६-४७७	३५४
२७५ पापीना जीवितने धिक्कार छे. ...	४७८	३५५
२७६ धर्मयुक्त व्यतित थयेला दिवसादिकज लेखे छे. ...	४७९-४८०	३५५
२७७ अनेक युक्ति दृष्टांतोयी उपदेश आप्या छतां प्रतिबोध न पाये तो तेनी भवितव्यताज एवी समजवी. ...	४८१	३५५
२७८ शिथिल थया पछी उद्यग अशक्य छे माटे शिथिल थवुं नहीं.	४८२	३५६
२७९ योगने उन्मार्गे प्रवर्तवा देवा नहीं. ...	४८३-४८४	३५६
२८० कूर्म (काचवा) नी कथा (७०)....	...	३५६
२८१ साधु केवी भाषा न बोले. ...	४८५	३५७
२८२ मनने स्थिर करवुं. ...	४८६	३५८
२८३ भारेकर्मीनां लक्षण ...	४८७-४८९	३५८
२८४ जाणतां छतां प्रमादी थाय तेने कोण उपदेश आपे ?...	४९०	३५९
२८५ भगवैत बे मार्गज कहैला छे.	४९१	३५९
२८६ भावपूजाथी भ्रष्ट थाय तेजे द्रव्य पूजामां उद्यमी थवुं...	४९२-४९३	३५९
२८७ द्रव्यपूजाथी भावपूजा भ्रष्ट छे.	४९४	३६०
२८८ खेहुतने आपेला वीजनुं दृष्टांत ने उपनय....	४९५-५००	३६०
२८९ चारित्रं तजनारे त्रण भूमिनो त्याग करवो....	५०१	३६२
२९० साधुपशुं भारी शकाय नहीं तो श्रावक थइ जवुं पण वेषने लजववो नहीं. ...	५०२	३६२
२९१ सर्व सावधनो त्याग करीने बोलेछुं पाळवुं....	५०३-५०४	३६२
२९२ जिनेश्वरनी आज्ञानो भंग न करवो. ...	५०५	३६३
२९३ चारित्र्यी भ्रष्ट थया छतां वेषमात्रयी आजीविका चला- वे छे ते अनंत संसारी थाय छे. ...	५०६	३६३
२९४ दीक्षा लइने असत्य बोलेछुं नहीं. ...	५०७-५०८	३६३
२९५ लीधेलां व्रतोने तजीने अन्य तपादि करे छे ते मूर्ख छे.	५०९	३६४
२९६ पासत्थादिनुं स्वरूप जाणीने मध्यस्थ थवुं. ...	५१०	३६४
२९७ मुनिवेष मात्र आधाररूप थतो नयी ?	५११	३६४
२९८ निश्चय नये चारित्रनाशे ज्ञानदर्शन नष्ट थाय छे. व्यवहार नये ते वेनी भजना होय छे. ...	५१२	३६५

વિષય.	ગાથા.	પૃષ્ઠ.
૨૯૯ કોળ કોળ થુદ્ધ થાય છે.	૫૧૩	૩૬૫
૩૦૦ સંવિજ્ઞ પક્ષીનાં લક્ષણ....	૫૧૪-૫૧૬	૩૬૫
૩૦૧ પોતે સિથિલ છતાં વીજાને દીક્ષા આપે છે તે શું કરે છે ?	૫૧૭	૩૬૬
૩૦૨ ઉત્સુજ પ્રરૂપક શું કરે છે ?	૫૧૮	૩૬૬
૩૦૩ ત્રણ પ્રકારના મોક્ષમાર્ગે ને ત્રણ પ્રકારના સંસારમાર્ગે....	૫૧૯-૫૨૦	૩૬૬
૩૦૪ દ્રવ્યલિંગયી અર્થસિદ્ધિ થતી નથી.	૫૨૧	૩૬૭
૩૦૫ વેષના આગ્રહીય સંવિજ્ઞ પક્ષી થવું....	૫૨૨	૩૬૭
૩૦૬ પ્રબલ કષ્ટમાં પણ યુનિય કર્તવ્ય અવશ્ય કરવું	૫૨૩	૩૬૭
૩૦૭ સંવિજ્ઞ પક્ષનું દુર્લભપણું.	૫૨૪	૩૬૮
૩૦૮ પાસથયાઓ જિનવચનથી ગાહ છે.	૫૨૫	૩૬૮
૩૦૯ વિશુદ્ધ પ્રરૂપકને થતો લાભ.	૫૨૬	૩૬૮
૩૧૦ ગીતાર્થ યુનિ લાભ તોટાનો વિચાર કરે.	૫૨૭	૩૬૯
૩૧૧ સંવિજ્ઞ પક્ષીની ચતના પ્રમાણ છે.	૫૨૮	૩૬૯
૩૧૨ આ ઉપદેશની માલ્લા કોને માટે છે ?	૫૨૯-૫૩૩	૩૬૯
૩૧૩ આ પ્રકરણ સાંમલીને પણ જે ધર્મમાં હામી થતો નથી તેને અનંત સંસારી જાણવો.	૫૩૪	૩૭૧
૩૧૪ ગાહ કર્મીને આ ઉપદેશ શુણ કરતો નથી.....	૫૩૫	૩૭૧
૩૧૫ ઉપદેશમાલ્લા જાણવા વિગેરેયી થતો શુણ.....	૫૩૬	૩૭૧
૩૧૬ કર્તાનું નામ સૂચવનાર ગાથા.	૫૩૭	૩૭૧
૩૧૭ જિનવચનરૂપ કલ્પવૃક્ષ જયવંત છે.	૫૩૮	૩૭૨
૩૧૮ આ ઉપદેશમાલ્લાને યોગ્ય કોણ ?	૫૩૯	૩૭૨
૩૧૯ ઉપદેશમાલ્લા જ્ઞા માટે-કોને માટે કરી છે ? ...	૫૪૦	૩૭૨
૩૨૦ આ પ્રકરણનું વ્યાખ્યાન મહા 'ફલદાયી છે.	૫૪૧	૩૭૨
૩૨૧ ગાથાની સંખ્યા.	૫૪૨	૩૭૩
૩૨૨ ઉપદેશમાલ્લાને આશિષ.	૫૪૩	૩૭૩
૩૨૩ અક્ષરમાત્રાના હીનાધિક કથન માટે સમા યાચના.	૫૪૪	૩૭૩
૩૨૪ શ્રી શૈલેશ્વર પાર્શ્વજિનજીનું સ્તવન		૩૭૪
૩૨૫ શ્રી મહાવીર નિર્વાણ સંશાય.		૩૭૫
૩૨૬ શ્રી આત્મરક્ષા નવકાર મંત્ર	શસ્ત્રાત પાનું.	૨૫
૩૨૭ શ્રી નવકાર મંત્રનો હંદ		૨૫
૩૨૮ અથ શ્રી ગૌતમ સ્વામિનો હંદ		૨૬

श्री आत्मरक्षा नवकारमंत्र.

ॐ परमेश्विनमस्कारं, सारं नवपदात्मकं । आत्मरक्षाकरं वज्र-पंजराय स्मराम्यहं ॥
॥ १ ॥ ॐ नमो अरिहंताणं, शिरस्कं शिरसि स्थितं । ॐ नमो सबसिद्धाणं, मुखे
मुखपटांबर ॥ २ ॥ ॐ नमो आयरियाणं, अंगरक्षातिशायिनी । ॐ नमो उवञ्चायाणं,
आयुधं हस्तयो हृदं ॥ ३ ॥ ॐ नमो लोष सबसाहणं, मोचके पादयोः शुभे । एसो
पंचनमुकारो, शिलावज्रमयी तले ॥ ४ ॥ सबपावपणासणो, वमो वज्रमयो बहिः ।
मंगलार्णं च सवेसिं, स्वादिर्गारघातका ॥ ५ ॥ स्वाहांतं च पदं ह्येयं, पदमं हवइ मंगलं ।
वमोपरि वज्रमयं, पिधानं देहरक्षणे ॥ ६ ॥ महामभावी रक्षेयं, छुद्रोपद्रवनाशिनी ।
परमेश्विपदोद्भूता । कथिता पूर्वैस्वरिभिः ॥ ७ ॥ यथैनं-कुस्ते रक्षां, परमेश्विपदैः सदा ।
तस्य न स्यादुभयं व्याधिराधिश्चापि कदाचन. ॥ ८ ॥

श्री नवकार मंत्रनो छंद.

॥ दुहा ॥

वञ्छित पूरे विविधपरे, श्री.जिनशासनसार; निश्वे श्री नवकार नित्य, जपतां जय-
जयकार ॥ १ ॥ अटसठ अक्षर अधिकफल, नवपद नवेनिधान, वीतराग स्वयं मुख वदे,
पंचपरमेश्वि प्रधान ॥ २ ॥ एकजअक्षर एकचित, समर्या संपत्ति थाय; संचित सागर
सातनां, पातक दूर पलाय ॥ ३ ॥ सकलमंत्रश्चिर मुकुटमणि, सद्गुरुभाषितसार; सोभा-
वियां मनशुद्धर्थं, नित्य जपीये नवकार ॥ ४ ॥ छंद-नवकार यकी श्रीपाल नरेश्वर,
पाम्या राज्य प्रसिद्ध; श्मशान विषे शिवनाम कुमरने, सोवनपुरिसोसिद्ध; नवलाल
जपता नरकनिवारं, पामे भवनो पार; सोमवियां भक्ते चोरके चित्ते, नित्य जपीये नव-
कार ॥ ५ ॥ बांधी बडशाखा शिके बेसी, हेठळ कुंड हुताश; तस्करने यंत्रसमर्प्यो,
सडयो ते आकाश; विधि रीते जपतां विषधर विष टाले, टाले अमृतधार सो० ॥ ६ ॥
बीजोरा कारण रायमहाबल, व्यंतरदुष्टविरोध; जेणे नवकारे इत्या टाळी, पाम्यो यक्ष
प्रतिबोध; नवलाल जपतां थाये जिनवर, इस्यो छे अधिकार सो० ॥ ७ ॥ पल्लीपति
शिल्ल्यो मुनिवर पासे, महामंत्र मन शुद्ध; परभव ते राजसिंह प्रथिवीपति, पाम्यो परि-
मल रिद्ध, ए मंत्रयकी अमरापुर पहीतो, चारुदत्त मुविचार सो० ॥ ८ ॥ सन्यासी
काशी तप साधतो, पंचाशि परजाले; दीवो श्री पासकुमारै पञ्चग, अधवलतो ते टाले,
संमलाव्यो श्री नवकार स्वयंमुख, ईद्रमुखन अवतार. सो० ॥ ९ ॥ मन शुद्धे जपतां
मयणासुंदरी, पामी प्रीयसंयोग; इणे ध्यान यकी कष्ट टल्यो जंवरनो, रक्तपित्तनो रोग;
निश्वेशु जपतां नवनिधि थाये, धर्मतणो आधार. सो० ॥ १० ॥ घटमांही कृष्ण शुजं-
गमयाल्यो, धरणीकरवाघात; परमेश्विप्रभावे हारफुलनो, बसुधा मांही विख्यात. कम.

लावतिष्ठ (कलावतिष्ठ) पिंगलकीधो, पापतणोपरिहार, सो० ॥ ११ ॥ गयणां गण-
जाति राखीग्रहीने, पाढी वाण प्रहार; पदपंच मुणंतां प्राहुपति घर, ते थइ कुंता नार;
ए मंत्र अमुलखमहिमामंदिरं, भवदुःख-भंजनहार. सो० ॥ १२ ॥ कंबल संवले कादव
काढया, शकट पांचशें मान; दीधे नवकारे गयां देवलोक, विलसे अमर विमान ॥ ए
मंत्र थकी संपत्ति वसुधा लही, विलसे जैनविहार. सो० ॥ १३ ॥ आगे चोवीशी हुइ
अनंती, होशेवार अनंत; नवकारतणी कोइ आदि न जाणै, एम भाखे अरिहंत, पूरव
दिशि चार आदि प्रपंचे, समयां संपत्ति सार. सो० ॥ १४ ॥ परमेष्ठि सुरपद ते पण
पामे, जे कृतकर्म कठोर; पुंढरगिरि उपर प्रत्यक्ष पेखो, मणिधर ने एक मोर; सहस्र
सन्मुख विधिये, समरंता, सफल जनम संसार. सो० ॥ १५ ॥ शुलिकारोपण तस्कर
कीधो, लोहखरो परसिद्ध; तिहां जेठे नवकार मुणाव्यो, पाम्यो अमरनी रिद्धि; जे-
ठने घर आवी विघ्न निवारयां, सुरे करी मनोहार. सो० ॥ १६ ॥ पंचपरमेष्ठि ज्ञानज
पंचह, पंचदान चारित्र; पंच सज्जाय महाव्रतपंचह; पंचसमिति समकित; पंचप्रमाद
विषय तजो पंचह, पालो पंचाचार. सो० ॥ १७ ॥ कलश-छप्पय ॥ नित्य जपीये
नवकार, सार संपत्ति सुखदायक; सिद्धमंत्र ए शान्धतो, एम जंये श्री जगनायक; श्री
अरिहंत सुसिद्ध, शुद्ध आचार्य भणी जे; श्री उवझाय सुसाधु, पंच परमेष्ठियुणी जे;
नवकार सार संसार छे, कुशल लाभवाचक कहे; एक चित्ते आराधतां, विविधरीद्धि
वांछितलहे. ॥ १८ ॥

अथ श्री गौतम स्वामीनो छंद.

वीरजिणेश्वर केरो शिष्य, गौतम नाम जपो निश्चदिश ॥ जो कीजे गौतमनुं ध्यान,
तो घर विलशे नवे निधान ॥ १ ॥ गौतम नामे गिरिवर चढे, मनबंधित हेला संपदे,
गौतम नामे नावे रोग, गौतमनामे सर्व संजोग ॥ २ ॥ जे बैरी वीरुआ बंकडा, तस
नामे नावे हुंकडा ॥ भूत प्रेत नवि मंडे प्राण, ते गौतमना कर्ह वखाण ॥ ३ ॥ गौतम
नामे निर्मळकाय, गौतम नामे वाघे आय ॥ गौतम जिनशासन ज्ञानगार, गौतमनामे
जयजयकार ॥ ४ ॥ शाल दाळ सुरहा धृत गोळ, मनबंधित कापड तंबोळ ॥ घरसु ध-
रणीं निर्मळ चित्त, गौतम नामे पुत्र विनीत ॥ ५ ॥ गौतम उग्यो अविचळ भाण, गौ-
तम नाम जपो जगजाण ॥ म्होटा मंदिर मेरु समान, गौतम नामे सफल वीहाण ॥ ६ ॥
घर मयगळ घोडानी जोड, वारु पहेंवे बंछित कोड ॥ महियळ माने म्होदाराय, जो
जुठे गौतमना पाय ॥ ७ ॥ गौतमप्रणम्या पातोळ टळे, उत्तम नरनी संगत मळे ॥ गौ-
तमनामे निर्मळज्ञान, गौतम नामे वाघेवान ॥ ८ ॥ पुन्यवंत अवधारो सह, सुखगौतमना
शुण छे बहु ॥ कहे लावण्य समय करजोड, गौतम तूटे संपत्ति कोड ॥ ९ ॥

શ્રી ધર્મદાસગણિ વિરચિત.

શ્રી ઉપદેશમાળા

ભાષાંતર.

શ્રેય કરવાવાળા, ઇચ્છિત વસ્તુને આપવાવાળાં અને જેણે કર્મસમૂહને જીત્યો છે એના વીરમગવાનને પ્રણમીને ઉપદેશમાળા નામના ગ્રંથમાં આવેલા પદોના અર્થમાત્રને સ્ફુટ કરવા વહે કિંચિત્ માત્ર તેનું વિવરણ રચું છું. જોકે આ ગ્રંથની અનેક ટીકાઓ છે તોપણ જગત્તે વિષે ચંદ્રયા પ્રકાશમાન થયે સતે શું ઘરને વિષે લીલો કરવામાં આવતો નથી ? આવે છે. તેવી રીતે હું આ ગ્રંથની અનિષ્ઠ એવી ટીકા કરું છું. શ્રી ધર્મદાસગણીય પોતાના પુત્રને વોધ આપવા અર્થે અનેક જનોને ઉપકાર કરનારો તથા મધ્યજીવોના કલ્યાણ રૂપ આ મુલે વોધ થાય તેવો ગ્રંથ રચ્યો છે. મારંમમાં ધર્મદાસગણિના પુત્ર 'રણસિંહનું, કર્મનો ક્ષય કરનારં શુભ ચરિત્ર કહુંછું.

જંઘૂદીપને વિષે મરતક્ષેત્રમાં સમૃદ્ધિવાન 'વિજયપુર' નામનું નગર છે. ત્યાં 'વિજયસેન' નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને 'અજયા' ને 'વિજયા' નામની બે રાણીઓ હતી. તેમાં વિજયા રાણી નૃપને અતિ વલ્લભ હતી. તે સ્વપતિસાથે વિષય મુલ્લનો આનંદ છેતી સતો ગર્ભવંતી થઈ. તેને ગર્ભવંતી થયેલી જોઈને તેની શોક અજયાને વિચાર થયો કે- 'મારે પુત્ર નથી, તેથી જો વિજયાને પુત્ર થશે તો તે રાજ્યાધિપતિ થશે.' એવું વિચારી તેણે દેવથી 'મસૂતિકારિકાને બોલાવી પુષ્કલ ધન આપીને કહયું કે- 'જ્યારે વિજયાને પુત્ર થાય ત્યારે કોઈ મૃત પુત્રને લાલ્લીને તેને વતાવવો અને તે પુત્ર મને આપવો.' એ પ્રમાણે તેણે મસૂતિકારિકાની સાથે વિચારપ્રવંધ કર્યો. ત્યાર પછી વિજયા રાણીને પૂર્ણ માસે પુત્ર જન્મ્યો. તે સમયે પાપી સૂચાણીય કોઈ મૃત વાલ્લકને લાલ્લીને તેને વતાવ્યો, અને તેના પુત્રને તેની શોક અજયાને સ્વાધીન કર્યો. તેણે એક દાસીને બોલાવીને કહ્યું કે- 'વાલ્લકને બનને વિષે કોઈ અંધ કૂવામાં નાંખી આવ.' દાસી તે વાલ્લકને છૂદ્ધ બનમાં ગઈ અને કૂવા સમીપ આવી, ઇટલે તેને વિચાર થયો કે- 'મને દુષ્ટ કર્મ કરનારીને ધિક્કાર છે કે હું આ વાલ્લકને મારી નાંખવા તત્પર થઈ છું. આ યોઈું પાપ છે. આ કૃત્યથી મને કોઈ પ્રકારની અર્થસિદ્ધિ થવાની નથી; પણ હલ્લટો નરકાદિ મત્તિની પ્રાપ્તિ થવા રૂપ અનર્થ તો લગાડો છે.' એવું વિચારી કૂવાને કાંઠે ઘાસવાળી જગ્યામાં તે વાલ્લકને

મૂકી દર્શને તે પાછી આવી, અને અજયા રાણીને જણાવ્યું કે 'મેં તે બાલકને કૂવામાં નાંતી દીધો.' પોતાની શોકના પુત્રને મારી નંસાવવાથી અજયાને ઘણો હર્ષ થયો.

તે અવસરે સુંદર નામનો એક કૌટુંબિક^૧ ઘાસ છેવાને માટે તે વનમાં આવ્યો ત્યાં તેને પેલા રોતા બાલકને જોઈને દયા આવી, તેથી ઘણા હર્ષથી ઘરે લાવી તે બાલક પોતાની પ્રિયાને આપીને કહ્યું કે—'હે સુંદર લોચનવાળી સ્ત્રી ! વનદે-વતાપ આપણને આ મનોહર બાલક અર્પણ કરેલ છે, તેથી તારે તેનું પુત્રવત્ રક્ષણ કરવું ને પાલણપોષણ કરવું.' તે પછ તેનું સમ્યક પ્રકારે પાલણપોષણ કરવા છાત્રી અને રણને વિષે માલુમ પડવાથી તેણે તે બાલકનું નામ 'રણસિંહ' પાડ્યું. તે દિનપ્રતિદિન બીજના ચંદ્રની જેમ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

હવે કેટલાક દિવસ પછી કોઈ વિજયસેન રાજાને તેના પુત્રને મારી નંસા-વવાનું સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું; તેથી તેને ઘણું દુઃખ હત્યમ થયું. તે વિચારવા લાગ્યો કે—'જેણે મારા પુત્રરનને મારી નંસાવ્યો તે દુષ્ટ રાણીને ધિક્કાર છે ! આ સંસારસ્વરૂપને પણ ધિક્કાર છે કે જેની અંદર રાગદ્વેષથી પરામ્ભ પામેલા પ્રાણીઓ સ્વાર્થવૃત્તિને વશ થઈને આવાં દુષ્ટ કર્મ આચરે છે, તેથી એવા સંસારમાં રહેવું તેજ અઘટિત છે. આ લક્ષ્મી ચલિત છે, પ્રાણ પણ ચલ છે, આ મૃદવાસ પણ અસ્થિર ને પાશ્વરૂપ છે; તેથી પ્રમાદ છોડીને ધર્મને વિષે લઘ્યમ કરવો જોઈએ. કહ્યું છે કે 'સંપદા જલના મોજાના જેવી ચપલ છે, યૌવન ત્રણ ચાર દિવસનું છે, આયુષ્ય શરદઋતુના વાદલાના જેવું ચંચલ છે, તો ધનથી શું કામ છે? અનિશ્ચ એવો ધર્મજ કરો.' વ્હી 'એવી કોઈ કલા નથી, એવું કોઈ ઔષધ નથી, અને એવું કોઈ વિજ્ઞાન નથી કે જેથી કાલસર્પે સ્વાતી એવી આ કાયાનું રક્ષણ કરી શકાય !' આ પ્રમાણે વૈરાગ્યપરાયણ થયેલા વિજયસેન રાજાએ પોતાનો પ્રિયા વિજયા તથા 'સુજય' નામના તેના માઈ સહિત પોતાના કોઈ વંશજને રાજ્ય સોંપીને વીરભગવાનની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ભગવંતે સ્થવિરોને સોંપી દીધા. અનુક્રમે વિજયસેન જ્ઞામના નવદીક્ષિત મુનિ સિદ્ધાંતના અધ્યયને કરીને મહાજ્ઞાની થયા. તેમનું 'ધર્મદાસગણિ' એવું નામ રાખવામાં આવ્યું, અને તેના સાઠા સુજયનું નામ 'જિનદાસગણિ' રાખવામાં આવ્યું.

અન્યદા ભગવંતની આજ્ઞા લઈને વહુ સાધુઓથી પરચરેલા તેઓ પૃથ્વીને વિષે ખચ્ચ જીવોને બોધ કરતા સતા વિહાર કરવા લાગ્યા.

હવે પેલો રણસિંહ નામે બાલક બાલ્યાવસ્થામાં પણ રાજક્રીડા કરતો સતો યૌવનાવસ્થા પામ્યો, અને સુંદરને ઘરે રહીને તેનાં ક્ષેત્ર સંવંધી કાર્યો કરવા લાગ્યો તેના ક્ષેત્ર સમીપે ચિંતામણી યક્ષથી અધિષ્ઠિત થયેલું શ્રી પાર્શ્વનાથજીનું ચૈત્ય આ-

વેલું છે. ત્યાં વિજયપુરના ઘણા લોકો આવીને હમેશાં શ્રદ્ધા પૂર્વક પૂજા સ્નાન આદિ કરે છે અને તેઓનાં મનોવાંચિત તે યજ્ઞ પૂરા પાડે છે.

એક વસ્તુ કૌતુક જોવાને અર્થે રણસિંહ પણ ત્યાં ગયો. ત્યાં પ્રતિમાના દર્શન કરતો હમો હતો તેવામાં ચારણઋષિઓ ત્યાં વંદના કરવાને આવ્યા. રણસિંહ પણ તેઓને વંદન કરીને તેમની પાસે બેઠો. મુનિષ પણ ‘આ યોગ્ય છે’ એવું જાણીને તેને ધર્મનો ઉપદેશ દીધો, તે આ પ્રમાણે—

“આ સંસારમાં પ્રથમ તો મનુષ્યોને વાલપણામાં સ્ત્રીનો કુસિને વિષે દુઃખ છે, ત્યારપછી વાલ્યાવસ્થામાં પણ સ્ત્રીર મલચી સ્વરહાયેલું રહે છે, તેમજ સ્ત્રીનું સ્તનપાન કરવું પડે છે. તે પણ દુઃખ છે. તરુણવયમાં વિરહથી ઉત્પન્ન થયેલું દુઃખ મોગવજુ પડે છે અને દુઃખાવસ્થા તો તદ્દન સુખરહિતજ છે; તેથી હે મનુષ્યો ! સંસારમાં કંઈ પણ સુખ હોય તો કહો.” આ પ્રમાણે સાંભળીને રણસિંહે કહ્યું કે—‘આપે કહ્યું તે સત્ય છે.’ સાધુષ્ રણસિંહને ધર્મ ઉપર ચર્ચિવાલો જાણીને પૂછ્યું કે—‘હે વત્સ ! તું હમેશાં આ પ્રાસાદને વિષે પૂજા કરવા આવે છે ?’ ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે—‘હું અહીં આવીને રોજ પૂજા કરુ એવું મારું માગ્ય વ્યાંધી ?’ સાધુષ્ કહ્યું કે—“જિનપૂજાનું મોડું ફલ છે. કહ્યું છે કે—‘સોગણું મધુની પ્રતિમાને પ્રમાર્જન કરવામાં પુણ્ય છે, હજારગણું વિલેપન કરવામાં, લાલગણું પુષ્પની માઝા પહેરાવવાથી પુણ્ય છે અને શોભ વાજિત્રાદિનું અનંત ગણું પુણ્ય છે.’ તેથી જો દરરોજ તું પૂજા કરવાને અસમર્થ હો તો દેવદર્શન કર્યા પછી મોજન છેવુ એવો અભિગ્રહ કર. એવા અભિગ્રહથી પણ તું સુખનું માંગન થઈશ.” આ પ્રમાણે સાંભળીને રણસિંહે તે પ્રમાણે અભિગ્રહ લીધો, અને ચારણઋષિઓ આકાશને વિષે ઉત્પત્તી ગયા.

હવે રણસિંહ હમેશાં જ્યારે ક્ષેત્રને વિષે પોતાને માટે મોજન આવે છે ત્યારે ફલ છોડીને કૂરકરંબાદિ નૈવેદ્ય લઈને શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રશ્નનાં દર્શન કરવા જાય છે અને પછી મોજન છે છે. એ પ્રમાણે અભિગ્રહ પાઠ્યાં તેના વહુ દિવસો નિર્ગમન થયા. એક દિવસ ચિંતામણિ યજ્ઞ તેની પરીક્ષા કરવાને માટે સિંહનું રૂપ લઈને દેરાસરનાં દ્વારની આઠો બેઠો. તે અવસરે રણસિંહ કુમાર પણ નૈવેદ્ય ગ્રહણ કરીને જિનદર્શન કરવાને માટે આવ્યો; ત્યાં સિંહને જોઈને તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘ગ્રહણ કરેલા નિયમનો મંગ તો પ્રાણાંતે પણ કરવો યોગ્ય નહિ. વળી જો આ સિંહ છે તો હું પણ રણસિંહ છું. એ મને શું કરશે ?’ એ પ્રમાણે શરવીરપણાથી તેણે સિંહને હાક મારી કે ‘છેટે સ્વસો જા, મારે અંદર જવું છે.’ તેણે આણું સાહસ જોઈને, તે સિંહ અદૃશ્ય થયો. પછી જિનમત્તિ કરીને, રણસિંહે પોતાના ક્ષેત્રે આવી મોજન કર્યું. એકદા ત્રણ દિવસ સુધી અતિ મેઘદૃષ્ટિ

થઈ, તેથી નદીમાં પૂર આવવાને લીધે ત્રણ દિવસ સુધી ઘરેથી માત્ર પળ આવ્યો નહિ. ચોથે દિવસે માત્ર આવ્યો, ઇટલે જિનશ્રદ્ધે જઈ નૈવેદ્ય ઘરી જિનદર્શન કરીને પોતાના ક્ષેત્રે આવી વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘જો કોઈ અતિથિ આવે, તો તેને માવપૂર્વક કાંઈક આપીને પછી પારણ કરું.’ એવો વિચાર કરે છે, તેવામાં બે મુનિઓ ભાગ્યવશાત્ ત્યાં આવી ચડ્યા. તે તેઓને પગે લાગ્યો અને શુદ્ધ અન્ન વહોરાવ્યું. તેના મનમાં ઘણો આનંદ થયો, તેમજ પોતાને ધન્ય માનવા લાગ્યો કે ‘અહો ! આવે અવસરે મને સાધુનાં દર્શન થયાં અને તેમની ભક્તિ પણ થઈ.’ તેના માહાત્મ્યથી ચિંતામણિ યક્ષ પ્રત્યક્ષ થયો ને બોલ્યો કે-‘હે વત્સ ! તારું સત્ય જોઈ હું સંતુષ્ટ થયો છું માટે તું વરદાન માગ.’ રણસિંહે કહ્યું કે-‘હે સ્વામી ! આપનાં દર્શન થયાં તેથી મને તો નવ નિષિ પ્રાપ્ત થઈ છે, જેથી મને કાંઈ ન્યૂનતા નથી.’ ત્યારે યક્ષે કહ્યું કે-‘દેવદર્શન મિથ્યા થતું નથી, તેથી કાંઈક તો માગ.’ ત્યારે તેણે કહ્યું કે-‘મને રાજ્ય આપો.’ યક્ષે કહ્યું કે-‘આજથી સાતમે દિવસે તને રાજ્યપ્રાપ્તિ થશે; પણ તારે કનકપુર નગરને વિષે કનકશેખર રાજાની રાણી કનકમાલાની પુત્રી કનકવતીનો સ્વયંવર થશે ત્યાં જઈ જવું. હું તને ત્યાં આશ્ચર્ય વતાવીશ તે તું જોજે. બહી હવે પછી જન્મ પર્યંત તારે કંઈ પણ કામ આવી પડે, તો મારું સ્મરણ કરવું.’ આ પ્રમાણે કહી યક્ષ અદૃશ્ય થયો. હવે રણસિંહ કુમારે બે નાના વલ્લદને હાથે જોડી, તેના ઉપર બેસીને કનકપુર આવ્યો. ત્યાં અનેક રાજકુમારો પ્રથમથી મળેલ હતા. રણસિંહ જરા દૂર હમો રહ્યો. તે અવસરે જેણે નૂપુર તથા કંકણ ધારણ કર્યાં છે અને ઘણી પેટીઓથી જે પરિવૃત્ત થયેલી છે એવી કનકવતી સ્વયંવરમંડપમાં આવી. પછી જન્મે બાહુણ વેટેલા રાજાઓને જોતી જોતી, તેઓને નહિ પસંદ કરતી તે જ્યાં રણસિંહ કુમાર હલ તજીને સ્નેહુતના વેપમાં હમો છે ત્યાં ગઈ, અને તેના કંઠને વિષે વરમાલા આરોપી. તે જોઈને સર્વના મનમાં એક સાથે ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો. તેઓ કનકશેખરને ટપકો આપવા લાગ્યા કે ‘હે રાજન્ ! જો તારી ઇચ્છા હાલિક (સ્નેહુત) ને પુત્રી આપવાની હતી, તો અમને બોલાવીને તે શામાટે અપમાન કર્યું ?’ કનકશેખરે જવાબ દીધો કે ‘તેમાં મારો કાંઈ અપરાધ નથી. કારણકે મારી પુત્રીએ તેની ઇચ્છાનુસાર વર પસંદ કર્યો, તેમાં અયોગ્ય શું કર્યું છે ?’ એ પ્રમાણે સાંમઢીને સર્વ કોપાયમાન થયા અને લાલચોળ થઈ, આયુષ્ય ધારણ કરી રણસિંહને પેરી લીધો, અને બોલ્યા કે-‘હે રંક ! તું કોણ છે ? તારું કુલ કયું છે ?’ રણસિંહે કહ્યું કે-‘હાલ કુલ કહેવાનો અવકાશ નથી, અને કદિ જો હું કદીશ તોપણ તમને વિશ્વાસ આવશે નહિ; માટે સંગ્રામ કરવા-

थीज मारा कुलनी परीक्षा थयो. ' ए प्रमाणे सांभळीने सर्वे युद्ध करवाने सज्ज थया. रणसिंह पण हळ-उपाहीने सामे धस्यो. परस्पर युद्ध थये सते देवप्रभाव-वडे हळना प्रहारथी सर्व राजावो जर्जरोभूत थइने नासी गया. ते जोइने चम-त्कार पावेलो कनकशेखरे रणसिंह कुमारने विव्रप्ति करी के- ' हे स्वामिन् ! आपे मोटु आश्रय वठाव्युं छे तो हवे तमारुं रूप पण प्रकाशित करो. ' ते वखत मझे प्रत्यक्ष थइने रणसिंह कुमारतुं सर्व चरित्र कही संघळ्ळाव्युं. ते सांभळीने कनकशेखर अति हर्षित थयो अने घणी चामधुमथी पोतानी पुत्रीनो विवाह कर्यो. वीजा सर्व राजा-ओतुं पण पहेरायणी आपवावडे सन्मान कर्तुं. पछी तेओ पोतपोताने देश गया. कनकशेखरे एक देशतु राज्य जमाइने अर्पण कर्तुं. एटछे त्यां रहीने ते कनकवतीनी साथे विषयसुखनो अनुभव करवा लाग्यो. पछी सुंदर खेडुतने बो-लावी तेने योग्य राज्यकार्यमां अधिकारी कर्तुं.

ए अवसरे सोमा नामनी मोटी नगरीने विषे, पुरुषोत्तम नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने रत्नवती नामनी पुत्री हती. ते कनकशेखर राजानी बेननी पुत्री (भाणेज) यती हतो. तेणे कनकवतीना पाणिग्रहणनो सर्व वृत्तांत जाण्यो. तेथी ते रणसिंह कुमारनी उपर अहुरागवाळी थइ, अने तेणे रणसिंह विना अन्य वर नहि करवानो नियम लोधो. ए प्रमाणे पोतानी पुत्रीनी इच्छा जाणीने, पुरुषोत्तम राजाए पोताना प्रधानपुरुषोने रणसिंह कुमारने बोळाववा मोकल्या. त्यां जइने तेओए आमंत्रण कर्तुं, एटछे रणसिंह जवाब आप्यो के ' ए सघळं कनकशेखर जाणे, हुं कांइ जाणतो नथी. ' एटछे प्रधान पुरुषोए कनकशेखरने विदित कर्तुं; त्यारे तेणे विचार्युं के ' मारी भाणेजनो विवाह करी आपवो ए मने उचित छे. ' ए प्रमाणे चितवी रणसिंह कुमारने बोळावीने कहुं के ' तमे रत्नवतीना पाणिग्रहमाटे जाओ. ' तेणे ते कबुल कर्तुं. पछी मोटा परिवार साथे रत्नवतीने परणवा माटे जतां मार्गमां पादलीखंड नगरनी समीपना उपवनमां चीतामणि यक्षना देरा पासो ते आब्यो. एटछे यक्षमंदिरमां जइने तेणे यक्षने प्रणाम कर्तुं. त्यां तेनी जमणी आंख फरकी, एटछे ते मनमां चिन्तवन करवा लाग्यो के ' अहीं कोइ इष्टनो मेळाप थयो. ' ते समये पादलीखंड नगराधीश कमलसेन राजानी राणी कमलिनीनी कुक्षिने विषे उत्पन्न थयेळी कमलवती नामनी कुंवरी मुंगंधी पदार्थो तथा पुष्प विगेरे पूजानी वस्तुओ लइने, मुमंगळा दासी सहित ते यक्षना मंदिरमां आवी. त्यां रणसिंह कुमारने जोइने ते काम-विह्वल थइ गइ. कुमार पण तेने जोइने मोहित थयो. तेओ वने नेत्रतुं मटकुं पण मार्या शिवाय, एकीनजरे परस्परने सस्नेह जोतां उभां रहां. पछी कमल-वतीए यक्षनी पूजा करीने प्रांते प्रार्थना करी के- ' स्वामिन् ! तमारी कृपायी आ पुरुष मारो भर्ता थायो. एना दर्शनथी हुं तेना पर अति रागवती थइ छुं.

માટે તમે પ્રસન્ન થઈને એ રાજકુમારને મારા ભર્તારપણે આપો.’ ત્યારે યક્ષે કહ્યું કે—‘હે વાલા ! આ રાજપુત્ર હું તને અર્પણ કરું છું. એનો સાથે તું ઇચ્છાનુસાર સંસારતું સુખ ભોગવ.’ એ પ્રમાણે સાંમઝીને તેને ઘણો આનંદ થયો. પછી કમલવતી સેવકદ્વારા તેનું નામ વિગેરે પૂછીને, સ્નેહદૃષ્ટિથી તેને ફરીફરીથી જોતી પોતાને ઘરે ગઈ. કુમાર પણ પોતાના મુકામે આવ્યો. વીજે દિવસે પણ કમલવતી પૂજા કરવાને આવી. કુમારે, તેને જોઈ, પૂજા કર્યા વાદ વીણાવાદન પૂર્વક સંગીત કરીને તે ઘરે ગઈ. કુમાર તેનું ગાન તથા વીણાનો સ્વર સાંમઝીને મનને વિષે ચિન્તવવા લાગ્યો કે ‘જો આ વાલાને પરણું તોજ મારો જન્મ સફળ છે, નહિતો આ જીવિતથી શું ?’ એ પ્રમાણે તેના રાગે વાહો સતો સ્થાંજ રહ્યો. મુકામ ઉપાડ્યો નહિ. એકદા પુરુષોત્તમ રાજાના પ્રધાનોએ આવીને વિશ્વસિ કરી કે ‘સ્વામિન્ ! અત્ર વિલંબ કરવાનું શું કારણ છે ?’ કુમારે કહ્યું કે—‘મારે અહીં કાંઈ કામ છે, તમે આગલ જાઓ, હું તમારી પાછલ જલદીથી આવું છું.’ એ પ્રમાણે કુમારનો ઉત્તર સાંમઝીને તેઓ સોમાપુરીએ પુરુષોત્તમ રાજા સમીપે ગયા અને કુમાર પાછલ આવે છે એમ કહ્યું. હવે રણસિંહ કુમાર તો કમલવતીના રૂપથી મોહિત થઈને ત્યાંજ રહેલો છે. તે અવસરે એક ભીમ રાજાનો પુત્ર પણ કનકસેન રાજાની સેવા કરે છે, તે કમલવતીનું રૂપ જોઈને તેના પર મોહિત થયો છે; પરંતુ કમલવતી તેને જરા પણ ઇચ્છતી નથી. એક વસ્ત્ર કમલવતીને યક્ષપૂજાને અર્થ ગયેલી જાણીને તે ભીમપુત્ર તેની પછવાડે ગયો. તેણે ધાર્યું કે ‘જ્યારે તે યક્ષપ્રાસાદમાંથી વહાર નીકળશે, ત્યારે હું મારા મનની સર્વ અભિલાષા તેને જળાવીશ.’ એ પ્રમાણે વિચાર કરતો સતો તે દ્વારમાંજ ઉભો રહ્યો. કમલવતી પણ તેને જોયો, ઇચ્છે તેણે મુમંગલા દાસીને કહ્યું કે—‘આ પુરુષ જે દ્વારને વિષે ઉભો છે તે જો અંદર આવે તો તેને તારે રોકવો.’ એ પ્રમાણે કહીને તે મંદિરની અંદર ગઈ અને દાસીને દ્વાર પાસે ઉભી રાખી. પછી એકાંતે જઈ એક જડો કાન ઉપર વાંધવાથી પુરુષરૂપે થઈને તે પ્રાસાદના દ્વાર પાસે આવી. ત્યારે કુમારે તેને પૂછ્યું કે—‘હે દેવપૂજક ! કમલવતી હજુ કેમ વહાર આવી નહિ ?’ ત્યારે તેણે કહ્યું કે—‘મેં તો આ દાસીને એકલીનેજ પ્રાસાદને વિષે જોઈ છે, વીજી કોઈ પણ સ્ત્રી અંદર નથી.’ એ પ્રમાણે કહીને તે પોતાને ચેર આવી. પછી કર્ણ ઉપરથી જટિકાને દૂર કરી ઇચ્છે મૂઝરૂપે થઈ ગઈ. પાછલ ભીમપુત્રે પ્રાસાદની અંદર ઘણી તપાસ કરી, પણ કમલવતીને નહિ જોવાથી તે સ્થિન્ન થઈને પોતાને સ્થાને ગયો. મુમંગલા દાસી પણ ચેર આવી. ત્યાં કમલવતીને તેણે પૂછ્યું કે—‘હે સ્વામિની ! તમે અહીં કેવી રીતે આવ્યાં ? મેં તમને વહાર નીકળતાં તો જોયા નહિ.’ ત્યારે તેણે જટિકાનું સર્વ સ્વરૂપ કહી વતાવ્યું. તે વસ્ત્રે દાસીએ કહ્યું કે—‘હે સ્વામિની ! એવી જટિકા તમને ક્યાંથી મળી ?’ કમલવતીએ કહ્યું કે—‘સાંમઝ, પૂર્વે હું એક વસ્ત્ર યક્ષને મંદિરે ગઈ હતી. તે

बखते त्यां एक विद्याधर ने विद्याधरीतुं जोडुं आव्युं इतुं. मने जोइने विद्याधरी मनमां चिन्तववा लागी के 'जो आ अदभुत रूपवाली स्त्रीने मारो पति जोजे तो ते तेना रूपथी मोहित थड जणे.' एवु धारीने हुं न जाणुं तेम तेणे मारा कर्ण उपर एक जटिका बांधी दीधी. हुं यक्षनी पूजा करवाने माटे गड त्यां मारा पुरुषवेषने जोइने हुं विस्मित थड, अने सर्व शरीरने अवलोकतां एक जटिका कर्णउपर जोवामां आवी. ते जटिका दूर करी एटछे हुं मूलरूपमां आवी. तयार-पछी ते जटिकाने आदरथी ग्रहण करीने में मारी दासे राखी छे. तेना प्रभा-वथी पुरुषवेष धारण करीने हु आज यक्षभासादमांथी बहार नीकळी हती, 'ए प्रमाणे कमलवतीए पोतानी दासीने जटिकानुं स्वरूप निवेदन कर्तुं.

इवे भीम राजाना पुजे तेने माटे घणा उपायो कर्या, परंतु एक पण उपाय कामे लाग्यो नहि. तयारे तेणे कमलवतीनी माताने पोतानो अभिप्राय जणाज्यो तेणे विचार कर्यो के 'आ महान राजपुत्र छे तो आनी साथे मारी पुत्रीना लग्न थाय तो ते शुक्त छे' ए प्रमाणे विचारीने तेणे पोताना स्वामीने ते हकी-कत निवेदन करो. तेणे पण ते कबल कर्तुं बीजे दिवसेज लग्न लीधां. ज्यारे कमलवतीए ते बात जाणी, तयारे तेणे यणुं दुःख उत्पन्न थयुः तेथी ते खाती नथी, सुती पण नथी, बोलती नथी अने हसती पण नथी. ते मनमां विचार करे छे के 'ते यक्षनी पासेज जइने तेने उपालंभ दइने तेनोज आश्रय लगं, ते शि-वाय मारी बोजी गति नथी.' आ प्रमाणे विचारीने रात्रिए गुप्त रीते नीकळी यक्षमंदिरमां आवीने तेने ओळभो आपवा लागी के "हे यक्ष! तमारा जेवा मुख्य देवोतुं वचन अन्यथा नीवडे ए घटित गणाय नहि. कारणके सत्पुरुषोने तो एकज जीव होय छे. कहुं छे के 'सत् पुरुषोने एक, सर्पने बे, प्रजापतिने चार, अग्निने सात कार्तिक ऋषिने छ, रावणने दस, शेषनागने बे हजार अने दुर्जनोना मुखमां हजारो ने लाखो जीव होय छे.' जोके ए प्रमाणे छे छतां तमारी वाणी अन्वया नीवडी. परंतु मारो जीव तो मारा हाथमां छे." ए प्रमाणे कहीने रणसिंह कुमारना मुकामनी पासे जद मोटा वृक्षने विषे गळेफांसा बांधीने बोली के—"हे वनदेवताओ! मारुं वचन सांभळो; में रणसिंह कुमारने परणवानी इच्छाथी आ चिन्तामणि यक्षतुं बहु रीते आराधन कर्तुं. तेणे मने वचन पण आप्युं परंतु पाळ्यु नहि, तेथी हु आत्मघात करुं छुं. जो आ भवनें विषे ए मारा पति न थया तो आवता भवने विषे ते मारा बल्लभ थाओ." ए प्रमाणे बोली वृक्ष उपर चडीने कंठमां फांसो नांखीने लटकी रहो. तेवामां सुमं-गला दासी नेन पगळे पगळे त्यां आवी. तेणे कमलवतीनी ए प्रकारनी अवस्था जोइने शोरबकोर करी मूक्यो. ते सांभळीने रणसिंह कुमार पोताना मुमित्र मित्र

સહિત ત્યાં સત્વર આવ્યો. દાસીએ ગઢાનો ફાંસો છેદી નાંખ્યો, ઇટલે કમલવતી વેશુદ્ધ અવસ્થામાં નીચે પડી. શીત પવન વિગેરેના ઉપચારથી તે સ્વસ્થ થઈ, ત્યારે કુમારે પૂછ્યું કે-‘હે સુંદરી ! તું કોણ છે ? તેં શા માટે મઢે ફાંસો નાંખ્યો હતો ? તેં આ સાહસ શા હેતુએ કર્યું ?’ સુમંગલાએ ઉત્તર આપ્યો કે-“સ્વામિન ! શું હજી આપે આને ન ઓઢ્ઢી ? તમારામાં જેનું ચિત્ત હીન થયું છે એવી આ રાજપુત્રી કમલવતી છે. તેના પિતાએ તેને મીમ તૃપના પુત્રને આપવાથી તે આત્મઘાત કરીને મરણ પામવા ઇચ્છતી હતી, તેનું મેં ગઢાફાંસો કાપી નાંખી રક્ષણ કર્યું છે.” તે સાંભળીને રણસિંહ કુમાર અતિ હર્ષિત થયો. ત્યારપછી સુમિત્ર બોલ્યો કે-‘હે મિત્ર ! કયો છુધાતુર માણસ મિષ્ટ અન્ન લાવાતું મઢતે સતે વિલંબ કરે ? તે માટે આ બાઢાનું પાણિગ્રહણ કરીને તેનો મન્મથસમુદ્રમાંથી ઉદ્ધાર કરો.’ એ પ્રમાણેનું મિત્રનું કથન સાંભળીને રણસિંહે તેજ વચ્ચે તેનો સાથે ગાંધર્વ લગન કર્યું. કમલવતી પણ મનમાં અતિ આનંદિત થઈ. પછી કમલવતી રાત્રિ-એજ સુમિત્રની સાથે પોતાને ઘેર આવી. તે સમયે વિવાહકાર્યના અતિ હર્ષમાં પોતાના કુટુમ્બપરિવારનું મન વ્યગ્ર છે, એવું જાણીને કમલવતીએ પોતાનો સ્ત્રીવેષ સુમિત્રને પહેરાવ્યો, અને પોતે પુરુષવેષ ધારણ કરીને રણસિંહ કુમારની સમીપે ગઈ. કુધારે પણ તેને સ્નેહદ્રષ્ટિથી ઘે હાતઘડે માઢ આલિંગન કરીને પોતાની પાસે બેસાડી.

હવે લગ્ન વચ્ચે મીમપુત્ર હાથી ઉપર સ્વારી કરીને મોટા આઢવરથી પરણવા આવ્યો; અને મહોત્સવ પૂર્વક કમલવતીનો વેપ જોળે ધારણ કર્યો છે એવા સુમિત્રની સાથે પાણિગ્રહણકરી તેને લઈને પોતાને સ્થાને આવ્યો. પછી કામના આવેશથી કોમલ આલાપ પૂર્વક નવીન વધૂને પુનઃપુનઃ બોલાવવા લાગ્યો; પણ તે જરા પણ ઘોલતી નથી; ચૂપ થઈને બેસી રહી છે. અતિ કામના આવેશમાં તેણે હસ્ત ઘડે તેના અંગનો સ્પર્શ કર્યો. તે સ્પર્શથી તે તાં પુરુષ છે એવું જાણીને તેણે પૂછ્યું કે-‘તું કોણ ?’ તેણે ઉત્તર આપ્યો કે-‘હુ તારી વધૂ છું.’ કુમારે પૂછ્યું કે-‘તું વધૂ કયાં છે ? તારા દેહસ્પર્શથી જળાય છે કે તુ પુરુષ છે.’ ત્યારે વધૂનો વેપ ધારણ કરનાર સુમિત્રે જવાબ આપ્યો કે-‘હે માણનાથ ! આ શું લલો છો ! શું તમે તમારુ ચેષ્ટિત પ્રકટ કરો છો ? વિવાહના ઉત્સવથી પરણેલી એવી મને ચેટકવિદ્યાથી પુરુષરૂપ કરો છો; તેથી હું હમણાં મારા પિતા પાસે જઈને કહોશ કે-હુ કુમારના પ્રમાવથી પુત્રોપણાને તની દઈને પુત્ર થઈ છું’ એ પ્રમાણે બોલવાથી ‘આ કેમ વચું ?’ એમ વિચારતો મીમપુત્ર વ્યગ્ર ચિત્તવાલો થયો. તે અવસરે સ્ત્રીવેષ ધારણ કરનાર સુમિત્ર રણસિંહ કુમાર પાસે આવ્યો, અને રાત્રિનું સર્વ દૃષ્ટાંત કહ્યું. તે કૌતુક સાંભળીને તેઓ સર્વ હસ્તતાલી દઈને હસવા લાગ્યા.

અહીં મીમપુત્રે કનકસેન રાજા પાસે આવીને કલ્પ કે-‘મારી સાથે તમારો જે પુત્રીના લગ્ન થયા તે તો પુત્ર દેલાય છે.’ તે સાંભળીને તેના સામુ સસરાએ કહ્યું કે-“શું આ જમાદ માંડો થઈ ગયો છે કે આ પ્રમાણે લલે છે ? અથવા શું શ્રુતથી આવેશવાન

થયો છે કે જેથી આ પ્રમાણે અસંબંધ થોળે છે ? એકજ ધવને વિષે બીજી સ્ત્રીપણ તજી દેને પુરુષત્વ માસ કરે. એવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કોઈ દિવસ થઈ નથી અને થશે પણ નહિ, તેમજ એવી વાત સાંમલ્લવામાં પણ આવી નથી. તેમ આ જમાઈ પણ અસત્ય શામાટે થોળે ? માટે એ પુરુષવેષે કોઈ ધૂર્ત દેસ્વાય છે.” એ પ્રમાણે કહી રાજાએ કમલવતીની સર્વત્ર શોધ કરાવી, પણ તેનો પત્તો કોઈ જગ્યાએ મળ્યો નહિ. ત્યારે રાજા અતિ શોકાતુર થઈ ગયો, અને રાણી પણ પુત્રીના મોહને ઊંધે રુદન કરતી સતી સેવકો પ્રત્યે કહેવા છાગી કે ‘જે કોઈ મારી પુત્રીને છાવી આપશે તેની અમિલાપા હું પૂર્ણ કરીશ.’ તેથી સેવકો પણ સર્વત્ર ભ્રમ્યા, પરંતુ પત્તો ન લાગવાથી સ્ત્રિજ થઈને પાછા આવ્યા.

માતઃકાળે પત્તો મેળવેલા કોઈ પુરુષે કનકસેન રાજા પાસે આવીને કહ્યું કે—‘હે સ્વામિન્ ! મેં કમલવતીને જ્યવેષમાં રણસિંહ કુમારના મુકામે ક્રીડા કરતી જોઈ છે.’ તે સાંમલ્લીને ક્રોધથી જેનાં નેત્રો લાલચોળ થઈ ગયાં છે એવો કનકસેન રાજા भीमपुत्र सहित મોટું ભ્રમર લઈને ત્યાં આવ્યો, અને રણસિંહ કુમારની સાથે યુદ્ધ આરંભ્યું. રણસિંહ પણ સિંહનો માફક યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. રણસિંહ કુમારે પોતે એકલો છતાં દેવની સહાયથી भीमपुत्र सहित કનકસેન રાજાને જીતી લઈને તેમને પકડી ઊઠા, તે વખતે કમલવતીની દાસી મુમગલાએ આવીને સર્વ દુર્ગતિ જણાવ્યો. પછી કમલવતી પણ આવી અને પિતાને પ્રણામ કરી બે ઢાથ જોડી બસી રહી. કનકસેન રાજાએ भीमपुत्रનું સર્વ સ્વરૂપ સાંમલ્યું; તેથી તેના પર ક્રોધાયમાન થઈને તેનો ઘણો તિરસ્કાર કર્યો. કમલવતી પણ भीमपुत्रને પણ છોડાવી મૂક્યો. કનકસેન રાજા રણસિંહ કુમારનું કુલ, ધર્મ વિગેરે જાણીને અતિ દર્પિત થયો. પછી મોટા આઠંઘરથી કમલવતીનો વિવાહ કર્યો. હસ્તમેળાપ સમયે ઘણા હાથી ઘોડા વિગેરે આપ્યા. રણસિંહ પણ ત્યાં ચિરકાલ સુધી રહ્યો. ત્યારપછી કમલવતીને લઈને પોતાને દેશ પાછો ફર્યો; અને કનકવતી તથા કમલવતીની સાથે વિષયમુલ્લ મોગવતો મુલ્લમાં કાઢી નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

અહીં સોમાપુરીને વિષે પુરુષોત્તમ રાજાની પુત્રી રત્નવતી વિચાર કરવા છાગી કે “અરે ! મારા પાણિગ્રહણ અર્થે અહીં આવતાં રણસિંહ કુમાર રસ્તામાં કમલવતીને પરખ્યા અને તેનામાં અતિ લુબ્ધ થયા, એટલુંજ નહિ પણ તે મારા વલ્લભ મને એવી વિસ્મૃત કરી દીધી કે અહીં મને પરખવાને પણ આવ્યા નહિ. હમણા તો તે કમલવતી વિના વીજા કોઈ તરફ નજર પણ કરતા નથી; તેથી તેણે કાંઈ કામળ કર્યું હોય એમ જણાય છે. મર્તાન્ત્ર હૃદય કમલવતીના સ્નેહથી અતિ ભરપૂર થયેલું દેખાય છે કે જેથી મારા સ્નેહનો તેમાં અવકાશ થઈ શકતો નથી. પરંતુ હું ત્યારે સ્ત્રી કે જ્યારે કોઈ પણ હપાયે કરો તેના ઉપર કલક ચઢાવીને તેના ઉપરથી મર્તાન્ત્રો ચિત્તને હટારી નલાવું.” એ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણે પોતાની મા-

તાને એ વાત જાણવી. તેણે પણ 'તારી ઇચ્છાનુસાર કર' એવી રજા આપી. પછી ત્યાં એક દુષ્ટ 'મંથમૂલિકા' નામની કામળ તથા વશીકરણ વિગેરેમાં કુશલ એવી સ્ત્રી રહેતી હતી. તેને બોલાવીને રત્નવતીએ કહ્યું કે—'હે માતા! તું મારું એક કાર્ય કર, તે કાર્ય એ છે કે રણસિંહ કુમાર કમલવતીના ઉપર અતિ હુલ્લુષ થયેલા છે, તેથી એવું કરો કે જેથી તેને કલંકથી દૂષિત મારીને કુમાર ઘરમાંથી કાઢી મૂકે.' તે સાંભળીને પરિવ્રાજિકાએ તે વાત કબૂલ કરી અને બોલી કે—'અમારું તે શું મોટું કામ છે? તે હું અત્યંત કાર્ય કરીશ.' એ પ્રમાણે વચન આપીને તે થોડા દિવસમાં રણસિંહ કુમાર હતા તે નગરમાં આવી. ત્યાં તે અંતઃપુરમાં કનકવતીના મંદિરમાં ગઈ, અને તેને રત્નવતીના કુશલ સમાચાર વિગેરે નિવેદન કર્યું. રત્નવતીના તરફથી સમાચાર લાવેલી હોવાથી કનકવતીએ તેને સન્માન આપ્યું. પછી તે હંમેશાં અંતઃપુરમાં જવા લાગી, અને કુતૂહલ વિનોદ વિગેરે વાર્તાં કરવા લાગી; તે કમલવતીની સાથે વિશેષ વાતચિત્ત કરતી હતી, અને જેમ કમલવતીની તેના પર બધારે વિશ્વાસ હતો તેમ કરતી હતી. દરરોજ જવા આવવાનું કરતાં તેણે એક દિવસ કૂટ વિદ્યાથી કમલવતીના મંદિરને વિષે પરપુરુષને આવતો કુમારને વતાવ્યો. પણ તેના મનમાં જરાએ આવ્યું નહિ; તે તો વિચાર કરવા લાગ્યો કે—'કમલવતીનું શીલ સર્વથા નિષ્કલંકિત છે.' એ પ્રમાણે ઘણીવાર પરપુરુષને આવતો જોવાથી કુમારે વિચાર્યું કે 'શું કમલવતી શીલથી સંહિત થઈ હશે? કે જેથી હું હંમેશાં તેના મંદિરમાં પરપુરુષને આવતો જતો પ્રત્યક્ષ જોઈ લું.' તેણે કમલવતીને પૂછ્યું કે—'હું હંમેશાં તારા મંદિરને વિષે પરપુરુષને આવતો જોઈ લું તેનું શું કારણ?' તે સાંભળી કમલવતી બોલી કે—'હે પ્રાણનાથ! હું કંઈ પણ જાણતી નથી. જ્યારે તમે પરપુરુષના સંચારનું સ્વરૂપ પૂછો છો ત્યારે તે મારાં કર્મનો દોષ છે. જ્યારે તમે એવું જુઓ છો ત્યારે હું જરૂર મંદભાગ્યવતી લું. પ્રાટે જો આ પૃથ્વી માર્ગ આપે, તો તેના વિષે સમાજ જાહેર કે જેથી એવું અશ્રાવ્ય' વચન સાંભળવું ન પડે.' આ પ્રમાણે ઉત્તર સાંભળીને કુમાર વિચાર કરવા લાગ્યો કે—'સ્વેચ્છાએ થતું આદિનું વિલસિત જણાય છે. આનામાં કોઈ પણ પ્રકારની કુદેષ્ટા જણાતી નથી. જોકે સુંદર ભ્રફુટીવાળી સ્ત્રી યૌવનાવસ્થામાં તીક્ષ્ણ કટાક્ષ ફેંકીને પરના મનને મોહિત કરે છે, પરંતુ તે પુરુષોની સાથે હંમેશાં સંગમ કેવી રીતે સંભવે? તેમાં પણ વિશેષે કરીને અંતઃપુરને વિષે તો તે સંભવેજ નહિ. કેમકે અકાલ મૃત્યુનો અભિલાષી એવો કોણ અહીં હંમેશાં આવે? એ પ્રમાણે વિચાર કરવાથી કુમારને તે સત્ય જણાયું નહિ, પણ મનની અંદર શંકા યુક્ત રહ્યો; તેથી કાંઈક સ્નેહ તો ઘટ્યો. પછી દુષ્ટાએ વિચાર કર્યો કે—'હજી પણ આનું વિચિત્ર તેના ઉપરથી ચિરંતન થયું નહિ, તેથી હવે વીજા ઉપાયથી તેમના સ્નેહનો મંગ કરું.' એવું ધારીને વાંઘુલ-

भोजनना उपाये करी मंत्रचूर्णादिनो योग करीने तेणे कुमारतुं मन विरक्त कर्तुं. कुमारतुं मन जे पूर्वे कमलवतीना उपर गाढ. प्यारमां लग्न हतुं तेने मंत्रचूर्णादिना प्रययोगथी तेना प्रत्ये ज्वलायमान कर्तुं. कुमार लोकापवादथी डरीने विचार करवा लाग्यो के 'आ कमलवतीने तेना पिताने घरे भोकली दडं, अहीं राखवा लायक नथी.' ए प्रमाणे विचारीने तेणे सेवकोने बोलावी आज्ञा करी के 'तमे कमलवतीने रथमां बेसारीने तेना पिताने घेर मूकी आवो.' ए प्रमाणे सांभळीने सेवको विचार करवा लाग्या के-'आ आबुं अघटित केम करे छे? पण आपणने तो स्वामीतुं वाक्य उल्लंघन न थइ शके तेवुं छे.' ए प्रमाणे विचारीने तेओ कमलवतीनी पासे आवी बोल्या के-'हे स्वामिनी ! तमारा पति बाटिकाने विषे गयेला छे ने तमने त्यां बोळावे छे, माटे रथमां बेसीने शीघ्र चाळो.' ए प्रमाणे असत्य बोलीने तेओए तेने रथमां बेसारी. ते बलते कमलवतीनी जमणो आंख फरकी, तेथी ते विचारवा लागी के-'अत्यारे शुं अशुभ यशे ? पण स्वामी मने बोळावे छे माटे जहर जवुं, जे वनवातुं होय ते वनो.' ए प्रमाणे विचारी व्यग्र बित्ते ते रथमां बेठी. सेवकोए रथने सत्वर चलाव्यो. कमलवतीए पूछ्युं के-'मारा स्वामीथी अलंकृत थयेळुं उपवन केठळुं दूर छे?' त्यारे सेवके उत्तर आप्यो के-'वन क्यां अने तमारो स्वामी पण क्यां ? कुमारे तमारा पिताने घेर तमने मूकी आववानी अमने आज्ञा आपो छे.' कमलवतीए कहुं के-"मंछे, ज्यारे कुमारे आबुं वगरविचार्युं तेमज परीक्षा क्यां विनातुं कार्य कर्तुं छे तो पछ-वाढेथी तेने घणो पश्चात्ताप यशे, वाकी मारे तो जे कर्म उदयमां आवो पंद्युं ते भोगववुंज जोइए. कहुं छे के 'करेला कर्मोनो क्षय करोडो वर्षे करीने पण यतो नथी. शुभ वा अशुभ जे कर्म कर्तुं होय, ते अवश्य भोगववुंज पडे छे.' परंतु हुं निरपराधी प्रत्ये आ शुं आचर्युं ?" आ प्रमाणे विचारती ते थोडा दिवसमां पाद-लीखंदपुर समीपे आवी पहांची. एटळे कमलवती बोली के-'हे सारथी ! तूं अहींथीज रथने पाळो वाळ. हवे अहीं तारुं कंड काम नथी. आ स्थानथी हुं परि-चित छुं. अहींथांथी सन्मुखज पादलीखंदपुरतुं उपवन देखाय छे, तेथी हुं एकली मुखेथी जइश.' ए प्रमाणे सांभळी सारथी प्रणाम करीने आंखमां अश्रु लावी बोल्या के-"हे स्वामिनी ! तमे साक्षात् श्रील लुपी भूषणने धारण करनारा लक्ष्मी छो, ने हुं अघम आज्ञानो करवावाळो कर्मचंदाळ छुं, के जेथी तमने अरण्यमां तजी दडं छुं. दुष्ट कर्म करनार एवा मने धिकार छे !" ए प्रमाणे बोळता सारथीने कमलवतीए कहुं के-'हे सत्पुरुष ! आमां तारो अपराध नथी. जे सेवक छे ते तो स्वामीनी आज्ञा प्रमाणे करेज छे. पण ते मंदभाग्यवंतने ग्रहं

એક વચન કહેજે કે ‘ શું આ કાર્ય કુલોચિત કરેલું છે ? ’ એ પ્રમાણે સાંભળ્યા બાદ કમલવતીને બટ તરુની નીચે સૂકીને સારથી રચ લઈને પાછો વળ્યો. પછી એકાકી કમલવતી રોતી ને વિલાપ કરતી બોલવા લાગી કે—“ હે વિધાતા ! તે આ અતિ કૂર કાર્ય શું આચર્યું ? અકાળે વજ્ર પહવા રૂપ પ્રિયના વિયોગથી ઉત્પન્ન થતું દુઃખ તે મને શામાટે આપ્યું ? મેં તારો શો અપરાધ કર્યો હતો ! આ દુઃખ તો સર્વ સહન થઈ શકે તેમ છે, પરંતુ અસત્ય કલંક ચઢાવીને મર્તાએ મને ઘરમાંથી કાઢી સૂકી છે; તેથી મને મહદ્ દુઃખ થાય છે. હું શું કરું ? ક્યાં જાઉં હું માતા ! અહીં આવીને દુઃખદાવાગ્રિથી વળતી તારી પુત્રીનું રક્ષણ કર. અથવા તું આવતી નહિ, કારણ કે મારું દુઃખ જોઈને તારું હૃદય ફાટી જશે. હું મંદભાગ્યવંતી છું. કારણ કે હું કુમારાવસ્થામાં પિતાને વર શોધવાની ચિંતાનું કારણ થઈ હતી. પાણિગ્રહણ વચ્ચે પિતાને વંધન વિગેરેનું કષ્ટ પ્રાપ્ત કરાવ્યું હતું. અત્યારે પૂર્ણ આ સાંભળીને તે પણ દુઃખી થશે. ” આ પ્રમાણે અનેક રીતે વિલાપ કરતી સૂતી મનને વિષે વિચાર કરવા લાગી કે—‘ પ્રથમ મારા સ્વામીએ મારા શીલની સારી રીતે પરીક્ષા કરી હતી. પરંતુ પણ જણાય છે કે કોઈ નિષ્કારણ વૈરીએ અથવા શૂતરાક્ષસ વિગેરેએ ઇંદ્રજાલનું સ્વરૂપ વતાવીને મારા સ્વામિનું મન વ્યુદ્ગ્રાહિત કરી નાંખ્યું છે. તેથી હમણા કલંકયુક્ત મારે પિતાને ઘેર જવું સર્વથા યુક્ત નથી. હમણાં તો જટિકાના પ્રભાવથી પુરુષ રૂપ ધારણ કરીને રહું. કારણ કે પાંકા બદરી ફઝના જેવા સ્ત્રીશરીરને જોઈને કોણ ભોગવવાની ઇચ્છા ન કરે ? કહ્યું છે કે “ સ્ત્રીવાનું પાળી પીવાને, તાંબૂલ સ્વાદને અને યૌવનાવસ્થામાં સ્ત્રીના શરીરને જોવાને કોણ ઉત્સુક ન થાય ? ” મારે તો માણત્યાગથી પણ શીલનું રક્ષણ કરવું તે શ્રેષ્ઠ છે. કારણ કે આ સંસારમાં શીલ શિવાય કીજો પરમ પવિત્ર અને નિષ્કારણ મિત્ર નથી. કહ્યું છે કે—“શીલ એ નિર્ધનનું ઘન છે, અલંકારરહિતનું આશુષણ છે, વિદેશને વિષે પરમ મિત્ર છે, અને આ ભવમાં તથા પરભવમાં મુક્તિ આપનાર છે.” વઢી શીલના પ્રભાવથી પ્રજ્વલિત અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે અને સર્પઆદિનો મરણ નાશ પામી જાય છે. આગમમાં પણ કહ્યું છે કે—“ દેવ દાનવ, ગંધર્વ, યક્ષ રાક્ષસ અને કિન્નર વિગેરે બ્રહ્મચારીને નમસ્કાર કરે છે, કારણ કે તે દુષ્કર કાર્યના કરનાર છે.” વઢી “ કોઈ ક્રોધોગમે સોનૈયાનું દાન દે અથવા સોનાનું જિનશુલન કરાવે તો પણ જેટલું પુણ્ય બ્રહ્મવ્રત ધારણ કરનારને થાય છે તેટલું તેને થતું નથી.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે જટિકાના પ્રભાવથી બ્રાહ્મણને વેષ ધારણ કરીને પાંદછીલંદપુરથી પશ્ચિમ દિશાએ આવેલ ‘વ્રજઘર’ નામના ગામની સમીપે ચક્રઘર દેવતાના મંદિરમાં પૂજારીપણે રહી, અને મુશ્કે કાલ નિર્ગમન કરવા લાગી.

हवे सारथीए रणसिंह कुमार पासे जइने कमलवती संबंधी सर्व वृत्तांत कहुं, ते सांभलीने 'आ सर्व गंधमूषिकाना मंत्रादिनुं माहात्म्य छे' एवुं जाणी. कुमार अत्यंत पश्चात्ताप करवा लाग्यो के—'भैं अघमे कुळने अनुचित एवुं आ शुं आचर्युं ? के जेथी निर्दुषण एवी प्राणमियाने कळक चढाव्युं. ते मारी प्राणमिया कमलाक्षी कमलवती शुं करती हरो ? हुं शुं कहे ? तेना बिना सर्व शून्य लागे छे. 'दीप छतां, अग्नि छतां तथा नाना प्रकारना मणि छतां. एक ते मृगाक्षी-बिना आ जगत् बहुं अंधकारमय लागे छे.' कोण जाणे ते मारी बल्लभा हवे मने-क्यारे मळो ? अधन्य एवो हुं लोकोने मुख शीरीते बटावी शकोन ? मने धिक्कार छे ! जे हृदयने विषे एवो माटो विचार आव्यो ते मारुं हृदय-फुटी केम गयुं नहि ? अने ते मारी जीभ क्षतखंड केम यह गइ नहि, के जेणे तेने वनमां मूकी आवबानी रजा आपी ! आ प्रमाणेनुं अकार्य करतां मारा माथा उपर ब्रह्मांड केम जुटी पड्युं नहि ! अरे ! बगरविचारे करेलुं कार्य महा अनर्थने माटेज थाय छे. नीतिशास्त्रमां पण कहुं छे के "कोइ पण कार्य सहसा करहुं नहि. कारणके सहसा कार्य करनार अविचैकी परम आपदाहुं स्थान धाय छे, अने विचारीने काम करवावाला शुणद्धबुध प्राणीओ स्वयमेव संपदाने पामे छे." पण हवे आ प्रमाणे शोच करवायी शुं ? विचारवानी जरूर ए छे के आ कार्य कोनायी ययुं ?" ए प्रमाणे विचार करता तेणे गंधमूषिका जती रत्नाना खबर सांभलया, एटछे 'खरेखर आ कार्य तेणेज करेलुं छे' एम नःश्वास पूर्वक विचारवा लाग्यो.

हवे गंधमूषिकाए सोमापुरी जइने रत्नवती पासे कुमारनुं बहुं स्वरूप तथा कमलवतीनुं पण स्वरूप कही बताव्युं. रत्नवती हर्षवती यह. पछो तेणे पोताना पिता पुरुषोत्तम राजाने कहुं के—'हे स्वामिन् ! रणसिंह कुमारने तेढावो.' एटछे पुरुषोत्तम राजाए पण कुमारने बोलाववाने कनकपुर कनकशेखर राजानी पासे पोताना सेवको मोकल्या. तेओए त्यां जइने कहुं के—'हे स्वामिन् ! रणसिंह कुमार रत्नवतीनुं पाणिग्रहण कर्या बगर रस्तेथीज पाछा बल्लया ए वधुं अनुचित कर्तुं छे, तेणे अमने लज्जित कर्या छे; परंतु रत्नवती तो तेमना विषे एकचिच-वाळीज रही छे. तेथी हवे तेना पाणिग्रहण अर्थे कुमारने मोकलो. " कनकशेखरे कुमारने बोलावी आज्ञा करी के—' रत्नवतीना विवाहमाटे जाओ.' कमलवतीना चिरहथी जोके तेनुं मन व्यग्र हतुं, तोपण पिताना आज्ञाहथी तेणे कबुल कर्तुं. शुभ दिवसे सैन्यसहित चाल्या. शुभ शकुन जोइ प्रयाण करतां पाडलीखंडपुर समीपे आव्या. एटछे मियानी शोष माटे फरतां फरतां चक्रधर गामनी समीपना वधानमां आवी, त्यां तंबू नांसी पडाव कयो. कुमार चक्रधरदेवनी

પૂજા કરવા ચાલ્યા, તે વચ્ચે તેમની જમણી વાજી ફરકી, તેથી તે વિચારવા લાગ્યો કે—‘આજ કોઈ ઇશ્વરનો સંયોગ થયો, પરંતુ કમલવતી વિના મને કશું કંઈ ઇશ્વર નથી; તેથી જો તે મળી આવે, તો સ્વર્ગો ઇશ્વર પ્રાપ્ત થયો માત્ર.’ એ પ્રમાણે વિચારે છે, તેવામાં પુણ્યવટુક રૂપધારક કમલવતીએ પુણ્ય લાવીને કુમારના હસ્તમાં સૂચ્યાં. કુમારે તેને યોગ્ય મૂલ આપ્યું. પછી પુણ્યવટુકે વિચાર્યું કે—‘આ રણસિંહ કુમાર રત્નવતીના પાણિગ્રહણાર્થે જતા જનાય છે.’ કમલવતી કુમારને જોઈ અતિ હર્ષિત થઈ. કુમાર પણ પુણ્યવટુક રૂપ ધરનારી કમલવતીને પુનઃ પુનઃ જોતો સતો વિચાર કરવા લાગ્યો કે—‘આ મારી પ્રાણવલ્લભા કમલવતીના જેવો દેશાય છે. એને જોઈને મારું મન અતિ પ્રફુલ્લિત થાય છે.’ એ પ્રમાણે ચિન્તન કરતો વિસ્મયથી તેને પુનઃ પુનઃ જોતાં પણ તપ્ત થયો નહિ. કમલવતી પણ સ્નેહ કરીને પોતાના પ્રિયને નિરસવા લાગી. પછી કુમાર વટુકને સાથે લઈને પોતાના મુકામે આવ્યો, અને ભોજન વિગેરેથી ભક્તિપૂર્વક તેનું વહુ સન્માન કરીને તેને પોતાની પાસે વેસાડ્યો. પછી કુમાર તેને કહેવા લાગ્યો કે—‘હું વટુક ! તારું અંગ ફરીફરીને જોતાં છતાં મને તુલિ થતી નથી. તારું દર્શન મને અતિશય ઇશ્વર લાગે છે.’ વટુક બોલ્યો કે—‘હે સ્વામિન્ ! એ સત્ય છે. જેમ ચંદ્રની કાંતિના દર્શનથી ચાંદ્રોત્પલમાંથી જ અમૃત સ્રવે છે, બીજામાંથી સ્રવતું નથી, તેમ આ સંસારમાં પણ જે જેનો વલ્લભ હોય છે, તેને જોવાથી તુલિ થતી જ નથી.’ કુમારે કહ્યું કે—‘મારે આગળ જવાનું સ્વાસ કારણ છે, પરંતુ તારા પ્રેમની ક્ષતિથી વંચાયેલ મારું મન એક પગલું પણ આગળ મરવાને ઉત્સાહિત થતું નથી; તેથી કૃપા કરી તું મારી સાથે ચાલ. પાછો હું તને અહીં અવશ્ય લાવીશ.’ એ પ્રમાણે સાંમઢીને વટુક બોલ્યો કે—‘મારે અગ્રે હમેશાં ચક્રવર્તી દેવની પૂજા કરવાની છે, તેથી મારાથી કેમ આવી શકાય ? બહી દંભરહિત વ્રત વારણ કરનાર મને ત્યાં આવવાનું પ્રયોજન પણ શું છે ?’ કુમારે કહ્યું કે—‘જોકે તારે કંઈ પણ કાર્ય નથી તોપણ મારા ઉપર કૃપા કરીને તારે આવવું જોઈએ.’ કુમારના આગ્રહથી તેણે તે કસુલ કર્યું, અને તેની સાથે આગળ ચાલ્યો. માર્ગમાં જતાં કુમારને વટુકની સાથે ઘણી ખોલિ વંચાણી. એક સ્થળ પણ તે તેનો સંગ છોડતો નથી. તેની સાથેજ વેસણું, ઉઠણું, ચાણું ને છુટું વિગેરે કરે છે. શરીરની છાયાની જેમ તેઓ બન્ને એક સ્થળ પણ નોંચા પડતાં નથી. દૂધ ને જલની જેવી તેઓને મેલો થઈ છે. કહ્યું છે કે—‘દૂધે પોતાની સાથે મિશ્રિત થયેલ જલને પોતાના સર્વે શૂળ આપ્યા. પછી દૂધને તાપ ઉપર ચઢાવેલું જોઈને જલે પોતાની જાતને અગ્નિમાં નાંચી, અર્થાત્ પોતે બલ્કા માંડ્યું; તે વચ્ચે પોતાના મિત્રને આપવિધાં જોઈને દૂધ લલ્લડીને અગ્નિમાં પડવા તૈયાર થયું. તેને પાછું

તેના મિત્ર સાથે યેલ્ચું અર્થાત્ પાણી હાંટયું ત્યારે તે શાંત થયું. સારા માળ-
સોની મૈત્રી એવા પ્રકારની હોય છે. ”

એકદા કુમાર વડુકને કહેવા લાગ્યો કે-‘હે મિત્ર ! મારું મન મારી પાસે
નથી.’ તેણે પૂછ્યું કે-‘તે ક્યાં ગયું છે.’ કુમારે કહ્યું કે-‘તે મારી વહુમા
કમલવતીની સાથે ગયું છે.’ તેણે પૂછ્યું કે-‘કમલવતી ક્યાં ગઈ છે ?’ કુમારે
કહ્યું કે-‘મારા જેવા મંદભાગ્યવાળાના ઘરને વિષે એવું સ્તીરત્ન ક્યાંથી રહે ?
દૈવથી જેનું ધન નષ્ટ થયેલું છે એવા મેં તે નિરપરાધી વાળાને કાઢી મૂકી. તે
ક્યાં ગઈ હશે !’ વડુકે કહ્યું કે-‘જેને માટે તું આટલો વધો રોદ કરે છે તે કેવી
હતી ?’ કુમાર નેત્રમાં અશ્રુ સહિત કહેવા લાગ્યો કે-‘હે મિત્ર ! તેના શુળો એક
જીમથી ગળવાને કેવી રીતે શક્તિવાન થવાય ? સર્વ શુળનું માખન તે સ્ત્રી હતી,
હવે તેના વિના સર્વ સંસાર શૂન્ય લાગે છે. પરંતુ તારા દર્શનથી મને આનંદ
હત્યન્ન થાય છે.’ ત્યારે વડુકે કહ્યું કે-‘હે સુંદર ! આટલો વધો પશ્ચાત્તાપ
કરવો યોગ્ય નથી, કારણકે વિધિનિર્માણ કરેલ કાર્ય નિવારવાને કોણ
શક્તિવાન છે ? કહ્યું છે કે-‘વિધિ અઘટિત ઘટનાને ઘટાવે છે ને સુઘટિત ઘટનાને
જર્જરીભૂત કરે છે; જેને માટે મનુષ્યજાતને વિચાર પળ આવી શકતો નથી તેવી
ઘટના વિધિ ઘટાવે છે.’ તો આ પ્રમાણે વર્ણુ શોષ કરવાથી શો લાભ છે ?”

હવે ઘણા દિવસે કુમાર મિત્ર સહિત સોમપુરીપ પહોંચ્યા. પુરુષોત્તમ રાજા
મહા હસવથી તેની સન્મુલ્લ ગયા, અને જમાઈને મોટા આદરથી પોતાના નગ-
રને વિષે પ્રવેશ કરાવ્યો. પછી શુભ મુહૂર્તે રત્નવતીનું પાણિગ્રહણ કરાવ્યું. પુરુષો-
ત્તમ રાજાએ પદેરામણીમાં ઘણા હાથી તથા અગ્નો વિગેરે આપ્યાં. ત્યાં રણસિંહ કુમાર
અશુરે આપેલ આવાસમાં રહેવો સતો રત્નવતીની સાથે વિષયમુલ્લ ભોગવવા લાગ્યો.

એકદા રત્નવતીએ તેને પૂછ્યું કે-‘હે પ્રાણનાય ! તે કમલવતી કેવી હતી કે જે
મરી ગઈ સતી પળ આપના ચિત્તને છોડતી નથી, અને જેણે મારા પાણિગ્રહણાર્થે
અહીં આવતાં આપને વશ કરી દેને પાછા વાળ્યા હતા ?’ કુમાર બોલ્યો કે-‘હે
પ્રિયે ! આ ત્રિશુલવનને વિષે એના જેવી બીજી કોઈ સ્ત્રી નથી. તેના અંમના લાલ-
પ્યનું શું વર્ણન કરું ! તે મરી ગયે સતે તને પરણીને જે વિષયમુલ્લનો આનંદ હવેલું
તે આનંદ, દુકાલમાં શોધમ, તંદુલ આદિ વાન્ય નહિ મલ્લવાથી ફલકાં કાંગ,
કોદરા, શામો વિગેરે તૃણવાન્ય સ્વાદને જે આનંદ મળે તેના જેવો છે. કહ્યું છે કે-
‘હેલ્લીયો હીરે, રહે રયણાયરતણે; ફૂટરે ફટિક તણે, મળિયે મન માને નહિ.’

“રત્નાકરના રહા હીરાથી ફલેલા માળસનું મન ફુટકાં કે હજારાં એવા ફટકના
મળિયો માને નહિ. ”

આ પ્રમાણેનાં કુમારનાં વચન સાંભળીને રત્નવતી રોષથી બોલી કે-‘મેં કેવું કર્યું ? તે દુષ્ટ સ્ત્રીને કેવી શિક્ષા આપી ? અહીંથી ગંધમૂષિકાને મોકલી, તે સર્વ મેંજ કર્યું હતું. જેવી તે તમારી દૃષ્ટ હતી, તેવું મેં કર્યું; તો હવે તમે શું સેવકની પેઠે તેના શુભો વારંવાર ગાયા કરો છો ?’ એ પ્રમાણે સાંભળીને કુમાર કમલવતીને તદન નિષ્ફલક માની, ક્રોધથી છાલચોળ થઈ, રત્નવતીને હસ્તથી પકડી, છાત મારી, તિરસ્કાર કરીને બોલ્યો કે-‘હે મલિન કર્મ કરવાવાળો ! તને ધિક્કાર છે !’ તે આજ્ઞા આપીને કુર્મ કરાવ્યું, પણ તેથી તે તારા પોતાના જીવનેજ દુઃખ-સમૃદ્ધમાં નાંખ્યો છે. તારા જેવી સ્ત્રીના કરતાં કુતરી પણ વધારે સારી છે, કે જે ખસતી હોય પણ અન્ન આપવાથી વશ થાય છે ને ખસતી નથી. પરંતુ વહુમાનિતા એવી પણ માનિની (સ્ત્રી) કદિ પણ પોતાની થતી નથી.’” એ પ્રમાણે કહીને પછી વિચારવા લાગ્યો કે-‘અરે ! ત્યાં કલંકચિંતામાં પડેલી મારી મિયા કમલવતી જરૂર મૃત્યુવશ થઈ હશે, તો હવે મારા આ જીવનથી સર્વું !’ એ પ્રમાણે વિચાર કરી તેણે પોતાનાં સેવકોને આજ્ઞા કરી કે-‘તમે મારા આવાસની પાસે એક મોટી ચિંતા રાખો, કે જેથી કમલવતીના વિરહથી દુઃખી થયેલો હું તેમાં પહીંને મરણ પામું.’ એ પ્રમાણે કહી પરાણે ચિંતા કરાવી, અને સર્વ જણાં વાંચી છતાં વળી મરવા ગયો. અહીં પુરુષોત્તમ રાજાએ તે વાત સાંભળી, એટલે પ્રથમ તો કુલકપટની પેટી, મિથ્યા કલક વઢાવનારી, અકાર્ય કરનારી અને નરકગતિમાં જનારી એવી ગંધમૂષિકાને ઘણી કદર્યના કરાવી, માનરહિત કરી, અપમાન અપાવી રાસમંડપર બેસાડીને નગરની બહાર કાઢી મૂકી; સ્ત્રીજાતિ હોવાથી મારી નંસાવી નહિ. પછી તે કુમાર પાસે આવ્યો. ત્યાં તેણે તથા સાર્યવાહ આદિ જનોએ કુમારને બહુ પ્રકારે વાંચી છતાં તે ચિંતા સમીપ આવ્યો. રાજા આદિ જનો વિચાર કરવા લાગ્યા કે-‘મોટું અનર્થ થશે, એક સ્ત્રીના વિયોગથી આવું પુરુષરત્ન મૃત્યુ પામશે.’ આ પ્રમાણે વિચારી કુમારને ચિંતામાં પડવાને તૈયાર થયેલા જોડને પુરુષોત્તમ રાજા બટુક સમીપે જઈ કહેવા લાગ્યો કે-‘હે આર્ય ! આ કુમાર તારાં વાક્ય ચલ્લંઘન કરતા નથી, તેથી એવી વિશ્વસિ કર કે જેથી તે આ પાપકાર્યથી-પાછા ફરે.’ પછી બટુક કુમાર પ્રત્યે બોલ્યો કે-‘હે મદ્ર ! ઉત્તમ કુલમાં હત્વન્ન થયા છતાં આવું નીચ કુલને યોગ્ય કર્યું કેમ કરો. છો ? તમારા જેવા સદાચારી પુરુષને એ ઘટિત નથી. અગ્નિવેશ આદિના મૃત્યુથી અનંત સંસારની દૃષ્ટિ થાય છે. તેમાં પણ મોહાતુર થઈને મરવું તે તો અતિ દુઃખદાયી છે. વળી હે મિત્ર તમે મને પ્રથમ કહ્યું હતું કે-‘હું તને ચક્રાધર ગામનો સમીપે પાછો-પહોંચાડીશ’ તે તમારું વચન અન્યથા થાય છે. તેમજ મૃત્યુ પામેલો કમલવતીની પાછલ મરવાને ઇચ્છો છો, તે પણ વ્યર્થ છે.

कारण के जीव पोतना कर्मधीन परभवने विषे जाय छे. जीवोनी चोरोओ लाख योनि छे; तेथी तेओनी गति एक नथी; कर्मने अनुसरीने जीवनी गति थाय छे. पंडित पुरुषे साहं अथवा मध्यम कार्य पण फलना परिणामनो विचार करीनेज करवुं जोइए. रभसट्टिचिए करेछु तथा बगर विचारे करेछुं कार्य आगल उपर शैत्यनी जेवुं दुःखदायक नीवढे छे. तेथी आ साहस करवाथी पाछा फरो; कारण के 'जीवतो नर सैंकडो भइने छुए छे.' बळी जो तमे मारी बात सांभळीने तमारा प्राणनुं रक्षण करओ, तो कदाचित् तमने कमलवतीने संयोग पण प्राप्त थओ; पण जो मूढपणाने लीधे प्राणत्याग करओ, तो तेनो संगम दुर्लभज छे. " आ प्रमाणेनी बडुकनी वाणी सांभळीने कमलवतीने मळवानी किंचित् अभिलाषा जेना हृदयमां सद्भवी छे एवो कुमार कहैबा लाग्यो के—' हे मित्र ! थुं तें मारी भिया-ने जोइ छे ? अथवा थुं ते जीवे छे एवुं कोइए तने कहुं छे ? अथवा जानना बळथी तूं जाणे छे के ते मळ्यो के नहि ? तूं मने अग्रिमां पडतो अटकावे छे तेनुं कारण थुं छे ? ते कहे.' बडुक बोल्थो के—' हे कुमार ! तमारी भिया कमलवती विधातानी पास छे एम हुं जानथी जाणुं छुं, तेथी जो तमे कहो तो मारा आत्माने त्रिधाता-नी पास भोक्लीने कमलवतीने अहीं लइ आवुं. 'त्यारे कुमार के—' जो ए सर्व सत्य होय तो तेषां जरा पण बिलंब कर नहि. ब्यारे-हुं कमलवतीने जोइए त्यारे मारी आ जन्म कुतार्थ मानीक. 'त्यारे बडुक बोल्थो के—' हे सुंदर ! दक्षिणा बिना मंत्रविद्या आदि केवी रीते सिद्ध थइ कहे ? 'त्यारे कुमार कहुं के—' हे मित्र ! प्रथम में तने माहं मन अर्पण करेछ छे, इवे मारा प्राण पण तारे आधीन छे; तो कहे इवे तेथी ब्यारे बीजी श्री दक्षिणा आवुं ? 'बडुके कहुं के—' दीर्घायु थाओ, पण हुं ज्यारे जे काइ तमारी पास मायुं ते तमारे आपवुं पडओ. 'कुमारे कहुं के—' हु तने वर आपु छु-ते हुं-पाळीछ. बडु कहैवाथी थुं ! परंतु तूं इवे मारी प्रिय बल्लभाने स्त्वर लाक. 'ए प्रमाणे कहैवाथी बडुके संजीविनी नामनी जडी सर्वने बतावी. पछी ते पढवानी अंदर ध्यान करतो वेडो. कुमार प्रण अति हर्षित थवा लाग्यो. राजा विगोरे पण कमलवतीने जोंवाने उत्साहित थया. बळी 'सुखु पामेली कमलवती पाछी आवओ तो मोडु आश्चर्य थओ; आ विप्र तो मोटो ज्ञानी जणाय छे. 'ए प्रमाणे लोको पण परस्पर आ-ल्लादयुक्त आलाप करवा-आग्या ते समये बडुके पैली जडी कर्णयी दूर करी एटछे कमलवती थइ गइ. पछो ते पढवामांथी बहार आवी. कुमार तेने अति हर्षथी जोइ, अने 'खेरस्तर आज भासे-भिया कंसलवतो छे' एम कहुं. नेणे आमीने पोतना भियने प्रणाम कर्प. सम्पन्नजोए, तेने जोइ. तेनुं रूप, लावण्य

अने सोभाग्य आदि जोइने लोको पण विस्मय पूर्वक कहेवा लाग्या के-‘जेवो रीते पिचळ आगळ सुवर्ण शोभतुं नथी तेवी रीते आ कमलवती पासे रत्नवती पण शोभती नथी. कुमार एनी खातर साहस करता हता ते पण युक्तज हतु; ए कुमारने तेमज ए कमलवतीने वनेने धन्य छे.’ ए प्रमाणे प्रशंसा करता लोको पोतपोताने रथानके गया. कुमार पण हर्षथी परिवार सहित महोत्सव पूर्वक कमलवतीने लइने पोताने आवासे आव्या; अने अलंकार तथा वस्त्रथी विशूषित एवी कमलवतीनी साथे पचविषयसख भोगवत्तासता पोताना जन्मने सार्थक मानवा लाग्या

एकदा कुमारे कमलवतीने पूछयुं के-‘हे सुलोचना ! कोइ एक विप्र तारी खातर विधातानी पासे आव्यो हतो तेने तें जोयो हतो के नहि ?’ ए प्रमाणे सांभळी कमलवती विस्मय सहित बोली के-‘हे प्राणेज ! ते विप्रज हुं हतो.’ एम कहीने तेणे जडीबुटीनुं सर्व वृक्षांत निवेदन कयुं. ते सांभळी कुमार अति संतुष्ट थयो. कमलवतीए विचार्युं के “आ वल्लभ रत्नवतीनी साथें जरा नजर पण करता नथी, तेना तरफ ते अत्यंत निःस्नेही थयेला छे” एण तेमां मारोज-अवर्णवाद बोलाय. जोके तेणे अपराध कयौ छे तो पण मारे ते विषे विचार करवो योग्य नथी. कारणके उपकारीना प्रति प्रत्युपकार करवो एमां कांइ आश्चर्य नथी, पण अपकार करवावाळानी उपर उपकार करवो एज सत्पुरुषोनुं लक्षण छे.” कहुं छे के-“उपकार करवाळा उपर वा मत्सर विनाना मनुष्य उपर दया बतावनां मां आवे तेमां विशेषणुं शुं छे ! पण जे अहित करनार प्रति तेमज, सहसा अपराध करनार प्रत्ये दया बतावे तेज सत्पुरुषोमां अग्रणी छे.” ए प्रमाणे विचार करी कमलवतीए कुमार पासे वरदान माग्युं. कुमारे कहुं के-‘जे तारी इच्छा होय ते मागी छे.’ कमलवती बोली के-‘जो तमे इच्छित वस्तुने अर्पण करता हो तो मारी उपर जेवा स्नेहवाळा छो नेवा रत्नवती प्रति स्नेहवंत थायौ जोके तेणे अपराध कयौ छे तो पण ते क्षमा करवा योग्य छे. कारणके तमे उत्तम कुळमां उत्पन्न थया छो अने कुळवान पुरुषोने चिरकाळ सुधी क्रोध राखवो घटतो नथी. कहुं छे के “कुळवान पुरुषने क्रोध यतो नथी, कदाच थाय तो ते लांवा काळ सुधी रहेतो नथी, जो कदाच लांवा काळ सुधी रहे तो ते फळतो नथी. तेथी सत्पुरुषोत्रो कोप नीच जनोना स्नेह जेवो छे.” वळी स्त्रीओनु हृदय मार्थें निर्दय होय छे. कहुं छे के-‘असत्य, साहस, माया, मूर्खत्व, अतिलोभ, अस्वच्छता अने निर्दयपण ए स्त्रीओना स्वाभाविक दोषो छे. पोताना स्वायं सांघ वाने माटे ते नीच आचरण आचरे छे.” आ प्रमाणे कमलवतीना कहेवार्थी कुमारे रत्नवतीनुं पण सन्मान कयुं. पछी केटलाक दिवस त्यां रहीने पुरुषोत्तम राजानी आज्ञा लइ कुमारे कमलपुर तरफ प्रयाण कयुं. पिताए रत्नवतीने घणा दास, दासी

अलंकार, द्रव्य विगरे आपीने विदाय करी अने कुमारने पण घणा हाथी, अश्व, रथ, पायदल, सुवर्ण, मोती विगरे अर्पण कर्यो.

रणसिंहे रत्नवतीने लइने कमलवती सहित शुभ दिवसे प्रयाण कर्तुं. अनुक्रमे पादलीखंडपुर समीपे आब्या. त्यां जेणे पोतानी पुत्रीतुं सर्वदृष्टांत जाणुं छे एवो कमलसेन राजा सन्मुख आंवी महोत्सव पूर्वक जमाइने पोताना घरे लइ गयो. कमलवतीने पण बहु सन्मान आप्युं. नगरना लोकोए तेनी घणी प्रशंसा करी. तेनी माताए पण स्नेहवडे तेने आलिंगन कर्तुं. पछी घणा दिवसो त्यां रहीने कुमार कनकपुर तरफ चाल्यो. कनकशेखर राजा पण कुमारतुं आगमन सांभळीने आनंद सहित सन्मुख आब्यो. विस्मयपूर्वक मळयो अने कुमारने नगरमां प्रवेश कराव्यो. ते समये घणा पुरलोको तथा स्त्रीयो तेमने जोबाने आंब्या. तेओ परस्पर आनंद सहित-बोलबा लाग्या के-“आ कमलवतीने जुओ के जे पोताना श्रीलना प्रभाव-थी यम समीप जइ तेना मुखमां धूळ नाखीने पण पाछो आबी. वळी तेना घुणथी रंजित थयेछो रणसिंह कुमार पण तेनी पाळळ मृत्युने आलिंगन देवा तत्पर थयो. ए सतीमां मुख्य एवी कमलवतीने धन्य छे !” ए प्रमाणेनी प्रज्ञा सांभळता कुमार पोताना आवासे आब्या; अने त्रणे सुंदरीओनी साथे दोगंडुक देवनी जेम विषयसुख भोगववा लाग्यो. एकदां कुमारे विजयपुर नगरनी समीपे आवेला श्री पार्श्व प्रभुना प्रासादमां अष्टाद्विकोत्सव कर्त्यों. ते वखते चिंतामणि यक्षे प्रत्यक्ष थइने कहुं के-“हे वरस ! अहींथी जइने तारा पितातुं राज्य भोगव.” ए प्रमाणे यक्षतुं वाक्य सांभळी ते मोटा सैन्य सहित विजयपुर आब्यो. ते वखते स्वल्प सैन्यवाळो नगरमां रहेछो राजा दुर्ग मध्यज रह्यो; ते बहार नीकळ्यो नहि तेम नगर पण छोड्युं नहि. ते वखते यक्षे रणसिंह कुमारनी सेनाने आकाशमांथी उतरती तेने बतावी. ते सेनाने जोइने मध्य रहेछ राजा नगर तजीने नासी गयो. पछी कुमारे विजयपुरमां प्रवेश कर्त्यों. नगरजनो हर्ष पास्या. सर्व प्रधान पुरुषोए मळीने कुमारने तेना पिता विजयसेनना स्थाने स्थापित कर्त्यों. रणसिंह राजा थंयो. ते सज्जन पुरुषोने मान आपतो हतो ने दुर्जनोनी वर्जना करतो हतो. तेमज रामचंद्रनी सदृश नोतिवान थइ पोताना राज्यतुं परिपालन करतो हतो.

एवा अवसरमां एक दिवस पासेना गाममांथी अर्जुन नामनो कोइ कणवी नगर तरफ आवतो हतो तेने मार्गमां छुधा तथा टपा लागवाथी तेणे स्वाभिरहित चीभडाना क्षेत्रने जोइ त्यां वमणुं मूल्य मूकीने एक चीभडुं लीयुं, अने ते वस्त्रमां बींटीने कटिंए बांध्युं. पछी जेवो ते नगरमां प्रवेश करे छे तेवोज जे दुर्गपालको कोइ श्रेष्ठीपुत्रनो घात करी तेजुं मस्तक लइने नासी गयेछ चोरनी तपोस करतां

अहीं तहीं फरता हता तेओना जोबायां आव्यो. तेओए- तेने पूछयुं के-“तारी केडे आ थुं बांध्युं छे ?” तेणे उत्तर आप्यों के-“चोभइं छे.” राजसेवकोए तपास- तां मस्तक दीदु एटछे तेने चोर घारी बांधीने प्रधान समीपे लइ गया. प्रधाने कहुं के-“अरे तने बिकार छे ! तें दुर्गतिना कारणरूप बालकने मारवातुं काम सा माटे कर्युं ?” तेणे कहुं के-“स्वामिन् ! हुं कइ जाणतो नथी.” आटछुं कहेवा उपरांत घटइ घटइछि एटछुं ते बोल्यो. तेथी तेने राजानी समीपे लइ जवामां आव्यो. राजाए पूछयुं के-“अरे ! आ कार्य तें साभाटे कर्युं ?” तयारे तेणे ‘घटइ घटइछि’ एटछोम उत्तर आप्यों. राजाए कहुं के-“ अरे मूर्ख ! बारंवार ‘घटइ घटइछि’ ए शब्दो केम बोले छे ? तेनो परमार्थ कहे.” अर्जुन बोल्यो के-“ हे स्वामी ! आ स्थितिवां हुं तेनो परमार्थ कहीस तोपण ते कोन सत्य मानयो ? बली कोन जाणे हजुं पण मारा कर्मथी पुनः थुं बनयो ? बांटे हुं काइ परमार्थ जाणतो नथी.” ते सार्मज्जी दुर्गपाळना पुरुषोए कहुं के-“ आ कोइ घृष्ट जणाय छे, केमके अमे तेनी पासेबीज साक्षात् मस्तक कढायुं छे छतां ते सत्य बोलतो नयो ने ‘घटइ घटइछि’ एवो उत्तर आपे छे ” राजाए पण जोधथी ‘ तेने शूलीये चढावो ’ एवी आह्वा आपी. सेवको तेने लइने शूली पासे आव्या. ते समये कोइ एक विकराल रुपधारी पुरुष आबीने कहेवा लाम्यो के-“हे मानसों ! जो तमे आने हणयो तो हुं तमने सर्वने हणी नाखीस.” ए प्रमाणे कहेवाथो तेनी साथे राजपुरुषोने युद्ध थयुं. तेणे सर्वने हांकी काढया. तेओ नांसीने राजा पासे आव्या. तेओनी पासेथी बनेल वृत्तति सांभळो राजा पोते युद्ध करवा नीकळ्यो. ते बखते तेने एक कोस प्रमाण पोतातुं शरीर विकृर्त्युं. ते जोइ राजाए विचार कर्यो के-“ आ कोइ मनुष्य नथी, आ तो कोइ-यज्ञ के राक्षस होय एम जणाय छे; पछी धूप उखेववा विगेरथी तेनी पूजा करीने कहुं के-“ तमे अमारा; अपराधने क्षमा करो.” एटछे ते प्रत्यक्ष थइ पोतातुं शरीर नातुं करीने बोल्यो के-“हे राजन् ! सांभज मारुं नाम दुषमकाल छे. छोको मने कछि एम कहेछे हमणा भरतक्षेत्रने विषे मारुं राज्य प्रवर्त छे. महावीर स्वाधीना निर्वाण पछी त्रण वर्षने साढा आठ महिना बीत्या बाद मारुं राज्य प्रवर्तछुं छे; मारा राज्यमां आ खेडुते आवो. अन्याय केम कर्यो ? कारणके तेणे शून्य क्षेत्रमां वमणुं मूल्य मूकीने एक चीमइं सा माटे लीधुं ? तेथी ते भारो चोर छे. एटछे चीमडाने बदछे मस्तक वतावीने में प्रत्यक्ष एने शिक्षा आपो छे. हवे पछी कोइ पण एवो अन्याय करशे तो तेने हुं संकटमां नाखीस.” पछी अछीपुत्र पण जीवतो थयो, अने ते राजानी

સમીપે આવ્યો. રાજાજ તેને પોતાના સ્તોભમાં બેસાડ્યો. અર્જુનનું પણ ઘણું સન્માન કર્યું; પછી કહિયે રાજાને પોતાનું સર્વ શાહાત્મ્ય કહીને છેવટે કહ્યું કે-
‘હે રાજન ! મારા રાંજમાં રામચંદ્ર રાજાની જેમ ન્યાયધર્મનું પાલન કેમ કરે છે ? હવે પછી જો તેમ કરીશ તો તે ન્યાયધર્માચરણના નિમિત્તેનું હું તને દુઃસ્વી કરીશ.’ આ પ્રમાણે કહીને તેણે રાજાને છોડ્યો. પછી કહિ અદ્યય થયો. સર્વ પોતપોતાના સ્થાને ગયા. અર્જુન પણ પોતાને સ્થાને ગયો.

ત્યાંથી રણસિંહ રાજા પ્રત્યક્ષ અનીતિ જોઈને ન્યાયધર્મ તજી અન્યાય આચરણમાં તત્પર થયો. લોકોએ વિચાર્યું કે-‘રાજાને શું થયું છે કે જેથી તે આવો અન્યાય આચરે છે ? તેને ચારણને કોઈ સમર્થ નથી.’ તે સમયે તેવો સ્થિતિમાં આવી પડેલા પોતાના માણેજ રણસિંહ કુમારને પ્રતિબોધ આપવાને માટે શ્રી જિનદાસ ગણિ તે નગરના ઉપવનને વિષે પધાર્યા. રાજા પણ પરિવાર સહિત તેમને બાંધવા ગયો. વિનય પૂર્વક નમસ્કાર કરી બે હાથ જોડીને તે આગળ બેઠો. શુરૂ પણ સકલ ક્ષેત્રનો નાશ કરનારી દેશના આપો. તેમાં કહ્યું કે-‘હે રાજન ! કહિનું રૂપ જોઈને તારું મન ચલિત થઈ ગયું છે, પરંતુ આ અસાર સંસારને વિષે પુણ્ય પાપના નિમિત્તથીજ મુક્ત દુઃખ માત્ર થાય છે.’ કહ્યું છે કે-“ કર્મના ઉદયથીજ અન્ય ભવમાં ગતિ થાય છે, ભવગતિથીજ શરીરની उत्पत्ति થાય છે, શરીર-પ્રાપ્તિથીજ ઈન્દ્રિયોના વિષયો ઉદ્ભવે છે, અને ઈન્દ્રિયોના વિષયથીજ મુક્ત દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રાણાતિપાત્તાદિ પાંચ આશ્રવદ્વારને સેવતો સતોજ આ જીવ નિતાંત પાપકર્મથી છેપાય છે અને ભવસાગરમાં ડુબે છે હિંસા આદિ આશ્રવને તજ્યા વિના ધર્મ ક્યાંથી હોય ? કહ્યું છે કે-“ લક્ષ્મીથી ગૃહસ્થપણું શોમે છે, નેત્રથી મુક્ત શોમે છે, રાત્રિથી ચન્દ્રમા શોમે છે, મતાંથી સ્ત્રી શોમે છે, ન્યાયથી રાજ્ય શોમે છે, દાનથી શ્રી શોમે છે, પરાક્રમથી રાજા શોમે છે, નિરોગીપણથી કાયા શોમે છે, શુદ્ધતાથી કુલ શોમે છે, નિર્મદપણાથી વિદ્યા શોમે છે, નિર્દોષપણાથી મૈત્રી શોમે છે, અને દયાથી ધર્મ શોમે છે; બીજી રીતે ધર્મ શોમતો નથી.” એ કારણથી આશ્રવ ભવનો હેતુ છે અને સંવર નિવૃત્તિનું અસાધારણ કારણ છે એવો સિદ્ધાંત છે. તેટલા માટે હે વત્સ ! તારો સજ્જન સ્વભાવ કહિ પુરુષના-છલ્મી વિપરીત થયેલો છે; પરંતુ દુર્જનપણું શુદ્ધ નથી. કહ્યું છે કે-“ કોપાયમાન સર્પના મુલ્લપ શુભાને વિષે હસ્ત નાંચવો એ સારો, અજિત અગ્નિના કુંડમાં પહોંચી સારું; પેટને વિષે શક્તિની અળી ઝોકવી એ સારી, પણ વિપત્તિનું ઘર પણ દુર્જનપણું પંડિતોને સારું નહિ.” કહિ પુરુષના કહેવાયો હું પાપમતિ ધારણ કરે છે, પરંતુ

દુષમાકાઠ રૂપ કલિ શું કહે છે તેનો તું વિચાર કરતો નથી. દુષમાકાઠ તે વ્હી રૂપધારી હોય ? તેથી એ કોઈ દુષ્ટ દેવ તરફથી ઉપદ્રવ થયેલો જણાય છે. તું પણ તેનાથી હેતરાયો છે. કારણ કે કલિ પુરુષના ઉપદેશથી કરવામાં આવેલાં હિંસા આદિ કર્મથી શું માણસ નરકગતિમાં જતો નથી ? શું કલિયુગમાં વિષ-મણ્ણથી માણસ મૃત્યુવશ થતો નથી ? કલિકાઠમાં પણ જેવું કર્મ કરે તેવું ફલ પ્રાપ્ત થાય છે. ” એ પ્રમાણે જિનદાસ ગણિનાં વચનો સાંભળીને રણસિંહે ચણુ સ્વેલીને નીચું મુલ્લ કર્યું, અર્થાત્ શરમાયો. એટલે જિનદાસ ગણિએ ફરીને કહ્યું કે-“ હે વત્સ ! તારા પિતાનું વાક્ય સાંભળીને પ્રતિબોધ પામ. કલિપુરુષના દર્શનના હેતુવદે તારા ઢગાયાના સ્વરૂપને અવધિજ્ઞાનથી જાણીને શ્રી ધર્મદાસ ગણિ નામના તારા પિતાએ તને પ્રતિબોધ આપવા માટે ‘ ઉપદેશમાલ્લી ’ રચેલી છે તે તું સાંભલ. તેમાં કહેલું છે કે-“જેવી રીતે રાજા આજ્ઞા કરે છે અને પ્રધાન આદિ પ્રજ્ઞતિમંદલ તથા સામાન્ય પૌરલોકો તેની આજ્ઞાને મસ્તકે જઠાવે છે તેવી રીતે શિષ્યે પણ ગુરુનો આજ્ઞાને કરકમલ જોડી શ્રવણ કરવી. ” વ્હી વીંટું પણ કહ્યું છે કે-“ સાધુ મુનિરાજની સન્મુલ્લ જહું, તેમને વંદન તથા નમસ્કાર કરવા, શાંતા પૂલ્લવી વિગેરે કરવાથી લાંબા કાલનાં સંચિત કરેલાં પાપકર્મ એક ક્ષણમાં નષ્ટ થાય છે. ” વ્હી તેમાંજ કહ્યું છે કે-“ લાલ્લો ભવે પણ જે પામવા દુર્લભ છે અને જન્મ જરા ને મરણ રૂપ સમુદ્રથી જે તારે છે એવા જિનપ્રવચનને વિષે હે શુભના ખંડાર ! એક ક્ષણ પણ પ્રમાદ કરવો ઉચિત્ત નથી. ”

આ પ્રમાણે જિનદાસ ગણિ કહે છે તેવે સમયે વિજયા નામે સાધ્વી જે રણસિંહ રાજાની માતા થાય તે ત્યાં આવ્યા અને તેણે પણ કહ્યું કે-“ હે વત્સ ! તારે માટે તારા પિતા ધર્મદાસ ગણિએ આ ઉપદેશમાલ્લી બનાવી છે તેનો તું પ્રથમ અભ્યાસ કર, તેના અર્થનો વિચાર કર અને વિચાર કરીને અન્યાય ધર્મ તજી દડ મોક્ષસુલ્લને ઉપાર્જન કર. તારા પિતાના એ આદેશનો સ્વીકાર કર. ” આ પ્રમાણેનાં પોતાની માતાનાં વચનો સાંભળીને રણસિંહ રાજાએ તેનું અધ્યયન કરવાનું કવૂલ કર્યું. પછી પ્રથમ જિનદાસ ગણિ ઉપદેશમાલ્લીની ગાથાં વોછે અને ત્યારપછી રણસિંહ રાજા તે પ્રમાણે વોછે, એ રીતે તે ત્રણ વાર સાંભળીને વોલી જઈ તેણે આસી ઉપદેશમાલ્લી કંઠે કરી. પછી તેના અર્થને ચિત્તમાં વિચારતો સતો તે માધિતાત્મા વૈરાગ્ય પામીને ચિત્તવંદાં હોગ્યો કે-“ મને ધિક્કાર છે ! મેં અજ્ઞાનને વશો આ શું આચર્યું ? ધન્ય છે મારા પિતાને કે જેમણે મારા ઉદ્ધારને માટે અવધિજ્ઞાનવદે આગામી સ્વરૂપ જાણીને પ્રથમથીજ આ ગ્રંથ બનાવ્યો માટે હવે આ વિદ્યુત્પાત સમાન ચંચળ એવા વિષયસુલ્લવદે સર્યું ! કહ્યું છે કે-

चला लक्ष्मीश्चलाः प्राणा-श्चलं चंचलयौवनं ।

चलाचलैस्मिन्संसारे, धर्म एको हि निश्चलः ॥

“ लक्ष्मी चपळ छे, प्राण चपळ छे, चंचळ एवं यौवन पण चपळ छे; एवा चलाचळ संसारमां धर्म एकज निश्चळ छे. ”

आ प्रमाणे विचारी घरे आवीने रणसिंह राजा न्याय अने धर्मनो प्रतिपालना करवा लाग्यो पळी केटलेक काळे कमळवतीना पुत्रने राज्ये स्थापन करीने श्रीमुनिचंद्र मूरी पासे रणसिंह राजाए चारित्र ग्रहण कर्तु; अने विगृहचारित्रनुं आराधन करी काळधर्म पामोने देवलोकमां देवपणे उत्पन्न थया.

कमळवतीना पुत्रे पण आ उपदेशमाला कंठे करी अने सर्व लोकोए पण तेनुं पठन पाठन कर्तु. ए प्रमाणे अनुक्रमे पठन पाठनना क्रममां चालतो आ उपदेशमाला अद्यापि विजय पाये छे.

आ उपदेशमालाप्रकरण पोताना पुत्रने प्रतिबोध पमाडवा माटे श्रीधर्मदास गणिए रचेलुं छे; तेनुं रहस्य अन्य बुद्धिमान जनोए सम्पग्न प्रकारे धारण करवुं. आ प्रमाणे वृद्धोक्त संमदाय वताव्यो. हवे ते उपदेशमागानी गाथाओनो अर्थ विगोरे कहेवामां आवशे.

इत्युपदेशमालायां प्रथम रणसिंहनृपस्यमूलसंबंधः।

इति उपदेशमाळानी प्रथम पीठिका
समाप्त.

શ્રી ઉપદેશમાળા ભાષાંતર પ્રારંભ.

(ટીકાકારનું મંગલાચરણ)

નત્વા વિષ્ણુ સકલકામિતદાનદક્ષમ્ ।

શંખેશ્વરં જિનવરં જનતાસુપદમ્ ॥

કુર્વે સુવોધિતપદામુપદેશમાલામ્ ।

બાલાવબોધકરણક્ષમટીપ્પનેન ॥ ૧ ॥

“ સકલ ઇચ્છિત દાન આપવામાં કુશલ તથા સુવર્ણને ઉત્પન્ન કરનાર (વતાવનાર) એવા જિનેશ્વર શ્રી શંખેશ્વર પ્રભુને નમસ્કાર કરીને બાલજીવોને વોધ થઈ શકે એવા (સરલ) ટીપ્પન (ટીકા) થકે ઉપદેશમાળા સુલે વોધ થાય તેવા પદવાળી કરુંછું.”

મૂલ. ગાથા..

નમિજ્ઞણ જિણવરિંદે, ઇંદનરિંદણિય તિલોચ્ચગુરુ ॥

ઊવણસમાલ મિણમો, વુહ્ણામિ ગુરુવણસેણ ॥ ૧ ॥

શબ્દાર્થ—“ દેવેન્દ્રો ને નરેન્દ્રો પૂજેલા અને ત્રિલોકના ગુરુ એવા મિનવરેન્દ્રોને નમસ્કાર કરીને તીર્થંકર અને ગણધર આદિ ગુરુઓના ઉપદેશથી હું આ ઉપદેશમાળા કરુંછું.” ૧.

ભાવાર્થ—આ ગાથામાં પ્રથમ પદે કરીને શ્રી જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરવા રૂપ મંગલાચરણ કર્યું છે. વીજા પદમાં જિનેશ્વરનાં વિશેષણો કહ્યાં છે. જોજા પદમાં અભિધેય વતાવેલ છે, અને ચોથા પદમાં અહં ના અધ્યાહારવડે આ ગ્રંથની પોષણ આત કરે છે એમ વતાવ્યું છે. તેમાં અહં પટલે હું ધર્મદાસમણિ ક્ષમાશ્રમણ આ ઉપદેશમાળા રચું છું એમ સમજવું. તે પછી પોતાની બુદ્ધિ નહિ પણ તીર્થંકર ગણધરાદિના ઉપદેશવડે કરુંછું. આમ કહેવાવડે ગ્રંથની આપ્તતા વતાવી છે.

બીજી ગાથામાં પણ મંગલાચરણ કરે છે તે આ પ્રમાણે—

જગચૂલામણિજૂઓ, હસજો વીરો તિલોચ્ચસિરિતિલચો ॥

એગો લોગાઇચો એગો ચરુવૂ તિહુચ્ચણસ ॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થ—“ જગતમાં મુકુટમાણિ સદૃશ શ્રી ઋષભદેવ તથા ત્રિલોકના યસ્તકે તિલક સમાન શ્રી વીરભગવંત છે. તેમાં એક લોકમાં સૂર્ય સમાન છે અને એક ત્રિમુવનના ચક્ષુમૂત છે. ” ૨.

ભાવાર્થ—આ અવસર્પિણિના વીજા આરાને છેડે ધર્મના પ્રથમ ઉપદેશક હોવાથી શ્રી ઋષભદેવને જગતના મુકુટમાણિ તુલ્ય વક્ષા છે તથા આસન્ન ઉપકારી એવા ચોવીશમા તીર્થકર શ્રી વીરપરમાત્માને તિલકની ઉપમા આપી છે. તિલકવડે જેમ મુલ શોમે તેમ શ્રી વીરભગવંતથી આ જગત વધું શોમે છે. વળી સકલ માર્ગના દેશાહનારા હોવાથી પ્રથમ તીર્થકરને આદિત્યની ઉપમા આપી છે, અને જગત્ત્રીવોને જ્ઞાનેત્રના દાતા હોવાથી ચરમ તીર્થકરને ચક્ષુની ઉપમા આપી છે.

હવે તે બે પ્રશ્નનાં ચરિત્રવડે તપ કરવાનો ઉપદેશ આપે છે—

સંવચ્છર મુસન્નજિણો, હસ્માસા વરુમાણ જિણચંદો ॥

દ્વિચ વિહરિયા નિરસણાં, જશ્જ્જણં ઉવમાણેણં ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ—“ ઋષભદેવ એક વર્ષ સુધી અને વર્ધમાન સ્વામી છ માસ સુધી—પ્રમાણે આહારપાણી રહિત વિચર્યા છે. તે દૃષ્ટાંતે કરીને (વીજાઓ પળ) તપ-કર્મમાં પ્રવર્તવું—ઉદ્યમ કરવો. ” ૩.

ભાવાર્થ—આ ગાથામાં સર્વ ગુણવદ્દે પ્રધાન હોવાથી શ્રી વર્ધમાન સ્વામીને જિ-નચંદ્રની ઉપમા આપી છે. શ્રી ઋષભદેવ ને મહાવીર સ્વામીએ કરેલા ઉત્કૃષ્ટ તપવું દૃષ્ટાંત આપીને શુરુશિષ્યને ઉપદેશ આપે છે કે એવા તીર્થકર ભગવંતે પળ આવો ઉત્કૃષ્ટ તપ કર્યો છે, તો તમારે પણ તપ કરવામાં યથાશક્તિ જરૂર ઉદ્યમ કરવો. કેમકે ઉદ્યમ પુરુષના દૃષ્ટાંતવડે વીજાઓ પ્રવર્તવું યોગ્ય છે.

હવે વીરપરમાત્માના દૃષ્ટાંતવડે ક્ષમા રાખવાનો ઉપદેશ આપે છે—

જહ તા તિલોચ્ચનાહો, વિસહહ વહુચ્ચાહં અસરિસ જણસ્સ ॥

દ્વિચ જીયંતકરાહં, એસ ખમા સન્વસાહૂણં ॥ ૪ ॥

શબ્દાર્થ—“ જો પ્રથમ ત્રણ લોકના નાથ-તીર્થકરોએ અસદૃશ જનોના—નીચ જનોનાં જીવિતનો અંત કરે એવા ઘળા (દુષ્ટ ચેષ્ટિતો) સહન કર્યાં તો તેવી ક્ષમા સર્વ સાધુઓ પળ કરવી. ” ૪.

માર્થ—સંગમાદિ દેવોને કરેલા તેમજ વીજા ગોપાંદિના કરેલા પ્રાણાત કરે તેવા ઉપસર્ગો મગવંત શ્રી મહાવીર સ્વામીએ અનંત શક્તિમાન છતાં સહન કર્યા ક્ષમા રાક્ષી—તેના પર ક્રોધ કર્યો નહિ. એ પ્રકારની ક્ષમા સર્વ મુનિઓએ પણ ધારણ કરવી, એટલે મગવંતનું અનુદાન હૃદયમાં ધારણ કરીને પ્રાકૃત જનોના કરેલા તાડન તર્જનાદિ મુનિઓએ પણ સહન કરવા. ઇત્યુપદેશ:

મગવંતની દૃઢતા સંવધે કહે છે—

ન ચ્ચજ્જહ્ ચાલેઉં, મહ્ઠ મહ્ઠા વરુમાણ જિણંચંદો ॥

ઉવસમ્મગ્ગ સહસ્સેહિંવિ, મેરુ જહ્ઠા વાયગુંજાર્હિં ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ—“મેરુ પર્વત જેમ ગુંજારવ કરતા પ્રવલ વાયુથી ચલાયમાન ન થાય તેમ મહ્ઠ એટલે મોક્ષને વિવેક કરી છે મતિ જેમણે એવા મહાન વર્દમાન જિનચંદ્ર હજારો ઉપસર્ગવડે પણ ચલાવી શકાયા નહિ.” ૫.

માર્થ—મેરુ પર્વતની જેમ દેવમત્તુષ્ણના કરેલા હજારો ઉપસર્ગથી પણ વીરમથ્ત ચલાયમાન થયા નહિ: કારણ કે તેમને ધ્યાનથી ચલાવવાને—ક્ષોભ પમાદવાને કોઈ પણ શક્તિવાન નથી. તેથીજ તેમનું નામ દેવોએ ‘વીર’ પણ પાઠ્યું છે. આ દૃઢતા ધ્યાનમાં રાક્ષોને અન્ય સાધુઓએ પણ પ્રાણાતકારી ઉપસર્ગો થયા છતાં ધ્યાનથી ચલ્યું નહિ. ઇત્યુપદેશ:

હવે વિનય ગુણનો પ્રાધાન્યતા વતાવવા માટે કહે છે—

મંદો વિણીયવિણચ્ચો, પઢમગણહરો સમત્તસુઅનાણી.

જાણંતોવિ તમંથં, વિમ્હિચ્ચહિચ્ચચ્ચો સુણં સવં ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ—“મંદ્ર અને વિશેષ વિનયવાન પ્રથમ ગણધર શ્રી ગૌતમ સ્વામી સમસ્ત શ્રુતજ્ઞાની એવા તે અર્થને જાણતાં છતાં પ્રમ્થ જ્યારે કહે ત્યારે તે સર્વે વિસ્મિત હૃદયવાળા થઈને સાંમળે છે.” ૬.

માર્થ—મંદ્ર એટલે કલ્યાણકારી—મંગલરૂપ અને અત્યંત વિનયી ગૌતમ સ્વામી શ્રુતજ્ઞાનના પારગામી—શ્રુતકેવલી છતાં એટલે સર્વ માવને જાણનારા છતાં પ્રથમ પૂછાયેલા અર્થને ફરીને પણ મગવંત જ્યારે કહે ત્યારે કૌતુકવડે પ્રફુલ્લિત, હોચ-નવાળા થઈને સાંમળે છે. આ પ્રમાણે વીજા શિષ્યોએ પણ વિનય પૂર્વકે શરૂને પૂછ્યું ને તે જો કહે તે સાંમળ્યું. ઇત્યુપદેશ:

ગાથા ૫-સહસ્સેહિંવિ. વાયુગુંજાર્હિં. * મોક્ષે કૃતમતિ: મહતિ. * વિશેષેણ નીતઃ પ્રાપ્તો વિનયો યેન.

વિનય ઉપર લૌકિક દૃષ્ટાંત આપે છે—

જં આણવેઈ રાયા, પગઈઓ તં સિરેણ ઇચ્છંતિ ॥

ઈય ગુરુજણમુહજણિયં, કયંજલિઉમેહિં સોયઠ્ઠં ॥ ૭ ॥

શબ્દાર્થ—‘રાજા જે આજ્ઞા કરે છે તે તેનું પ્રકૃતિમંદલ—સેવક વર્ગ મસ્તકે કરીને ઠૂંકે છે; તે પ્રમાણે ગુરુજનના મુસથી કહેવાયછું (શિષ્યોએ) હાથ જોડીને સાંભળું.’ ” ૭.

માર્થ—સપ્તાંગ^૧ સ્વામી^૨ રાજા જે કહે છે તે તેનો સેવકવર્ગ માંયે હાથ જોડીને પ્રમાણ કરે છે તે પ્રમાણે ગુરુમહારાજ શાસ્ત્રોપદેશાદિ જે કહે તે મક્તિ-વડે કરકમલ જોડીને વિનય પૂર્વક શિષ્યવર્ગે સાંભળું. આમ કહેવાવડે શિષ્યોને વિનયનીજ માધ્યાન્યતા છે એમ ઉપદેશ આપ્યો છે.

શુરુના મંત્રસ્ત્રને થતાવે છે—

જહ સુરગણાણ ઇંદો, મહગણતારાગણાણ જહ ચંદો ॥

જહ ચ પયાણ નરિંદો, ગણસ્સવિ ગુરુ તહા પંદો ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ—“ દેવતાઓના સમૂહમાં જેમ ઇંદ્ર ગ્રહગણ^૨ ને તારાઓના સમૂહમાં જેમ ચંદ્ર અને પ્રજામાં જેમ રાજા શ્રેષ્ઠ છે તેમ ગણ (સાધુસમૂહ) માં આનંદકારી ગુરુ શ્રેષ્ઠ છે ” ૮.

માર્થ—દેવતાઓ, જ્યોતિષીઓ અને મનુષ્યોમાં જેમ ઇંદ્ર, ચંદ્ર ને નરેન્દ્રની આજ્ઞાનો અમલ થાય છે તેમ ગણમાં શુરુની આજ્ઞાનો અમલ થવો જોઈએ; તેમજ દેવતા વિગેરેને જેમ ઇંદ્રાદિ આહ્વાદ ઉત્પન્ન કરનારા છે તેમજ ગણમાં ગુરુ-મહારાજ પણ આનંદ ઉપજાવનારા હોય છે.

બાલકવયના શુરુને માટે કહે છે—

બાહુત્તિ મહીપાલો, ન પયા પરિજવઈ એસ ગુરુ ઉવમા ॥

જં વા પુરિઓ કાઠં, વિહરંતિ મુણી તહા સાવિ ॥ ૯ ॥

શબ્દાર્થ—“ આ બાલક છે એવી બુદ્ધિએ જેમ રાજાને પ્રજા પરામર્થ કરતી નથી તે ઉપમા શુરુને પણ આપવી; અને જેમ મોતાર્થને આગલ કરીને મુનિ વિચરે છે તેમ બાલ એવા શુરુને પણ માનવા. ” ૯.

૧ સ્વામી, અમાત્ય, સુદ્ધન, મંદાર, વેશ, કિલ્લા અને લશ્કર ૭ રાજ્યનાં સાત ભાગો છે. ૨ પ્રદર્શનગણાદિ ૮૮ છે. ૩ તારાઓ કોઠાકોઠની સંખ્યાબાઘા છે, ગાથા ૯-પરિદર્શ. ગુરુઓ.

भावार्थ—व्रय अने दीक्षा पर्यायवडे हीन छतां पण ज्ञानवडे श्रेष्ठ एवा गुरुपणे स्थापेला वाळवयना आचार्यनी आज्ञामांज घुनिओए वर्तवुं, कारण के ते गीतार्थ होवाथी गच्छमां दीपक तुल्य छे. आने माटे लौकिक दृष्टांत आपे छे के—कोइ वखत राजा वाळक होय तोपण प्रवा ‘आ वाळक छे’ एम कही तेनुं अपमान करती नथी पण तेनो आज्ञामां वर्ते छे. ते प्रमाणे गच्छने माटे पण समजवुं.

हवे गुरुतुं स्वरूप कहे छे. गुरु केवा होय ?

परिव्रजो तेयस्सी, जुगप्पहाणागमो महुरवक्रो ॥

गंभीरो धीमंतो, उवएसपरो अ आयरिओ ॥ १० ॥

अपरिस्तावी सोमो, संगहसीलो अभिगहमईय ॥

अविकंचणो अचवलो, पसंतहिंयओ गुरु होइ ॥ ११ ॥

शब्दार्थ—“ तीर्थकरादिना प्रतिविंव जेवा तेजस्वी, युगप्रधानागम, मधुर वक्ता, गंभीर, धृतिमान, उपदेश देवामां तत्पर—एवा आचार्य होय. १०. वळो अग्रविश्रावी, सौम्य संग्रहशील, अभिग्रह करवानी बुद्धिवाला, बहु नहि बोलनारा, स्थिर स्वभाववाला ने प्रशान्त हृदयवाला गुरु होय. ” ११

भावार्थ—आचार्य भगवंत आकृतिमां तीर्थकर गणधरादि जेवा अति सुंदर होय, कविमान होय, वर्तमानकाळे वर्तता समग्र शास्त्रना पारगामी होय अथवा अन्य लोकनी अपेक्षाए सर्वथी विशेष ज्ञानवान होय, जेतुं वचन मधुर लागे एवा होय, अतुच्छ हृदयवाला होय के जेथी पर तेना हृदयने जाणी न शके, धैर्यता-वाला—संतोषवाला—निष्प्रकंप चित्तवाला होय, भव्य जीवोने उपदेश देवामां तत्पर होय एटले सद्वचनोवडे मार्गमां प्रवर्तवनारा होय. १०. निश्छिद्र शैल भाजननी जेम अग्रविश्रावी होय एटले छिद्रविनाना पत्थरना भाजनमां नांखेछुं जळ जेम नीचे गळे नहि तेम कोइए कहेल पोतानुं गुह्य रूपजळ जेना हृदयमांथी खवतुं नथी अर्थात् अन्यनी पासे प्रकाशता नथी, सौम्य एटले देखवा मात्रवडेज आह्लादकारी होय—बोलवायो तो विशेष आह्लाद करे तेमां नवाइज शु ! शिष्या-दिकने माटे वस्त्रपात्र पुस्तकादिनो संग्रह करवामां तत्पर होय ते मात्र धर्मवृद्धिनेज माटे—लोलताथी नहि, वळी द्रव्यथी, क्षेत्रथी, कालथी ने भावथी एम चारे प्रकारना अभिग्रहो करवानी बुद्धिवाला होय, कारण के अभिग्रह पण तप रूपन छे; वळी बहुबोला न होय—पोतानी प्रशंसा तो कदि पण न करे, स्थिर

धीमंतो—धृतिमान. गाथा ११—अपरिस्ताविज.

સ્વભાવવાળા હોય—ચંચલ પરિણામવાળા ન હોય, પ્રજ્ઞાંત દૃઢ્યવાળો હોય એટલે ક્રોધાદિકથી રહિત ચિત્તવાળા—જ્ઞાંતમૂર્તિ હોય—આવા ગુરુના ગુણે કરીને શોભના શુરુ હોય. એવા શુરુ વિશેષે કરીને માનવા યોગ્ય જાણવા. ૧૧.

હવે આચાર્યવદે શાસન પ્રવર્તે છે તે કહે છે—

કશ્યાવિ જિણવરિંદા, પત્તા અયરામરં પહું દાઉં ॥

આચરિણ્હિં પવયણં, ધારિજ્જહ સંપયં સયલં ॥ ૧૨ ॥

શબ્દાર્થ—“કોઈ કાલે જિનવરેંદ્ર માર્ગ (મલ્ય જીવોને) આપીને અનરામર સ્થાનને પામ્યા છે. સાંપત કાલે સકલ પ્રવચન આચાર્યોથી ધારણ કરાય છે અર્થાત્ આચાર્ય ધારણ કરે છે.”

માર્થ—કોઈ કાલે એટલે પોતપોતાના આયુષ્યને અંતે તીર્થંકર મગવંતો જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપ માર્ગ મલ્ય જીવોને આપીને—વ્રતાવીને—ઉપદેશીને મોક્ષસ્થાન કે જ્યાં જન્મ, જરા કે મૃત્યુ નથી તેને પામ્યા છે. તેમને વિરહે સંપતિકાલે ચતુર્વિધ સંઘ રૂપ તીર્થ—પ્રવચન અથવા દ્વાદશાંગી રૂપ પ્રવચન આચાર્યોથીજ ધારણ કરાય છે, અર્થાત્ આચાર્યોજ શાસનની રક્ષા કરે છે. તેથી તીર્થંકરને વિરહે આચાર્ય મગવંત તેમની સમાન માનનીય—પૂજનીય છે. इत्युપદેશः

હવે સાધ્વીને વિનયનો ઉપદેશ આપે છે.

અણુગમ્મઈ મગવંઈ, રાયસુ અજ્જા સહસ્સવિંદેહિં ॥

તહવિ ન કરેઈ માણં, પરિચ્છઈ તં તહા નૂણં ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ—“મગવતી રાજપુત્રી આર્યા ચંદનવાળા હજારોના ટુંદોપ પરવરેલી છતાં તે અભિમાન કરતી નથી. કારણ કે તે નિશ્ચયે તેને (તેના કારણને) જાણે છે.” ૧૩.

માર્થ—દધિવાહન રાજાની પુત્રી સાધ્વી ચંદનવાળા હજારો લોકોના સમૂહે પરવરેલી રહે છે, અર્થાત્ હજારો લોકો તેની સેવા માટે તેની પાછલ મથે છે તથાપિ તે કિંચિત્ પણ ગર્વ—અહંકાર કરતી નથી, એ આશ્ચર્ય છે. પણ તે વરાવર—ચોક્કસ જાણે છે કે આ મહાત્મ્ય મારું નથી પણ જ્ઞાન દર્શન—ચારિત્રાદિ ગુણોત્તું મહાત્મ્ય છે તેથી તે ગર્વ કરતી નથી. તે પ્રમાણે અન્ય સાધ્વીઓએ પણ હોરૂના માનનોયપણા વિગેરેથી ગર્વ કરવો નહિ. इत्युપદેશः

વિનયનું સ્વરૂપ-પુરુષનો પ્રાધાન્યતા-

દિનદિશ્ચિત્તયસ્ત દુમગસ્સ, અન્નિમુહાં અજ્ઞાચંદણાઅજ્ઞા ॥

નેચ્છહ આસણગહણં સો વિણઓ સઠ્ઠચ્છાણં ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ-“ એક દિવસના દીક્ષિત મિશ્રુક સાધુની સન્મુલ્લ આર્ય ચંદનવાલા સાધ્વી હઠયા અને આસન ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છ્યું નહિ. આવો વિનય સર્વ સાધ્વીઓને માટે કહ્યો છે.” ૧૪.

ભાવાર્થ-તેજ દિવસના દીક્ષિત અને તે પળ મિશ્રુક છતાં સાધુનો વેષ ગ્રહણ કરીને પોતાની સમીપે આવતાં જોઈ સર્વ સાધ્વીમાં મુલ્ય વઢેરા ચંદનવાલા સાધ્વી હયા થયા, સન્મુલ્લ ગયા અને તે સાધુ હયા રહ્યા ત્યાંસુધી પોતે આસન ઉપર બેસવાની ઇચ્છા કરી નહિ. આવો વિનય તેમણે સાધ્વીઓ તે પ્રમાણે દરેક સાધ્વીએ સાધુમુમિરાજનો વિનય સાચવવો. ઇત્યુપદેશ:

અહીં ચંદનવાલાની કથા છે તે નીચે પ્રમાણે-

“ જંઘૂહીપના મરતધેનમાં સમૃદ્ધિથી તથા લોકોથી મરપૂર કૌશામ્બી નામની નગરી છે. એક વસ્ત વહુ સાધ્વીઓથી પરવરેલી, શ્રાવકોથી પૂજાતી ને રાજાં સામંત શેડીઆઓ અને નગરવાસીઓ વાંદેલી એવી વર્ધમાન સ્વામીની પ્રથમ શિષ્યા આર્ય ‘ચંદનવાલા’ કૌશામ્બી નગરીના ચોકમાં ઘણા માણસોની સાથે જતી હતી. તે વસ્તે ‘કાકંદીપુરથી કોઈએક દરિદ્રી આવ્યો હતો. તે અતિ દુર્વલ્લ અને મલિન શરોરવાલો હતો. તેના મુલ્લ ઉપર અસંખ્ય માલ્લીઓ વળવળાટ કરતી હતી; અને તે ફુટેલું માટીનું ઘાસળ હાથમાં લઈને ચેરચેર મિશ્ણા અર્થે મટકતો હતો. તે મિશ્ણુકે માર્ગમાં સાધ્વી ચંદનવાલાને જોઈ, તેથી તે વિસ્મિત થયો કે ‘ આ શું કૌતુક છે ! આટલા વધા લોકો જામાટે મેળા ઘયા છે ? ’ એવું જાણી તે પળ કૌતુક જોવાને સાધ્વીની પાસે આવ્યો: એટલે જેનું મસ્તક લોચ કરા-યેલું છે, જેણે સાંસારિક આસક્તિ તજી લીધી છે અને જેણે સૂયમિત્તેનને પવિત્ર કરેલ છે એવી શાંતમૂર્તિ આર્યા ચંદનવાલાને ઘણીજ સાધ્વીઓથી પરિવૃત્ત થયેલી અને ઘણા રાજલોકથી વંદાતી જોઈ તેના મનમાં આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થયું. તેથી તેણે પાસે હમેલા કોઈ દુદ્ધ પુરુષને પૂછ્યું કે-‘ આ કોણ છે ને કયાં જાય છે ? ’ તે દુદ્ધ પુરુષે કહ્યું કે સ્થીર ચિત્તે સાંખ્ય-”

ચંપા નગરીમાં ‘દધિવાહન નામનો રાજા હતો. તેને અતિ રૂપલાવણ્ય આદિ ગુણોથી યુક્ત, શીલથી અલંકૃત અને માતાપિતાને પ્રાણ કરતાં પળ વધારે મિત્ર

एवी 'वसुमती' नामनी पुत्री હતો. एक दिवस दधिवाहन राजाने कोइ पण कारणथी कौशाम्बी नगरीना 'शतानीक' राजानी साथे कलह थयो. शतानीक राजाए मोहुं सैन्य लइ चंपा नगरो उपर चडाइ करो. दधिवाहन सैन्य एकट्ठ करो परिवार साथे सामो थयो. मोहुं युद्ध थवाथी घणा लोको नाश पाम्बा. परिणामे दधिवाहननो पराभव थयो. तेजुं सैन्य पण नाश पाम्बु. शत्रुना सैन्ये निर्भयपणे अनाथ कामिनीने छटे तेवी रीते चंपानगरीने छंडी. राजानुं अंतःपुर पण छुट्युं. ते बखते अंतःपुरमांथी नीकळी नाठेली अने भयथी जेनां नेत्र चपळ थइ गयां छे एवी राजकन्या वसुमती, टोळामांथी बिखुटी पडेली हरिणीनी माफक भामतेम नासवा लागो, तेने कोइ पुरुषे पकडी. शतानीक राजानुं सैन्य पाछुं बळ्युं. तेनी साथे वसुमती पण कौशाम्बीमां केदी तरीके आवी. त्यां तेने चोकमां बेचवामाटे आणो. ते बखते कौशाम्बीपुरवासी 'घनावह' शेठे मूल्य आपीने तेने खरीद करी. से तेने जोइ अति हर्षित थयो, अने पुत्री तरीके स्वीकार करी तेने पोताने घेर लइ गयो.

एकदा शेठना पण घोवी बखते वसुमतीનો केशपास भूमि उपर पडतां शेठे तेने उंचો પકડી રાખ્યો તે જોइ તેનો ભાયાં મૂળાપ મનની અંદર વિચાર કર્યો કે—'આ સ્ત્રી અતિ રૂપવંતી અને સૌભાગ્યાદિ ગુણથી અલંકૃત છે, તેથી મારો ભત્રી તેના રૂપથી મોહિત થઈ અસર મારી અવગણના કરશે; માટે એને દુઃખ આપી ઘરમાંથી હાંકી કાઢું તો ઠીક.' एक दिवस शेठ कोइ कार्यने माटे वहार गाम गया. त्यारे घरे रहेली तेनी भायांए वसुमतीना केश झुंडावी नांखी, पगमां वेडी नांखी, हाथने मजबूत बांधी लइ गुप्त ओरडामां पूरी. शेठ बेर आब्या एटले तेणे पोतानी स्त्रीने पूछ्युं કે—'वसुमती क्यां गइ छे?' तेणे जवाब आप्यो કે—'हुं जाणतो नथो. ते कांइक गइ हशे, सरळ बुद्धिवाळा शेठे विचार्युं કે—'तेम हशे. ए प्रमाणे ऋण दिवस वोती गया. चोथे दिवस कोइ पाडाशीए शेठने पूछ्युं કે—'वसुमती क्यां छे?' तेना दुःखથી दुःखित थयेला शेठे कळुं કે—'हुं जाणतो नथी, परंतु ते क्यांइ पण भयेला छे.' त्यारे तेणे कळुं કે—'तमारो स्त्रीना मारथी आक्रंद करती एवी तेने कोइक ओरडामां पूरतां आबथी चोथा दिवस उपर में जोयेला छे, तेथो तमारा घरमां तपास करो. शेठे घरमां तपास करो, एटले जेना पण ब्रेडीयो बंधायेला छे, जेना केश झुंडी नाखेला छे अने जे घगो छुधातुर थयेला छे एवी वसुમतीने तेणे अंदरना ओरडामां दीठो. शेठे दुःखित-चिने विचार कर्यो કે—'अहो ! स्ત્રીનું દુઃચરિત્ર કોઈ પણ જાણતું નથી. કામથી અંધ

બનેલી મારી હીને ચિત્તાર છે ! ' પછી એટલે વસુમતીને પૂછ્યું કે— ' આ તારો શો દશા : ' તેણે જવાબ આપ્યો કે— ' સઘડો દોષ મારાં કર્મનો છે. એટલે તેને અંદરથી બહાર કાઢી ઘરના હમરા પાસે બેસાડીને કહ્યું કે— ' તું અહીં બેસ, ઇંદે છે હુ બેઢી માંગવાને કોઈ છુદારને બોલાવી લાવું. ' તેણે કહ્યું કે— ' મને મુલ્ય વધુ લાગી છે તેથી કાંઈક સ્વાવાનું આપો. ' તે વચ્ચે ઘોડાને માટે અઢદ વાફેલા ઇલા તે સુપડાના એક સુળામાં નાંચીને એટલે વસુમતીને સ્વાવા આપ્યા. તે પળ એક પળ હમરાની બહાર અને બીજો પળ હમરાની અંદર રાચીને દેટી. પછી જેવામાં તે સ્વોજામાં રોલા દુપડામાંના અઢદ સ્વાવા જાય છે તે અવસરે શું વચ્ચું તે સાંભળો—

છદ્ધરથપણે ટિચરતા શ્રોમહાવીર સ્વામીપ પોતાના કર્મના ક્યને માટે એવો અમિગ્રહ કરેલો છે વે— " રાજવન્યા હોય, માંચું મુંડાવેલું હોય, બને પગમાં બેઢી નાંચેલી હોય, હાથ બાંધેલા હોય, બેઢી તરીકે પકડાયેલી હોય, મૂલ્યવદે સ્ત્રી-દાધેલી હોય, જે એક પળ હમરાની બહાર ને બીજો પળ હમરાની અંદર રાચીને બેટેલી હોય તે બે વહોરે વોંચા પછી સુપડાના સુળામાં રહેલા અઢદ જો મન વહોરાવે તો મારે વહોરવા " એવો અમિગ્રહ કર્મને પાંચ માસ ને પચીસ દિવસ ઘ્યતીત થયા હતા. તે બીરભગવંત એક ગામથી બીજે ગામ વિહાર કરતાં તે અવસરે કોશ્માંબી નગરીપ પધાર્યા- તેઓ દરેક ઘરે પર્યટન કરે છે, પરંતુ અમિગ્રહ પ્રમાણે મિશ્તા મલ્લી નથી; અનુક્રમે ભગવાન ધનાવહ એટલે ઘરે આવ્યા, તેમને જોઈ વસુમતી વિચારવા લાગી કે— ' મને ધન્ય છે કે આવી સ્થિતિમાં મારે ભગવાનના દર્શન થયા. ' પછી વસુમતીએ કહ્યું કે— ' હે ત્રિલોકના સ્વામી ! માંપમિશ્તાને માટે હાથ લાંબા કરીને મારો આ ભવદુઃસ્વમાંથી હદ્ધાર કરો અને મને તારો. ' એવાં વસુમતીનાં વચન સાંભળીને ભગવાને વિચાર્યું કે— ' મારો અમિગ્રહ તો પૂરો થયો છે પરંતુ આ રોતી નથી ઇંદેલું અધુરું છે તેથી હું વહોરીશ નહીં. ' એવું ધારી ભગવાન પાછા વળ્યા. ત્યારે વસુમતી અશ્રુજલ્થી નેત્રને મલિન કરી વિચારવા લાગી કે— ' મંદયાગિણો એવો મને ચિત્તાર છે ! મારે વેર ભગવાન આવ્યા છતાં મારો હદ્ધાર કર્યા વિના પાછા ગયા. ' ત્યારે ભગવાને અમિગ્રહ સંપૂર્ણ થયેલો જોઈ પાછા વળીને માંપમિશ્તા ગ્રહણ કરી, તેથી વસુમતી અતિ હર્ષિત થઈ. તેનાં નેત્ર પ્રફુલ્લિત થયાં. તેની રોમગાંજી વિકસ્વર થઈ; અને તે મવસાગરનો પાર પામી એમ માનવા લાગી. તે અવસરે તે દાનના પ્રમાણથી તેના પગનો વેઢો પોતાનો મેલે ધુડો ગઈ, મસ્તક હપર ક્યામ કશપાસ વિસ્તૃત થયો, હાથનું વંધન ત્રુટી ગયું અને પાંચ દિવ્ય પ્રગટ થયાં તે આ પ્રમાણે— ૧ સાંઢિ ત્રાર ક્રોહ માંનૈયાનિ દૃષ્ટિ થઈ, ૨ મુગંધિ પંચરંગિ પુણ્ણોનિ દૃષ્ટિ થઈ, ૩ વહ્નિનિ દૃષ્ટિ થઈ, ૪ સુગંધી જલની દૃષ્ટિ પદ અને ૫ ' અહો દાનમ્ દાનમ્ ' એ પ્રમાણે આકાશમાં દેવતાઓએ ધોષ કર્યા અને જયજયકાર થયો. દેવતાઓએ વસુમતીનો ચંદન જેવો ચિત્તલ સ્વભાવ હોવાથી તેનું ચંદના

પણું નામ આપ્યું. મધુએ છમાસી તપનું પાતળું કરીને અન્યથ વિહાર કર્યો. લોકો-
 એ ચંદનાની ઘણી પ્રશંસા કરી. એ વચ્ચે કચ્છે (દે) શતાતીક ત્રપની સમીપે
 આવીને કહ્યું કે-‘આ વસુમતી દધિવાદન રાજાની પુત્રી છે કે જેણે સ્વશુભો
 ‘ચંદના’ પણ વીજું નામ મેઢવેલું છે, તેનું તારે ચત્તથી રક્ષણ કરવું. આગલ
 ઉપર એ ધર્મની ઉદ્યોત કરનારી થશે અને મગવાન શ્રીવીરસ્વામીની પ્રથમ શિષ્યા
 થશે.’ એ પ્રમાણે શિક્ષણ આપીને ઇંદ્ર દેવલોક પ્રત્યે ગયા.

શતાતીક રાજાથી અને વીજા લોકોથી અતિ સન્માન પામેલી ચંદનાએ કેટ-
 લાક દિવસો ગયા પછી વીર મગવંતને વેદવજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયેલું જાણીને મગવંત
 પાસે જઈ તેમના હાથથી ચારિત્ર લીધું, અને મગવાનની શિષ્યા થઈ. તે આ ચંદના
 સાધ્વી નજીકના ઉપાશ્રયમાં રહેલા ‘શ્રીમુરિયતાચાર્ય’ને વંદન કરવાને માટે જાય છે.”

આ પ્રમાણે તેનું સપ્તલં ચરિત્ર વૃદ્ધ પુરુષે દુમકને (મિશ્રુકને) કહી સંમળાવ્યું;
 તેથી આનંદિત થયેલો દુમક સાધુને ઉપાશ્રયે ગયો. ચંદના પણ શરૂને વાંદીને
 પોતાના ઉપાશ્રયે ગઈ શરૂએ મિશ્રુકને જોયો, એટલે ‘આ પુરુષ થોડા વચ્ચેમાં
 સિદ્ધિ મેઢવનારો છે’ એમ જ્ઞાનવદે જાણી તેમણે વિચાર્યું કે-‘આ મિશ્રુકને ધર્મ-
 માં જોડવો જોઈએ.’ પણ વિચારી તેને મિશ્રાન્ન લાવા આપ્યું. તેથી તે અતિ હર્ષિત
 થઈ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે-‘આ સાધુઓ ઘણા દયાલુ છે. આલોક ને પર-
 લોક ધર્મેમાં દ્વિતકર આ માર્ગ છે. આલોકમાં મિશ્રાન્નાદિ લાવાનું મળે છે અને
 પરલોકમાં સ્વર્ગાર્દિનાં સર્વ મળે છે.’ પણ વિચારી તે મિશ્રુકે શરૂ પાસે દોષા
 લીધી. શરૂએ પણ તેને પ્રવ્રજ્યામાં દૃઢ વરવા માટે ઘણા સાધુઓની સાથે સાધ્વી-
 ને ઉપાશ્રયે મોકલ્યો. તે દુમક સાધુ ચંદના સાધ્વીને ઉપાશ્રયે ગયો. વીજા
 સાધુઓ વદાર ઉમા રત્ના, અને મિશ્રુક સાધુ એકલા ઉપાશ્રયની અંદર ગયા.
 ચંદના સાધ્વી નવા વીક્ષિત થયેલા દુમક સાધુને આવતાં જોઈને તેમનાં સન્મુલ
 ગઈ, આસન આપ્યું, તેમનું સન્માન કર્યું અને વે હાથ જોડી સામે ઉભી રહી. દુમક
 સાધુ વિચારવા લાગ્યા કે-‘અહો ! આ વેષને ધન્ય છે ! જોકે હું નવવીક્ષિત
 થયોલું છતાં આ પૂજ્ય એવી ચંદના મને આટલું વધું માન આપે છે.’ એ વચ્ચે તે
 ધર્મમાં દૃઢ થયો. ચંદનાએ તેમને પૂછ્યું કે-‘આપને અત્રે આવવાનું પ્રયોજન
 છે ?’ દુમકે કહ્યું કે-‘તમારો વૃત્તાંત જાણવાને માટે શરૂએ મને અહીં મોકલ્યો
 છે.’ એટલું કહી મનને ચારિત્રમાં સ્થિર કરી ઘણા કાલ સુધી નિરતિવા
 ચારિત્ર પાઠ્યું.

આ દૃષ્ટાન્ત ઉપરથી અન્ય સાધ્વીઓએ પણ મુનિનો આ પ્રમાણે વિનય કરે
 એવો આ કથાનો ઉપનય છે.

સાધ્વી કરતાં સાધુનો શ્રેષ્ઠતા વતાવે છે.

વરિસસય^૧દિલ્લિયા^૨ણ, અજ્જા^૩ણ અજ્જદિલ્લિયા^૪ઓ સાહુ^૫ ॥

અગ્નિગમણ^૬ વંદણ^૭ નમંસણેણ^૮, વિણયેણ^૯ સો પુજ્જો^{૧૦} ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ—“સો વર્પની દીક્ષિત સાધ્વોને આજનો દીક્ષિત સાધુ હોય તો તે (પણ) અધિગમન, વંદન અને નમસ્કારવદે તેમજ વિનયવદે પૂજના યોગ્ય છે.” ૧૫.

માવાર્થ—“સો વર્પની દીક્ષિત પદે છે. દુઢ્ઠ ગયો રાધીને લધુ મુનિ પદે છે. યાવત્ એકજ દિવસનો દીક્ષિત મુનિ પણ પૂજવા યોગ્ય છે તેના પૂજનના પ્રકાર વતાવે છે—અધિગમન તે સામા જનું, વંદન તે દ્વાદશાવર્તાદિ વંદન કરવું, નમસ્કાર તે અંતરંગ પ્રીતિ ધરાવવી અને વિનય તે આસન આપવું વિગેરે.

સાધુના વિશેષ પૂજનીરૂપણાનાં કારણો વતાવે છે—

ધમ્મો પુરિસ્સપ્પમ્મવો, પુરિસ્સવરદેસિય્થો પુરિસ્સજિઠ્ઠો ॥

લોપવિ^{૧૧} પહૂ^{૧૨} પુરિસો, કિં^{૧૩} પુણ^{૧૪} લોગુત્તમે^{૧૫} ધમ્મે ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ—“ધર્મ પુરુષયી ઉત્પન્ન થયેલો છે અને પુરુષશ્રેષ્ઠે ઉપદેશોલો છે તેથી તેમાં પુરુષ વ્યેષ્ટ છે. લોકને વિષે પણ પુરુષજ સ્વામી થાય છે, તો લોકો-ત્તમ એવા ધર્મમાં પુરુષની શ્રેષ્ઠતા ગણાય તેમાં શું!” ૧૬.

માવાર્થ—દુર્ગતિથી જે રક્ષા કરે તે ધર્મ કહીએ. એવો ધર્મ પુરુષ જે ગણધર મહારાજા તેમનાથી ઉત્પન્ન થયેલો—શરુ થયેલો છે. પુરુષવર—પુરુષશ્રેષ્ઠ જે તીર્થ-કર મહારાજા તેમણે વતાવેલો—કહેલો—પ્રરુપેલો છે. એવો શુભ ચારિત્ર સ્વ જે ધર્મ તે પુરુષના સ્વામીપણાવાલો હોવાથી તેમાં પુરુષનું વ્યેષ્ટપણું કહેલું છે. લોકોમાં પણ સ્વામીપણું પુત્રને અપાય છે, પુત્રીને અપાતું નથી; તો લોકમાં ઉત્તમ એવા ધર્મમાં તો વિશેષે કરીને પુરુષનું સ્વામીપણું સમજવું. જો લોકમાં પુરુષની શ્રેષ્ઠતા છે તો લોકોત્તમ એવા ધર્મમાં તો વિશેષે કરીને તેની શ્રેષ્ઠતા જાણવી.

તેને માટે દૃષ્ટાંત વતાવે છે—

સંવાહુણસ્સ રક્ષો, તણ્યા ઘાણારસીયનયરિણ ॥

કન્નાસહસ્સ મહિંચં, આસી કીર રૂપવંતીણ ॥ ૧૭ ॥

તહવિયં સા રાયસિરી, હલ્લુદંતી ન તાણ્યા તાહિં ॥

હયરઠ્ઠિણ્ણ ફલેણ, તાણ્યા અંગવીરેણ ॥ ૧૮ ॥

શબ્દાર્થ—“ તે કાઢીને વિશે વારાણસી નગરીમાં સંવાધન : નામના રાજાને અધિક રૂપવતી એવી એક હજાર કન્યાઓ હતી, તથાપિ તેની રાજલક્ષ્મી હુંડાતી તેઓ રાણી શક્તી નહિ; અને ઉદરમાં રહેલા એવા પળ અંગવીર નામના એક પુત્ર તે રાણી. ” ૧૭-૧૮.

માવાર્થ—વારાણસી નગરીમાં રાજ કરનારા સંવાધન રાજાને એક હજાર પુત્રીઓ અત્યંત રૂપવંતી હતી, તથાપિ તે રાજા શુભરી ગયો ત્યારે તેની હુંડાતી રાજલક્ષ્મીનું રક્ષણ કરવાને તેઓ સમર્થ થઈ નહિ; પરંતુ તે રાજાની રાણીના મર્મમાં રહેલા એક પુત્રના કારણથી તેની રાજ્યલક્ષ્મી હુંડાતી નાશ પામતી રહી ગઈ. અર્થાત્ તે પુત્ર કે જેનું પાછલ્લથી ‘અંગવીર’ નામ પાડવામાં આવ્યું હતું તેના પ્રતાપ વડે તેનું રક્ષણ થયું. આની સ્પષ્ટતા તેના દૃષ્ટાંતવડે વિશેષ થઈ શકે તેમ છે.

સંવાધન રાજાનું દૃષ્ટાંત નીચે પ્રમાણે:—

‘વારાણસી નગરીમાં સંવાધન નામનો એક રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને એક હજાર પુત્રીઓ હતી; પરંતુ ઘણાં ઉપાયો કર્યા છતાં તેને પુત્ર થયો નહતો. રાજાએ વિચાર્યું કે—‘ પુત્ર વિના રાજલક્ષ્મી શા કામની ? જેના ઘરમાં પુત્ર નથી તેનું ઘર પણ શૂન્ય છે. ’ વેદમાં પણ કહ્યું છે કે—“ પુત્ર જગરના માણસની સદ્ગતિ થતી નથી અને સ્વર્ગમાં તો તે સીકલ જઈ શક્તોજ નથી, તેથી મનુષ્યો પુત્રનું મુલ્ય જોઈને સ્વર્ગે જાય છે. ” છોકોક્તિ પણ એવી છે કે—

ચોસઠ દીવા જો બઢે, બારે રવી ઉગંત;

તસ ઘર તોહે અંધારું, જસ ઘર પુત્ર ન હુંત.

“ એકી વસ્તે ચોસઠ દીવા વઢતા હોય અને એકી વસ્તે બારે સૂર્ય જગ્યા હોય તોપણ જેના ઘરમાં પુત્ર નથી તેના ઘરમાં તો અંધારું છે. ” તેથી પુત્ર વિના રાજ્યલક્ષ્મી કાંઈ કામની નથી. આ પ્રમાણે વિચારીને રાજાએ અનેક માંત્રિકો, તાંત્રિકો અને યાંત્રિકોને પૂછ્યું, પરંતુ કોઈ પણ ઉપાયે પુત્ર પ્રાપ્ત થયો નહિ. કહ્યું છે કે—

પ્રાપ્તવ્યો નિયતિબલાશ્રયેણ યોડ્યઃ

સોડવશ્યં જવતિ નૃણાં શુભોઽશુજો વા ॥

ચૂતાનાં મહતિ કૃતેડપિ હિ પ્રયત્ને ।

નાજાવ્યં જવતિ ન જાવિનોડસ્તિ નાશઃ ॥

“ નિયતિના વઢથી શુભ વા અશુભ જે અર્થ પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય છે તે માણસોને અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. તે શિવાય માણસો અનેક પ્રયત્નો કરે તોપણ જે નથી વનવાણું તે બનતું નથી અને જે બનવાણું છે તેનો નાશ થતો નથી. ”

હવે રાજા-દૃઢ થયો. એ વસ્તુમાં કોઈએક જોવ પટ્ટરાણીના ઉદરમાં પુત્ર-પણે આવીને ઉત્પન્ન થયો; પરંતુ પુત્રમુલ્ક જોયા વગરજ રાજા તો પરલોકમાં ગયો. પછી સર્વ પૌરજનો એકઠા મળી વિચાર કરવા લાગ્યા કે-‘હવે શું થશે? પુત્ર વિનાનું રાજ્ય કેવી રીતે રહેશે?’ એ પ્રમાણે વિચારી સર્વ નગરવાસી લોકો શોકાકુલ થયા તે વસ્તુએ શત્રુઓએ પણ સાંમળ્યું કે-‘સંવાધન રાજા અપુત્ર મરણ પામ્યો છે.’ તેથી તેઓ સર્વ એકઠા મળી મોટું લડકર એકટું કરી સજ્જ થઈને વારાણસી નગરી તરફ ચાલ્યા. તે વાત સાંમળી વધા લોકો ત્રાસ પામ્યા, અને પોતપોતાના ઘરની અંદરથી ઘન કાઢવા લાગ્યા. તે વસ્તુએ શત્રુઓએ કોઈએક નિમિત્તિયાને પૂછ્યું કે-‘અમારો જય થશે કે કેમ?’ તે નિમિત્તિયે લગ્નવલ્ક જોઈને કહ્યું કે-‘તમો સર્વ મળીને જયની અભિલાષથી ત્યાં જવાની રુચ્છા કરો છો, પરંતુ સંવાધન રાજાની પટ્ટરાણીના ઉદરમાં રહેલ ગર્ભના પ્રભાવથી તમારો પરાજય થશે, જય થશે નહિ.’ એ પ્રમાણે સાંમળીને સઘળા વૈરોઓ પાછા વળ્યા. નાગરી કો છુશી થયા અને કહેવા લાગ્યા કે-‘અહો ગર્ભમાં રહેલ પુત્રનું મહાત્મ્ય કેટું અદ્ભુત છે કે જેથી સઘળા શત્રુઓ નાસી ગયા.’ ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થતાં પુત્રનો જન્મ થયો. અશુચિકર્મ પૂરું કર્યા પછી તેનું ‘અંગવીર્ય’ નામ પાડ્યું. અનુક્રમે તે શુભાવસ્થામાં આવ્યો, અને તેણે લાંબા વસંત સુષી પ્રજાનું પાલન કર્યું.

“હજાર કન્યાઓથી પણ રાજ્યનું રક્ષણ થયું નહિ, પરંતુ ગર્ભસ્થિત પુત્ર માત્રથી રક્ષણ થયું” એવો કર્મવ્યવહારમાં ઉપનય છે. ધર્મવ્યવહારમાં એવો ઉપનય છે કે-“સર્વત્ર પુરુષ એજ શ્રેષ્ઠ છે. તેથી સાધ્વીઓએ એક દિવસની દીક્ષા-વાળા સાધુનો પણ વિનય કરવો.” એ પ્રમાણે પૂર્વની ગાથા સાથે સંબંધ છે. હજુ આગલી ગાથામાં પણ તેજ વાવત સ્પષ્ટ કરી દેલાં છે.

મહિલાણ સુબહુર્યાણવિ, મદ્ગાત્રો રેહ સમત્ત ધૈરસારો ॥

રાયેપુંરિસેહિં નિર્જેઝ, જાણેવિ પુંરિસ્તો જૈહિં નથિયે ॥ ૧૯ ॥

શબ્દાર્થ-“આ લોકને વિષે પણ જ્યાં પુરુષ-પુત્ર નથી ત્યાં ઘણી સ્ત્રીઓના મધ્યમાથી પણ સમસ્ત ઘરનો સાર રાજપુરુષો લઈ જાય છે.” ૧૯.

માવાર્થ-અપુત્રનું ઘન રાજા લઈ જાય એવો લોકમાં પ્રચાર છે, તેથી જેના કુલમાં પાછલ પુત્ર ન હોય તેનું ઘન ઘણી સ્ત્રીઓ અથવા પુત્રીઓ હોય છતાં પણ રાજા લઈ જાય છે તેથી પુરુષનું જ મધાનપણું છે.

હવે આત્મસાક્ષીએ ધર્મ કરવા વિષે કહે છે—

કિં પરજણવહું જાણાવણાહિં, વરે મપ્પસૈ સ્વિલયં સુકેયં ॥

इह भरहचक्रवती, पसन्नचंदो र्य दिष्ठतां ॥ २० ॥

શબ્દાર્થ—“ હે આત્મા ! પરજનને વહુ જણાવવાથી શું ? આત્મસાક્ષિક સુકૃત તેજ શ્રેષ્ઠ છે. અહીં ભરત ચક્રવતી અને પ્રસન્નચંદ્રનું દૃષ્ટાંત જાણવું. ” ૨૦.

ભાવાર્થ—“ મેં આ અનુષ્ઠાન કર્યું’ એમ પરજન પૃછે વીજાઓને વહુ જણાવવાથી શો લાભ છે ? આત્મસાક્ષિક ધર્મ કરવો તેજ શ્રેષ્ઠ છે. આ વિષય ઉપર ભરત ચક્રીનું દૃષ્ટાંત છે કે જેમણે ચત્રવટ કરેલા આત્મસાક્ષિક અનુષ્ઠાનથી સિદ્ધિ મુલ્કને પ્રાપ્ત કર્યું છે. પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિનું પણ આ વિષય ઉપરજ દૃષ્ટાંત છે.

તેમાં પ્રથમ ભરતચક્રીનું દૃષ્ટાંત કહે છે:—

અયોધ્યા નગરીમાં કૃષ્ણમદેવના પુત્ર ‘ભરત’ નામે ચક્રવર્તી થયા હતા. જ્યારે શ્રી કૃષ્ણમદેવસ્વામીએ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું તે વખતે પોતાના સો પુત્રોને પોતપોતાનાં નામવાલાં દેશો આપ્યા. ‘વાહુવલી’ ને વહુલિ દેશમાં તક્ષશિલા નગરોનું રાજ્ય આપ્યું અને ભરતને અયોધ્યા નગરીનું રાજ્ય આપ્યું. એક દિવસ ભરતરાજા સપ્તામાં બેઠેલા છે તે વખતે ‘યમક’ અને ‘સમક’ નામના બે પુરુષો વધામણી દેવાને સન્માસ્થાનનાં મુખ્ય દ્વાર પાસે આવ્યા; પ્રતિહારે ભરત રાજાને તેઓનું આગમન નિવેદન કર્યું પૃછે મૂંસજ્ઞાથી દ્વારપાળને આવવા દેવાનો હુકમ આપવાથી યમક અને સમક સપ્તામાં આવ્યા. તેઓ બંનેએ હાથ જોડી આશીર્વાદ પૂર્વક રાજાની સ્તુતિ કરી. પછી તેમાંના યમકે વિદ્વન્નિ કરી કે—‘ હે દેવ ! ‘પુરિમતાલમુરના’ શકદ નામના ઉદ્યાનને વિષે શ્રી કૃષ્ણમસ્વામીને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે, એ વધામણી આપવા માટે’ હું આવ્યો છું.’ ત્યાર પછી સમકે કહ્યું કે—‘હે દેવ ! એક હજાર દેવતાઓથી સેવાયેલું અને કરોડો સૂર્ય જેવો પ્રકાશ આપતું ચક્રરત્ન આયુષ્કાલામાં ઉત્પન્ન થયું છે.’ આ પ્રમાણે બે માણસના મુલ્કથી બે વધામણી સાંભળીને ભરત-રાજા અતિ હર્ષ પામ્યો. પછી તેમને જીવીત પર્યંત દેતાં અને ભોગવતાં હુટે નહિ પૃછું ધન આપીને તે બંનેનું સન્માન કર્યું. હવે ભરત વિચાર કરવા લાગ્યા કે—‘મારે પ્રથમ કોનો ઉત્સવ કરવો યોગ્ય છે ? કેવલજ્ઞાનનો કે ચક્રનો ?’ એ પ્રમાણે વિચાર કરતાં પાછું તેણે ચિંતવ્યું કે—‘મને ધિક્કાર છે કે મેં આ શું ચિંતવ્યું ? અક્ષય મુલ્કના દાંતા પિતા ક્યાં ! અને માત્ર સંસારમુલ્કનું હેતુ-શૂત-ચક્ર ક્યાં ! વહી તાતની પૂજા કરવાથી ચક્રનો પૂજા પણ થઈ જઈ.’ એ પ્રમાણેનો નિશ્ચય કરી મોટા આદંબરપૂર્વક પુત્રમોહથી વિહ્વલ બનેલા અને ‘કૃષ્ણમ !

૧ અયોધ્યા નગરીનું પુરિમતાલ નામે પરં-હતું.

ઋષભ !' એ નામનો જપ કરતા એવા પોતાના પિતામહી ' મરુદેવા 'ને ગજ ઉપર બેસાડીને भरत राजा ઋષભ સ્વામીને વંદન વરવા ચાલ્યા. માર્ગમાં भरतે મરુદેવાને કહ્યું કે—“ માતા ! તમે સ્વપુત્રની સમૃદ્ધિને જુઓ. તમે મને હમેશાં કહેતા હતા કે—‘ મારો પુત્ર ઘનમાં મટકે છે અને દુઃખ અનુભવે છે, પરંતુ તું તેની સંભાળ કરતો નથી. ’ આ પ્રમાણે દરરોજ મને ઓઠંખો આપતા હતા; પણ હવે તમારા પુત્રનું ઐશ્વર્ય જુઓ. ”

ए अवसरे चोसठ सुरेंद्रोए एकठा यइने समवसरण रच्युं. करोडो देवदेवी-ओ एकठा मळ्यां. विविध प्रकारનાं वार्त्तित्रोना शब्दोथी गगनमंडळ गाजी रहुं. जयजय शब्दो साथे गीतगान पूर्वक प्रभुसिंहासन उपर बेसीने देशना आपवा छाग्या. ते बखते देवहुंदुभिनी ध्वनि અને जयजयना शब्दો સાંભळીને- મરુદેવા માતા કહે છે કે—‘ આ કૌતુક શું છે ? ’ भरते वहुं के—‘आ तमारा पुत्रनुं अैश्वर्य छे.’ मरुदेवा विचारे छे के—‘ अहो ! पुत्रे आठली वधी समृद्धि मेळवी छे ? ’ ए प्रमाणे उत्फळा पूर्वक आनंदाशु आववाथी तेमनां वने नेत्रनां पडल खुल्ली गयां અને सर्व प्रत्यक्ष जोयु जोडने विचार्युं કે—“ अहो ! આ ઋષભ આહુ ઐશ્વર્ય ભોગવે છે ! પરંતુ एणे મને एकवार સંભારો પણ નથી. હુંતો एक हजार वर्ष पर्यंत पुत्रमोह्यी दुःखित यइ અને પુત્રના ઘનમાં તો મોહનું કિંચિત્ કારણ પણ જણાતું નથી. અહો ! મોહની વેછાને ધિક્કાર છે ! મોહાંધ માણસો કંઈ પણ જાણતા નથી, ” ए प्रमाणे वैराग्यमग्नपणाथी क्षपकश्रेणी उपर आरुढ थुया અને आठ कर्मनो क्षय करो अंतकृत केवली यइने मोक्षे गया. देवताओए महोत्सव कर्यो इंद्र आदि सर्व देवोए समवसरणमांथी त्यां आवीने मरुदेवा माताना शरीरने क्षीर-सागरना प्रवाहमां बहेतुं सूक्युं. પછી શોકમગ્ન भरतને अग्रेसर करीने सौ समवसरणमां आव्या. भरत प्रभुने त्रण प्रदक्षिणा करीने यथायोग्य स्थाने बेठा અને પ્રભુની દેશના સાંભळી તેમનો શોક નष्ट થયો દેશનાને અંતે પ્રભુને બાંડી શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કરી અયોધ્યામાં આવ્યા, અને પછી ચક્રનો વત્સલ કર્યો.

આઠ દિવસ गया પછી ચક્ર પૂર્વ દિશામાં ચાલ્યું. भरत राजा પણ देश जीतवाने માટે ચક્રની પાછલ સૈન્ય સહિત ચાલ્યા. एकेक योजननुं दररोज प्रयाण करतां केटछेक दिवसे पूर्व समुद्रने किनारे आवी सैन्यनो पढाव नाख्यो. त्यां भरते अहमनुं तप कर्युं; અને માગધ નામના દેવનું ઘનમાં ધ્યાન કરીને સ્થિત રહ્યા. ત્રણ દિવસ પછી રથમાં વેસી સમુદ્રના જલમાં રથની ધરી પર્યંત પ્રવેશ કરી પોતાના નામથી અંકિત વાળને ધનુષ્યમાં સાંધીને તે દેવપતિ છોડયું તે વાળ વાર યોજન જડને-મગધદેવની સન્નામાં સિંહાસન સાથે અથઢાડને શૂમિ ઉપર પડ્યું. વાળનું પડયું જોઈ મગધદેવ ક્રોધાયમાન થઈ ગયો. પછો તે વાળ

હાયમાં લઈ તેનાં પરના અક્ષરો વાંચ્યા; પટલે भरत चक्रवर्तीને આવેલા જાણી કોપરહિત થઈ મેટળું લઈ પરિવાર સહિત તેમની સન્મુખ ચાલ્યો. નજીક આવીને તે ચક્રવર્તીના ચરણમાં પડ્યો ને વોલ્યો કે—‘હે સ્વામિન ! મારો અપરાધ क्षमा करो, હું તમારો સેવક છું; આટલા દિવસ સુધી હું સ્વામીરહીત હતો, હવે આપના દર્શનથી સનાથ થયો છું.’ એ પ્રમાણે કહો, નમસ્કાર કરી, મેટ ધરી, રજા લઈને સ્વસ્થાને ગયો. પછી भरतचक्रोए छावणीમાં પાછા આવી અઢમ તપનું પારણું કર્યું.

ત્યારપછી પાછું ચક્ર આકાશમાં ચાલ્યું. સૈન્ય પણ તેની પાછલ ચાલ્યું. અનુક્રમે તેઓ દક્ષિણ સમુદ્રને કિનારે આવ્યા. પૂર્વવત તે દિશાના સ્વામી ‘वरदा मदेवने’ પણ જીત્યો. ત્યારવાદ પશ્ચિમ દિશામાં ‘प्रभासदेवने’ જીતીને ચક્રે ઉત્તર દિશા ખળી પ્રયાણ કર્યું. અનુક્રમે વૈતાલ્ય પર્વત પાસે આવીને ચક્રવર્તી અઢમ તપ કરી ‘तमिस्रा’ શુફાના અધિષ્ઠાયક ‘कृतमालदेव’નું મનમાં ધ્યાન કરીને સ્થિત રહ્યા. અઢમ તપને અંતે તે દેવ પ્રત્યક્ષ થયો અને તમિસ્રા શુફાનું દ્વાર ઉઘાડ્યું. સૈન્ય સહિત भरत राजाए तमिस्रा शुकामां प्रवेश कर्यो. मणिरत्नना प्रकाश वढे सैन्य सहित आगळ चालतां ‘निમગ્ના’ અને उन्निमग्ना નામની બે નદીઓ આવી. તે નદીઓ चर्भरत्नवढे उतर्या. અને आगळ चाली शुकाना बीजा द्वारपाशेआवો સૈન્યને વહાર કાઢ્યું. હવે ત્યાં ઘળા મ્હેચ્છ રાજાઓ રહે છે તેઓ ઇકઢા થયા અને ચક્રીની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. ચક્રોએ તે સઘલાઓને જોતી લીઝા. તેકો ચક્રોના સેવકો થયા. ત્યાં આવેલા ઉત્તર તરફના જળે લંહને જોતીને ચક્રી પાછા વળ્યા. માર્ગે ચાલતાં ગંગાને તીરે સૈન્યનો પઢાવ નાખ્યો. ત્યાં નવ નિધિઓ પ્રગટ થયા નવ નિધાનનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે:—

“૧ નૈસર્પ, ૨ પાંદુક, ૩ પિંગલ, ૪ સર્વરત્ન, ૫ મહાપદ્મ, ૬ કાલ, ૭ મહાકાલ, ૮ માળવક ને ૯ ક્ષત્ર—એ પ્રમાણે તેનાં નામો છે. તે ગંગાના મુલ્યમાં રહેનારા છે. આઠ પૈડાંવાળા; આઠ યોજન ઉચા, નવ યોજન વિસ્તારવાળા ને વાર યોજન લાંવા મંજુષાને આકારે છે. તેના વૈદુર્યમણિના કમાઢ (વારળા) છે, કનકમય છે, વિવિધ પ્રકારનાં રત્નોવડે પરિપૂર્ણ છે, અને તેના અધિષ્ઠાતા દેવો તેજ નામના પલ્યોપમના આયુષ્યવાળા હોય છે.”

ચક્રોએ ગંગાને તીરે રહીને આઠ દિવસ સુધી તે નિધાન સંવંધી ઉત્સવ કર્યો. ગંગાનદીનો અધિષ્ઠાયિકા ‘ગંધા’ નામનો દેવી भरतचक्रીને પોતાના આશ્રસમાં લઈ ગઈ. ત્યાં તેની સાથે ઇક હજાર વર્ષપર્યંત મોગમોગવ્યા. ત્યારપછી ચક્ર આગલ ચાલ્યું, પટલે ચક્રોએ વૈતાલ્ય પર્વત પાસે આવી તેની ઉપર રહેનાર ‘નમિ’ અને ‘વિનમિ’

નામના વિદ્યાધરોને જીત્યા. વિનમિ વિદ્યાધરે પોતાની. પુત્રી ચક્રીને આપી. તે સ્ત્રીરત્ન થઈ. એ પ્રમાણે भरतचक्री સાઠ હજાર વર્ષ વર્ચત દિગ્વિજય કરીને અયોધ્યામાં પાછા આવ્યા; તે વત્સલદાષિપતિ મહા ક્રદ્ધિમાન થયા. તેમની ક્રદ્ધિનું સ્વરૂપ કહે છે—ચોરાશી લાલ્લ હાથી, તેટલાજ રથો, તેટલાજ અશ્વો, છન્નુકોટી પાયદલ્લ, વચ્ચીશ હજાર દેશો, વચ્ચીશ હજાર મુકુટવધ રાજાઓ જેના સેવક છે, અદતાલીશ હજાર પાટણ, વોતેર હજાર નગરો, છન્નુકોટી ગામો, ચૌદ રત્નો, નવ નિધિ, સાઠ હજાર વંશાવલી કહેનારા માટો, સાઠ હજાર પંદિતો, દશ કોટી ધ્વજા ધારણ કરનારા, પાંચ લાલ્લ મશાલચી, વીશ હજાર સુવર્ણ આદિ ઘાતુની રાણો, ૬૦૦૦ હજાર દેવો જેના સેવકો છે, અદાર કોટી ઘોડેસ્વાર જેની પાછલ્લ ચાલે છે—આ પ્રમાણેની ક્રદ્ધિ માત્ર થઈ છતાં તેમનથી વિરક્ત રહેતા હતા. એ પ્રમાણે ઘણાલાલ્લ પૂર્વે જીતીત થતાં એકદા भरतचक्री પોતાની જુગારશાલામાં શરીરપ્રમાણ આદર્શ (કાચ) માં પોતાનું રૂપ જોવા લાગ્યા. તે વસ્તુ તે દરેક અવયવની સુંદરતા નિહાલતાં એક આંગલીને વીંટીરહિત હોવાથી અત્યંત શોભારહિત લાગતી જોઈને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે—“અહો! દેહની અસારતા! પરપુદ્ગલોથીજ શરીર શોભે છે, પોતાના પુદ્ગલોથી શોભતું નથી. અરે! મેં શું કર્યું! આ અસાર દેહની સ્વાતર મેં ઘણા આરમ્ભો કર્યા. આ અસાર સંસારમાં સઘલું અનિત્ય છે. કોઈ કોઈતું નથી. મારા નાના માઈઓને ધન્ય છે કે તેમણે બીજલીના ચમકારાની જેવાં ચંચલ રાજ્યમુખને તજી દેને સંયમ સ્વીકાર્યું. હુંતો અધન્ય છું, જેથી આ અનિત્ય એવા સંસારીમુખમાં નિત્યપણાની શુદ્ધિથી મોહ પામેલો છું. આ દેહને ધિક્કાર છે! અને સર્પની ફળા જેવા આ વિષયોને પણ ધિક્કાર છે! હે આત્મા! આ સસારમાં તું એકલોજ છે. બીજું કોઈ તારું નથી.” આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં પરમપદ પર આરોહણ કરવાની નિઃસરણી રૂપ સ્વપ્નચેત્વીએ આરુઢ થયા; અને ચાર ઘન યાતિકર્મનો ક્ષય કરીને ઉચ્ચલ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. તે અવસરે શાસનદેવીએ આવીને મુનિને વેષ અર્પણ કર્યો. તે સાધુનો વેષ ધારણ કરીને તેમણે કેવલોપણે પૃથ્વી ઉપર વિહાર કર્યો, અને અનુક્રમે મોક્ષમુક્ત પ્રાપ્ત કર્યું. પટલામાટે આત્મસાક્ષિક અનુષ્ઠાનજ ફલદાયી છે; અન્ય સાક્ષિક અનુષ્ઠાન ફલદાયી નથી.

આ પ્રમાણે અધ્યાત્મિક અનુષ્ઠાનમાં भरतचक्रीનું દૃષ્ટાંત જાણવું.

હવે પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિનું દૃષ્ટાંત કહે છે—

પોતનપુર નગરમાં પ્રસન્નચંદ્ર નામનો રાજા હતો. તે અતિ ધાર્મિક, સત્યવાદી તથા ન્યાયધર્મમાં અદ્વિતીય નિપુણ હતો. તે એક દિવસે સંધ્યાકાલે ઇસ્ત્રામાં વેસી નગર-

હું સ્વરૂપ જોતો હતો. તે સમયે નાના પ્રકારનાં રંગવાળાં ઘાદાં થયાં. સંધ્યાનાં રંગ સ્વીકાર્યો. તે જોઈ રાજાને અતિ હર્ષ થયો. પછી તે તેના તરફ પુનઃ પુનઃ દ્રષ્ટિ કરવા લાગ્યો. એટલામાં તે સંધ્યાસ્વરૂપ ણિક હોવાથી જોતાંજોતાંમાંજ નાશ પામી ગયું. તે જોઈ રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે—અહો ! સંધ્યાના રંગની સુંદરતા ક્યાં ગઈ ! પુત્રલો અનિત્ય છે. સંધ્યાના રંગની પેટે આ દેહ પણ અનિત્ય છે. સંસારમાં પ્રાણીઓને કંઈ પણ મુક્ત નથી. કશું છે કે—

દુઃખં સ્ત્રીકુક્ષિમધ્યે પ્રથમમિહજન્મે ગર્ભવાસે નરાણામ્

બાલત્વે ચાપિ દુઃખં મલલુલિતવપુઃ સ્ત્રીપયઃપાનમિશ્રમ્ ।

તારુણ્યે ચાપિ દુઃખં જન્વતિ વિરહર્જં દુઃખજ્ઞાવોપ્યસારઃ

સંસારે રે મનુષ્યા વદત્ત યદિ સુખં સ્વરૂપમપ્યસ્તિ કિંચિત્ ॥

“ માણસોને આ સંસારમાં પ્રથમ સ્ત્રીની કુક્ષિની વિષે ગર્ભવાસમાં દુઃખ હોય છે, બાલ્યાવસ્થામાં પણ માતાના દુધના પાનથી તેમજ મલ્મૂત્રથી શરીર સ્પર્શાયેલું રહેવાથી દુઃખ છે, યુવાવસ્થામાં પણ વિરહથી ઉત્પન્ન થયેલું દુઃખ છે, અને વૃદ્ધાવસ્થામાં તો સદન અસારજ છે. માટે હે મનુષ્યો ! જો આ સંસારમાં સ્વરૂપ પણ કંઈ મુક્ત હોય તો કહો. ”

ए प्रमाणे वैराग्यधीं जेजुं मन रंजित ययुं छे एवो राजा चितवन करे छे के-
‘आ संसारमां वैराग्यनो साथे वरोवरी करीशके तेजुं कोइ पण मुक्त नयी. कहुं छे के-

જોગે રોગભયં સુખે ક્ષયજયં વિત્તેઽમિચૂતૃદ્વયમ્

દાસ્યે સ્વામિજયં ગુણે સ્વલજયં વંશે કુયોષિદ્વયમ્ ।

માને મ્લાનિજયં જયે રિપુજયં કાયે કૃતાંતાદ્વયમ્

સર્વં નામજયં ભવેઽત્ર જિવિનાં વૈરાગ્યમેવાઽજયમ્ ॥

“મોગમાં રોગનો ભય, મુક્તમાં ક્ષયનો ભય, ધનને વિષે અગ્નિ ને રાજાનો ભય, દાસત્વમાં સ્વામીનો ભય, મુળમાં સ્વલ્પપુરુષનો ભય, વંશમાં કુનારીનો ભય, માનને વિષે તેની હાનિ થવાનો ભય, જયને વિષે રિપુનો ભય અને દેહને વિષે યમ રાજાનો ભય હોય છે. એ પ્રમાણે આ સંસારમાં મનુષ્યોને સર્વ ભયયુક્ત હોય છે, માત્ર વૈરાગ્યજ એક ભયરહિત છે. ”

ए प्रमाणे विचारी वैराग्यमां तत्पर थयेल राजाए पोताना बाल्यावस्थावाळा पुत्रने राज्य उपर बेसाढोने पोते दोसा ग्रहण करो. तत्काल जेणे केशनो लोच कर्यो छे एवो ते राजा पृथ्वी उपर विहार करतां राजगृहीना उद्यानमां कायोत्सर्ग मुद्राथी उभो रह्यो. ते अवसरे श्रीमान बर्धमान स्वामि-एक गामथी बीजे गाम विहार करतां चौदहजार साधुओथी परिव्रत थयेला, देवताओए निर्माण करेलां सोनानां कमलओ उपर पोताना चरणोने धारण करतां राजगृह नगरना गुणशील नामना उद्यानमां समवसर्या, देवोए आवीने त्यां समवसरण रच्युं. वनपालके त्वराथी श्रेणिक राजा पासे जइने विज्ञप्ति करी के-‘हे स्वामिन् ! आपना मनने घणाज व्हाला श्री महावीर स्वामि वनमां समवसरेला छे.’ ए प्रमाणे वनपालकनुं बोलवुं सांमळीने राजाने घणो हर्ष थयो. राजाए तेने कोटी द्रव्य अने सोनानी जीभ आपी. पछो श्रेणिक राजा मोटा आढंवरसहित मधुने बंदन करवा चाल्यो. सैन्यना अग्र भागे सुमुख ने दुर्मुख नामना बे चोपदारो चालता हता. तेओए प्रसन्नचंद्र मुनिने वनमां कायोत्सर्ग मुद्राए उभा रहेला जोया. प्रथम सुमुखे कहुं के-‘आ मुनिने धन्य छे के जेणे आवी मोटी राज्यलक्ष्मी तजी दइने संयम रूपी सद्युद्धि ग्रहण करेली छे. एना नाम मात्रनो उच्चार करवायी पाप जाय ता पछी सेवा करवायी जाय तेमां तो थुं कहेथुं !’ पछी दुर्मुख बोल्यो के-‘अरे ! आ मुनि तो अधन्य अने महापापि छे. तुं एने बारंवार शा माटे बलाणे छे ? एना जेवो पापि तो कोइ नथी.’ सुमुखे मनमां चितव्युं के-‘अहो ! दुर्जननो स्वभावज आवो होय छे के जे गुणोमांथि वण दोषनेज ग्रहण करे छे.’ कहुं छे के-

आक्रांतिव महोपलेन मुनिना शस्तेव दुर्वात्ससा

सातत्यं बत मुद्रितेव जलुना नीतेव मूर्छा विषैः ।

वद्वेवातनुरज्जुजिः परगुणान् वक्तुं न शक्ता सति

जिह्वा लोहशलाकया खलमुखे विद्वेव संलक्ष्यते ॥

“मोटा पથ્થરથી દવાયેલી હોય નહિ ! દુર્વાસા મુનિથી શાવ પામેલી હોય નહિ ! છાત્રથી નિરંતર ઘોટાઢો દીધેલી હોય નહિ ! વિષથી મૂર્છિત થયેલ હોય નહિ અથવા જાડા દોરડાથી બાંધેલી હોય નહિ ! તેવી સ્વલ માણસનો જીભ પાર-કાના ગુણો બોલવાને અશક્ત હોતી સતી લોઢાના સીંચાળી જાણે વિધેલી હોય નહિ તેવી જણાય છે ” બલી કહું છે કે-

આયોંડપિ દોષાન્ સ્વલવત્પરેષાં, વત્તું હિ જાનાતિ પરં ન વક્તિ ।
કિં કાકવત્તીવતરારાનનોડપિ, કીરઃ કરોત્યસ્થિવિઘટ્નનાનિ ॥

“ સજ્જન/માણસને પણ સ્વલ માણસની પેટે પારકાના દોષો વોલતાં આવડે છે પણ તે ધોલતા નથી. શું કામદાની માફક પોપટ પણ તીવ્ર ચાંચવાળો નથી? છે; છતાં તે અસ્થિના ટુકડા કરે છે? નથી કરતો. ”

પછી મુમુક્ષે કહ્યું—‘ હે દુર્મુલ્હ ! તું આ મુનીશ્વર મહાત્માને શામાટે નિંદે છે? ’ ત્યારે દુર્મુલ્હે કહ્યું—“ અરે? તેનું નામ પણ છેવા જેવું નથી. કારણકે આ મુનિ પાંચ વર્વના બાલકને રાજ્યગાદી ઉપર બેસાડીને પોતે દીક્ષા લીધી છે; પરંતુ તેના બૈરીઓએ એકઠા થઈને તેના નગરને હુટ્યું છે, તેના નગરવાસી જનો આક્રંદ અને વિલાપ કરે છે. મોટું યુદ્ધ ચાલુ છે. હમણાં તેના શત્રુઓ તે બાલકને હાનીને રાજ્ય ગ્રહણ કરશે. આ સપહું પાપ તેના શિરે છે. ” આ પ્રમાણે સાંમળીને ધ્યાનમાં સ્થિત થયેલા પ્રસન્નચંદ્ર ઋષિએ ચિંતવ્યું કે—‘ અરે! હું જીવતાં જો મારા શત્રુઓ મારા બાલકને મારીને રાજ્ય ગ્રહણ કરે, તો એ માનની હાનિ તો મારી પોતાનીજ છે. ’ એ પ્રમાણે ચિંતવતાં ધ્યાનથી ચલિત થઈને મનમાં શત્રુઓની સાથે શુદ્ધ કરવા લાગ્યા; અતિ મયંકરપણાને પામ્યા અને તેમાં એકાગ્ર ચવાથી રૌદ્ર ધ્યાન ખાવા લાગ્યા. મનવટેજ શત્રુઓને હણે છે, અને ‘ મેં અમુક શત્રુને માર્યો ’ એવી બુદ્ધિથી ‘ બહુ સારું થયું ’ એમ મુલત્થી પણ વોલે છે. ‘ હવે કીજાને મારું એ પ્રમાણે તે ફરીને પણ મનથી શુદ્ધમાં પ્રવર્તે છે. એવે સમયે હાથી ઉપર બેઠેલા શ્રેણિકે પ્રસન્ન-ચંદ્ર મુનિને જોયા. એટલે ‘ અહો ! આ રાજર્ષિને બન્યું છે કે જે એકાગ્ર મનથી ધ્યાન કરે છે. ’ એમ વિચારી શ્રેણિક રાજાએ ગજ ઉપરથી ઉતરી મુનિની ગ્રજ પ્રદક્ષિણા કરીને તેમને વારંવાર વાંઘ્યા અને સ્તુતિ કરી. પછી તેમને બાંદીને મનમાં સ્તુતિ કરતો હાથિ ઉપર ચઢી શ્રી મહાવીર સ્વામી સમીપે આવ્યો. સમયસરણ જોઈને પંચામિગમ^૧ જાલ્લવવાની વિધિથી જિનેશ્વરને વંદન કરીને વે હસ્તકમળ જોડી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી—

અધ્યાજવત્સફલતા નયનદ્યુત્યસ્ય, દેવ ત્વદીયચરણાંબુજવીક્ષણેન ।
અદ્ય ત્રિલોકતિલક પ્રતિજ્ઞાસત્તેમે, સંસારવારિઘરયં ત્રુલ્લુકપ્રમાણઃ ॥

“ હે દેવ ! તમારાં ચરણકમળના દર્શનથી મારાં વલ્લે નેત્રો આજ સફળ થયાં; અને હે ત્રિલોકતિલક ! આજ આ સંસાર વારિધિ મને એક અંજલિપ્રમાણજ ખાસે છે. ”

૧ ચૈત્યવંદન માધ્યમાં કહેલાવલ્લે પ્રકારના પાંચ પાંચ અમિગમ અહીં જાણી લેવા.

દિદ્ધે તુહમુહકમલે, તિન્નિ વિણઢાઈં નિરવસેસાઈં ।

દારિદં દોહ્ગં, જમ્મંતરસંચિયં પાવં ॥

“ તમારં મુશ્વકમલ દેશવાથી દારિદ્ર, દૌર્ભાગ્ય અને જન્માંતરસંચિત પાપ-
 એ ગ્રણે વાનાં સર્વથા નાશ પામ્યાં.”

इत्यादि एकसो ने आठ काव्योथी जिनेन्द्रने स्तबीने ते योग्य स्थान उपर
 वेठो. पछी प्रभुए कछेसने नाश करनारी धर्मदेशना शरु करी. देशनाने अंते
 श्रेणिक राजाए बोरस्वामीने पूछयुं के-‘ हे प्रभु ! जे अवसरे में प्रसन्नचंद्र मुनिने
 बांधा, ते अवसरे जो ते काळधर्म पाये तो तेनी गति क्यां थाय ? स्वामीए कहुं
 के-‘जो ते बखते मरण पाये तो सातमी नरके जाय.’ फरी पूछयुं ‘इमणा काळ
 करे तो क्यां जाय ? भगवाने कहुं के-‘ छठो नरके जाय.’ फरीथी श्रेणिके
 क्षणमात्र विलंब करीने पूछयुं के-‘ हवे क्यां जाय ? ’ भगवाने कहुं के-‘पांचमी
 नरकभूमिए जाय.’ क्षण पछी फरीथो पूछतां भगवाने कहुं के-‘चोथी नरक-
 भूमिए जाय.’ ए प्रमाणे पुनः पुनः पूछतां ते ‘त्रीजी, बीजी ने पहेली नरक-
 भूमिए जाय’ एवो उत्तर भगवाने आप्यो. फरीथी श्रेणिक राजाए पूछयुं के-
 ‘ हवे क्यां जाय ? ’ त्यारे भगवाने कहुं के-‘प्रथम देवलोकमां जाय.’ एम पुनः
 पुनः पूछतां ‘ ते बीजा त्रीजा चोथा, पांचमा, छठा, सातमा, आठमा, नवमा,
 दसमा, अग्यारमा ने बारमा देवलोकें जाय.’ ए प्रमाणे अनुक्रमे ‘नव त्रैवेयक-
 मां अने पांच अनुत्तर विमानो पर्यंत ते जाय’ एवो उत्तर श्रेणिक राजाए पूछतां
 भगवाने आप्यो. आ रीते सभामां प्रश्नोत्तर चालता हता तेवे समये आकाशमां
 देवदुंदुभिना नाद सांगळीने श्रेणिके पूछयुं के-‘ हे प्रभु ! आ दुंदुभिना नाद क्यां
 थाय छे ? ’ प्रभुए कहुं के-‘प्रसन्नचंद्र राजपिने केवलज्ञान उत्पन्न थयुं; तेथी
 देवो दुंदुभि वगाछे छे अने जय जय शब्द करे छे. ’ श्रेणिके पूछयुं के-‘ प्रभु !
 आ कौतुक थुं ते मारा समजवामां आवतुं नथी, माटे आतुं स्वरूप थुं छे ते
 जाणवा माटे हे स्वामिन् ! तेनो सघजो वृत्तांत कहेवा कृपा करो. ’ प्रभुए
 कहुं के-‘ हे श्रेणिक ! सर्वत्र मन एज प्रधान छे. ’ कहुं छे के-

मन एव मनुष्याणां, कारणं बंधमोक्षयोः ।

कृणेन सप्तमीं याति, जीवस्तंपुलमत्स्यवत् ॥

“ મનુષ્યોને મન એજ બંધ તથા મોક્ષનું કારણ છે. જીવ ક્ષણમાત્રમાં તંદુ-
 લમત્સ્યની જેમ સાતમી નરકે જાય છે.” વળી કહું છે કે-

મણમરણેંદિચ્છ મરણં, ઇંદિયમરણે મરંતિ કમ્માઈં ।

કમ્મમરણેણ મુલ્લ્લો, તમ્હા મણમારણં પવરં ॥

“મનને-મારવાથી ઇંદ્રિયો મરે છે, ઇંદ્રિયોને મારવાથી કર્મ મરે છે અને કર્મને મારવાથી મનુષ્ય મોક્ષને પામે છે; માટે મનને મારવું એજ શ્રેષ્ઠ છે.”

વલી પ્રશ્ન કર્યું કે—“ હે શ્રેણિક ! જે અવસરે તેં પ્રસન્નચંદ્રને વાંધા હતા તે અવસરે તારા ચોપદાર દુર્મુખનાં વચન સાંભળીને તે ધ્યાનથી ચલિત થયા હતા, અને શત્રુઓની સાથે મનમાં યુદ્ધ કરતા હતા. તું તો એમ જાણતો હતો કે આ એક મોટા મુનોશ્વર છે, તે એકાગ્ર મનથી ધ્યાન કરે છે; પરંતુ તેણે તે અવસરે શત્રુઓ સાથે મનમાં મોટું યુદ્ધ આરંભેલું હતું; તો તે યુદ્ધથી તેણે સાતમી નરકે જવા યોગ્ય આયુષ્યનાં પુદ્ગલો મેળવ્યાં હતાં, પણ તે પુદ્ગલો નિકાચિત વંધથી બાંધેલા નહોતાં. ત્યારપછી તું તો તેમને બાંદીને અહીં આવ્યો અને તેણે તો મનમાં થતા યુદ્ધમાં શસ્ત્રોવડે સર્વ શત્રુઓને હણ્યા અને શસ્ત્રો પણ સઘળાં તપી ગયાં. એવામાં એક શત્રુને સન્મુખ ડમેલો દીઠો; પણ પોતાની પાસે એકે શસ્ત્ર રહ્યું નહોતું તેથી રૌદ્ર ધ્યાનમાં મગ્ન થયેલા પ્રસન્નચંદ્રે વિચાર્યું કે—‘આ મારા મસ્તકપર બાંધેલા હોદાના પાટાથી આ શત્રુને મારું.’ એવી બુદ્ધિથી તેણે સાક્ષાત્ પોતાનો હાથ માથા ઉપર મૂક્યો કે તરતજ પોતાનું મસ્તક નવીન લોચ કરેલું માર્યું જો-હને તે રૌદ્રધ્યાનથી પાછા વળ્યા અને વિચારવા લાગ્યા કે—‘અહો ! મને શિકાર છે ! અજ્ઞાનથી જેની મતિ અંધ થઈ ગયેલી છે એવા મેં રૌદ્રધ્યાનમાં મગ્ન થઈને આ શું ચિંતવ્યું ! જેણે સર્વ સાવચ સંગનો ત્યાગ કર્યો છે, યોગને ગ્રહણ કરેલ છે અને ભોગોને વધી નાંખ્યા છે એવા મને આ યુદ્ધ ઘટતું નથી. કોનો પુત્ર ! કોની પ્રજા ! કોનું અંતઃપુર ! અરે દુરાત્મન જીવ ! તેં આ શો વિચાર કર્યો ! આ સર્વ અનિત્ય છે.’ કહ્યું છે કે—

ચલા વિજ્ઞૂતિઃ ક્ષણજંગિ યૌવનમ્ કૃતાન્તદંતાન્તરવર્તિઃ જીવિતં ।

તથાપ્યવજ્ઞા પરલોકસાધને અહો નૃણાં વિસ્મયકારિચેષ્ઠિતમ્ ॥

“ આ વિશૂતિઓ ચલિત છે, યૌવન ક્ષણમંશુર છે, જીવિત યમરાજાના દાંતની મધ્યે રહેલું છે, તથાપિ પરલોકસાધનમાં માણસ અવજ્ઞા કરે છે; માટે મનુષ્યોની વેષ્ટા અતિ આશ્ચર્યકારક છે ! ”

આ પ્રમાણે શુભ ધ્યાનમાં લીન થયેલા પ્રસન્નચંદ્ર મુનિએ સળે સળે સ્વરાવમાં સ્વરાવ અધ્યવસાયથી બાંધેલા કર્મદલોને મૂલમાંથી ઉત્તેડી નાંખવા

માર્થ-ચારિત્રધર્મની વેષ રક્ષા કરેછે અને કોઈપણ પ્રકારનું પાપકાર્ય આશ્વરતા હું મુનિવેષધારકહુ-દીક્ષીતહુ એવા વિચારથી માણસ શકાયછે-લજ્જા પામે છે-પાપ કરી શકતો નથી. વ્હી રાજા જેમ જનપદની ઘટછે પોતાના દેશના લોકોની રક્ષા કરેછે અર્થાત્ રાજાના મયથી જેમ પ્રજાવર્ગ સન્માર્ગે ચાલે શકતો નથી, મવત્યો હોય તોપણ રાજમયથી પાછો નિવર્તે છે; તેમ વેષ પ્રાણીને સન્માર્ગે પડતાં રોકે છે-સન્માર્ગ પડી શકતો નથી-પડ્યો હોય તોપણ પાછો ઓસરે છે.

અપ્પાણ જાણહ અપ્પા, જહ્ઠિઓ અપ્પસલ્લિઓ ધમ્મો ॥

અપ્પા કરેહ તં તહ્, જહ્ઠિ અપ્પસુહાવહં હોઈ ॥ ૨૩ ॥

શબ્દાર્થ-“આત્માજ યથાસ્થિત પોતાના આત્માને જાણે છે, માટે આત્માસાત્તિક ધર્મ (પ્રમાણ છે.) તેથી આત્માજ જે ક્રિયાનુષ્ઠાન આત્માને સુલ્લકારક હોય તે તેવા પ્રકારેજ કરવું કે જે પરમવર્મા હિતકારક થાય.” ૨૩

માર્થ-પોતાનો આત્મા શુભ પરિણામમાં વર્તેછે કે અશુભ પરિણામમાં વર્તે છે તેની સ્તરી સ્વર પોતાના આત્મનેજ પડે છે, કારણકે પારકી વેતોદ્દષિ હ્રદયજાણી શક્તા નથી; પણ પોતે જાણી શકે છે.

જં જં સમયં જીવો, આવિસહ્ જેણં જેણં ત્તવેણ ॥

સો તમ્મિં તમ્મિં સમયે, સુહાસુહં વંધયે કમ્મં ॥ ૨૪ ॥

શબ્દાર્થ-“જોબ જેજે સમયે જેવા જેવા માવે વર્તેછે તે તે સમયે તે (તેવા પ્રકારના) શુભાશુભ કર્મને વાંધે છે.” ૨૪

માર્થ-સમય તે અતિ સૂક્ષ્મ કાલ સમજવો. જેવા શુભ કે અશુભ પરિણામમાં આત્મા મવર્તવો હોય તેવાં શુભ કે અશુભ કર્મો વાંધેછે, અર્થાત્ શુભ પરિણામે વર્તતાં શુભ કર્મ વાંધેછે, અશુભ પરિણામે વર્તતાં અશુભ કર્મો વાંધેછે; તે કારણ માટે શુભ માવજ કરવો, ગર્વોદિથી દૂષિત માવ ન કરવો. તે સંબંધે હવે કહે છે-

ધમ્મો મણ્ણં હુંતો, તો નવિં સીઝન્હવાયવિહ્મિઝ ॥

સંવચ્છરમણસિઓ, વાહુવલી તહ્ કિલિસ્સંતો ॥ ૨૫ ॥

શબ્દાર્થ-“જો અમિમાને કરીને ધર્મ યતો હોત તો જોત ઉગ્ગ વાયુ વિનૈરેથી પરામવ પામતા અને એક વર્ષ પર્યંત અશ્વન વિના રહેલા વાહુવલિ તેવા પ્રકારનો વ્હેજ ન પામત.” ૨૫

ગાથા ૨૪-—૧ આવિસહ્. ૨ આલસહ્. * આલકો મવતિ.

ગાથા ૨૫-જનો મજ્જમિઓ મણસિઓ તો અણસિઓ-અનશિત:-અશન વિના સ્થિત

માવાચ્ય—એક વર્ષ પર્યંત આહારરહિત અપવાસી રહ્યા છતાં અને અનેક પ્રકારના પરિસહો સહન કર્યા છતાં ‘હું મારા નાના માઈઓને વંદના કેમ કરું ?’ એવું અમિમાન હતું ત્યાંસુધી વાહુબલિને કેવલજ્ઞાન ન થયું, અને માન તજ્યું કે તરત થયું; માટે અમિમાનવંદે ધર્મ થઈ શકતો નથી. અહીં વાહુબલિનું દૃષ્ટાંત જાણવું તે આ પ્રમાણે—

વાહુબલિનું દૃષ્ટાંત.

ભરતચક્રીએ છ સંહનો વિજય કર્યા પછી પોતાના અઢાણું માઈઓને બોલાવવાને તેણે દૂતો મોકલ્યા. દૂતોએ જઈને કહ્યું કે—‘આપને ભરત રાજા બોલાવે છે,’ તેથી સઘળા વંધુઓ એકઠા થઈ વિચાર કરવા લાગ્યા કે—‘ભરત હોય રૂપ પિશાચથી ગ્રસ્ત થઈ મત્ત બનેલો છે. તેણે છ સંહનું રાજ્ય માત્ર કર્યું છે છતાં તેના લોભની વૃષ્ણા શાંત થતી નથી. અહો કેવી હોભાંધતા !’ કહ્યું છે કે—

‘લોજમૂલાનિ પાપાનિ, રસમૂલાનિ વ્યાધયઃ ।

સ્નેહમૂલાનિ દુઃખાનિ, ત્રીણિ ત્યક્ત્વા સુખી જવ ॥

“લોભ પાપનું મૂલ છે, રસ (સ્વાદ) વ્યાધિનું મૂલ છે, અને સ્નેહ દુઃખનું મૂલ છે; માટે એ ત્રણે વાનાંને ત્યજીને સુખી થા.”

બલી કહ્યું છે કે—

જોગા ન જુક્તા વયમેવ જુક્તાસ્તપો ન તત્ત્વં વયમેવ તપ્તા ।

કાલો ન યાતો વયમેવ યાતાસ્તૃષ્ણા ન જીર્ણા વયમેવ જીર્ણા ॥

“અમે યોગ યોગવ્યા નહિ પણ અમે જાતે યોગવાયા, અમે તપ કર્યું નહિ પણ અમે તપ્ત થયા, કાલ ગયો નહિ પણ અમે ગયા અર્થાત્ અમારી વય ગઈ, અને તૃષ્ણા જીર્ણ થઈ નહિ પણ અમે જીર્ણ થયા અર્થાત્ અમારી વય જીર્ણ થઈ.”

“એટલા માટે વલાંકારથી પણ તે આપણું રાજ્ય ગ્રહણ કરશે અને આપણે એની સેવા કરની પડશે; માટે તેની સેવા કરવી કે નહિ ?” આ પ્રકારના વિચારને અને ‘તેની સેવા કરવી નહિ’ એવું દરેક માઈએ કહ્યું—સુકારર કર્યું. પછી સઘળા માઈઓ શ્રીકૃષ્ણપ્રમસ્વામી પાસે પોતાનો વૃત્તાંત નિવેદન કરવા ગયા. પ્રમુને વંદન કરી હાથ જોડીને વિજ્ઞાપના કરી કે—“હે પ્રમુ ! ભરત મત્ત થયો છે અને તે અમારું રાજ્ય ગ્રહણ કરવાને અશુક્ત છે; માટે અમારે કર્યાં નવું ? અમે તો આપે આપેલા એક એક દેશના રાજ્યથી પણ સંતુષ્ટ છીએ; અને ભરત તો છ સંહનું રાજ્ય મલ્લયા છતાં પણ સંતુષ્ટ થતો નથી.” એવાં તેમનાં વચન સાંભળીને પ્રમુ બોલ્યા

કે-“હે પુત્રો ! પરિણામે નરકગતિને આપનારી એ રાજ્યલક્ષ્મીથી શું વિશેષ છે ? આ જીવે અનંતીવાર રાજ્યલક્ષ્મી અનુભવેલી છે, તો પણ આ જીવ રૂપ થયેલો નથી. આ રાજ્યલીલાનો વિલાસ સ્વપ્ન તુલ્ય છે” કહ્યું છે કે—

સ્વપ્ને યથાયં પુરુષઃ પ્રયાતિ, દદાતિ ગૃહ્ણાતિ કરોતિ વક્તિ ।

નિદ્રાક્ષયે તચ્ચ ન કિંચિદસ્તિ સર્વં તથેદં હિ વિચાર્યમાણમ્ ॥

“આ પુરુષ (જીવ) જેમ સ્વપ્નને વિષે પ્રયાણ કરે છે, આપે છે, ગ્રહણ કરે છે, કાંઈ કાર્ય કાંઈ કરે છે અથવા બોલે છે, પણ નિદ્રાનો ક્ષય થતાં જેમ તેમાં હોતું નથી તેમ વિચાર કરતાં આ સઘટ્ટ-સંસારી પદાર્થમાત્ર તેવાજ છે.”

બઝી—

સંપદો જલતરંગવિલોભા, યૌવનં ત્રિચતુરાણિ દિનાનિ ।

શારદાન્નમિવ ચંચલમાયુઃ, કિં ધનૈઃ કુરુત ધર્મમાર્નવ્યમ્ ॥

“સંપત્તિઓ જલનાં તરંગો જેવી ચપલ છે, યૌવન ત્રણ ચાર દિવસતુલ્ય છે અને આયુષ્ય શરદ ઋતુના મેઘની પેઠે ચલિત છે, તો ધનથી શું વિશેષ છે ? સ્તુત્ય એવો ધર્મજ કરો.”

“માટે હે પુત્રો ! તમારે આટલો બધો મોહવિલાસ શો ! કોના પુત્રો ? કોનું રાજ્ય ? કોની સ્ત્રી ? કોઈ પણ સાથે આવવાનું નથી.” કહ્યું છે કે—

ઢ્રવ્યાણિ તિષ્ઠંતિ ગૃહેષુ નાર્યો, વિશ્રામચૂમૌ સ્વજનાઃ શ્મશાનો

દેહશ્ચિતાયાં પરલોકમાર્ગે, કર્માનુગો યાતિ સ એવ જીવઃ ॥

“દ્રવ્ય તો ઘરમાંજ પહોંચી રહે છે, નારી વિશ્રામભૂમિ સુધી આવે છે, સ્વજનો શ્મશાન સુધી આવે છે, અને હેવટ દેહ ચિતામાં રહે છે. પછી પરલોકમાર્ગે તો કર્મ સહિત જીવજ એકલો જાય છે.”

“માટે તમે આ વિનાશી રાજ્ય ત્યજી દો અને અક્ષય એવું મોક્ષરાજ્ય મેળવો.”

આ પ્રમાણેની પ્રશ્નની દેશના સાંમલીને સઘડાએ દીક્ષા લીધી અને નિર્દોષ પારિશ પાઠવા લાગ્યા. દૂતોએ આવીને અરતને એ હકીકત નિવેદન કરી. એટલે અરતચક્રોએ તે માફોના પુત્રોને બોલાવીને સાસૈલું રાજ્ય આપ્યું.

હવે ભરત રાજા અયોધ્યા નગરીમાં આવ્યા છતાં ચક્ર આયુધશાલામાં પ્રવેશ કરતું નથી, તેથી સુષેણ સેનાપતિએ તેમની સમીપે આવીને જણાવ્યું કે 'હે સ્વામી ! ચક્ર આયુધશાલામાં પ્રવેશ કરતું નથી.' ભરતચક્રીએ પૂછ્યું કે—'તેનું શું કારણ છે ?' સુષેણ સેનાપતિએ કહ્યું કે—'સ્વામિન્ ! હજુ પળ કોઈ શત્રુ રહ્યો હોય તેમ જણાય છે.' ચક્રીએ કહ્યું કે—'આ છત્વંડમાં તો મારા માથા ઉપર કોઈ શત્રુ નથી.' ત્યારે સુષેણે કહ્યું કે—'આપનો નાનો માઈ બાહુવલિ આપની આજ્ઞા માનતો નથી. નાનો માઈ છતાં પણ જો મોટા માઈની આજ્ઞા માને નહિ તો તેને શત્રુજ સમજવો. જેની આજ્ઞા પોતાના ઘરમાં પણ ચાલતી નથી તે સ્વામી શેનો ? તેથી તેને આજ્ઞા-વર્તી કરવો જોઈએ.' ભરત રાજાએ વિચાર્યું કે—'મારા મયથી મારા સઘળા માઈઓએ તો ચારિત્ર પ્રદાન કર્યું છે, હવે બાહુ રૂપે મારે એકજ માઈ રહેછો અને તે પણ અનુજ વન્ધુ છે તો તેના ઉપર શું કરાય ?' સુષેણે કહ્યું કે—'સ્વામિન્ ! આ બાવતમાં વિચાર ન કરવો. શુભદીન માઈથી શો લાભ છે ? સોનાની છરી કાંઈ પેટમાં મરાય નહિ. માટે દૂત મોકલીને તેને અહીં બોલાવો; પરંતુ હું ચારું કે તે કોઈ પણ રીતે અહીં આવશે નહિ.' 'પરંતુ સુષેણનાં વચનથી ક્રોધિત થયેલ ભરતે સુવેગ નામના દૂતને બોલાવીને કહ્યું કે—'તું તક્ષશિલા નગરીમાં મારા નાના માઈ બાહુવલિ પાસે જા અને તેને અહીં બોલાવી લાવ' આ પ્રમાણે ભરતચક્રીનાં વચન સાંભળીને પુષ્પની માફક તેમની આજ્ઞા માથે ચઢાવી રથમાં બેસીને પરિવાર સહિત તે ચાલ્યો. માર્ગે જતાં તેને ઘણાં અપશુકનોં ક્યાં; પરંતુ તે અપશુકનોએ વાર્યાં છતાં સ્વામીની આજ્ઞા પાલ્લવામાં ઉચુક્ત થયેલો તે અવિચ્છિન્ન ચાલ્યો. કેટલેક દિવસે તે વહલીદેશમાં પહોંચ્યો. ત્યાંના લોકોએ તેને પૂછ્યું કે—'તું કોણ છે ? અને ક્યાં જાય છે ?' સુવેગના અનુચરોએ કહ્યું કે—'આ સુવેગ નામનો ભરત રાજાનો દૂત છે અને તે બાહુવલિને બોલાવવા માટે જાય છે.' ત્યારે લોકોએ ફરીથી કહ્યું કે—'એ ભરત કોણ છે ?' સુવેગના સેવકોએ કહ્યું કે—'તે છત્વંડનો ધણી છે, જગતનો સ્વામી છે, અને તે લોકોમાં પણ પ્રખ્યાત છે.' ત્યારે તે લોકો બોલ્યા કે—'આટલા દિવસ પર્યંત તો અમે તેને સાંભળ્યો નથી કે તે ક્યાં રહે છે ? અમારા દેશમાં તો સ્ત્રીઓના સ્તનની કંજુકો ઉપર ભરત હોય છે તેને અમે ભરત તરીકે સાંભળીએ છીએ, પરંતુ ભરત રાજા તો કોઈ સાંભળ્યો નથી. અમારો રાજા ક્યાં ! અને એ ભરત ક્યાં ! અમારા સ્વામીના મુજદંડપ્રહારને સહન કરે તેવો આ દુનિયામાં કોઈ નથી.' આ પ્રમાણે લોકોના મુલ્યથી વાહુવલિના વલ્લનો ઉત્કર્ષ સાંભળીને ચકિત થતો સતો સુવેગ અનુક્રમે તક્ષશિલા પહોંચ્યો; નગરીમાં ઘાસલ થયો અને વાહુવલિના સમાયંદપ પાસે આવ્યો. દ્વારપાલે રાજાની આગળ દૂતનું આગમન નિવેદન કર્યું. તેની આજ્ઞાથી દૂત રથમાંથી ઉતરી વાહુવલિની સ-

મીપે જઈ તેને પગે લાગ્યો. વાહુવલિ દૂતને પોતાના માઈના કુશલ સમાચાર આદિ પૂછતાં દૂતે કહ્યું કે—“તમારો માઈ ભરત કુશલ છે, અયોધ્યા નગરો કુશલ છે અને તેમના સવાકોટી પુત્રો પણ કુશલ છે. જેના ચરમાં ચૌદ રત્ન અને નવ નિધિ આદિ મોટો ऐश्वर्यસંપત્તિ છે તેનું અકુશલ કરવાને કોણ શક્તિવાન છે? જોકે તેણે સર્વ સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી છે તથાપિ તેને સ્વપન્ધુનાં દર્શનનેા લાભ લેવાની ઘળી ઉત્કંઠા છે. માટે તમે ત્યાં આવીને તમારા સમાગમથી ઉત્પન્ન થતો સુખદૃઢિથી તેને અતિ પ્રમુદિત કરો; કદિ જો તમે નહિ આવો તો તે તમારા ઉપર કુપિત થઈને તમને ઘળી પીડા પમાડશે. જેની વચ્ચેશ હજાર રાજાઓ સેવા કરે છે તેની ચરણસેવાથી તમારો કોઈ પણ રીતે ઉપદ્રાસ (પ્રત્કરી) નથી, પાંચ માળસનો સાથે ભોગવવું તે દુઃખ નથી’ એવો લોકોક્તિ છે; તેથી જ્ઞાન ત્યજીને ત્યાં ચાલો.”

એવાં દુતનાં વચન સાંભળીને વાહુવલિ અતિ ક્રોધાગ્રમાન થઈ હલાટમાં ત્રિવલિ ચઢાવી ઝુજાસ્ફોટ કરીને બોલ્યા કે—“અરે દુત ! ભરત કોણ માત્ર છે? તેનાં ચૌદ રત્નો શું માત્ર છે? અને તેના સેવકો પણ કોણ માત્ર છે? મેં વાલ્યવસ્થામાં ભરતને ગંગાકાંઠે દંડાની માફક આકાશમાં ઉછાલ્યો હતો અને પછી ગગનમાંથી પડતાં મેંજ તેને મારા હાથમાં ઝીલી લીધો હતો, તે શું ભરત શૂલો ગયો? મારું તે બલ તેને વિસ્મૃત થયું હોય તેમ જણાય છે, જેથી તને અહીં મોકલ્યો છે. આટલા દિવસ સુધી તો મેં પિતા તુલ્ય ગળીને મોટા માઈની આરાધના કરી છે; પણ હવે તો હું તેની ઉપેક્ષા કરું છું. કેમકે શુંહોન અને છેાંથી એવા મોટા માઈથી પણ શું ! તેણે અઘાણું નાના માઈઓનાં રાજ્યો લઈ લીધાં અને તેઓએ તો બ્હીક-ગપણાને લીધે લોકાપવાદથી ઢરી રાજ્ય ત્યજીને સંયમ ગ્રહણ કર્યું, પરંતુ હું તો તેને નહિ સહન કરું મારો ઝુજમહાર કેવલ ભરતજ સહન કરશે, પણ તે સહન કરવા માટે અન્ય કોઈ આવશે નહિ, માટે તું જા. દુત હોવાથી તું અવધ્ય છે, તેથી મારી દૃઢિથી તત્કાલ દૂર થા.”

આ પ્રમાણે ક્રોધથી લાલચોલ નેત્રવાલું સૂર્યમંડલની માફક હરીત થયેલું તેનું મુલ્લ જોઈને સુવેગ ખય પામી ધીમે ધીમે ત્યાંથી વહાર નીકળ્યો અને પાછો વલ્લો માનમંગ થઈ રથમાં વેસી અયોધ્યા તરફ ચાલ્યો. માર્ગમાં વહુલી દેશને નિહાલતાં તેણે આ પ્રમાણે લોકોનાં વાક્યો સાંભળ્યાં—“અરે ! ભરત કોણ છે કે જે અમારા સ્વામીની સાથે યુદ્ધ કરવાને ઇચ્છે છે? પરંતુ તેના જેવો કોઈ સૂર્ય જનાતો નથી કે જેણે સુતેલા સિંહને જગાડ્યો છે.” આ પ્રમાણે લોકોનાં વાક્યો સાંભળી સુવેગ વિસ્મિત થઈને વિચારવા લાગ્યો કે—“અહો ! આ દેશના લોકો પણ આટલું વધું શૌર્ય ધરાવે છે! પરંતુ ત તેમના સ્વામીનોજ પ્રભાવ છે, તેઓનેા પ્રભાવ નથી.

पण भरते आ शुं कर्तुं ? तेणे ठीक न कर्तुं, अयोग्य कर्तुं.” अे प्रमाणे विचार करतो अने लोकोने भय प्रमादतो सुवेग केटलेक दिवसे अयोग्या नगरीए पहींच्यो.

तेणे सभामां जइने सर्व हकीकत भरत चक्रोने निवेदन करी. छेवटे तेणे कहुं के-‘ए तमारो नानो भाइ तमने ठणवत् गणोछे, वधारे शुं कहुं !’ एवा दु-तना शब्दो सांभळीने सैन्य सहित भरत चक्रीए ते तरफ प्रयाण कर्तुं. भरतनी मोटी सेना चाली, तेथी दिगमंडल पण धुजवा लाग्युं. तना सैन्यनुं स्वरूप नीचे प्रमाणे-

दिग्चक्रं चलितं जयाज्जलनिधिर्जातो महाव्याकूलो ।

पाताले चकितो जुजंगमपतिः क्षोणिधराः कंपिताः ॥

प्रांताः सुपृथिवी महाविषधरा द्ध्वेकं वमत्युत्कटम् ।

वृत्तं सर्वमनेकधा दलपतेरेवं चमूनिर्गमे ॥

“ दिगमंडल कंपवा लाग्यु, भयभी समुद्र आकुलव्याकुल थयो, पातालमां शेषनाग चकित थयो, पर्वतो कंपायमान यया, पृथ्वी भमवा लागी, मोटा विष-धरो उत्कट धिपतुं वमन करवा लाग्या; सेनापतिनुं सैन्य चालतां अनेक प्रकारे ए प्रमाणे थवा लाग्युं. ”

अठारकोटी घोडेस्वारोनुं लश्कर एकटुं करी भरत राजा पोताना हस्तीरत्न उपर स्वार थइने बाहुवल्लिने जीतवा माटे चाल्यो. केटलेक दिवसे ते बहुली देशमां पहींच्यो.

भरत आग्यो छे एवुं बाहुवल्लिए पण सांभळ्युं एटले ते पोताना जण लास पुत्रो-थी परिहृत थइ सोमयशा नामना पोताना पुत्रने सेनाधिपति बनावीने मोटी सेना सहित सामे नीकळ्यो वन्ने सैन्यो सापसामा मळयां. वंने सैन्यना चोराशी ह-जार रणतुरीना अवाजो थवा लाग्या. भेरीओनामांकारोथी अने बाळिओना श-ब्दोथी कान उपर पडतां शब्द पण न संभळावा लाग्यो. पळी उड्डत, रणभूमिमां विकट, अनेक हस्तीओनी घटामां जेओए प्रवेश करेलोछे तेवा, सिंहनुं पण मर्दन करनारा अने जेओनो कीर्तिपट चारे तरफ फेलायेळो छे एवा योद्धाओए युद्ध शरु कर्तुं. योद्धाओना वीरशब्दो थवा लाग्या. आखुं जगत शब्दमय भासवा ला-ग्युं. अश्वोनी खरीथी उडती रजवडे घेरायळुं सूर्यमंडल वायुसमूहनी अंदर रहेला शुष्क पळाय पत्रनी जेवुं देखावा लाग्युं. ते वस्तु ते त्यां आ प्रमाणे युद्ध थवा लाग्युं.

एके वै हन्यमाना रणजुवि सुजटा जीवशेषाः पतन्ति

द्वेके मुर्छाप्रपन्नाः स्युरपि च पुनरुन्मूर्छिता वै पतन्ति ।

મુંચન્ત્યેકંડદ્વિજપતિકૃતસન્માનમાદ્યં પ્રસાદં

સ્મૃત્વા ધાવંતિ માર્ગે જિતસમરજયાઃ પ્રૌઢિવંતો હિ જક્ત્યા ॥

“કેટલાંક સુમતો રણભૂમિમાં ઇનાવાથી જીવજોષ થઈને પડે છે, મૂર્છિત થયેલા કેટલાંક સુમતો શુદ્ધિમાં આવીને પાછા મૂર્છિત થાય છે, કેટલાંક સુમતો અદ્વિજ કરે છે અને કેટલાંક પોતાના સ્વામીને કરેલા સન્માનને તેમજ પ્રાથમિક પ્રસાદને સંભારીને યુદ્ધનો ભય દૂર કરી મક્તિવડે પ્રૌઢ બની રણમાર્ગમાં દોડે છે.” એ પ્રમાણે મોટા યુદ્ધમાં કેટલાંક યોદ્ધાઓ હાથોઓના ઘુંઢને પગવતી પકડી આકાશમાં ફેરવે છે, કેટલાંક ઉચ્છ્વતા યોદ્ધાઓને પકડીને ભૂમિ ઉપર પાડે છે, કેટલાંક સિંહનાદ કરે છે અને કેટલાંક હસ્તના આસ્ફોટનથી વૈરીઓના હૃદયને ફાઢી નાખે છે. એ પ્રમાણે સ્વામીને અકુટોસંજ્ઞાથી ઉત્તેજિત કરેલા સુમતોએ ઉત્કટ યુદ્ધ આરંભ્યું. કહ્યું છે કે—

✓ રાજા તુષ્ટોપિ શ્રુત્યાનાં, માનમાત્રં પ્રયચ્છતિ ।

તે તુ સન્માનમાત્રેણ, પ્રાપ્તૈરપ્યુપકૂર્વતે ॥

“રાજા સંતુષ્ટ થતાં સેવકોને માત્ર માન આપે છે. પણ સેવકો તો ફક્ત માનથી પોતાના પ્રાણ આપીને વદલો વાળે છે.”

રણમાં એક મિત્ર બીજા મિત્રને કહે છે કે—‘હે મિત્ર ! શ્લીકળ ના થા; કારણકે યુદ્ધમાં તો વંને પ્રકારે મુશ્કેલ છે. જીત મેળવ્યું તો આલોકમાં મુશ્કેલ છે; અને મૃત્યુ થશે તો પરલોકમાં દેવાંગનાના આલિંગનનું મુશ્કેલ પ્રાપ્ત થશે.’ કહ્યું છે કે—

જિતે ચ લજ્યતે લક્ષ્મીર્મૃતે ચાપિ સુરાંગના ।

દ્વાણવિધ્વંસિની કાયા, કાં ચિંતા મરણે રણે ॥

“રણમાં જીતવાથી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે અને મરવાથી દેવાંગના પ્રાપ્ત થાય છે; આ કાયા ક્ષણમાં નાશ પામે એવી છે, તો યુદ્ધ કરતાં મૃત્યુની ચિંતા શા માટે રાખવી ?”

એ પ્રમાણે યુદ્ધ થતાં વાર વર્ષવ્યતીત થયાં, તો પણ વેમાંથી એકેનું સૈન્ય પાછું દૃશ્યું નહિ. તે અવસરે કરોડો દેવો તે યુદ્ધ જોવાને માટે ગગનમંડલમાં આવ્યા હતા. તેની અંદર સૌધર્મેન્દ્રે આવીને વિચાર કર્યો કે—‘અહો ! કર્મની ગતિ વિપ્રમ છે ! કે જેથી હું સગા ભાઈઓ અંશમાત્ર રાજ્ય મેળવવાને માટે કોટી મનુષ્યોનો વિનાશ કરે છે, માટે હું ત્યાં જઈને યુદ્ધને અટકાવું.’ એવો વિચાર કરી રૂંદ્રે આવીને મરતને કહ્યું કે—“હે છુંડના અધિપતિ ! જેણે અનેક રાજાઓને કિંકર બન્યું-

વ્યા છે એવા હે ભરત રાજા ! આ શું આરંભ્યું છે ? માત્ર સહજ કારણમાં તમે જગતનો શા માટે સંહાર કરો છો ? શ્રીકૃષ્ણદેવે હાંવા વચ્ચેથી પાછેલ પ્રજાનો લય કેમ કરવા માંડ્યો છે ? સુપુત્રને આણું આચરણ ઘટતું નથી સુપુત્રને તો પિતાજી જેમપ્રમાણે આચરેલું હોય તે પ્રમાણે આચરવું-વર્તવું જોઈએ; માટે હે રાજેન્દ્ર ! છોકરા સંહારથી તમે નિવૃત્ત થાઓ.” ભરતે કહ્યું કે-“તાતના મક્ત એવા આપે જે કહ્યું તે સત્ય છે. હું પણ તે જાણું છું, પરંતુ શું કરું ? ચક્ર આયુધશાલામાં પેસતું નથી, તેથી વાહુવલિ માત્ર એકવાર મારી સમીપે આવી જાય તો પછી મારે વીજું કાંઈ કાર્ય નથી. તેણે રાજ્ય છેલ્લાની મારે જરૂર નથી; માટે તમો ત્યાં જઈને મારા લઘુ વંધુને સમજાવો.” એવાં ભરતનાં વચનો સાંભળીને શ્રકેન્દ્ર વાહુવલિ પાસે ગયા. વાહુવલિજી તેમણે ઘણું સન્માન કર્યું અને કહ્યું કે-“હુકમ કરો, આપને આવવાનું શું પ્રયોજન છે ?” રૂદ્રે કહ્યું કે-“તમે પિતૃ તુલ્ય મોટા માઈનો સાથે યુદ્ધ કરો છો એ તમને ઘટતું નથી, તેથી તમે તેનો પાસે જઈને નમો, અપરાધની ક્ષમા માગો અને છોકરાસંહારથી નિવૃત્ત થાઓ.” વાહુવલિજી કહ્યું કે-“એમાં દોષ ભરત-નોજ છે, અહીંયાં તેને કોણે વોલાવ્યો હતો ? તે અગ્રે જામાટે આવ્યો છે ? અતુપ્ત એવા તેને લજ્જા નથી. તે સર્વે વંધુઓનાં રાજ્યો ગ્રહણ કરીને હવે મારું રાજ્ય લેવા આવ્યો છે; પરંતુ તે જાણતો નથી કે સર્વ દરોની અંદર કાંઈ હંદરો હોતા નથી; માટે હું પાછો હટનાર નથી; કારણકે માનહાનિ કરતાં માણહાનિ વધારે સારી છે, કહ્યું છે કે—

અધમા ધનમિચ્છંતિ, ધ્વનમાનો ચ મધ્યમાઃ ।

ઉત્તમા માનમિચ્છંતિ, માનો હિ મહતાં ધનમ્ ॥

“અધમ લોકો ધનને ઇચ્છે છે, મધ્યમ લોકો માન અને ધનને ઇચ્છે છે, ઉત્તમ લોકો માનનેજ ઇચ્છે છે, કારણકે માન એ મોટાઓનું ધન છે.” વળી—

વરં પ્રાણપરિત્યાગો, મા માનપરિલંબનમ્ ।

મૃત્યુસ્તત્કાલિકા પીડા, માનલંબે દિને દિને ॥

“પ્રાણનો ત્યાગ કરવો એ વધારે સારો છે, પણ માનલંબન સારું નથી. કારણકે મૃત્યુ તેજ ક્ષણેમાત્ર પીડા આપે છે, પણ માનલંબ તો દરરોજ પીડા કરે છે.”

એ પ્રમાણે વાહુવલિનું નિશ્ચયશાસ્ત્ર વચન સાંભળીને રૂદ્રે કહ્યું કે-“જો એવોજ નિશ્ચય હોય તો તમારે વંને માઈઓણ યુદ્ધ કરવું, આ છોકરાસંહાર જામાટે કરો

છો ?' બાહુલિયે તે વાત કબુલ કરી. પછી રૂંદ્રે પાંચ પ્રકારનાં યુદ્ધો સ્થાપિત કર્યો દદિયુદ્ધ, વાક્યુદ્ધ, વાહુયુદ્ધ, મુદિયુદ્ધ અને દંડયુદ્ધ. મરતે પણ એ પ્રમાણે કબુલ કર્યું. પછી બંને માંડો સૈન્યને યુદ્ધ કરતું બંધ કરીને સામસામા આજ્ઞા.

પ્રથમ દદિયુદ્ધ શરૂ કર્યું. પરસ્પર દદિ સાથે દદિ મળતાં પ્રથમ મરતચક્રીના નેત્રમાં અશ્રુજલ આવો ગયાં. તેથી સાક્ષીશૂત દેવતાઓએ કહ્યું કે—'ચક્રી હાર્યા અને વાહુવલિ જીત્યા' એમ પાંચે યુદ્ધોમાં વાહુવલિ જીત્યા. એટલે વિલસ્યા થયેલ ચક્રોએ મર્યાદા મૂકી ચક્રને છોડ્યું. ત્યારે વાહુવલિએ કહ્યું કે—'એ પ્રમાણેન કરા, સત્પુરુષોએ મર્યાદાનો ત્યાગ કરવો જ યોગ્ય નથી.' છતાં પણ તેણે વાહુવલિ ઉપર ચક્ર મૂક્યું, એટલે વાહુવલિએ મુદિ ઉગામીને વિચાર કર્યો કે—'આ મુદિવડે ચક્ર સહિત મરતને ચૂર્ણ કરી નાશું.' એટલામાં ચક્ર તો વાહુવલિ પાસે આવી ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરીને પાછું વળ્યું. કારણકે મોત્રમાં ચક્ર ચાલતું નથી. પછી વાહુવલિએ ચિંતવ્યું કે—'આ વજ્ર જેવી મુદિ વડે માટીના વાસણની માફક મરતને ચૂર્ણ કરી નાશું.' વળી તેણે વિચાર કર્યો કે—'બહો ! મેં અંશમાત્ર મુલને અર્થે આ વાંધવનો નાશ શામાટે ચિંતવ્યો ? જેને અંતે નરક પ્રાપ્ત થાય છે એવા રાજ્યને ધિક્કાર છે ! વિષયોને ધિક્કાર છે ! મારા નાના માંડોને ધન્ય છે કે જેઓએ અનર્થહેતુક રાજ્યને તત્તી દહીને સંયમ ગ્રહણ કર્યું છે.' આ પ્રમાણે જેના હૃદયમાં વૈરાગ્ય હત્યક થયો છે એવા વાહુવલિએ ઉગામેલી મુઠી પોતાના માથા ઉપર પાછી વાળીને પંચમુદિ છોલ કર્યો; તે વસ્ત્રે દેવતાએ રજોહરણ વિગરે સાધુનો વેષ તેને અર્પણ કર્યો. વાહુવલિએ સ્વયમેવ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું.

પછી જેણે સાધુનો વેષ ગ્રહણ કરેલો છે એવા પોતાના માંડને જોડીને મરત પોતે આચરેલા કર્મથી લજ્જા પામ્યો એટલે બંને નેત્રમાંથી અશ્રુ વર્ષાતો વારેવારે તેના ચરણમાં પડ્યો અને વોલ્યો કે—'તને ધન્ય છે ! મારો અપરાધ ક્ષમા કર અને આ રાજ્યલક્ષ્મી ગ્રહણ કરવાની કૃપા કર.' વાહુવલિ મુનિએ કહ્યું કે—'આ રાજ્યલીલા-વિલાસ અનિ-ય છે, યૌવન અનિત્ય છે અને શરીર પણ અનિત્ય છે, તેમજ આ વિષયો પરિણામે દુઃખ આપનારા છે' इत्यादि ઉપદેશ આપવા વડે મરતને વૈરાગ્યવાન કરીને વાહુવલિ મુનિ તેજ સ્થાને ધ્યાનમુદ્રાથી સમા રહ્યા. તેમણે મનમાં વિચાર કર્યો કે—'હું હજારથ હોવાથી દીક્ષા વડેલા એવા લઘુ વંશુઓને કેવી રીતે વંદન કરું ?' એ પ્રમાણે માનથી ઉચ્ચત્ર ગ્રીવાવાળા થઈ કાર્યોત્સર્ગ ધારણ કરીને ત્યાંજ સમા રહ્યા.

મરતચક્રી તેમને વાંદી સોમયજ્ઞાને વાહુવલિનું રાજ્ય આપીને સ્વસ્થાને ગયા. વાહુવલિએ પણ એક વર્ષ પર્વત શ્રીત, વાત, આતપ આદિ પરીસંહોને સહન કરતાં

સ્તબ્ધ તે અભિયાની-અકદ રહેનારો-કોઈને નહિ નમનારો, નિરુપકારી તે કોઈના કરેલા ઉપકારને નહિ જાણવાવાળો-કુતધ્ન, અવિનીત તે આસન આપવા વિગેરેવડે વહીલનો બિનય નહિ કરનારો, ગર્વિત તે પોતાના ગુણો પ્રગટ કરવાનો ઉત્સુક, નિરુપનાય તે ગુરુને પણ નમસ્કાર નહિ કરવાવાળો-એવા પુરુષની સાધુજનો પણ ગર્હી કરે છે અને લોકો પણ આ દુષ્ટ આચારવાળો છે એમ કહી તેને નિંદે છે, તેથી વિનીતજ શ્લાઘાને પામે છે એમ સમજવું.

થોવેણવિ સપ્પુરિસા, સર્ણકુમારુવ કેઈ બુદ્ધતિ ।

દેહે^૧ સ્વર્ણપરિહાણી, જં^૧ કિરં^{૧૨} દેવે^{૧૩}હિં^{૧૪} સૈ^{૧૫} કહિયં ॥ ૨૮ ॥

અર્થ—“ કોઈ સત્પુરુષો (સુલભવોધીઓ) થોડા નિમિત્ત માત્રે કરીને પણ સનત્. કુમાર ચક્રીની જેમ વોધ પામે છે. જે કારણ માટે ‘દેહને વિષે ક્ષણમાત્રમાં પણ રૂપની હાની થઈ ગઈ છે’ એમ દેવતાએ તેને (સનતકુમારને) કહ્યું અને તેટલું વચનમાત્રજ તેને વોધવું કારણ થયું. એમ સાંભળીએ છીએ.” ૨૮.

અર્હીસનત્કુમાર ચક્રીનું દષ્ટાંત જાણવું. તે આ પ્રમાણે—

હસ્તીનાપુર નગરનાં સનત્કુમાર નામે ચક્રવર્તીરાજા હતો. તે અતિ રૂપવાન હતો, અને તે હંચંદનું રાજ્ય કરતો હતો. એક દિવસ રાત્રે સપ્તમાર્ગ સનત્કુમારના રૂપ સંવંધી પદ્મ વિવેચન કર્યું કે ‘પૃથ્વી ઉપર તેના જેવો રૂપવાન કોઈ નથી.’ વે દેવોએ રૂપવંતું કહેલું વચન કબુલ કર્યું નહિ. તેથી તેઓ કુતૂહલ જોવા માટે દ્વિ-જનું રૂપ ધારણ કરીને હસ્તીનાપુર આવ્યા. તે વચ્ચે સ્નાન કરવાનો અવસર હોવાથી તેઓએ સનત્કુમારને ન્હાવાને આસને બેઠેલો, આશુષણરહિત અને મુગંધી સેલથી મર્દન કરાતો બોયો; તેના રૂપથી મોહિત થઈને તેઓ વારંવાર મસ્તક ધુણાવવા લાગ્યા. ત્યારે સનત્કુમારે તેમને પૂછ્યું કે-‘તમે શિર શામાટે ધુણાવો છો?’ તેઓએ કહ્યું કે-‘હે દેવ! આપના દર્શનનું કૌતુક જેવું અમે સાંભળ્યું હતું તેવુંજ અમે જોયું.’ એ પ્રમાણે તે બ્રાહ્મણોનું વચન સાંભળી ચક્રી વોલ્યા કે-“અરે! હમણાં આ સ્થિતિમાં મારું રૂપ તમે શું જુઓ છો? સ્નાન કર્યા પછી જ્યારે હું ઉત્તમ વસ્ત્રો પહેરું, અલંકારો ધારણ કરું, મારા મસ્તક ઉપર હજાર ધરાય, ચામર ઢોઝાય અને વજીશ હજાર રાજાઓ જ્યારે મારી સેવા કરે ત્યારે મારું રૂપ જોવા જેવું છે.” એ પ્રમાણે ચક્રીનું વચન સાંભળીને તે વંને દેવોએ ચિંતવ્યું કે-‘ઉત્તમ પુરુષને પોતાની પ્રશંસા પોતાના મુખે કરવી ઘટતી નથી.’ કહ્યું છે કે-

ન સૌખ્યસૌજાગ્યકરા નૃણાં ગુણાઃ, સ્વયંગ્રહીતા યુવતીકૂચા ઇવ ।
પરૈર્ગ્રહીતા દ્વિતયં વિતન્વતે ન તેન ગ્રહ્ણન્તિ નિજં ગુણં વ્રુધાઃ ॥

“ યુવતી જો પોતાના સ્તનને પોતાના હાથે ગ્રહણ કરે તો તે જેમ તેને સૌ-
ભાગ્ય અને સુખના કરવાવાળા થતાં નથી, તેમ પોતાના સુખથી વર્ણવાતા પો-
તાના ગુણો યત્નુષ્યોને સૌભાગ્ય ને સુખ આપનારા થતા નથી; પણ તેજ ગુણો
સ્ત્રીના સ્તનની જેમ વીજાઓથી ગ્રહાતાં-વર્ણવાતાં સૌભાગ્ય અને સુખ વંને આપે
છે. તેથીજ ઢાઢા પુરુષો પોતાના ગુણોની પ્રશંસા પોતાના મુઠ્ઠે કરતા નથી. ”

પછી ચક્રવર્તીજી વચન માન્ય કરી તે વંને વિમો ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા, અને
જ્યારે ચક્રી સભામાં વિરાજમાન થયા ત્યારે ત્યાં આવ્યા. તે વચ્ચે ચક્રીના રૂ-
પને જોઈને તેઓ સ્તબ્ધ થયા. ચક્રીએ પૂછ્યું કે-‘ તમને શ્વેદ થવાનું શું કારણ
છે ? ’ તેઓ બોલ્યા કે-‘ સંસારનું વિધિવિપણું અમારા શ્વેદનું કારણ છે. ’ ચક્રીએ
પૂછ્યું કે-‘ કેવી રીતે ? ’ તેઓએ કહ્યું કે-‘ અમે પહેલાં આપનું જે રૂપ જોયું હતું
તેના કરતાં આ વચ્ચે અનંતગુણહીન છે. ’ ચક્રીએ કહ્યું કે-‘ તમે તે શ્રીરીતે જા-
ણું ? ’ તેઓએ કહ્યું કે-‘ અવધિજ્ઞાનથી. ’ ચક્રીએ કહ્યું કે-‘ તેમાં પ્રમાણ શું ? ’
તેઓએ કહ્યું કે-‘ હે ચક્રી ! સુખમાં રહેલ તાંબૂલનો રસ ભૂમિ ઉપર થુંકીને
જુઓ કે તેનો ઉપર જે મસિકા વેસે તે મૃત્યુવશ થાય છે ? આ અનુમાનથી તમે
જાણજો કે તમારું શરીર વિપરુપ થઈ ગયું છે. તમારા શરીરમાં સાત મોટા રોગો
હવે જ થયેલા છે. ” આ પ્રમાણે દેવતાઓનાં વચન સાંભળીને ચક્રી વિચાર
કરવા લાગ્યા કે-‘ અહો ! આ દેહ અનિશ્ચ છે, આ અસાર દેહમાં કાંઈ પણ
સાર નથી. ’ કહ્યું છે કે-

ઈદં શરીર પરિણામદુર્બલં, પતત્યવશ્યં શ્લથસંધિજરં ।

કિમૌષધૈઃ ક્લિશ્યસિ મૂઢ દુર્મતે, નિરામયં ધર્મરસાયનં પિવ્વા ॥

“ આ શરીર પરિણામે દુર્બલ છે, તેથી તેના સાંધા શિથિલ થવાથી જર્ણ-
રીત થઈને તે અવશ્ય પડેછે; માટે હે મૂઢ ! હે દુર્મતિ ! તું ઔષધો કરવા વડે શા
માટે હેશ પામેછે સર્વ રોગથી નિવૃત્ત કરનાર ધર્મરસાયનનું પાન કર. ”

વધી—

કસ્તૂરી પૃષ્ઠતાં રદાઃ કરટિનાં કૃત્તિઃ પશૂનાં પયો

ધનૂનાં છદમંડલાનિ શિખિનાં રોમાણ્યવીનામપિ ।

પુચ્છસ્નાયુવશાવિષાણનસ્વરસ્વેદાદિ કિં કિં ચ ન

સ્યાત્ કસ્યાપ્યુપકારિ સંર્યવપુષ્ણો નામુષ્ય કિંચિત્પુનઃ ॥

“મૃગોની કસ્તૂરી, હાથોજોનાં દાંત, પશુઓનું ચર્મ, ગાયોનું દુધ, મયૂરનાં પીછા, વેદાના વાઙ અને અન્ય પશુઓનાં પુન્છ, સ્નાયુ, ચરવી, શીંગડા, નલ, સ્વેદ આદિ કાંઈ કાંઈ કોઈને પણ ઉપયોગમાં આવે છે; પરંતુ મનુષ્યના શરીરનું તો કાંઈ પણ ઉપયોગમાં આવતું નથી.”

ए प्रमाणे वैराग्यपरायण थयेल राजाए राज्यलक्ष्मी तनी दईने संयमलक्ष्मी ग्रहण करी. जेम हुजंग कांचळीनो त्याग करी पाहुं जोवो नथी तेम तेणे पोतानी पाछळ आवतो समृद्धि तरफ दृष्टि पण करो नहि. स्त्रीरत्न मुनंदा आदि पातानी स्त्रीजोना विलाष सांगळतां छतां पण ते ज(ा) पण दग्यो नहि. छ मास सुधी निषिओ, रत्नो अने सेवको तेनी पाछळ फर्ग, परंतु तेणे तेमनां तरफ जोयुं पण नहि. सनत्कुमार मुनि दीक्षा लीधा पछी बवे उपवासने अंते पारणुं करवा छाग्या, अने पारणे पण नीवी के आचाम्लादि (आंबिल आदि) तप करवा छाग्या. ए प्रमाणे विगयना त्यागी, धर्मेना अनुरागी अने रोगथी भरेछी का-यावाळा ते मुनि मायारहितपणे भूमि उपर विहार करेछे, ए अवसरे सौधमेंद्रे फरीथी सभामां तेनो प्रसंसा करी के-‘अहो आ सनत्कुमार मुनिने धन्य छे के जे मोटा रोगथी पीडित शरीरवाळा छतां पण आपष आदिनी किंचित् पण स्पृ-हा करता नथी.’ एवां इंद्रनां वचन सांगळी तेने नहि अद्भुतरा वे देवो ब्राह्म-णहुं रूप धारण करी सनत्कुमार मुनिनीं पासे आळ्या अने बोल्या के-‘हे मुनि ! तमारुं शरीर रोगथी जीर्ण थयेछुं अने घणुं पीडातुं जणाय छे; अमे वैद्य छीए. जो तमारी आज्ञा होय तो अमे तेनो उपाय करोए.’ मुनिए कहुं के-‘आ अनित्य शरीर माटे उपाय शो करवो ? तमारामां शरीरना रोगने दूर करवानी शक्ति छे, पण कर्मना रोगने दूर करवानी शक्ति नथी; अने ते शक्ति (देहरोग दूर करवानी शक्ति) तो मारामां पण छे.” एटलुं कहो आंगळीने थुंक लगाडो बताववामां आवी तो ते सोना जेवी थइ गइ. पछो कहुं के-‘मारामां आवी शक्ति तो छे, परंतु तेथी सिद्धि ही त्यां दुष्ठी वदरोगनो क्षय थयो नथी त्यां सुधी देहरोगना नाशवी थुं ? तेथी मारे रोगनो मतिकार करवा साथे काई पण प्रयोजन नथी.” वने देवो आश्चर्य पाग्या अने तेमने बांदी पोताहुं स्वरूप ज-णावी स्वर्गमां गया.

सनत्कुमार मुनि पण सातसे वर्ष सुधी रोगने अनुभवी एक लाख वर्ष प-र्वत निर्दोष चारित्र पाळीने एकावतारोपणे त्रीजे स्वर्गे उत्पन्न थया त्यांथी ज्यवाने महाविदेहमां मनुष्य थइ सिद्धिपदने प्राप्त करशे.

હવે આયુષ્યની અનિત્યતા દર્શાવે છે.

જહ તાં લવસત્તમસુર-ત્રિમાણવાસીવિ પરિવર્તંતિ સુરાં ।

ચિંતિઙ્ગં તં સંસારં, સંસારે સાસયં કથરં ॥ ૨૯ ॥

અર્થ—“જો તે અનુત્તર વિમાનવાસી દેવતાઓ પણ આયુષ્યે ત્યાંથી પડે છે—જ્યવેતે તો વિચારો જો કે વાર્કાં સંસારનાં યં શાશ્વત-સ્થિર છે? અર્થાત્ કાંઈપણ શાશ્વત-નિત્ય નથી, એક ધર્મજ નિત્ય છે.” ૨૯

અનુત્તર વિમાનવાસી દેવો લવસત્તમીઆ દેવતા કહેવાય છે. તેવા સર્વ જીવ-થી અધિક આયુષ્યવાળા દેવતાઓનું ૩૩ સાગરોપમ જેટલું આયુષ્ય પણ પૂર્ણ થઈ જાય છે અને તે ત્યાંથી જ્યવે છે તો તેની અપેક્ષા હીન સ્થિતિવાળા આ સંસારમાં બીજું યં શાશ્વત છે? કાંઈ નથી.

કહ તં મન્નહ સુલ્લં, સુચિરેણવિ જસ્સ દુલ્લં મુલ્લિ અહા

જં ચ મરણાવસાણે, જવસંસ્તારાણુબંધિં ચ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ—“ઘણા કાળે પણ જેના પરિણામે દુઃસ્વ વેઠવું પડે તેને સુલ્લ કેમ કહીયે? ન કહીયે. જે કારણમાટે મરણ પછી નરકાદિ ગતિ રૂપ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવું પડે અથવા ગર્ભાવાસ-દિ દુઃસ્વ સહેવું પડે તે સુલ્લ ન કહેવાય.” ૩૦

પલ્લોપમ સાગરોપમના સુલ્લને અંતે પણ દુઃસ્વનું આસ્વાદન કરવું પડે તો તે સુલ્લ દુઃસ્વજ છે. ચાર ગતિ રૂપ સંસારનો અનુબંધ જેથી થયા કરે તે સુલ્લજ નથી. સંસારનો છેદ થાય તેજ વાસ્તવિક સુલ્લ છે.

શુકનો કહેલો ઉપદેશ પણ ભારેક ને લાગતો નથી.

ઉવણ્ણ સહસ્તેહિવિ, બોહિઙ્ગંતો ન બુહ્ણ કોહિ ।

જહ બંજદત્તરાયા, હદાયિ નિવમારઓ ચવ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ—“કોઈ (ભારેકમી જીવ) હજારો ઉપદેશ વડે બોધ પમાડ્યો સતો પણ બુદ્ધતો નથી. જેમ બ્રહ્મદત્ત ચક્રી બોધ પામ્યો નહિ અને હદાયિ તૃપ્તને મારનાર વારવર્ષ પર્વત તપ તપ્યો—મુનિપણે રહ્યો પણ મન્યત્વ પામ્યો નહિ.” ૩૧

બ્રહ્મદત્ત ચક્રીને તેના પૂર્વભવના માહમુનિપ ઘણી રોતે ઉપદેશ આપ્યો પણ કિં-ત્ માત્ર બોધ લાગ્યો નાંહ તેનું તથા હદાયિ તૃપ્તમારકનું દૃષ્ટાંત અહીં જાણવું ૭-૮. તે આ પ્રમાણે—

બ્રહ્મદત્ત ચક્રીની કથા.

પ્રથમ બ્રહ્મદત્તના મરના કારણશૂત ચિત્રસંશ્રુતિ મુનિનું (બ્રહ્મદત્તના પૂર્વમ-
વતું) સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે—

પૂર્વમવમાં કોઈએક ગામમાં મદ્રિક પરિણામી ચાર ગોવાળીઆ હતા. એક દિવસ તે ચારે ગોવાળીઆઓ ગ્રીષ્મ ઋતુમાં ગાયો ચારવાને માટે વનમાં ગયા. મધ્યાહ્નસમયે તે ચારે જણા એકઠા થઈને વાતો કરવા બેઠા; એવામાં માર્ગથી ખૂલા પડેલા, જેને તે વનમાં માર્ગ જઢતો નથી, જેનું ગહું અતિ તીવ્ર તૃપાથી રુંધાઈ ગયુંછે અને જેનું તાલુપુટ મુકાઈ ગયું છે એવા કોઈએક સાધુને ટૂંકની છાયા માં બેઠેલા તેઓએ જોયા; એટલે તેઓએ વિચાર્યું કે—‘ આ કોણ હશે ? ’ પછી તે ચારે જણા મુનિની સમીપે આવ્યા. ત્યાંતૃપાતુર થવાથી અતિ પીઢા પામતા અને જેના ધ્રોણ કંઠગત થયેલા છે એવા તે મુનિને જોઈને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે—‘ અરે આ મુનિ જંગમતીર્થ જેવા જણાય છે, પણ તે પાણી વિના મૃત્યુ પામશે; તેથી જો કોઈ જમ્યાણી પાણી લાવીને તેમને આપીએ તો મોટું પુણ્ય થાય. ’ આમ વિચારી પાણીને માટે તેઓએ આજ્ઞા વનમાં શોધ કરી પણ મળ્યું નહિ. ત્યારે તેઓ એકઠા થઈ ગાય દોઢી દૂધ લઈને સાધુ સમીપે આવ્યા. સાધુના મુલમાં દૂધનાં ટીપાં મૂકીને તેમને સાવધાન કર્યાં. સાધુ સવેતન થયા એટલે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે—‘ આ લોકોએ મારા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે; કેમકે તેઓએ મને જીવિત્તદાન આપ્યું છે. પછી તે સાધુએ તેઓને સરલ સ્વભાવવાળા જોઈને દેશના આપી. તે દેશના સાંમઠીને તે ચારે વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થયા, અને તરતજ ચારે જણાએ દીક્ષા લીધી અને સમ્યક્ત્વ મેળવ્યું તે સાધુએ તેઓને સાથે લઈને અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

હવે તે ચારે જણા ચારિત્ર પાળેછે, પણ તેમાં બે જણ ચારિત્રની અવજ્ઞા કરે છે કે—‘ આ સાધનો વેષ તો સારો છે, પણ સ્નાનાદિ વિના શરીરની શુદ્ધિ કેવી રીતે થાય ? મેલાં વસ્ત્ર પહેરવાં, દાંત સાફ ન રાસવાં इत्यादि મહા કષ્ટ છે. ’ એ પ્રમાણે વિચારણા કરવાથી તે બે મુનિએ ચારિત્રની વિરાધના કરી; અને બે જણાએ નિર્દોષ ચારિત્ર પાળ્યું, તે બંને જણાએ તો તેજ મવમાં કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને મોક્ષમુલ મેળવ્યું.

જે બંનેએ ચારિત્રની વિરાધના કરી હતો તેઓ અંતસમયે તે પાપને આઠો-વ્યા શિવાય મૃત્યુ પામીને સ્વર્ગે ગયા. તેઓ લાંબા વસ્ત્ર મુધી દેવ સંવંધી મુલ મોગવી ત્યાંથી ચ્યવીને સાધુવેષની નિંદા કરવાથી દર્શણ દેશમાં કોઈએક બ્રાહ્મણના ઘરમાં કામ કરનારી દાસી હતી તેની કુક્ષિને વિષે ઉત્પન્ન થયા. અનુક્રમે તેઓ યુવાવસ્થા પામ્યા અને ઘરનું કામકાજ કરવા લાગ્યા.

एक दिवसे वर्षऋतुमां क्षेत्री रक्षा करवा माटे ते वंने भाइओ गया. म-
ध्यान्हसमये ते वेमांनो एक जण क्षेत्र समीपे आवेला वहना झाड नीचे शीतल
छायामां सुतेलो छे तेवामां ते वहना पोलाणमांभी एक सर्प नीकळ्यो, अने ते
सुतेलाने पगे ढर्यो. ते वरते दैवयोगयी बीजो भाइ पण त्यां आव्यो. तेणे स-
र्पने जोयो, एटछे तेणे सर्पने गाळ दीधी के-‘अरे दुरात्मन् ! मारा भाइने ह-
णीने तुं क्यां जाय छे ?’ एवां तेनां वचन सांमळीने क्रोधित थयेला सर्पे कुदीने
तेने पण करहयो. वंने भाइओ मृत्यु पाમ्या. बीजा भवमां कार्लिंजर पर्वतनी
अंदर हरिणीनी कुक्षिमां तेओ मृगपणे उत्पन्न थया. तेओ परस्पर अति स्नेहयुक्त
थया. एकदा कोइ शिकारीना बाणप्रहारयी तेओ मरण पाम्या. बीजा भवमां
गंगा नदीना किनारे इंसीनी कुक्षिने विषे इंसपणे उपन्या. ते भवमां पण तेओ
परस्पर घणा स्नेहवाळा थया. तेओ गंगाने किनारे रहेला कमलना विसंततुओ
स्वाय छे अने सुखमां काळ व्यतीत करे छे; तेवामां कोइएक शिकारीए ते
वंनेने मारी नाख्या.

चोखे भवे साधुवेपनी निंदा करवाना फळयी काशी नगरीमां कोइ चंडालने
घरे पुत्रपणे उत्पन्न थया. ते चंडाळे पुष्कळ धन खर्ची ते वंने छोकुरानां नाम
चित्र अने संभृति पाढयां. तेओ पूर्वभवना स्नेहयी अन्योन्य अति रागयुक्त थया.
एक क्षण पण बीजानो वियोग सहन करी शकता नयी. हवे ते नगरनो जे राजा
छे तेनी सभामां नमुचि नामनो प्रधान छे. ते प्रधान राजानुं परम विश्वासस्थान
छे. परंतु ते राजानी पट्टराणीनी साथे प्यारमां संलग्न थयो छे, अने तेनी साथे
दररोज भोग भोगवे छे. पट्टराणीने पण तेनी साथे अत्यंत स्नेह बंधायो छे, तेयी
ते पोताना भर्तारनी अवगणना करीने ते नमुचिनी साथे भोग भोगवे छे. अहो !
कामनो अधता अपूर्व छे. कहूं छे के—

दिवा पश्यति नो धूकः, काको नक्तं न पश्यति ।

अपूर्वः कोऽपि कामांधो, दिवा नक्तं न पश्यति ॥

“ घुड दिवसे जोइ शक्तो नयी, कागडो रात्रिए देखतो नयी; पण कामांध
तो कोइ अपूर्व अंध छे के जे दिवसे तेमज रात्रिए जोइ शक्तो नयी.”

बळी कहूं छे के—

या चिंतयामि सततं मयि सा विरक्ता

साप्यन्यमिच्छति जनं स जनोऽन्यसक्तः ।

अस्मत्कृते च परितुष्यति काचिदन्या

ધિક્ તાં ચ તં ચ મદનં ચ શ્માં ચ મા ચ ॥

“જે સ્ત્રીનું હું હરેશાં ચિત્તન જરૂં હું તે મારાથી વિચ્છે રહે છે અને તે અન્ય પુરુષને ઇચ્છે છે, તે પ્રરપ વીજી સ્ત્રીમાં આસક્ત થયેલો છે, અને તે વીજી કોઈ સ્ત્રી મને યાદ છે; માટે તે (રાણી) ને ધિક્કાર છે, તેના પારનં ધિક્કાર છે, મદનને ધિક્કાર છે અને મને પણ ધિક્કાર છે.”

ए प्रमाणे घणा दिन्सो जतां तेनु पाप कोठनी माफक छुटी नीरुल्लयुं. राजाए ते बात जानी, एटछे ते मनमां विचार करवा लाग्यो के—‘आ पापात्मा प्रधान दुष्ट छे के. तेणे आबुं नीच काम कय्युं: एणे पोताने हाथेज मृत्यु मागी लीयुं छे ए जोके बुद्धिमान छे छतां पण नीच होवाथी उपेक्षा करवा योग्य छे.’ कयुं छे के—

लूणह धुणह कूमाणसह, ए त्रिहुं इक्कं सहाओ ।

जिहां जिहां करे निवासको, तिहां तिहां फेने छाओ ॥

भावार्थ:—“લુણો, ઘુણોને કુમાણસ એ ત્રણે એક સરસા સ્વમાવવાલા ગય છે. તે જ્યાં જ્યાં નિવાસ કરેછે ત્યાં ત્યાં રહેવાનાં સ્થાનકનોજ નાશ કરે છે,” લુણો ખીંત વિગેરેને પાયમાલ કરે છે; ઘુણો લાકડામાં થાય છે તે તેને કોતરી નાશ કરે છે, અને સરાવ માણસને જે આશ્રય આપે તેને જ તે પાયમાલ કરે છે. ‘તેથી આ પ્રધાન વધ્ય છે’ એમ વિચારી ચંદાલને ચોલાવીને કહ્યું કે—‘એને વધ્યમૂમિમાં ભડ જડને મારી-નાશો રાજાની આજ્ઞા થતાં ચંદાલ નમ્રચિત્તે વધ્યમૂમિ ભડ ગયો. તે ચંદાલે વિચાર કર્યો કે—‘અરે ! કોઈ માઠા કર્મના યોગથી આ કામ થયેલું છે. વિનાશકાળે બુદ્ધિમાન પુરુષોની બુદ્ધિ પણ નાશ પામે છે. કહ્યું છે કે—

न निर्मिता केन न दृष्टपूर्वा, न श्रूयते हेममयी कूरंगी ।

तथापि तृष्णा रघुनंदनस्य, विनाशकाले विपरीतबुद्धिः ॥

“સોનાની હરિણી કોઈપણ ઘનાનેહી નથી, કોઈપણ જોયેલી નથી તેમ સાંપડેલી પણ નથી, તોણન તેને માટે રઘુનંદન (રામ) ની તૃષ્ણા થઈ, માટે વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ જ થાય છે.” વઢી કબુ છે કે—

रावण तणे कपाल, अदोतरसो बुद्धि बसे;

लंका फीटणकाल, एको बुद्धि न सवरो.

“રાવણના કપાળમાં એકસો ને આઠ બુદ્ધિ વસતી હતી, છતાં પણ જ્યારે લંકાનો ફીટણકાલ આવ્યો ત્યારે એકે બુદ્ધિ સ્મરણમાં આવી નહિ.”

વઢી ચાંદાલે વિચાર્યું કે—‘આ પ્રધાન મહા બુદ્ધિવાળો છે અને મારા ઘરમાં બે છોકરા મળવા લાયક થયાછે, પણ બીજો કોઈ તેમને મળાવશે નહિ; તેથી જો આ

પ્રધાન તેને ઘણાવવાનું કહ્યું કરે તો હું તેનો વચાવ કરું. એ પ્રમાણે વિચારી તેણે નમ્મચિને પૂછ્યું કે-‘જો તું મારા પુત્રોને ઘણાવ તો હું તારું રક્ષણ કરું, તેણે તેમ કરવાનું કહ્યું કર્યું. તેથી ચાંદાએ તેને શુભપણે પોતાના ઘરે આણ્યો અને રાજાના મયથી તેનેમોંયરામાં રાખ્યો. ત્યાં રહીને તે ચિત્ર અને સંપ્રત નામના ચાંદાલપુત્રોને ઘણાવવા લાગ્યો. તેથી બુદ્ધિવાન હોવાથી થોડા, વલ્લભમાં સકલ શાસ્ત્રમાં પારંગત થયા. નમ્મચિ પ્રધાન ત્યાં રહેતો સતો ચિત્રસંપ્રતની માની સાથે પ્યારમાં પડ્યો. અહો ! આ કામનો દુષ્ટ સ્વભાવ દુસ્ત્યજ છે. કારણકે આવી અવસ્થાને પામ્યા છતાં પણ નીચ માણસ વિષયની આશંસા તમતો નથી કરું છે કે—

કુશઃ કાણઃ સ્વજ્ઞઃ શ્રવણરહિતઃ પુચ્છવિકલો ।

વ્રણીપૂયક્લિન્નઃ કૃમિકુલશતૈરાવૃતતનુઃ ॥

હુધાક્રાંતો જર્ણઃ પિઠરકકપાલાર્પિત ગલઃ ।

શુનીમન્વેતિ શ્ચા હૃતમપિ ચ હૃત્યેવ મદનઃ ॥

“ શરીરે દુર્દલ, કાળો, લંગડો, વહેરો, પુચ્છ વિનાનો, જેના અંગપર ચાંદાં પરેલાં છે, પરથી સ્પર્શાયેલો છે અને જેનું શરીર રજારો કૃમિયી ઘેરાયેલું છે એવો છુધાક્રાંત, જીર્ણ અને જેના ગલામાં ઢીકનો કાંઠો ચલેલો છે એવો શ્વાન પણ જો કૂતરીને દેખે છે તો તેની પાછલ જાય છે; તેથી દિલ્હીરીની વાત છે કે કામદેવ મરાયેલાને પણ મારે છે. ” કામનો સ્વભાવજ દુસ્ત્યજ છે. કરું છે કે

ઝાલ કરે ધબકડાં, ઘરહર કરે ઘરદ;

જિહાં જે અંગ સજાવડા, તિહાં તે મરણ નિકદ.

“જેમ સ્વારણીઓ ધવકારા કરે છે અને ઘંટી ધરધરાટ કરે છે તેમ જે અંગ (જીવ)ને જેવો સ્વભાવ પડ્યો હોય છે તે મરણ પર્યંત રહે છે, ફરતો નથી. ”

એ પ્રમાણે ઘણા દિવસો જતાં ચાંદાએ તે વાત જાણી, પદછે તે વિચારવા લાગ્યો કે-‘અહો ! આ વિપયાંને ચિત્કાર છે ! તેના ઉપર કરેલો ઉપકાર પણ એ દૂલી ગયો છે. આના કરતાં કૂતરો પણ વધારે સારો હોય છે કે જે કરેલ ઉપકારને ચૂલી જતો નથી. ’ કહ્યું છે કે—

અશનમાત્રકૃતજ્ઞતયાશુરોર્ને પિશુનોઽપિ શુનો લભતે તુલામ્ ।

અપિ વદ્ધપકૃતે સલિતા સલે, ન સલ્ય સલતિ સેલતિકા યથા ॥

“ મોજનમાયથી વૃત્તરૂપણાવટે શુરુ તરીકે માનનાર એવા કૂતરાની પણ ન-
રોધરી પિશુન [સ્વસ્થ ગુરુષ] કરી શકતો નથી; વેશકે તેની ઉપર ઘણા ઉપકાર
કર્યા છે એવા સ્વસ્થ સાથેની મિત્રતા પણ આકાશમાં છતાં ટકી શકતી નથી તેમ
[હાંવો વસ્ત્ર] ટકતી નથી.”

‘મેં પહેલાંજ વિપરીત કાર્ય કર્યું કે આ દુષ્ટનું રક્ષણ કર્યું. આ તો વધ કર-
વાનેજ લાયક છે.’ આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે તેને મારી નાંચવા માટે વહાર
કાઢયો. તે વચ્ચે ચિત્રસંભૂતિષ વિચાર્યું કે—‘આપણો પિતા આપણી નગર આગલ
આપણા વિદ્યાગુરુને ફોળે એ મોટો અનર્થ થાય છે.’ પછી તેના રક્ષણના ઉપાય
મનમાં વિચારીને તેઓએ પોતાના પિતાને કહ્યું કે—‘હિ પિતાજી ! આ પાપી મહા
દુરાચરણી છે, એ ફળવા લાયકજ છે, રક્ષણ કરવા લાયક નથી. તેથી અમને
તમે ફક્ત આપો કે અમે તેને સ્પર્શનભૂમિમાં છડી જઈને મારી નાંચીએ.’ ઘાંઘા-
છે તેમને આજ્ઞા આપી, પછે તેઓ તેને છડીને રાત્રિના વચ્ચે નીકળ્યા. પછી
દૂર જઈને તેઓએ તેને પકાંતમાં કહ્યું કે—‘તમે અમારા વિદ્યાગુરુ છો તેથી અમે
તમને છોડી દઈએ છીએ, માટે તમે આ ગામ છોડી દૂર ચાલ્યા જાઓ.’ એ ઉપ-
રથી નમ્મલિ સ્વાર્થી નીકળી ગયો. અંતુક્રમે તે હસ્તીનાપુર આવ્યો અને સનહુ-
મારનો સંસ્કાર થઈને રહ્યો.

અહીં ચિત્ર અને સંભૂતિ નામના તે વંશ માટેથી સંગીતકલામાં ઘણા હુકલ
થયા હતા, તેથી હાથમાં વીણા છડીને નગરના ચોકમાં સંગીત કરવા લાગ્યા. ત્યાં
તેમના ગાંધી મોહિત થઈને ઘણા લોકો આવતા હતા જેઓ મૂર્યને પણ જોઈ
શકતી નહોતી એવી શુભલીઓ પણ તેમના રાગથી મોહિત થઈ લજ્જા છોડીને સા-
ન્ન થવાને માટે ત્યાં આવતી હતી. કેટલીક સ્ત્રીઓ તો અર્ધ જૂગાર કર્યો છે અને
અર્ધ બાકીમાં છે એવી મિથિયાં ત્યાં આવતી હતી; તેમાં કેટલીકે અજાણી
પ્રકાર પણ રમ્યો હતો, કેટલીક સ્ત્રીઓએ પ્રકાર આંચ આંજી હતી અને કેટલીક
સ્ત્રીઓના માથા ઉપરનાં કપડાં જવનથી લઈ ગયાં હતાં, કેટલીક સ્ત્રીઓએ પ્રકાર
સ્તન ઉપર વાંચલી પહેરી હતી, કેટલીક સ્ત્રીઓ અન્ય સ્ત્રીઓનાં વાઙકોને પો-
તાનાં છે એવી બુદ્ધિથી ઉપાડીને આવી હતી, કેટલીક સ્ત્રીઓ પોતાના મર્તાર પાસે
કાંઈ બહાનું કાઢી ‘આવું છું’ એમ કહી ત્યાં આવેલી હતી, કેટલીક સ્ત્રીઓ તો
જમતી જમતી મોજનની થાલી છોડીને જોવા માટે ઢોડી આવી હતી, કેટલીક
સ્ત્રીઓ ગાય દોવાને માટે વાહવાને ગાયના આંચલે વાહવાડીને આવી હતી, અને
કેટલીક સ્ત્રીઓ તો પોતાના મર્તારની નગરે વચ્ચે જુલ કરીને જમતી જમતી હતી.
આ પ્રમાણે રાગમાં પરવશ બનેલી કામિનીઓ સંપૂર્ણ ધરતી કામકાજ છોડી દઈને
આવતી હતી. ઓહો ! નાદની પરવશતા કેવી છે ! કહ્યું છે કે—

सुखिनि सुखनिदानं, दुःखिताना त्रिनोदः ।

श्रवणहृदयहारी, मन्मथस्याग्रदूतः ॥

रणरणकविधाता, बल्लभः कामिनीनाम् ।

जयति जगति नादः, पंचमश्रोपवेदः ॥

नाद ए सुखो जनोना मुखतुं कारण छे, दुःखो माणसोने त्रिनोद आपनार छे, श्रवण अने हृदयना हरनार छे, कामदेवनो अग्रेसर दूत छे, विधाताए रण-रणाट करेलो छे अने कामिनीओने बहालो छे-एवो नाद के जे पांचमो उपवेद छे ते जगतमा जय पावे छे. ”

ए प्रमाणे सघळो स्त्रीओ रागमां मोहित थइने तेमनी पाछळ भग्या करेछे. तेथी लोकोए विचार्युं के-‘चांडालकुळमां उत्पन्न थयेछा आ वन्ने छोकैराओए तो सघळ नगर मलिन कर्तुं छे.’ पछी तेओए राजा प्रासे जइने अरज करी के ‘हे देव ! आ चित्र संभृति नामना वंने चांडालपुत्रोने ग्राममाथी वहांर काढी मूकवा जोइए, कारणके तेओए आखु नगर दुषित कर्तुं छे. ओ तेओ वधारे वं-खत रहेशे तो आचारशुद्धि विलकुळ रहेशे नहि. राजाए तरतज तेओने नगर-मांथी काढी मूकवा.

हवे चित्रसंभृतिए मनमां विचार कर्यौ के-‘दुष्कूलनां दोषयी दुषित थये-छी आपणो कलाथी ओ लाभ छे ?’ ए प्रमाणे विचार करी कोइ पर्वत उपरथो अंपापात करवाने तेओ चाल्या; अने कोइ पर्वत उपर चढी वंने हाथे ताली दइ तेओ जेवा पढवाने तत्पर थया तेवाज नजीकनी गुफामां तप करता कोइ सा-धुए तेमने जोया. एटछे ते साधु बोल्या के-‘अरे तमे पढथो नहि.’ ए प्रमाणे तेओए साधुतुं वाक्य त्रणवार सांभळीने पढवायां विलंब कर्यौ अने आसपास जोवा लाग्या के ‘आपणने पढतां कोण वारे छे ?’ तेढलामां गुफानी अंदर तप करता कोइ मुनिने जोइने तेओ त्यां गया. मुनिए पूछथुं के-‘तमारे दुःखतुं, शं-कारण छे ?’ तेओए सर्व बीना निवेदन करी. एटछे साधु बोल्या के-‘कुळथी ओ सिद्धि छे ? अने आवी रीते अज्ञानपणे मरवाथी पण ओ लाभ छे ? माटे तमे जिनेश्वर भगवाने कहेछो धर्म आचरो के जेथी आ लोकमां तेमज परलो-कमां तमारा कार्यनी सिद्धि थाय.’ ए प्रमाणेना साधुना वाक्यथी तेओने बैरा-ग्य उत्पन्न थयो, एटछे तरतज तेमणे दीक्षा ग्रहण करी अने निरतिचारपणे अति दुष्कर तप करवा लाग्या.

અન્યદા એક ગામથી બીજે ગામ વિહાર કરતાં તે બંને મુનિ હસ્તીનાપુરના લઘાનમાં આવ્યા. બંને મુનિ માસસમ્પન્ન કરતા હતા તેથી માસસમ્પન્નને પારણે સં-
ભૂતિ મુનિ આહાર લેવાં નિમિત્તે ગજપુરમાં ગયા. ત્યાં મિત્રા અર્થે નાના મોટા કુલમાં ફરતા તે મુનિને નમુચિ પ્રધાને જોયા. ‘અરે ! આ તો સંભૂતિ નામનો વા-
દાલપુત્ર જણાયછે. તે અહીં વ્યાંથી આવ્યો ? માટે તે મારું ચરિત્ર રચેને રાજાને કહી
દે. ’ એમ વિચારી નોકર પાસે ગરદન પકડાવી તિરસ્કાર કરીને તેને શહેરની
વહાર કાઢી મૂક્યા સંભૂતિ મુનિએ વિચાર્યું કે-‘અરે ! આ દુષ્ટ નમુચિએ શું કર્યું !
અમે તેને મરણથી વચાવ્યો છે છતાં પણ તેને લાજ ન આવી, તો હવે હું તેને
વાઙ્મી નાંધું. ’ પછી તે મુનિ દીપાયમાન થયેલા ક્રોધ રૂપી અગ્નિવદે તેના પર
તેજોલેષ્યા મૂકવાડ્યુક્ત થયા. મુલમાંથી ધૂમાડાના મોટેમોટા નોકલવા લામ્યા.
તેથી સર્વ નગર અછાદિત થઈ ગયું. તે જોઈ શોકથી આકુલ થયેલા લોકો ‘
આ શું થયું ! ’ એમ બોલતાં ત્યાં એકઠા થઈ ગયા. સનત્કુમાર ચક્રોર પણ તે દુઃકી-
કત સાંભળી. એટલે થયથી આકુલબ્યાકુલ થઈ તે પણ ત્યાં આવી સંભૂતિ મુનિના
ચરણમાં પડયા અને બોલ્યા કે-“ હે પ્રભુ ! અપરાધ क्षमा કરો અને કૃપા કરીને
લોકના સંહારથી પાછા ઓસરો, મારા પર એટલો અનુગ્રહ કરો, તમે કૃપાસિંધુ
છો, નતવત્સલ છો, ક્ષમાશીલ છો, હું દીન છું અને બંને હાથ જોડી અરજ કરું
છું. તેથી કૃપા કરીને ક્રોધ તજી દો. ”

તે અવસરે સંભૂતિ મુનિનું સઘલ ચરિત્ર ચિત્ર મુનિએ જાણ્યું, એટલે તે ત્યાં
આવ્યા અને સંભૂતિ મુનિને ઘણાં શાંત વચનો કહ્યાં. શાંત વચન-રૂપ અમૃતની ધા-
રાથી લેખે સંભૂતિ મુનિનું મન શાંત કર્યું. તેથી સંભૂતિ મુનિ ક્રોધથી
નિવૃત્ત થયા અને શાંતિમાવને પામ્યા. નમુચિનું ચરિત્ર જાણીને સનત્કુ-
મારે તત્કાલ તેને બાંધી મંગાવી મુનિને પગે લગાડ્યો અને પૂછ્યું કે-‘ હે મુનિ !
આપ હુકમ કરો કે આ નમુચિને હું શો શિક્ષા કરું ? ’ બંને મુનિઓએ કહ્યું કે-
‘ અમારે કોઈની સાથે વૈરભાવ નથી. ’ પછી સનત્કુમારે નમુચિને દેશનિકાલ ક-
ર્યો. પછી બંને મુનિઓએ વિચાર કર્યો કે-‘ અહો ! ક્રોધાંધ પુરુષો કાંઈ પણ જા-
ણતા નથી. આ ક્રોધ મહા અનર્થકારી છે. ’ કહ્યું છે કે—

જં ઋજ્જિયં ચરિત્તં, દેસૂણાણ્ય પુઠ્ઠવકોનીણ ।

તંપિચ્છ કસાયમિત્તો, હારેશ્ચ નરો મુદ્ધુત્તેણ ॥ ૧ ॥

“ દેશે જણા પૂર્વક્રોધ પર્યંત જે ચારિત્ર પાલ્યું હોય તેને કષાયમાનવદે ક-
રીને માણી એક મુદ્ધતેમાં હારી જાય છે, અર્થાત્ એક મુદ્ધતે માત્ર કરેલ કષાય
ક્રોધપૂર્વકના ચારિત્રનો પણ નાશ કરી શકે છે. ” બીજી—

કોહ પશ્ચો દેહધરિ, તિન્નિ વિકાર કરેહ ।

આપી તાર્વે પર તર્વે, પરતહ દાણિ કરેહ ॥ ૨ ॥

“દેહ રૂપ ધરમાં ક્રોધ પેઠો તો તે ત્રણ વિકાર કરે. ૧ પોતે તપે, ૨ વી-જાને તપાવે અને ૩ પરસાથેના સ્નેહની હાની કરે.”

“માટે તે ક્રોધના આશ્રયભૂત આ દેહનેજ તજો દેવો જોઈએ, અવગુણોના નિવાસસ્થાન એવા આ દેહને ધારણ કરવાથી શો લાભ છે?” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને ચિત્ર અને સંભૂતિ વંને મુનિઓએ વનમાં જઈને અનશન ગ્રહણ કર્યું. છોકો ‘ધન્ય ! ધન્ય !’ એમ કહીતે તેમનો પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. ઘણા છોકો તેમને વાંદવા ગયા, પટલે સનત્કુમાર ચક્રો પણ પોતાના પરિવાર સહિત તેમને વાંદવાને ગયો. તે વાંદી પ્રશંસા કરીને પાછો આવ્યો. પછી ચક્રવર્તીની સ્ત્રીરત્ન મુનંદા ઘણી સ્ત્રીઓથી પરિવૃત થઈને વાંદવા ગઈ, અને તે ભક્તિથી વંને હાથ જોડી ચિત્ર મુનિના ચરણને વાંદીને પછી સંભૂતિ મુનિના ચરણમાં પડી. તે સમયે કાનજલ જેવો શ્યામ તેનો કેશપાસ સંભૂતિ મુનિના ચરણમાં અથડાયો. તેના સ્પર્શથી જેને અત્યંત રાગ ઉત્પન્ન થયો છે એવા સંભૂતિ મુનિએ નિયાણું કર્યું કે—‘જો મારા તપનું ફલ હોય તો આવું સ્ત્રીરત્ન મને પરમવર્માં પ્રાપ્ત થાયો.’ આ પ્રમાણે નિકા-ચિત્ર નિયાણું કર્યું. તે અવસરે ચિત્ર મુનિએ કહ્યું કે—‘હે વન્ધુ ! તમે એ શું કરો છો ? આ દુષ્ટ પરિણામવાળા વિષયો આ જીવે અનંતીવાર ભોગવ્યા છે તથાપિ તે તૃપ્તિ પામ્યો નથી, માટે આવું નિયાણું ન કરો.’ સંભૂતિ મુનિએ કહ્યું કે—‘મેં હૃદ્ય મનથી જે નિયાણું કરેલું છે તે ફરવાનું નથી, માટે હવે તું કાંઈ કહીશ નહિ.’ તે સાંમઠી ચિત્રમુનિ મૌન રહ્યા.

અનુક્રમે વંને મુનિ અનશન પાઠીને સ્વર્ગે ગયા. વંને જળા એકજ વિમાનમાં-ઉત્પન્ન થયા. ત્યાં ચિત્રકાલ ભોગ ભોગવી પ્રથમ ચિત્રનો જીવ ત્યાંથી ચ્યવીને પુ-રિમતાલ નગરમાં એક શેઠને ઘેર પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો; અને સંભૂતિ નિદાનના માહાત્મ્યથી કાંપિલ્યપુર નગરમાં બ્રહ્મદત્ત નામનો વારમો ચક્રવર્તી થયો. તેની ઉત્પત્તિનું સ્વરૂપ આગલ કહીશું. અનુક્રમે તેણે છલ્લહનો વિજય કર્યો. એક દિ-વસ સભામાં ઘેટેલા બ્રહ્મદત્તને પુણ્યનો શુચ્છ જોવાથી જાતિસ્મરણજ્ઞાન થયું. તેથી પૂર્વભવમાં અનુભવેલું નલિનીગુહ્ય વિમાન તેને યાદ આવ્યું. તે સાથે પાછલા પાંચ ભવ તેને યાદ આવ્યા. તેણે મનમાં ચિંતવન કર્યું કે—‘જેની સાથે મારે પાંચ ભ-વથી સંવંધ હતો તે મને કેવી રીતે યલ્લગે ? તે ક્યાં ઉત્પન્ન થયો હશે ?’ પછી તેણે પોતાના રૂંધુને યલ્લગાને માટે અર્ધી ગાથા રચી તે નીચે પ્રમાણે—

આશ્વદાસૌ સૃગૌ હંસૌ માતંગાવમરૌ તથા ।

“પ્રથમ વંને અશ્વદાસ [ઘોડાના સ્વાસદાર], પછી વે મૃગ, પછી વે હંસ, પછી વે માતંગ (ચાંદાલ) અને પછી વંને દેવ થયા.” આ પ્રમાણે બનાવોને ‘જે આ ગાથાનો અર્થ ભાગ પૂરો કરશે તે મારો વંધુજ હોવો જોઈએ, વીજાથી પૂરી શકાય તેમ નથી’ એવો નિશ્ચય કરીને તેણે લોકોમાં જાહેર કર્યું કે ‘જે આ ગાથાનો ઉત્તરાર્ધ પૂરો કરશે તેને હું મનવાંછિત આપીશ આ પ્રમાણેની હકોક્ત સાંમઢીને સર્વ લોકોએ તે અર્થી ગાયા કંઠે કરી, પરંતુ કોઈ તે સમઢ્યા પૂર્ણ કરી શક્યું નહિ. એ પ્રમાણે ઘણા દિવસો વ્યતીત થયા.

હવે એ સમયે પુરિષતાલ નગરમાં શેઠના કુઢમાં ઉત્પન્ન થયેલા ચિત્રના જીવે શુદ્ધ પાસે ચારિત્ર વ્રહ્મણ કર્યું. તેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન થયું, તેથી તેણે પગ પાં છલો પાંચ મથનો સંવંધ જાળ્યો. પછી તેણે વિચાર્યું કે-‘મારા વાંધવે નિયાણું કરેહું હોવાથી તે મિન્ન કુઢમાં ચક્રવર્તી થયેલોછે, માટે હું તેને પ્રતિવોધ વધા-હું.’ એવો વિચાર કરી તે કાંપિલ્યપુરના ઉદ્યાનમાં આવ્યા. ત્યાં રેંટ ચલાવનારના મુસથી પેછી અરવો ગાથા સાંમઢી ચિત્રમુનિએ ઉત્તરાર્ધ પૂરુંકર્યું. તેનીએ પ્રમાણે

एषा नौ षष्ठिका जातिरन्योन्याज्यां विद्युक्तयोः ॥

“એક વીજાથી જુદા પડેલા એવા આપણો આ છઠ્ઠો મથ છે.” એ પ્રમાણે મુનિમુલ્કથી ઉત્તરાર્ધ સાંમઢીને રેંટ ચલાવનારે રાજા પાસે જઈ ગાથાતું ઉત્તરાર્ધ પૂરું કર્યું, તે સાંમઢી અતિ સ્નેહથી રાજા મૂર્છિત થઈ ગયો. પછી સાવધાન થઈને પૂછવા લાગ્યો કે-‘અરે ! આ સમઢ્યા કોણે પૂરો કરીછે ?’ તેણે કહ્યું કે-‘મારા રેંટનો પાસે એક મુનિ આવેલાછે તેણે આ ઉત્તરાર્ધ પૂરું કરેહું છે.’ રાજા મુનિનું આગમન સાંમઢી ઘણોજ સુખી થયો અને સપરિવાર વાંદવા ગયો. મુનિએ દેશના આપી; તેમાં આ સંસારની અનિત્યતા વર્ણવોને કહ્યું કે-“હે વ્રહ્મદત્ત ! વીજલીના ચમકારા જેવું વંચઢ વિષયમુલ્ક તજી દે અને જિનેશ્વર મગવાને કહેલો ધર્મ સેવ, વિષયમાં અનુરાગતું પરિણામ ઘણું સ્વરાધ છે; તે પૂર્વમથમાં નિયાણું કર્યું તે વસ્તુને મેં તને ઘણો વાચ્યો હતો છતાં પણ તેં મોક્ષમુલ્કને આપનારું ચારિત્ર અંશમાત્ર એવા રાજ્ય અને સ્ત્રીના મુલ્કને અર્થે મુમાવી દીધું છે. હજુ પણ પરિણામે નરક આપનારા રાજ્યથી વિરક્ત થા.” એ પ્રમાણેનાં વંધુનાં વચન સાંમઢી ચક્રી બોલ્યો કે-“હે વંધુ ! મોક્ષમુલ્ક કોણે જોયું છે ? આ વિષયાદિ મુલ્ક તો પ્રત્યક્ષ છે; માટે હે માંદ ! તું પણ મારે ઘેર ચાલ અને સાંસારિક મુલ્કનો અનુભવ છે,

आ मातुं मुदाबाधी भुं विरोध छे ? आपणे प्रथम सारी रीते भोग भोगव्या पछी संयम ग्रहण करयुं. ” ए प्रमाणेनां सभुतिनां वचन सौषकीने चित्रमनिए कबं छे—“ एवो कोण मूढ होय के जे अस्मने गाटे चंदन बाले ? एवो कोण मूर्ख होय के जे बीजवानी इन्दावी कालकूट विषनु भक्षण करे ! एवो कोण नीच होय के जे लोहाना लीला गाटे ब्रह्मणने तोही नाखे ? एवो कोण मूर्ख होय के जे दोराने गाटे मोतीनो डार तोही नाखे ? गाटे डे भाइ ! तुं प्रतिबोध पाप, प्रतिबोध पाप. ” ए प्रमाणेनां वपुनां वचन अनेकवार सांमज्यां पण तेने बेरा-म्व प्राप्त बयो नहि. तेवी ‘ आ दुर्बुद्धि छे ’ एम जाणी चित्रमुनिग वपुने जणा-वीने त्यांवी शिहार कयौ. ब्रह्मदत्त पण पोताने बेर आब्यो, बने अनेक पाप-धरण करवा लाग्यो.

चित्रमुनि छांदाकाज सुषी साधुपार्श्वने सेवी केवलज्ञान प्राप्त करीने घोषे गया; अने जेणे पूर्वमवे निगणु करेछुं छे एवो ब्रह्मदत्त धर्म पाप्मा शिवाय अनेक पापकर्म आचरीने सातसें बध्नु आयुष्य भोगवी सातमी नरके गयो.

ए प्रमाणे बीजा माणस पण वारकर्मो होय छे ते प्रतिबोध प्राप्तता तथी; गाटे मुलम बोधिपणुं ए धनुं दुल्लभ छे एवां आकसानो वात्पर्य छे.

हवे बीजुं उदायी नृपने मारनारनुं दृष्टांत कहै छे—

पाहलीपुत्र नमगमां कोणिक राजानो पुत्र उदायी नाये राजा यवो. तेणे कोइ राजानुं राज्य लइ लीधुं. तेवी ते बेरी राजाए पोतानी सभामां कहुं के—‘ जे कोइ उदायी राजाने मारी आवे तेने हुं माने ते आपु. ’ ते उपरवी तेना कोइ सेवक ते प्रमाणे करवानुं कबुल कयु. ते सेवक पाहलीपुर आब्यो अने अनेक उपायो चितव्वा. परंतु कोइ उपाय लागू पड़यो नहि; तेथी ते ददु विचारयु के ‘ उदायी राजा विश्वास बिना मृत्यु पाये तेय नथी ’ तेथी तेणें गुरु समीपे बहने कष्टवी चारित्र ग्रहण कहुं; ते आचार्य (गुरु) उदायी गजाने घणा मान्य हवा. पेछो सेवक चारित्र ग्रहण करीने आचार्य पासो अध्ययन करवा लाग्यो अने साधुज्योनों अत्यंत विनय करवा लाग्यो. अनुक्रमे विनयपुण्यो तेणे आचार्य विनेरेनां चित वृद्ध कयां.

हवे उदायी राजा आठमने दिवसे अने चौदहने दिवसे रात्रिदिवरुना पोसह करे छे, तयारे आचार्य धर्मदेशना आपवाने रात्रिए तेनी वीपधशाळायां जायछे. आठमने दिवसे तां जवाने गुरु ग्रहंत बया ते कस्तते पेटा नग्दीक्षित साधुए कहुं के—‘ हे स्वाग्नि ! आपनी आज्ञा होय सो हुं साथे आयुं. ’ गुरुए एतुं हृदय नहि जाणवावी साथे लीबो नहि ए प्रमाणे दर बसते मायणी करेछे

પણ તેને શુરુ સાથે છેતા નથી. એમ વાર વર્ષ વીતી ગયાં. એક સમયે ચતુર્દશીને દિવસે-સાચકાલે શુરુ થયાં જાય છે તે વસ્તે પેછા કપટી સાધુએ કહ્યું કે-‘હે સ્વામી ! હું સાથે આશું ?’ મવિતંદ્યતાને જોગે શુરુએ કહ્યું કે-‘મહે આવ’ તેથી તે શુરુ સાથે-ગયો શુરુ રાજાની પાશવશાલામાં આવ્યા, એટલે દર્મના સંધારા ઉપર વેટેલા હથાયી રાજાએ તેમને વાંધ્યા, અને પ્રતિક્રમણ કર્યું. પછી સંધારાપોરપી મળાવીને રાજાએ ક્રયન કર્યું. રાજા નિદ્રાવશ થયા એટલે પેછા દુષ્ટ શિષ્યે ઘડીને છાની રીતે રાહેલી કંક જાતિના હોદ્દાની છરી રાજાને મળે ફેરવી, જેથી તત્કાલ તે મરણ પામ્યો. પછી છરી ત્યાંજ રહેવા દહન ને નાસી ગયો. બહાર રહેલા રાજસેવકોએ ‘આ સાધુ છે’ એમ જાણીને તેને અટકાવ્યો નહિ. અનુક્રમે-રુધિરનો પ્રવાહ શુરુના સંધારા પાસે આવ્યો, તેના સ્પર્શથી શુરુ જાગી ઊઠ્યા અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે-‘આ શું ?’ તેણે પાસે શિષ્યને જોયો નહિ, એટલે શાઈએ કે ‘આ કુશિષ્ય રાજાને મારીને ચાલી ગયેલો જણાય છે.’ પછી તે વાતનો સ્વામી કરીને વિચારવા લાગ્યા કે-‘આ મોટો અનર્થ થયો છે. પ્રાતઃકાલે જૈન શાસનનો મોટો સડાહ યશે કે મુનિઓ આશું દુષ્ટ કર્મ આચરે છે.’ તેથી તેમ ન થવા માટે શુરુ પળ પોતાના મઝા પર છરી ફેરવીને શુરુવશ થયા. ઘંને જળા મરણ પામીને સ્વર્ગે ગયા.

એ પ્રમાણે વીજા અમલ્ય જીવો બહુ અપદેશથી પણ પ્રતિવોધ પામતા નથી. પેછો દુષ્ટ સેવક સાધુવેષ છોડીને પોતાના રાજાની પાસે ગયો અને સઘલી ફાંકીત કહી. તે સાંભળીને રાજાએ કહ્યું કે-‘તને ધિક્કાર છે ! અરે દુષ્ટ ! તું આ શું કર્યું ?’ એ પ્રમાણે તિરસ્કાર કરી તને દેશમાંથી ફાંકી કાઢ્યો. માટે જીવો-એ કોઈ પણ પ્રકારે ભારેકર્મી ન થવું એવો આ દર્શાવતો ઉપનય છે.

મયકન્નચંચલાણ, અપરિચ્ચતાણ રાયલચ્છીણ ।

જીવાં સકમ્મકલ્લિમઝ-જરિય મરાંતો પરંતિ અહે ॥૩૧॥

અર્થ-‘‘દાધીના કાનની જેવી ચપલ રાજ્યલક્ષ્મીને નહીં છોદનારા જીવો પોતાના કર્મકલિવિષયી ભરેલા ભારવડે અધોશૂમિમાં પડે છે અર્થાત્ નરકે જાય છે. ’’ ૩૨

વુત્તુણવિ જીવાણં, સુટુકરાઈંતિ પાવચરિયાઈં ।

જયવં જાસા સાસા, પચ્છાપસો હુ ઇણમો તે ॥૩૩॥

માથા ૩૨-અપરિચ્ચતાણ મગાતો. મરંતો

માથા-૩૩ વુત્તુણ, સુટુણ સુટુકરાઈંતિ પંચાપસોઈ. પચ્છાપસોહુ.

३६—“वेष्टलाक जीवोनां पापचित्रो मृतवदे कहेवाने पण मृदुकर होय
छे, अर्थात् कहेवा योग्य पण होता नथी. तें उपर निम्नये हेनिये ? ‘भगवन्ती
तें स्त्री ते ?’(धारी वहेन?), भगवन्ती कहुं ‘हा ते ते’ आ तांनं दृष्टांत जाणवुं.” इई
वेष्टलाक प्राणीनां पापकर्मां एवां होय छे के जे वीजांनीं समक्ष कहेतां पण
लज्जा आवे. एटलागाटे एक पुरुषें समवसरणमां आवीनें भगवन्तीनं पुछयुं के
‘ते, ते ?’ भगवन्ती कहुं ‘हा, ते.’ अहीं ‘जासा सांसातुं’ दृष्टांत जाणवुं.

‘जासा सासा’ नुं दृष्टांत.

वसतपुर नगरमां अन्नगहेन नामे एक सोनी रहेतो हतो. ते अति स्त्रीलंपट
हतो. ते पांचसौ स्त्रीओ परण्यो हतो. ते दरेक अति रूपवती हती. ते सोनी पो-
तानी स्त्रीओने वठार काहतो नहोतो, घरमांज राखतो हतो. एक-वखत-ते जम-
वाने माटे पोतानाकोइ मित्रने घेर गयो. तयारे ते सर्वे स्त्रीओए विचार कयों
के—‘आज आपणने दखत मळ्यो छे.’ एम विचारीनें रनान, विछेपन, काजळ,
हिंदुरनां तिलक विचैरें करीनें तथा आभरणो पहेरीनें सर्व स्त्रीओ पोताना हस्त-
मां आदर्श (काच) छंड पोतानां रूपनें जोवां लागीं; अनें हसवुं, रमवुं, गीत-
गान करवां इत्यादि क्रीडा परस्पर करवां लागीं. तेओ अन्योन्य कहेवां लागीं
के—“आपणमांथो जेनो वारो होय छे तेनेज आपणो स्वामी तो आभूषण वि-
नेरेथी मृज्जोभित करे छे, वीजी स्त्रीओने शणमार पण करवा वेंतो नथी; तो इवे
आपणे आजो तो मरजो मुजव क्रीडा करवा जोइए.” एवमां-सोनी पोताने-घेर
आव्यो, तेणे पोतानी स्त्रीओनी पूर्वोक्त चेष्टा जोइए; एटछे तेमांथी एक स्त्रीने
पकडीने मर्मस्थानमां मार मार्यो, जेथी ते मृत्युवश थई गइ. तयारे वीजी स्त्री-
ओए विचार्युं के ‘आणे एकने मारी नांखी तेम वीजीओने पण मारी नखिने
माटे एनेज-मारी नाखवो जोइए.’ ए प्रमाणे विचार करी, ते सुचळी स्त्रीओए
एकी वखते पोतपोताना हाथमां रहेलां दर्पणो तेना तरफ फेंक्यो. ते दर्पणोना
प्रहारथी सोनी मृत्यु पाभ्यो. पाछळ स्त्रीओ लोकोना अपवादथी भय पायीने
वळी मुइ. तेओ वधी मरण पायीने एक पाळमां चोर यइ. जे स्त्री प्रथम मृत्यु
पामी हती ते कोइएक गाममां कोइ व्यापारीने घेर पुत्र तैरीके उत्पन्न यई, अने
सोनीनो जीव ते श्रेणीने घरे पुत्रोपणे उत्पन्न ययो. तेणे पूर्वभवमां अति विपथ
सेव्यो हतो तेथी ते-जन्म पामतांज अति-कामातुर यई रुदनं करती हतीं. एकदा
तेना भाइनो हस्त-तेनी योनिने लग्नयो, एटछे ते रोती बंध थई गइ. आं प्रमाणे
तेने छानी राखवानो उपाय हाथ लागवाथी ज्यारे तें कए तयारे तेनो भाइ दरे-

રોજ એ પ્રમાણે કરે. એટલે તે રોતી બંધ થઈ જાય. એક વરતે તેના પિતાએ તેને એ પ્રમાણે -વરતો જોયો તેથી તેણે તેને ચાચેાં છતાં પણ તે બટવચો નહિ ત્યારે તેને ઘરમાંથી બાહી રૂંધયો. તે ચોરળ્હીમાં જઈ રેલા પાંચસો ચોરોનો સ્વામી થયો. એક દિવસ તે સર્વ ચોરોળ એકઠા થઈ કોઈ ગામમાં ધાડ પાડો. ત્યાંથી ઘીજે ગાય ગયા. ત્યાં પેલો શિષ્યાશિલાપિણી વચ્ચા કે હેને યુવાની પ્રાપ્ત થઈ છે તે આવી હતી. તેને ચોરોળ જોઈ એટલે જળમળના સ્નેહથી કામાત્મ થઈ તેજેજ ચોરોને કહ્યું કે-‘મને સ્ત્રી તરીકે સ્વીકારો.’ એ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવાથી તેઓએ તેને સ્વીકારી. આ પ્રમાણે તે પાંચસો ચોરોનો પત્ની થઈ. પરંતુ તે પાંચસો પુરુષોથી પણ તમિ પામતી નથી. અહો ! સ્ત્રીઓની કામલોલ્હપતા કેવા પ્રકારની છે ! ક્યાં છે કે-

નામ્નિસ્તૃપ્યતિ કાષ્ઠૌર્ધે, નીપગાત્તિર્મહોદધિઃ ।

નાંતકઃ સર્વજૂતેષ્યો, ન. પુંજિર્વામલોચના ॥

“કાષ્ઠના સમૂહથી અગ્નિ તૃપ્ત થતો નથી, નદીઓથી સમગ્ર તૃપ્ત થતો નથી, સર્વ પ્રાણીઓથી યમ રાજા તૃપ્ત થતો નથી, અને પુરુષોથી સ્ત્રી તૃપ્ત થતી નથી.” વહ્ની-

નાગરજાતિરદ્રુષ્ટા, શીતોવહ્નિર્નિરામયઃ કાયઃ ।

સ્વાદુ ચ સાગરસલિલં, સ્ત્રોષ સતોત્વં ન સંજવતિ ॥

“નાગરજાતિમાં અદ્રુષ્ટપણું, વહ્નિમાં જીતલપણું. કાયામાં નિરોગપણું, સમુદ્રજલમાં સ્વાદિદ્રુષ્ટપણું અને સ્ત્રીઓમાં સતીપણું સંગવત્તંજ નથી.”

એક દિવસે ચોરોળ વિચાર્યું કે-‘આ સ્ત્રી પાંચસે પુરુષોથી સેવાતાં દાઃત્વ પામે છે, તેથી વીજી સ્ત્રી લાવવી જોડણ.’ એ પ્રમાણે ઢગાથી તેઓએ વીજી સ્ત્રી આણી; તેને જોઈ પહેલી સ્ત્રીએ વિચાર્યું કે-‘અરે ! મારા ઉપર આ વીજી સ્ત્રી આણી ! આ મારા વિષયમોગમાં ભાગ પાડશે.’ પછી-વહ્નિથી તેણે તેને ક્ષમામાં નાંખી દીધી, જેથી તે મૃત્યુ પામી. એ વાત પછીપતિએ સાંભળી તેથી વિચારવા લાગ્યો કે ‘અહો ! આ કામથી અતિવિવ્હલ છે અને મહાપાપકારિણી છે.’ વહ્ની તેણે વિચાર કર્યો કે-‘આવી તીવ્ર કામરાગવાળી કદિ મારો બહેન હશે ? કારણકે તેનામાં અતિ કામબુદ્ધિ હતી.’ પછો એ પ્રકારનો સંશય દૂર કરવાને માટે તે શ્રી વર્ધમાન સ્વામીના સમવસરપ્રાપ્તો ગયો.

પછીપતિએ પ્રશ્નને વાંદીને પૂછ્યું કે-‘હિ ભગવન્ ! ‘આ તે ?’ ત્યારે ભગવાને કહ્યું કે-‘તે તે.’ એ પ્રમાણે સાંભળી વૈરાગ્યપરાયણ થઈ, વ્રત અંગીકાર કરી, પાત્કીને તે શુભમતિને પ્રાપ્ત થયો.

अहीं गौतम स्वामीए प्रश्नने पूछ्युं के—“ हे भगवन् ! आपने पछीपतिए पूछ्युं के—‘ आ ते ? ’ त्यारे आपे उत्तर आप्यो के ‘ ते ते ’ एटछे थुं ? अये काई समज्या नहि. ” भगवाने कहुं के—“ एणे समज्यामां पूछ्युं के—‘ जे पेळी मारी वहेन हती ते आ छे के नहि ? ए प्रमाणे छज्जाथी तेणे पोतानी स्त्रीतुं स्वरूप पुछ्युं, एटछे मे पण समज्याथी जवाब दीवो के ‘ तारी पत्नी ते तारी वहेनज छे. ’ ते सांभलो घणा छेक प्रतिबोध पाम्या.

‘ कर्मे मेरायेछो जीव न आचरवानुं पण आचरे छे ’ आवो आ कयानो उपनय छे.

पडिवज्जिऊण दोसै, निअए सम्मंच पायवकिआए ।

तो किर मिगावईए, उप्पन्न कैवलंनाणम् ॥ ३४ ॥

अर्थ—“ पोताना दोषने अंगीकार करीने सम्यक् प्रकारे त्रिकरण शुद्धे पगे पडेछी एवी (शुष्णीनी सेवा करनारी) मृगावतीने तेज कारणथी निश्चये निरावरण एवुं केवलज्ञान उत्पन्न थ्युं. ” ३४. तेथी विनयज सर्व गुणोतुं निवासस्थान छे.

अहीं मृगावती साध्वीतुं दृष्टांत जाणतुं.

मृगावतीनुं दृष्टांत.

कोशाम्बी नगरीए श्रीमहावीर स्वामी समवसर्यां ते वखते सर्व सुर अने अशुरोना इंद्र करोडो देवताओथी परित्त थइ वांदवाने माटे आव्या; तेमज सूर्य अने चंद्र पण पोताना मूळ विमानमां बेसीने वांदवाने आव्या. आर्य चंदना साध्वी पण मृगावतीने साथे छहने वांदवाने आव्या. आर्य चंदना आदि साध्वीओ प्रश्नने वांदीने पोताना उपाश्रये आवी, पण मृगावती तो समवसरणमांज बेसी रही. ते वखते संख्याकाळ थयो हवो छातां पण सूर्यना तेजथी ते तेना जाणवामां आप्यो नहि; कारणके उद्योत तेवो ने तेवोज रहेछो हतो. अनुक्रमे रात्रि घणी गइ, अने सर्व छोको प्रश्नने वांदीने पोतपोताने चेर गया; पण मृगावतीए रात्रि घणी गइ छे एम जाण्युं नहि. पछी ब्यारे सूर्य चंद्र पोताना विमानमां बेसीने पोताना स्थानके गया त्यारे समवसरणमां तेमज पृथ्वी उपर अधकार प्रसरी गयो, तेथी मृगावती संभ्रमित थइ. ‘ घणी रात्रि गइ छे ’ एम जाणी शहरमां आर्य चंदनाना उपाश्रये आवी. ए समये आर्य चंदना साध्वी पण प्रतिक्रमण करी, संथारापोरपी मणावी, संथारामां बेसीने मनमां विचार करती हती के—‘ मृगावती कथां गइ हशे ? अने कथां रही हशे ? ’ एवामां मृगावतीने आवेली जोह तेने ठपको आपवा लाग्या के—‘ हे मृगावती ! तने आ न

પ્રદે. તારા જેવી પ્રધાનહુલ્લામાં જન્મેલી. સાધ્વીને તારિણ ત્રહાર રહેવું એ ઉચિત પ્રથી; તે આ ત્રિરુદ્ધ આચરેલું છે. 'આ પ્રમાણેનાં આર્ય ચંદનાનાં વચન સાંભળીને નેત્રમાંથી ગળતાં અશ્રુથી સંતાપને બહન કરતી તે પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગી કે- 'મેં આ યુગવતી સાધ્વીને સંતાપ હત્પન કર્યો. 'એ પ્રમાણે પોતાના આત્માને નિંદતી તે હાથ જોડી કહેવા લાગી કે- 'હે પ્રગવતી! મારો આ એક અપરાધ સમા કરો, હું મંદભાગી છું; પ્રમાદવશથી હું રાત્રિનું સ્વરૂપ જાણી શકી નહિ, હું ફરીથી આવું કરીશ નહિ. 'એ પ્રમાણે ઘારંવાર સ્વધાવીને તેમના ચરણમાં પહોં તેમની વૈયાવચ્ચ કરવા લાગી. આર્ય ચંદના તો સંધારામાં મુદ્દ થયા, પણ યુગવતી તો પોતાના આત્માની નિંદા કરે છે. એમ કરતાં કરતાં યુગવતીનો શુદ્ધધ્યાન રૂપી અગ્નિ વૃદ્ધિ પામ્યો અને કઠિન કર્મ રૂપી દુઃખનસમૂહ વળી ગયો; તેથી યુગવતીને કેવલજ્ઞાન હત્પન્ન થયું. પ્રત્યામાં કોઈપણ સર્પ આર્ય ચંદનાના સંધારાનો પાસે આવતો યુગવતીએ કેવલજ્ઞાનથી જોયો, એટલે સંધારાની બહાર રહેલો આર્ય ચંદનાનો હાથ તેણે સંધારામાં મૂક્યો. તેથી આર્ય ચંદના જાગી ગયા અને પૂછ્યું કે- 'મારો હાથ કોણે હલાવ્યો?' ત્યારે યુગવતીએ કહ્યું કે- 'સ્વામિની! માસે અપરાધ સમા કરો, મેં તમારો હાથ હલાવ્યો છે. 'તે સાંભળી ચંદનાએ 'કેમ હલાવ્યો?' એમ પૂછતાં યુગવતીએ કહ્યું કે- 'સર્પ આવે છે તેથી. 'ચંદનાએ પૂછ્યું કે- 'આજ્ઞા અંધકારમાં તે તે કેમ જાણ્યું?' યુગવતી બોલી કે- 'અતિશયથી. 'આર્ય ચંદનાએ પૂછ્યું કે- 'આ અતિશય કેવા પ્રકારનો?' યુગવતીએ કહ્યું કે- 'કેવલજ્ઞાન રૂપી અતિશય. 'તે સાંભળી આર્ય ચંદના કેવલજ્ઞાનીની આજ્ઞાતમા થયેલી જાણો પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યા અને યુગવતીના ચરણમાં પડયા. 'એ પ્રમાણે આત્મનિંદામાં તત્પર થયેલા આર્ય ચંદનાને પણ કેવલજ્ઞાન હત્પન્ન થયું.

જેમી રીતે યુગવતીએ કષાય ન કર્યો તેવી રીતે વીજાઓએ પણ કષાય કરવો નહિ; પત્નો આ દૃષ્ટાંતના અપ્રત્યયથી અપ્રદેશ આપેલો છે. રૂ. ૩૮.

કિંસકા વુત્તું જે, સરાગધસ્મંમિ કોઈ અકસાઓ. ૧૨

જો પુણ શ્રિરજ્જ શ્રિશ્રિ, દુવ્વયણ્ણજ્જાલિય સ સુખી ॥૩૫॥ ૧૩

અર્થ—“શું એમ કહી જાણાય કે આધુનિક સરાગ ધર્મમાં-રાગદ્વેષ સહિત પ્રારિત્રમાં (કોઈ મુનિ) અકષાયી-સર્વથા કષાય રહિત હોય, આ જ્ઞાત સંભવિત નથી. કારણકે સર્વથા કષાયરહિતપણું કાલ ક્યાંથી હોય? પરંતુ જે દુર્વચન રૂપ કાષ્ટદહે પ્રવલિત કરેલ અત્યંત એવા કષાય રૂપ અગ્નિને ઘેરી રાક્ષે-હૃદય આ-

ગાથા ૩૫-અકસાઈ. અગ્નિય દુવ્વયગજ્જાલિય. દુવ્વયણ્ણજ્જાલિય. જેદિતિપદ્ધંતોમનિમિત્ત

વેલાને પણ પ્રગટ ન થવા દે તેજ મુનિ, તેજ મહાપુરુષ; કાષ્ટને સર્વથા કષા-
યત્યાગ તો મહુ દુર્લભ છે. સર્વથા કષાયરહિતપણું તો આ કાલમાં સંભવતુંજ નથી,
પરંતુ જેઓ કોઈના કહેલાં દુર્વચનોથી ઉદયમાં આવવાને તૈયાર થયેલા કષાયને
પણ રોકી રાखે તેને ધન્ય છે, તે મહાપુરુષ છે.” ૩૫

કસુચ્ચ કસાયતરૂણાં, પુષ્પં ચ ફલં ચ દોવિ વિરસાઈ ।

પુષ્પેણ શાઈ કુવિશ્ચો, ફલેણ પાવં સમાયરઈ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ—“કહવા કષાય દૂષ્ણનાં પુષ્પ અને ફલ વંને નિઃસ્વાદુ છે. તેનાં પુ-
ષ્પવદે કોપાયમાન થયો સતો પરને મારવા વિગેરે અનર્થ ચિંતવે છે—ધ્યાય છે.
તે કષાય દૂષ્ણનાં પુષ્પો છે અને ફલે કરીને પરને તાડન તર્જન કરવા રૂપ પાપ
આચરે છે તે ફલ છે. તેથી કષાયરૂપ દૂષ્ણનાં પુષ્પ ને ફલ ત્રને કહવાં છે અને
તે બનેથી ગતિ નરફની પ્રાપ્ત થાય છે.” ૩૬

સંતે વિ કો વિ ઉચ્ચઈ, કો વિ અસંતેવિ અહિલસઈ જોય ।

ચચઈ પરપચ્ચણવિ પજવો દટૂણ જહ જંબૂ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ—“કોઈ (મહાપુરુષ) છતા મોગને તજે છે, કોઈ (નીચકર્મી જીવ)
અછતા મોગનો અભિલાપ કરે છે, અને કોઈ યરના નિમિત્તે કરીને પણ મોગને
તજી દે છે. અન્યને છતા મોગ તજતો દેહી પોતે વોવ પામે છે. જેમ જંબૂસ્વા-
મીને મોગ તજતાં જોઈને પાંચશે ચોર સહિત પ્રમથ સ્વામીય પણ મોગ તજી દીધા
તેમ. ૩૭. અહીં જંબૂ સ્વામીનું દટૂંત જાણવું. ૧૧

શ્રી જંબૂસ્વામીનું દટૂંત.

પ્રથમ તેમના પૂર્વભવનું સ્વરૂપ કહે છે—

પ્રકટા રાજગૃહ નગરે શ્રી મહાવીર સ્વામી સમવસર્યા. શ્રેણિક રાજા વાંદ-
શાને માટે આવ્યા. તે સમયે કોઈ દેવતાય પ્રથમ દેવલોકથી આવી સૂર્યામદેવની
જેમ નાટક કરીને પોતાના આયુષ્યનું સ્વરૂપ પૂછ્યું. મગવાને કહ્યું કે—‘આજ-
થી સાતમે દિવસે તું ચ્યવીને મનુષ્યમથ પામીશ.’ એ પ્રમાણે સામઝીને તે દેવ
પોતાને સ્થાનકે ગયો. પછી શ્રેણિક રાજાએ પૂછ્યું કે—‘હે સ્વામી ! આ દેવ
ક્યાં જન્મ લેશે !’ વીર પ્રશ્નને કહ્યું કે—‘આ રાજગૃહ નગરમાંજ જંબૂ નામે એ
છેલ્લા કેવલી થશે.’ શ્રેણિક રાજાએ કહ્યું કે—‘હે પ્રશ્ન ! એના પૂર્વભવનું સ્વરૂપ
મને કહો.’ મગવાને કહ્યું કે—‘જંબૂદ્વીપનાં મરતક્ષેત્રમાં સુગ્રીવ નામના ગામમાં
રામડ નામનો કોઈ રંક રહેતો હતો. તેને દેવની નામે સ્ત્રી હતી નેનગથી મથદેવ
અને મથદેવ નામના વે પુત્રો થયા હતા.

एकदा भवदेवे दीक्षा लीधी. विहार करतां ते एक दिवस पोताना गामे आब्या. ते वखते भावदेवे पोतानी नवी परणेछी नागिला नामनी स्त्रोने तजी दइने लज्जावाढे पोताना वंधु भवदेव मुनि सपीपे चारित्र ग्रहण कर्तुं. भवदेव श्रुत्य पामीने स्वर्गे गया. भावदेव भवदेवना मरण पछी चारित्रथी भ्रष्ट थया. ते लज्जा तजी दइ नवी परणेछी नागिलाने संभारता भोगनी आशायी घर तरफ चाल्या. अनुक्रमे पोताना गामे आवी गामनी बहार श्री ऋषभदेव भगवानना मंदिरमां रक्षा. ते समये तपथी कुश थयेछी नागिला पण त्यां दर्शनार्थे आवी. तेणे पोताना पतिने ओळ्ळ्या अने इंगिताकारथी तेने कामातुर पण जाण्या. नागिलाए पूछ्युं के- 'हे मुनि ! आप अहों शा अर्थे पकार्यां छे ?' साधुए कहुं के- 'मारी नागिला नामनी स्त्रोना स्नेहने लीधे हुं आब्यो छुं. में लज्जाने लीधे पूर्व संयम ग्रहण कर्तुं हतुं, परंतु प्रेमभाव केम जाय ? माटे जो नागिला मळे तो माहं सर्व मनवांछित सिद्ध थाय. " त्यारे नागिलाए कहुं के- " अरे मुनि ! चिंतामणिने छोडीने कांकोरो कोण ग्रहण करे ? हाथीने छोडीने रासभ उपर कोण स्वारी करे ? नावने दूर छोडी दइने मोटी झिळानो आश्रय कोण करे ? कल्प-तरुने छोडी धंतुरो कोण नावे ? " इत्यादि उपदेश आपी पोताना धणीने बाळी चारित्रमां दृढ कर्या. भावदेव पाप आलोवी चारित्र पाळीने त्रीजा स्वर्गमां साव सागरोपमना आयुष्यवाळा देवता थया. नागिला पण मरण पामीने स्वर्गे गइ. त्यांथी च्यवी एक अवतार करीने मोक्षे जशे.

भावदेवचो जीव त्रीजा देवलोकथी च्यवी जंबूद्वीपमां पूर्व विदेहने विषे वी-तन्नोका नागरीमां पद्मरथ राजाने घेर वनभाला राणीनी कुक्षिथी पुत्रपणे उत्पन्न थयो. तेन्तु शिवकुमार नाम पाह्युं. युवान वय पामतां ते पांचसो राजकन्याओने परण्यो. एक दिवसे ते गोखमां बेठो इतो तेवामां तेणे एक साधुने जोया. ए-टळे गोखमांथी खरी नीचे आवीने तेणे साधुने पूछ्युं के- 'तमे आटलो वषो कलेश शामाटे सहन करो छे ?' साधुए कहुं के- 'धर्मनिमित्ते.' शिवकुमारे पूछ्युं के- 'आ धर्म कया प्रकारनो ?' साधुए कहुं के- 'जो तमारे सांभळवानी इच्छा होय तो अमारा शुद्ध पासे आवो.' शिवकुमार तेनी साथे धर्मधोष आचार्य पासे गयो. त्यां धर्म सांभळतां तेने जातिस्मरण ज्ञान थयुं. पछो ते शुरुने जमीने घेर आब्यो. तेणे मातपिता पासे दीक्षानी आज्ञा मागी. तेमणे दीक्षानी आज्ञा आपी नहि; तेथी ते घरमां रही निरंतर छव तप करवा लाग्यो. अने प्रार्थने आंविळ करवा लाग्यो. ए पणजे बार वर्ष सुधो तप करीने पहेला स्वर्गमां तार पत्थोपम आयुष्यवाळो विद्युन्माळी नामे देव थयो. "

હે ઐજિક ! તે વિદ્યામાલી તેવ અહીં આવ્યો હતો. ” આ પ્રમાણે જંબુસ્વામીના ચાર મધ ધીર મણ્ણ ઐજિક રાજાની આગલ કહ્યા.

પાંચમા મધમાં વિદ્યામાલી તેવ સર્ગથી વચ્ચી રાજગૃહ નગરમાં ઋષભદત્ત ઐઘીને ઘેર ધારણી દંત્રીની કુદિમાં પુષ્પળે સ્તબ્ધ થયો. સ્વપ્નમાં શાન્ત જંબુ-તરુ દેવદાથી તે જગર્યો ત્યારે તેજ જંબુકુમાર નામ રાસ્યં. તેણે વાન્યાવસ્થામાં સફલ કલ્પાનો અભ્યાસ કર્યો. અનુક્રમે યૌવન પ્રાપ્ત થતાં તે અતિ રૂપવાન હોવાથી તરુણી રૂપી દરિણીઓને વાલ્મીકી રૂપ થયો. તે સમયે તેજ નગરમાં રહેનારા આઠ કોઠીઆઓજ જંબુકુમારની સાથે પોતાની આઠ વન્યાઓનું વેશવાલ્ક કર્યું.

અન્યદા શ્રી મુઘર્મા સ્વામી ગળધર રાજગૃહ નગરે સમવસર્યા. કોણિક રાજા વાંદવા આવ્યો. શ્રી મુઘર્મા સ્વામી સંસાર રૂપી ઢાવાનલના તાપની શાંતિ અર્થે મેઘજલની ધારા જેવી દંશના આપી. અને સંસારના સ્વરૂપની અનિત્યતા દર્શાવો તેમણે કહ્યું કે-‘ જેમ કામીઓનું મન ચંચલ હોય છે, મુષા (સોનું ગાલવાની) કુરડીની અંદર રહેલું પ્રવાહી વનેલું છોતું ચંચલ હોય છે. જલની અંદર પડતું ચંદ્રનું પ્રતિબિંબ ચંચલ હોય છે અને વાયુથી ડળાયેલો ધ્વજનો પ્રાંત ભાગ જેમ ચંચલ હોય છે તેવીજ રીતે આ સંસારન સ્વરૂપ અસ્થિર છે. વઢી જેવી રીતે અં-શુઠો વસી પોતાનોજ લાલનું પાન કરતો વાલ્ક જેમ સુખ માને છે. તેમ આ જીવ પણ નિર્દિત મોગ મોગવી સુખ માને છે. અહો ! આ લોકોનું મૂર્ખપણું કેહું છે ! કે તે જેમાં ઉત્પન્ન થયો છે તેમાંજ આરુક્ત થાય છે. હેનું પાન કરેલું છે તેજ સ્તનોનો સ્પર્શ કરવાથી મનમાં સુગી થાય છે. ’ ઇત્યાદિ દેશના સાંમલીને જંબુકુમાર પ્રતિબોધ પામ્યા. તેમણે મુઘર્મા સ્વામીને કહ્યું કે-‘ હે સ્વામી ! મને સંસારનો નિસ્તાર કરનારી દીક્ષા આપીને મારો ઉદ્ધાર કરો. ’ મુઘર્મા સ્વામીજ કહ્યું કે-‘ હે દેવાનુશ્રિય ! પ્રમાદ કર નહિ. ’ એ પ્રમાણે શુરુતું વચન સાંમલી તે માતાપિતાની આજ્ઞા લેવા માટે ઘેર આવતાં રાજમાર્ગમાં આવ્યો. ત્યાં ઘણા રા-જકુમારો હયિયારોનો અભ્યાસ કરે છે. ત્યાંથી એક લોહાનો ગોલો જંબુકુમાર પાસે આવીને પડ્યો. જંબુકુમારે વિચાર્યું કે-‘ જો મને આ ગોલો લાગ્યો હોત તો હું મનવાંછિત કેવી રીતે કરી શકતું ? ’ એ પ્રમાણે વિચારી પાછા વઢી શુદ્ધ પાસે આવી તેણે લઘુ દીક્ષા ગ્રહણ કરી; પછી ઘેર આવ્યા, અને માતાપિતાના ચરણમાં પડીને કહેવા લાગ્યા કે-‘ હું દીક્ષા લઈશ, આ સંસાર અનિત્ય છે. આ વાલ્ક કુટુંબપરિવારથી શો લાભ છે ? હું તો અંતરંગ કુટુંબમાં અનુરુક્ત થયેલો છું, તેથી હું હતાસીનપણા રૂપી ઘરની અંદર વાસ કરીશ અને વિરતિ રૂપી માતાની સેવા કરીશ, યોગાભ્યાસ રૂપી પીતા, શ્રમતા રૂપી ધાવમાતા, નિરાગતા રૂપી

‘પ્રિય વહેન, વિનય રૂપી અન્નયાથી વધુ, વિવેક રૂપી પુત્ર, સુમતિ રૂપી પ્રાણપ્રિયા. જ્ઞાન રૂપી અમૃતપ્રોજન અને સમ્યક્ત્વ રૂપી અમૃત યંદાર—આ કુદુંવમાં મારો પ્રેમ છે. તપ રૂપી અશ્વ ઉપર સ્વારી કરી, માવના રૂપી કવચને ધારણ કરી, અમૃતદાન આદિ ડમરાવો સહિત સંતોષ રૂપી સેનાપતિને અગ્રેમર કરી, સયમના નાના પ્રકારના ગુણ રૂપી સેનાને મજા કરી, ભ્રષ્ટકશ્રેણિ રૂપી ગજઘટાથી પરિવૃત્ત થઈ, શુભની આજ્ઞા રૂપી શિરમ્ત્રાણ^૧ ધારણ કરી, ધર્મધ્યાન રૂપી સ્વરૂપદે મહા દુઃસ્વ દેનારી પૃથ્વી અંતરંગ મોહરાજાની સેનાને હણીશ.” આ પ્રમાણેનાં પુત્રનાં વચન સાંભળીને માતાપિતા બોલ્યાં કે—“હે પુત્ર ! એક વસ્ત્ર આઠ કન્યાઓને પ્રરણી અમારો મનોરથ પૂર્ણ કરો પછી ત્રત વ્રત્તન કર.” એ પ્રમાણેનાં પિતાનાં વચનથી તેણે આઠે કન્યાઓની સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું; પરંતુ તે મનથી તદ્દન નિર્વિકારી હતો. એક એક કન્યા નવ નવ ક્રોડ સોનામહોર કરીયાવરમાં છાવી હતી, આઠ ક્રોડ સોનામહોર આઠ કન્યાના મોસાલપક્ષ તરફથી આવી હતી અને એક ક્રોડ જંબુકુમારના મોસાલપક્ષ તરફથી આવી હતી. એ પ્રમાણે એકાદો ક્રોડ સોનામહોર આવેલી હતી. અને અઠાર ક્રોડ સોનામહોર પોતાના ઘરમાં હતી. આ પ્રમાણે જંબુકુમાર નવાળું ક્રોડ સોનામહોરના અધિપતિ થયા હતા.

હવે જંબુકુમાર રાત્રિએ રંગશાલા (શયનગૃહ) માં સ્ત્રીઓ સાથે સેવા છે; પણ તે તેમને રાગવાળી દૃષ્ટિ જોતા પણ નથી, તેમ વચનથી પણ સંતોષ આપતા નથી. સ્ત્રીઓએ તેને પ્રેમમય વચનોથી ચલિત કરવા માટે ઘણો પ્રયત્ન કર્યો પણ તે ચલિત થયા નહિ. તે સમયે પ્રમથ નામનો ચોર પાંચસે ચોરોથી પરિવૃત્ત થઈ જંબુકુમારના ઘરમાં આવ્યો, તેમણે ક્રોડ સોનામહોર લઈ તેની ગાંમડીઓ બાંધી અને ઘસ્ટકપર મૂકીને નોકલવા લાગ્યા, તે અવસરે જંબુકુમારે સ્મરણ કરેલા પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર મંત્રના મહાત્મ્યો તે સર્વે થીત ઉપર કાઢેલ ચિત્રાની પેઠે સ્થિર થઈ ગયા. ત્યારે પ્રમથે કહ્યું કે ‘હે જંબુકુમાર ! તું જીવદયાપાલક છે, અમૃતદાનથી વધારે દુનિયામાં બીજું કોઈ પણ પુણ્ય નથી; અમે જો અહીં પકડાઈ તો પ્રાતઃકાળે કોશિક રાજા અમને સર્વને મારી નાંચશે. માટે અમને છોડી દે, અને મારી પાસે તાલોદધાટિની (તાલ લઘાદનારી) અને અવસ્થાપિની (નિદ્રિત કરનારી) નામનો બે વિદ્યા છે તે તું છે અને તારી સ્ત્રિમિત્રિ વિદ્યા મને આપે ? જંબુકુમારે કહ્યું કે—‘ મારો પાસે તો વર્ષકલા નામની એક મોટી વિદ્યા છે, તે શિવાયનો બીજો કોઈ વિદ્યાઓ કુવિદ્યા છે. તું તો તૃણનો માફક આ સર્વ ધોળોનો ત્યાગ કરીને પ્રાતઃકાલમાં દીક્ષાગ્રહણ કરવાનો છું. આ ધોળો

૧ શુદ્ધ કરવા જતાં મસ્તકના રક્ષણ માટે માથાપર મૂકે છે તે લોહનો ઢોપ.

‘મધુવિંદુ જેવા છે.’ પ્રથમે કહ્યું કે-‘ મને મધુવિંદુ પુરુષનું દર્શાત કહો.’ પટછેદી જંબુકુમાર કહેવા લાગ્યા કે-સાંમલ !

“ એક સનમાં સાથથી વિશુટો પહીં ગયેલો કોઈએક પુરુષ મટકે છે. એ સમયે એક જગલી હાથી તેને મારવાને માટે સન્મુખ દોડયો, પટછે તે નાઠો. હાથી તેની પાછળ લાગ્યો. આગલ ચાલતાં હાથીના મયથી કૂવાની અંદર રહેલ વહ દુધની શાસ્તાનો આશ્રય લટને તે કૂવામાં લટકી રહ્યો. કૂવામાં તેનો નીચે પહોંચ્યા દુઃખ કરીને રહેલા એવા બે અજગરો છે. અને ચારે પહલે ચાર મોટા સર્પો છે; હાથમાં પકડેલો વહની શાસ્તા સપર રસથી મરેલો એક મધપુટો છે. બે હંદરો તે શાસ્તાને કોતરે છે અને મધપુટામાંથી ડરેલી માંસીઓ તેને હંત માંચી કરે છે. એ પ્રમાણેના વહમાં પડેલો તે મૂઠ માળસ ઘણે હાંવે વચ્ચત મધપુટામાંથી દુઃખમાં ટરવત મધુવિંદુ દેવકીને તેના સ્વાદથી પોતાને સુસ્તી માને છે. એ વસ્તુ કોઈએક વિચારથી આજ્યો. તેણે તેને કહ્યું કે-‘ તું આ વિમાનમાં આવ, હું તને દુઃસ્વમાંથી દુક્ત કરું. ’ ત્યારે તે મૂર્ત માળસે જવાબ આપ્યો કે-‘ એક દળ યોધો, હું આ મધના એક વિંદુનો સ્વાદ લઈને આંતું છું. ’ તે-સાંમલની વિચાર ચાલ્યો ગયો અને તે મૂર્ત દુઃસ્વ પામ્યો. ”

માટે હે પ્રથમ ! આ વિષયનો વિપાક મધુવિંદુના જંબો છે. આનો સપક્ષ્ય એવો છે કે-‘ આ સંસાર રૂપી મોહું જગલ છે, તેમાં જીવ રૂપી વિશુટો પહીં ગયેલો રક છે, જન્મ, જરા ને મરણ રૂપી કૂલો છે, તે વિષય રૂપી-જલ્થી મરેલો છે. નારકી ગતિ અને તિરક ગતિ રૂપી બે અજગરો છે, કષાય રૂપી ચાત્ર સર્પો છે, આશુર્ય રૂપી વહની શાસ્તા છે, શુલ ને કુલ્ણ પક્ષ રૂપી બે હંદરો છે, મૃત્યુ રૂપી હાથો છે, અને વિષય રૂપી મધપુટો છે. તેમાં આસ્ત્ર યદ આ જીવ રોગ, શોક, વિયોગ આદિ અનેક સપદ્મોને સહન કરે છે. માટે ધર્મ એજ મોહું મુલ છે, તેવા મુલને આપનાર શુરુ તે વિચારની જગ્યાએ છે. ’ આ પ્રમાણે મધુવિંદુનું દર્શાત જાણવું.

પ્રથમે ફરીથી કહ્યું કે-‘ મર યૌવનમાં પુત્ર સ્ત્રી વિગેરે સઘળાં પરિવારનો ત્યાગ કરવો સ્વચિત નથી. ’ જંબુકુમારે કહ્યું કે-‘ એક એક જીવને પરસ્પર અનંતીવાર દરેક સંબંધ થયેલા છે. એકે એક મરમાં થયેલા અંદાર નાતરાનો સંબંધ છે. ’ પ્રથમે કહ્યું કે-‘ તે અંદાર નાતરાના સંબંધનું સ્વરૂપ કેવું છે તે મને કહો. ’ જંબુકુમારે કહ્યું કે-‘ મયુરાપુરોમાં કુવેરસેના નામે વેશ્યા હતી. તેની હુસિયો છોકરા ને છોકરીનું યુગલ ઉત્પન્ન થયું. છોકરાનું નામ કુવેરદત્ત રાખ્યું અને છોકરાનું નામ કુવેરદત્ત રાખ્યું. તે યુગલને તેમનાં નામથી અંકિત મુદ્રા પહેરાવો વલ્લમાં વીંટોં પેટોમાં નાસ્તાને તે પેટાં યજ્ઞના નદોના મવાહમાં વહેતી

કરી. માતાકાલે તે પેટી સોરીપુર નામના નગરપાસે પહોંચી. ત્યાંનાં બે જોડીઆ-
 ઑંઈ તે પેટી વહાર કાઢીં. એક જોડે પુત્ર-ગ્રહણ કર્યો અને બીજાઈ પુત્રી ગ્રહણ
 કરી. તેઓ યુવાન થતાં કાર્યયોગે લગ્નની ગાંઠથી પરસ્પર જોડાયાં. એકઠા સો-
 ગઠાવાળી રમતાં કુબેરદત્તાઈ પોતાના પતિના હાથમાં પેલી છુદા જોઈ. તેથી
 ‘આ મારે આઈ છે’ એમ જણી તે વિરક્ત થઈ. તેણે સંયમ ગ્રહણ કર્યું. અનુક્રમે
 તેને અષ્ઠધિજ્ઞાન-માત્ર થયું. એવે સમયે કુબેરદત્ત કાર્ય અર્થે મથુરાઈ ગયો ત્યાં
 કુબેરસેના વેદ્યા જે તેની માતા હતી તેની સાથે લપટાયો. તેમને પુત્રપ્રાપ્તિ થઈ.
 કુબેરદત્તા સાધ્વીઈ અષ્ઠધિજ્ઞાનથી જાણ્યું કે-‘આ મોટો અનર્થ થાય છે.’ તેથી
 તેમને પ્રતિવોધ પ્રમાદવાને માટે તે ત્યાં આવ્યા. તે કુબેરસેનાને ઘરેજ રહ્યા.
 ત્યાં રુદ્ધન કરતા પેલાં બાલક પાસે આવીને કહેવા લાગ્યા કે-“હે બાલક !
 તું કેમ રહે છે ? મારા ગ્રહણ કર. તું મને વહાલો છે. તારી સાથે મારે છે સ્વયં
 છે. (૧) તું મારો પુત્ર છે, (૨) તું મારા માઈનો પુત્ર છે, (૩) તું મારો માઈ છે,
 (૪) તું મારો દીપર છે, (૫) તું મારો કાકો છે, અને (૬) તું મારો પૌત્ર છે; અને
 હું બંધન ! મારા પિતા સાથે પણ મારે છે સંબંધ છે. (૧) તે મારો પતિ છે, (૨)
 મારો પિતા છે, (૩) મારો અગ્રેષ્ઠ વંશુ છે, (૪) મારો પુત્ર છે, (૫) મારો સસરો
 છે, અને (૬) મારો પ્રપિતા (પિતાનો પિતા) છે. તારી માની સાથે પણ મારે છે
 સંબંધ છે. [૧] તે મારી આત્મપત્ની (ખોજાઈ) છે. [૨] મારી સપત્ની (જોક) છે.
 [૩] મારી માતા છે, [૪] મારી સાસુ છે, [૫] મારી વહુ છે, અને [૬] મારી
 માતામહી (બાપની મા) છે.” એ પ્રમાણેનાં સાધ્વીનાં વચન સાંભળી પૂર્વ ભવનું
 સ્વરૂપ જાણી કુબેરસેનાઈ વ્રત ગ્રહણ કર્યું, અને સસારના પારને પારી. ‘એ પ્ર-
 માણે હું પ્રમંથની આ સંસારમાં અનંતવાર દરેક સ્વયં થયેલા છે. કોણ કોણું છે ?
 ધર્મ એક પરમ વંશુ છે.

પ્રમંથે ફરીથી કહ્યું કે-“હે જંબૂકુમાર ! તમે જે કહ્યું તે સ્વયં છે. પરંતુ ‘જેને
 પુત્ર નથી તેને સદગતિ નથી’ એવું પુરાણવાક્ય છે. તેથી ભોગ ભોગવીને અને
 પુત્રને ધરે-મૂકીને પછી સંયમમાં મન રાતવો ” જંબૂકુમારે કહ્યું કે-“ પુત્ર હોય
 તો સુમતિ થાય અને તે ન હોય તો કુમતિ થાય એવો કાંઈ નિયમ નથી; એ તો
 સંસારી જીવોને કેવળ મોહજન્ય ભ્રમ છે. જેમ મહેશ્વરદત્તને પુત્ર કામમાં આવ્યો નહિ
 તેમ.” પ્રમંથે પૂછ્યું કે ‘તે મહેશ્વરદત્ત કોણ હતો ?’ જંબૂકુમારે કહ્યું કે સાંભળ-
 ‘વિજયપુર નગરમાં મહેશ્વરદત્ત નામે એક જોડો હતો. તેને મહેશ્વર નામે
 એક પુત્ર હતો. મહેશ્વરદત્તે પોતાના મરણસમયે પુત્રને કહ્યું કે-‘મારા શ્રાદ્ધના

દિવસે એક પાઠાને મારીને તેના માંસથી આપણા સમગ્ર પરિવારને તૃપ્ત કરાવે. પછી મહેશ્વરદત્ત મરી ગયો. પુત્રે પિતાનું વચન યાદ રાખ્યું. મહેશ્વરદત્ત મરીને વનમાં પાઠો થયો. મહેશ્વરનો માતા ઘરમાં વહુ મોહ હોવાથી મરીને તેજ ઘરમાં કુતરી થઈ. દૈવયોગથી આદ્યને દિવસે તેજ પાઠો આપ્યો. મહેશ્વરની સ્ત્રી અંધિ-ચારિણી હતી. તેની સાથે ક્રોડા કરનારા જારપુરુષને મહેશ્વરે મારો નાંખ્યો. તે મરીને તેનેજ ઘરે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. તેને છાદ લઢાવવામાં આવે છે. હવે પેલા પાઠાને માણસુક્ત કરવામાં આવ્યો, અને કુટુંબોધોએ તે પાઠાનું માંસ મક્ષણ કર્યું. એવે સમયે શ્રોધર્મધોષ નાપના યુનિ ગોચરોને માટે સ્વાં પધાર્યો. તેમણે મહેશ્વરના ઘરનું સઘટ્ટું ચરિત્ર જ્ઞાનથી બાળોને કહ્યું કે—

મારિતો વહ્નજો જાતઃ પિતાપુત્રેણ ભક્ષિતઃ !

જનની તામયતૈ સેયં, અહો મોહવિજુંજિતમ્ ॥

“ જારને મારી નાંખવાથી તે પુત્રરૂપે જલ્લભ [મિય] થયો, પ્રાઠા, પ્રમેલા પિતાને પુત્રે મક્ષણ કર્યો; અને કુતરો થયેલી પ્રાતાને તાડન કરવામાં આવે છે. અહો ! મોહનો વિલાસ વિચિત્ર છે. ”

એ પ્રમાણેનો શ્લોક સાંભળીને મહેશ્વરે પૂછ્યું કે— ‘ હે સ્વામી ! એ કેહી રીતે ? ’ સાધુએ સર્વ હકીકત કહી. તે મહેશ્વરે માની નહિ, પંદહે કુતરી પાસે ગયે ત્વજાનો વતાવીને સાધુએ વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કર્યો. મહેશ્વર આદ્ય છોડીને આવક થયો. કુતરીને પણ જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી તેણે મિથ્યાત્વનો સ્થાગ કર્યો અને તે સ્વર્ગ ગઈ. માટે હે પ્રમથ ! પુત્રથી સ્ત્રી કાર્મસિદ્ધિ થાય તો કહે : ” આ પ્રમાણે મહેશ્વરદત્તનું દષ્ટાંત જાણવું.

હવે પ્રમથ કહે છે કે— ‘ હે જંબુકુમાર ! તું અને આ જિવિતદાન આપ્રે જે તે આ તારં પહેલું પુણ્ય છે, હવે જો આ મારો પરિવાર સંઘનથી છુટો પાડ્યો તું પણ તમારો સાથે ચારિત્ર ગ્રહણ કરીશ. ’ એ પ્રકારનો તેનો નિઘ્રંધં સાંભળીને સમ્મદ્રશી નામનો મથમ સ્ત્રી બોલી કે— “ તમારા જોવા દુષ્ટ કર્મ કરનારાઓને તો ચારિત્ર થટે છે ! મુશ્કેલી માળીઓ મુશ્કેલી આપ્રેધાયો ચારિત્ર ગ્રહણ કરે છે, પારંતુ મુશ્કેલી છોકોને સંયમ રૂપે કષ્ટ અતિષ્ટ છે, અને પ્રાચે કરીતે સ્ત્રીનો સારકા ઘરને માંગનારાજ હોય છે. હે પ્રમથ ! જો આ જંબુકુમાર તારા કહેવાથી વ્રતને ગ્રહણ કરશે તો એક દાબ્બોની પેટે તેને પાનું પડશે ” પ્રમથે કહ્યું કે— ‘ હુ દાબ્બો ફોળ હતો ? ’ સમ્મદ્રશી કહે છે કે સાંભલ—

મરુ દેશનાં અંદર એક વગ નામનો પામર વસતો હતો. તે સ્નેહી કરતો હતો અને કોદ્રા, કાંગ વિગેરે ધાન્ય વાવતો હતો. તે એક દિવસ પોતાની દીકરીને સાસરે ગયો. ત્યાં તેને ગોઠમિશ્રિત માલપુઢા જમાડયા. ત્યાં તેણે શેરડીની અદરથી ગોઠની ઉત્પત્તિ જાણી. તેથી પોતાને ઘેર આવોને તેણે પુષ્પ ને ફલથી સ્ત્રીછેલા ક્ષેત્રને નિર્મૂલ કરી નાંચીને તેમાં શેરડી વાવી. તેની સ્ત્રીએ તેને ઘણો વાર્યો પણ તે અટક્યો નહિ, આર્પમતિલો થયો. મરુશ્રુમિ હોવાથી પાણી વિના શેરડી તો થઈ નહિ અને પૂર્વજું ધાન્ય હતું તે પણ ગયું. પછી તે પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો કે 'મિષ્ટ ખોજનની આશાથી મેં પ્રથમજું પાકેલું ધાન્ય પણ ગુમાવ્યું.' તે પ્રમાણે હે પ્રાણવલ્લભ ! તમે પણ પશ્ચાત્તાપ પામશો. માટે પ્રાપ્ત થયેલ મુશ્કેલી ત્યાગ કરી અધિક મુશ્કેલી વાંછા કરવી નહિ.

इति वगपामर दृष्टान्त ?.

જંબુકુમારે કહ્યું કે—“ તું જે કહે છે તે સત્ય છે, પરંતુ જેઓ આ લોકના મુશ્કેલી અભિલાષી હોય છે તેઓ દુઃખ પામે છે. પણ જ્ઞાનથી ઉત્કૃષ્ટ વીજું ધન નથી, શમતા જેવું વીજું મુશ્કેલી નથી, ‘દીર્ઘ કાલ જોવો’ એ આશીર્વાદ ઉપરાંત વીજો ઉત્તમ આશીર્વાદ નથી, લોભ જેવું વીજું દુઃખ નથી, આજ્ઞા જેવું વંધન નથી અને સ્ત્રી જેવી વીજી જાલ નથી. તેથી જે સ્ત્રીઓમાં અતિલુબ્ધ રહે છે તે કાગડાની માફક અનર્થ પ્રાપ્ત કરે છે.” સ્ત્રીએ પૂછ્યું કે—‘એ વાચસ કોણ હતો ?’

જંબુકુમાર કહે છે કે—સૃષ્ટિકર્તામાં રેવા નદીને કિનારે એક હાથી મરણ પામ્યો. ત્યાં વહુ કાગડાઓ મેળા થઈ આવજાવ કરવા લાગ્યા. જેમ દાનશાળામાં બ્રાહ્મણો મળે તેમ ત્યાં કાગડાઓ એકઠા થયેલા હતા. તેમાંથી એક કાગડે તે મરેલા હાથીના શુદ્ધાદારમાં પ્રવેશ કર્યો અને માંસલુબ્ધ થઈને ત્યાંજ રહેવા લાગ્યો. એવામાં ગ્રીષ્મ કાલ આવતાં શુદ્ધાદાર સંકુચિત થઈ ગયું. તેથી કાગડો અંદરજ રહ્યો. વર્ષાઋતુ આવતાં તે હાથીનું શવ પાણીના પ્રવાહમાં તળાયું. શુદ્ધાદાર વિકસિત થવાથી તે બિચારો કાગડો જિહ્વા તો નીકલ્યો, પણ ચારે દિશામાં પાણીનું પૂર જોઈને ત્યાંજ મરણ પામ્યો. આ દૃષ્ટાંતનો એવો ઉપનય છે કે મરેલા હાથીના કાગડે જેવી સ્ત્રીઓ છે, અને કાગડા જેવા વિષયાસક્ત પુરુષ છે, તે સંસારરૂપી જલમાં ડુબે છે, વિષયના અતિશય લોભથી તે શોકને પામે છે.

इति काक दृष्टान्त २.

હવે વીજી સ્ત્રી પશુશ્રી કહેવા લાગી કે—‘હે પ્રિય ! જનિ લોભથી મનુષ્ય વાન

रनी पेठे दुःख पामे छे. ' मभव चोरे कहुं के- ' ते वानरजुं दृष्टांत कहो. ' पद्मश्री कहे के सांभळो-

एक जंगलमां काइ वानरजुं जोइ सुखे रहेतुं हतुं. एक दिवस देवाधिष्ठित पाणीना घरामां ते जोडामांथी वानर पढ्यो एटले तेने मनुष्यपणुं प्राप्त थयुं ते जोइ वानरो पण पढो एटले ते पण मनुष्यणी यह. पछी वानरे कहुं के- ' एकवार आ घरामां पढवाथी मनुष्यत्व प्राप्त थयुं छे तेथो जो बीजोवार पढोए तो देवत्व प्राप्त थाय. ' तेनी स्त्रीए तेने तेम करतां वार्यो छतां ते पढ्यो, तेथी ते पाछो वानर यह गयो. ए समये कोइ राजा त्यां आव्यो. ते पेछी दिव्य रूप-वाळी स्त्रोने पोताने घरे छइ गयो. वानर कोइ मदारीना हायमां पढ्यो, ते मदारीए तेने वृत्त शीलव्युं. ते वानर वृत्त करतो सतो एकदा राज्यद्वारे आव्यो. त्यां पोतानी स्त्रोने जीइ ते अति दुःखित थयो.

इति वानर दृष्टांत ३.

जंबूकुमार कहेछे के-हे पिये ! आ जीवे अनंतोवार देव संबंधो भोगो पण भोगवेळा छे परंतु ते वृत्त थयो नथी तो आ मनुष्यनां सुख तो श्री गणत्रीमां छे ? जेम एक कबाडी कायला पाडवा माटे वनमां गयो हतो. त्यां मध्यान्हकाळे अति वृष्टि थवाथी तेणे बयां जळपात्रां पोने खाली कर्यां, तोपण तेनी वृषा मठी न्हों. पछी ते एक झाडनी छायांमां सुतो, अने तेणे स्वप्नमां सवे समुद्रो ने नदीओजुं जळ पोथुं तो पण ते वृष्टि थयो न्हों. छेवट एक भागमां रहेळ कादवथी मळेळुं जळ पोवा मांडयुं पण कांइ वृष्टि थयो न्हि. समुद्रजळथी वृष्टि न यह तो कीचडवाळा जळथी वृष्टि क्यांथो थाय ! अहीं समुद्रजळ जेवा देवना भोगो छे, अने कादवना जळ जेवा मनुष्यशरीरना भोगो छे एम जाणवुं.

इति कबाडी दृष्टांत ४.

हवे श्रीजी पयसेना स्त्रीए कहुं के- ' सहसा कार्य करवाथी नूपुर पंडिता-नी पेठे पञ्चात्ताप थयो ' मभवे कहुं के- ' नूपुर पंडिताजुं दृष्टांत कहो. ' तेणे ते दृष्टांत कहुं. ' तेना उपर जंबूकुमारे विद्युन्पाळीजुं दृष्टांत कहुं, जेणे मातंगीना संगथी बधी विद्या शुभावी हवी. ते दृष्टांत आ प्रमाणे—

आ भरतक्षेत्रमां कुशवर्धन गाममां विप्रना कुळमां विद्युन्पाळी ने मेघरथ नाये वे भाइथो उत्पन्न थया हता. एक दिवसे तेथो वणमां गया हता, त्यां तेमने कोइ विद्याधरे मातंगो नामनो विद्या आपी. विद्याधरे तेमने कहुं के- ' ते मातंगी देवी भोगनी प्रार्थना करचो, पण जो तमे मननी स्थिरता राखचो अने

‘ચલિત થયો નહિ તો વિદ્યા સિદ્ધ થશે. પછી વંને માફો વિદ્યા સાધવા શેઠા. તેમાં એક વિદ્યુન્માલી વિદ્વલ મનનો હોવાથી ચલિત થયો, અને બીજો મેઘરથ શુરુનું ચચન યાદ રાખીને ચલિત થયો નહિ તેને વિદ્યા સિદ્ધ થઈ અને છ માસમાં પુષ્કલ ઘન પ્રાપ્ત થયું; વિદ્યુન્માલી દુઃખી થયો આ દૃષ્ટાંત કહીને જંબુકુમારે કહ્યું કે—માતંગી સદૃશ મનુષ્ય સ્ત્રીના મોગો છે, તેથી વધુ સુખના અર્થો પુરુષોએ તેનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે.

इति विद्युन्माली कथा ५-६.

ચોથી કનકસેના નામની સ્ત્રી બોલી કે—‘હે સ્વામી! જી અમે માતંગી સદૃશ હતા તો તમે જા માટે પરણ્યા ! હવે પાળી પીને ઘર પૂછવું તે ઘટિલ જથી. વળી હે સ્વામી ! અતિલોભથી તમે ‘પેલા કળવીની પેટે પથાચાપ પામશો.’ તે દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે—

સુરપુર નગરમાં એક કળવી વસતો હતો, તેણે પોતાના સ્થેતરમાં સ્થેદ કરી હતો. તેથી રાત્રિએ પક્ષી હઢાહવાને માટે તે શંસલ વગાડતો હતો એક દિવસે ચોરો ગાયોનું ઘળ લદને તે ક્ષેત્ર પાસે આવ્યા. તેવામાં શંસલનો ધ્વનિ સાંપ્રત્યે તેઓ મંચાક્રાંત થઈ ગયા. પટલે ગાયોને છોડોને નાતો ગયા. પેલો કળવી તે ગાયો વેચીને સુખો ગ્રયો. એ પ્રમાણે ત્રણવાર ગન્યું. એક દિવસ તે ચોરોએ કળવીની તમામ દ્વકીકૃત જાણી, પટલે તેઓએ ત્યાં આવીને કળવીને શાંધ્યો અને પ્રહારથી સીધો કર્યો. એ પ્રમાણે હે સ્વામી ! અતિલોભી પ્રાણો ડુઃખ પામે છે.

इति शंख वगाडनार कण्वीनुं दृष्टांत ७.

જંબુકુમાર કહે છે કે—‘ અતિ કામની લાલસાવાળા મનુષ્યો વાનરજી પેટે બંધન પ્રાપ્ત કરે છે. તે વાનરનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે—

એક વાનર ગ્રીષ્મ ઋતુમાં વૃષાતુર થવાથી જલની ખાંતિએ ચીકળા જલવગરના કીચડમાં પડ્યો. જેમ જેમ શરીરની ઉપર કોચડનો સ્પર્શ થતો ગયો તેમ તેમ ઠંડો લાગતો ગયો, તેથી તેણે આશું કરીર કાઢવથી લીંપ્યું; પણ તેથી તેની વૃષા મઈ નહિ; અને સૂર્યના તાપથી જ્યારે કાઢવ સૂકાયો ત્યારે તેને શરીરે થળી પીઢા થઈ. તેથી રીતે હે પ્રિયે ! ત્રિષયસુખ રૂપી કોચડથી હું મારા શરીરને લેપન કરોશ નહિ.

इति वानर दृष्टांत-८.

હવે પંચમી સ્ત્રી નમસેના કહેવા લાગી કે—‘હે સ્વામી ! અતિલોભ ન કરવો અતિલોભથી બુદ્ધિ નષ્ટ થાય છે. તે ઉપર સિદ્ધિ અને બુદ્ધિનું દૃષ્ટાંત છે.’ તેણે

સિદ્ધિ હુદ્ધિનું દૃષ્ટાંત' કહ્યું. તે સાંમલી જંબુકુમારે ઉત્તર આપ્યો કે-‘હે પ્રિયે ! વહુ કહેવાથી પણ જાતિવત ઘોડાની પેટે હું અબલે માર્ગે ચાલનાર નથી.’ તે જાતિવત ઘોડાનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે છે—

વસંતપુર નગરમાં જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને ઘેર એક ઘોડો હતો. તે ઘોડો તેણે જિનદત્ત નામના શ્રાવકના ઘરે રાखેલો હતો. તે ઘોડો અનેક સારાં લક્ષણવાળો હોવાથી એક દિવસે કોઈ પછીપતિએ તેને હપાડી છા-વવા માટે પોતાના ‘એક’ સેવકને મોકલ્યો. તેણે સ્થાનર પાડીને તે ઘોડાને વહાર કાઢ્યો, પરંતુ તે ઘોડો સ્થાનમાં ચાલતો નથી. તેણે ઘણો પ્રયાસ કર્યો, પણ તેણે અનુભવેલા રાજમાર્ગે શિવાય તે અન્ય રસ્તે કોઈ રીતે ચાલ્યો નહિ, એટલામાં થોડે જાગી જવાથી તે ‘જાણું’ એટલે ચોરને વાંધીને ઘોડો છૂડી લીધો. પછી ચો-રને પણ મુક્ત કર્યો. એવી રીતે હે પ્રિયે ! હું પણ ઘોડાની પેટે શુદ્ધ સંયમ રૂપી માર્ગને છોડી ચોરો સમાન જે તમે તેનાથી આકર્ષણ કરાવો કુમારે બડા નહિ.

इति घोटक दृष्टांत ९-१०

હવે છઠી સ્ત્રી કનકશ્રી કહેવા લાગી કે-‘હે સ્વામી ! તમે અતિ દુઃખ કરો છો તે યુક્ત નથી. સમજુ મનુષ્યે આગામી કાલનો વિચાર કરવો જોઈએ બ્રાહ્મ-ણના છોકરાની પેટે ગધેડાનું પૂછવું પકડી રાखવું ન જોઈએ.’ મમત્તે કહ્યું કે-‘એ દિગ્ગ કોણ હતો ?’

કનકશ્રી કહે કે સાંમલો-એક ગામમાં એક બ્રાહ્મણનો પુત્ર હતો તે ઘણો મૂર્ખ હતો. તેને તેની માતાએ કહ્યું કે-‘પકડેલું છોડી દેવું નહિ એ પશ્ચિદતનું લક્ષણ છે. તે મૂર્ખાએ પોતાની માનું વચન મનમાં પકડી રાख્યું. એક દિવસ કાંઈ કુંભારનો ગધેડો તેના ઘરમાંથી ભાગ્યો. કુંભાર તેનો પછવાડે દોડ્યો. કુંભારે પેલા બ્રાહ્મણના છોકરાને કહ્યું કે-‘અરે ! આ ગધેડાને પકડ, પકડ.’ તે મૂર્ખાએ ગધેડાનું પૂછવું પકડ્યું અને ગધેડો પગનો છાતો મારવા લાગ્યો, તોય તેણે પૂછવું મૂક્યું નહિ. એટલે લોકો કહેવા લાગ્યા કે-‘અરે મૂર્ખ ! પૂછવું છોડી દે. ત્યારે પેલા છોકરાએ કહ્યું કે-‘મારો માતાએ મને એવી શિલામળ આપો છે કે પકડેલું છોડવું નહિ.’ આ પ્રમાણેના કદાગ્રહથી તે મૂર્ખ કષ્ટપ્રાપ્ત્યો.

इति विप्रपुत्र दृष्टांत ११

જંબુકુમાર કહે છે કે ‘તમોએ જે કહ્યું તે વરોવર છે, પરંતુ તમે વધોઓ સ્વરજેવો છો, અને તમારો સ્વીકાર કરવો એ સ્વરના પૂછવાને પકડી રાखવા વરાવર છે. વલ્લો

૧ સિદ્ધિહુદ્ધિનું દૃષ્ટાંત પણ પરિશિષ્ટ પર્વાધિયી જાણી લેવું.

તમે લજ્જાવાન હોવાથી તમને આવું દાસ્ય હોલ્લું હિત નથી. જાવા શબ્દો તેજ સહન કરે છે કે જેને રહેવાનું, ટેકાણું હોતું નથી. વહી જે બ્રાહ્મણની માફક પૂર્વભવનો કરજદાર હોય છે તેજ દાસ થઈને તેના ઘરમાં રહે છે.’ તે વિપ્રનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે—કુશસ્થલ નગરમાં એક ક્ષત્રિય રહેતો હતો. તેને ઘેર એક ઘોડી હતી. તેની ચાકરીને માટે એક માણસને તેણે રાસ્યો હતો. તે માણસ હમેશાં ઘોડીને માટે જે સ્વાવાનું આપે તેમાંથી પોતે શુદ્ધ રીતે સ્વાદ જતો હતો. સ્વોરાક ઓછો મલ્લવાથી ઘોડી શરીરે દુર્બલ થઈ ગઈ અને છેવટે મરી ગઈ. મરણ પામીને તેજ નગરને વિષે વેશ્યા થઈ, અને પેછો માણસ વિદ્યુત્ક્રમાં ઉત્પન્ન થયો. એક દિવસે તેણે તે વેશ્યાને જોઈ, એટલે પૂર્વભવના ક્રુણને લઈને તે વેશ્યાના ઘરમાં દાસ થઈને રહ્યો અને તેના ઘરનું કામકાજ કરવા લાગ્યો. એ દાસની જેમ હું પણ ભોગની આશાથી દાસ થઈને ઘરમાં રહીશ નહિ.

इति विप्रकथा १२.

હવે સાતમી સ્ત્રી રૂપશ્ચો કહેવા લાગી કે—‘હે સ્વામી ! હમણાં તમે અમારું કહેલું નહિ માનો, પણ પછીથી માસાહસ પક્ષીની પેટે તમને સંકટ પ્રાપ્ત થશે ત્યારે સમજશો;’ તે કથા આ પ્રમાણે—

એક માસાહસ નામનું પક્ષી કોઈ વનમાં રહેતું હતું. તે પક્ષી સુતેલા વાઘના મુલમાં પેસો, તેની દાંઢમાં વલગેલ માંસનો પિંડ લઈ બહાર આવીને એમ બોલતો હતો કે—‘આ પ્રમાણે કોઈપણ સાહસ કરવું નહિ.’ આટલા ઉપરથીજ તેનું નામ ‘માસાહસ’ પડ્યું હતું. તે પક્ષી જે પ્રમાણે કહેતો હતો તે પ્રમાણે પોતેજ વર્તતો નહોતો. તેને બીજાં પક્ષીઓએ ઘણો વાર્યો છતાં પણ માંસમાં લોહ્ય થઈને તે ચારવાર વાઘના મુલમાં પેસતો હતો. એમ કરતાં કરતાં વાઘ જાગ્યો એટલે તે પક્ષીનો કોલોઓ કરી ગયો.

इति मासाहस पक्षी दृष्टांत १३.

જંબુકુમાર કહે છે કે ‘હે સ્ત્રીઓ ! આ સંસારમાં કોઈ રક્ષણ કરનાર નથી, માત્ર જેમ પ્રધાનને તેના ધર્મમિત્રે સહાય આપી તેમ ધર્મમિત્ર શરણે જતાં રક્ષણ કરે છે.’ તે દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે—

સુગ્રીવપુર નામનાં નગરમાં જિતશત્રુ નામે રાજા હતો. તેને સુબુદ્ધિ નામે મંત્રી હતો. તે મંત્રીને ત્રણ મિત્રો હતા. એક નિત્યમિત્ર, બીજો પર્વમિત્ર અને ત્રીજો પ્રણામમિત્ર. રાજા તરફથી કષ્ટ પ્રાપ્ત થયે આ ત્રણ મિત્રમાંથી પ્રથમ મિત્રે કેવો રીતે રક્ષણ આપો પ્રધાનને વચાવ્યા તેનાં કથા પરિશિષ્ટ પર્વાદિથી જાણી લેવી.

તે ત્રણ મિત્રનો લપનય આ પ્રમાણે છે—

નિત્યમિત્રસમોદેહઃ સ્વજનાઃ પર્વસન્નિજાઃ.

જુહારમિત્રસમોદ્ગ્રેયો ધર્મઃ પરમર્વાધવઃ ॥

“ નિત્યમિત્ર સમાન દેહ છે, પર્વમિત્રો સમાન સર્ગવિદાર્તા છે, અને પ્રમાણ મિત્રની જેવો પરમવંધુ ધર્મ છે. ” તે ધર્મ પ્રાણીને અંતસમયે પણ સહાય કરે છે અને જે કોઈ તેનું ધરણ કરે તેને કુશલક્ષ્યે સ્વસ્થાને પહોંચાડે છે. ”

इति त्रणमित्र दर्शात १४

હવે આઠમી સ્ત્રી જયશ્રી જે ધનાવહ શેઠની પુત્રી હતી તે જંબુકુમારને કહેવા લાગી કે— ‘ હે સ્વામી ! આ વચનવિવાદ શો ? અમને નવી પરણેલીઓને આપની સાથે વિવાદ કરવો યુક્ત નથી; પરંતુ તમે આવી કલ્પિત વાર્તાઓ કહેવા વહે અમને શામાટે ઠગો છે ? આપે જે જે કથાઓ કહો છે તે તમામ કલ્પિત છે; અને જેવી રીતે एक ब्राह्मणની પુત્રીए कल्पित वार्ताઓથી राजातું मन रंजित कर्यું હતું તેવી રીતે તમે પણ कल्पित वार्ताઓથી અમારું मन रंजन करो છો. તે સમયે સર્વ સ્ત્રીઓए कहुं કે— ‘ હે જયશ્રી ! તે કથા કહે કે જે સાંમઢીને આપણો મિલતમ ધરમાં રહે. ’ જયશ્રી કહે છે કે સાવધાન થઈને સાંમઢો—

મરક્ષેઝમાં ‘લક્ષ્મીપુર’ નગરમાં ‘નયસાર’ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજા ગીત, કથા, નાટક, પ્રહેલીકા, અંતર્લાપિકા વિગેરેમાં ઘણોજ નિપુણ હતો, અને નવીન કથા સાંમઢત્રામાં ઘણો રસિક હતો. તે દરરોજ માળસો પાસેથી નવી નવી વાર્તાઓ સાંમઢતો હતો. एक दिवस તે રાજાए नगरમાં दूढेरो पीढावो के ‘सर्व लोकोए वारा प्रमाणे राजा पાસે આવીને નવીન નવીન વાર્તા કહેવી. ’ ए प्रमाणे राजानी आज्ञा थवाथी जे माणसનો वारो आवेछे ते राजा पાસે अइ वार्ता कहेछे. एम करता एक दिवस एक ब्राह्मणनो वारो आब्यो. ते ब्राह्मण अति मूर्ख होवाथी तेने वार्ता कहेतां आवडती नहोती. तेने एक कन्या होती, तेघणी चतुर हती. तेणे पोताना पिताने कहुं के— ‘आपं निश्चित रहो, हुं राजा पાસે जइने नवी वार्ता कहीअ. ’ पछी ते राजा समीपे गइ. राजाए ते बाळाने कहुं के— ‘जे वार्ताओ मारुं मन रंजन थाय एवी वार्ता कहे. ’ ब्राह्मणपुत्रीए कहुं के— ‘हे राजन ! हुं मारी अनुभवेलीज वार्ता कहुं छुं ते सावधान थइने सांमडो—हुं पिताना घरमा नव-यौवनवती थइ, तयारे मारा पिताए योग्यकुळमा उत्पन्न ययेछा एक ब्राह्मणपुत्र साथे वारो विवाह कर्यौ. जेनी साथे मारो विवाह कर्यौ ते अर्ता मारुं रूप जोवाने माटे मारे

ઘેર આઘ્યા. તે બસતે મારાં માતાપિતા ક્ષેત્રમાં મયાં હતાં હું ઘરે એકલી હતી. મેં સારી રીતે જ્ઞાન ભોજન આદિથી તેને અતિ સંતુષ્ટ કર્યો. પરંતુ મારું અદ્ભુત રૂપ જોઈ તે કામજ્વરથી અતિ પીડિત થયો. તે પલંગ ઉપર બેઠો સતો પોતાનું અંગ મરહે છે, પ્રીતિ-વાળાં વચનો બોલે છે, અને વારેવારે મારા તરફ દ્રષ્ટિ કરે છે. મેં તેનો અભિપ્રાય જાણ્યો એટલે મેં તેને કહ્યું કે—‘હે સ્વામી ! જતાવ ન કરો, પાણિગ્રહણ વિના વિષયાદિ કૃત્ય થતું નથી. ઘણો શ્રુત્યો માણસ શું બે હાથે સ્નાવા લાગે છે ? માટે હમણાં વિષયસેવન યોગ્ય નથી.’ એણે મારું વાક્ય સાંભળીને ઘણાજ કામાતુર થયેલા મારા પતિને પડલામાં શૂલ ઉત્પન્ન થયું, અને તે વ્યાધિથી તે મરણ પામ્યો. તેને મેં મારા ઘરની અંદર દાદી દીધો. તે વાત કોઈજ જાણી નહિ. મારાં માતાપિતાજી પણ તે વાત જાણી નહિ. હે રાજન્ ! મારી અનુભવેલી આ વાર્તા મેં કરેલી છે.’ તે વાર્તા સાંભળીને રાજા ઘણી સુશી થયો અને તે કન્યા પોતાને ઘરે આવી. જયશ્રી કહે છે કે—“જેવી રીતે કષિત વાર્તાથી તે વિપ્રજ્ઞીય રાજાનું મન રક્તન થયું તેવી રીતે હમે પણ અમારા મનને રક્તિત કરો છો, પરંતુ એ મદ્યત્તિ મિથ્યા છે; માટે જે માણસ વિચારીને પગલું મૂકે છે તે માણસની છાજ રહે છે. તેથી હે સ્વામી ! ભોગો ભોગવી પછી ચાત્રિય ગ્રહણ કરીને પોતાનો અર્થ સાધવો ઉચિત છે.”

इति ब्राह्मणपुत्री दृष्टान्त १५

ए प्रमाणे जयश्रीनुं वाक्य सांभलीने कंबुकुमारो कहुं—‘हे जयश्री ! मोह्यी आ-
तुर थयेला माणीओ अधर्ममां धर्मबुद्धि मानी विषयोने स्थापित करी कर्मो बांधे छे,
परंतु ए विषयो घणाल खराब परिणामवाला छे. विषयी पण विषयो अधिक छे ए
खरेखरं छे. कारणके विषयो तां मरेलाने पण मारे छे. कहुं छे के—

भिक्षाशनं तदपि नीरसमेकवारं

शय्या च भूः परिजनो निजदेहमात्रं ।

वस्त्रं च जीर्णशतखंडमयी च कंथा

हाहा तथापि विषया न परित्यजन्ति ॥

“સ્નાવામાં ભિક્ષાનું ભોજન—તે પણ નીરસ અને એકવાર, સુવામાં માત્ર પૃથ્વી, પરિ-
જનમાં માત્ર પોતાનો જ દેહ અને હુંગડામાં જીર્ણ અને તદ્દન ફાટેલી ગોદડી—પૃષ્ઠી
સ્થિતિવાળા માણસને પણ હા હા હા રીતે છેલ્લે ! વિષયો છોડતા નથી.” તેથી હે સ્ત્રીઓ !
જો જન્મ, જરા, મરણ, રોગ, વિયોગ ને શ્વોક આદિ શત્રુઓ મારી સમીપે આવે નહી

તો હું તમારી સાથે ધોમ ધોમવું. તે શિવાય જો તમે મને વચ્ચાત્કારે ધરમાં રાસશો તો શું રોગ આદિથી રક્ષણ કરવામાં તમારી શક્તિ છે? ત્યારે સ્ત્રીઓ કહું કે—હે સ્વામિન! એવો સમર્થ કોણ હોય કે જે સંસારસ્થિતિને અટકાવી શકે? ત્યારે જંબુકુમારે કહું કે—જો તેમાં તમે અસમર્થ છો તો અશુચિ વસ્તુથી ધરેલી અને મોહની કુંડી રૂપ જે તમે તેના શરીરમાં હું પ્રીતિવાળો થતો નથી. કારણકે સ્ત્રીઓનો જન્મ અનંતી પાપની રાશિથી પ્રાપ્ત થાય છે. કહું છે કે—

અર્પણતા પાપરાસીઓ, જયા ઉદયમાગયા ।

તયા દૃશ્યીત્તણં પત્તં, સમ્મં જાણાહિ ગોચમા ॥

“હે ગૌતમ ! અનંતી પાપની રાશિઓ જ્યારે ઉદયમાં આવે છે ત્યારે સ્ત્રીપણ પ્રાપ્ત થાય છે એમ વરાવર જાણજે ” વળી કહું છે કે—

દર્શને હરતે ચિત્તં સ્પર્શને હરતે વલ્લં ।

સંગમે હરતે વીર્યં, નારી પ્રત્યક્ષરાક્ષસી ॥

“દર્શન થતાં ચિત્તને હરે છે, સ્પર્શ થતાં વલ્લને હરે છે, સંગમ થતાં વીર્યને હરે છે—એવી રીતે નારી સાક્ષાત્ રાક્ષસી છે.” માટે હું લલિતાંગકુમારની પેટે મોહમાં નિમગ્ન થયેલો નથી, કે જેથી અપવિત્ર વસ્તુના રૂપ આ મવરૂપની અંદર પડું. ત્યારે સ્ત્રીઓ કહું કે—‘હે સ્વામિન ! લલિતાંગકુમાર કોણ હતો ? કે જેને આપે, ઉપનય (દૃષ્ટાંત) તરીકે ગ્રહણ કર્યો છે.’ જંબુકુમારે કહું કે સાંચાલો—

વસંતપુર નગરમાં ‘શત્રુધમા’ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને ‘રૂપવતી’ નામે પટ્ટરાણી હતી. તે ઘણી રૂપવતી, યૌવન આદિ ગુણોથી યુક્ત અને મોહરાજાની રાજધાની જેવી અતિ મોહક હતી. તે રાજાને ઘણી બહાલી હતી પરંતુ વ્યભિચારિણી હતી. એક દિવસે તે રૂપવતી રાણી બારીમાં વેસી નગરકૌતુક જોતી હતી; તે સમયે, ‘લલિતાંગ’ નામના અતિ રૂપવાન યુવકને માર્ગે જતાં તેણે જોયો. તેણે રૂપ જોઈ મોહ વચ્ચે અવસ્થામાં તે અતિ કામાતુર થઈ ગઈ, તેથી તેણે દાસીને કહું કે—‘અરે ! તું આ યુવકને અહીં લાવ. ’ દાસીએ જઈને લલિતાંગને કહું કે—‘તમને મારી રાણી બોલાવે છે, માટે મારી સાથે મારી રાણીના મકાને પધારો.’ તે પણ વિષય રૂપી મિસાને માટે મઠકનાર વ્યભિચારી હતો તેથી તે રાણીના મહેલમાં ગયો. લલિતાંગને જોઈ હાથમાં વેલ્લસ આદિને વિસ્તારતી, આલસ મરડતી, હસ્તના મૂઠામાં વતાવતી અને નાભિમાં ડબ્બને વક્ત્રરહિત કરતી રાણીએ તેના મનને વશ કર્યું. કહું છે કે—

સ્ત્રી કાંતં વીક્ષ્ય નાભિં પ્રકટયતિ મુદ્ધુર્વિક્ષિપતિ કટાક્ષાન્,
 દોર્મૂલં દર્શયન્તી રચયતિ કુસુમાપીઢમુત્ક્ષિતપાણિઃ
 રોમાંચસ્વેદજુંભાઃ શ્રયતિ કુચતટં સંસિવલ્લં વિધતે,
 સોલ્લંઠં વક્તિ નીર્વીં શિથિલયતિ દશત્યોષ્ટમંગં મનક્તિ ॥

“ સ્ત્રી પોતાના પ્રિયપુરુષને જોઈ વારંવાર નાભિં બતાવે છે, કટાક્ષો ફેંકે છે, હાથના મૂલ બતાવે છે, હાથ ડંચા; કરી કામદેવને-ઉત્પન્ન કરે છે, રોમાંચ, સ્વેદ અને બગાસા ધારણ કરે છે, જેના ઉપરથી વલ્લ સ્વસી જાય છે એવા સ્તનોને દેખાડે-છે, ધીઠતાપૂર્વક બોલે છે, વલ્લગ્રંથીને શિથિલ કરે છે, બોધને દસે છે અને અંગને માંગે છે. ”

તેણે તેણે સ્વરૂપ જોઈ કામથી હલ્લતા અંગવાળો હાલિતાંગ તેની સાથે ભોગ ભોગ-બવા લાગ્યો; વિષયથી ચેતના હરાઈ જવાથી તેણે નિઃશંકપણે તેની સાથે ભોગ ભોગવ્યા. તેવામાં તે રાણીનો પતિ રાજા આવ્યો. તે સમયે વારંવાર પાંસે લમેલો દાસીના મુલથી રાજાનું આગમન સાંભળીને, અયથી વિદ્વલ બનેલી રાણીએ તે હાલિતાંગને અપવિત્ર વસ્તુ-થી મરેલા કૂવાની અંદર ઉતાર્યો; અને આવેલા રાજાની સાથે હાસ્યવિનોદ વિગેરેની વાર્તા કરવા લાગી.

અશુચિ કૂપમાં રહેલો હાલિતાંગ પણ શુધા અને તૃષ્ણાની પીઢા અત્યંત સહન કરવા લાગ્યો. કારણકે ત્યાં તે તદ્દન પરવશ પડેલો હતો. તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે- ‘ અકૃત્ય કરનાર મારા વિષયલંપટર્પણને શિકાર છે ! ’ એ પ્રમાણે તેવી સ્થિતિમાં રહેતાં જાને ધર્મા દિવસો વીતી ગયા. રાણી પણ તેને મૂલી ગઈ. ‘ સ્ત્રીઓના કૃત્રિમ પ્રેમને શિકાર છે ! ’ હાલિતાંગ ત્યાં રહેતાં મૃત્યુ-તુલ્ય થઈ ગયો. અનુક્રમે વર્ષાઋતુમાં તે કૂવો-જલથી ધરાતા અપવિત્ર જલના અવાહમાં સ્વેચ્છાએ તે વહાર નીકળ્યો અને પોતાના આશ્ર જગીરને ધસ્યો. તેણે પોતાની સર્વે હકીકત તેઓને કહી. તે વિષયાભિ-લાષથી વિમુક્ત થયો. કેટલાક દિવસ ધરમાં રહેવાથી તેના કારીરની સ્થિતિ સુધરી. તે સ્વસ્થ થઈને વહાર નીકળ્યો પડેલે ફરીથી રાણીએ તેને દીઠો અને ઓઢાવ્યો. તેણે દાસીને તેડવા બોલેલી પડેલે હાલિતાંગે કહ્યું કે- ‘ હું ફરીથી એવું કરીશ નહિ, વિષ-યમાં આસક્ત થવાથી મેં બહુ પીઢા ભોગવી છે. ’ તે સાંભળી દાસી પાછી વળ્યો. પછી તે વિષયમાંથી વિરક્ત થઈને મુલી થયો. માટે હે સ્ત્રીઓ ! જો હું વિષયમાં આસક્ત થાઉં તો હાલિતાંગકુમારની પેઠે હું પણ દુઃસ્વી થાઉં. તેથી વિષયમાં પ્રીતિ રાખવી મને યોગ્ય નથી.

સમ્યક્ત ને શીલ રૂપ-એ તુંવદાવહે આ યવસમુદ્ર-મુલે-તરી-શકાય છે; તેવાં-એ તુંવને ધારણ કરનારો જંબુકુમાર સ્ત્રી રૂપી નદીમાં કેમ ઘુટે ? ”

इति ललितान्ग दृष्टान्त-१६.

ए प्रमाणे जंबुकुमारे घणो उपदेश दीधो. एय परस्परना उत्तर प्रत्युत्तरमा रात्रि व्यतीत थइ. एटछे स्त्रीओ पण बैराग्यरसथो पूर्ण थइ गइ. तेमणे कहुं के-‘ हे स्वामी व्रत पाळवां ते हुप्कर छे, वाकी आ बैराग्यरस तो अनुपम छे. जेओए आ बैराग्यरसने सारी रीते सेवेछो छे तेओए मुक्तिपद अलंकृत करेछुं छे. ’ ए प्रमाणे कहेवा वढे स्त्री-ओए जंबुकुमारतुं-वचन मान्य कर्युं.

ते समये प्रमथे कहुं के —“ यारं पण मोहुं भाग्य के में चोर छतां पण आवी बैराग्यनी वार्ता सांभली. आ विषयने अभिलाष महा विषम छे. विषयराम तजवो घणो हुप्कर छे. जेणे युवावस्थामां पण इन्द्रियोने वश करी लोषी-छे एवा तमने घन्य छे ! ” जंबुकुमारे पण तेनो उद्धार करवा माटे तेने घणो धर्मोपदेश आप्यो. एटछे बैराग्ययुक्त थइ प्रभव चोरे कहुं के-‘ तमे मारा-उपर घणो उपकार कर्यो छे. हुं पण तमारी साथे व्रत ग्रहण करीच. ’

अनुक्रमे मातःकाळ-थयो, एटछे कौणिक राजाए तमाय हकीकत सांभली; पछी तेमणे जंबुकुमारने गृहवासे राखवा माटे बहु उपायो कर्या, पण जंबुकुमारे मनमां धारण कर्या नहि. पछी सवारमां मोटा उत्साह पूर्वक साते क्षेत्रमां पुष्कळ द्रव्य वापरी कौणिक राजाए कर्यो छे दीक्षामहोत्सव जेयनो एवा प्रभव आवि पाषसे चोरो, पोतांनां मातापिता, आठे स्त्रीओ अने तेओनां मातापिता सहित जंबुकुमारे, श्री सुधर्मा स्वामी पासे चारित्र ग्रहण कर्युं. अनुक्रमे द्वादशांगीनुं अध्ययन करी, चौद पूर्वचारी थइ; चार ज्ञान प्राप्त करी श्री सुधर्मा स्वामीनी पाटना भूषण रूप थया. तयार पछी घातिकर्मनो क्षय करी, केवलज्ञान मेळवी मोक्षपदने पाम्या.

धन्योऽयं सुरराजराजिमहितः श्रीजंबूनामामुनि ।

स्तारुण्येऽपि पवित्ररूपकलिते योनिर्जिगाय स्मरम् ।

त्यक्त्वा मोहनिबंधनं निजवधूसंबंधमत्यादरान्

मुक्तिस्त्रीवरसंगमोद्भवसुखं लेभे मुदा शाश्वतम् ॥

“ अनेक इंद्रોયી પૂજાયેલ શ્રી જંબુ નામના મુનિને ધન્ય છે; કારણકે તેમણે પવિત્ર રૂપવાલી યુવાવસ્થામાં પણ કામદેવને જીત્યો અને મોહના મૂલ્ક કારણશૂન્ય એવા

નિજ વધૂના સંવંધને પળ છોડી દઈ અતિ આદરથી શ્રુતિ રૂપી સ્ત્રીના શ્રેષ્ઠ સંગમથી
ઉત્પન્ન થયેલા શાશ્વત સુત્ર (મોક્ષ) ને હર્ષપૂર્વક મેળવ્યું. ”

ए प्रमाणे जंबूकुमार जेवा पुरुषो क्षणभंगुर विषयमुखोने छोडी दई शाश्वत सुत-
मां रमण करे छे अने तेयनी प्रतीतिथी प्रभव जेवा सुलभबोधो जीवो पण संसारसागर
तरवाने शक्तिवान थाय छे. ए प्रमाणे साहजिकी गायानो संवंध जाणवो.

इति जंबूकुमार चरित्र.

दीसंति परमघोरावि, पवरधम्मप्यप्तावपडिबुद्धा ।

जह सो चिंत्ताइपुत्तो, पडिबुद्धो सुसुमाणाए ॥ ३७ ॥

अर्थ:—“ परमघोर, पवर रौद्रध्यानयुक्त एवा पण घणा प्राणीओ मघर-विशिष्ट
एवो जे धर्मनो प्रभाव तेथी प्रतिबोध पायेला देखाय छे. जेम सुसमाना दृष्टांतमां ते
चिंतातीपुत्र प्रतिबोध पाय्यो तेम. ” ३८.

अईदर्शनना महात्म्ययी मिथ्यात्व निद्रा दूर जवाने लीधे घनावह शेठनी दासीनो
पुत्र, अतिरौद्र कर्मनो करनारो चिंतातीपुत्र प्रतिबोध पाय्यो. तेहुं दृष्टાંત આ પ્રમાણે-

ચિંતાતીપુત્રકથા.

પ્રથમ થોડું ચિંતાતીપુત્રના પૂર્વમવચ્ચું સ્વરૂપ કહે છે.

સિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરમાં ‘યજ્ઞદેવ’ નામે બ્રાહ્મણ વસતો હતો. તે વ્યાકરણ,
-કાવ્ય, તર્ક અને મિત્રાંસાદિ શાસ્ત્રોના વિચારમાં ઘણો ચતુર હતો અને અનેક
શાસ્ત્રોનો પારગામી હતો. તેણે એવો પ્રવિજ્ઞા કરી હતી કે ‘જે મને વાદમાં જીતે
તેનો હું શિષ્ય થાઉં. ’ એ પ્રમાણે પ્રવિજ્ઞાને ધારણ કરનાર યજ્ઞદેવે વાદમાં ઘણા
પ્રતિવાદીને જીત્યા. એક દિવસ એક નાના સાધુએ તેને જીતી લીધો. દટહે સભ્ય
પ્રતિજ્ઞ તે યજ્ઞદેવે તે છુટક પાસે દોષા લીધી અને માવયુક્ત થઈ વ્રત પાળવા
લાગ્યો; પરંતુ જાતિયુગને લીધે તે દેહવસ્ત્ર આદિની મલિનતા રૂપ પરીસહને નિંદે
છે. તે વિચારે છે કે ‘અરે ! આ માર્ગમાં સર્વ સારું છે પરંતુ સ્નાન આદિનો
અભાવ છે તે મોટું જુગુપ્સાસ્થાન છે. ’ એ પ્રમાણે મલપરીસહને સહન કરવાને
અશક્ત છતાં પણ ચારિત્ર્યમંગલા મયથી તે સ્નાન આદિ વહે દેહાદિની શુદ્ધિ કરતો નથી.

ગાથા ૩૮—સુસમાણાએ * સુસમાજાતે—હૃદાદરજે.

એક દિવસે સપવાસના પારણે મિશાપાટે મટકતાં કપોતહચિના ન્યાયે પોતાની છોને ઘેર ગયો. ત્યાં મોહ રૂપ પિશાચથી ગ્રસ્ત થયેલી તે સ્ત્રીએ પૂર્વ સ્નેહના વશથી મુનિરૂપમાં રહેલા પોતાના પતિને કામળ કર્યું. તે કામળથી મુનિ શરીરે અતિ ધોળ થયા. કેટલેક દિવસે તે વિહાર કરવામાં પણ અશક્ત થઈ ગયા, તેથી અનશન ગ્રહણ કરી કાઢધર્મને પ્રાપ્ત થઈ સ્વર્ગમાં દેવ થયા.

પછી છોએ મુનિરૂપમાં રહેલા પોતાના પતિની મરણવાર્તા સાંભળી, તેથી તે પથાપાપ કરવા છાત્રી કે—‘અરે ! મને ધિક્કાર છે ! પતિને મારવાથી મને મોટું પાપ છાત્રું. સાધુની હત્યા કરનાર મને નરકમાં પણ સ્થાન નહિ મળે. તેથી અશરણ થયેલી મને તેનો વેપળ શરણ રૂપ છે.’ એ પ્રમાણે વૈરાગ્યપરાયણ થઈ તેણે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું અને અતિભગ્ન તપ કર્યું. પૂર્વકૃત પાપની સારી રીતે આલોચના ગ્રહણ કરી ઘડુ કાઢ ચારિત્ર પાઠીને તે સ્વર્ગે ગઈ.

વીજા મંથમાં યજ્ઞદેવ બ્રાહ્મણનો જીવ દેવલોકથી ચ્યવીને ચારિત્રનો જુગ-પાથી બાંધેલા નીચ ગોત્રઘટે રાજગૃહ નગરમાં ‘ઘનાવહ’ શેઠને ઘેર ‘ચિલાતી’ નામની દાસીની કુક્ષિયાં પુત્રપણે હત્પન્ન થયો. તેનું નામ ‘ચિલાતીપુત્ર’ પાઢવામાં આવ્યું. તેની સ્ત્રીનો જીવ દેવલોકથી ચ્યવીને તેજ શેઠને ઘેર શેઠની સ્ત્રી મદ્રાની કુક્ષિયાં પુત્રીપણે હત્પન્ન થયો. તે કન્યાનું નામ ‘સુસમા’ પાઢયું. ચિલાતીપુત્ર તે વાઢાને હમેશાં રમાઢે છે. તેને તે પ્રાણથી પણ અતિ વહાલી થઈ. એક વસ્ત તે ચિલાતીપુત્રને તેની સાથે કુચેષ્ટા કરતો જોડને તે કન્યાનાં માતાપિતાએ વિચાર્યું કે “આ દાસીપુત્રવ્દસની, મધ્યપાનમાં હુન્ન અને કઝીઆસ્તોર હોવાથી ઘરમાં રાસવા યોગ્ય નથી.” એમ વિચારી તેને ઘર-માંથી કાઢો મૂક્યો. તે ચોરની પાઢ (ચોરલોકોને હસવાનું સ્થાન) માં જઈ ચોરોમાં મળો ગયો. તેઓએ તેને સાહસિક જાણીને પછીપતિ નીમ્યો. તે પાપ કરવામાં અતિ પ્રોતિવાલો હોવાથી જીવેાનો વધ કરવામાં પાછો હઠતો નથી.

એક દિવસે તેણે ચોરોને એકઠા કરી કહ્યું કે—‘ચાલો આપણે ઘનાવહ શેઠને ઘેર ચોરી કરવા જઈએ; પણ ધન મળે તે તમારું ને સુસમા કન્યા મારી.’ તે ચોરોએ કબુલ કર્યું. પછો ઘના ચોરોને એકઠા કરીને તે રાજગૃહ નગરમાં ઘનાવહ શેઠને ઘેર આવ્યો. તેઓએ શેઠનું ઘર હુટ્યું. ચિલાતીપુત્ર કન્યાને ગ્રહણ કરી અને વીજા ચોરોએ પુષ્કલ ધન છોધું. પછી સર્વ પાછા ફર્યા. ત્યારપછી ઘનાવહ શેઠે ઘૂમ પાઢી; પડેલે વિકટ યોધાઓના સમૂહ સહિત દુર્ગપાઢ ચોરોનો પાઢલ દોઢ્યો. શેઠ પણ પુત્ર પરિવાર સહિત દુર્ગપાઢની સાથે દોઢ્યો. તે ચોરો પણ ઘના લોકો પછવાઢે લાગવાથી અને

માયા ઉપર બોજો વહન કરવાને અશક્ત બનવાથી પગ ધીમા પડવાને છીધે મારને મૂકી ઉપર પડતો મૂકી નાસવા લાગ્યા. તેમાંથી કેટલાક નાસી ગયા, કેટલાકને દુર્ગપાલે મૂકી ઉપર પાદી દીધા અને કેટલાકે દાંતમાં તૂળ લઈ તાવે થવાથી ધનશ્રેષ્ઠોની માફી મેઝી.

ચિલાતીપુત્ર મુસમાને લઈ કોઈ દિશામાં પલાયન કરી ગયો. ધનાવહ શેઠ પુત્ર સહિત તેની પાછલ લાગ્યો, દુર્ગપાલ ધનની રક્ષા કરવાને ત્યાંજ રહ્યો. ધનાવહ શેઠના મયથી મુસમાને લઈ જવાને અશક્ત થઈ આગલ ચાલતા ચિલાતીપુત્રે વિચાર્યું કે-‘આ કન્યા મને પ્રાણથી પ્રિય છે, તેથી તે અન્યની ન થવી જોઈએ.’ તે દુષ્ટે તરવારથી તેનું મસ્તક કાપી નાશ્યું અને થડ પડતું મૂકી મસ્તક લઈને નાઠો. ધનાવહ શેઠ વિગેરે પાછલ દોહવાતું પ્રયોજન નાશ પામવાથી પાછા ફર્યા.

આગલ ચાલતાં ચિલાતીપુત્રે કાચોત્સર્ગમાં રહેલા એક મુનિને જોયા. મુનિ સમીપ આવી તેણે તેમને શ્રદ્ધા પૂર્વક કહ્યું કે-‘મને ધર્મનો અપદેશ આપો.’ સાધુ જ્ઞાનના અતિશયથી જાણ્યું કે જોકે આ અતિ પાર્ષાદ છે તોપણ તે ધર્મ મેઝવી શકશે ‘પણુ જાણી મુનિએ તેને અપદેશ દીધો કે-‘તારે અપશમ, વિવેક અને સંવર કરવા જોઈએ.’ રત્ન જેવા આ ત્રણ પદ તેને સંપ્રજ્ઞાવીને મુનિ આકાશમાં ઉડતી ગયા. ચિલાતીપુત્રે વિચાર કર્યો કે “સ્વરેસ્વર ! આ મુનિ એ મને ઠગ્યો નથી પણ સાચું કહ્યું છે. હું ઘણો પાર્ષાદ છું તેથી મારી શુદ્ધિ વીજી કોઈ પણ રીતે થશે નહિ, માટે મારે સાધુનાં વચન પ્રમાણે અવશ્ય કરવું જોઈએ. સાધુએ જે કહ્યું તે મેં જાણ્યું. અપશમ એટલે ક્રોધ આદિનો મારે ત્યાગ કરવો જોઈએ. ક્રોધથી અંધ બની જઈને અનર્થ કરનાર એવા મને ધિક્કાર છે ! વધી વિવેક એટલે વાહ્ય વસ્તુનો મારે ત્યાગ કરવો જોઈએ. એ પ્રમાણે વિચારી તરવાર સહિત હાથમાં રહેલું મસ્તક છોડી દીધું. વધી ‘સંવર એટલે મારે દુષ્ટ યોગોનો સંવર કરવો જોઈએ.’ એમ વિચારી તેણે દુષ્ટ મન વચન કાયાના વ્યાપારને રોકી દીધો; અને તેજ ત્રણ પદ મનમાં ચિંતવતો ત્યાંજ કાચોત્સર્ગમાં સ્થિત થયો. છેાદીની વાસથી વજ્ર-મુસી કીલોઓ ત્યાં આવી અને ચિલાતીપુત્રનું રુધિર ને માંસ ત્રાવા લાગી. તેઓએ ચારે વાજુણથી તેનું આંત્રું શરીર ચાલણી જેવું કરી નાશ્યું; પરંતુ ‘આ દેહ મારો નથી અને હું કોઈનો નથી’ એમ ચિંતન કરતો તે ધ્યાનથી ચલિત થયો નહિ. એ પ્રમાણે અઢી દિવસે વહુ પાપનો ક્ષય કરી ચિલાતીપુત્ર દેવલોકે ગયો.

આ ધર્મને ધન્ય છે કે જેના પ્રમાણથી ચિલાતીપુત્ર જેવો દુષ્ટ માણસ પણ સ્વર્ગે મુક્તમાગી થયો. કહ્યું છે કે—

દુર્ગતિપ્રપત્તપ્રાણિધારણાદ્ધર્મ ઉચ્યતે ।

સંયમાદિદશવિધઃ સર્વજ્ઞોકો હિ મુક્તયે ॥

“દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણીને ધારમ કરી રાखे—દુર્ગતિમાં પડવા ન દે તેથી તે ધર્મ કહેવાય છે; સંયમ આદિ દશ પ્રકારનો સર્વજ્ઞ મગવાને કહેલો તે ધર્મ નિશ્ચય પૂર્વક શુક્તિને માટે છે.” માટે ઘડુ પાપવાળા પ્રાણીઓને ધર્મ તારતો નથી, એ પ્રકારનો મુગ્ધ છેાકોનો જ્ઞાતા દૂર કરવા માટે ધર્મના પ્રભાવ ઉપર ચિલાતીપુત્રનું દ્વંદ્વંત કહેવામાં આવ્યું છે.

જેવી રીતે ચિલાતીપુત્રે પોતાનો મતિજ્ઞા પાલો તેવી રીતે અન્ય વિવેકી લોકોપ મર્વર્તનું તે વિવેક કહે છે—

પુર્ષિ^૧ફણ^૨ ફલિ^૩ષ્ તહ^૪ પિંડ^૫—ધરંમિ^૬ તન્હા^૭ હુહા^૮ સમણ્ણ^૯વજ્ઞા^{૧૦}

હંદેણ^{૧૧} તહા^{૧૨} વિસદ્ધા^{૧૩}, વિસદ્ધા^{૧૪} જહ^{૧૫} સફલયા^{૧૬} જાયા ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—“પુષ્પિત અને ફલિત એવું તથા પ્રકારનું મસિદ્ધ પિતાનું પર છતાં અર્થાત્ સર્વ પ્રકારનાં મુલસંયુક્ત કુળ વામુદેવને ત્યાં જન્મ્યા છતાં હંદળ કુમારે (મુનિપણમાં) વૃષા અને શુષ્ણા નિરંતરપણે એવી સહન કરી કે જે સહન કરેલી સફલતાને પામી.” ૩૯. અર્થાત્ હંદળકુમારે અલામ પરીસહ એવો સદ્ગો કે જેના પરિણામે કેવલજ્ઞાનરૂપ ફલ પ્રાપ્ત થયું. તેની કથા આ પ્રમાણે—

શ્રીહંદળ કુમાર કથા.

હંદળકુમારનો જીવ પૂર્વ ભવમાં કોઈ રાજાના પાંચસે સેહુતોનો અધિકારી હતો. જ્યારે મધ્યાહ્ન વચ્ચે સઘળાઓને માટે માત આવતા હતાં ત્યારે તે તેઓનો પાસે પોતાના ઊંચામાં એક એક ચાસ હલથી કઢાવતો હતો. આ પ્રમાણે કરવાથી તે દરરોજ પાંચસે સેહુતો અને એક હજાર વઢવોને માતપાણોમાં અંતરાય કરતો હતો. તેમ કરવાથી તે મવમાં તેણે ઘણું અંતરાયકર્મ વાંધ્યું. ત્યાંથી ફાલ કરીને ઘણા કાલ સુધી અનેક મવમાં મટકીને તે દ્વારિકા નગરીમાં ‘કુળ્ણ’ વામુદેવને ઘેર ‘હંદળા’ રાણીની કુક્ષિમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. તે ‘હંદળ’ કુમારના નામથી પ્રસિદ્ધ થયો. યુવાન થય પામતાં તેને પિતાએ પરજાવ્યો. ત્યાર પછી જ્ઞાંગના મુલમાં લીન થઈ તેણે ઘણા દિવસો વ્યતીત કર્યા.

માથા ૩૯. ૧ પુર્ષિફણફલિષ. ૨ પોંડધરમિ. ૩ તન્હા ૩ સફલા.

અન્યદા મગવાન શ્રી અરિષ્ટનેમી અઢાર હજાર સાધુઓથી પરિવૃત્ત થઈ દ્વારકા-પુરીના મોટા સ્થાનમાં સમવસર્યાં. તેમને વાંદવાને માટે 'કૃષ્ણ વાસુદેવ દંદળ કુમાર સહિત નીકળ્યા. વાંદીને યોગ્ય સ્થાને વેઠા. પટ્ટે પ્રમુખ કુમતરૂપ અંધકારને દૂર કરનારી, પતિત જનોનો 'સદ્દાર કરનારી, અમૃતના નિશ્ચરણા જેવી, મોહ મલ્લનો નાશ કરનારી, સર્વ જનને આનંદ આપનારી, માલવ કૌશિક રાગનો અનુવાદ કરનારી અને સમગ્ર વલેશને નહ કરનારી દેશના આપવી શક્ત કરી. તે સાંપઝતાં 'દંદળ કુમારજી મન વેરાગ્યરસથી વ્યાપ્ત થઈ જવાને લીધે તેણે શ્રી નેમિનાથ સ્વામી પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા પછી તે દ્વારિકાપુરીમાં મિશ્નાર્યે ફરે છે, પરંતુ કૃષ્ણ વાસુદેવના પુત્ર સરોજે તેમણે શ્રી નેમિનાથ સ્વામીના શિષ્ય તરીકે પ્રસિદ્ધ છતાં પણ તેને શુદ્ધ મિશ્નાર્ય મળતી નથી અને અશુદ્ધ મિશ્નાર્ય તે ગ્રહણ કરતા નથી. એકવા શ્રી નેમિશ્વર મગવાને તેને કહ્યું કે- 'હે દંદળ ! તે પૂર્વમંત્રમાં વાંધેલ અતરસ્ય કર્મ સ્વદયભાવમાં આવેલું છે, તેથી તને શુદ્ધ આહાર મળતો નથી; માટે વીજા મુનિએ આપેલો 'આહાર ગ્રહણ કર.' સ્વામી હાથ જોડી તે દંદળ કુમારે કહ્યું કે- 'હે ત્રિલોકનાથ ! હ્યારે માલં અંતરાય કર્મ ક્ષય પામશે સ્વામી મારી પોતાની હલિધથી મળેલો શુદ્ધ આહાર હું ગ્રહણ કરીશ, વીજાએ જાહેલો આહાર ગ્રહણ કરવો મને હિત નથી.' આ પ્રમાણે કહીને તેણે તેવો અભિગ્રહ સ્વામીનો સાક્ષી લીધો. પછી પ્રતિદિવસ અન્નાકુલ મને મિશ્નાર્યે ફરે છે, પરંતુ તેને શુદ્ધ આહાર મળતો નથી. તેથી તે દુઃખ અને શ્વેષા સહન કરે છે. આ પ્રમાણે તેને કેટલોક કાલ વ્યતીત થયો.

એક દિવસ નેમીશ્વર મગવાને વાંદવાને માટે કૃષ્ણ વાસુદેવ આવ્યા. પ્રમુખે વાંદીને કૃષ્ણ વાસુદેવે પૂછ્યું કે- 'આપના અઢાર હજાર સાધુઓમાં દુષ્કર કાર્ય કરનારો કયો સાધુ છે?' તે વલતે મગવાને કહ્યું કે- 'દુષ્કર કરનાર તો સર્વ સાધુઓ છે, પણ તેમાં દંદળ મુનિ વિશેષ છે.' વાસુદેવે કહ્યું કે- 'હે મગવ ! કયા મુનિથી તે વિશેષ છે?' સ્વામી મગવાને તેનો સર્વ અભિગ્રહ કહ્યો. તે સાંપઝી અતિ હર્ષિત થઈ કૃષ્ણ વાંદ્યા કે- 'તે' બન્ય એવા દંદળ મુનિ ક્યાં છે? તેને વાંદવાની મને તીવ્ર રુચ્છા થઈ છે.' મગવાને કહ્યું કે- 'મિશ્નાર્યે શહેરમાં ગયેલા છે, તે તપને સામાજ મળશે, પછી સ્વામીને વાંદીને દ્વારિકાપુરીમાં પાછા આવતાં મળેદ્ર ઉપર આરુઢ થયેલા કૃષ્ણે દંદળ મુનિને બજારમાંથી સામે આવતા જોયા; કૃષ્ણે હાથી ઉપરથી હતરી દંદળ મુનિની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી ઘણાં ચાંદ પૂર્વક તેમને વાંધા અને કહ્યું કે- 'હે મુનિ ! તમને ધન્ય છે ! તમે પુણ્ય જાહો છો. અતિ માગ્ય શિવાય તમારા દર્શન થવા સુલભ નથી.' તે સમયે સો હજાર રાજાઓ પણ તે મુનિના ચરણમાં પડ્યા. તે વલતે વારીમાં વેઠેલા એક વળિકે તે

જોઈને ચિંતવ્યું કે ‘અહો ! આ મુનિ મહાનુભાવ દેસાચ છે, જેથી મહા સમૃદ્ધિ-
વાન કૃષ્ણ આદિ રાજાઓ પણ તેમના ચરણકમલમાં પડે છે. માટે મારે તેમને શુદ્ધ
મોદક ઘોરાવોને લાખ લેવો. તેમને ઘોરાવવાયો યને મોટું પુણ્ય થશે.’ આ પ્રમાણે
વિચારીને દંડણ મુનિને પોતાને ઘરે તેડી લાવો તેણે વહુમાત્રથી મોદક ઘોરાવ્યા.

દંડણ મુનિએ ભગવાનનો સમીપે આસીને પૂઠવું કે-‘હે ભગવન્ ! મારું અંતરાય
કર્મ આજે નશ્ત થયું ?’ ભગવાને કહ્યું કે-‘હે મુનિ ! હજુ તે નશ્ત થયું નથી.’ દંડણ
મુનિએ પૂછ્યું કે-‘હે સ્વામિન્ ! ત્યારે આજે યને મિશ્નનો લાભ કેમ થયો ?’ સ્વા-
મીએ કહ્યું કે-‘કૃષ્ણ વાસુદેવનો લલ્લિયો તને આ આહાર મળેલો છે, પણ અંતરા-
યકર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલો તમારી લલ્લિયો મળેલો નથી.’ આ પ્રમાણેનાં ભગવા-
નનાં વચન સાંભળીને દંડણ મુનિ તે આહારને શુદ્ધ યુષિમાં પરઠવવાને ગયા. ત્યાં
શુદ્ધ અને અતિશુદ્ધ અધ્યવસાયથી પ્રવલ શુદ્ધ ધ્યાનરૂપી અગ્નિવટે કર્મરૂપી ઈશ-
નને બાલી દઈ પોતાનાં પૂર્વકૃત કર્મોનો સમૂહ હોયતી તેમ મોદકને ચૂર્ણ કરતાં
કરતાં તેમને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તે વચ્ચે દેવોએ દુંદુભિ વગાડી ચારે તરફ જય
જય શબ્દ કર્યો અને કૃષ્ણ આદિ સર્વ ભવ્ય જનો સુશી થયા. ઘના કાઠ સુધો
કેવલોપણે વિહાર કરીને માંત દંડણ મુનિએ શુક્તિ માત્ર કરી. આ પ્રમાણે અન્ય
મહાત્માએ પણ વર્તેલું.

इति दंडण मुनि कथा.

आहारेसु सुहेसुअ; रम्मावसहेसु काणणेसु च

साहूण नाहिगारो; अहिगारो धम्मकज्जेसु ॥ ४० ॥

અર્થ—“શુભ એવા આહારને વિષે, રમ્ય એવા ઉપાશયને વિષે અને (વિવિધ
એવા) ઉદ્યાન-વાગવગોવાને વિષે સાધુને અધિકાર (આસક્તપણું) જયો; નિર્ધ-
મત્ર હોવાથી. તેઓને તો માત્ર ધર્મકાર્યમાં અધિકાર છે. મુનિને ઈન્દ્રિયોને સુલક્ષારી
બાહ્ય પદાર્થોમાં આસક્તિ હોતી નથી.” ૪૦

साहू कांतार महाभणसु, अवि जणवणवि मुइयम्मि ।

अवि ते सरीरपीडं, सहंति न लहंति य विरुद्धम् ॥ ४१ ॥

અર્થ—“અટવીમાં કે રાજ્યવિપ્લવાદિ મહા ભયમાં પણ મુનિ ઋદ્ધિવાળા
નિરુપદ્રવ્ય જનપદમાં હોય તેમ નિર્ભયપણે વર્તે છે. વળી તે મુનિઓ શરીરની પીડાને
સહન કરે છે પણ વિરુદ્ધ વસ્તુ ગ્રહણ કરતા નથી.” ૪૧. અર્થાત્ મુનિ ગમે તેવા

गाथा ४०-रम्भा आवसया=उपाश्रया.

गाथा ४१-कंतार. सुरभी. नयलंतिअ.

કષ્ટમા પળ અનેષણીય આહાર પાળી વિગેરે ગ્રહણ કરતા નથી અને વૈજાનું ગ્રહણ કરેછું તેવું હોય તો વાપરતા નથી, અર્થાત્ તેમને આહારાદિને વિષે પ્રતિવંધ નથી ધર્મકાર્યને વિષેજ પ્રતિવંધ વર્તે છે.

જંતે^૧હિ પી^૨લિયાવિહુ, સ્વં^૩દગસીસા ન ચેવ પરિ^૪કુવિયા ।

●વિ^૬હય પરમત્થસારા, સ્વં^{૧૦}માંતે જ પંડિ^૯યા કૂંતિ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—“ યંત્રવદે પીલ્યાં છતાં પણ સ્કંદદ્વાચાર્યના ૫૦૦ શિષ્ય કોપાયમાન નજ થયા. કારણકે જેમણે પરમાર્થનો સાર (તત્ત્વરહસ્ય) જાણ્યો છે એવા પંડિતો જે હોય છે તે ગમે તેવું કષ્ટ પણ સ્વમેજ છે, પ્રાણાંતે પણ માર્ગથી ચલતા નથી. ૪૨. અહીં સ્કંદક શિષ્યોનું દૃષ્ટાંત જાણવું. ૧૪.

શ્રી સ્કંદક શિષ્ય દૃષ્ટાંત.

આવસ્તી નગરીમાં ‘જિતશત્રુ’ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને ‘ધારિણી’ નામે પટ્ટરાણી હતી. તેને ‘સ્કંદક’ નામનો કુમાર હતો. તે કુમારને ‘પુરંદરયજ્ઞા’ નામની વેન હતી તેને કુંભકારકટક નગરના સ્વામી ‘દંડક’ રાજાની સાથે પરણાવી હતી. તે દંડક રાજાને ‘પાલક’ નામનો પુરોહિત હતો. એક દિવસ દંડક રાજાએ કોઈ કાર્યને માટે પાલકને પોતાના સાસરા જિતશત્રુ રાજા પાસે યોકલ્યો. તે વખતે જિતશત્રુ રાજાની સમાયાં જઈને પાલકે વાર્તાના પ્રસંગમાં ધર્મચર્ચા ચલાવી તેમાં તે પોતાનો નાસ્તિક મત સ્થાપન કરવા લાગ્યો. તે વખતે પાસે બેઠેલા જૈનધર્મના સત્ત્વોના જાણ સ્કંદક કુમારે જૈનધર્મમાં કહેલો ચુક્તિઓથી તે પાલકને નિસ્તર કરી દીધો એટલે તે માનમ્રદ થયો. તેથી તે ક્રોધથી ઘણો પ્રજ્વલિત થઈ ગયો પરંતુ ત્યાં કાંઈ કરી શક્યો નહિ. પછી પોતાનું કાર્ય કરીને તે કુંભકારકટક નગરે પાછો આવ્યો.

એક દિવસ મુનિસુવ્રતસ્વામી પ્રજ્ઞ વિહાર કરતાં આવસ્તી નગરીએ પધાર્યા. સ્કંદક કુમાર વાંદવાને માટે આવ્યા, પ્રજ્ઞ દેશના દોષી. તે સાંભળી સ્કંદક કુમારે પાંચસો રાજપુત્રો સહિત દોષી લીધો. અનુક્રમે તે ઇશવિહારી થયા. તેમણે સકલ સિદ્ધાંતનો સાર ગ્રહણ કરેલો હોવાથી શુરુષ તેને પાંચસે સાધુઓના આચાર્ય બનાવ્યા.

એક દિવસ મુનિસુવ્રતસ્વામીની પાસે આવીને સ્કંદક કુમારે કહ્યું કે—‘હે યશ્વન્ ! આપની આજ્ઞા હોય તો મારી વેન પુરંદરયજ્ઞાને અને મારા વનેની દંડક

જા વિગેરેને પ્રતિવેષ પમાડવાને માટે હું કુંભકારકટક નગરે જાઉં. ત્યારે ધગવાને કહું કે—‘હે સ્કંદાચાર્ય ! તમને ત્યાં પ્રાણાતિક (પ્રાણની હાનિ થાય તેવો) ડપસર્ગ છે.’ સ્કંદાચાર્યે પૂછ્યું કે—‘હું આરાધક થઈશ કે નહિ ?’ પ્રશ્ન કહું કે ‘તમારા પ્રેમાય સર્વ આરાધક થશે.’ તે સાંભળીને સ્કંદાચાર્યે કહ્યું કે—‘હે સ્વામી ! જો તારી સહાયથી વીજા મુનિઓ આરાધક થશે તો મને સઘળું મળ્યું એમ હું માનીશ.’ પ્રમાણે કહી સ્વામીને બાંદીને પાંચસે સાધુની સાથે તે કુંભકારકટક નગરે આવ્યા. ઓ આવે છે એવા સ્વર સાંભળીને તેના આવતા પહેલાં સાધુઓને હત્તરવા યોગ્ય ભૂમિમાં પૂર્વવૈરી પાલકે નાના પ્રકારનાં શ્વો દાટી રાખ્યાં. પછી સ્કંદાચાર્ય આવ્યા. પટલે દંડક રાજા નગરવાસી છોકોની સાથે તેમને બાંદવાને માટે આવ્યો, ધાર્યે ક્ષેત્રનો નાશ કરનારી દેશના દીથી, તેમાં સંસાર સ્વરૂપની અનિત્યતા જાણી, છોકો આનંદિત થયા.

હવે પાલકે પર્વાતમાં રાજા પાસે જાવીને કહું કે—‘હે સ્વામિન ! આ સ્કંદાચાર્ય પાલંદી છે, તે સાધુ નથી; પોતાના આચારથી અષ્ટ થયેલો છે, અને જ્યાર જ્યાર શોધાઓની સાથે લડી શ્વે એવા પાંચસો પુરુષોને સાથે લઈને તમારું રાજ્ય છેવાને માટે આવ્યો છે.’ તે સાંભળી દંડક રાજાએ કહું કે—‘તું તે વાત શી રીતે જાણે છે ?’ પાલકે કહું કે—‘હું આપને તેઓની ઠગાઈ બતાવી આપું.’ પછી કોઈ કાર્યનું બહાનું બતાવી સાધુઓને અન્ય વનમાં મોકલ્યા, અને રાજાને ડપવનમાં લઈ જઈ પાલકે પોતે ભૂમિમાં દાટેલાં શ્વો કાઢીને વતાવ્યાં. શ્વો જોઈ રાજાનું મન ચલિત થયું, અને પાલકને હુકમ આપ્યો કે ‘તું તે સાધુઓને તને યોગ્ય લાગે તે શાસન કર.’ એ પ્રમાણે કહીને રાજા ચેર ગયો. પછી પૂર્વવૈરી પાલકે માણસોને પીછવાનું યંત્ર લાવીને વનમાં સંકુલ કર્યું. અને તેની અંદર એક એક મુનિને નાસ્ત્રવા લાગ્યો. સ્કંદાચાર્ય દરેક મુનિને આલોચના કરાવે છે અને તેઓના મનને સમાધિ પમાડે છે. તેથી જેઓએ કાયાપરની મૂર્છાનો સર્વથા ત્યાગ કરેલો છે, કર્મ સ્પાષવામાં જોડોની દૃષ્ટિ નિવૃદ્ધ થઈ છે, ધોગવ્યા વગર કર્મનો સ્થ થતો નથી એવો જેઓના મનમાં નિશ્ચય થયેલો છે, રોગદોષરહિત જેઓનું મન થયેલું છે અને જેઓનું અંતઃકરણ પરમ કરુણાસયી માનિત થયેલું છે એવા તે પૂજ્ય મુનિઓ શુદ્ધ ધ્યાનવદે કર્મરૂપી રૂપને વાળી દઈ સપકરૂપી સ્વર આરુદ્ધ થઈ દુષ્ટ પાલકના હાવેલા યંત્રમાં પીછાવા સતા અંતાવસ્થામાં કેવલજ્ઞાન પામીને (અંતઃકૃત કેવલી થઈને) મોક્ષે ગયા. એ પ્રમાણે અનુક્રમે ચારસે નવાણું સાધુઓ મુક્તિ પામ્યા.

પછી એક નાનો શિષ્ય વાકી રહ્યો. તેને પણ પાપાત્મા પાલકે પીલવાની તૈયારી કરી ત્યારે સ્કંદકાચાર્યે કહ્યું કે-‘અરે પાલક ! પ્રથમ મને પીલ, પછી આ છુ શિષ્યને પીલજે.’ એ પ્રમાણે કહેતાં છતાં પણ દુષ્ટ પાલકે તે શિષ્યનેજ બલદોષે પ્રથમ પીલ્યો. તેથી ‘અરે ! આ દુરાત્માની કેવી દુષ્ટતા છે !’ એમ વિચારતાં સ્કંદકાચાર્યને અતિ તીવ્ર ક્રોધાગ્નિ મગટ થયો; તે ક્રોધાગ્નિમાં જ્ઞાનમાત્રમાં તેમના ગુણસ્વી દંધન વળી ગયાં. પછી ‘અરે ! મારી નજર આગલ આ દુરાત્માએ કેવું નીચ કૃત્ય કર્યું ! આ પાલક પુરોહિત અતિ દુષ્ટ છે, આ દંડક રાજા પણ અતિ અધમ છે અને આ નગરનાં લોકો પણ અતિ નિર્દય છે.’ એ પ્રમાણે વિચારતાં ક્રોધથી જ્વલિત થયેલા સ્કંદકાચાર્ય પાલકને હથેલીને કહ્યું કે-‘અરે દુરાત્મન ! હું તારા વધનો કરનાર થઈશ.’ એ પ્રમાણે તેમણે નિયાણું કર્યું; તેથી વિશેષ ક્રોધયુક્ત બનેલા પાલકે સ્કંદકાચાર્યને પણ યંત્રમાં પીલી નાંખ્યા. તેથી જેમણે સંયમની વિરાધના કરી છે એવા સ્કંદકાચાર્ય મરણ પામીને અગ્નિકુમાર નિકાયમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.

હવે એ સમયે સ્કંદકાચાર્યનો ઓધો ‘રુધિરથી છેપાયેલો આ હાથ છે’ એવી આનંતિથી કોઈ ગીધ પક્ષીએ ઉપાડ્યો. પછી તેને માટે પરસ્પર લડતાં પક્ષીના મુલમાંથી તે ઓધો સ્કંદકાચાર્યનાં બહેન પુરંદરચંદ્રાના આંમળામાં પડ્યો. પુરંદરચંદ્રાએ તે ઓધો ઓઢ્યો, અને લોકોના મુલથી સઘળો હકીકત સાંભળી; તેથી પુરંદરચંદ્રાએ રાજાને કહ્યું કે-‘અરે પાપી દુરાત્મન ! મહા અનીતિ કરનાર ! તે આ શું કુકર્મ કર્યું ? સાધુહત્યાથી થયેલું પાપ સાત જુલને વાળી નાંખે છે. સાધુની હત્યા તે મોટામાં મોટી હત્યા છે.’ એ પ્રમાણે વારંવાર રાજાને તિરસ્કાર પૂર્વક કહેવી તે સંસારથી પરાઢમુલ થઈ વૈરાગ્યપરાયણ બની. એટલે શાસનદેવતાએ તેના પરિવાર સહિત તેને ઉપાડીને શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી પાસે મૂકી. ત્યાં તેણે દીક્ષા ગ્રહણ કરીને પોતાનો સ્વાર્થ સાધ્યો.

હવે અગ્નિકુમાર નિકાયમાં ઉત્પન્ન થયેલા સ્કંદકાચાર્યનાં જીવે અવધિજ્ઞાનથી જોઈ, એટલે તેને તોવ્ર ક્રોધ ઉત્પન્ન થવાથી પાલક સહિત દંડક રાજાના વધા દેશને વાળીને ભસ્મ કર્યો. તે ઉપરથી લોકમસિદ્ધિમાં તે હાલ દંડકારણ્ય કહેવાય છે.

સ્કંદકાચાર્યના શિષ્યો, પાલકે પોતાના માળનો નાશ કર્યો છતાં પણ તેના ઉપર ક્રોધવાળા થયા નહિ. તો તેજ મલમાં તે સર્વ મોક્ષે ગયા. એટલા માટે સિદ્ધાંતમાં પણ કહ્યું છે કે-‘ જીવસમસાર સુ સામણમ્ ’ અમળણાનો સાર ઉપશ્ચમ છે. બલી—

ક્ષમાસ્વદ્ગં કરે यस્ય, દુર્જનઃ કિં કરિષ્યતિ ।

અત્રુણે પતિતો વહ્નિઃ, સ્વયમેવોપશામ્યતિ ॥

“જેના હાથમાં સમારૂપી સ્વદ્ છે તેને દુર્જન શું કરનાર છે ? તુણ વિનાની જગ્યામાં પહેલો અગ્નિ પોતાની મેલેજ ઘાંત થઈ જાય છે.”

આ કથાનો એ ઉપનય છે કે ‘આવો સ્તુત્વ સમાશુણ ધારણ કરવો તે સાધુઓને મુક્તિ મેલવવાનું મૂલ્ય કારણ છે.’

इति स्कंदकाचार्य कथा.

જિજ્ઞવયણસુહ સકન્ના, અવગય સંસાર ઘોર પેયાલા !

વાલાણ સ્વંનંતિ જઈ, જઈતિ કિં રૂત્થ અચ્છેરં ॥ ૪૩ ॥

અર્થ—“જે કારણ માટે જિનવચન સાંભળવાથી સર્કર્ણ એવા અને ઘોર સંસારનો વિચાર જેણે જાણ્યો છે એવા યતિ (મુનિ) વાલ-ગઢાની મિથ્યાદૃષ્ટિઓનાં કરેલાં દુષ્ટ વેદિતને સ્કંદકશિષ્યોનો જેમ સમે છે તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? અર્થાત્ કાંઈ આશ્ચર્ય નથી. કેમકે મુનિએ દુષ્ટોનો કરેલો અપરાધ સહન કરવો તેજ યુક્ત છે.” ૪૩

લોકશબ્દમાં કાનવાલા હોય તે સર્કર્ણ કહેવાય છે તે સરા સર્કર્ણ નથી, પરંતુ જેમણે જિનવચન સાંભળ્યાં છે ને હૃદયમાં ધાર્યાં છે તે જ સરા સર્કર્ણ છે. તેવા સર્કર્ણ આ સંસારના સ્વરૂપને અસાર જાણે છે.

ન કુલં રૂત્થ પહાણં, હરિપ્તસવલસ્ત કિં કુલં આસિ ।

આકંપિયા તવેળં, સુરોવિ જં પજ્જુવાસંતિ ॥ ૪૪ ॥

અર્થ—“અહીં ધર્મના વિચારમાં કુલ્લું પ્રધાનપણું નથી; પટલે ડગ્ગ ધોનાદિ કુલ્લ વિના ધર્મ ન હોય એવો કાંઈ નિશ્ચય નથી. તે વિષે દૃઢાંત કહે છે—હરિકેશી વચ્ચે શું ઉત્તમ કુલ્લ હતું ! નહોતું. તેઓ તો ચંદાલના કુલ્લમાં ઉત્પન્ન થયેલા હતા, છતાં તેમના તપે કરીને આકંપિત થયેલા—વચ્ચ થયેલા દેવતાઓ પણ તેમની સેવા કરે છે.” ૪૪

ત્યારે દેવતાઓ સેવા કરે ત્યારે પછી મનુષ્યની તો વાત જ શી ! માટે ધર્મ-વિચારમાં કુલની પ્રાધાન્યતા નથી, મુળની છે. અહીં હરિકેશી વચ્ચું દૃષ્ટાંત જાણવું. ૧૫

હરિકેશિ મુનિની કથા.

પ્રથમ હરિકેશિ મુનિના પૂર્વ ભવતું, વૃત્તાંત આ પ્રમાણે—

મથુરા નગરીમાં શંખ નામે રાજા હતો. તે ન્યાયમાં ઘણો નિપુણ હતો. અન્યથા તે શંખ રાજાએ શુરુની પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. વિહાર કરતાં કરતાં તે શંખ રાજાએ હસ્તિનાપુર આવ્યા. ત્યાં મિસાર્યે અદ્વેરમાં પ્રવેશ કરતાં માર્ગ નહિ જાણવાથી તેમણે ‘સોમદેવ’ નામના પુરોહિતને નગરનો માર્ગ પૂછ્યો. મુનિવેશના દ્વેષી સોમદેવ પુરોહિતે વ્યંતરથી અધિષ્ઠિત થયેલો અગ્નિ જેવો તપેલો માર્ગ તેને બતાવ્યો. તે માર્ગ એવો હતો કે જે કોઈ અજાણતાં તે માર્ગે જાય તો તે મરમ થઈ જાયછે. બ્રાહ્મણે વિચાર કર્યો કે- ‘જો મુનિ મંજ્વલિત માર્ગે જશે તો તે વલ્લોને મરમ થઈ જશે; તે વચ્ચે હું કૌતુક જોઈશ.’ હવે સાધુ તો તે દુષ્ટે વતાવેલા માર્ગે ચાલ્યા. પરંતુ તે સમયે તે સાધુના ધર્મના મહાત્મ્યથી તે વ્યંતર ત્યાથી નાસી જ ગયો, તેથી માર્ગ શીતલ થઈ ગયો. શંખ રાજાએ તે જોઈ સમિતિથી તે માર્ગે ધોમે ધોમે ચાલ્યા જતા હતા. ગોલમાં બેઠેલા સોમદેવ પુરોહિતે તે જોઈ વિચાર કર્યો કે “અહો ! આ જૈનધર્મના પ્રમાદ ઘણો મોટો બનાય છે કે જેથી આ વ્યંતરથી અધિષ્ઠિત થયેલો અગ્નિ જેવો તપેલો માર્ગ પણ આ મુનિના પુણ્યમદાવથી શીતલ થઈ ગયો. માટે આ સાધુવેષને ધન્ય છે તેમજ આ માર્ગને પણ ધન્ય છે !” પછી ગોલમાંથી નીચે ઉતરીને તે સાધુના ચરણમાં પડ્યો અને ચોલ્યો કે- ‘હે સ્વામી ! મેં અજ્ઞાનપણથી આ દુષ્કૃત્ય કર્યું છે તે મારો અપરાધ क्षमा કરો.’ સાધુએ તેને યોગ્ય જીવ જાણી ધર્મદેશના આપી. તે સાંમઝોને તે પ્રતિવોધ પાડ્યો અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે- ‘અહો ! આ સાધુનું કેવું પરમ ઉપકારીણું છે કે જેથી અપકાર કરનાર ઉપર પણ તેમની ઉપકારબુદ્ધિ છે.’ પછી પુરોહિતે કહ્યું કે- ‘હે ભગવન્ ! ભવસાગરમાં ડુબતા એવા મને ચારિત્રધર્મ રૂપો નાબ આપોને તારો.’ શુરુ તરતજ તેને દીક્ષા આપી. તે નિર્દોષ ચારિત્ર પાઠના લાગ્યો, પરંતુ બ્રાહ્મણ જાતિને લીધે નીચ ગોત્રમાં જન્મ આપનાર જાતિમદ કરેછે. એ પ્રમાણે ઘણા કાલ સુધી ચારિત્ર પાઠોને છેવટે જાતિમદની આલોચના કર્યા શિવાય મરણ પામી દેવપણાને પ્રાપ્ત થયો.

દેવગતિમાં ઘણા કાલ સુધી ધોમ ધોમથી નીચ ગોત્રકર્મ જેણે વાંધેલું છે એવા તે સોમદેવ પુરોહિતના જીવ ત્યાંથી ચ્ચવોને ગંગાતટ ઉપર ‘વલ્લોટ’ નામના ચંડા-લને ઘેર તેની સ્ત્રી ‘ગૌરીની’ કુક્ષિમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. માતાએ સ્વપ્નમાં અદ્વેષી રંગનો આંચો જોયો, અનુક્રમે તેનો પ્રસવ થયો. માતાપિતાએ તેનું નામ ‘હરિકે-

‘शिवल’ पाइयुं. अनुक्रमे मोढो थतां एकवार वसंतोत्सवमां समान वयवाळा बालको-
नी साथे क्रीडा करतां ते अतिचपळ होवाथी बीजा बालकोनी तर्जना करेछे. काश्ण
के बाळकोनो ए स्वभाव ज छे. कहुं छे के—

न सहंति इकमिकं, न विणा चिठंति इकमिकेण ।

रासह वसह तुरंगा, जूझारी पंडिया डिंभा ॥ १ ॥

“रासभ, वृषभ, घोडा, जुगारी, पंडितो ने बाळको एक बीजाने सखन करी
घरता नथी अने पाछा एक बीजा शिवाय एकछा रही शकता नथी.”

पछी घणा बाळकोए मळीने हरिकेशिवलने पोताना मंडळमांथी हांको काढ्यो.
इधे ए अवसरे एक शेरी सर्प नीकळ्यो. तेने घणा माणसेए मळीने घारी नाख्यो,
तेवायां एक बीजो सर्प नीकळ्यो; पण ते निर्विष हतो तेथी लोकोए विचार्युं के ‘आ
सर्प विष वगरने छे तेथी तेने मारवोन जोइए, एय विचारी तेने जीवतो छोदी दीयो.
ए स्वरूप जोइने लघुवर्गी हरिचळ बाळके विचार्युं के—’ अरे ? आ अगाध भवकूपमां
आ जीव पोताना कर्मथीज दुःखी थायछे, अग्य तो निमित्त माम छे, कहुं छे के—

रे जीव सुहदुहेसु, निमित्तमित्तं परं वियाणाहि ।

सकयफलं जुंजतां, कीस मुहा कुप्पसि परस्स ॥

“हे जीव ! सुख अने दुःखनी अंदर अन्य तो निमित्त मात्र छे एम हुं जाण. स्व-
कृत एटछे पोतानां करेछां कर्मना फलने भोगवतां हुं शमाटे बीजा उपर शुस्ते थाय छे ?”

वळी आ जीव पोताना गुणर्थज सुखी थाय छे. सुख अने दुखजुं मूळ कारण
पोतानो आत्मज छे; माटे निर्विषपणुज वंचारे सारुं छे. विषय रूप विषवाळा पुरुषो
मरण पायेछे; तेथी जेओ विषयरूप विषयी रहित छे तेओने घन्य छे. ए प्रमाणे जेनां
हृदयचक्षु विकस्वर थयां छे एवा हरिकेशीने अनादि भवप्रपंचने चित्तवतां भवतापने
हरनार जातिस्मरणज्ञान उत्पन्न थयुं. तेणे सम्यक् प्रकारे पूर्व भवजुं स्वरूप जोडुं.
‘अरे ! में पूर्वे सोमदेवना भवमां चारित्र पाळ्युं छे, परंतु जातिभद करवाने लीधे में
तेने सदोष करेछुं छे. अहो ! विशुद्ध एवो आ चारित्र धर्म निर्विषयणे आराध्यो सतो
अवश्य स्वर्गादि सुखने आपेछे.’ सिद्धांतमां पण कहुं छे के—

तए संथारनिजिहो वि, मुणिवरो जह्वरागमयमोहो ।

जं पावइ मुत्तिसुहं, कत्तो तं चक्कवट्टीवि ॥

“ જેના રાગ મદ ને મોહ નાશ પામેલા છે એવા મુનિવર તે અવસરે સંયારા પર રહ્યા સતા પણ મોક્ષમુખને માત્ર કરે છે તો તેને ચક્રવર્તિપણુ પામવું તેમાં તો શું આશ્ચર્ય ! ”

ए प्रमाणे संवेगरूपी रंगथी जेतुं मन रंगायेछुं छे एवा हरिकेशिबछे शुरुनी पासे जिनवाणी सांभलीने चारित्र ग्रहण कर्युं अने दुष्कर छह अद्वष आदि तप करवा लाग्या, तेमज विषयनो त्याग करीने विचारवा लाग्या.

एकदा एक मासना उपवासतुं तप करीने ते वाराणसी नगरीना त्रिदुक नामना घनमां त्रिदुक यक्षना मंदिरमा कायोत्सर्ग करीने रह्या. तेना तपशुणथी रंजित यह त्रिदुक यक्ष पण ते साधुनी सेवा करवायां तत्पर ययो अहो ! तपतुं अंत्यंत महात्म्य छे ! कहुं छे के—

यदूरं यदूराराध्यं, यत्सुरैरपि दुर्लभम् ।

तत्सर्वं तपसा साध्यं, तपो हि दुरातक्रमम् ॥

“ જે દૂર છે, જે દુઃસ્વથી આરાધી શકાય તેવું છે, જે દેવોને પણ દુર્લભ છે તે સર્વ તપથી મેળવી શકાય છે. ખાટે તપનું કોઈ અતિક્રમ કરી શકે—તેનાથી વધો શકે તેમ નથી. ”

ए बखते बाणारसी नगरीना राजानी पुत्री ‘सुभद्रा’ नामनी राजकन्या घणी दासीजोयी परितुच यह पूजानी सामग्री छइने यक्षराजने पूजवाने माटे आबी. यक्ष-मंदिरनी मदक्षिणा करतां ते राजकन्याए मलमलिन देहवाळा मुनिने जोया. एटछे ‘अरे ! निच देहवाळो मेल जेवो आ कोण छे ?’ ए प्रमाणे कही तेणे शुशुकार कर्यो. ते तपस्वी मुनिनी मोटी आश्चातना करी. एवुं राजकन्यातुं चेष्टित जोइने कुपित थयेला त्रिदुक यक्षे विचार्युं के—‘अरे ! आ राजकन्यादुष्कर्म करनारी छे, कारणकेसुर अने असुरे जेना चरणनी पूजा करी छे एवा आ मुनिनी ते अवज्ञा करे छे; तेथी आ पूज्य मुनिनी करेछी अवज्ञातुं फल आ राजकन्यानें बतावुं’ ए प्रमाणे विचार करीने तेणे तेना शरीरमां प्रवेश कर्यो. एटछे तेना प्रवेशथी जाना प्रकारना बफबाद करती, हार विगेरेने तोडती अने बल विगेरेनी श्रुद्धि नहि जाणती एवी राजकन्याने त्यांथी सेवको तेनां मातापिता पासे लाज्या. पुत्री स्नेहयीं मोहित थयेला राजाए तेची घणी चिकित्सा करावी. अनेक मांत्रिको अने वैद्योने बोलाव्या, परंतु कइ फेर पड्यो नहि; तेथी वैद्यो खिन्न थया. पछी यक्षे प्रत्यक्ष यहने कहुं के—‘हे राजन् !

પોતાના રૂપથી ગર્વિત થયેલી આ તારી પુત્રીએ મારા પૂજ્ય મુનિનો હવહાસ કરેલો છે, તેથી જો તેજ મુનિની તે સ્ત્રી થાય તોજ હું તેને મૃત્ત કરું; બીજો કોઈ હવાય નથી.' તે સાંભળી રાજાએ વિચાર કર્યો કે—'આ પ્રમાણે થવાથી મારા પ્રાણથી પણ વધારે વહાળી એવી આ કન્યાને હું જીવતી તો જોઈશ; માટે આ કન્યા મુનિરાજને અર્પણ કરવી.' એ પ્રમાણે વિચાર કરી પરિજનો સાથે મુમદ્રાને તે મુનિ પાસે મોકલી. તે કન્યાએ પણ પોતાના પિતાની આજ્ઞાથી યજ્ઞમંદિરમાં જઈ મુનિને વાંદોને કહ્યું કે—'હે મહર્ષિ! આપના હાથવડે મારો હાથ ગ્રહણ કરો. હું સ્વયંવરા થઈને આપનો પાસે આવેલો છું.' મુનિએ કહ્યું કે—'હે મદ્રે! મુનિઓ વિષયસંગથી રહિત હોય છે. માટે આ વાત સાથે મારે કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી.' મુનિએ આ પ્રમાણે કહ્યા છતાં કુતુહલમાં પ્રોતિવાળા તિંદુક યક્ષે મુનિ શરીરમાં દાસલ થઈ તે કન્યાનું પ્રાણિગ્રહણ કર્યું અને તેને વિદંબના કરીને છેડી દોષી. તે વધું સ્વપ્ન જેવું જોઈને નિસ્તેજ થઈ પિતા પાસે આવી, અને સ્વપ્ન જેવું સઘર્ષે રા-ચિત્તું સ્વરૂપ કહી બતાવ્યું. તે સમયે રુદ્રદેવ પુરોહિતે કહ્યું કે—'હે સ્વામિન્! આ કન્યા ઋષિપત્ની થયેલી છે; અને અમારા બ્રાહ્મણમાં કહ્યું છે કે—'તમાયેલો ઋષિપત્ની બ્રાહ્મણને આપવી' આવો વેદનો અર્થ છે, માટે આ કન્યા બ્રાહ્મણને અર્પણ કરવી જોઈએ.' એ પ્રમાણે સાંભળીને રાજાએ તે રુદ્રદેવ પુરોહિતને જ તે કન્યા અર્પણ કરી.

એકવાર રુદ્રદેવ પુરોહિતે યજ્ઞ કરતાં મુમદ્રાને યજ્ઞપત્ની કરી. યજ્ઞમંદપમાં ઘમા-બ્રાહ્મણો આવેલા હતા. યજ્ઞકર્મમાં કુશલ યાત્રિકો યજ્ઞ કરવા લાગ્યા હતા અને તેમને યોગ્ય પુષ્કલ મોજન વિગેરે તૈયાર કર્યું હતું. તે સમયે માસલગ્નના પારણે હરિકેશિચલ મુનિ યજ્ઞમંદપમાં દાસલ થયા. તેમને સન્મુલ આવતાં જોઈને બ્રાહ્મણોએ કહ્યું કે—'અરે! આ પ્રેત જેવો, મલ્લથી મલિન દેહવાળો અને નિંચ વેષ ધારણ કરવાવાળા કોણ યજ્ઞ-મંદપને મલિન કરવાને આવેલો છે?' તે બલતે મુનિએ આવીને મિસાને માટે બ્રાહ્મણો પાસે યાચના કરી. તે સાંભળીને અનાર્ય બ્રાહ્મણોએ કહ્યું કે—'અરે! દૈત્યરુ! યજ્ઞ-મંદપમાં તૈયાર કરેલું અન્ન બ્રાહ્મણોને દેવા યોગ્ય છે, શુદ્ધ કરતાં પણ અન્ન એવા તને એ અન્ન કેમ અપાય? વળી જે અન્ન બ્રાહ્મણોને અપાય છે તેનું પુણ્ય તો સહસ્રગુણ થાય છે, અને તને આપેલું અન્ન તો રાત્રમાં ઘી હોમવા જેવું થાય છે, માટે અહીંથી ચાલ્યો જા, તું અહીં શામાટે હમો છે?' એ પ્રમાણે બ્રાહ્મણોએ મુનિનો હવહાસ કર્યો તે સાંભળી યક્ષે મુનિના શરીરમાં પ્રવેશ કરીને કહ્યું કે—'અરે! સાંભળો, હું શ્રમણ (જૈન સાધુ) છું, યાવજ્જીવ જ્ઞાનચર્ય પાઠનારો છું, અર્હિસાદિ વ્રતોને ધારણ કરું છું; તેથી હજી મુપાત્ર છું, બ્રાહ્મણો મુપાત્ર નથી. કેમકે તમે તો પથુવથ અર્હિ પાવન્

કરનારા છે, મુલ્તથી ન કહેવાય એવા સ્ત્રીના શુદ્ધ સ્થાનના મર્દન કરનારા છે અને ઉત્તમ પ્રકારના જ્ઞાનથી દૂર કરાયેલા છે, માટે હુંનું સુપાત્ર છેું તમારા ભાગ્યથીજ હું તમારા યજ્ઞમંડપમાં આવેલો છેું; માટે મને શુદ્ધ અન્ન આપો.” એવાં વાક્યોથી ત્રિ-સ્કાર કરાયેલા બ્રાહ્મણો તે મુનિને મારવા તૈયાર થયા. તેઓએ છાકડી અને મુઠ્ઠિવડે મુનિને કેટલાક પ્રહારો કર્યા. એટલે રુદ્રમાન થયેલા યજ્ઞે તે બ્રાહ્મણો ને પ્રહારાદિ વડે શુભમાંથી રુધીર વમતા કરી દીધા, અને શરીરના સાંઘા શિથિલ કરી નાખ્યા, જેથી તેઓ પૃથ્વી ઉપર પડ્યા. મોટો કોલાહલ થઈ ગયો, એટલે સઘળા ત્યાં એકઠા થયા. કોલાહલ સાંધલીને સુમદ્રા રાજકન્યા પણ વહાર નીકળી. તેણે મુનિને જોયા એટલે તરત ઓઢાડ્યા. પછી મયથી વિહલ વતી જઈને તેણે રુદ્રદેવ વિગેરેને કહ્યું કે—‘ અરે દુર્બુદ્ધિવાળાઓ ! આ મુનિને પીઢજો તો યમમંદિરમાં પહોંચી જશો. આ તો તિંદુરુ યજ્ઞે પૂજેલા મહા પ્રમાદવાળા તપસ્વી મુનિ છે, મેં પૂર્વે તેમને ચઢિત્ત કરવા માટે ઘણો યત્ન કર્યો હતો; પરંતુ તે જરા પણ ધ્વાનયો ચલિત્ત થયાં નહોતા. માટે આ મુનિને ઘન્ય છે ઘન્ય છે. ’ એમ બોલતો સુમદ્રા મુનિના ચરણમાં પડી અને કહ્યું કે—‘ હે કૃપાસિંધુ ! હે જગત્તંદુ ! મારા આગ્રહથી આ મૂર્ખ લોકોએ કરેલો અપરાધ क्षમા કરો. ’ મુનિએ કહ્યું કે—“ મુનિને કોપ કરવાનો અવકાશ નથી. કારણકે ક્રોધ મહા અનર્થકારી છે. કહ્યું છે કે—

જં અઙ્ગિજયં ચરિત્તં, દેસૂળાપ્ત ય પુઠ્ઠવકોડી એ ।

તંપિઅ કસાયમિત્તો, હારેઈ નરો મુદ્ધત્તેણ ॥

“ દેશે ઊળા ક્રોડ પૂર્વે પર્યંત જે ચારિત્ર પાઠ્યું હોય તેને પણ માણો એક મુદ્ધત્ત માંત્ર કષાય કરવાથી હારી જાય છે. ”

માટે સાધુને કોપ કરવો યોગ્યજ નથી. તેથી તે કોપ કરેજ નહિ, પરંતુ તમારાં પર કોપ કરનાર યજ્ઞને તમે પ્રસન્ન કરો.” મુનિના કહેવાથી બ્રાહ્મણોએ તે યજ્ઞને સંતુષ્ટ કર્યો, એટલે તે સર્વ બ્રાહ્મણો સાજા થયા. પછી તેઓ યજ્ઞકથાં છોડી દઈને મુનિના ચરણમાં પડ્યા અને શુદ્ધ અન્નવડે મુનિને પહિઠામ્યા. તે વચ્ચે ત્યાં પંચ દિવ્ય પ્રગટ થયા. તે જોઈ ‘ આ શું ! ’ એમ બોલતાં કુતુહલ જોવા માટે ઘણા લોકો એકઠા થયા. રાજા પણ એ હકીકત જાણીને ત્યાં આવ્યો. સઘળાઓ સુપાત્ર દાનની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા કહ્યું છે કે—

ઘ્યાજે સ્યાદ્દિગુણં વિત્તં, વ્યવસાયે સ્યાન્નતુર્ગુણમ્ ।

દેત્રે શતગુણં પ્રોક્તં, પાત્રેન્નંતગુણં તથા ॥ ૧ ॥

“ વ્યાજમાં ધન વધુ થાય છે, વ્યાપારમાં ધન ઓછું થાય છે, ક્ષેત્રમાં વાવ-
વાથી સોમનું થાય છે, અને સત્પાત્રને આપવાથી અનંતગુણ થાય છે. ”

બલી—

મિથ્યાદ્વિસહસ્રેષુ, વરમેકોદ્યાણુવ્રતી ।

અણુવ્રતિસહસ્રેષુ, વરમેકો મહાવ્રતી ॥ ૨ ॥

મહાવ્રતિસહસ્રેષુ, વરમેકો હિ તાત્વિકઃ ।

તાત્વિકસ્ય સમં પાત્રં, ન ચૂતં ન ભવિષ્યતિ ॥ ૩ ॥

“ હજાર મિથ્યાત્ત્વો કરતાં એક શ્રાવક વ્રતધારી વધારે શ્રેષ્ઠ છે, હજાર શ્રાવક
વ્રતધારીઓ કરતાં એક મહાવ્રતી (સાધુ) વધારે શ્રેષ્ઠ છે; હજાર મહાવ્રતીઓ કરતાં
એક તત્ત્વવેદી મુનિ (મળધર મહારાજા) વધારે શ્રેષ્ઠ છે, એવા તાત્વિક મુનિની વ-
રોચરી કરનારું પાત્ર કોઈ થયું નથી અને થશે પણ નહિ. ”

માટે આ જૈન સાધુને દાન દેવું પડ્યું છે. પછી ત્યાં મુનિ દેશના આવી.
ઘણા માગસો મુનિનો દેશનાથી પ્રતિવોધ પામ્યા અને સઘળા બ્રાહ્મણો પણ
શ્રાવક થયા.

હરિકેશ મુનિ થુંક વ્રત આરાધી કેવલજ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગયા. માટે કુલ્લું
પ્રાધાન્ય નથી, પણ મુળોર્જુન પ્રાધાન્ય છે; શુભ ન હોય તો કુલ્લું કંઈ કરી શકતું નથી.
બાળી આ આત્મા નટની માફક નર્તકી નર્તકી રૂપ ધારણ કરી સંસારમાં પરાવર્તન કર્યા
કરે છે (અનેક દેહ ધારણ કરે છે). માટે કુઝામિયાનનો અવકાશન ક્યાં છે ? આ
હકીકતને ગ્રંથ ગાથા વડે સ્પષ્ટ કરે છે—

દેવો નેરઙ્ગત્તિય, કીઢ પયંગુત્તિ માણુસૌવેસો ॥

રૂઝસીઝ વિરૂઝો, સુહૃન્નાગી દુઃખભાગીઝ ॥ ૪૫ ॥

રાઙ્ગત્તિય દમગુત્તિય, એસ સપાગુત્તિ એસ વેયવિઝ ॥

સામી દાસો પુડ્ડો, જલત્તિ અઘણો ધણવહત્તિ ॥ ૪૬ ॥

नवि इत्थं कौत्रि नियमो, सकम्म विणिविट्ठं सारसिकयचिट्ठो ॥

अनुन्न रूवंवेसो, नहुव्व परियत्तए जीवो ॥ ४७ ॥

अर्थ—“आ जीव-देवता थयो, नारकी थयो, कीडो अने पतंगोयो थयो, उपलस-
णथो अनेक प्रकारनो तिर्यंच थयो, मनुष्यरूप वेववाळो अर्थात् मनुष्य थयो, रूपवंत
थयो, विरूप एटले कद्रुप पण थयो, सुखनो भोजन थयो. दुःखनो भोजन—दुःख भोग-
वनार पण थयो. ४५. राजा थयो, द्रमक एटले मिष्ठुक पण थयो, एज जीव चंडाळ
थयो, एज वेदनो जाणनारो प्रधान ब्राह्मण पण थयो, स्वामी थयो, सेवक थयो, पूज्य
एवो उपाध्यायादि थयो, स्वच्छ दुर्जन पण थयो, निर्धन थयो, अने धनवान पण थयो.
४६. आ संसारमां कोइ प्रकारनो नियम नथो अर्थात् मनुष्य मरीने मनुष्यज थाय,
पशु मरीने पशु थाय ने देवता चवीने देवता थाय एम केटलाको कहेछे पण एमो विल-
कुल नियम नथो. पोतानां कर्मोनां जेवो उदय होय ते प्रमाणे चेष्टा करनारो आ जीव
नवां नवां रूप ने वेव धारण करनारा नठनी जेम आ संसारमां (नवा नवा रूपे)
परिभ्रमण पण करे छे.” ४७. आ प्रमाणेनुं संसारतुं स्वरूप जाणीने विवेकी मनुष्यो
मोक्षना अभिलाषीन होय छे, घनादिना इच्छक होता नथो. ते उपर कहे छे—

कौमीसएहिं धणसंचयस्स, गुणसुजरियाए कन्नाए ॥

नविं लुळो वयररिसी, अलोभया एस साहूणं ॥ ४८ ॥

अर्थ—“द्रव्यसमूहना सेंकडो कोडीए सहित आवेली, रूप लावण्यादि गुणोए
भरेली एवी कन्या (अपरिणीता) ने विषे पण बैरकृषि (वज्र स्वामी मुनि) लोभा-
णा नहीं, लुब्ध थया नहीं. आवी अलोभता सर्व साधुओए करवी.” ४८. अर्थात् एवा
निर्लोभी थवुं.

पुष्कळ द्रव्य सहित अत्यंत रूपवंत ‘रुक्मिणि’ नामनो कन्या वज्रस्वामीना
गुणोयी मोह पामीने तेमने वरवा आव्या छावां वज्रस्वामीए किंवित् पण द्रव्यमां के
स्त्रीमां न लोभातां तेने उद्देश आपी धर्म पमाडी चारित्र आशुं. आवी निर्लोभता सर्व
मुनि महाराणाए राखवा योग्य छे. अहीं वज्रमु. ननुं दृष्टांत कहे छे—

गाथा ४७—स्वकर्मविनिविट्ठसदृशकृतचेष्टः । अजन गाथा ४८—गुणसुभरियाय.

શ્રી વજ્રમુનિનું દષ્ટાંત.

તુંવન ગાયમાં 'વનગિરિ' નામનો એક વ્યાપારી વસતો હતો. તે અતિ પ્રદિક્ક હતો. તેને 'મુનંદા' નામની સ્ત્રી હતી. તેનો સાથે મોગ મોગવતાં તેણે ઘણાંદિવસો મુલ્કથી વ્યતીત કર્યાં. એક દિવસ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવાથી વનગિરિએ સગમાં માર્યાંને છોડીને સિંહગિરિ ગુરુ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તે ગ્રમ તપ કરવા લાગ્યા; અને ગુરુસેવાના રસિક થઈ સારણા, વારણા, ચોયળા, પઢિચોયળા વિગેરે^૧ ગ્રહણ કરવામાં કુશલ થયા.

પાછલ મુનંદાને પુત્ર પ્રસવ થયો. તે વલ્લભે, આના પિતાએ દોષા લીધેલી છે અને તે ધન્યવાદ આપવા લાયક મુનિ થયેલ છે.' એવું તે પુત્ર જન્મતાંજ સ્વજનમુલ્કથી સાંભ-લીને મનમાં ચિંતન કરવા લાગ્યો કે—'અરે ! આ છોકો શું વોલે છે ? આ દોષાધર્મ કેવો હોય છે ? મેં કોઈ પણ વલ્લભ તેનો અનુભવ કરેલો હામે છે.' એ પ્રમાણે ધ્યાનમાં તત્પર થઈતા તે વાલ્કને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું પટલે તેણે પૂર્વે અનુભવેલું ચારિત્ર ધર્મનું સ્વરૂપ જાણ્યું. તેથી સંસારયો વિરક્ત થઈને તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—'આ જન્મ જરા આદિનો દુઃસ્વપ્નપરાયો વ્યાસ એવા સંસારનો વિલાસ કયાં ! અને જ્ઞાન્મત મુલ્કનો કયાં પ્રકાશ એવા ચારિત્ર ધર્મને વિષે નિવાસ કયાં ! અરે ! અનંતોવાર મોગવ્યા છતાં પણ આજીવ વિષયોમાં વૃત્તિ પામતો નથી.' કહ્યું છે કે—

ઘનેષુ જીવિતવ્યેષુ, મોગેષ્વાહારકર્મસુ ।

અતૃપ્તાઃ પ્રાણિનઃ સર્વે, યાતા યાસ્યન્તિ યાન્તિ ચ ॥

“દ્રવ્યમાં, જીવિતવ્યમાં, મોગમાં અને આહારકર્મમાં અતૃપ્ત રહ્યા સતાજ સર્વે પ્રાણી-ઓ ગયેલા છે, જશે અને જાય છે.”

વલો કહ્યું છે કે—

જોગા ન મુક્તા વયમેવમુક્તા—સ્તપો ન તપ્તં વયમેવ તપ્તાઃ ।

કાલો ન યાતો વયમેવ યાતા—સ્તૃષ્ણા ન જીર્ણા વયમેવ જીર્ણા ॥

“મોગો મોગવાયા નથી પણ અમે જ મોગવાયા છોઈ, તપ ઉપ્યું નથી, પણ અમે જ તપ્યા છોઈ, કાલ ગયો નથી પણ અમેજ ગયા છોઈ, અને અમારી તૃષ્ણા જીર્ણ થઈ નથી પણ અમે પોતે જ જીર્ણ થયા છોઈ.” માટે સાંસારિક મુલ્કો મુલ્કમ છે, પરંતુ આ વોચિરત્ન પરમ દુર્લભ છે. કહ્યું છે કે—

૧ સારણા—સંભારી આપણું. વારણા—અશુદ્ધ મળતાં વારણું, ચોયળા—મેરણા કરવી, પઢિચોયળા—વારંવાર મેરણા કરવી ક્ત્યાદિ.

સુલહો વિમાળવાસો, ઇગચ્છતાવિ મેહણી સુલહા ।

હુલહો પુણ જીવાણ, જિણંદવરસાસણે બોહિ ॥

“વિમાળવાસો છટલે દેવતા થવું તે સુલભ છે અને ઇગચ્છત પૃથ્વી પણ સુલભ છે. અર્થાત્ ચક્રવર્તી થવું તે સુલભ છે, પરંતુ જિનેન્દ્રના શ્રેષ્ઠ શાસનમાં બોધિબોન પામવું તે જીવોને પરમ દુર્લભ છે.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે બાઝક પોતાની માતાને હઠેમ પમાડવા માટે ગાઢ સ્વરથી રુદન કરવા લાગ્યો. માતાએ ઘણા ઉપાયો કર્યા, પરંતુ તે જરા પણ રોતો વંધ થતો નથી. જો કે માતાનું મન તેના પર સ્નેહયુક્ત હતું તોપણ આથી વિરક્ત થઈ ગયું. બાઝક પણ જેમ જેમ માતાનું મન વિરક્ત થતુ જાળવા લાગ્યો તેમ તેમ તે વગણું રુદન કરવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે છ માસ વ્યતીત થયા. એ સમયે શ્રી ‘સિંહગિરિ’ સૂરિ ત્યાં પધાર્યા. નગરના લોકો તેમને વદન કરવાને ગયા. શુરુએ દેશના વીષો. દેશનાંને અંતે સમા લીલરાઈ જતો ધનગિરિએ શુરુ પાસે આવીને પ્રિશ્તા માટે જન્મની આજ્ઞા આપી. સ્થાને શુરુએ કહ્યું કે-‘આજ ગોચરીમાં સચિત્ત કે અચિત્ત જે મળે તે સચલું ગ્રહણ કરવું.’ એ પ્રમાણેનું શુરુનું વાક્ય સ્વીકારીને ધનગિરિ પ્રિશ્તા માટે નગરમાં ગયા. ગોચરી માટે કરતાં કરતાં તે પોતાની સ્ત્રી મુનંદાને ઘેર આવ્યા અને ધર્મ-લાભ આપ્યો સ્થાને મુનંદાએ કહ્યું કે-‘હે સ્વામી ! આ પુત્રને ગ્રહણ કરો, આ પુત્રે મને ઘણો સંતાપ ઉપજાવ્યો છે.’ એવું સાંભળીને શુરુનું વચન જેમણે સ્મૃતિમાં રાખેલું છે એવા ધનગિરિએ મુનંદાએ આપેલા પુત્રની પ્રિશ્તા સ્વીકારી. ક્ષોભીમાં પુત્રને લઈને તે શુરુ સમીપે પાછા આવ્યા. શુરુએ વજ્ર જેવા તે બાઝકમાં માર જાળીને તેનું નામ વજ્ર પાડ્યું. તે બાઝકને સાધ્વીઓના ઉપાશ્રયે સોંપ્યો. ત્યાં ઘણી શ્રાવિકાઓ તેની સેવા કરવા લાગી. શ્રીસંઘને પણ તે અતિ પ્રિય થયો. ત્યાં પારણામાં મુર્તા મુર્તા તે બાઝકે અનેક પ્રકારનાં સિદ્ધાંતોનો અભ્યાસ કરતી સાધ્વીઓના મુસ્તયી સાંભળીને અભ્યાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું. અનુક્રમે તે ત્રણ વર્ષનો થયો. તેની માતા ત્યાં દરરોજ આવતી હતી. તે પુત્રને દિવ્ય રૂપવાળો જોઈને મોહમાં મન વિહલ કરી તેને છેવાને આવી. તેણે કહ્યું કે-‘હું મારો પુત્ર લઈ જઈશ.’ ધનગિરિએ કહ્યું કે-‘હું તેને આપીશ નહિ, કારણકે તમે મને આ બાઝક તમારા હાયથીજ અર્પણ કર્યો છે.’ આ પ્રમાણે પરસ્પર વાદ થયો. વિવાદ કરતી મુનંદા શુરુ સહિત રાજાની કચેરીમાં ગઈ. રાજાએ કહ્યું કે-‘તમો વંશને આ પુત્ર સરસ્વો છે, માટે વોહાવવાથી જેની પાસે જાય તેનો આ પુત્ર, એવો ન્યાય ઠીક લાગે છે.’ તે સાંભળીને મુનંદા અનેક સારી સારી

સાવાની ચીમો, ટુંસડી, વિવિધ પ્રકારનાં આમરનો અને વાઙ્મુના ચિત્તને રંજિત કરે-પણ વસ્તુઓ (સ્પર્શકર્તાઓ) મોઢા આગળ મૂકીને પુણે વોઢાવવા લાગી કે-‘હિ પુણ ! આ છે, આ છે.’ પરંતુ તેણે એ પ્રયાણે વોઢની માતાનો મનુલ પગ જોયું નહિ તેથી તે લિખ થઇ. પછી ધનતીરિયે-કયું કે-‘હિ વાઙ્મુ ! અમારી પાસે તો આ ધર્મ ધ્વજ (રમોહરણ) છે, જો તને પમંદ પડે તો તે ગ્રહણ કર.’ પરંતુ સાંપડી, તે વાઙ્મુ દોહતો ઘર પાસે જઈ ધર્મધ્વજને માથે સઢાવી પ્રફુલ્લિત નેત્ર કરીને દુન્ય કરવા લાગ્યો. રાજાએ કહ્યું કે-‘આ પુત્ર દુરનોજ છે.’ સર્વ લોકો તે જોઈને આશ્ચર્ય પામ્યા કે ‘અરે ! આ ધળ વર્ષના બાલકનું જ્ઞાન તો કુઓ !’ પછી સમગ્ર સંબંધ માગણે રુદ સહિત ધ્યાનથી અર્ચાને પોતપોતાના સ્થાને ગયા.

અનુક્રમે તે વાઙ્મુ આઠ વર્ષનો થયો પડછે દુરુપ તેને ઠાણા દીવી. પુત્રના મોહથી મુગ્ધ થયેલી સુતરાઈ પગ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. પછી મુગ્ધ ‘આ વાઙ્મુ મોગ્ય છે’ એ જાણી પોતાના સ્થાને (આચાર્યનું સ્થાનિત કર્યું. લગ્ન પૂર્વે પાનનાર પ્રતે લગ્ન તપ કરનાર એવા વજ્રમુનિને પૂર્વમંથના નિષ કોડ દેવે અર્ચાને વૈશ્વિત્વ સ્થિત અને આકાશમાયિની વિદ્યા આપી.

એકઠા વિદ્યા આદિ અતિશુદ્ધોથી રુક્ત શ્રી વજ્રસ્વામી પાદલીપુત્ર નગર (પદમા) માં સમવસર્ધા. વાંદવાને માટે નગરના લોકો આજ્ઞા. વજ્રસ્વામીએ પગ વિદ્યાના વસ્ત્રો પોતાનું શ્વ વિશેષ કરીને વર્મદેશના આવી. તે દેશનારહે લોકોનાં ચિત્ર વધુ આકર્ષણ અને પગપર વોઢવા લાગ્યા કે-‘અરો ! આ રુત્ત્વદારાન્નો ભપને અનુભવોશ વર્ણાવિલાસ છે.’ પછી દેશનાનો સમાપ્તિ થયે સર્વ લોકો સ્વધ્યાને ગયા અને તે દિવસ બ્યનીત થયો.

હવે તે નગરમાં ‘વનાવટ’ નામનો એક મેટ વસેછે. તેને ‘કલિન્દી’ નામે જાની, સ્વર્વતા પુત્રા છે. તેણે એક દિવસ કોડ આર્યાના સુત્રવા વજ્રસ્વામીના શુભો સાંમલ્યા હતા, અને આર્યા પગ રુક્મિણીની પાસે વારંવાર વજ્રસ્વામીના શુભો કયન કરતી હતી. તેથી તેના ભય, લાવણ્ય. વિદ્યા વિગેરે અતિશુદ્ધોથી મોહિત થઈને રુક્મિણીએ મંત્રિશ કરી કે-વજ્રસ્વામી મિત્રાવ અન્યને હું પરખીશ નહિ. તેણે પોતાના પિતાને પગ કહ્યું કે-‘હું વજ્રસ્વામી મિત્રાવ અન્યને વરવાની નહીં.’ આ પ્રમાણે કેટલોક કાલ બતાવ થયા પછી વજ્રસ્વામીનું આગમન સાંમલ્યોને વનાવટ મેટ પુત્રો, નગરના સ્નેહને ભીંતે વીંતે દિવસે અનેક કોટિ ન્નો મહિન દેશનાઓનાં કરનાં પગ. વવારે સુંદર પત્ની અને અનંકન કરેલો પોતાની પુત્રોને લડને મગવાન્ વજ્રસ્વામી પામે આજ્ઞા. મેટ

હાથ જોડી બોલ્યા કે-‘હે ભગવન્ ! પ્રાણથી પણ અધિક વહાણી એવી આ મારી કન્યાનું રત્નરાશિ સહિત પાણિગ્રહણ કરવા કૃપા કરો.’ ભગવાન્ વજ્રસ્વામીએ કહ્યું કે “હે ભદ્ર ! આ કન્યા મુગ્ધ છે. તે કંઈ પણ સમજતી નથી. અમે તો શુક્તિરૂપી કન્યાના આર્હિગનમાં ઉદયુક્ત હોવાથી અશુચિથી ભરેલી સ્ત્રીઓમાં રતિ પામતા નથી. સ્ત્રીનું શરીર મઠમૂવની સ્વાણ છે. તેને સ્પર્શ કરવો એ પણ અનર્થકારી છે. ” કહ્યું છે કે-

ઘરં જ્વલદયસ્તંત્રઃપરિરંજો વિધીયતે ।

ન પુનર્નરકદ્વારરામાજયનસેવનમ્ ॥

“પ્રજ્વલિત હોદાના ચાંમળાને આર્હિગન કરવું એ વધારે સારું છે, પણ નરકના દ્વારરૂપ સ્ત્રીના જયનનું સેવન કરવું સારું નથી. ” માટે આ મોહના નિવાસરૂપ સ્ત્રીને દેહ પ્રાણીઓને પાશરૂપજ છે. કહ્યું છે કે—

આવર્તઃ સંશયાનામવિનયજવનં પત્તનં સાહસાનાં

દોષાણાં સન્નિધાનં કપટશતમયં ક્ષેત્રમપત્યયાનામ્ ।

સ્વર્ગદ્વારસ્ય વિઘ્નં નરકપુરમુખં સર્વમાયાકરંડં

સ્ત્રીચંત્રં કેન સ્ટ્રુઠં વિપમમૃતમયં પ્રાણિનામેકપાશઃ ॥

“ સંશયોનું ચમલ, અવિનયનું ઘર, સાહસનું નગર. દોષોનો મંદાર, હજારો કપટથી ભરેલ, અવિશ્વાસનું ક્ષેત્ર, સ્વર્ગદ્વારનું વિઘ્ન, નરકપુરનો દરવાજો, સર્વ પ્રકારની માયાનો. કંઢીયો-એવું આ સ્ત્રીરૂપ યંત્ર કોણે સર્જ્યું હશે ? કે જે પ્રાણીઓને વિપમય છતાં અમૃતમય દેવાતું પાશરૂપ છે. ” માટે બ્રહ્મચારીઓને સ્ત્રીનો સંગજ કરવો યોગ્ય નથી અને તેનાં અંગોપાંગ પણ જોત્યાં યોગ્ય નથી. વળી—

સ્નેહં મનોઞ્જવક્રતં જનયંતિ ત્રાવ

નાઙ્ગીભુજસ્તનવિચૂષણદર્શિતાનિ ।

વસ્ત્રાણિ સંયમનકેસવિમોહણાનિ

ભ્રૂહોપકંપિતકટાક્ષાનિરીક્ષણાનિ ॥

“સ્ત્રી કામદેવથી ઉત્પન્ન થયેલા સ્નેહને પેદા કરેછે, હાથભાવથી ભુજા, સ્તન, વિચૂષણ, વસ્ત્ર અને છુટા કરેલા કેસ દેખાડેછે, તેમજ ભ્રુયુદીના આંધેપથી કંપિત કટાક્ષ

પૂર્વક જુદા છે.” વિપત્તિ પળ અધિક વિપત્તિ એવા આ વિષયોનું વર્ણન કરવાથી પળ સર્થ, વાલી માનસ સરોવર ઉપર પ્રાપ્ત થયેલો, વંને પક્ષથી શુદ્ધ, સ્મૃતિ હંસીથી યુક્ત નિર્મલ ધ્યાનરૂપ મુક્તાફલમાં આસક્ત, જહ અને ચૈતન્યના તફાવતને જાણનાર અને માત્ર અને વિભાવનું પ્રયત્નકરણ કરનાર એવા રાજહંસ તુલ્ય આત્માને રુષિર, મજ્ઞા ને ચરવી વહે પૂર્ણ એવા અપવિત્ર સ્ત્રીના દેહરૂપી કૂપમાં વસવું હિત નથી, તેથી આ વિવેક રહિત જનોને યોગ્ય એવી કથાથી પળ સર્થ. હે શ્રેષ્ઠી! જો મારા ઉપર તારી આ કન્યાનો સ્વરો પ્રેમ હોય તો તે પોતાનો અર્થ સાધવા વહે મારા ચિત્તને મહે આનંદિત કરે. એ પ્રમાણેનાં શ્રીવજ્રસ્વામીના વચન સાંમઝીને જ્ઞાનરૂપી દોષક જેને પ્રદીપ્ત થયો છે, સ્વમાત્ર અને વિભાવનું સ્વરૂપ જેણે જાણેલું છે અને અતિ હર્ષથી અશ્રુજલ જેનાં નેત્રમાંથી સ્રવે છે એવા રુચિમણીએ હાથ જોડીને કહ્યું કે- ‘હે સ્વામી! આપનાં કહેલાં વચન પ્રમાણે વર્તવાથી પળ હું કૃતાર્થ છું.’ પછી ધન સાર્ધવાહે તેને આજ્ઞા આપી પટલે તેણે વજ્રસ્વામીનો પાસે દોષા ગ્રહણ કરી અને સમ્યક્ પ્રકારે ચારિત્ર પાઝીને સ્વર્ગે ગઈ.

દશ પૂર્વને ધારણ કરનાર વજ્રસ્વામી અનેક મન્ય જીવોનો ઉપદેશ દેવાવહે ઉદ્ધાર કરી આઠ વર્ષ ગૃહસ્થપણમાં રહી, તુંબાઝીશ વર્ષ ગુરુસેવામાં કાઢી, છત્રીશ વર્ષ યુગ-પ્રધાનપણે વિચરી અઢાશી વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી શ્રી મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણથી પાંચસો ચોરાશી વર્ષ વ્યતીત થયાં પછી દેવપણાને પ્રાપ્ત થયા.

આતુંજ નામ ધર્મ કહેવાય કે જેમાં આઠઠા વધા પ્રભાવવાળામાં પળ આવા પ્રકારની નિર્દોષતા હોય છે. અન્ય જનોએ પળ વજ્રસ્વામીનો પેઠે નિર્દોષી થવું એવા આ કથાનો ઉપનય છે;

इति वज्रस्वामी कथा १६.

अंतेजर पुरबल वाहणेहिं, वरसिरिधरोहिं मुनिवसहा ।

कामेहिं बहुविहेहिय, ठंदिज्जांता वि नेच्छंति ॥ ४ए ॥

“રમણિક સ્ત્રીઓ, નગરો, ચતુરંગિની સેના અને હસ્તિ અશ્વાદિ વાહનોએ કરી- ને, વરશ્રીગૃહ પટલે પ્રધાન દ્રવ્ય મંદારે કરીને અને વહુ પ્રકારના કામ જે પાંચ શદ્ધિ-યોના વિષયો તેણે કરીને નિર્મત્રિત કર્યાં છતાં પણ મુનિદ્રુષ્યો (મુનિશ્રેષ્ઠો) તેને ઇચ્છતા નથી.” ૪૯. એઓ પોતાના ચારિત્રધર્મનેજ ઇચ્છે.

ॐओ भेश्रो वसणं आयास किलेस भय विवांगो अं ॥

मरणं धम्मज्जंसो अरइ अस्थाओ सव्वाइं ॥ ५० ॥

गाथा ४९-मुनिवसमा. बहुविहेहिं. गाथा ५०-विवादः कलहः । अध्याय.

“ છેદન, મેદન, વ્યસન તે કષ્ટ, આયાસ તે પ્રયાસ, ક્લેશ, મય અને વિવાદ તે કલહ, મરણ, ધર્મશ્રેષ્ઠ અને અરતિ આ સર્વ (અર્થથી) દ્રવ્યથી પ્રાપ્ત થાય છે. એ કારણ માટે અર્થ અનર્થોનું મૂલ છે. ૫૦

કાન વિગેરે કપાલાં તે છેદન, તરવાર વિગેરેથી મેદાનું તે અથવા સ્વજનાદિક સાથે ચિત્તમાં મેદ પહોંચે તે મેદન, વ્યસન તે અનેક પ્રકારની આપત્તિ, આયાસ તે દ્રવ્યોપાર્જન માટે પોતાથી કરાતો શરીરનો ક્લેશ, મય તે ત્રાસ તે પરિગ્રહથીજ ઉત્પન્ન થાય છે, દ્રવ્યનેજ મય હોય છે, વિવાદ તે પરસ્પર કલહ દ્રવ્યનાં કારણથી ઉત્પન્ન થાય છે, મરણ તે પ્રાણત્યાગ, ધર્મશ્રેષ્ઠ તે જ્ઞાન ચારિત્રરૂપ ધર્મથી પતિત થવું અથવા સદા-ચારનો લોપ થવો તે અને અરતિ તે ચિત્તોદ્વેગ, આ સર્વ દ્રવ્યના કારણથીજ ઉત્પન્ન થાય છે. માટે દ્રવ્ય સર્વથા ત્યાજ્ય છે.

દોસસયમૂલ જાલં, પુઞ્વરિસિવિવક્ષિયં જહં વંતં ॥

અર્થઃ વહસિ અળથ્યં, કીસ અળથ્યં તવં ચરસિ ॥ ૫૧ ॥

“ હે મુનિ ! જો સેકડો દોષોનું મૂલ કારણ, મત્સ્યવંધનમૂલ જાલની જેવું કર્મ-વંધનું હેતુમૂલ હોવાથી જાલ, પૂર્વ મુનિઓએ વિશેષ પ્રકારે વર્જેલું, દીક્ષા ગ્રહણ કરતી વસ્તુને વર્મેલું-તજેલું અને નરકપાતાદિ અનર્થનું કારણ હોવાથી અનર્થરૂપ એવું અર્થ જે દ્રવ્ય તેને વહન કરે છે, રાખે છે તો પછી શામાટે ફોગટ તપ વિગેરે કષ્ટ કરે છે?” ૫૧ અર્થાત્ જો દ્રવ્ય પાસે રાખે છે તો પછી તપાનુષ્ઠાનાદિ નિષ્ફળ છે; માટે સાધુને તો પરિ-ગ્રહનો સર્વથા ત્યાગ એજ શ્રેષ્ઠ છે. અહીં પૂર્વ મુનિ મહારાજાઓએ એટલે વજ્રસ્વામ્યાદિકે વર્જેલું તજેલું કહ્યું એટલા ઉપરથી આધુનિક સમયના કર્મકાળાદિ દોષથી અર્થનું વહન કરવામાં તત્પર થયેલાઓનું વિવેકીઓએ આલંબન ન છેવું; આલંબન તો પૂર્વ પુરુષોનુંજ છેવું.

વહ વંધ મારણ સેહણાઓ, કોઓ પરિગ્રહ નાથિ ।

તં જહ પરિગ્રહશ્ચિય, જહધર્મો તો નણુ પવંચો ॥ ૫૨ ॥

“ વધ, વંધન, મારણ અને કદર્યનાઓ વિગેરે પરિગ્રહ મેશ્વરવામાં થું નથી જો વધું છે તો એ જાળ્યા છતાં પણ પરિગ્રહ રાસવામાં આવે તો પછી નિશ્ચયે યતિધર્મ તે પ્રપંચ-વિહંબના માત્રજ છે અર્થાત્ દ્રવ્ય રાસવું ને યતિપણુ વતાવવું તે નિઃકેવલ ડગાડું છે.” ૫૨

વિજ્ઞાહરીહિં સહૃસિં, નરિદંદુહિયાહિં અહમંહંતોહિં ॥

જં પત્થિજ્ઞાહ તજ્યા, વસુદેવો તં તવસ્સ ફલં ॥ ૫૩ ॥

ગાથા ૫૧-વાંતં ત્યક્તં, ગાથા ૫૨-સેહણા-કદર્યના, પવંચો, પ્રપંચો.

ગાથા ૫૩-નરિદુહિયાહિં. અહમંહમિકયા.

“ હર્ષ સહિત વિદ્યાધરીઓએ અને એક વીજાની સ્પર્ધાએ રાજપુત્રીઓએ તે અવસરે વસુદેવ કુમારની (પાણિગ્રહણ નિમિત્તે) જે માર્યના કરી તે તેણે પૂર્વ થવે કરેલા (વૈયાવચ્ચરૂપ અભ્યંતર) તપનું ફલ જાણવું. તે કારણ માટે પરિગ્રહને તજી દેને વાઘ અભ્યંતર તપ કરવો તેજ શ્રેષ્ઠ છે”. ૫૨

કિં આસિં નંદિસેણસ્સ, કુલં જં હરિકુલસ્સવિઠલસ્સં ।

આસી પિયામહો સુચરિણ વસુદેવનામુત્તિ ॥ ૫૪ ॥

“ શું નંદિવેણનું કુલ હતું ? નહોતું. તે તો દરિદ્રી દુલ્લ કુલવાળા બ્રાહ્મણ હતા. પરંતુ તે સદનુદ્ધાનથી વિકાલ એવા હરિવંશ કુલના યાદવોના વસુદેવ નામે પિતામહ થયા તે કારણ માટે કુલથી શું ? સદનુદ્ધાન જ આચરવા યોગ્ય છે.” ૫૫

અહીં નંદીવેણનું દર્શાવે જાણવું. ૧૭

નંદિવેણની કથા.

મગધ દેશમાં નંદિ નામના ગામમાં ચક્રધર નામે ચક્રને ધારણ કરનાર એક દરિદ્રી વિમ્બ રહેતો હતો. તેને સોમિલા નામે સ્ત્રી હતી. તેને નંદિવેણ નામે પુત્ર થયો. તે પુત્રનો જન્મ થતાંજ તેના મોતાપિતા મૃગ પામ્યા. તેથી તેના મામાએ તેને પોતાને ઘેર લાવી મોટો કર્યો. પરંતુ યુવાવસ્થામાં પણ તે કદૂપો, મોટા માયાવાલો, મોટા પેટવાલો, ઘાંકા નાકવાલો, ઢીંગળો, ચિકુત નેત્રવાલો, તુટેલા કાનવાલો, પીળા કેસવાલો, પગે હંગડો, પીઠ ઉપર ઘ્રણવાલો, હૈભાગ્યનું નિધાન અને સ્ત્રોત્રોને અપ્રીતિપાત્ર થયો. તે ઘાલક મામાને ઘેર ચાકરનું કામ કરતો હતો તે જોઈ લોકોએ તેને કહ્યું કે-‘અરે ! નિર્માગ્ય શિરોમણિ ! તું પર ઘરે દાસત્વ શામાટે કરેછે? વિદેશ જા, પૈસો મેલવીને સ્ત્રી પરણ. લોકોક્તિ પણ એવી છે કે ‘સ્થાનાંતરિતાની માગ્યાની’ પુરુષનું મારન્ધ્ર સ્થાનાંતરિત હોયછે એટલે તે સ્થાનનેા ફેરફાર કરવાથી મગદ થાય છે.’ આ પ્રમાણેનાં લોકોનાં વચન સાંભળીને અન્ય સ્થાને જવાને ઉત્સુક થયેલા મામેજને તેના મામાએ કહ્યું કે-‘તું પરદેશ શા માટે જાય છે ? મારા ઘરની અંદર સાત પુત્રીઓ છે. તેમાંની એકની સાથે ચારો વિવાહ કરીશ, માટે-અર્હિજ મારા ઘરમાં રહે.’ તે સાંભળી નંદિવેણ તેના મામાને ઘેરજ રહ્યો અને પૂર્વવત્ કામ કરવા લાગ્યો. એક દિવસ નંદિવેણને તેના મામાએ પોતાની સાથે કન્યાને લેવાનો અને તેને પસંદ કરવાનું કહ્યું. સાથે કન્યાઓએ કહ્યું કે-‘હે તાત ! અમે આત્મહત્યા કરશું પણ નંદિવેણને લેશું નહિ.’ આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળીને નંદિવેણ મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘અરે ! આમાં મારાં કર્મનો જ દોષ છે, એનો કાંઈ દોષ નથી. કરેલાં કર્મ મોગવ્યા વિના ક્ષય પામતાં નથી.’ કહ્યું છે કે—

મામા ૫૪ વસુદેવો મામુત્તિ.

કર્મણો હિ પ્રધાનત્વં, કિં કુર્વન્તિ શુભા ગ્રહાઃ ।

વસિષ્ઠદત્તલગ્નોઽપિ, રામઃ પ્રવ્રજિતો વને ॥

“કર્મનું પ્રધાનત્વ છે, તેમાં શુભ ગ્રહો પણ શું કરે ? રામને ગાદીએ વેસવાને માટે વશિષ્ઠ મુનિએ મૂઠૂં આપેલું હતું છતાં પણ તે મૂઠૂં તેને વનમાં જવું પડ્યું.”

આ પ્રમાણે વિચારી દુઃસ્વર્ગમિત વૈરાગ્યવદે તે મામાના ઘરમાંથી નીકળી ફરતો ફરતો રત્નપુર નગરે ગયો. ત્યાં ઉપવનના કોઈ એક ભાગમાં વલ્લરહિત થઈ ક્રીડા કરતું કામરસથી સ્નમત્ત થયેલું. પરસ્પર ગાઢ આલિંગનથી જોડાયેલું સ્ત્રીપુરુષનું જોડું જોઈ નંદિવેષે મનમાં બહુજ સ્તિષ્ઠ થયો અને આત્મહત્યા કરવા માટે વનમાં ગયો. ત્યાં તેને સુસ્થિત નામના મુનિ મળ્યા. મુનિએ કહ્યું કે—હે મુગ્ધ ! આવા અજ્ઞાન મૃત્યુથી તને શો લાભ થવાનો છે ? પૂર્વે અનંતીવાર વિપવાદિકના સેવનથી કોઈ પણ પ્રકારની સિદ્ધિ થઈ નથી; માટે કાંઈક ધર્મકાર્ય કર કે જેથી કાર્યસિદ્ધિ થાય. આ સર્પની ફળ જેવા મયંકર અને પરિણામે અતિ કટુ એવા વિષયસુખથી શો લાભ છે ? વહી રોગનો મંદાર એવું આ શરીર પણ અનિત્ય છે. કહ્યું છે કે—

પણકોની અરુસઠી, લલ્લ્યા નવનવહ સહસ્ત્ર પંચસયા ।

ચુલસી અહિઆ નિરણ, અપશ્ઠાણંમિ વાહિઓ ॥

“સાતમી નરકના અપ્રતિષ્ઠાન નામના નરકાવાસમાં પાંચ ક્રોડ અડસઠ લાલ નવાણું હજાર પાંચશેં ને ચોરાશી વ્યાધિઓ છે.”

તેથી આ અનિત્ય દેહવદે સારશૂત એવા ધર્મને અંગીકાર કર. કારણકે આ મનુષ્યમય અત્યંત દુર્લભ છે અને તે ધર્મ વિના વ્યર્થ છે. કહ્યું છે કે—

સંસારે માનુષ્યં સારં, માનુષ્યે ચ કૌલિન્યમ્ ।

કૌલિન્યે ધર્મિત્વં, ધર્મિત્વે ચાપિ સદયત્વમ્ ॥

સંસારમાં મનુષ્યજન્મ સારરૂપ છે, મનુષ્યજન્મમાં કુલિનપણું સારરૂપ છે, કુલિનપણામાં ધર્મ પાઠવો એ સારરૂપ છે અને ધર્મ પાઠવામાં પણ દયાયુક્ત થવું એ સારશૂત છે.”

૧ આ પ્રમાણેના વ્યાધિ સત્તાગત સર્વ શરીરમાં રહેલા હોય છે. ફક્ત સાતમી નરકના નારકીને વિપાકોદયે વર્તે છે અને અન્ય જીવોને વિપાકમાં વર્તતા નથી, પરંતુ મનુષ્યશરીરના સાઢાત્રણ ક્રોડ રોમરાય કહેવાય છે તેની સાથે સંબંધ કરતાં એકેક રોમરાયે પોષ્ટાન્નને વ્યાધીઓ ગૂળો જાકાય છે.

આ પ્રમાણેની શુભમહારાજની અમુક તુલ્ય દેશના સાંભળીને વિષયતાપથી નિવૃત્ત થઈ તેણે શુભ પાસે દીક્ષા લીધી, અને હગ્રવિહારીપણે શુભની સેવા કરતાં વિચરવા લાગ્યા. તેઓ હઠ્ઠ હઠ્ઠને અંતે પારણું કરવા લાગ્યા અને અત્યંત વૈરાગ્યથી મનને પૂર્ણ કરી ‘દરરોજ મારે પાંચસો સાધુઓની વૈયાવચ્ચ કરવી’ એવો નિયમ ગ્રહણ કર્યો. સાધુનો વૈયાવચ્ચનું મોટું પુણ્ય કશું છે કે—

વૈયાવચ્ચં નિયતં, કરેહ ઉત્તમગુણે ધરંતાણં ।

સત્ત્વં કિર પહિવાઈ, વૈયાવચ્ચં અપ્પહિવાઈ ॥

“ઉત્તમ ગુણ ધારણ કરનારાઓની વૈયાવચ્ચ નિરંતર કર. કારણકે સર્વ ગુણ પ્રતિપાતિ છે અને વૈયાવચ્ચ ગુણ અપ્રતિપાતી છે.”

આ પ્રમાણે વિચારીને નંદિવેળ મુનિ ગામમાં આહાર પાળી વહોરી છાત્રી પછી પોતે સાધુઓને અર્પણ કરીને પારણું કરે છે. આ કારણથી સંઘની અંદર તેની ઘણી પ્રશંસા થઈ. એક દિવસ સૌધર્મી ઇંદ્રે નંદિવેળના નિયમની પ્રશંસા કરી તેને નહિ સર્દ-હતા કે દેવો નંદિવેળના નિયમની પરીક્ષા કરવાને માટે રત્નપુરે આવ્યા એક દેવ નગર બહાર હયાનમાં ગ્લાન મુનિનું રૂપ ધારણ કરીને રહ્યો, અને વીજો દેવમુનિને રૂપે જા-રનો અંદર જ્યાં નંદિવેળ મુનિ જઘ્ઝુ પારણું કરવા કેસે છે ત્યાં આવ્યો. જેવામાં પહેલો ગ્રાસ (કોઠીઓ) મુલમાં મૂકે છે તેવામાં પેલો સાધુવેપવાલો દેવ ત્યાં આવીને બોલ્યો કે ‘અરે! નંદિવેળ ! મારા શુભ નગરનો બહાર હયાનમાં અતિસારના રોગથી પીડા પામે છે અને તું વૈયાવચ્ચ કરનાર કહેવાય છે છતાં નિશ્ચિતપણે યોજન કરવા કેમ બેઠો છે ?’ તેમાં વચન સાંભળતાં જાથમાં જીંધેલો ગ્રાસ છોડી વહ આહાર હપર વજ્જ ઢાંકીને તે સાધુ સાથે નંદિવેળ મુનિ બહાર ચાલ્યા. સાધુદેવે કહ્યું કે ‘અરે ! પ્રથમ દેહશુદ્ધિ કરવાને માટે તું જલ્લ હઈ છે.’ પટલે નંદિવેળ જલ્લ વહોરવા ચાલ્યા. પરંતુ તે જ્યાં જ્યાં જાય છે ત્યાં ત્યાં અશુદ્ધ જલ્લ મળે છે તોપણ તે સ્વિન્ન થતા નથી. એ પ્રમાણ આજ્ઞા નગરમાં બેઠાં ફરતાં છતાં દેવના હપરોષથી તેને શુદ્ધ જલ્લ મળ્યું નહિ. ત્રીજી વાર જલ્લ હેવા ફરતાં જાભાંતરાય કર્મના ક્ષયોપશ્ચની પ્રવલ્લતા થવાથી અને તપલ્લિધથી દેવે કરેલો હપરોષ નિવૃત્ત થતાં શુદ્ધ જલ્લ મળ્યું, તે જલ્લ હઈને દેવમુનિની સાથે ઘનની અંદર ગ્લાન મુનિ પાસે આવ્યા. ગ્લાન મુનિએ નંદિવેળને ઘણાં કર્કશ વચનો કહ્યાં, પરંતુ નંદિવેળ પોતાનો જ દોષ હુણે. મનની અંદર જરાયે ક્રોધથી કહ્યું પિત થતા નથી. તેણે કહ્યું કે ‘હે ગ્લાન મુનિ ! મારો અપરાધ ક્ષમા કરો.’ પટલું બોલી તેનું શરીર જલ્લબંદે સાફ કરી કહ્યું કે ‘હે સ્વામી ! આપ હપાશ્રયે પધારો, જેથી ઔવધ કરવા

બહે સમાધિ પમાડી શકાય.' દેવરૂપ સાધુએ કહ્યું કે-‘હે નંદિવેણ ! મારા શરીરમાં ચાલવાની શક્તિ નથી તેથી હું કેવી રીતે આવું?’ સ્યારે નંદિવેણ ગ્લાન મુનિને પોતાની ત્રાંચ ઉપર બેસાડીને ચાલ્યા. માર્ગમાં તેણે તેના ઉપર અતિ દુર્ગંધવાળી અથુચિ કરી; અને ‘અરે નંદિવેણ ! તને પિકાર છે । કારણકે તું ઉતાવળો ઉતાવળો ચાલે છે, તેથી મને બહુ કદ્દ થાયછે.’ ઇત્યાદિ કદુ વાક્યથી તેની બહુ તર્જના કરે છે, પરંતુ નંદિવેણ તો તીવ્રતર શુભ પરિણામવાળા થયા સત્તા ચિંતવેછે કે ‘આ મહાત્મા કેવી રીતે સ્વસ્થ (નિરોગી) થશે?’ આમ વિચારીને તે બોલ્યા કે-‘અરે ગ્લાન મુનિ ! મારું દુષ્કૃત્ય મિથ્યા થાઓ. હવે હું તમને સારી રીતે લઈ જઈશ’ એમ બોલતા આગલ ચાલવા લાગ્યા. પછી દેવે વિચાર કર્યો કે ‘અહો ! આ મુનિને ધન્ય છે મેં ! તેને અત્યંત રહેદ પમાડ્યા છતાં તે જરા પણ અલિપ્ત થયા નહિ. માટે હંદ્રેલું વચન સત્ય છે.’ આ પ્રમાણે વિચાર કરી દેવમાયાને સંહરી લઈ દિવ્ય રૂપ ધારણ કરીને બોલ્યો કે-‘હે સ્વામી ! હંદ્રે જેવી રીતે તમારું વર્ણન કર્યું હતું તેલુંજ મેં જોયું. પવિત્ર આત્માવાળા તમને ધન્ય છે ! તમેજ ક્રોધને બીજો છે. મારો અપરાધ क्षમા કરો.’ આ પ્રમાણે વારંવાર કહી નંદિવેણ મુનિના પગમાં પડી તે દેવ પોતાને સ્થાને ગયો.

ગોક્ષીર્ષચંદનથી જેના શરીર ઉપર છેપ કરાયેલો છે. એવા નંદિવેણ મુનિ પોતાને સ્થાને આવ્યા. પછી ધના કાઢ મુષી વૈયાવજ કરી નાના પ્રકારના અભિગ્રહોને પાઢ્ઠાં દુષ્કર તપ કર્યું. વાર હજાર વર્ષ પર્યંત ચારિત્રવર્ષ પાઢી પ્રાંત સમયે સંછેલ્લના કરીને દર્શના સંચારા ઉપર બેસી ચતુર્વિધ આહારનો ત્યાગ કર્યો. હવે તે સમયે તેવા કોઈ પ્રકારના કર્મનો હ્રદય થવાથી પોતાનું સંસારીપણાનું દુર્ભાગ્ય યાદ કરી નંદિવેણ મુનિએ પવું નિયારું કર્યું કે ‘આ તપચારિત્રાદિના પ્રમાવયો હું આવતા યજુષ્યમવમા સ્તોમિયઃ થઈ.’ એ પ્રમાણે નિદાન કરી, ઘરણ પાંચીને આઠમા સહસ્ર દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.

દેવલોકથી ચ્યવીને નંદિવેણનો જીવ. સોરીપુર નગરમાં અંધકવિષ્ણુ રાજાની સુમદ્રા રાણીની કુક્ષિમાં સમુદ્રવિજય આદિ નવ મોટા માઈઓ પછી વસુદેવ નામે નાના માઈ તરીકે જન્મ્યો. તેણે પાછલા મવમાં નિદાન કરેલું હોવાથી તે અતિ સૌંદર્યવાન, સુમગ અને લોકપ્રિય થયો. તે નિશ્ચિંતપણે નગરમાં સ્વેચ્છાએ ફરેછે. તેનું રૂપ જોઈ મોઈ પામેલી નગરવાસી સ્ત્રીઓ ઘરકામ છોડી તેની પાછલ મમ્મ્યા કરેછે. લાજવાળી કુલ્લવાન સ્ત્રીઓ પણ પોતાનો વર્મ તજી દેછે આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓનું વ્યાકુલ્પણ જાણી આકુલ થયેલા નગરવાસી લોકોએ સમુદ્રવિજય પાસે આવી અરજ કરી કે ‘સ્વામિન્ ! આ

વસુદેવને ઘરની અંદરજ રાखवा जोहए. कारणके तेना रूपयी मोहित प्रयेली पौतकी-
ओए कुलाचार आदिनो पण त्याग करेछ छे. तेने छीबे कुलांगनाना आचारसी हाँसि
याय छे, अने आ अनाचारने नहि अटकाववायो तमारो पण दोष गणाय छे. ” ए
प्रमाणे सांभळीने समुद्रविजये वसुदेवने योग्य रीते शिखामण आपीने महेछनी अंदर
हाँस्या. ते त्याँ कलाम्यास करवा लाग्या.

एक दिवसे उनाळानी ऋतुर्मा शीवादेवीए गोशीर्षचंदन घसी सोनांजुं कधीछि
अरी दासीना हाये पोताना पति समुद्रविजयने मोकल्युं. मार्गमा वसुदेव बलात्कारयी
उइ तेजुं पोताना शरीर उपर बिछेपन कयुं. तेयी दासीए कहुं के-अटकवाळा छी
सैथीज आधा 'शुश्रुस्थानमां राखवामां आव्या छे. पछी ते संबधी बधो व्यतिकर
सांभळीने पछली राते एकाधी नगरनी बहार नीकळी कोइ स्थानेयी एक मुंतक कोइ
अबी दरवाजा पास तेने बाळीने पछी छर्युं के-‘वसुदेव अब वळी मुओ छे, सैयी
इने नगरना सर्व लोकोए छुछेयी रहेजुं.’ आ प्रमाणे छत्तीने ने नगरमायी नीकळी
गया. प्रातःकाले समुद्रविजये ते वात सांभळीने अति शोक कयो अने विचारवा लाग्या
के-‘अरे! आ मानीए दुष्कलने उचित शुं कयुं? पण हवे शुं करीए? भावि कोइ प्रकारे
अन्यथा थलुं नयी’ वसुदेव पण पृथ्वीमां भ्रमण करता सता नवां नवां रूप, नवानवां
वेष ने नवां नवां आचरणयो भाग्यवशात् हजारो विनाधरनी कन्याओ अने हजारो
राजकन्याओ परण्या. ए प्रमाणे एकसो बीष वर्ष पर्यंत देशाटन करता तेणे ७२०००
छीओतुं पाणिग्रहण कयुं. पछी रोहिणीना स्वयंवरमां आवीने कुञ्जरूपयी तेने परणी,
धादेवा साथे युद्ध करी, चमत्कार देखाही, पोताजुं स्वरूप प्रगट करी समुद्रविजय
आदिने आनंद उत्पन्न कयो. लोको आश्चर्य पाમ्या अने कहेवा लाग्या के “अहो!
आना पूर्व पुण्यनो प्राग्भार तो बहु विशेष जणाय छे.” पछी स्वजनोनी साथे वसुदेव
सोरीपुर नगरे आव्या. अने छेवटे देवक राजानी पुत्री देवकीजुं पाणिग्रहण कयुं. ते
देवकीनीं कुमिथी श्रीकृष्ण वासुदेव उत्पन्न थया अने तेना पुजो शांव, प्रयुञ्ज विनरे
थया. आ प्रमाणे वसुदेव हरिवंशना पितामह थया.

आ सषष्ठि पूर्व भागमा आचरेछा वैयावच्च रूप अभ्यंतर ने छह अहमादि बांछ
तपहुं फल जाणहुं. ए प्रमाणे बीजाओए पण वने प्रकारनी तपने विषे प्रयत्न करबो.

सपरकम राउलवाइएण, सिसे पलाविष निअए ।

गयसुकमालेण खमा, तहा कया जह शि वं पत्तो ॥५५॥

“પરાક્રમવાળા અને રાજાના વંશુ વહુ કાઠનપાઠન કરેલા પૃથા ગજમુકપાઠ મુનિએ પોતાનું મસ્તક વઢતે સતે પળ પૃથી સમા કરી કે જેથી તેઓ મોક્ષ મત્તે પામ્યા.” અહીં ગજમુકપાઠનું દદ્દાંત જાણવું. ૧૮.

ગજમુકપાઠની કથા.

દ્વારિકા નગરીમાં શ્રી કૃષ્ણ નામે વાણદેવ રાજા હતા. તેની માતા દેવકી નામે હતી. ત્યાં શ્રી નેમિનાથ જિનેશ્વર સમવસર્યા. દેવોએ આવીને સમવસરણ કર્યું. નેમિનાથ મગધાને દેશના આર્યા. સમાજનો પોતપોતાના સ્થાને જતાં મદિલપુરમાં રહેનારા હ માઈ સાધુઓ મગધાનની આજ્ઞા હઈ હટ્ટને પારણે વધેના સંવાદે વળ ભાગે નગરીમાં મિહા અર્થે નીકળ્યા. તેમાંના પહેલા વે મુનિ ફરતાં ફરતાં દેવકીના મંદિરે આવ્યા. તેમને જોઈને મનમાં અતિ હસ્તાર્તા દેવકીએ હાહુવદે મતિહામ્યા. તેઓના ગયા પછી ળીજા વે મુનિ પળ ત્યાંજ આવ્યા. તેમનું પળ દેવકીએ માવ પૂર્વક મોદક વહોરાવી સન્માન કર્યું. તેઓના ગયા પછી દૈવયોગે ળીજા વે મુનિ પળ આવ્યા. સરસ્તી આકૃતિવાળા અને અતિ હટ્ટાસ હત્તપ્ર કરનારા તેમને જોઈને દેવકી વિચાર કરવા હામ્યા કે ‘આ પ્રમાણે ંકને ંક ંકાણે ળીજીવાર આહાર માટે આવહું શુદ્ધ સાધુઓને ઘટ્ટું નથી, તેથી આનું શું કારણ હશે ?’ ં પ્રમાણે વિચાર કરી તેમને પૂછ્યું કે—‘હે મહા-જુમાશ ! આ દ્વારિકા નગરી વહુ વિદ્યાલ છે, તેમાં આવકો પળ ળળા છે; તે હતાં વારેવારે અહીં આવવાનું શું પ્રયોજન છે ? શું આ નગરીમાં આહાર મલ્તો નથી ? અયવા શું સાધુઓ વધારે છે ? કે મૂઢથી આવહું યયું છે ?’ ં પ્રમાણે દેવકીએ પૂછવાથી તે સાધુ ળોલ્યા કે—‘હે મુશ્રાશિકા ! અમે હ માઈઓ હીએ. હટ્ટને પારણે પ્રયક્ પ્રયક્ વહોરવા નીકળતાં જુદા જુદા તમારે ળેર આવેલા હીએ. અમે ંક સરસ્તી આકૃતિવાળાં હોવાથી તમને સંશય હત્તપ્રયેલો છે.’ તે સાંમલો દેવકીએ વિચાર કર્યો કે “આ હપ મુનિ સરસ્તી આકૃતિવાળા છે અને કૃષ્ણ જેવા દેસાચ છે. મને પળ ંકોને જોવાથી પુનર્દર્શન તુલ્ય આનંદ થાયદે. પૂર્વે પળ ‘અતિમુક્ત’ મુનિએ મને કર્યું હતું કે ‘તને આઠ પુત્ર થશે.’ તેથી આ મારા પુત્રો તો નહિ હોય ?” ંવો સંદેહ તેને ળયો. ળીજે દિવસે તે નેમીશ્વર મગધાન પાસે ગઈ અને વાર્દિને પૂછવા હાગી કે—‘હે સ્વામિન્ ! ગઈ કાલે હ સાધુઓના દર્શનથી મને ળળો આનંદ ળયો, તેથી તે હપરના અતિ સ્નેહનું શું કારણ છે ?’ મગધાને કર્યું કે—“ ં હપ સાધુઓ તારા પુત્રો છે. કંસના મયથી હરિળમયેથી દેવે તેને જન્મતાંજ હપાડી તેને વદલે મુઢસાના મત્તક પુત્રો મૂકીને મદિલપુરમાં નાગપત્ની ‘મુઢસા’ના ળેર તેમને સાંપ્યા હતા. ત્યાં

તેઓ મોટા થયા. યુવાન વય પામતાં તેઓને વ્રીશ વ્રીશ કન્યાઓ પરણાવી. તેઓ મારી દેશના સાંમલોને વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થવાથી સંસારનો ત્યાગ કરી ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તેઓ કાયમ છઠ્ઠનો તપ કરવા લાગ્યા. આજે છઠ્ઠને પારણે મારા આદેશથી નગરીમાં આહાર અર્થે નોકલ્યા, અને તમારે ઘેર પ્રથક્ પ્રથક્ જોડા છે આવ્યા. તેમને જોવાથી પુત્રસંવંધને લીધે તમને હર્ષ હત્યન્ન થયો. ”

આ પ્રમાણે મગવાનનાં વચન સાંમલોને દેવકી ઘરે આવી પશ્ચાત્તાપ કરતી સતી મનમાં વિચારવા લાગી કે ‘વિકસિત મુલ્લવાળા અને કોમલ હાથ પગવાળા પોતાના પુત્રને જે રમાડે છે અને સ્ત્રીઓમાં વેસાડે છે તે સ્ત્રીને ધન્ય છે ! હું તો અધન્ય અને દુર્માતી છું; કારણકે મેં મારા એક પુત્રને પણ રમાડ્યો નથી. ’ આ પ્રમાણે ચિંતા-યુક્ત થઈને સુમિ તરફ દ્રષ્ટિ રાखી રહેલા પોતાની માતા દેવકીને કુળે દીઠા, પટ્ટે તેમણે ચિંતાનું કારણ પૂછ્યું. દેવકીએ ચિંતાનું કારણ કહી બતાવ્યું. પછી માતાનો મનોરથ પૂર્ણ કરવા માટે અઠમ તપ કરીને તેણે દેવનું આરાધન કર્યું. દેવે આવીને વરદાન આપ્યું કે ‘દેવકીને પુત્ર થશે, પણ તે ઘણા કાલ સુધી ઘરમાં રહેશે નહિ. ’ પશું કહી દેવ સ્વસ્થાને ગયો.

અનુક્રમે સિંહના સ્વપ્નથી સૂચિત પુત્ર થયો. તેનું નામ ‘ગજસુકમાલ’ રાસલામાં આવ્યું, ક્રમે કરીને તે આઠ વર્ષનો થયો. માતાના આગ્રહથી તેને સોમિક બ્રાહ્મણની આઠ પુત્રી પરણાવી. પછી નેમીશ્વર મગવાનની દેશના સાંમલો સંસારની અસારતા જાણી ગજસુકમાલે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું; અને પ્રમુની આજ્ઞા હૃદ સ્પર્શનશ્રુતિમાં કાયો-ત્સર્ગ મુદ્રાપ રજા.

તે અવસરે ફરતાં ફરતાં ત્યાં આવેલા સોમિકે તેને જોઈને કહ્યું કે-‘ આ દુષ્ટે મારી નિરપરાધી વાળાઓને કામદ પરણાવે બગોબો. ’ આ પ્રમાણે હત્યન્ન થયેલ છે દ્વેષ જેને ત્યાં સોમિકે તેના મસ્તક ઉપર માટીની પાલ્લ બાંધીને તેમાં ધગધગતા અંગારા ભર્યા. અગ્નિવદે મસ્તક વલ્લતાં છતાં પણ ગજસુકમાલે અપૂર્વ સમા ચારણ કરી અને શુદ્ધ ધ્યાનવદે અંતકૃત્ કેવલી થઈને મોક્ષે ગયા.

બીજે દિવસે શ્રીકૃષ્ણ પ્રમુને વાંદવા આવ્યા. તેણે પ્રમુને પૂછ્યું કે-‘ ગજસુકમાલ ક્યાં છે ? ’ મગવાને કહ્યું કે-‘ તેણે પોતાનું કામ સાધી લીધું. ’ એમ કરીને પછી તેનું સપલ્લ દર્શાવ કહ્યું. કૃષ્ણે કહ્યું કે-‘ હે સ્વામિન્ ! આ કુર્મ કોણે કર્યું ? ’ મગવા-ને કહ્યું કે-‘ તને જોઈને જેનું હૃદય પાટો ખાય ને મૃત્યુ પામે તેનાથી એ કાર્ય થયું છે એમ સમજજે. ’ શોકમગ્ન થયેલ કૃષ્ણ નગર તરફ પાછા આવતા હતા તેવામાં તેને

સૌમિલ સામો મલ્લયો. મયથી નાસતાં તેનું હૃદય ફાટી જવાથી તેમરણ પામીને શ્રુતિ-
હત્યાના પાપથી સાતમી નરકે ગયો.

ત્રૈયંવાન-ગજસુકમાલે-જે પ્રમાણે ક્ષમા ધારણ કરી તે પ્રમાણે અન્ય પ્રાણીઓપ-
પણ સમગ્ર સિદ્ધિને દેનારી ક્ષમા ધારણ કરવી એવો આ કથાવડે ઉપદેશ છે.

રાયકુલેસુવિ જાયા, મીયાં જરમરણગન્નવસહીણં ।

સાહુ સહંતિ સર્વં, નીયાણવિ પેસપેસાણં ॥ ૫૬ ॥

અર્થ—“રાજકુલમાં ઉત્પન્ન થઈ જતાં પણ જરા મરણ ને ગર્ભાવાસનાં દુઃસ્વથી મય
પ્રાપ્તેલા એવા મુનિ પોતાના ક્ષાસના કરેલા સર્વ ઉપસર્ગો પણ સહન કરે છે.” ॥૫૬॥

પણમંતિ ય પુઠ્ઠવયરં, કુલયા ન નમંતિ શ્રકુલયા પુરિસા ।

પણ્ણો પુઠ્ઠિ જહ્-જણસ્સ જહ્ ચકવટ્ટિમુણી ॥ ૫૭ ॥

અર્થ—“કુલવાન પુરુષો પ્રથમ નમે છે, અકુલીન નમતા નથી. અહીં જેમ ચક્રવર્તી
મુનિ (પૂર્વના) યતીજનને પ્રથમ નમ્યા [તેનું દર્શન જાણવું]. ૫૭. અર્થાત્ પોતે છ
સંહની કદિ હોડોને મુનિ થયેલા છતાં પૂર્વના-દોષા પર્યાયે જ્યેષ્ઠ મુનિને ચક્રવર્તી
મુનિ-પ્રથમ નમ્યા.” ૫૭.

જહ્ ચકવટ્ટીસાહુ સામાઈઅ સાહુણ નિરુવચારં ।

જણિય્થો નચેવ કુવિઓ, પણ્ણો બહુઅત્તણ ગુણ્ણં ॥ ૫૮ ॥

અર્થ—“જેમ ચક્રવર્તી સાધુને (પ્રથમ વીજા મુનિઓને નમસ્કાર ન કરવાથી)
સામાન્ય સાધુનિજ્ઞરપણે તુંકારો કરીને કહ્યું કે તું આ-ધારાથી દોષાપર્યાયે મોટા
મુનિઓને વદના કર) તથાપિ તે વિલક્ષણ કોપાયમાન થયા. નહિ અને જ્ઞાન દર્શન
પ્રાર્થિત મુણવડે-શ્રેષ્ઠ-વહુપણાવાળા મુનિઓને નમ્યા.” ૫૮.

અહીં સામાન્ય સાધુ-તે દોષાપર્યાયે લઘુ સમજવા.

તે ધન્ના તે સાહુ, તેસિં નમો જે શ્રકલ્લા પરિવિરયા ।

ધોસંત્તયમસિદ્ધારં-ચરંતિ, જહ્ થુલિભદ્ધમુણી ॥ ૫૯ ॥

ગાથા ૫૬—મીતાઃ-ઋતાઃ સાહુ. ગાથા ૫૮—ચક્રવટ્ટિ. સાહુ. સાહુણ,
સાહુજ. નિરુવચારં. ગાથા ૫૯—પરિવહિયા. થુલમદ્ધુણો.

અર્થ—“ તે પુરુષ ધન્ય-કૃતપુણ્ય, તે સાધુ-સત્પુરુષ, તે પુરુષને નમસ્કાર થાઓ કે જે અર્કાર્યથી નિવૃત્ત થયા છે. પણ વીર પુરુષો જેમ સ્થૂલિમદ્ર મુનિષ્ઠ આચર્યું-તેમ વ્રત જે ચતુર્થ વ્રત તે અસિંધાર સદશ-સદ્ગતી વાર ઉપર ચાલવાની જેવું આવડે છે પાછે છે.” ૫૯. અહીં શ્રીસ્થૂલિમદ્રનું દ્રષ્ટાંત જાણવું. ૧૯.

શ્રી સ્થૂલિમદ્રનું દ્રષ્ટાંત.

પાટલીપુરમાં નંદ નામે રાજા હતો. તેને ‘શકઢાક’ નામે નાગરજ્ઞાણ જ્ઞાતિનો મંત્રી હતો. તેને લાચલ્લદેવ નામની સ્ત્રી હતી. તેને ‘સ્થૂલિમદ્ર’ નામે મોટો પુત્ર હતો અને બીજો ‘શ્રીયક’ નામે હતો, તથા ‘યક્ષા’ આદિ સાત પુત્રીઓ હતી. સ્થૂલિમદ્ર યુવાવસ્થામાં વિનોદ કરતો સતો એક દિવસ મિત્રોથી પરિવ્રજ થઈ બન જોવાને ગયો. પાછો આવતાં તેને ‘કેશા’ નામની વેશ્યાજ્ઞ જોયો. તેના રૂપથી મોહિત થયેલી તે વેશ્યાજ્ઞ તેને વાત કરવાના મિષ-થી લેહી કરી ચાતુર્યશૂન્યથી તેનું ચિત્ત જાત કરી લીધું. સ્થૂલિમદ્ર પણ તેના શુભ ને રૂપથી રંજિત થઈ તે વેશ્યાને ઘેર રહ્યો; અને તેની સાથે વિષયમુલ્લ મોગવતો સતો તે નવા નવા વિનોદ કરવા લાગ્યો. તેના પિતા પણ પુષ્કલ દ્રવ્ય મોકલવા વહે તેનું હિચિત્ત પૂર્ણ કરવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે ત્યાં વાર વર્ષ સુધી રહેલા સ્થૂલિમદ્રે સાઢીવાર ક્રોડ સોનામહોરને વ્યય કર્યો. તે અવસરે વરુચિ જ્ઞાણને કરેલા પ્રયોગથી શકઢાક મંત્રીનું મરણ થયું. તે વસ્તુ તે નંદ રાજાએ શ્રીયકને પ્રધાનપદ આપવાને માટે બોલાવ્યો. ત્યારે શ્રીયકે કહ્યું કે—‘ હે સ્વામી ! મારો મોટો માઈ કોણ વેશ્યાને ઘરે છે, તે પ્રધાનપદને યોગ્ય છે.’ નંદે જોલા-વાને સેવકો મોકલ્યા; તે આંવ્યો. તેને મંત્રીપદ આપતાં તેણે એકાએક ન સ્વીકાર્યું. રાજાએ કારણ પૂછતાં સ્થૂલિમદ્રે કહ્યું કે—‘ સ્વામીન ! વિચાર કરીને ગ્રહણ કરીશ. ’ રાજાએ વિચાર કરવાની રજા આપી, ઇટલે અઘોકવાટિકામાં એકાંત સ્થિતિ જઈને વિચાર કરવા લાગ્યો કે—‘ આ સંસારમાં કોઈ કોઈનું નથી સર્વ સ્વાર્થી છે.’ કહ્યું છે કે—

દૃક્ષં ક્ષીણફલં ત્યજન્તિ વિહગાઃ શુષ્કં સરં સારસાઃ ॥

પુષ્પં પર્યુષિતં ત્યજન્તિ મધુપા દર્શં વનાંતં મૃગાઃ ॥

નિર્ઘ્રન્યં પુરુષં ત્યજન્તિ ગણિકા મૃષ્ટં મૃપં સેવકાઃ ॥

સર્વઃ સ્વાર્થવંશાક્ષાનોમિરમતે નોં કસ્ય કો વંહ્યજઃ ॥

“ પક્ષીઓ ફલ વિનાના દૃક્ષનો, સારસ પક્ષીઓ જલ વિનાના સરોવરનો, અશ્વરો કરમાયેલાં પુષ્પોનો મૃગો બલેલા બનનો, ગણિકા નિર્ઘન પુરુષો અને સેવકોનો

રાજ્યભ્રષ્ટ થયેલા રાજાનો સ્થાગ કરે છે. માટે સર્વ સ્વાર્થને વશ થઈને રમ્યા કરે છે. વાકી વાસ્તવિક રીતે કોઈ કોઈને પ્રિય નથી.” “ જ્યારે મારા પિતા રાજ્યનાં અનેક કાર્યો કર્યા છતાં પ્રાંતે કુમૃત્યુથી મરણ પામ્યા તો મને આ રાજ્યમુદ્રાથી શું સુલ મળશે. માટે આ અનર્થના કારણભૂત રાજ્યમુદ્રાને ધારણ કરવી તેને ધિક્કાર છે ! અને આ વિષ યસુલને પણ ધિક્કાર છે ! કે જેથી તેને વશ થયેલા એવા મને પિતાના મરણની પણ સ્વર પહો નહિ.” એ પ્રમાણે વિચાર કરી, વૈરાગ્યપરાયણ થઈ, પંચમુષ્ટિ લોચ કરી, શાસન-દેવીએ આપેલા સાધુવેષને ધારણ કરી, રાજાની સમામાં આવીને તેણે ધર્મલાભ આપ્યો. આ જોઈ સકલ સમા આશ્ચર્ય પામી. નંદ રાજાએ પૂછ્યું કે-‘ આ શું કર્યું ? ’ સ્થૂલિભદ્રે કહ્યું કે-‘ મેં સારી રીતે વિચાર્યું અને પછી કરવા યોગ્ય લાગ્યું તે કર્યું. ’ એમ કહી શ્રી સંશ્રુતિવિજય આચાર્ય પાસે જઈ વિધિપૂર્વક ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું.

આ હકીકત સાંભળી કોશા અતિ દુઃખિત થઈ આંશમાં અશ્રુ છાવી વિરહાતુરપણે વિવિધ પ્રકારના વિકાપ કરવા લાગી કે-‘ હે ચતુર ચાણાક્ય ! તમે રાજ્યમુદ્રા તજીને મિત્રામુદ્રા શામાટે અંગીકાર કરી ? હે પ્રાણનાથ ! મારે તમારા વિના કોનો આધાર છે ? હવે હું શું કરું ? કેવી રીતે જીવું ? ’ એવી રીતે અનેક પ્રકારનાં વિરહવાક્યો બોલવા લાગી.

અહીં સ્થૂલિભદ્રને ઘણા દિવસો વ્યતીત થતાં ચાતુર્માસ ઉપર એક સાધુએ શુભ પાસે આવીને કહ્યું કે-‘ સિંહગુફા પાસે ચાતુર્માસ કરવા ઇચ્છું છું. ’ એ પ્રમાણે આજ્ઞા મળી પટલે વીજા મુનિએ કહ્યું કે-‘ હું સર્પના વીલ પાસે ચાતુર્માસ કરવા ઇચ્છું છું. ’ વીજા મુનિએ કહ્યું કે-‘ હું કુવાની અંતરાલે રહેલ લાકડા ઉપર (ખારવટ ઉપર) ચાતુર્માસ કરવા ઇચ્છું છું. ’ ત્યારે ચોથા સાધુ સ્થૂલિભદ્રે કહ્યું કે-‘ હું કોશા વેશ્યાના ઘરમાં ચાતુર્માસ કરવા ઇચ્છું છું. ’ શુભ યોગ્યતા જાણીને ચારે મુનિને આજ્ઞા આપી.

સ્થૂલિભદ્ર શરૂને નમીને કોશા વેશ્યાને ઘેર ગયા. તેને આવતાં જોઈ કોશા અતિ હર્ષિત થઈ અને સામે આવીને પગમાં પડી. તેની આજ્ઞા છૂડી સ્થૂલિભદ્ર તેની ચિત્રશાલામાં ચાતુર્માસ રહ્યા. તે હમેશાં ષટ્સનો આહાર કરે છે, સમય પણ વર્ષા ઋતુનો છે, નિવાસ ચિત્ર-શાલામાં છે, પ્રીતિ કોશાની છે, અને પરિચય વાર વળેનો છે. વઢી નેત્ર ને મુલ્લનો વિકાસ, હાથબાવ, ગાન, વાન, માન, વીળા ને મુદંગના મધુર શબ્દો સહિત નાટ્યવિનોદ વિગેરે નાના પ્રકારના વિષયોને સ્થૂલિભદ્ર આગળ પ્રગટ કરતી અને પોતાનો હાથમાવ વતાવતી કોશા કહે છે કે-‘ હે સ્વામિન્ ! સ્વામીન એવી કામિનોનાં કુચસ્પર્શ અને આલિંગન આદિ છોરીને આંખ કઠોર તપ શામાટે કરો છો ? ’ કહ્યું છે કે—

સંદેહેઽધરપદ્ધવે સંધકિતં હસ્તાપ્રમાધુન્વતી ।

મામા મુંચ શઠેતિ કોપવચનૈરાનર્તિતશ્રૂલતા ॥

સીત્કારાંધિતલોચના સરજસં યૈરચુંબિતો માનિની ।

પ્રાસં તૈરમૃતં શ્રમાય મથિતો મૂઢૈસ્સુરૈઃ સાગરઃ ॥

“ અપર પલ્લવનો દંશ કરતાં ચકિત થઈને હસ્તના અગ્ર માગને ધૂળાવતી, અને ‘નહિ નહિ, હે શઠ ! છોડી દે’ એ પ્રમાણે કોપવચન બોલવા સાથે શ્રૂલતાને નચાવતી તથા સીત્કારથી સત્કાર કરાયેલાં જેનાં નેત્ર છે એવી માનિનીને જુસ્સાથી જેણે ઝુંબન કરેલું છે તેઓએ સ્વરં અમૃત મેઢમ્યું છે એમ હું માનું છું, વાકી મૂઢ. દેવતાઓએ તો ફોગદ અપને માટેજ સમૃદ્ધ મથેલો છે.” તેથી હે સ્ફુલિભદ્ર ! આત્યાગ સાધવાનો સમય નથી, માટે મારી સાથે થયેન્ન વિષયમુક્ત યોગવી તેનો સ્વાદ લ્યો. ફરીથી આ મદ્-વ્યજન્ય પામવો દુર્લભ છે. અને આ યૌવન પણ દુર્લભ છે. માટે હે સ્વામિન્ ! હમણા તો મારા અંગસંગથી સ્પર્શ થયેલું મુક્ત યોગવો. પાછળથી દુઝાવસ્થામાં આ તપ કરવો તે ઘટિત છે. ” તે સાંમઝીને સ્ફુલિભદ્ર બોલ્યા-“હે મદ્રે ! અપવિત્ર અને મહામૂત્રનું પાન એવા કામિનીના શરીરને આલિંગન કરવાને કોણ રુચે ? કહું છે કે-

સ્તનો માંસપ્રંયો કનકકલશાવિત્યુપમિતો ।

મુખં શ્લેષમાગારં તદપિ ચ શશાંકેન તુલિતમ્ ॥

જવન્મૂત્રવિલગ્નં કરિવરશિરઃસ્પર્શિજધનં ।

મૂઢુર્નિધં રૂપં કવિજનવિશેષૈર્નુસ્કૃતમ્ ॥

“ સ્તનો માંસની માંડ છે છતાં કવિજનોએ તેને સોનાના કલ્પશની ઉપમા આપી છે, મુક્ત શ્લેષ (કપ)નું સ્થાન છે તોપણ કવિઓએ તેની ચંદ્ર સાથે સરસામણી કરી છે અને સ્વતા મૂત્રથી વ્યાપ્ત એવા જધનને હાથીના મંદસ્થલની સાથે સરસાવ્યું છે. એ પ્રમાણે વારંવાર નિંદવા લાયક સ્ત્રીના સ્વરૂપને કવિઓએજ વિશેષ મહત્ત્વ આપી છે.” કહી—

વરં જ્વલદયસ્તંત્રઃ, પરિરંભો વિધીયતે ।

ન પુનર્નરકદ્વારરામાજધનસેવનમ્ ॥

“તપાવેલા લોઢાના ચાંમલાને આલિંગન કરવું એ સારું છે, પરંતુ નરકના દ્વાર રૂપ સ્ત્રીના જધનનું સેવન કરવું એ સારું નથી.” વળી એક વસ્તુના સ્ત્રીસંયોગથી અનેક ખીંચાનો ઘાત થાય છે. કહું છે કે-

મેહુણસન્નારુહો, નવચ્છરુસ્વં હૃણેહ સુહુમજીવાણં ।

તિથ્યયરાણં ઋણિયં, સદ્દિશ્યઞ્ચ વ્યત્તેણં ॥

“ઐશ્વર્યસંજ્ઞાને વિષે આરુહ્યચ્છેદો જીવ નવ છાત્ર સૂક્ષ્મ જીવેને હણે છે એ તીર્થંકર ભગવંતે કહેલું છે. તેને વ્યત્તન પૂર્વક સર્વહર્ષું.

બહી હે કોશા ! આ વિષયો અનેકવાર મોગન્યા છતાં તેનાથી તૃપ્તિ થતી નથી. કહું છે કે—

અવશ્યં યાતારશ્ચિરતરમુષિત્વાપિ વિષયં ।

વિયોગે કો મેદસ્ત્યજતિ ન જનો યત્સ્વયમમૂન ॥

વ્રજંતઃ સ્વાતંત્ર્યાદતુલપરિતાપાય મનસઃ ।

સ્વયં રચક્ત્વા હ્યેતે શિવસુખમનંતં વિદધતિ ॥

“આ વિષયો છાંવા વચ્ચે મુશી રહીને પણ છેલ્લે જનારા છે એ તો નક્કી છે. તો પછી તેના વિયોગમાં ફેર શો છે કે જેથી માણસો પોતાની મેલે વિષયોને છોડતા નથી; કેમકે જો એ વિષયો પોતાની મેલે આપણાથી છુટા પડે છે તો મનને અતિ પરિ-
તાપ ઉત્પન્ન કરે છે. પણ જો આપણે પોતેજ સુશીથી તેનો ત્યાગ કરીએ છીએ તો તે મોક્ષમુક્ત આપે છે.” યદ્દલા માટે સર્પની ફળ જેવા આ વિષયોને છોડી દઈ શીલ રૂપી અલંકારથી તારા સુંદર અંગને અલંકૃત કર. આ મનુષ્યમય ફરોથી મલ્લનો મુલ્લકેલ છે, અને તે મલ્લ મલ્લ વિના દારી જડશ. કારણ કે સર્વ કાર્યોમાં ઉત્તમ કાર્ય મલ્લ છે. કહું છે કે—

ન ધમ્મકજ્ઞા પરમસ્થિ કલ્લાં, ન પાણિહિંસા પરમં અકલ્લાં ।

ન પેમરાગા પરમસ્થિ વંધો, ન બોહિલાભા પરમસ્થિ લાજો ॥

ધર્મકાર્યથી ઉત્કૃષ્ટ વોણું કોઈ કાર્ય નથી, માણીની હિંસા ઉપરાંત વીજું કોઈ અકાર્ય નથી, પ્રેમરાગથી વિશેષ કોઈ વંધન નયો, અને બોધિ (સમ્યક્) ના લાભ ઉપરાંત વીજો કોઈ પરમ લાભ નથી. ” ઇત્યાદિ ઉપદેશ આપીને જેનું મન ચાલેલું છે એવી કોશા બોલી કે—“ હે કંદર્પનુ વિદારણ કરનાર ! હે શાસનનો ઉદ્યોત કરનાર ! હે મિથ્યાત્વને નિવારનાર ! તમને ધન્ય છે, તમેજ સ્વસ્થ જીવિતનુ ફલ મેલ્લ્યું છે. હું અધન્ય છું, મેં તમને વહુ રીતે ચલાવવા પ્રયાસ કર્યો પણ તમે ચલ્યા નહિ. હવે કૃપા કરીને સમ્યક્ત્વ આપીને મારો ઉદ્ધાર કરો. ” આ પ્રમાણે કહીને સ્થુલિમદ્રની પાસે સ-
મ્યક્ત્વના ઉચ્ચાર પૂર્વક વાર વ્રત અંગીકાર કરી તે કોશા પરમ આંધિકા થઈ. તે સાથે

‘राजाए मोक्षलेख पुरुष शिवाय अन्य पुरुषनो वचनयी पण, हुं स्वीकार करीत नहिं’ ए प्रमाणे भोग संबंधी पक्कखाण लीधुं, तेमन जीव अनीब आदि तत्त्वोनो पण जाणकार यह.

ए प्रमाणे कोशा वेश्याने प्रतिबोध पमाडी चातुर्मास पूर्ण करी स्थूलिमद्रत्न श्री संभूति विजयाचार्यनी पासे आव्या. पेला त्रण मुनिओ स्थूलिमद्रनी पहेलां आव्या हता. गुरुए ते त्रणेने ‘दुष्कर कार्यं कर्तुं’ ए प्रमाणे एकवार कहीने मान आप्पुं हतुं; परंतु स्थूलिमद्र मुनिने ‘दुष्कर कार्यं कर्तुं’ एम त्रणवार कही घणा आदर पूर्वक मान आप्पुं. ते जोइ सिंहशुफावासी मुनिना मनमां मत्सर आव्यो के “शुद्धनो विवेक तो जुओ के तेओए क्षुधा ने तृपाथी पीढायेला अओने ‘दुष्कर कर्तुं’ एम मात्र एक वखत कहुं, अने घट्टरसने खानार तथा मोह उपजावे एवा स्थाननी अंदर रहेनारने ‘दुष्कर दुष्कर कर्तुं’ एम त्रण वखत कहुं.” ए प्रमाणे तेणे मनमां मत्सर धारण कर्यो.

हवे एक दिवस नंद राजानी आह्वायी कोह रथकार कोषा वेश्याना मंदिरे आव्यो. तेनी बारीमां रहीने तेणे बाणसंधान विद्यायी आज्ञाफलनी छुंन त्यां वेठा वेठा आणी पोतानी कला बत्तावी, एटले कोशाए पण पोताना आगणामां सरसवनो दग-ळो करावो, तेना उपर सोय मूकी, नेना उपर एक पुष्प मूकोनेतेना उपर नृत्य कर्तुं. ते जोइ रथकार चमत्कार पायीने बोल्हो के—‘आ अति दुःकठिन काम छे.’ त्यारे कोशाए कहुं के—

न दुष्करं अंबयलुंबतोरुणं, न दुष्करं सिरसव नच्चिआए ॥

तं दुष्करं तं च महानुत्तावं, जं सो मुणी पमयवणंमि वुच्छो ॥१॥

“आंबानी छुंन तोडवी ते दुष्कर नहिं तेमज सरसव उपर नाचवुं ते पण दुष्कर नहिं; दुष्कर तो ए छे के जे ते महानुत्तावं स्थूलिमद्रे कर्तुं अने प्रमदा रुपी वनमां मोह न पामतां शुद्ध रक्षा.”

गिरौ गुहायां विजने वनान्तरे, वासं श्रयंतो वशिनः सहस्रशः ।

हर्म्येति रम्ये युवतीजनान्तिके, वशी स एकः शकडालनंदनः॥२॥

“पर्वतमां, गुफामां, एकांतमां अने वननी अंदर निवास करीने इंद्रियोने वश राखनारा हजारो छे, पण अति रम्य हवेलीमां अने लीजननी समीपमां रहीने इंद्रियो-ने वश राखनार तो ते शकडालनंदन एकज छे.”

યોઽન્નો પ્રવિષ્ઠોઽપિ હિ નૈવ દગ્ધશ્ચિન્નો ન સ્વરૂપાગ્રકૃતપ્રચારઃ ।

કૃષ્ણાહિરંધ્રેઽપ્યુષિતો ન દૃષ્ટો નોક્તોજનાગારનિવાસ્યહો યઃ ॥૩॥

“જે અગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યા છતાં પણ બઢેલ નથી, સ્વદ્ગતી ધારા-ઉપર ગતિ કરતાં છતાં હેદાયલ નથી, કાઢા સર્પના દર પાસે વાસ કરતાં છતાં જેને દંશ થયો નથી અને અંજનના ઘરમાં વાસ કર્યા છતાં પણ જેને ઢાઘ લાગ્યો નથી એવા તો તે સ્થૂલિ-મદ્ર-પ્રકર છે.”

વેશ્યા રાગવતી સદા તદનુગા ષડ્ભીરસૈર્ભોજનમ્

શુદ્રં-ધામ મનોહરં વપુરહો નવ્યો વયઃસંગમઃ ।

કાલોયં-જલદાવિલસ્તદપિ યઃ કામં જિગાયાદરાત્

તં વંદે યુવતિપ્રવોધકુશલં શ્રીસ્થૂલિજદ્રં મુનિમ્ ॥૪॥

“પૂર્વની પ્રીતિવાલી વેશ્યા અને તે પણ સર્વદા અનુકૂલ વર્તનારી, ષટ્સયુક્ત ભોજન, સુંદર મહેલ, મનોહર શરીર, શુભાવંશ્યા અને વર્ષાક્રતુ-આટલાં વર્નાનો યોગ છતાં પણ જેણે આદરથી કામને જીત્યો એવા યુવતિજનને પ્રતિવોધ પમાડવામાં કુશલ સ્થૂલિમદ્ર મુનિને હું વંદું છું.”

રેં કામ વામનયના તવ મુખ્યમસ્ત્રં

વીરા-વસંતપિકપંચમચંદ્રમુખ્યાઃ ।

ત્વત્સેવકા હરિવિરંચિમદેશ્વરાચ્યા

હા હા હતાશ મુનિનાપિ કથં હતસ્ત્વમ્ ॥ ૫ ॥

“હે કામ ! વામનયના- તારું મુખ્ય અસ્ત્ર છે, વસંતઋતુ, કોકિલ, પંચમ સ્વર અને ચંદ્ર વિગેરે તારા સુમતો છે, અને વ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા મહેશ્વરાદિ તારા સેવકો છે, છતાં દિલ્હીરીની વાત છે કે હે મનનાથ ! તું એક મુનિથી કેવી રીતે હણાયો ?”

શ્રીનંદીષેણરથનેર્મિમુનીશ્વરાદ્રં

બુદ્ધ્યા ત્વયા મદન રે મુનિરેષ દૃષ્ટઃ ।

- જ્ઞાતં ન નેમિમુનિજંવૃસુદર્શનાનામ્

તુર્યો જિવિષ્યતિ નિહત્ય રણાંગણે મામ્ ॥ ૬ ॥

“હે કામદેવ ! તે નંદીધેન; રથનેધિ અને આદ્રકુમાર મુનીશ્વરનો બુદ્ધિથી આ સ્થૂલિમદ્ર મુનિને જોયેલા કે તે વ્રણની સાથે આ ચોથા થશે; પણ તે એ જ જાણ્યું કે આ તો રણાંગણમાં મને હણીને નેમિનાથ, જંબુધ્રુવિ ને સુદર્શન શેઠ એન્નગની સાથે થોડા થશે ?”

શ્રીનેમિતોપિ શકમાલસુતં વિચાર્ય

મન્યામહે વયમમું મટમેકમેવ ।

દેવોઽદ્રિદુર્ગમધિરુહ્ય જિગાય મોહં

યન્મોહનાલયમયં તુ વશી પ્રવિદ્ય ॥ ૭ ॥

“શ્રી નેમિનાથથી પણ વિચાર કરતાં અમે તો સ્થૂલિમદ્રનેજ એક મહાન-ચોથો ગણીએ છીએ; કારણકે શ્રી નેમિનાથે તો ગિરનાર દુર્ગનો આશ્રય કરીને મોહને જીત્યો છે, પણ હૃદયોને વશ રાખનાર આ સ્થૂલિમદ્રે તો મોહના ઘરમાં મવેશ કરીને, તેને જોતી છીએ છે. ”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને કોશાણ સ્થૂલિમદ્ર મુનિનું ધનું સ્વરૂપ રથકારને કહી વતાવ્યું કે વાર વર્ષનો મારી સાથે-પૂર્વ પરિચય છતાં મારા ઘરમાં આવીને કિંચિત્માત્ર પણ ચલિત થયા નહિ; માટે સ્વરેસરા તો તેજ દુષ્કર કાર્યના કરનારા છે. ફહુંછે કે-

પુષ્પફલાણં ચ રસં, સુરાઈ મહિલયાણં ચ ॥

જાણંતો જે વિરહ્યા, તે દુષ્કરકારણ વંદે ॥

“પુષ્પ ફલાદિકનો રસ; મદિરા વિગેરેનો સ્વાદ અને સ્ત્રીઓનો વિલાસ, તેને જાણતાં છતાં અર્થાત્ જાણીને પણ જે વિરમ્યા તેજ દુષ્કરકારક છે તેને હું નમસ્કાર કરું છું. ”

इत्यादि स्थूलिमद्रनां स्तुतिवचनोपि प्रतिबोध पायेला रथकारे-स्थूलिमद्र मुनि पासે जाऽने चारित्र छीधुं. स्थूलिमद्र मुनि पण अनुक्रमे अर्थ सहित दश पूर्वतुं अने सूत्र मात्रयी वाकीना चार पूर्वतुं अध्ययन करी, चतुर्दश पूर्व्यां छेला यह; घणा भव्य जो-बोने प्रतिबोध पमाडी, पोतानी निर्मल कीर्तियों आखा जगतने उज्ज्वल करी अने सर्व जनोमां प्रसिद्धि पामी, त्रीश वर्ष धरमां, चोवीस वर्ष व्रतमां अने पोस्ताळीश-वर्ष युग धानपणामां-ए-प्रमाणे नवाणुं वर्षतुं आंगुल्य पाळीने महावोर स्वामीयी बसो पंदर-पा वर्षे स्वर्गे गया.

ए प्रमाणे जेम स्थूलिभद्रे दुर्धर व्रतने धारण करी चोराशी चोवीशी सुधी पो-
तानुं नाम ह्मुख्युं तेम अन्य मुनिओए पण गुरुनी आह्मने अनुसरी ग्रहण करेला व्रतने
पाळीने कीर्तिवंत थवुं.

विसयार्सिपंजरमिव, लोए असिपंजरंमि तिख्खंमि ॥

सिंहा व पंजरंगया, वसंति तवपंजरे साहु ॥ ६० ॥

अर्थ—“ लोकने विषे जेम तीक्ष्ण खड्गना पंजरथी भय पामेळ सिंह काष्ठना पांज-
रायां वसे छे तेम विषय रूप खड्ग पंजरथी भय पामेळा मुनिओ तप रूप पंजरमां वसे
छे, अर्थात् वार प्रकारनो तप आचरे छे.” ६०

विषय पांच इंद्रियोना शब्दादि जाणवा. तद्रूप पंजरथी अथवा तत्तुल्य जे स्त्रीलोक
तेथी भय पामेळा मुनिओ संसार तजी दइ चारित्र अंगीकार करीने बाह्य अभ्यंतर तपने
आचरे छे, एदछे तप रूप पंजरमां वसे छे.

जो कुणइ अप्पमाणं, गुरुवयणं नय लहेइ उवएसं ।

सो पच्छा तह सोअइ उवकोसघरे जह तवस्सी ॥ ६१ ॥

अर्थ—“ जे प्राणी આત્મમાન કરે છે અર્થાત્ પોતાના ગુણનું અભિમાન કરે છે અને
ગુરુના વચનને—ઉપદેશને—આહ્મને અંગીકાર કરતો નથી તે પ્રાણી પાછલ્લથી एवો શોક
કરે છે કે જેવો ઉપકોશાને ઘરે ગયેલા તપસ્વી મુનિએ કર્યો.” ૬૧

‘અહીં જે ગુરુના વચનને અપ્રમાણ કરે છે’ એમ કહ્યું છે ત્યાં ‘જે ગુરુના ઉપદેશ-
ને માનતો નથી’ એવો અર્થ પણ થાય છે.

स्थूलिभद्रजीनी ईर्ष्याथो कोशा वेद्यानां वहेन उपकोशा वेद्याने घरे गयेला
सिंहगुफावासी मुनि जे चतुर्मासमां चारे मासना उपवास करीने सिंहनी गुफाने मुखे
कायेत्सर्गे रहेता हता तेमनुं दृष्टांत अहीं जाणवुं. २०

सिंहगुफावासी मुनिनुं दृष्टांत.

एक दिवस पाटलीपुरमां श्रीसंभूतिविजय आचार्यना सिंहगुफावासी शिष्ये स्थूलि-
भद्र उपर ईर्ष्या करी बीजुं चातुर्मास कोशा वेद्यानो वेन ‘उपकोशा’ वेद्यानं घेर कर-
वानी गुरु पासो आन्ना मागी. गुरुए अयोग्यता जाणी आह्मा आपो नहि. गुरुए कहुं के—

गाथा ६०—सिंहा.

गाथा ६१—नयलएइ. न लहेइ.

‘ हे महाजुभाव ! त्वां तमारं चारित्र रहेशे नदि. ’ ए प्रमाणे गुरुए बायां छतां पण ते त्वां गया अने चातुर्मास निवासने माटे याचना करी; ते साथे कहुं के ‘ जेदुं स्थूळि-भद्रने रहेवा आप्युं हतुं तेदुं स्थान मने रहेवा आपो. ’ तेणे ते आप्युं. पाछळ्यी उप-कोशाए जाण्युं के ‘ आ मुनि स्थूळिमद्रनी ईर्ष्या करीने अहीं आवेला छे, तेथी हुं स्थूळिमद्रना गुणमां ईर्ष्या कर्यातुं फळ तेने बतावुं. ’ ए प्रमाणे विचार करी रात्रए त-माम प्रकारनां अलंकारो धारण करी, कामदेवने जेणे सजीवन कर्यो छे, जेनां पद्मलोचन प्रफुल्लित थयां छे, जेनां मणिजडित नूपुरो रणकार करे छे, जेणे कवितटमां शब्द करती मेखला धारण करी छे, मुखमां तांबूल चाबी रही छे, मधुर स्वरथी जेणे कोकिलना स्वरने पण जीती लोथो छे एवी ते उपकोशा हावभाव बतावती मुनि आगळ आवी. कदास नांखती अने अंगोपांगने मरदती एवी ते मृगलोचनाने जोइ मुनिर्दुं मन सुस्थिर हतुं छतां पण परवश यह गयुं. अहो ! कामविकार खरेखर दुर्जय छे. कहुं छे के-

विकलयति कलाकुशलं, हसति शुचिं पंडितं विरुंबयति ।

अधरयति धीरपुरुषं, क्षणेन मकरध्वजो देवः ॥

“ कामदेव क्षणमात्रमां कलाकुशलने विकल बनावे छे, पवित्रने हसी कहाडे छे, पंडितने विटंबणा पमाडे छे अने धीर पुरुषने पण अधैर्य वनावी देखे. ”

बळी कहुं छे के-

मत्तेजकुंभदलने भुवि संति शूराः

केचित्प्रचंडमृगराजवधेऽपि दक्षाः ।

किंतुब्रवीमि बलीनां पुरतः प्रसह्य

कंदर्पदर्पदलने विरला मनुष्याः

“ आ पृथ्वी उपर मदीन्यच गजेन्द्रना कुंभस्थलने दळी नांखवामां शक्तिवान-शूर-वीर एवा मनुष्यो पण होय छे, तेमज प्रचंड केसरीसिंहनो बध करवामां कुशल एवा मनुष्यो पण होय छे; परंतु बलवानोनी आगळ हुं आग्रह पूर्वक कहुं छुं के कामदेवना दर्पतुं दळन करवामां कुशल-शक्तिमान एवा मनुष्यो तो विरलान होय छे. ”

पछी ते सिंहशुफावासी मुनिए कामथी परवश बनी जइने उपकोशा पासे भोगनी मार्यना करी. त्यारे तेणे कहुं के-‘ अये निर्धननो आदर करता नथी, माटे प्रथम धन लाबो अने पछी इच्छा भुजव बतेतों ’ ए प्रमाणे सांभळी धन मेळववाना उपाय

संबंधी चिंतन करतां तेने याद आव्युं के 'उत्तर दिशामां नेपाल देशनो राजा अपूर्व (नवा) साधुने लक्ष मूल्यतुं रत्नकंबल आपे छे, माटे त्यां जइ, रत्नकंबल छावी, आनी साथे विषयमुख सेवीने मनइच्छित परिपूर्ण करूं.' आ ममाणे विचारी वर्षाकालमां मेघनी पुष्कळ दृष्टि यती हती छतां नेपाल देश प्रति प्रयाण कर्युं. घणा जीवोतुं उपमर्दन करतो अने अनेक कष्टो सहन करतो केटलेक दिवसे ते नेपाल देशे पहांच्यो, अने आंशिर्वाद् पूर्वक राजानो पासो रत्नकंबल माग्युं. राजाए ते आप्युं. ते लइने पाछा फरतां मार्गमां चोरोए छंडी लोघुं, तेथी तेणे फरीवार नेपाल जइ राजाने अरज करी एटले तेने फरीथो रत्नकंबल आपवामां आव्युं. ते रत्नकंबलने बांसमां नाखी गुप्त रीते छावतां चोरनी पाळना पोपटे चोरोने ते जणाववाथी तेओने तेने वेरी लोघो अने कहुं के 'एक छाखनी किंमततुं रत्नकंबल तारी पासो छे ते बताव.' तेणे कहुं के- 'मारी पासो कइ नथी.' चोरोए कहुं के- 'अमारो आ पोपट खोडु बोळे नहि माटे सत्य बोळ, अमे ते-छइथुं नहि.' तेथी तेणे सत्य कहेवाथी भिक्षुक जाणीने तेने जवा दीधो. अनुक्रमे ते पाडलीपुर आव्यो अने रत्नकंबल उपकोशाने आप्युं. तेणे तेनावळे पोताना पग छुंछीने तेने दूर अपवित्र स्थानमां फेंको दीधुं. त्यारे साधुए कहुं के 'अरे भिर्माणिणी ! आ तें थुं कर्युं ? आ रत्नकंबल अतिदुर्लभ छे.' ते सांभळी वेइयाए कहुं के- "ताराथी बळी बीजो कोण निर्माणीमां शिरोमणि छे ? में तो आ लक्ष्य मूल्यतुं रत्नकंबल अपवित्र जग्यामां नाखी दीधुंछे, पण तें तो अमूल्य एवा ज्ञान दर्शन चारित्र्य रूप रत्नत्रय के जे अनंत भवमां पण पामवा दुर्लभ ते नट बीट पुरुषने थुंकवाना पात्र जेवा अने अपवित्र मळमूत्रथी भरेळा एवा मारा देहमां फेंकी दीधो छे; माटे बगर विचार्युं करनार एवा तने धिकार छे ! आ मनुष्यमव दुर्लभ छे, तेमां पण उत्तम कुळ दुर्लभ छे; तेमां धर्मतुं श्रवण दुर्लभ छे, तेमां श्रद्धा रूप तत्त्व दुर्लभ छे, अने तेमां पण साधुधर्माचरण तो अति दुर्लभ छे. ते छतां मुक्तिते देनारा साधुत्वने तजी दइ मारा अंगमां मोह पामी वर्षाकाले नेपाल देशमां गमन करी बहु जीवोनो घात करवा पूर्वक चारित्र्यनो त्याग करवाथी दीर्घ काळ पर्यंत तरकादि दुर्गतिनी वेदनाने तूं केवी रीते सहन करीश !" इत्यादि वाक्यो सांभळीने पुनः वैराग्य प्राप्त यवाथी ते मुनि कहेवा लाग्या के- 'तने धन्य छे ! भवकूपमां पडतां मासो ते उद्धार कर्यो. हवे हुं अकृत्यथी निवृत्त यवो छुं.' त्यारे वेइयाए कहुं के- 'तमारा जवाने एमज घटे छे.'

पछी ते मुनि गुरु पासो आच्या, चरणमां पहीने स्थूलिभद्र मुनिने स्वमाव्या अने कहुं के- 'तमने धन्य छे ! आपतुं काम आपज जाणो. अमारा जेवा सत्वहीन जाणी शकें नहि.' पछी तेणे गुरुने जणाव्युं के "हे स्वामिन् ! आपे ब्रगवार दुष्कर करनार

એમ સ્થૂલિમદ્રને જે કહું તે સત્ય છે.' એ પ્રમાણે કહી પાપની આલોચના કરી, પરીથી ચારિત્ર ગ્રહણ કરીને તે મુનિ સદ્ગતિ પામ્યા. માટે શુરની આજ્ઞા પૂર્વક જે આચરું તેજ શ્રેષ્ઠ છે, એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

જિઠ્ઠવયપવ્યજર—સમુદ્ગ્રહણવવસિચ્ચસ્સ ચ્ચરુચંતં ।

જુવહ જણ સંવહરે, જહંત્તણં ઉમચ્ચો જહં ॥ ૬૨ ॥

અર્થ—“જ્યેષ્ઠવ્રત જે મહાવ્રત તે પર્વતનાં માર સદૃશ છે, તેને વહન કરનારાં અત્યંત ઉચ્ચાં એવા મુનિ પણ યુવતિજનનો સંસર્ગ કર્યે સતે દ્રવ્યથી ને ખાવથી વંને પ્રકારના ચતિપણાથી મુદ્ધ થાય છે.”

જહં ઠાણી જહં મોણી, જહં મુંડી વક્કલી તવંસી વા ।

પથિતો ચ્ચ—અવંજં, વંજાવિ ન રોચ્ચ મજ્જં ॥ ૬૩ ॥

અર્થ—“જો સ્થાની કે ઠાણોત્પન્ન કરનારો હોય, જો મૌની કે મૌન ધારણ કરનાર હોય, જો મુંડી કે બાથે મુંદન કરાવનારો હોય, અથવા વક્કલી કે બાઘડની છાલનાં વક્ક પહેરનારો હોય કે તપસ્વી કે અનેક પ્રકારનાં તપ કરનારો હોય તો પણ અબ્રહ્મ જે મૈથુન તેને પ્રાર્થવો—વાંછવો હોય તો તે કદિ બ્રહ્મા હોય તો પણ તે મને રુચતો નથી. અર્થાત્ મને તેનું કદ કદ કરનાર હોય પણ જો તે મૈથુના મિલાપી હોય તો તે શ્રેષ્ઠ નથી.” ૬૩

તો પથિયં તો મુણિયં તો મુણિયં તો ચ્ચ ચેદ્ધો અપ્પા ।

આવહિય પહ્ણિયા મંતિચ્ચોવિ, જહં ન કુણ્હ અકજ્જં ॥ ૬૪ ॥

અર્થ—“જો અકુલિનના સંસર્ગ રૂપ આપદામાં પડ્યો સતો પટલે કુમિત્રે પ્રેર્યો સતો અને સ્ત્રીય આમંત્રિત કર્યો સતો—બોલાવ્યો સતો પણ જે અકાર્ય પ્રત્યે જતો નથી. આચરતો નથી તો તેનું મને શું પ્રમાણ, મને શું પ્રમાણ, જાણે શું પ્રમાણ અને આત્મ સ્વરૂપનું ચિંતન પણ પ્રમાણ સમજવું.” ૬૪. નહીં તો તે વધું અપ્રમાણ જાણવું.

પાગમિય સદ્ધસહ્ણો, શુરુપાયમૂલંમિ લહંહ સાહૂ પયં ।

ચ્ચવિસુદ્ધસ્સ ન વદ્દહ, શુણસેહી તત્તિચ્ચા ઠાહ ॥ ૬૫ ॥

ગાથા ૬૨—સ્ત્રીજનસંસર્ગક્રમે.

ગાથા ૬૪—મુણિયં. પિહ્ણિયા.

ગાથા ૬૩—ઠાણિ. પથિયં. રોચ્ચ.

ગાથા ૬૫—પાદમૂલંમિ. સાહુપયં તિત્તિયા.

અર્થ—“ શુભ મહારાજના પાદમુલે-શુભસમીપે જેને સર્વ શલ્ય પ્રગટ કર્યા છે-સર્વ પાપ આલોભ્યાં છે તે પ્રાણી સાધુતાને પામે છે; અને અવિશુદ્ધની-અનાલોચિત પાપ-કર્મવાળાની શુભશ્રેણિ તેટલીજ રહે છે-દ્વિધિ પામતી નથી.” ૬૫. અર્થાત્ પાપકર્મ આલોચીને નિઃશલ્ય થયા વિના શુભો દ્વાદિ પામતા નથી; તેટલેજ અટકો રહે છે.

જહ દુકર દુકરકારહત્તિ, મણિઓ જહૃષ્ટિઓ સાહૂ. |

તો કીસ અહ્મસંચૂઅ-વિજયસીસેહિં નવિ સ્વામિયં ॥૬૬॥

અર્થ—‘ જો યથાસ્થિત એવા શ્રીસ્થૂલિમદ્ર નામના સાધુને શુભ (કોશને ત્યાં ઘોમણું રહીને આવ્યા ત્યારે) ‘દુષ્કર દુષ્કર કારક’ એવા બહુમાનપૂર્વક બોલાવ્યા તો તે શુભવચનને શ્રીસંયૂતિવિજયના શિષ્ય સિંહગુફાવાસી મુનિએ શામાટે ન સ્વમ્યું-ન સહન કર્યું ?’ આ તેમણું નિર્વિવેકીપણું છે; માટે યથાસ્થિત શુભોને જોડીને કે સાંમ-લીને તેના પર તો અનુરાગજ કરવો; દ્વેષ ન કરવો.

જહ તાવ સઠ્ઠવઓ સુંદરહત્તિ, કમ્માણ ઉવસમેણ જહ ॥

ધમ્મં વિયાણમાણો, ઇયરો કિં મચ્છરં વહ્હ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ—“ જો કોઈ પ્રથમ કર્મના અપશમવડે કરીને સર્વ પ્રકારે સુંદર કહેવાય તો ધીજો યતિધર્મને જાણતો સતો શામાટે તેના ઉપર મત્સર વહન કરે ?” ૬૭. અર્થાત્ વિરુદ્ધ કર્મના અપોપશમવડે કોઈ જીવની ‘આ સર્વ પ્રકારે-સારો છે’ એવો ક્ષ્યાતિ થાય તો તે સાંમલીને ધર્મના જાણ એવા મુનિએ તેના પ્રત્યે મત્સર ધરવો તે યોગ્ય નથી; નિર્ગુણીય શુભવંત ઉપર મત્સર ધારણ કરવો તે વ્યર્થજ છે.

અહ સુદ્ધિઓત્તિ શુભસમુદ્ધિઓત્તિ, જો નં સહ્હ જહ પસંસં. |

સાં પરિહાહ પરમ્ભવે, જહા મહાપીઠપીઠ રિસી ॥ ૬૮ ॥

અર્થ—“ આ સુસ્થિત છે-ચારિત્રવિષયે સુદૃઢ છે, આ વૈયાઢત્યાદિ શુભોવડે સમૃદ્ધ છે-ચરેલો છે; એવી યતિની પ્રશંસાને જે સહન ન કરે તે પુરુષ પરમ્ભવે પરિહીણ થાય છે અર્થાત્ હોનમાવને પામે છે-પુરુષવેદ ત્યજીને છોવેદને પામે છે; જેમ મહાપીઠ ને પીઠ મુનિ પામ્યા તેમ.” ૬૮. અહીં બ્રાહ્મીસુંદરીના જીવ જે પૂર્વે પીઠ ને મહાપીઠ નામના મુનિ હતા તેનું દૃષ્ટાંત જાણવું. ૨૧

ગાથા. ૬૭—શુભઓસુંદરહત્તિ, સઠ્ઠવઓસુંદરહત્તિ.. વિયાણમાણે..

પીઠ અને મહાપીઠ મુનિની કથા.

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં 'વજ્રનામ' ચક્રી રાજ્ય છોડી ચારિત્ર ગ્રહણ કરી ચૌદપૂર્વવારી થયા. તેના બીજા ચાર નાના માઈઓ વાહુ, સુવાહુ, પીઠ અને મહાપીઠ પણ દોષા લઈ અગ્યાર અંગને ધારણ કરનારા થયા. તેમાં વાહુ મુનિ પાંચસે સાધુને આહાર લાવીને આપતા હતા, સુવાહુ મુનિ તેટલાજ સાધુઓની વૈયાવચ્ચ કરતા હતા, અને પીઠ મહાપીઠ મુનિ અધ્યયન કરતા હતા. એક દિવસે ગુરુપ વાહુ અને સુવાહુ મુનિની પ્રશંસા કરી. તે સાંમલીને પીઠ અને મહાપીઠને રૂપ્યાં સ્તપ્ત થઈ. તેઓ વિચારવા લાગ્યા કે 'અહો! શુભું અવિવેચીયું તો જુઓ ! તેઓ હજુ રાજસ્વમાય તજતા નથી. પોતાની વૈયાવચ્ચ કરનાર અને અન્ન પાળી લાવી આપનારને વત્તાળે છે. આપણે વંને જણા દરરોજ અધ્યયન ને તપ કરીએ છીએ' પરંતુ ગુરુ આપણી પ્રશંસા કરતાં નથી.' એ પ્રમાણે રૂપ્યાં-ચી ચારિત્ર પાળતા છેવટે પાંચે સાધુઓ કાઠ કરીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં દેવપણે સ્તપ્ત થયા. ત્યાંથી ચલ્વી વજ્રનામનો જીવ શ્રીકૃષ્ણમદેવ થયા, વાહુ સુવાહુના જીવો કૃષ્ણમદેવના પુત્ર ભરત અને વાહુવલિ થયા અને પીઠ મહાપીઠના જીવો રૂપ્યાં કરવા-વડે ક્ષોભેદ વાધેન હાવાથી કૃષ્ણમદેવની પુત્રીઓ વ્રાહ્મી અને મુદરી થયા.

એ પ્રમાણે એઓ ગુણ-શંસામાં રૂપ્યાં કરેછે તેઓ પીઠ અને મહાપીઠની પેટે હીનપ-જાને પામે છે; તેટલામાટે ત્રિવેંકીઓએ કદિ પણ ગુણી પ્રત્યે મત્સર ધારણ કરવા નહિ.

પ્રપરિવાયં ગિણ્દ્રશ્ચ, અદ્વિત્યવિરહ્યે સયા રમહ્ ।

નૃકૃદ્ ય પરસીરેષ, સકસાઓ દુઃખિલઓ નિરુચ્ચં ॥ ૬૯ ॥

અર્થ—“ જે પારકા અપવાદને ગ્રહણ કરે છે-બોલે છે, યાદ મદને વિસ્તારવામાં સદા રમે છે-મદમાં આસક્ત રહે છે અને પારકી લક્ષ્મી-શોમા देखીને દાઝે છે-વંચે છે એવો સકષાથી પુરુષ નિરંતર દુઃખીઓ જાણવો.”

વિગ્ગહવિવાયરુદ્ધો, કુલગણસંઘેણ બાહિરકયસ્સ ॥

નર્તિયં કિં દેવલોષ વિ, દેવસમિદ્ધસુ અવગાસો ॥ ૭૦ ॥

અર્થ—“ વિગ્રહ ને વિવાદનો રુચિવાળા અને કુલ ગણ સંઘે વહાર કરેન્દા પદાને દેવલોકમાં દેવસમાને ત્રિવે પળ અવકાશ પડે છે પ્રવેશ માત્ર થતો નથી.” એ-અર્થાદિ કરવામાં કે મિથ્યા વિવાદ કરવામાં તત્પર એવા અને કુલ તે નારોદ્રાદિ. એ-ને કુલ

ગાથો ૬૯—અદ્વિત્યવિસ્તારણે.

ગાથા ૭૦—દેવસમાયો અવકાશઃ

સમુદાય અને સંઘ ચતુર્વિંશ (સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક ને શ્રાવિકા) તેમણે અયોગ્ય જાણી-
ને જેને બહાર કયોં હોય-કુલ, ગણ કે સંઘથી દૂર કરેલ હોય તેને સ્વર્ગમાં દેવસભા-
માં પણ અવકાશ મળતો નથી એટલે તે કિલ્લિષ જાતિના નીચ દેવપણે ડપજે છે. તેથી
તેને દેવસભામાં બેસવાનો હક મળતો નથી. એ કિલ્લિષ દેવો મનુષ્યમાં જેમ ઢેદ ગણાય
છે તેમ દેવતાઓમાં હલ્લકી જાતિના દેવ ગણાય છે.

જહૃ^૧ તા જણસંવવહાર-વજ્રિય^૨ મકજ્ઞા^૩ માયરહ^૪ અન્નો^૫ ।

જો^૬ તં^૭ પુણો^૮ વિકત્થહ^૯, પરસ્સ^{૧૦} વસણેણ^{૧૧} સો^{૧૨} દુહિ^{૧૩}ઓ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ—“જો પ્રથમ કોઈ અન્ય, જનવ્યવહાર-લોકાચારમાં વર્જિત-નિષિદ્ધ પદ્ધતિ
બૌદ્ધાદિ અકાર્યને-પાપકર્મને આચરે છે અને જે પુરુષ તે પાપકર્મને (લોકસમક્ષ) વિ-
સ્તારે છે તે પારકે દુઃખે દુઃખીઓ થાય છે અર્થાત્ બીજો માણસ પરિનિદા કરવાથી
નિરર્થક પાપનો આજન થાય છે.” ૭૧

સુદ્ધુ^૧વિ^૨ ઉક્કવમાણં^૩, પંચેવ^૪ કરિતિ^૫ રિત્તયં^૬ સમ્મણં^૭ ।

અપ્પથુહ^૮ પરિનિદા^૯, જિન્નો^{૧૦} વત્થા^{૧૧} કસાયા^{૧૨} ય ॥ ૭૨ ॥

અર્થ—“તપસંયમ ક્રિયાને વિષે મળે પ્રકારે ઉદયમંત્રેણ સાધુને પણ ૧ આત્મ-
સ્તુતિ, ૨ પરિનિદા, ૩ જીહ્વા, ૪ ઉપસ્ય ઇન્દ્રિય અને ૫ કષાય એ પાંચ દોષ, શુભથી
રિત્તશુભ, રહિત કરે છે. અર્થાત્ તપ સંયમ ક્રિયાવાન હોય છતાં પણ જો આ પાંચ
દોષમાંથી કોઈ દોષ હોય તો તે મુનિ શુભરહિત થઈ જાય છે.” ૭૨

આત્મસ્તુતિ તે પોતાની પ્રશંસા સ્વમુખે કરવી, પરિનિદા તે પારકા અપવાદ બોલ-
વા, જીહ્વા શબ્દે રસેન્દ્રિયનું પરવશપણું, ઉપસ્ય શબ્દે પુરુષચિન્હ યા સ્ત્રીચિન્હ તેના
વિષયનું અભિલાષીપણું અને કષાય તે ક્રોધાદિ ચાર-આ પાંચ પ્રકારના દોષથી શુભ-
રહિત થવાય છે.

પરપરિવાયમહૃ^૧ઓ, દૂસહ^૨ વયણોહિં^૩ જેહિં^૪ જેહિં^૫ પરં^૬ ।

તે^૭ તે^૮ પાવહ^૯ દોસે^{૧૦}, પરપરિવાઈ^{૧૧} હ્ય^{૧૨} અપિન્નો^{૧૩} ॥ ૭૩ ॥

અર્થ—“પારકા અપવાદ બોલવામાં નિપુણ શુદ્ધિવાળો પુરુષ જે જે વચનો એ કરીને

ગાથા ૭૧—કસ્થિહ.

ગાથા ૭૨—સુદ્ધવિ ઉક્કવમાણં કરતિ. અપ્પથુહ.

જિન્નોવત્થા જિહ્વા ઉપસ્યાઃ ગાથા ૭૩—પરપરિવાયમહ્ય, અપિન્નો—અપેક્ષ્યો,

પરને દોષવંત કરેછે તે તે દોષને પોતે પામે છે. ૫ હેતુ માટે પરપરિવાદી પુરુષ અપ્રેક્ષ્ય-અદર્શનીય-ન જોવા લાયક છે, અર્થાત્ પરનિંદાકારક પુરુષનું શુસ્વ પળ જોવા લાયક નથી. ” ૭૩

થઠ્ઠા ઝિદ્દપ્પેહી અવગ્નવાઈ સયમઈ ચવલા ।

વંકા કોહણસીલા, સીસા ઝવેઝગા ગુરૂનો ॥ ૭૪ ॥

અર્થ-“સ્તબ્ધ તે અનમ્ર-અભિમાની, ઝિદ્દાન્વેષી તે અવર્ણવાદિ, સ્વયંમતિ તે સ્વેચ્છાચારી, ચપલ સ્વમાવી, વક્ત્ર અને ક્રોધસ્વમાવી-એવા શિષ્યો શુરને હદ્દેગના કરાવનારા હોય છે. ” ૭૪

જસ્સ ગુરૂંમિ ન જત્તો, ન ય વહુમાણો ન ગરૂવં ન જયં ।

નવિ લજ્જા નવિ ને હો, ગુરુકુલવાસેણ કિં તસ્સ ॥ ૭૫ ॥

અર્થ-“ જે શિષ્યને શુરને વિષે ભક્તિ ન હોય, વહુમાન ન હોય, ગુરુનું ગૌરવ ન હોય, ગુરુનો મય ન હોય, શુરની રૂઝા ન હોય અને શુર ઉપર સ્નેહ પણ ન હોય તેવો શિષ્યને ગુરુકુલવાસે કરીને શું ? અર્થાત્ તેવા દુર્વિનીત શિષ્યને શુર સમીપે વસવાયો કાંઈ પણ ફલ નથી. ” ૭૫

ભક્તિ પટલે વિનય-શુરને આવતા દેહીને ટથા ચઢું, આસન આપઢું વિનેરે અને વહુમાન તે અભ્યંતર ભક્તિ સમજવી.

રૂસઈ ચોશ્જંતો, વહ્ઈ હિયંણ અણુસયં જણિઓ ।

નય કહિં કરણિજે, ગુરુસ આલો ન સો સીસો ॥ ૭૬ ॥

અર્થ-“જે શિષ્ય શુરુપ પ્રેરણા કર્યો સતો રોષ કરેછે અને બોલાવ્યો સતો અનુશય પટલે ક્રોધને હૃદયમાં ધારણ કરે છે તથા કોઈ પણ કાર્યમાં કામ આવતો નથી. તેવો શિષ્ય તે શુરને આલ્પરૂપ છે, શિષ્ય નથી. ” ૭૬ શિષ્યાને ગ્રહણ કરે તે શિષ્ય કહેવાય જેનામાં શિષ્યાગ્રહણનો અભાવ છે તે શિષ્ય કહેવાયજ નહિ.

ઝવિહ્વણ સૂઝણ પરિજવેહિં, અઈ જણિય ડુઠ ભણિપહિં ।

સત્તાહિયા સુવિહિયા, નચેવં ભિંદંતિ મુહરાગં ॥ ૭૭ ॥

ગાથા ૭૪-ઝવેઝગા-હદ્દેગકારકાઃ

ગાથા ૭૫-ગૌરવં.

ગાથા ૭૬-ચોયંજંતો. કમ્પિં.

ગાથા ૭૭-પરમવેહિં. ભિંદંતિ.

અર્થ—“હદય પમાદવાથી, સૂચના કરવાથી ઇટલે વચનવદે દોષ પ્રગટ કરવાથી અને પરિપ્રવ કે તર્જન કરવાથી તેમજ અતિ શિલાવચન કહેવાથી કે કર્કશ વચન કહેવાથી સત્વાધિક ઇટલે ક્રોધાદિકનો જય કરવામાં સમર્થ એવા સુવિદિતો—સુશિષ્યો મોહાનો રંગ પણ મેદ પમાહતા નથી અર્થાત્ તેમના મોહાનો રંગ પણ બદલાતો નથી.” ૭૭

માણંસિણો વિ અવમાણં, વંચણા તે પરસ્સ તે ન કરંતિ ।

સુહૃદુલ્લુગિરણત્થં, સાહુ ઉચ્ચિવ્વ ગંભીરા ॥ ૭૮ ॥

અર્થ—“ઈન્દ્રાદિકે માનેલા છતાં પણ સમુદ્રની જેવા ગંભીર સાધુઓ (પરથી) અપમાન થયે સતે સુહૃદુલ્લુગિરણત્થં કરવાને માટે પરની વંચના કરતા નથી. અર્થાત્ તેવા મુનિઓ શુભાશુભ કર્મોના ભેદ કરવાનાજ અર્થી હોવાથી અપરાધી એવાને પણ પોઠા ઉપગાચતા નથી.” ૭૮

મહાઆ નિહુઅસહાવા, હાસદવવિવિજ્ઞિયા વિગહ્મુક્કા ।

અસમંજસ મશ્વહુઅં, ન મણંતિ અણુચ્છિયા સાહુ ॥ ૭૯ ॥

અર્થ—“મુદુમા સુકુમાલ અહંકારરહિત, નિવૃત્ત સ્વભાવવાળા ઇટલે શાંત સ્વભાવ-વાળા, હાસ્ય અને દવ જે રૂપો તેથી વર્જિત, વિકયામુક્ત ઇટલે દેશકથા, રાજકથા, ભક્તકથા, સ્ત્રીકથાદિ વિકયા નહિ કરનારા એવા સાધુ બગર પુછ્યા સતા અસંબદ્ધ પદ્ધં અતિ પ્રચુર બોલતા નથી.” ૭૯ પુછ્યા સતા પણ તેઓ કેવું બોલે છે તે કહે છે—

મહુરં નિઝણં થોવં, કહ્માવહિઅં અગવિવય મતુહ્ચં ।

પુવ્વિમશ્સંકલિયં, જણંતિ જં ધમ્મસંજુત્તં ॥ ૮૦ ॥

અર્થ—“મધુર, નિપુણતા-ચતુરાઈવાળું, થોડું, કાર્ય પૂરતું, ગર્વરહિત, અતુહ-તુંકારાદિ રહિત, પ્રથમ હૃદ્ધિપૂર્વક વિચારેલું અને તે પણ જે ધર્મ સંયુક્ત હોય તે કહે છે. અર્થાત્ તેવું બોલે છે.” ૮૦

સઙ્ઘિવામસહસ્સા, તિસત્તંખુત્તોદયેણ ધોષ્ણં ।

અણુચ્છિઅં તામલિણા, અજ્ઞાણતવુત્તિ અપ્પફલો ॥ ૮૧ ॥

અર્થ—“તામલિ તાપસે સાઠ હજાર વર્ષ પર્યંત (છઠ્ઠ છઠ્ઠને પારણે) ત્રિસપ્તવાર—એક-ત્રીશ વાર હદકવદે ધોયેલા અન્નવદે (પારણ કરીને) તપ આચર્યો, પરંતુ તે અજ્ઞાન તપ

ગાથા ૭૮—કરિંતિ. ‘તે’ નથી. મુહદુલ્લુગિરણત્થં, મુહદુલ્લુગિરણત્થં. સાહુ.

ગાથા ૭૯—હાસદવ્વ. દવઃ પરેષામિષ્ણાદિકારણ. અતિવહુલં-અતિપ્રચુરં.

ગાથા ૮૦—કાર્યેઆપતિત—કાર્યે સતિ જલ્પતિ પુવ્વં. ગાથા ૮૧—સઙ્ઘિ. તવચિ.

હોવાથી અલ્પ ફલવાળી થયો.” ૮૧ એટલો તપ જો દયાયુક્ત કર્યો હોત તો તેનું મુક્તિ રૂપ ફલ પ્રાપ્ત થાત. તેથી જિનાઝાયુક્ત તપજ પ્રમાણ છે.

અહીં આટલા વ્રથા તપથી માત્ર જેને જ્ઞાનદ્વંદ્વપાની પ્રાપ્તિ થઈ એવા તામલિ તાપસનું દર્શાવેલું. ૨૨.

તામલિ તાપસનો કથા.

તામલિપ્ત્રી નગરીમાં ‘તામલિ’ નામે શ્વેત વસતો હતો. એક દિવસ તેણે પોતાના પુત્રને ગૃહભાર સોંપીને વૈરાગ્યપરાયણ થઈ તાપસી દીક્ષા લીધી અને નદીના કાંઠા ઉપર રહેવા લાગ્યો. તેમજ કાચમ છટ્ટ કરીને પારણુ કરવા લાગ્યો પારણાના દિવસે પણ જે આહાર લાવતો તેને નદીના જલથી એકબીજાવાર ધોઈ નિરસ કરીને સ્વાતોહતો અને ઉપર પાછો છટ્ટ કરતો હતો. એ પ્રમાણે સાઠ જનાર વર્ષ મુઘો તેણે દુષ્કર અજ્ઞાનતપ કર્યું. છેવટ અનશ્નન અંગીકાર કર્યું. તે અવસરે ધર્મોદ્ર ચયવી મયેલ હોવાથી ચલિચંચા રાજધાનીના રહેનારા અમુરોએ આવી, અનેક પ્રકારનાં નાટ્ય અને સમૃદ્ધિ વતાવી તામલિ તાપસને વિશ્વંતિ કરી કે—‘હે સ્વામિન ! તમે નિયાળું કરી અમારા સ્વામી થાઓ. અમે સ્વામી રહિત છીએ.’ એ પ્રમાણે ત્રણવાર કહ્યા છતાં પણ તેણે તેમનું વચન અંગીકૃત કર્યું નહિ. પછી આશુ પુર્ણ થયે કષાય અલ્પ હોવાથી તેમજ અત્યંત કષ્ટ કરેલું હોવાથી તેના પ્રભાવવદે તે કાલ કરીને જ્ઞાન દેવલોકમાં દ્વંદ્વપણે ઉત્પન્ન થયા, અને તરતજ સમક્તિ પ્રાપ્ત કર્યું. યાદે જ્ઞાનપૂર્વક તપ કરવું એજ મોક્ષ આપનારું છે. તેથી થોડું પણ તપ દયા અને જ્ઞાનયુક્ત કરવું; પણ તામલિ તાપસની પેટે અજ્ઞાન ને હિંસાયુક્ત કરવું નહિ.

છલ્લીવકાયવહગા, હિંસકસસ્થાઈં ઉવશ્સંતિ પુણો ।

સુબહુંપિં તવકિલેસો, બાલતવસ્તીણ અપ્પફલો ॥ ૮૨ ॥

અર્થ—“છ બીવકાયના વધ કરવાવાળા અને વલી હિંસક શાલ્લોનો અપદેશ કરે છે એવાં વાલ તપસ્વીઓનો અતિ પ્રચુર એવો તપવલેષ પણ અલ્પ ફલવાળો થાય છે. તેથી હિંસાના ત્યાગવદેજ તપ ધર્મફલને આપે છે એમ સમજવું.” ૮૨

અહીં છ બીવકાય તે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ અને વેદંદ્રિયાદિ ત્રસ જીવો સમજવા. વાલતપસ્વી તે અજ્ઞાન કષ્ટ કરનારા તાપસાદિ જાણવા.

પરિચ્છંતિ સદ્વં, જહઠ્ઠિયં અવિત્તહં અસંદિહં ।

તો જિણવયણવિહિન્નૂ, સહંતિં બહુઅસ્સ બહુઆઈં ॥ ૮૩ ॥

ગાથા ૮૩—પરિચ્છંતિય. બહુઅસ્સ. બહુઆઈ.

અર્થ—“ (જે સાધુ હોય છે તે) યથાસ્થિત, સત્ય અને સંદેહ વિનાનું જીવાંજીવાદિ સર્વ પદાર્થોનું સ્વરૂપ જાણે છે તેથી તેવા જિનવચનની વિધિના જાણવાવાળા સાધુઓ ઘળાં જનોનાં ઘળાં દુર્વચનાદિ સહન કરે છે. ” ૮૩ તેથી તેમનું તપ મોટા ફલને અર્થે થાય છે.

જો જસ્સ^{૧૧} વદ્દ^{૧૨}ણ હિય^{૧૩}ણ, સો^{૧૪} તં ઠાવે^{૧૫}ઈ સુંદરસંહાવં ।

વગ્ધી^{૧૬} ઠાવં જાણ^{૧૭}ણી, જહં સોમં^{૧૮} ચ મન્ને^{૧૯} ॥ ૮૪ ॥

અર્થ—“ જે જેના હૃદયમાં વર્તતું હોય છે તે તેને સુંદર સ્વભાવવાળા સ્થાપે છે—માને છે. અહીં દૃષ્ટાંત કહે છે કે વાઘણ માતા પોતાના વાલકને મદ્ર અને સોમ્ય માને છે. ” ૮૪

જેમ વાઘણ અજ્ઞાનપણાથી અમદ્ર અને અશાંત—સર્વ જીવનું મક્ષણ કરી જનાર એવા પોતાના વાલકને પણ મદ્ર અને શાંત માને છે તેમ અજ્ઞાનીઓ પોતાના ચિત્તમાં ગમી ગયેલા પોતાના અજ્ઞાન તપને પણ સમ્યક્ તપ જાણે છે—માને છે; પરંતુ તે જ્ઞાનનું મિથ્યા છે.

મણિકણગરયણધણપૂરિયંમિ, જવણંમિ સાલિમદ્દોવિ ।

અન્નોવિ કિર મદ્દહિવિ, સામિઓત્તિ જાઓ વિગયકામો ॥ ૮૫ ॥

અર્થ—“ મણિ, કાંચન, રત્ન અને ધનવડે પૂરિત—મરેછા એવા શુભનમાં રહેતા છતાં પણ શાલિમદ્ર નામે શ્રેષ્ઠી નિશ્ચયે ‘મારો પણ બીજો સ્વામી છે’ એમ વિચારતો સતો વિષયમિલ્લાપરહિત થઈ ગયો. ” ૮૫ અર્થાત્ ‘હજુ મારે માથે પણ બીજો સ્વામી છે’ એમ લક્ષમાં આવતાં, જો એમ છે તો તો આ મારા વૈભવને ચિકાર છે’ એમ ચિંતવી શાલિમદ્રે વિષયમોગ તની ચારિત્ર ઐમીકાર કર્યું.

અહીં શાલિમદ્રનો સંબંધ મસિદ્દ હોવાથી સંક્ષેપે કહે છે. ૨૩

શ્રી શાલિમદ્રનું દૃષ્ટાંત.

પૂર્વ મવમાં શાલિગ્રામમાં રહેનારી ‘ધન્યા’ નામનો કોઈ દરિદ્રો સ્ત્રોહતો. તે ઉદર ભરવાને માટે ‘સંગમ’ નામના પોતાના પુત્રને લઈને રાજશૃદ્ધ નગરીમાં આવી, અને પારકું કામકાજ કરવા લાગી. સંગમ પણ મામના વાહરડાઓ ચારવા લાગ્યો. એક દિવસ કોઈ પર્વ આવ્યે સતે દરેક ઘરે સ્ત્રી યતી જોઈ તે સ્ત્રીવાની ઇચ્છા થવાથી સંગમે પણ પોતાની માતા પાસે સ્ત્રીભોજન માગ્યું. તેણે પણ પાઠોશનોપ આપેલ દૂધ વિગેરેથી સ્ત્રી જનારી સંગમને થાલીમાં પીરસી. તે સ્ત્રી અતિ ઉષ્ણ હોવાથી સંગમ કુંકે છે તેમાં મામક્ષપણના

ગાથા ૮૪— ઠાવં—સુત. ગાથા ૮૫—પૂરિયંમિ. અન્નો.

પારણે કોઈ સાધુ ત્યાં વહોરવા માટે પધાર્યાં. તેમને જોઈ સંગમને અતિ હર્ષ થવાથી તેણે બહુ ભાવપૂર્વક વધી સ્ત્રી તે મુનિને વહોરાવી દીધી. પછી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—‘આજે સાધુ સ્ત્રી સત્પાત્ર મને માત્ર થવાથી હું અતિ ધન્ય છું!’ એ પ્રમાણે પોતાના કાર્યની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે અનુમોદના સહિત દાન ધનું ફલ આપનારું થાય છે. કહ્યું છે કે—

આનંદાશ્રૂણિ રોમાંચો, વહુમાનં પ્રિયંવચઃ ।

કિંચાનુમોદના પાત્ર—દાનચૂષણપંચકમ્ ॥

“આનંદથી નેત્રમાં આંસુ આવવાં, રોમરાય વિકસ્વર થવા. વહુમાન સહિત વહોરાવવું, પ્રિય વચન બોલતાં આપવું અને તેની અનુમોદના કરવી; એ પાંચ મુપાત્ર દાનનાં ચૂષણ છે.”

અહીં સંગમે સાધુને દાન આપવાથી ધનું પુણ્ય સ્પર્જન કર્યું. કહ્યું છે કે—

વ્યાજેસ્યાદ્વિગુણં વિત્તં, વ્યવસાયે ચતુર્ગુણમ્ ।

ક્ષેત્રે શતગુણં પ્રોક્તં, પાત્રેઽનંતગુણં ત્રયેત્ ॥

“વ્યાજની અંદર ધન વમણું થાય છે, વ્યવસાય (વ્યાપારાદિ) થી ચારગણું થાય છે, ક્ષેત્રમાં સોગણું થાય છે, અને પાત્રમાં આપવાથી તો અનંતગણું થાય છે.” બધી સંગમે જે દાન આપ્યું તે અતિ દુષ્કર છે. કારણકે—

દાણં દરિદ્રસ્સ પદ્મસ્સ ચંતી, ઇન્દ્રાનિરોહોય સુહોશ્યસ્સ ।

તારુણ્ય ઇન્દિયનિગ્રહોય, ચત્તારિ ય્યાઈ સુદુક્કરાઈ ॥

“દરિદ્રી છતાં દાન આપવું, સામર્થ્ય છતાં ભ્રમા રાત્રી, મુલનેા ઉદય છતાં ઇન્દ્રાનો રોધ કરવો અને તરુણાવસ્થામાં ઇન્દ્રિયોનેા નિગ્રહ કરવો—આ ચાર વાનાં અતિ દુષ્કર છે.”

સાધુના ગયા પછી સંગમની મા આવી. તેણે થાઢી સ્વાઢી જોડને વાકી રહેઢી સ્ત્રી પીરસી. પછી તે વિચાર કરવા લાગી કે—“ઝાઢી વધી મુલવાઢો મારો પુત્ર દર-રોજ મુલ્યોજ રહેતો જણાય છે, તેયો મારા જીવિતને ધિકાર છે!” એ પ્રમાણેની સ્નેહ-દષ્ટિના દોષયો (પુત્રને દષ્ટિ લાગવાયી) તેજ રાત્રિય શુભ ધ્યાનયી મુલ્યુ પામીને સંગ-મનો જીવ તેજ શહેરમાં ગોમદ્ર નામના ક્ષેઢને ઘેર તેની સ્ત્રી મદ્રાની કુસિમાં પરિપૂર્ણ પાકેઢી શાલિ (ઢાંગર) થી ઘરપૂર ક્ષેત્રના સ્વમ્મથી સુચિત પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો.

પિતાપૈ તેતું નામ શાલિકુમાર પાહ્યું. યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થતાં તેને વ્રજીશ કન્યા-
ઓ એક લગ્ને પરણાવી. ત્યારપછો ગોમદ્ર શેઠ ચારિત્ર ગ્રહણ કરી પ્રાંતે અનશન આદરો
સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતા થયા ચલ્લો અવધિજ્ઞાનથી પોતાના પુત્રને જોડેને અતિ સ્નેહાતુર
વની ત્યાં આવી તેને દર્શન દીધું અને મદ્રાને કહ્યું કે-‘શાલિમદ્રને સર્વ પ્રકારની ભોગસા-
મગ્રી હું પૂરી પાડીશ.’ એટલું કહીને તે ગયો. પછો ગોમદ્રનો જીવ દેવતા તેમને મનવાંછિત
પૂરવા લાગ્યો. દરરોજ ૨૨ સ્ત્રીઓ અને શાલિમદ્રને માટે ૩૩ પેટી વસ્ત્રોની, ૩૩ પેટી
આશૂપળોની અને ૩૩ પેટી ખોજનાદિ પદાર્થોની કુલ ૯૯ પેટી ચોકલવા લાગ્યો.

યદ્રોમદ્રઃ સુરપરિહૃતો ચૂષણાચં દદૌ ય-

જ્ઞાતં જાયાપદપરિચિતં કંવલિરત્નજાતમ્ ।

પણ્યં યદ્વાજનિ નરપતિર્યદ્ધ સર્વાર્થસિદ્ધિ-

સ્તદ્વાનસ્યાદ્દ્યુતફલમિદં શાલિમદ્રસ્ય સર્વમ્ ॥

‘દેવતાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા ગોમદ્રે જેને ચૂષણાદિ આપ્યાં, રત્નકંવલ જેની સ્ત્રીઓના
પગની સાથે પરિચયવાળાં થયાં, એટલે જેની સ્ત્રીઓએ રત્નકંવલ તો પગ લુછવામાં વાપર્યાં,
જેને રાજા (શ્રેણિક) કરિયાણા રૂપ વન્યો અને જેને પ્રાંતે સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાન પ્રાપ્ત
કર્યું-આ પ્રમાણે શાલિમદ્રને દાનનું સર્વ પ્રકારનું અદ્યુત ફલ પ્રાપ્ત થયું.’

પાદાંભોજરજઃ પ્રમાર્જનમપિ ક્ષમાપાલલીલાવતી-

દુઃપ્રાપાન્નુતરત્નકંવલદલૈર્યદ્ધજ્ઞાનામચૂત્ ।

નિર્માલ્યં નવહેમમંડનમપિ ક્લેશાય યસ્યાવતી-

પાલાર્લિંગનમપ્યસૌ વિજયતે દાનાત્સુચદ્રાંગજઃ ॥

‘જેની સ્ત્રીઓના ચરણકમલ ઉપર લાગેલો રત્નનું પ્રમાર્જન રાજાની રાણો લીલા-
વતીને પણ દુષ્પ્રાપ્ય એવા રત્નકંવલના કકઢાવડે થયું, જેને નવીન સુવર્ણનાં ઘરેણાંઓ
પણ દરેક દિવસે નિર્માલ્ય રૂપ થયા, અને જેને ચૂષણાનું આર્લિંગન પણ ક્લેશને માટે
થયું એવા સુમદ્રાનો પુત્ર શાલિમદ્ર પૂર્વે કરેલા દાનનો વિજય પામે છે.’

આવી શાલિમદ્રની સમૃદ્ધિ જોડેને શ્રેણિક રાજાએ પણ આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો
હતો કે—

સ્તુહી મહાતર્વહિર્વૃહદ્માનુર્યથોચયતે ।

સારતેજોવિયોગેઽપિ નરદેવાસ્તથા વયમ્ ॥

“ જેમ સ્તુત્રી નામનું જ્ઞાન વધુ નાનું હોય છે છતાં મહાત્મ કહેવાય છે, અને અગ્નિ અન્ન જેટલો હોય છતાં પણ તે વૃદ્ધ માનુ (મોટામાં મોટો સૂર્ય) કહેવાય છે, તેવીજ સીતે અમે સાદ્ભૂત સેજ વગરનાં છતાં પણ નરદેવ કહેવાઈએ છીએ. ”

શાલિમદ્રે પણ પોતાને ઘેર આવેલાં ઐનિક રાજાને પોતાના સ્વામી જાણીને વિચાર્યું કે—“ આ મારી પરાધીન હસ્તીને ધિક્કાર છે ! ” એ પ્રમાણે વિરાગપરાયણ બની દરરોજ એકે જ સ્ત્રીને તજવા લાગ્યો. તે હકોક્ત સાંમઝીને ધન્ય નામના તેના બનેલી એ આવીને એક સાથે સર્વસ્ત્રીઓનો ત્યાગ કરી દીક્ષા લેવાનો તેને પ્રેરણા કરી. આ પ્રમાણેનો પ્રેરણાથી હેતુસંહિત બની શ્રી મહાવીર સ્વામીની પાસે જઈ ચારિત્ર ગ્રહણ કરી ફરકર તપ તપી ચાર વર્ષ પૂર્યે ત દીક્ષાપર્યાય પાઘી પ્રાપ્તે એક માસની સંલેસના કરી સર્વાર્થસિદ્ધિ વિધાનમાં તેઓજ સાંગરોપમ આયુષ્યવાદા અહમિદ્ર દેવવળે ઉત્પન્ન થયા.

આ ધુનિને ધન્ય છે કે જેમણે સઘળું અનુત્તર (સર્વથી ઉત્તમ) પ્રાપ્ત કર્યું.

અનુત્તરં દાનમનુત્તરં તપો, હ્યનુત્તરં માનમનુત્તરં યશઃ ।

શ્રીશાલિમદ્રસ્ય યુગા અનુત્તરા, અનુત્તરં ધૈર્યમનુત્તરં પદમ્ ॥

“ તેનાં (શાલિમદ્રનાં) દાન, તપ, માન, યશ, યુગો, ધૈર્ય અને પદ ”—એ સર્વ અનુત્તર (જેનાથી અન્ય શ્રેષ્ઠ નથી પર્વા) છે. ”

આ પ્રમાણે જ્ઞાન સંહિત તપ કરવામાં આવે તો મોટું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. :-

ન કરંતિ જે તવ સંજમં ચ તે તુલ્યપાણિપાયાણં ।

પુરિસા સમ પુરિસાણં, અવસ્સ પેસત્તણ મુવિંતિ ॥ ૮૬ ॥ :-

અર્થ—“ જે પ્રાણો તપ (શ્રમ પ્રકારે) અને સંયમ (સત્તર પ્રકારે) કરતા—આદરતા નથી તે પુરુષો સમાન હાથપગવાદા અને સર્વશ-પુરુષાકાર ધારણ કરનારું સેવકપણું અવશ્ય પ્રાપ્ત કરે છે. ” ૮૬.

શાલિમદ્રે એજ વિચાર કર્યો હતો કે—“ ઐનિકમાં ને મારામાં કાંઈ પણ હાથપગનું વિશેષપણું નથી તે છતાં તે સ્વામી ને હું સેવક, તેનું કારણ માત્ર મેં પૂર્વજન્મમાં સુકૃત કર્યું નથી તે જ છે. ” આમ વિચારીને તેણે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું.

સુંદર સુંકુમાલ સુહોદ્દયણ, વિવિહેહિં તવવિસેસેહિં ।

તહ સોસવિઓ અપ્પા, જેહ નત્તિ નાઓ સમવણેપિ ॥ ૮૭ ॥

૧ જેને સ્વામી તરોકે દન્દ્ર હોતા નથી તેઓ પોતાના પોતાના વિધાનના સ્વામી-હોવાથી અહમિદ્ર કહેવાય છે. ૨ પદ તે સ્થાન—અનુત્તરવિધાન. ગાથા ૮૬—કરિતિ. ગાથા ૮૭—સમવળેવિ.

અર્થ—“દુંદર (રૂપવાન), મુકુમાલ(મૃદુ શરીરવાળા)અને મુસ્તોચિત અર્થાત્ મુસ્તના અભ્યાસી એવા શાસ્ત્રિભદ્રે વિવિધ પ્રકારનાં તપ વિશેષવડે કરીને પોતાના આત્માને(દેહને) એવો શોષવ્યો—દુર્બલ કર્યો કે જેથી પોતાને ઘેર પળ તે ઓઢાંચી શકાયા નહિ.” ૮૭

શાસ્ત્રિભદ્ર મુનિ થયા પછી પાછા રાજગૃહીષ આઘ્યા ત્યારે પોતાની માતાને ઘેર ગોચરી નિમિત્તે જતાં તેના સેવકપુરુષોષ પળ તેમને ઓઢાંચ્યા નહિ એવો તેમણે તપસ્વાવડે દેહ મુકવી નાખ્યો હતો.

દુક્કર મુદ્ધોસકરં, અવંતિસુકુમાલં મહૃરિસોચરિયં ।

અપ્પાવિ નામ તહ તજ્ઞા—શ્ચિત્તિ અચ્છેરયં ઇયં ॥ ૮૮ ॥

અર્થ—“દુક્કર અને સાંખલતાં પળ રોમોત્કંપ કરે—સ્વાદાં ડમાં થાય એવું અવંતિ મુકુમાલ મહર્ષિયું ચરિત્ર છે; જે મહાત્માષ પોતાના આત્માને પળ એવા પ્રકારે તર્જિત કર્યો કે જેમણું ચરિત્ર સંપૂર્ણ આશ્ચર્યકારક થયું.” ૮૮

અહીં અવંતિસુકુમાલનો સંબંધ જાણવો. ૨૪

અવંતિસુકુમાલ કયા.

અવંતી દેશમાં હજ્જયિની નગરીમાં મદ્રા નામની એક શેઠની સ્ત્રી હતી. તેને નલ્લિનીશુલ્મ વિમાનથી વ્યવીને આવેલો અવંતિસુકુમાલ નામે પુત્ર થયો. તે વચ્ચીજ સ્ત્રીઓની સાથે વિષયમુસ્તનો અનુભવ કરતો હતો. ૧૬ દિવસ પોતાના ઘરની નજીક રહેલા મુરિયત આચાર્યના મુસ્તથી રાત્રિની પહેછી પોરથીમાં નલ્લિનીશુલ્મ વિમાન અધ્યયન સાંખલી જાતિસ્મરણજ્ઞાન થવાથી પૂર્વમદ્રુ સ્વરૂપ જાણી, ત્યાં (નલ્લિનીશુલ્મ વિમાનમાં) જવાને હત્મુક થયેલો અવંતિસુકુમાલ શુરુ પાસે જઈ વિનયપૂર્વક પૂછવા લાગ્યો કે— ‘આપે નલ્લિનીશુલ્મ વિમાનનું સ્વરૂપ વેલી રીતે જોયું?’ શુરુષ કહ્યું કે ‘સિદ્ધાંતરૂપી નેત્રથી જોયું છે.’ પછી અવંતિસુકુમાલે પૂછ્યું કે ‘તે કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય?’ ત્યારે શુરુષ કહ્યું કે ‘ચારિત્ર પાઢવાથી. કારણકે ચારિત્ર આલોક અને પરલોકમાં અનેક પ્રકારનું સુત્ર આપે છે.’ કહ્યું છે કે—

નો દુષ્કર્મપ્રયાસો ન કુયુવતિસુતસ્વામિદુર્વાચ્યદુઃખમ્ ।

રાજાદૌ ન પ્રણામોજ્ઞાનવસનધનસ્થાનચિંતા ન ચૈવ ॥

જ્ઞાનસિલ્લોકપૂજા પ્રશમપરિણતિઃ પ્રેત્યનાકાથવાસિ ।

ચારિત્રે શીવદાયકે સુમતયસ્તત્ર યત્નં કુરુધ્વમ્ ॥

ગાથા ૮૮—ચરીયં. ૨ તજ્જયતિ. * આ ચોરું પદ મૂલવાલ્લ જણાય છે.

“ જેની અંદર દુષ્કર્મ સંવંધી પ્રયાસ નથી, જેની અંદર સરાવ સ્ત્રી, પુત્ર કે સ્ત્રીનાં દુર્ભાગ્યશ્રવણનું દુઃખ નથી, જેની અંદર રાજા આદિને પ્રણામ કરવો પડતો નથી, જેની અંદર ભોજન, વસ્ત્ર ધન કે સ્થાન માટે ચિંતા કરવી પડતી નથી, જેની અંદર જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, છોકો પૂજા કરે છે, શાંતમાત્ર પરિણમે છે, અને પરમવે સ્વર્ગાદિની પ્રાપ્તિ થાય છે એવા મોક્ષદાયક ચારિત્રમાં હે વિદ્વાન્ પુરુષો ! તમે પ્રયત્ન કરો. ”

‘ માટે ચારિત્ર ગ્રહણ કરી, અનશન કરવાવડે નલિનીશુભ વિમાન મેલવો શકાય છે. ’ એ પ્રમાણે શુભસુખથી સાંભળીને અવંતિસુકુમાલે કહ્યું કે ‘ મેં ચારિત્ર અને અનશન માધ્યમી અંગીકાર કર્યું છે. ’ શુભ જ્ઞાનથી જાણ્યું કે ‘ આનું કાર્ય આ પ્રમાણેનું સિદ્ધ થવાનું છે તેથી તેને રાત્રિએજ સાધુવેષ આપ્યો. તે વેષધારણ કરીને તે શહેરથી બહાર સ્પશ્તાનશ્રુમિએ જઈ કંચેર (ચોર) ના ઘનમાં કાયોત્સર્ગ મુદ્રાથી રહ્યા. ત્યાં જતાં માર્ગમાં કાંઠા, કાંકરા આદિના પ્રહારથી અતિક્રોધાળુ એવા તેના ચરણના તત્ત્વોમાંથી કશિર સ્ત્રવવા લાગ્યું. તેના ગંધથી પૂર્વ ભવમાં અપમાનિત કરેલાં સ્ત્રીનો જીવ શિયાલ-ળી ઘળાં વચ્ચાંઓથી પરિવૃત્ત થઈ ત્યાં આવી અને તેણે શરીર સ્નાવા લાગી. પરંતુ તે મુનિ જરા પણ હ્રાંપિત થયા નહિ. તેમણે વિચિ સ્થર હોવાથી અતિ વેદના સહન કરતા સતા કાલ કરીને તે નલિનીશુભ વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. પ્રાતઃકાલમાં તે સગલું તેની માતાં મદ્રાણ જાણ્યું. ઇટલે એક ગર્ભવંતો વહુને ઘરમાં રાહોને બાકોની તમામ વહુઓ સાથે મદ્રાણ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. ઘર ખાગલ રહેલો વહુને એક પુત્ર થયો. તે પુત્રે સ્પશ્તાનશ્રુમિમાં એક મિનમાતાદ ચમાશ્વો અને તેમાં મિનમતિમાં સ્થાપો. સ્પશ્તાન-નનું નામ ‘ મહાકાલ ’ પડ્યું.

જે પ્રમાણે અવંતિસુકુમાલે ધર્મને અર્થે પોતાના શરીરને ત્યાગ કર્યો પરંતુ ગ્રહણ કરેલાં વ્રતના ભંગ કર્યો નહિ, તેના રીતે અન્ધ જનોએ પણ ધર્મવિચારમાં યત્ન કરવો, એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

અચ્છૂડ સરીરઘરા, અન્નો જીવો સરીર મન્નંતિ ॥

ધમ્મસ્સ કારણે સુવિહિયા, સરીરંપિ ઠંડુંતિ ॥ ૭૫ ॥

અર્થ-“ તમી લીધો છે શરીર રૂપી ઘરનો મોહ જેણે એવા સુવિહિતો-ઉત્તમ પુરુષો ધર્મને કારણે ‘ આ જીવ અન્ય છે અને શરીર અન્ય છે ’ એવીદુષ્ટિવડે કરીને શરીરને પળ તમી દે છે. ” ૮૧

આ દેહનો સંબંધ એક મનનોજ છે અને તે શરીર જન્યે જન્મમાં નહું નહું યજ્ઞવાનું છે, પણ ધર્મ જો તજી દીધો તો તે ફરીને પ્રાપ્ત થવો દુર્લભ છે, તેથી ઉત્તમ પુરુષો ધર્મને કારણે શરીરને તજે છે પણ શરીરને કારણે ધર્મને તજતા નથી. માટે પ્રાણતે પણ ધર્મને ન તજવો.

एक दिवसं^१पि जीवो^२, पवङ्गमुन्नागओ^३ अन्नन्मणो^४ ।

जइवि न पावइ^५ मुखं^६, अवस्सं^७ वैमाणिओ^८ होइ^९ ॥ ९० ॥

અર્થ—“ ચારિત્ર ધર્મનું ફલ કહે છે—અનન્ય મનવાળો જીવ એક દિવસ પણ મત્રજ્યા (દીક્ષા) પ્રતિપક્ષ કરે અર્થાત્ શ્રવણાતે એક દિવસ પણ શુદ્ધ દીક્ષા પાળે તો તે યદ્યપિ સંહન, કાલાદિના અભાવથી—મોક્ષ ન પામે, પરંતુ અવશ્ય વૈમાનિક દેવ તો થાય.” ૯૦.

એક દિવસના વિશુદ્ધ મનયુક્ત ચારિત્રનું ફલ આ કાલમાં પણ વૈમાનિક દેવ પણાની પ્રાપ્તિ થવા રૂપ છે.

सीसावेढेण^१ सिरिंमि-वेढिं^२ निग्गयाणि^३ अह्मीणि^४ ।

मेयज्जस्स^५ जगवञ्चो^६, नय^७ सो मणसावि^८ परिक्खिञ्चो^९ ॥ ९१ ॥

અર્થ—“ હીહી ચામડાની વાણરવઢે મસ્તકને વેહિત કર્યે સતે (તે સુકાઈને સેંચવાથી આંહો નીકળી પડી, પરંતુ તે મેતાર્ય મગવંત મનયો (છેલ માત્ર) પણ (સોતી હપર) કોપાયમાન થયા નહિ.” ૯૧

મેતાર્ય મુનિના મસ્તકે સોનીએ હીહી વાણર વીંટી તે સુકાવાથી નસોતું સેંચાણ થવાને છોધે બંને નેત્ર નીકળી પડ્યાં, પરંતુ મેતાર્ય મુનિ કિંલિત માત્ર પણ તે સોતી હપર કોપાયમાન થયા નહિ. એવી રીતે વીના મુચ્છિરાજોણ પણ સમત કરવો.

अहीं^१ मेतार्य मुनिं^२ दृष्टान्तं^३ जाणुं^४. २५

મેતાર્યમુનિની કયા.

સાકેતનપુરમાં તંદ્રાવતંસક નામે અત્યંત પ્રાર્થિક રાજા હતો. તેને ‘સુદર્શના’ મામની સ્ત્રી હતી. તે સ્ત્રીની કુસિથી ‘સાગરચંદ્ર’ ને ‘મુનિચંદ્ર’ નામે બે પુત્ર ઉત્પન્ન થયા હતા. તે બેમાં મોટાને યુવરાજપદ આપ્યું અને નાનાને ‘વજ્જયિનો’ રાજ્ય આપ્યું હતું. બીજી ‘મિયદર્શના’ નામે રાણીયો ‘મુળચંદ્ર’ અને ‘વાલચંદ્ર’ નામે બે પુત્ર થયા હતા. એ પ્રમાણે ચાર પુત્ર વિગેરથી પરિવ્રત થઈ તે રાજા રાજ્ય કરતો હતો.

— ગાથા-૯૦—જદ્દ નવિ. અવસ્સ. — ગાથા-૯૧—સિરિંમિ આદ્રિચર્યવધાવેહુનેન.

એક દિવસ ચંદ્રાવતસંક્રાન્તિ રાત્રિએ પૌષ્પ કર્યો હતો. તે રાત્રિએ ઇકાંતવાસમાં રહ્યા-સતા. તેણે પ્રવો અભિગ્રહ કર્યો કે ‘જ્યાંમુઘી આ દીવા-બહે ત્યાંમુઘી મારે કાપોત્સ-ર્ગમાં સ્થિત રહેવું’ તે અભિગ્રહને નહિ જાણનારી કોઈ દાસીએ તે દીવામાં તેજ પૂર્યો-કર્યું. ઘણો વસ્ત્ર કાપોત્સર્ગમાં સ્થિત રહેવાથી-રાજાને ચિરોવેદના-યજ્ઞ, તેથી તે-મૃત્યુ પામ્યો અને દેવલોકમાં ગયો. તે જોઈ સાગરચંદ્રે વિચાર્યું કે-‘આ દેહનો-સંવંશ કૃત્રિમ છે. જે માતઃકાલમાં જોવામાં આવે છે તે મધ્યાન્હે જોવામાં આવતું નથી અને જે મધ્યાન્હે જોવામાં આવે છે તે રાત્રિએ નાશ-પામે છે. આયુષ્ય કસ્માવેલા પત્ર-જેવું આ આયુષ્ય-ક્ષણે ક્ષણે ક્ષણ થતું-જાય છે. કહું છે કે-

આદિત્યસ્ય ગતાગતેરહરહઃ સંક્ષીયત્તે જીવિતમ્.

વ્યાપારૈર્ચક્રુકાર્યજારયુરુભિઃ કાલો ન વિજ્ઞાયતે ॥

દૃષ્ટ્વા જન્મજરાવિપત્તિમરણં ત્રાસશ્ચ નોત્પદ્યતે

પીત્વા મોહમયીં પ્રમાદમદિરામુન્મત્તજૂતં જગત્ ॥

“સૂર્યના ગમન ને આગમનથી આયુષ્ય દરરોજ જાય પામે છે, વહુ પ્રકારના કાર્ય-બાલા મોટા મોટા વ્યવસાયોથી કાલ કેટલો ગયો તે જણાતું નથી, અને જન્મ, દુઃખ-વસ્થા, વિપત્તિ ને મરણ જોઈને માણસોને ત્રાસ ઉત્પન્ન થતો નથી; તેથી (જન્મ-પહેલે કે) મોહમયી પ્રમાદ રૂપી મદિરાનું પાન કરીને આ જગત ઉન્મત્ત થયેલું છે.”

ઈત્યાદિ કારણથી જેનું વિત્ત વૈરાગ્યવાન થયેલું છે એવો ‘સાગરચંદ્ર રાજ્યથી પરા-દુઃખિત હતો છતાં પણ-તેનો ઓરમાન માતાએ કહ્યું કે ‘મારા બંને પુત્રો હાલ રાજ્યભાર વહન કરવાને અશક્ત છે, તેથી તું આ રાજ્યધુરાને ગ્રહણ કર.’ એ પ્રમાણે-અઘાતકારથી ‘સાગરચંદ્રને રાજ્ય ઉપર સ્થાપિત કર્યો, પરંતુ તે વિરક્ત મનથી રાજ્યનું પાલન કરે છે. અનુક્રમે તેને સમૃદ્ધિ ને કીર્તિથી વધી ગયેલો જોઈને તેની ઓરમાન માતા દુઃખી, તેથી તે દરરોજ તેની ઈર્ષ્યા કરે છે અને હિદ્. સ્ત્રોળે છે. એક દિવસ કોઢાને વાસ્તે બન્યાં ગયેલા ‘સાગરચંદ્રને’ માટે તેની માતાએ દાસી મારફત એક છાહ મોકલ્યો. તે દાસી છાહ આપવા જતી હતી તે વસ્તે તેને બોલાવોને ઓરમાન માતાએ પૂછ્યું કે-‘આ શું છે?’ તેણે કહ્યું કે-‘હું રાજાને માટે છાહ છઠ્ઠી-જાહેલું.’ તેણે કહ્યું કે-‘જોહું, તે-કેવો છે?’ દાસીએ તેને આપ્યો, એટલે તે ઓરમાન માતાએ વિપત્તિ સ્વરૂપેલા છાહને તે છાહને-સારી રીતે સ્પર્શ કરી-વિપ્રમિશ્રિત કરીને દાસીને પાછો આપ્યો. દાસીએ તે છાહ છઠ્ઠી-જાહે રાજા પાસે મૂક્યો. રાજાએ તે મનોરંજક છાહ ગ્રહણ કર્યો.

પરંતુ તે અવસરે પોતાની આગળ હાથ જોડીને હથેલા પોતાના બે સાવકા ભાઈને જોઈને સ્નેહવશ થઈ તેણે વિચાર કર્યો કે ‘મારા લઘુ વંધુઓને છોડીને મારે લાડુ खावे તે યોગ્ય નથી.’ એમ વિચારીને તેણે લાડુના બે ભાગ કરી વંનેને વહેંચી દીધો. પોતે खाधો નહિ. થોડા વલતમાં પેલા વંનેને વિષ ચઢવાથી भूमि ઉપર પડેલા જોઈને રાજા ઘણો खिन्न થયો, અને મળિ મંત્ર આદિ પ્રયોગોવડે તેમણું ફેર ડતાર્યું. પછી (તેણું કારણ શોધતાં) દાસોના મુલથી ઓરમાન માતાના હસ્તસ્પર્શથી થયેલું વિષપ્રયોગ જાણીને તેની પાસે જઈ ‘સાગરચંદ્ર’ ઉપાલંબ આપવા લાગ્યો કે—‘તને ધિકાર છે ! પહેલાં મારા આપનાં છતાં પણ તે રાજ્ય અંગીકાર કર્યું નહિ, અને સાંપત સમયે આજું અકાર્ય કર્યું ! સ્ત્રીઓના ચરિત્રને ધિકાર છે !’ કહ્યું છે કે—

નિતંબિન્યઃ પતિં પુત્રં, પિતરં ત્રાતરં ક્ષણમ્ ।

આરોપયંત્યકાર્યેऽપિ, દુર્વૃત્તાઃ પ્રાણસંશયે ॥

“દુરાચરણી સ્ત્રીઓ પોતાના પતિને પુત્રને, પિતાને અને ભાઈને સ્થળવારમાં માણનો સંશય થાય તેના અકાર્યમાં પણ જોડી દે છે ” ‘હવે દુર્ગતિના કારણભૂત આ રાજ્યથી મારે સર્થ’ એ પ્રમાણે વિચાર કરી તે ઓરમાન માતાના પુત્ર ‘શુભચંદ્રને’ રાજ્ય આપી પોતે દોષા લઈ ચાલી નીકળ્યા.

અનુક્રમે ઉગ્ર વિહાર કરતાં કરતાં શાસ્ત્રના પારગામી થયા. એકદા હજ્જયિનોયો આવેલા એક સાધુએ સાગરચંદ્ર મુનિને કહ્યું કે ‘હે સ્વામિન્ ! હજ્જયિનોમાં તમારાં બ્રાહ્મપુત્ર (મત્રીજો) અને પુરોહિતપુત્ર વંને મળી સાધુઓની મોટી હીલના કરે છે. વિશેષ કહેવાયો શું ! તે સાંમળી શુદ્ધની આજ્ઞા લઈને તેમને પ્રતિવોધ કરવાને માટે સાગરચંદ્ર મુનિ હજ્જયિની આવ્યાં અને જ્યાં રાત્રપુત્ર અને પુરોહિતપુત્ર હતા ત્યાં જઈ હજ્જ સ્વરે ધર્મલાખ આપ્યો. તે સાંમળો પેલા વંને જળાં સુધી થતાં થતાં તેનો પાસે આવ્યાં, અને ‘ચાલો આજે ધર્મલાખ આવ્યો છે તેને આપણે નચાવીએ.’ એટલું કહી તે મુનિને હાથથી પકડીને મહેલ ઉપર લઈ ગયા. પછી વારણું વંધ કરીને તેઓ સાધુને કહેવા લાગ્યા કે—‘હું નાચ, નહિતો અમે તને મારશું’ ત્યારે ‘સાગરચંદ્રે કહ્યું કે—‘તમે વાંજિત્ર વગાડો એટલે તે પ્રમાણે હું વૃત્ત્ય કરું.’ તેઓએ કહ્યું કે ‘અમને વાંજિત્ર વગાડતાં આવડતું નથી.’ ત્યારે સાધુએ કહ્યું કે—‘મને વૃત્ત્ય કરતાં પણ આવડતું નથી.’ ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે ‘તો અમારી સાથે મલ્લયુદ્ધ કર.’ સાધુએ કહ્યું કે ‘મલ્લે એમ હો.’ પછી સાગરચંદ્ર મુનિએ મલ્લયુદ્ધ કરતાં તે કઠાનો પૂર્વે અભ્યાસ કરેલો હોવાથી તે વંને જગના સીરતંત્રિ જુદા કરી નાકાયા, અને વારણુ હવાડો પોતાનાં

હપકરણો ભડ નગરની બહાર નીકળી વનમાં કાર્યોત્સર્ગમુદ્રાણ સ્થિત થયા. અહીં રાજ-
પુત્ર અને પુરોહિતપુત્ર ઘંનેને ઘળી વેદના યવાથી તે પોકાર કરવા લાગ્યા. દટછે રાજાણ
આવીને પૂછ્યું કે-‘ તમને શું થયું છે ? ’ ત્યારે વીજા લોકોણ કહ્યું કે-‘ અહીં એક મુનિ
આવ્યા હતા તેણે કંઈક કરેલું જણાય છે. ’ દટછે રાજા તે મુનિને લોલ્લતો લોલ્લતો
વનમાં ગયો. ત્યાં પોતાના મોટા માઈને જોઈ બાંદીને અરજ કરવા લાગ્યો કે-‘ હે
સ્વામી ! આપની જેવા મહાત્માઓને વીજાને પીડા કરવી ઘટતી નથી ’ તે સાંભળીને
‘સાગરચંદ્રે કહ્યું કે-‘ તું ચંદ્રાવતંસક રાજાનો પુત્ર પાંચમો છોકપાલં છે, છતાં સાધુઓને
દુઃખ દેતાં તારા પુત્રને તેમજ પુરોહિતપુત્રને શામાટે અટકાવતો નથી ? આવો અન્યાય
કેમ પ્રવર્તાવે છે ? ’ ત્યારે મુનિચંદ્ર રાજાણ કહ્યું કે-‘ મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. તે
પુત્રોણ જેવું કર્યું તેજુ તેનું ફલ મોગવ્યું. પરંતુ આપે પિતાને સ્થાને છે, માટે કૃપા
કરીને તે ઘંનેને સાજા કરો. આપના શિવાય તેઓનાં અસ્થિટેકાણે છાવવાને વીજા કોઈ
શક્તિવાન નથી. ’ એમ કહીને ઘંનેને સાગરચંદ્ર મુનિ સંમીપે છાવવામાં આવ્યા. ત્યારે
તેમણે કહ્યું કે ‘ જો જીવવાની ઇચ્છા કરતા હો તો સંયમ છેવાનું કબુલ કરો. ’ તેમણે
દ પ્રમાણે કબુલ કરવાથી તરતજ તેઓને સાજા કરવામાં આવ્યા, દટછે ચારિત્ર ગ્રહણ
કરીને તેઓ સાયેજ નીકળ્યા.

દ બે મુનિમાં પુરોહિતપુત્ર જાતે વ્રાહ્મણ હોવાથી તેણે જાતિમદ કરવાને સ્ત્રીધે
નીચ ગોત્ર વાંધ્યું. ચારિત્ર પાલીને પ્રાંતે તે ઘંને દેવતા થયા. તેઓ પરસ્પર સ્નેહવાંછા
હતા તેથી તેઓણ સંકેત કર્યો કે ‘ આપણામાંથી જે પ્રથમ વ્યવીને મનુષ્ય થાય તેને
સ્વર્ગમાં રહેલા વીજાણ પ્રતિવોધ પમાડવો. ’ પછી કાલાંતરે પ્રથમ પુરોહિતજીવ વ્યવીને
રાજપુત્ર નગરમાં ‘ મહેર ’ નામના ચંદાલના ઘરમાં ‘ મેતી ’ નામની માર્યાની કુસિમાં
જાતિમદ કરવાથી અવતર્યો. તે ચંદાલની માર્યા તે મહેરમાં કોઈ શેઠને ઘેર હમેશાં આવે છે.
તેને શેઠની સ્ત્રી સાથે અત્યંત મૈત્રી થઈ છે. શેઠાણી મૃતવત્સા [છોકરાં જીવે નહિ તે]
ના દોષવાળી હોવાથી તેને છોકરાં જીવતાં નથી. તે વાત તેણે ચંદાલની સ્ત્રીને કહી
તેણે કહ્યું કે-‘ આ વસ્તુને જો મને પુત્ર થયો તો હું તમને આપીશ. ’ કાલે કરીને તેને
પુત્ર જન્મ્યો દટછે તે પુત્ર તેણે શેઠાણીને ગુપ્તપણે આપ્યો. શેઠાણીણ પુત્રજન્મ્યનો મહોત્સવ
કરાવ્યો, અને મેતાર્ય એવું તે છોકરાનું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે તે સોઠ વર્ષનો થયો.
તે અવસરે મિત્રદેવ (રાજપુત્રનો જીવ) પૂર્વનો સંકેત હોવાથી તેની પાસે આવીને તેને
વોધ કરવા લાગ્યો, પણ તે પ્રતિવોધ પામ્યો નહિ. અન્યદા તેના પિતાણ આઠ
વળિકપુત્રાઓની સાથે તનો વિવાહ કર્યો. તેના લગ્નવસ્તુ મિત્રદેવે આવી ચંદાલ-
સ્ત્રીના શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો તેથી તે છોકોને કહેવા લાગી કે-‘ આ મારો પુત્ર છે. તમે

तेने पोतानी पुत्रीओ आमाटे ओपोछे ? एनो विवाह तो हुं करीब." ए प्रमाणे कही बलात्कारे ते पुत्रने पोताने-वेर-लइ गइ पछी देवे त्यां आवीने मेतार्येने कहुं के "ते मारुं कहेकु कैम कयुं नहि ? जेयुं, तागे कैवा तिरस्कार कराव्यो ? माटे हजु मारा कहेवा प्रमाणे चाळ अने चारित्रग्रहण कर." मेतार्ये कहुं के—"हु दीक्षा कैवो रीते ग्रहण करुं ? तमे मने चांडाल ठरावीने छोकोमी अंदर हलको पाडयो, तेथी जे तमे मने पाछो मोटो बनाओ. शेट मने पुत्र तरिके स्थापेवने श्रेणिक राजा पोतानी पुत्री मने आपे तो हुं चारित्र लउं." देवे ते प्रमाणे सघलुं करवानुं कहुल कयुं. पछी देवे अशुचिने बदले रत्नेनी लिडीओ करतो एक बकरो तेने घेर बांध्यो, अने चांडालने प्रेरणा करा तेथी तेणे रत्नथी भरेलो एक एक याल लइ जइने त्रण दिवस सुधी श्रेणिक राजाने भेट कयो. त्यारे अभयकुमारे पूछ्युं के—"एटलां बघां रत्नो तारीपासे क्यांथी ? तेणे कहुं के 'मागे घेर तो बकरो रत्नेनी लिडीओ करेछे.' फरीथी अभय-कुमारे क- के 'तुं अमने आ रत्नो का माटे भेट करेछे ?' चांडाले कहुं के 'राजा मारा पुत्रने पोतानी पुत्री परणावे माटे हुं भेट करेछुं.' राजाए कहुं के 'ए कैम बने ?' अभयकुमारे कहुं के 'एक वखत तुं बकराने अही लइ आव, पछी ययायोग्य करथुं.' तेणे बकरे लावने राजाने घेर बांध्यो, एटले त्यां तो ते हर्गथसुक्त विष्टा करवा लाव्यो ते जेइ अभयकुमारे राजाने कहुं के 'आ कोइ देवनो प्रभाव जणाय छे, नहि तो आ राजपुत्रीनी भागणी कैवो रीते करी शके ? माटे तेनी परीक्षा करवी जाइए, जे काय मनुष्य करी शके नहि ते कार्य जे ते करे तो जरूर तेमां देवनो प्रभाव खरो.' आ प्रमाणे विचार करी तेणे चांडालने कहुं के "जे आ राजपुत्र नगरीनी आसपास नवे सोनानो किल्लो करी आपे, वैमार पर्वत उपर सेतुवध (सडक) बांधे, गंगा, यमुना, सरस्वती ने क्षीरसागर-ए चारैने अही लावे अने तेंममा पाणीथी तारा पुत्रने नवरावे तो श्रेणिक राजा पोतानी पुत्री तेने आपे." देवप्रभावथी अभयकुमारना कहेवा प्रमाणे सर्व एक रात्रिमां यथुं. पछी ते जळबडे चांडालपुत्रने नवरात्री, पवित्र करीने राजपुत्री परणावी. एटले पेला णिकेए पण पोतानी पुत्रीओ परणावी. ए प्रमाणे तेणे नव स्त्रीओनी साथे पाणिग्रहण कयुं. एटले देवे आवीने कहुं के 'हवे दीक्षा छे.' त्यारे मेतार्ये कहुं के 'हु हमणांज परणेलो छुं, तेथी वार वर्ष सुधी आ स्त्रीओनी साथे विषयसुख भोगवीने पछी चारित्र ग्रहण करीब.' देवे पण ते कहुल कयुं. वार वर्ष गया पछी फरीथी देव आव्यो. त्यारे स्त्रीओए हाथ जोडी फरीथी वार वर्ष माग्यां. विनयथी रंजित यथेला देवे फरीथी वार वर्ष आप्यां. ए प्रमाणे चौबीस वर्ष सांसारिक सुख भोगवीभगवान श्री महावीर स्वामी

પાસે વ્રત ગ્રહણ કરી નવ પૂર્વજી અધ્યયન કરી જિનકલ્પીપણું અંગીકાર કરીને ફક્લ વિહારી થયા.

વિહાર કરતાં કરતાં એક દિવસ માસસપ્તપણે પારણે રાજમુદ્દ નગરમાં મિશ્તાને માટે ભમતાં એક સોનીને ઘેર જઈને ધર્મલાખ આપ્યો. ત્યારે તે સોની શ્રેણિક રાજાની આજ્ઞાથી જિનભક્તિને અર્થ ઘટેલા એકસો આઠ સોનાના જવ વહાર મૂકીને ઘરમાં ગયો. તે સમયે કોઈ એક ક્રૌંચ પક્ષી ત્યાં આવીને તે સર્વ જવ મળી ગયો. મેતાર્યમુનિએ તે જોયું અને ક્રૌંચ પક્ષી પણ હઠીને ડંભે બેઠું. સોની વહાર આવ્યો અને જવ નહિ જોવાથી સાધુને તે વિષે પૂછ્યું. સાધુએ વિચાર કર્યો કે ‘જો હું પક્ષીનું નામ છાહું તો આ સોની તેને મારી નાશશે.’ તેથી દયાને છીંધે યૌન ધારણ કરીને ઉભા રહ્યા. સાધુઓને તે યોગ્યજ છે. કહ્યું છે કે—

બહુ શ્રુણોતિ કર્ણાંજ્યામક્ષિજ્યાં બહુ પશ્યતિ ।

ન ચ દૃષ્ટં શ્રુતં સર્વં, સાધુમાલ્યાતુમર્દતિ ॥

“સાધુ બંને કાનથી ઘણું સાંભળે છે અને બંને નેત્રથી ઘણું જુવે; છતાં પણ સાધુ સઘળ જોવું અને સાંભળેલું કહેવાને યોગ્ય નથી.”

સાધુને વારંવાર પૂછતાં છતાં પણ જવાબ ન દેવાથી ‘આ ચોર છે’ એમ માની સોની એ ક્રોધવશ થઈ છીલા ચામડાથી તેમજી માથું બીંટીને તેમને તલકામાં ડાકી રાખ્યા. પછી તલકાને છીધે કઠળ થયેલું આદ્રિ ચામડું સંચાવાથી નસોના સંચાળને છીધે તે સાધુનાં બંને નેત્રો નીકળી પડ્યાં, તેથી ઘણું દુઃખ હતુંક થયા છતાં પણ તેમણે તેના ઉપર રોષ બંને નેત્રો નીકળી પડ્યા, તેથી ઘણું દુઃખ હતુંક થયા છતાં પણ તેમણે તેના ઉપર રોષ આળ્યો નહિ. ક્ષમાના ગુણથી સઘળાં કર્મનો ક્ષય કરી આયુષ્યને એતે કેવલજ્ઞાન પામીને મેતાર્ય મુનિ મોક્ષે ગયા તે સમયે લાકડાનો બોજો પડવાથી હતુંક થયેલા શબ્દના મયથી વ્યાકુલ થયેલા પેલા પક્ષીએ સઘળા જવો વધી નાખ્યા. તે જવોને જોઈ મય પામેલો સોની વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘અરે ! મેં બહુ સ્વરાશ કામ કર્યું ! મેં શ્રેણિક રાજાના જમાઈ મેતાર્ય નામના મુનિને મળ્યા. જો રાજા આ વાત જાણશે તો જરૂર મારો સહ-ક્રુદ્ધ નાશ કરશે’ પછી મયના માર્યા તેણે પરિવાર સહિત મહાવીર સ્વામી પાસે જઈને ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. ચારિત્ર પાઠી, પાપની આલોચના કરીને તે સદ્ગતિએ ગયો.

એ પ્રમાણે અન્ય મુનિમહારાજા પણ ક્ષમા રાસલવી એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

જો ચંદ્રેણેણ બાહું, આલિંપ્સ વાસિણા વિ તચ્છેહ ।

સંયુષ્ણં જો અ નિંદશ, મહરિસિણો તથ્ય સમભાવા ॥ ૯૨ ॥

અર્થ—“કોઈ ચંદનવડે મુજાને વિલેપન કરે અને કોઈ વાંસલાવડે તેને છેદે, કોઈ સ્તુતિ કરે અને કોઈ નિંદા કરે, મુનિ તે સર્વની ઉપર સમભાવવાળા હોય.” ૯૨.

ગાથા ૯૨—બાહુ, વાસિણા—વૃક્ષમિદાશ્લેષેણ;

શક્તિવહે કોઈ ઘાબનાવંદનથી વિછેપન કરે અને સ્તુતિ કરે તેમજ દેવવહે કોઈ યજ્ઞાનો છેદ કરે અને નિંદા કરે, તે વંચેની ઉપર મહર્ષિઓ સમભાવ રાંચે અર્થાત્ મુનિ શત્રુ મિત્ર ઉપર સમભાવવાળાજ હોય.

સીહગિરિસુસીસાણં, મદં ગુરુવચણસદ્દહંતાણં ।

વયરો કિર દાહી વાયણત્તિ, નવિ કૌવિઅં વચ્ચણં ॥ ૯૩ ॥

અર્થ—“ ગુરુમહારાજના વચનને સદ્દહનારા એવા સિંહગિરિ આચાર્યના મુશિષ્યોનું કલ્યાણ થાઓ. તે શિષ્યોએ ‘આ વજ્ર મુનિ તમને વાંચના આપશે’ એવા ગુરુમહારાજના વચનને અસત્ય ન કર્યું.” ૯૩. અર્થાત્ આ વાલક વજ્રમુનિ અમને શું વાંચના આપશે? એવો વિચાર પણ કર્યો નહિ. ગુરુમહારાજના વચન પ્રત્યે આવી દૃઢ શ્રદ્ધા જેને હોય તેવા શિષ્યોનું કલ્યાણ થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય! અહીં વજ્રસ્વામીનું દૃષ્ટાંત જાણવું. ૨૬.

વજ્રસ્વામીનું દૃષ્ટાંત.

બાલ્યાવસ્થામાં પદાનુસારિણી લલિષના વલ્લ્લી સાધ્વીમુલે સાંમળીને અચ્ચાર એગનું જેણે અધ્યયન કર્યુંછે, અને જેને આઠ વર્ષની ઉમરે ગુરુપ દીક્ષા આપેલોછે એવા વજ્રસ્વામી ગુરુની સાથે વિહાર કરતા હતા. એક દિવસ વજ્રસ્વામીને ઉપાશ્રયમાં મૂકી સર્વ સાધુઓ ગોચરીય ગયા હતા. તે અવસરે વજ્રસ્વામીએ સઘળા મુનિઓની ઉપધિઓ (આસન વિગેરે ઉપકરણો) ને હારવંથ ગોઠવી તેમાં મુનિઓની સ્થાપના કરીને (મુનિઓ બેઠાછે એમ માનીને) પોતે વચમાં બેસી મોટે સ્વરે તેમને આચરંગાદિની વાંચના આપતા હોય તેમ બોલવા લાગ્યા. તે અવસરે સ્પંદિલભૂમિથી આચાર્ય આધ્યા. ઉપાશ્રયનાં વારણાં વંથ જોડને ગુરુપ ગુણ રીતે અંદર જોયું તો વજ્રસ્વામી સર્વ મુનિઓની ઉપધિને એકઠો કરી છાત્રગુદિયો મળાવતા હતા. ગુરુપ ચિંતચ્યું કે ‘જો હું એકદમ વારણું ઉઘડાવીશ તો તે શક્તિ થશે.’ એમ વિચારી મોટે સ્વરે ‘નિસિહિ’ એ પ્રમાણે ત્રણવાર શબ્દોચ્ચાર કર્યો. તે સાંમળી ગુરુ આવ્યા છે એમ જાણી વજ્રસ્વામીએ લઘુલાઘવી કઠાએ એકદમ દરેક ઉપધિને તેને સ્થાને મૂકી દેને વારણું ઉઘડાવ્યું. ગુરુપ વિચાર્યું કે ‘આ ગુરુશ્રવણમાં આટલું વધુ જ્ઞાનછે, માટે આનું જ્ઞાન અજાણપણામાં ન જાઓ.’ એવું વિચારી વીજે દિવસે ‘સિંહગિરિ’ આચાર્ય કંઈ કાર્યનું મિષ કરીને વીજે ગામ જવાને ઉચુક્ત થયા. તે વચ્ચે સાધુઓએ પૂછ્યું કે ‘હે સ્વામી! અમને વાંચના કોણ આપશે?’ ગુરુપ કહ્યું કે ‘આ વજ્ર નામના છપ્પ મુનિ તમને વાંચના આપશે.’ તેઓએ કહ્યું કે ‘તહચિ’ (વહુ સારું) તે બચ્ચે ‘આ વાલક અમને શું વાંચના આપી શકશે?’ એવી શંકા પણ તેઓએ કરી નહિ. ગુરુ વીજે ગામ ગયા. શિષ્યોએ સિદ્ધાંતની વાંચના વજ્રમુનિ પાસે લીધી. અધ્યયન

ગાથા ૯૩ — નવિકૌવિઅંતિ નાસત્યંકુર્ત.

बहु सारी रीते थयुं. पछी गुरुमहाराज पधायीं अने शिष्योने पूछयुं के—‘काइ अध्य-
यन थयुं के केम?’ तेओए कछु के ‘अध्ययन बहु सारी रीते थयुं, थोडा दिक्कसां
घणो अभ्यास थयो, माटे हवे पछो आ वज्रस्वामीज अमारा वांचनाचार्य थायो.’
ए प्रमाणे साधुओए अरज करवाथी गुरु वज्रमुनिने आचार्यपद आयुं अने वांचना-
चार्य तरीके स्थाप्या.

“जेवो रीते सिंहगिरि शिष्योए गुरुजुं वचन मान्य कयुं तेवो रीते बीजाओए
पण गुरुना वचनमां संदेह करवो नहि” एवो आ कयानो उपदेश छे.

मिण गोणसंगुलीहिं, गणोहिं वा दंतचक्रलाइ सैं ।

इच्छंति भाषिजणं, कज्जं तु तएव जाणंति ॥ ए४ ॥

अर्थ—“हे शिष्य ! आ सर्पने अंगुलिबडे माप अथवा तेना दंतस्थान—दांत गण’
एवी रीते गुरुमहाराजे कछे सते शिष्य ‘इच्छुं छुं’ अथवा ‘तहत्ति’ कही ते कार्य करवा
चाह्यो जाय पण विचार न करे कारणके तेनुं कार्य तो गुरुमहाराज जाणे छे” ९४.
एदछे तेम सामाटे करवा कहे छे ते हेतु गुरुमहाराज समजे छे, तेमां विनोत शिष्यने
विचारवानी जरज नथी. तेथी तेमां ते बिछंन पण करतो नथी. जेने आबी गुरुमहाराज-
नी प्रतीति होय तेनुंन खरं विनीतपणुं समजवुं.

कारणविज्ज कयाई, सेयं कायं वयंति आयरिया ।

तं तह सहहियव्वं, अवियव्वं कारणेण तहिं ॥ ए५ ॥

अर्थ—“कारणना जाण एवा आचार्य कोइक वस्त ‘आ कागहो इवेत छे’ एम
बोले तो तेज प्रकारे सदेहवुं, कारणके तेमां काइ पण कारणनुं होवापणुं छे.” ९५. कारण
विना आचार्य तेनुं कहेन नहि, माटे आचार्यना तेवा वचनमां पण शंका करवो नहि.

जो गिह्इ गुरुवयणं, भणंतं जावओ विसुद्धमणो ।

ओसहयिव पीज्जंतं, तं तस्स सुहावहं होइ ॥ ए६ ॥

अर्थ—“भावथी विशुद्ध मनवालो जे शिष्य कहेवातुं एवुं गुरुमहाराजनुं वचन ग्रहण
करेछे—अंगीकार करे छे तेने औषधनी जेम पीवातुं ते गुरुजुं वचन सुखने आपनारं थाय
छे.” ९६. जेम पीतां कदवुं लागे एवुं पण औषध पीयुं छतुं परिणामे घणा सुखने आ-
पनारं थाय छे तेम गुरुजुं वचन पण अंगीकार फरतां कदी कष्टकारी लागे तो पण जे
अंगीकार करे छे तेने ते परिणामे सुखने आपनारं आ भव परभवमां हितकारी थायछे.

गाथा ९४—दंतचक्रलाय—दंतचक्रलाइति दंतस्थानानि तमेव. गाथा ९५—व्वंतं
काकं. गाथा ९६—मन्नंतं.

અણુવત્તંગા વિણીયા, વહુસમા નિચ્છન્નત્તિમંતાય ।

ગુરુકુલવાસી અમુર્દ, ધન્ના સીસા હ્હ સુસીલા ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—“ગુરુની અનુવર્તનાઈ ચાલવાવાળા, વાહ્યામ્યંતર વિનયવંત, વહુ સહન કરવાવાળા, નિત્ય મક્તિવંત, ગુરુકુલવાસે વસનારા (સ્વેચ્છાચારી નહિ), જ્ઞાનાદિ કાર્ય સિદ્ધ થયે પછી ગુરુને નહિ મૂકવાવાળા અને મુશીબ (સમ્યગ્ આચારવાળા) ઇવા શિષ્યો આ જગત્તમાં વન્ય છે.” ૧૭

જીવંતસ્સ હ્હ જસો, કિત્તી મયસ્સ પરમ્ભે ધમ્મો ।

સુગુણસ્સય નિગુણસ્સય, અજસો કિત્તી અહમ્મોય ॥૧૮ ॥

અર્થ—“ગુણવંત ઇવા શિષ્યનો જીવતા સત્તા આ મવમાં યજ્ઞ થાય છે અને કીર્તિ થાય છે, તેમજ મરણ પામ્યે સતે પરમવમાં તેને ધર્મ પ્રાપ્ત થાયછે. નિર્ગુણી-દુર્ગુણીત શિષ્યને આ મવમાં અપયજ્ઞ અને અપકીર્તિ પ્રાપ્ત થાયછે અને પરમવમાં અધર્મ-નરકાદિ ગતિની પ્રાપ્તિ રૂપ થાય છે.” ૧૮.

બુદ્ધાવોસેવિ ઠિયં, અહવ ગિલાણં ગુરં પરિજવંતિ ।

દત્તુવ ધમ્મવિમંસણં, દુસ્સિલ્લિચયં તંપિ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ—“બુદ્ધાવસ્થાને વિષે (વિહારાદિની અશક્તિથી એક સ્થાનકે વિધિપૂર્વક) સ્થિત થયેલા અથવા ગ્લાન-આધિયુક્ત થયેલા ઇવા ગુરુને દત્ત નામના શિષ્યની જેમ જે પરામભવ કરેછે તે ધર્મવિચારણા વહે પછી દુઃશિક્ષિત જાણવું, અર્થાત્ દુષ્ટ શિષ્યજન આચરણ સમજવું.” ૧૯. અહીં દત્તવું દૃષ્ટાંત જાણવું. ૨૭

દત્તમ્મનિત્તું દૃષ્ટાંત.

કુલ્લપુર નામના ગ્રામમાં સંઘની અંદર કોઈ સ્થવિર (વૃદ્ધ) આચાર્ય હતા તેમણે એક વસ્ત્રે આગળ મોટો દુષ્કાલ પહોંચાવેલો છે એમ જાણી મચ્છના સર્વ સાધુઓને બીજે દેશ મોકલ્યા; પણ વૃદ્ધપણને લીધે પોતે જવાને અશક્ત હોવાથી તેજ નગરીમાં વસ્તીના નવ માગ કરી એક સ્થાનવાસી થઈને રહ્યા. એકદા ગુરુસેવાને માટે દત્ત નામનો શિષ્ય ત્યાં આવ્યો. તે શિષ્ય જે નિવાસસ્થાનમાં ગુરુને મૂકીને ગયો હતો તેજ સ્થાન (ભાગ)ની અંદર ગુરુ વિહારક્રમથી આવેલા હતા. તેથી શિષ્ય તેજ સ્થાનમાં ગુરુને જોઈને શક્તિ થઈ વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘ગુરુ પાસથ્યા અને ઉન્માર્ગગામી થયા જણાય છે, તેમણે સ્થાન પણ બદલ્યું હોય એમ જણાઈ નથી.’ આમ વિચારીને તે જુદા ઉપાશ્રયમાં રહ્યો. મિત્તાર્થે ગુરુની સાથે નીકળ્યો, અને ડાહ્ય નીચ કુલ્લમાં ફરતાં મિત્તા નહિ મળવાથી મનમાં હ્રદય પામવા લાગ્યો ગુરુ તેના મનનો વિચાર ઇંગિતાકારવડે

માથા ૧૭-વહુ સુસમા. માથા ૧૮-કિત્તિ અમ્યસ્સ. માથા ૧૯-વિમંસણેજ.

જાળીને કોઈ મોટા શેઠને ઘેર ગોચરીને માટે ગયા. તે શેઠને ઘેર વ્યંતરના પ્રયોગથી
 એક બાલકને રોતો જોઈને ગુરુષ કહ્યું કે—‘રો નહિ’ એ પ્રમાણે કહી ચપટી ચગાડી
 પૃથ્થે વ્યંતરી નાસી ગઈ અને બાલક શાન્ત થઈ ગયું. તેથી સુશો થયેલાં તેનાં માતા-
 પિતાએ ગુરુને છાદુ વહોરાવ્યા; તે આહાર દત્તને આપીને ગુરુષ તેને ઉપાશ્રયે મોકલ્યો.
 દત્ત વિચારવા લાગ્યો કે ‘આહું સ્થાપનાકુલ’ છતાં પણ ગુરુષ મને વહુ રસદાવ્યો.
 પછી ગુરુષ પણ સામાન્ય કુલમાં જાઈ નીરસ આહાર ગ્રહણ કરી ઉપાશ્રયે આપીને આહાર
 કર્યો. પ્રતિક્રમણ કરતાં દિવસના દોષોની આલોચનાને અવસરે ગુરુષ દત્તને કહ્યું કે—
 ‘રે મહાજુભાવ ! તું આજે ધાત્રીપિંડ (બાલકોને પ્રસન્ન કરી તેમનાં માવાપ પાસેથી
 खोराक છેવેા તે)નું મક્ષણ કર્યું છે, માટે સારી રીતે તેની આલોચના કર.’ એ સાંમ-
 લીને દત્તે વિચાર્યું કે—‘ગુરુ મારા સૂક્ષ્મ દોષો પણ જુએ છે અને પોતાના મોટા મોટા
 દોષો પણ જોતા નથી.’ આમ વિચારીને તે ગુરુ ઉપર મત્સર ધરવા લાગ્યો. પછી પ્રતિ-
 ક્રમણ કરીને પોતાને સ્થાનકે જતાં ગુરુના ગુણથી રંજિત થયેલી શાસનદેવીએ ‘આ
 દત્તને ગુરુના પરામર્શનું ફલ લેતાં.’ એવું વિચારી ઘણો અંધકાર બિઝુર્વી તેને મોઢ
 પમાડ્યો. દત્ત કંડ પણ જોઈ શકતો ન હોવાથી આકુલવ્યાકુલ થવા લાગ્યો અને પોકાર
 કરવા લાગ્યો. ગુરુષ કહ્યું કે ‘અહીં આવ.’ ત્યારે તેણે કહ્યું કે ‘ત્યાં કેવી રીતે આહું ?
 હું દ્વાર પણ જોઈ શકતો નથી.’ ત્યારે ગુરુષ પોતાનો આંગળી ચુંકવાડો કરીને ડંબો
 કરી દીવાની માફક ચલતી દેલાડી. દત્તે ત જોઈને વિચાર કર્યો કે ‘ગુરુ વહુ સાવધ
 (અર્થે દોષવાડો) એવા દીપક પણ રાખતા જણાય છે.’ એ પ્રમાણે તેને ગુરુના અવગુણો-
 જ માસવા લાગ્યા. પછી શાસનદેવતાએ કહ્યું કે ‘અરે દુરાત્મન ! પાપી ! તું ગૌતમ
 જેવા ગુરુનો પરામર્શ કરે છે ? શું તારે દુર્ગતિમાં જવું છે ?’ એ પ્રમાણે ઘણાં કર્કશ
 વાક્યોથી તેને શિક્ષા આપી. તેથી દત્ત મુનિ પશ્ચાત્તાપ કરતો સતો ગુરુચરણની અંદર
 પડ્યો અને વારંવાર પોતાનો અપરાધ સ્માર્યો. છેવટે પાપકર્મની સમ્યક્ પ્રકારે
 આલોચના કરીને તે સદ્ગતિએ ગયો.

આ પ્રમાણે દત્ત મુનિના દૃષ્ટાંતથી શિષ્યે ગુરુની અવજ્ઞા કરવી નહિ, એવા આ
 કથાનો ઉપદેશ છે.

આચરિય મત્તિરાગો, કસ્ત સુનસ્ત્વત્ત મહરિસિ સરિસો ।

અવિ જીવિશ્ચં વવસિઅં, ન ચેવ ગુરુપરિજ્ઞવો સદ્વિશ્ચો ॥૧૦૦॥

અર્થ—‘ગુરુ ઉપર મત્તિરાગનું દૃષ્ટાંત કહે છે—આચાર્ય ઉપર મત્તિરાગ સુનક્ષત્ર
 મહર્ષિ જેવો કોને છે કે જેણે જીવિતવ્ય પણ તજી દીધું, પરંતુ ગુરુનો પરામર્શ સહન
 કર્યો નહિ.’ ૧૦૦. અહીં સુનક્ષત્ર મુનિનો સંબંધ જાણવો. ૨૮.

૧ મુકરર કરી રાખેલા ઘટ કે ત્યાંથી યોગ્ય આહાર ગમે ત્યારે મઢી શકે તે
 સ્થાપનાકુલ કહેવાય છે.

મુનશ્વર મુનિનું વૃત્તાંત.

એક વસત શ્રીવીરમશ્વ શ્રાવસ્તી નગરીમાં સમવસર્યા, ત્યાં ગોશાલક પળ આવ્યો. નગરમાં એવી વાત ફેલાઈ કે આજે નગરમાં બે સર્વજ્ઞ આવેલા છે. એક શ્રીવીરમશ્વ અને બીજો ગોશાલક. એ વાત ગોચરીય ગયેલા શ્રીગૌતમ સ્વામીયે સાંભળી, તેથી તેણે ભગવંતને પૂછ્યું કે ‘આ ગોશાલક કોણ છે કે જે લોકોની અંદર સર્વજ્ઞ એવું નામ ધરાવે છે.’ ભગવાને કહ્યું કે-“હે ગૌતમ! સાંભળ. સરવળ નામના ગામમાં મંસલિ નામનો મંસ જાતિનો એક પુરુષ હતો. તેને મદ્રા નામની સ્ત્રી હતી, તેની કુક્ષિયી તે જન્મ્યો છે. જેને ઘણી ગાયો હતી તેવા એક બ્રાહ્મણની ગૌશાળામાં જન્મવાથી તેનું નામ ગોશાલક પાડ્યું હતું. તે યુવાન થયો તેવામાં હું હ્રસ્વસ્થ અવસ્થાએ ફરતો રાજગૃહ નગરને વિશેષે ચાતુર્ધીસ રહ્યો હતો. તે પણ ફરતો ફરતો ત્યાં આવ્યો. મેં ચાર માસ સપ્તપર્ણનાં પારણાં પરમાત્મ (શ્રી) બંધે કર્યાં. તેનો મદિમા બોલે તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘જો હું આનો શિષ્ય થાઉં તો દરરોજ મિષ્ટાન્ન મળે.’ એ પ્રમાણે વિચારી ‘હું તમારો શિષ્ય છું’ એમ કહી મારી પાછલ લાગ્યો. તે મારી સાથે છ વર્ષ પર્યંત મર્યો. એક દિવસ કોઈ યોગિને જોઈને તેણે મશ્કરી કરી કે ‘આ જૂઓનું શય્યાતરછે’ તેથી ક્રોધિત થયેલા તે યોગિએ તેના પર તેજોલેશ્યામૂકી. મેં શીતલેશ્યામૂકીને તેને બચાવ્યો. પછી તેણે તેજોલેશ્યામૂકી ઉત્પન્ન કરવાનો ઉપાય મને પૂછ્યો. મેં પણ ભાવિ ભાવ જાણીને તેનો ઉપાય કહ્યો, ઇટલે તે મારાથી જુદો પડ્યો. તે છ માસ કઠ વેઠી તેજોલેશ્યા સાધી, અને અઘાંગ નિમિત્તોનો પણ જાણ થયો. પછીથી એ પ્રમાણે જનસમુદાય આગળ તે પોતાનું સર્વજ્ઞપણું સ્થાપિત કરે છે; પરંતુ તે જોઈ છે. તે કોઈ જિન નથી અને સર્વજ્ઞ પણ નથી.” આ પ્રમાણેની ભગવંતે કહેલી હકોક્ત સાંભળીને ત્રિક (ત્રણ માર્ગ મળે તે સ્થાન) યાં, ચોકમાં અને રાજમાર્ગમાં સઘળા લોકો કહેવા લાગ્યા કે ‘આ ગોશાલક સર્વજ્ઞ નથી.’ એ સઘળું વૃત્તાંત ગોશાલકે કોઈન મુલ્કથી સાંભળ્યું, ઇટલે તેને ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો. તે અવસરે આનંદ નામના એક સાંધુને ગોચરીય જતાં જોઈને તેણે બોલાવ્યા અને કહ્યું કે “હે આનંદ! તું એક દ્રઘાંત સાંભળ-કેટલા એક ઘાળીયા કરિયાળાનાં માર્ગાં ભરીને ચાલ્યા. તેઓ જંગલમાં ગયા. ત્યાં તેમને ઘણી વૃષા લાગવાથી પાણીની શોષ કરતાં તેઓ એ ચાર રાંધણાં શિશ્વરો જોયાં. તેઓ એક શિશ્વર તોડ્યું, ઇટલે તેમાંથી ગંગાજલ જેવું નિર્મલ જલ નીકળ્યું. સઘળાઓ તે જલ ચારંવાર પીને સંતુષ્ટ થયા. બીજું શિશ્વર તોડવા જતાં સાથેના કોઈ એક દુહા માળને તેમને વાર્યા, પરંતુ તેઓ વાર્યા રહ્યા નહિ. તે શિશ્વર તોડતાં અંદરથી સોડું નીકળ્યું. એ પ્રમાણે ત્રીજું શિશ્વર મેદતાં અંદરથી રત્નો નીકળ્યાં. ચોથું શિશ્વર મેદતાં વચ્ચે દુહા ઘણા વાર્યા છતાં પણ તેઓ તે શિશ્વર તોડ્યું તો તેમાંથી અતિ અયંકર દદિવિપ સર્વ નીકળ્યો. તેણે સૂર્ય સાંધું જોઈને તેમની ઉપર દદિવિપ ફેંકી, જેથી તે સઘળા મર્યા

धइ गया. पेछो वृद्ध बाणीयो बच्चो तेवी रीते हे आनंद ! तारो धर्माचार्य पण पो-
तानी ऋद्धियी वृत्त न बत्तां मारी इर्ष्या करेछे तेवी हुं तेने बाळीने भस्म करी ना-
स्तीश. परंतु हुं तेने हितोपदेश देनार थवायी तने हुं बाळीश नहि.” ए प्रमाणे सां-
भळीने भयभीत थयेला आनंद भगवानने सर्व इकीकत कडी. भगवंतनी आज्ञायी गौ-
तम-आदि मुनिथोने ते बात जणावी; जेथी तेओ सर्व भगवत्तथी दूर पोतपोताने स्थाने
बेसी गया. एटलामा गोशालक त्यां आची भञ्जने कहेवा लाग्यो के ‘हे काश्यप ! तुं
मने पोतानो शिष्य कहेछे ते खोहुं छे. ते तारो शिष्य तो मरी गयो. हुं तो तेतुं श-
रीर बळवान जाणीने ते शरीरमां स्थिति करीने रह्यो छुं.’ ए सांभळीने ‘आ
भगवाननी अवज्ञा करेछे’ एम जाणी गुरुभक्तिमां अत्यंत रागवाळा सुनस्रत्र नामना
साधुए गोशालकने कहुं के ‘अरे ! तु तारा धर्माचार्यनी निंदा केम करेछे? तेज हुं
गोशालक छे (बीजो नथी).’ ए सांभळीने गोशालके क्रोधवश यइ तेजोछेइयाथी
सुनस्रत्र मुनिने बाळी नाख्या. समाधिची मृत्यु पामी ते आठमा देवलोकरमां देवपणे
उत्पन्न थया. ए समये बीजा सबौनुभुति नामना साधुए पण सर्व जीवोने स्वमावां
अनशन करी गोशालकनी सन्मुख आवीने कहुं के ‘तुं स्वधर्माचार्यनी निंदा केम करे
छे?’ तेथी वृद्ध गोशालके तेमने पण बाळी नाख्या. ते मरीने बारमा देवलोकरमां उ-
त्पन्न थया. पछी भगवाने कहुं के “ हे गोशालक ! तुं गा माटे तारा देहने गोपवे
छे? जेम कोइ चोर भागतो सतो कोड न देखे तेडला माटे तरणुं पोतानी आहुं धरेछे
पण तेथी ते छानो रहेतो नथी, तेवी रीते तुं पण माराथीज बहुश्रुत थयो छे अने
मारीज अपलापना करेछे.” इत्यादि वचनोथी क्रोधित यइने तेणे भगवाननी उपर
पण तेजोछेइया मूकी ते तेजोछेइया भगवानने जण प्रदक्षिणा करी पाछी वळीने
गोशालकरुना शरीरमांज पेठी. पछी गोशालक बोलयो के ‘हे काश्यप तुं आजयी सा-
तमे दिवसे मरण पायीश.’ त्वारे भगवाने कहुं के ‘हुं तो सोळ वर्ष सुधी केवळीपणे
विचरीश, परंतु हुंनो आजयी सातमे दिवसे मोठो वेदना भोगवीने मरण पायीश.’
पछी गोशालक पोताने स्थाने आब्यो. सातमे दिवसे शांत परिणामथी समकित फ-
रयुं तेथी ते मनमां विचार करवा लाग्यो के ‘अरे ! में आ अत्यंत विरुद्ध आचरण
कर्युं. में भगवाननी आज्ञानो लोप कर्यो ! में माधुओनो घात कर्यो ! आवता भवमां
मारी शी गति थनो?’ ए प्रमाणे विचारी शिष्योने बोलावो कहुं के “मारा मरण पछी
मारा कळेवरने पगथी वांवीने आवस्ती नगरीमां चारे तरफ फेरवजो. कारणके हुं
जिन नहि छतां ‘ हुं जिन छुं ’ एतुं में लोकमां कहेराव्युं छे ” आ ममाणे आत्मनिंदा
करतो सतो मरण पामीने ते बारमा देवलोकरमां उत्पन्न थयो. पछी शिष्योए गुरुहुं
वचन मान्य करवा मांटे उपाश्रयनी अंदर आवस्ती नगरी आलेखी कमाह बंध करो
कळेवरने पगे रब्जु वांधीने चारे तरफ फेरव्युं.

ए प्रमाणे सुनस्रत्र मुनिनी पेठे अन्य साधुए पण गुरुभक्तिमां राग करवो, एवो
आ कयानो उपदेश छे.

પુત્રેહિં ચૌદ્રયા પુરકંદોહિં, સિરિભાયણં મંવિચ્ચસંત્તા ।

ગુરુ માગમેસિજદા, દેવયર્મિવ પજ્જુવાસંતિ ॥ ૧૦૧ ॥

અર્થ—“ પૂર્વકૃત પુણ્યવદે પ્રેરાયલા, હૃદયીના માનન અને આગામિ કાલે જેમનું કલ્યાણ થવાનું છે એવા મન્ય જીવો પોતાના ગુરુને દેવતાની જેમ સેવે છે. અર્થાત્ જેવી રીતે દેવની સેવા કરે તેવી રીતે ગુરુની પણ સેવા કરે છે. ” ૧૦૧.

બહુ સુલ્લસ સયસહસ્સાણ, દાયગા મોચ્ચગા દુહસહસ્સાણં ।

આચરિચ્ચા ફુદ મેચ્ચં, કેસિ પપ્પસિચ્ચ તેહેહ ॥ ૧૦૨ ॥

અર્થ—“ બહુ પ્રકારના હાલોગમે મુલના આપનારા, અને સેંકડો અથવા હજારો દુઃસ્વથી સૂકાવનારા ધર્માચાર્ય હોય છે, એ વાત પ્રગટ છે (એમાં સંદેહ જેવું નથી). પ્રદેશી રાજાને કેશી ગણધર તેવીજ રીતે મુલના હેતુ થયેલા છે. ” ૧૦૨.

અહીં કેશી ગણધર અને પ્રદેશી રાજાનો હપનય જાણવો. ૩૧

જંઘુદીપના ભારતવર્ષમાં કૈકયાર્દ્ધ દેશમાં શ્વેતાંબી નામની નગરી છે. ત્યાં અઘર્મીનો શિરોમણિ જેના હસ્ત નિરંતર રુધિરથી હેપાયેલાજ રહે છે એવો, પરછોકની દર-કાર વિનાનો અને પુણ્યપાપમાં નિરપેક્ષ પ્રદેશી નામનો રાજા હતો. તેને ચિત્રસારથિ નામનો મંત્રી હતો. તેને એક દિવસે પ્રદેશી રાજાએ શ્રાવસ્તી નગરીમાં જિતશત્રુ રાજાની પાસે મોકલ્યો. ત્યાં તે કેશિકુમાર નામના મુનિની દેશના સાંભળીને પરમ શ્રાવક થયો. પછી તેણે કેશિકુમારને વિશ્વપ્રિત કરી કે ‘ હે સ્વામીન્ ! એક વસ્ત્ર આપે શ્વેતાંબી નગરીએ પશારવાની કૃપા કરવી. આપને તેથી લાભ થશે. ’ કેશિગણધરે કહ્યું કે ‘ તમારો રાજા બહુ દુષ્ટ છે તેથી કેવી રીતે આવીએ ? ’ ચિત્રસારથિએ કહ્યું કે ‘ રાજા દુષ્ટ છે તો તેથી શું ? ત્યાં ઘોજા મન્ય જીવો પણ ઘણા વસે છે. ’ ત્યારે કેશિકુમારે કહ્યું કે ‘ પ્રસંગે જોઈશું ’ પછી ચિત્રસારથિ શ્વેતાંબીએ આવ્યો. અન્યદા કેશિકુમાર પણ ઘણા મુનિઓથી પરિવ્રત થઈ શ્વેતાંબીની વહાર યુગવન નામના હપવનમાં સમવસર્પા. ચિત્રસારથિ તેમનું આવવું સાંભળી મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘ હું રાજ્યચિંતક છતાં દુર્બુદ્ધિ અને પાપી એવો મારો રાજા નરકે ન જવો જોઈએ, માટે તેને આ મુનિ પાસે લઈ જાઉં. ’ એવું વિચારી અશ્વક્રીડાના મિષથી રાજાને નગર વહાર લઈ ગયો. પછી અતિ શ્રમથી થાકી ગયેલ રાજા શ્રી કેશિકુમારે અલંકૃત કરેલા વનમાં આવ્યો. ત્યાં ઘણા લોકોને દેશના દેતાં તેમને જોઈને રાજાએ ચિત્રસારથિને પૂછ્યું કે ‘ આ મુંદો જડ અને અજ્ઞાની લોકોની આગલ શું કહે છે ? ’ ચિત્રસારથિએ

માયા ૧૦૧-પુણ્નેહિં. માયા ૧૦૨-દુહસયાણં. તેહેહ-તદ્વદુઃ સુલહેદુઃ

કહું કે 'હું જાણતો નથી.' જો આપની હુકમ હોય તો ચાલો. ત્યાં જઈને સાંભળીએ. એ પ્રમાણે કહેતાં રાજા ચિત્રસારથિની સાથે ત્યાં ગયો, અને વંદનાદિ વિનય કર્યા વિના શરૂને પૂછ્યું કે 'આપનો હુકમ હોય તો શું?' શરૂએ કહું કે 'આ તમારી ભૂમિ છે, માટે જ્યાં મુજબ કરો.' એ સાંભળીને રાજા તેમની આગળ વેઠો. તેને બેઠેલો જોઈને આચાર્યે વિશેષે કરીને બીવ આદિતું સ્વરૂપ વર્ણવ્યું. તે સાંભળીને રાજાએ કહું કે "આ સર્વ અસંભવ છે. જે વસ્તુ પ્રત્યક્ષ દેખાય તેજ સત્ હોય છે. જેમ પૃથ્વી જાલ, તેજ ને વાયુ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તેમ આ બીવ પ્રત્યક્ષ દેખાતો નથી તેથી આકાશ-પુષ્પવત્ અવિચ્છાદ્ય એવો બીવસત્તા કેમ માનો શકાય?" ત્યારે કેશિકુમારે કહું કે "હે રાજા! જે વસ્તુ તારી નજરે દેખાય નહિ તે શું સંઘડાનો નજરે ન દેખાય?" જો તું કહીશકે 'જે હું દેખું નહિ તે સર્વ અસત્ય છે' તો તે મિથ્યા કયન છે. કારણ કે સંઘડાએ જોયું હોય અને એકે ન જોયું હોય તો તે અસત્ય ટરતું નથી. વળી જો કહી શકે 'સંઘડાઓ જોઈ શકતા નથી' તો તું શું સર્વજ્ઞ છે કે જેથી વધા જોઈ શકતા બંધી એવો તને સ્વરૂપ પડી? જે સર્વજ્ઞ છે તે તો બીવને પ્રત્યક્ષ જુએ છે. તું તારા શરીરના અગ્ર ભાગ જોઈ શકે છે પણ પૃષ્ઠ ભાગ જોઈ શકતો નથી તો બીવનું સ્વરૂપ કે જે અરૂપી છે તે તો શી રીતે જોઈ શકે? માટે બીવસત્તા છે એમ માનીને પ્રયોગકર્તા સાધન છે એમ પ્રમાણ કર." ત્યારે પ્રવેશિ રાંજાએ કહું કે 'હે સ્વામી! મારો પિતામાર અત્યંત પાપી હતો તે તમારા મત પ્રમાણે નરકે જશે જોઈએ. તેને હું ઘણોજ મિય હતો, પણ તેને આવીને મને કહું નહિ કે પાપ કરીશ નહિ. પાપ કરીશ તો નરકે જઈ પડશે, ત્યારે બીવસત્તાને હું કેવી રીતે માન્ય કરું?' કેશિકુમારે મુનિએ કહું કે 'તેનો ઉત્તર સાંભળ-- તારી સૂરીકંતા રાજીની સાથે વિષયસેવન કરતાં કોઈ પરપુરુષને જો તું જુએ તો તેને તું શું કર?' રાજાએ કહું કે 'હું તેને એક ઘાપે વે ડુકાડા કરી મારી નાંખું, એક સળ કુટુંબમેળાપ કરવાને માટે તેને ઘેર જવાની પણ રજા આપું નહિ.' શરૂએ કહું કે 'એ પ્રમાણે નારકીઓ પણ કર્મથી વંધાયેલા હોવાથી અજ્ઞે આવો શકતા નથી.' ફરીથી રાજાએ કહું કે 'અતિ ઘમિંદ્ર એવી મારી માતા તમારા મત પ્રમાણે સ્વર્ગમાં ગઈ હશે. તેણે પણ આવોને મને કહું નહિ કે વત્સ! પુણ્ય કરજે. પુણ્ય કરવાથી સ્વર્ગ મળે છે, તો હું બીવસત્તાને કેવી રીતે પ્રમાણ કરું?' ત્યારે કેશિગણધરે કહું કે 'તમે અશ્વ વસ્ત્ર પહેરો ચંદન આદિથી શરીરને લિપ્ત કરી સ્ત્રીની સાથે મહેલમાં ક્રીડા કરતા હો તે વસ્તે કોઈ ચંડાલ તમને અપવિત્ર ભૂમિમાં બોલાવે તો તમે ત્યાં જાઓ કે નહિ?' રાજાએ કહું કે 'ન જાઉં.' શરૂએ કહું કે તેવી રીતે દેવો પણ પોતાના યોગોને છોડીને દુર્ગંધથી ભરેલા આ મુઠુલું ત્યાં આવતા નથી. કહું છું કે--

चत्वारिपञ्चजोयणसयाई, गंधोश्च मण्डुश्च लोगस्त ।

उहं वच्च्ह जेणं, न हु देवा तेण आवंति ॥

“आ मनुष्यलोकनो दुर्गंध चारश्च पांचशे योजन सुधी उंचो जाय छे, तेथी देवताओ अहीं आवता नथी.” फरीथी राजाए कहुं के ‘हे स्वामी ! एकवार मे एक चोरने जीवतो पक्क्यो अने छोटानी कोठीयां नाखी तेनुं बारणुं बंध कर्हुं काळे करीने ते कोठीनुं बारणुं उघाडी जेयुं तो चोर मरी गयो हतो अने तेना कछेवरया घणा जीवडांओ उत्पन्न थयां हतां पण सेमां छिद्र परेलां नहोतां तो ते जीवने नीकलवाना अने बीजा जीवने आवधानां छिद्रो तो होवां जोहए. में ते जेयां नहि तेथी कहुं छुं के जीव नथी.’ केशिकुमारे कहुं के ‘कोइ एक पुरुषने घरना गर्भागांयां राखवामां आवे आवे घरनां सर्व द्वार बंध करवामां आवे; पछी ते मध्ये रह्यो सतो जंख ने मेरी विगेरे बाजिज बगाछे, तो तेनो शब्द बहार संभलाय के नहि !’ राजाए कहुं के ‘संभलाय.’ शुरुए कहुं के ‘बहार शब्द आवधाथी शु ओरहानी भीतमां छिद्रो पड़ेछे ?’ राजाए कहुं के ‘पडतां नथी.’ शुरुए कहुं के ‘जे रूपी शब्दथी छिद्र बहतां नथी तो अरूपी जीवथी छिद्रो केम पड़े ?’ फरीथी श्देशी राजाए कहुं के ‘हे स्वामी ! एक चोरनां मे ककडे ककडा करी तेना दरेक प्रदेस जेथा पण सेमां जीव जेवामां आव्यो नहि.’ केशिगणधरे कहुं के ‘तु कठीयारानी जेवो मुख देखाय छे. केटलाएक कठीयाराओ लाकडां छेवाने माटे बनमां मया. तेमांथी एक कठीयाराने कहुं के ‘आ अग्नि छे. तेथी रसोइनो बखत याय त्यारे रसोइ करजे. कदि आ अग्नि बुझाइ जाय तो आ अरणीला काष्ठमांथी अग्नि उत्पन्न करजे.’ ए प्रमाणे कहीने तेओ गया. अहीं अग्नि बुझाइ गयो तेथी पैला मुख कठीयारे अरणीनुं लाकहुं लाबी तेना चुरेचुरा कयां, परंतु अग्नि उत्पन्न थयो नहि. तेटलामां पैला कठीयाराओ आवधा. तेओए तेनी मुखतां जाणी बीजुं अरणीनुं काष्ठ लाबी तेनुं मयन करीने तेमांथी अग्नि प्रगट कर्यो, अने रसोइ करी भोजन कर्हुं. एम जेवी रीते काष्ठनो अदर रहेछो अग्नि बा-यथी सघाय छे तेवी रीते देहमां रहेछो जीव पण साधी नकाय छे.” ए. प्रमाणे सांभळीने प्रदेशि राजाए कहुं के “हे स्वामिन् ! में एक चोरनुं वजन करी तेना न्वासतुं रंधन करीने तेने मारी नाख्यो. तेने फरीथी तोल्यो तो ते तेटलाज वजननो थयो. तयार में जाण्युं के ‘जीव नथी.’ जो तेनामां जीव होत तो जीव जतां ते कांइक ओछो यात.” केशिगणधरे कहुं के “हे महीपति ! जेम पूर्वे जोखेली चामडांनो धमण-ने पाछ्छथी वायुथी पूर्ण करीने जोखनां पण ते तेटलीज याय छे—भार बधतो नथी, तेवो रीते जीव संबंधी तुं सारी रीते विचार कर. ज्यारे रूपी द्रव्य रूप वायुथी

भार बध्यो नहि तो अरूपी द्रव्य जीवना जवायी न्यूनता श्री रीते थाय? सूक्ष्म एवा रूपी द्रव्योनी पण विवित्र गतिछे तो अरूपी द्रव्यनी विवित्र गति होय तेमां तो श्रुं कहेवुं माटे आ बावतमां तुं शामाटे शंकित थाय छे ! आत्मा आपणने अनुमान प्रमाणयी गम्य छे अने केवळीने प्रत्यक्ष प्रमाणयी गम्य छे. वळी 'हुं सुखी छुं हुं दुःखी छुं' ए प्रकारनुं जे ज्ञान थाय छे ते आत्माजुंज लक्षण छे. माटे जेम तळनी अंदर तेळ, दुधनी अंदर घी अने काष्ठनी अंदर अग्नि रहेळ छे नेम देहनी अंदर जीव रहेछो छे." इत्यादि अनेक पञ्चोना उत्तर शास्त्रयुक्तियी आप्या. तेथी संदेहरहित थयेलो राजा विचार करवा लाग्यो के 'आ वात सत्य छे, आ ज्ञानने घन्य छे, पछो शुद्धने नमस्कार करोने राजाए विज्ञप्ति करी के 'हे भगवन् ! तमारा उपदेश रूपी मंत्रयी मारा हृदयमां रहेछो मिथ्यात्व रूपी पिशाच भागी गयो, परंतु कुलपरंपरायी आवेळा नास्तिक मतने हुं कैवी रीते छोडूं ?' तयारे केशिकुमार मुनिए कहुं के " हे प्रदेशि राजा ! हुं लोहवणिकनी पेढे मूर्ख केम बने छे ? ते वार्ता आ प्रमाणे छे-

केटकाक बणिको व्यापार करवाने माटे परदेशे जवा चाल्या. मार्गमां तेओए एक लोहानी खाण दोढो, एटछे तेओए लाहानां गाढां भर्या. आगळ चालतां तां-बानी खाण जोइ, तेथी छोडूं खाळी करीने ताडु भर्यु. मात्र एक बाणोआए छोडूं खाळी कर्तु नहि. आगळ चालतां तेओए रुपानी खाण जोइ, एटछे तांजुं खाळी करी खुं भर्यु. घणुं कहेतां छतां पण पेळा लोहवणिके छोडूं काढो नांखुं नहि आगळ चालतां तेओए सोनानी खाण जोइ, तेथी खुं खाळा करी सोजुं भर्यु. आगळ चालतां रत्नोनी खाण जोइ, एटछे सोजुं खाळी खरो रत्नो भर्या. ते वस्तते तेओ पेळा लोहवणिकने कहेवा लाग्यो के 'हे मूर्ख ! आ मेळवेळो रत्नसमूह हुं शामाटे शुभावे छे ! छोडूं तजो दहने रत्नो ग्रहण कर, नहि तो पाउऊयी जरूर तने पश्चाताप करवो पडशे' ए प्रमाणे तेने घणुं कहेबामां आन्युं छतां तेने मान्युं नहि अने कहेवा लाग्यो के 'तमारामां स्थिरता नथी, तेथी एकने छोडां बीजाने ग्रहण करोछो अने बीजाने छोडी बीजाने ग्रहण करोछो पण हुं ए प्रमाणे करता नथी. में तो जेनो स्वीकार कर्यो तेनो कर्यो.' पछां ते सघळा घेर आव्या, अने रत्नना प्रभावयी पेळा बणिको सुखी थया. तेमने सुखी थयेळा जोइने लोहवणिक मनमां पश्चाताप करवा लाग्यो के 'अरे ! में आ श्रुं कर्तु ! तेओजुं कहेवुं में मान्युं नहि.' एम तेणे घणा काळ सुषी श्रोच कर्यो. ए प्रमाणे हे प्रदेशि राजा ! तने पण लोहवणिकनो पेढे पश्चाताप करवो पडशे. वळी जे विवेकी होयछे ते श्रुं कुलपरंपरायी आवेळ रोग के दारिद्र्यनो त्याग करवा नथो इच्छतो ? जो कुलमार्ग तेज धर्म होय तो पछो दुनियांमां अघर्मनुं नहि पण नष्ट थशे. वळी-

દારિદ્ર્યદાસ્યદુર્નયદુર્ભગતાદુઃસ્થિતાદિં પિતૃચરિતમ્ ।

નૈવં ત્યાજ્યં તનયૈઃ સ્વકુલાચારૈકકથિતનયૈઃ ॥

“ દારિદ્ર્ય, દાસપણું, અનીતિ, દુર્ભાગીપણું અને દુઃસ્થિપણું આદિ જે પોતાના પિતાદિએ આચર્યું હોય તેને પોતાનો કુલાચાર એજ નીતિ છે, એમ કહેનારા પુત્રોએ નજ તજવું જોઈએ.” માટે હે રાજા ! કુલાચાર એ ધર્મ નથી, કિંતુ જંતુની રક્ષા કરવી इत्या-
દિજ ધર્મ છે.” इत्याદિ વચનોથી પ્રતિબોધ પામેછો પ્રદેશિ રાજા વિનય પૂર્વક બોલ્યો કે ‘ હે ભગવન્ ! આ આપણું વાક્ય સત્ય છે અને તત્ત્વ રૂપ છે, એજ સ્વરો અર્થ છે, એ શિષ્યાય બીજું સર્વ અનર્થજ છે. ’ એ પ્રમાણે કહીને પ્રદેશિ રાજાએ સમકિતમૂલક વાર વ્રતો ગ્રહણ કર્યાં. ફરીથી શિક્ષાને અવસરે કેશિ ગણધરે કહ્યું કે—

માણં તુમ પપ્સી પુઠ્ઠિવ રમણિલ્લો જવિત્તા પછ્ઠા અરમણિલ્લો
ભવિક્ષાસિદ્ધતિ.

આં રાજપ્રશ્નીય સૂત્રનો આહ્વાનો છે. તેનો માવાર્થ એ છે કે ‘ પ્રદેશિ રાજા ! તું પૂર્વે રમણિક થઈને પશ્ચાત્ (હવે) અરમણિકન થઈશ. ’ એટલે પ્રથમ અન્યનો દાતા થઈ સાંપ્રત કાલે જિનધર્મની પ્રાપ્તિ યથાથી તેમનો અદાતાન થઈશ; કેમકે તેમ યથાથી અમને અંતરાય કર્મ વંધાય અને જિનધર્મની અપ્રાપ્તિ (નિંદા) થાય. વ્હી છાંબા વસ્ત્રતથી ચાલ્યા આવતા દાનનો નિષેધ કરવાથી લોકવિરુદ્ધતા અને અપ્રાપ્તિનાદિ દોષ તને પણ પ્રાપ્ત થાય. માટે જેને આપતો હો તેને આપવું પણ પાત્રજુદિએ ન આપવું અરિ-
હંત વિગેરે પણ ઉચિત દાનનો નિષેધ કરતા નથી, માટે તારે તો મિથ્યાત્વને તજવું અને સર્વથી ઉત્તમ એવા દયાદાનને નિરંતર ધારણ કરવું.” એ પ્રમાણે શુદ્ધની શિક્ષા ગ્રહણ કરીને પ્રદેશિ રાજા ઘેર આવ્યો, અને પોતાના ધનનો (રાજ્યની આવદાનીનો) એક ભાગ અંતઃપુર માટે, બીજો ભાગ સૈન્ય માટે, ત્રીજો ભાગ મંદાર માટે અને ચોથો ભાગ દાનશાલા માટે ઉપયોગમાં લેવો. એ પ્રમાણે મુકર કરીને સર્વેરૂપના ચાર ભાગમાં વહેંચી દીધી. અનુક્રમે આવકપણું પાઠ્ઠાં કેટલોક કાલ વ્યતીત થયા બાદ એકદા પર-
પુરુષમાં હ્રુલ્લ થયેલી ‘ સૂર્યકાન્તા ’ નામની તેની પટ્ટરાણીએ તેને ભોજનમાં વિષ આપ્યું તે વાતની ભોજન કર્યા પછી પ્રદેશિ રાજાને સ્વર પડી, પરંતુ અવ્યાકુલ ચિત્તે રાણી ઉપર કિંચિત્ પણ ક્રોધ કર્યા વિના પૌષ્પશાલામાં આવી, દર્શનો સંચારો કરી, રૂંધાન કોણ સન્મુખ બેસી, ભગવાન ધર્માચાર્ય શ્રીકેશિ ગણધરને નમસ્કાર કરી, પોતે છીધેલા વ્રતમાં છાનેલા અતીચારોની સમ્યક્ પ્રકારે આલોચના પ્રતિક્રમણા કરીને તેણે કાઠ કર્યો, અને સૂર્યાય નામના વિમાનમાં ચાર પલ્લોપમ આયુધ્વવાલો સૂર્યાય નામનો દેવ થયો. પાછો ત્યાંથી વ્યવી મહાવિદેહમાં અવતરીને મોક્ષે જશે.

શ્રી પ્રમાણે નરકમાં જવાને તૈયાર થયેલા અતિપાપી પ્રદેશિ રાજાએ જે દેવવિમાન પ્રાપ્ત કર્યું તે કેશિગણધરતુંજ મહાત્મ્ય છે. માટે “દુઃસ્વનું નિવારણ કરનાર અને મુંઝવેને પ્રાપ્ત કરાવનાર ધર્માચાર્યોનીજ યતન પૂર્વક સેવા કરવી ” એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

આજ હકીકત ગાથા ૧૦૩ માં ગ્રંથકર્તા પોતેજ કહે છે તે આ પ્રમાણે—

નરયગદ્ગમણપડિહૃત્થણકણ, તદ્ પણસિણા રચ્ચા ।

અમરાવિમાણં પત્તં, તં આચરિયપ્પજાવેણં ॥ ૧૦૩ ॥

અર્થ—“તેમજ નરકગતિએ જવાનું પ્રસ્થાનું કર્યા છતાં પ્રદેશિ રાજાએ જે દેવવિમાન પ્રાપ્ત કર્યું તે આચાર્યના પ્રમાવથીજ જાણવું.” ૧૦૩. તેથી શુભની સેવાનાજ મોટા ફલને આપનારી છે. ધ્વની—

ધમ્મમણ્ણહિં અશ્સંદરોહિં કારણણોવણીણ્ણહિં ।

પહ્હાયંતો ચ મણં, સીસં ચોણ્ણં આચરિઓ ॥ ૧૦૪ ॥

અર્થ—“આચાર્ય ધર્મમય, અતિસુંદર અને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપ કારણ સંવંધી શુભોદ્દેશિત એવાં વચનો વહે (શિષ્યના) યતને આનંદ ઉપજાવતા સતા શિષ્યને પ્રેરણા કરે છે—શિક્ષા આપે છે.” ૧૦૪

ધર્મમય તે ધર્મનો પ્રચૂરતાવાળાં અને અતિસુંદર એટલે દોષરહિત એવાં વચન જાણવાં.

જીંશ્ચ કાણ્ણ પણં, તુરમણિં દત્તસ્સ કાલિશ્ચજ્જેણ ।

અર્ચિશ્ચ સરીરં ચત્તં, નય જાણિં અ મહ્મસંજુતં ॥ ૧૦૫ ॥

અર્થ—“તુરમણિ નગરીમાં કાલિકાચાર્યે દત્ત રાજાની આગલ જીવિતવ્યનું પણ કરીને શરીર પણ (મનવહે) તજ્યું, પરંતુ અધર્મસંયુક્ત (અસત્ય વચન) બોલ્યા નહિ.” ૧૦૫

દત્ત રાજાએ યજ્ઞનું ફલ પૂછ્યે સતે કાલિકાચાર્યે તેનો મય માત્ર અવગણીને મનવહે શરીર પણ તજીદેહને ‘તેજુ ફલ નરક છે’ એમ સ્વહૃ કહ્યું, પણ ધર્મ વિરુદ્ધ ઉત્તર આપ્યો નહિ. એ પ્રમાણે અન્ય શુનિષ્ઠ મયના પ્રસંગમાં પણ અસત્ય વચન બોલ્યું નહીં. અહીં કાલિકાચાર્યનો સંવંધ જાણવો. ૩૦

કાલિકાચાર્યની કથા.

તુરમણિ નામના નગરમાં ‘જિતશત્રુ’ નામે રાજા હતો. તે ગામમાં એક ‘કાલિક’ નામનો બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તે બ્રાહ્મણને ‘મદ્રા’ નામે વહેન હતી, અને તે મદ્રાને ‘દત્ત’ નામે પુત્ર હતો. એકદા કાલિક બ્રાહ્મણે પ્રોતાની મેઠે પ્રતિવોધ પામીને ચારિત્ર-બ્રહ્મ

ગાથા ૧૦૩-નરકગદ્. પ્રસ્થાનકે કૃત. ગાથા ૧૦૪-ધમ્મમયણ્ણહિં. ગાથા ૧૦૫-તુરિમજા.ત્થકં.

કર્તુ અને અનુક્રમે તેમણે આચાર્યપદ યેઝ્યું. તેમનો માગેજ દત્ત સ્વચ્છંદો થયો અને છૂત આદિ વ્યસનોથી પરામવ પામી રાજાની સેવા કરવા લાગ્યો. કર્મયોગે રાજાએ તેને મંત્રીપદ આપ્યું. અધિકાર મલ્તાં રાજાનેજ પદમ્નષ્ટ કરીને તે રાજ્ય પચાવી પડ્યો. રાજા પળ તેના મયથી નાસો ગયો અને શુભપણે કોઈ સ્થાનકે રહ્યો. પછી મદાક્રૂર કર્મ કરનારો તે દત્ત રાજા મિથ્યાત્વથી મોહ પામીને અનેક યજ્ઞો કરાવવા લાગ્યો અને સંખ્યાવંશ પશુઓનો ઘાત કરવા લાગ્યો. અન્યદા અવસરે કાલિકાચાર્ય મહારાજ ત્યાં સમવસર્યા, ત્યારે મદ્રા માતાના આગ્રહથી દત્ત રાજા વાંદવાને આવ્યો. શુભમહારાજે દેશના આપી કે—

ધર્માઋનં ધનત એવ સમસ્તકામા

કામેજ્ય એવ સર્ક્ષેન્દ્રિયજં સુખં ચ ।

કાર્યાર્થિના હિ સ્વલુકારણમેષણીયં

ધર્મો વિધેય ઇતિ તત્ત્વવિદો વદન્તિ ॥

“ધર્મથી ધન મળે છે, ધનથી સમસ્ત કામનાઓ સિદ્ધ થાય છે અને સર્વ કામનાની સિદ્ધિથી સમગ્ર ઇન્દ્રિયજન્ય સુખ માત્ર થાય છે. માટે કાર્યાર્થીએ તો અવશ્ય કારણ ઓળખું જોઈએ, તેથી ધર્મ કરવો એવું તત્ત્વવેતાઓ કહે છે.”

આ પ્રમાણે સાંભળીને દત્તે યજ્ઞનું ફળ પૂછ્યું. શુભ કહ્યું કે ‘હિંસા શોધ ત્યાં ધર્મનો અભાવ છે.’ કહ્યું છે કે—

દમોદેવગુરુપાસ્તિર્દાનમધ્યયનં તપઃ ।

સર્વમપ્યેતદ્ફલં હિંસાં ચેન્ન પરિત્યજેત્ ॥

“ઇન્દ્રિયોનું દમન, દેવગુરુની સેવા, દાન, અધ્યયન અને તપ—એ સધળાં જો હિંસાનો ત્યાગ ન કરે તો બ્યર્થ છે.”

ફરીથી દત્તે યજ્ઞનું ફળ પૂછ્યું. ત્યારે શુભ કહ્યું કે ‘હિંસા દુર્ગતિનું કારણ છે.’ કહ્યું છે કે—

પંગુકુષ્ટિકુણિત્વાદિ દૃષ્ટ્વા હિંસાફલં સુધીઃ ।

નિરાગ્રસજન્તૂનાં હિંસાં સંકલ્પતસ્ત્યજેત્ ॥

“હાલ્લા માણસે પાંગલાપણું, કોડીઆપણું ને ડુંઘાપણું વિગેરે હિંસાનાં ફળ છે એમ જાણીને નિરપરાધી એવા ત્રણ પ્રાણીઓનો હિંસા સંકલ્પવડે પણ ન કરવી.” ત્યારે વક્ત્રી દત્તે કહ્યું કે ‘તમે આવો આહો આહો ઉત્તર કેમ આપો છો? યજ્ઞનું ફળ જેવું શોધ

તેવું સત્ય કહો. 'ત્યુરે કાલિકાચાર્યે વિચાર કર્યો કે 'જોકે આ - રાજા છે અને યજ્ઞમાં પ્રીતિવાળો છે તે છતાં જે વનવાતું હોય તે વનો પળ હું મિથ્યા-બોલોશ નહિ. પ્રાણાંતે પણ મિથ્યા બોલવું કલ્યાણકારી નથી.' કહ્યું છે કે—

નિંદન્તુ નીતિનિપુણા યદિ વા સ્તુવન્તુ

લક્ષ્મીઃ સમાવિશતુ ગચ્છતુ વા યથેષ્ટમ્ ।

અથૈવા મરણમસ્તુ યુગાન્તરે વા

ન્યાયાત્પથઃ પ્રવિચ્છન્તિ પદં ન ધોરાઃ ॥

“ નીપુણ ગણાતા લોકો મહે તિંદા કરો અથવા સ્તુતિ કરો, લક્ષ્મી મહે માસ થાઓ અથવા મરજી મુજબ ચાલી જાઓ, મરણ આજ થાઓ અથવા યુગને અંતે થાઓ, પરંતુ ધોર પુરુષો નીતિના માર્ગથી એક પગલું પણ સ્વસતા નયો. ”

આ પ્રમાણે વિચારી કાલિકાચાર્યે કહ્યું કે 'હે દત્ત ! હું નિઃશય પૂર્વક કહું છું કે નરકગતિ એમ યજ્ઞવું પડે છે.' કહ્યું છે કે—

યૂપં હ્રિત્વા પશૂન્ હત્વા, કૃત્વા રુધિરકર્દમસ્

યથેવં ગમ્યતે સ્વર્ગે, નરકે કેન ગમ્યતે ॥

“ યજ્ઞસ્તંભ છેદો, પશુઓને હણો અને રુધિરનો કોચક કરી જો સ્વર્ગે જવાતું હોય તો પછી નરકમાં કોણ જશે ? ” દત્તે કહ્યું કે ' એ કેવો રીતે જણાય ? ' શુરપ કર્ણ કે ' આજથી સાતમે દિવસે ઘોડાના પગના ઢાંચલાથી લહેલી વિદ્યા તારા મુલમાં પડશે, અને પછી તું લોહાની કોઠીમાં પૂરાઈશ. આ અનુમાનથી તારી અવશ્ય નરકગતિ થવાની છે એમ જાણજે. ' દત્તે કહ્યું કે ' તમારી શ્રી મતિ થશે ? ’ શુરપ કર્ણ કે ' અમે ધર્મના પ્રભાવથી સ્વર્ગે જઈશું. ' આ પ્રમાણે સાંમઝીને ક્રોધિત થયેલા દત્તે વિચાર કર્યો કે ' જો સાત દિવસનો અંદર આ વાક્ય પ્રમાણે નહિ બને તો પછી હું અવશ્ય આપને મારી નાંચીશ. ' આમ વિચારી કાલિકાચાર્યનો આસપાસ રાજસેવકોને ચૂકો પોતે નગરમાં આવ્યો, અને આજ્ઞા શહેરના તમામ રસ્તાઓમાંથી અપવિત્ર પદાર્થો કાઢી નાંચી સાફ કરાવ્યા અને સર્વ સ્થળે પુષ્પો વેરાવ્યાં. પોતે અંતઃપુરમાં જ રહ્યો. એ પ્રમાણે છ દિવસો વ્યતીત થયા પછી આઠમા દિવસની આંતિયી સાતમે દિવસે ક્રોધ-યુક્ત બની ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ શુરને હણવા ચાલ્યો. તેવામાં કોઈએક વૃદ્ધ માઝી દસ્ત જવાની હાજતથી પીડા પાપવાને લીધે રસ્તામાં જ વિદ્યા કરી તેને પુષ્પોથી ઢાંકીને ચાલ્યો ગયો. તેના ઉપર દત્ત રાજાના ઘોડાનો પગ પડ્યો, તેથી વિદ્યાનો અંશ લછ્છીને રાજાના મુલમાં પડ્યો. પટલે શુરના વચનપર વિશ્વાસ આવવાથી રાજા પાછો વળ્યો

ત્યાં એકાંત જાળીને જિતશત્રુ રાજાના સેવકોએ તેને પકડી છીધો અને જિતશત્રુને ગાદીએ બેસાડ્યો. પછી સામંતરાજાઓએ વિચાર્યું કે 'જો આ જીવતો રહેશે તો દુઃખ-દાયી થશે.' એમ વિચારી તેઓએ તેને છોટાની કોઠીમાં નાંખ્યો. પછી ઘણા દિવસ પર્યંત મહાન દુઃખ ભોગવતો સતો ઢિલાવ કરતો અને પોકાર કરતો તે મૃત્યુ પામ્યો. મરીને તે સાતમી નરકે ગયો, અને શ્રીકાલિકાચાર્ય તો ચારિત્રને સેવીને સ્વર્ગે ગયા.

૫ પ્રમાણે સાધુએ પ્રાણાંતે પણ મિથ્યા ભાષણ ન કરવું એવો આ કથાનો વપદેશ છે.

ફુડપાગરુમકહંતો, જહદિશ્ચં બોહિલાંભ મુવહ્ણંશ્.

જહ્ ભગવંશ્ચો વિસાર્ણો, જરમરણમહોઅહીં શ્યાસિ ॥ ૧૦૬ ॥

અર્થ—“ફુડ પ્રગટ (સત્યાર્થ) ન કહેવાથી યથાસ્થિત-સત્ય એવા બોધિલાભને આગામી થવે ધર્મપ્રાપ્તિને હળો નાલે છે-વિનાશ કરે છે. જેમ ભગવંત શ્રી મહાવીર સ્વામીને (મરિચિના ભવમાં સત્ય ન કહેવાથી) વિશ્વાલ એવા જરા મરણ રૂપ મહોદધિ-મહાસમુદ્ર થયો. અર્થાત્ કોઠાકોટિ સાગરોપમ પ્રમાણ સંસાર વધાર્યો.” ૧૦૬.

અહીં શ્રી મહાવીર સ્વામીના પૂર્વભવનો સંબંધ જાણવો ૩૧.

પ્રથમ ભવમાં પશ્ચિમ મહાવિદેહને વિશે ‘નયસાર’ નામે કોઈ ગ્રામાધિપતિ (નામેતી) હતો. તે એક દિવસ કાષ્ટ છેવાને માટે બનમાં ગયો. મધ્યાહ્નસમયે ભોજન તૈયાર કર્યું. તે અવસરે સાંધથી વિચુટા પડી ગયેલાં કોઈ એક મુનિ ત્યાં આવ્યા તેને જોઈને નયસાર ઘણો લુચી થયો અને ભાવથી શ્રદ્ધા પૂર્વક તેને આહાર આપ્યો. આહાર કરી રહ્યા પછી સાધુને માર્ગ વતાવવાને માટે તે સાથે ગયો. સાધુએ પણ યોગ્ય જીવ જાળીને તેને દેશનાવહે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરાવ્યું. પછી તે સાધુને નમીને ઘેર ગયો. કાલ્કાતરે મરણ પામીને તે સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. ૫ વીજો ભવ થયો.

ત્યાંથી જ્યોતીને ત્રીજા ભવમાં મરિચિ નામે ભરત ચક્રવર્તીનો પુત્ર થયો. શ્રીકૃષ્ણમદેવ ભગવાનની દેશના સાંખ્યો, ભોગોનો ત્યાગ કરી સ્થવિર મુનિ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. પછી અગ્યારઅગતું અધ્યયન કરી ચારિત્ર પાઠતાં એકવાર હળ્લકાઠમાં તાપથી પીઢિત થઈને તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘મારાથી ચારિત્ર પઢવું મુશ્કેલ છે; આ ચારિત્રધર્મ અતિ દુષ્કર છે, તેથી મારાથી તે પાઠી શકાય તેમ નથી અને ઘેર જવું ૫ પણ યોગ્ય નથી.’ ૫ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણે એક નવો ત્રિદંડી વેષ ગ્રહણ કર્યો; પરંતુ જે કોઈ તેને ધર્મ પૂછે તેની આમલ સાપુધર્મ પ્રકાશિત કરે અને જે કોઈ તેની દેશનાથી પ્રતિવોધ પામે તેને ભગવાનનો પાસે મોકલે. આ પ્રમાણે તેણે અનેક રાજ-

પુત્રોને પ્રતિબોધ પમાડ્યો. આ સ્થિતિમાં પણ મરીચિ ભગવાનની સાથે વિચરે છે. વિહાર કરતાં કરતાં એક વાર ભગવાન અયોધ્યામાં સમવસર્યાં. મરત ચક્રી પ્રશ્નને વાંદવા આવ્યા અને દેશનાને અંતે પૂછ્યું કે ‘હે મગવન ! આ આવી મોટી સપામાં કોઈ પણ ખાવો (યનાર) તીર્થંકર છે ?’ મગવાને કહ્યું કે ‘આ ત્રિદંડી સન્યાસી વેષધારી મરીચિ નામે તારો પુત્ર આ ચોવીશીમા ચોવીશમા ‘વર્ષમાન’ નામે તીર્થંકર, મહાવિદેહને વિષે મૂકા નગરીમાં ‘મિયમિત્ર’ નામે ચક્રવર્તી અને આ મરતક્ષેત્રમાં જ ‘ત્રિપૃષ્ઠ’ નામે પહેલો વાસુદેવ થયો. એ પ્રથમ વે પદવીને મોગવી છેવટે તીર્થંકર થયો.’ એ સાંખ્યી મરતે મરીચિ પાસે જઈ, ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ, નમસ્કાર કરીને કહ્યું કે “હે મરીચિ ! આ સંસારમાં જેટલા લાભ છે તેટલા થપા તે મેલવ્યા છે. કારણકે તું ચક્રવર્તી, વાસુદેવ અને તીર્થંકર યનાર છે; માટે હું તારા પરિવ્રાજક વેષની અનુમોદના કરતો નથી; પરંતુ તું છેલ્લો તીર્થંકર યનાર છે તેથી હું તને વાંદુ છું.” એ પ્રમાણે કહીને મરત ચક્રીના ગયા પછી મરીચિએ ત્રણ વસ્ત્ર દગ પછાડી નાવતાં નાવતાં કહ્યું કે ‘હું ત્રણ પદ મેલવીશ તેથી મારું કુલ લત્તમ છે.’ એ પ્રમાણે વારંવાર કુલનો મદ કરવાથી તેણે નીચ મોત્ર વાંધ્યું. અન્યદા પ્રથમ પ્રશ્ન મોકલે ગયા પછી સાધુ સાથે વિહાર કરતાં તેના શરીરે માંદગી આવી, પરંતુ સાધુના આચારથી રહિત હોવાને કીધે તેની કોઈપણ સેવા ચાકરી કરી નહિ. તેથી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘જો હું સાજો થાઉં તો એક શિષ્ય કરું.’ અનુક્રમે તે સ્વસ્થ થયો. એક દિવસ કોઈ ‘કપિલ’ નામે રાજપુત્ર મરીચિની દેશના સાંખ્યી પ્રતિબોધ પામ્યો. ત્યારે મરિચિએ કહ્યું કે ‘હે કપિલ ! હું સાધુ પાસે જઈ ચારિત્ર ગ્રહણ કરું.’ તેણે કહ્યું કે ‘હું તમારો શિષ્ય થઈશ.’ પછી મરીચિએ પોતાનું સ્વરૂપ ચચાર્યું કહી વતાવ્યું અને કહ્યું કે ‘મારામાં ચારિત્ર નથી.’ તોપણ કપિલ માન્યો નહિ અને કહેવા લાગ્યો કે ‘શું તમારા દર્શનમાં સર્વથા ધર્મ નથીજ ?’ ત્યારે મરીચિએ જાણ્યું કે ‘આ કપિલ મને યોગ્ય મઝ્યો છે.’ એમ જાણી મરીચિએ કહ્યું કે ‘કપિલાંકર ! ત્યંપિ હંપિ ! હે કપિલ ! સાધુ સમીપે મહાન ધર્મ છે, અને મારી પાસે અલ્પ ધર્મ છે.’ એ પ્રમાણે સૂત્રવિરુદ્ધ કયનથી તેણે એક કોટાકોટિ સાગરોપમ પ્રમાણ સંસારની દૃદ્ધિ કરી. તેની આલોચના કર્યા વગર ચોરાશો લાસ પૂર્વનું આયુષ્ય પાલીને તેવોથા મધે પાંચમા દેવલોકમાં દશ સાગરોપમના આયુષ્યવાલો દેવતા થયો.

ત્યાંથી ચ્યવી પાંચમા મધમાં કોછાગ સંનિવેષ ગામમાં ઇંશી લાસ પૂર્વના આયુષ્યવાલો બ્રાહ્મણ થયો. તે મધમાં ત્રિદંડી થઈ ઘણો કાલ સંસારમાં થટક્યો. (આ મધો ગણત્રીમાં લોધા નથી, સ્થૂલ મધોજ ગણેલા છે.) છઠ્ઠા મધમાં સ્થૂળા નગરીમાં વોંતેર લક્ષ પૂર્વના આયુષ્યવાલો ‘પુષ્પ’ નામે બ્રાહ્મણ થયો, તે ત્રિદંડી થઈ મરણ પામીને સાતમા મધે

પ્રથમ દેવલોકમાં મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો. ત્યાંથી ચ્યવી આઠમા ભવમાં ચૈત્યસં-
નિવેષ નામના ગામમાં સાઠ લાક્ષ પૂર્વના આયુષ્યવાળો 'અગ્નિદ્યોત' નામે બ્રાહ્મણ થયો.
છેવટે ત્રિદંડી થઈ મૃત્યુ પામીને નવમા ભવે બીજા દેવલોકમાં મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો.
ત્યાંથી ચ્યવી દશમા ભવે મંદિરસંનિવેષે સાઠ લાક્ષ પૂર્વના આયુષ્યવાળો 'અગ્નિશ્રુત' નામે
બ્રાહ્મણ થયો. માંતે ત્રિદંડી થઈ મૃત્યુ પામ્યો. અગ્યારમા ભવે ત્રીજા દેવલોકમાં મધ્યમ સ્થિતિ
વાળો દેવ થયો. ત્યાંથી ચ્યવી બારમા ભવમાં સ્વેતામ્બરી નગરીમાં ચૌરાશી લાક્ષ પૂર્વના આયુ-
ષ્યવાળો મારદ્વાજ નામે બ્રાહ્મણ થયો. છેવટે ત્રિદંડી પળે મૃત્યુ પામી તેરમા ભવે ચોથા દેવલો-
કમાં મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો. પછી ઘણો કાલ સસારમાં મટકીં ચૌદમા ભવે રાજગૃહ
નગરમાં ચૌત્રીશ લાક્ષ પૂર્વના આયુષ્યવાળો 'સ્થાવર' નામે બ્રાહ્મણ થયો. છેવટે ત્રિદંડી
થઈ મૃત્યુ પામ્યો. પંદરમા ભવે પાંચમાં દેવલોકમાં મધ્યમ સ્થિતિનો દેવ થયો. ત્યાંથી
ચ્યવી સોલ્લમા ભવમાં એક ક્રોઢ વર્ષના આયુષ્યવાળો 'વિશ્વશ્રુતિ' નામે યુવરાજપુત્ર
થયો. તે જન્મમાં તેણે ચૌરાશ્યપરાયણ થઈ સશ્રુતિ મુનિ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કરી અત્યંત
તીવ્ર તપ કર્યું. એક દિવસ માસસપ્તપણે પારણે મયુરા નગરીમાં ગોચરીય ગયા હતા. ત્યાં
દુર્વલ્પળાથી એક ગાયના અથઢાવાથી તે શ્રમિલપર પહોં ગયા. તેને જોઈને તેના કાકાનો
છોકરો વૈશાસ્તનંદી હાસ્ય કરીને બોલ્યો કે 'તું એક મુદ્દિના મહારથી કોઠાના શાહના
તમામ કળને શ્રમિ પર પાઢી નાશતો હતો તે દિવસ ક્યાં ગયો ?' આ વચન સાંભળીને
ક્રોધાયમાન થઈ તે ગાયને શીંઘઢાવતી પકઢી આકાશમાં ફેરવીને એવું નિયાણું કર્યું કે
'જો આ તપનું ફળ હોય તો આગામી ભવે હું ઘણો બલ્લવાન થાઉં.' એ પ્રમાણે હજાર
વર્ષ તપ તપી માંતે પાપની આલોચના કર્યા વિના મરણ પામી સત્તરમા ભવે સાતમા દેવ-
લોકમાં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળો દેવ થયો. ત્યાંથી ચ્યવી અઢારમા ભવે પોતનપુર નગરમાં
મજાપતિ નામના રાજાને ઘેર બોતે પરણેલી પોતાની પુત્રી જે મૃગાવતી તેની કુક્ષિમાં સાત
સ્વપ્નથી સૂચન કરાયેલ 'ત્રિપુષ્ઠ' નામનો વાસુદેવ થયો તે ભવમાં મરતાર્ધને સાથી ઘણું
પાપ કરી ચૌરાશી લાક્ષ વર્ષનું આયુષ્ય ઓગમી ઓગળીશમા ભવે સાંતમી નરકે ગયો.
ત્યાંથી ચ્યવીને બીજામા ભવે સિંહપળે ઉત્પન્ન થયો. એકવીશમા ભવે ચોથી નરકમાં નારકી-
પળે ઉત્પન્ન થયો. ત્યારપછી પાછો ઘણા કાલ મુષી સંસારમાં મટક્યો. પછી બાવીશમા
ભવે એક ક્રોઢ વર્ષના આયુષ્યવાળો મનુષ્ય થયો. તે ભવમાં શુભ કર્મો કરી ત્રેવીશમા ભવે
મહાવિદેહમાં મૂકા રાજધાનીમાં 'વનંજય' રાજાને ઘેર ધારિણી રાણીની કુક્ષિમાં ચૌદ
સ્વપ્નથી સૂચન કરાયેલા 'પ્રિયમિત્ર' નામે ચક્રવર્તી થયો માંતે પોટિલાચાર્ય પાસે ચારિત્ર
ગ્રહણ કરી એક કોટી વર્ષ મુષી ચારિત્ર પાળી પૂરેપૂરું ચૌરાશી લાક્ષ પૂર્વનું આયુષ્ય

ખોગથી ચોવીશમા મહે સાતમા દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી જ્યથી પચોશમા મહે છત્રિકા નગરોમાં જિતશત્રુ રાજાને ઘેર મદ્રા નામની રાણીનો કુસિમાં પચોશ લાલ્લ વર્ષના આયુષ્યવાળો નંદન નામે પુત્ર થયો. તેણે તે મહેમાં પોદ્દિલાચાર્ય પાસે દીક્ષા લઈ યાવજ્જીવ માસક્ષણ કરી વીશસ્થાનકની આરાધનાવહે તીર્થકરનામકર્મ સ્પર્જન કર્યું. એક લાલ્લ વર્ષ સુધી ચારિત્ર પાળીને પ્રાંતે એક વાસની સંછેસ્ત્રનવહે છવીશમા મહેને વિષે દશમા દેવલોકમાં ધુણોત્તરાવતંસ વિમાનમાં વીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવતા થયા. ત્યાંથી જ્યથી સતાવીશમા મહે ચોવીશમા તીર્થકર થયા.

આ પ્રમાણે મરીચિના મહેમાં તેણે ઉત્સૂત્ર ભાષણથી કોટાકોટિ સાગરોપમ પ્રમાણ સંસારની દૃષ્ટિ કરી. એ પ્રમાણે અન્ય જીવો પણ જો ઉત્સૂત્ર ભાષણ કરે તો સંસારની દૃષ્ટિ કરે; માટે ઉત્સૂત્ર ભાષણ કદિ પણ કરવું નહિ, એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

કારુણ્યરુદ્ધસિંગાર-જાવજયજીવિઅંતકરણેર્હિ ॥

સાહુ અવિચ્છ મરંતિ, નય નિચ્છનિઅમં વિરાહંતિ ॥૧૦૭॥

અર્થ-“કારુણ્યભાવ, રુદન, શૂંગારમાલ (હાલમાલાદિ) રાજાદિકનો મય અને જીવિતાંતકારી અનુકૂલ પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગવહે સાધુ કદાચિત્ મરણ પામે છે, પરંતુ પોતાના નિયમને વિરાધતા નથી.” ૧૦૭અર્થાત્ પૂર્વોક્ત કારણો માત્ર થતાં પ્રાણ તરીકે દેહે, પણ વ્રત તત્ત્વતા નથી-કારુણ્યાદિવહે વ્રતની વિરાધતા કરતા નથી.

અપ્પહિઅ માયરંતો, અણુસોઅંતો અ સુગ્ગઈ લહઈ ॥

રહકાર દાણઅણુસોઅગો-મિગો જ્ઞહ યં બલદેવો ॥ ૧૦૮ ॥

અર્થ-“આત્મહિત વદહે તપ સંયમાદિ તને આચરતો સતો પ્રાણી સદ્ગતિને પામેછે, તેમજ તેને-દાનાદિ ધર્મને અનુમોદતો સતો પણ સદ્ગતિને પામેછે. જેમ મુનિને દાન દેનાર રથકાર, તેના દાનની અનુમોદના કરનાર શુગ અને તપસંયમ આચરનાર બલ્લદેવ મુનિ સદ્ગતિને પામ્યા તેમ.” ૧૦૮

બલ્લદેવમુનિ, રથકાર ને શુગ એ પ્રણે પાંચમે દેવલોકે ગયા, તેથી તપ સંયમાદિ તેમજ દાન શીલાદિ ધર્મ કર્યો, કરાવ્યો અને અનુમોદો સતો પણ વહુ ફલને આપેછે. અહીં બલ્લદેવ, રથકાર ને શુગનો સંવંધ જાણવો. ૩૨

બલ્લદેવ રથકારને શુગની કથા.

દ્વારિકા નગરીને વાઢી નાંલવાણું જેણે નિયાણું કરેલછે એવા દ્વિપાયન ઋષિએ અધિકુમારપણે ઉત્પન્ન થઈ જ્યારે દ્વારિકાને વાંઢો ત્યારે માત્ર કુળ્લ અને વલ્લમદ્ર વેજ

થવવા પામ્યા. ઘોડા સર્વ વલ્લી ગયા.વંને ખાઈઓ વનમાં ગયા. ત્યાં કૃષ્ણને ધણી ટુંપી લામી તેથી વલ્લભ પાળી લાવવાને ગયા. ત્યાં વૈરીની સાથે યુદ્ધ થતાં રાત્રિ પહોંચીઃ અહીં કૃષ્ણ એક વૃક્ષની નીચે પગ ઉપર પગ ચઢાવીને સુતા હતા. ત્યાં કૃષ્ણનું મૃત્યુ પોતાને હાથે થવાનું છે એવું શ્રી નેમોન્ધરના મુલથી જાણીને જેણે તે પ્રમાણે નઃથવાને માટેજ વનવાસ ગ્રહણ કરેલો છે એવો વસુદેવની જરા રાણીનો પુત્ર જરાકુમાર ત્યાં આવ્યો. તેણે ફરતાં ફરતાં રાત્રિએ કૃષ્ણના પગને તબીબ રહેલું પત્ર દૂરથી દોઢું;પટલે આ ચક્રચકિત યુગનું નેત્ર જણાય છે એવું ધારી તેણે કર્ણ પર્યંત વાળ સ્વેચ્છીને કૃષ્ણનો ચરણ દીધી નાંચ્યો. પાસે આવતાં તે પોતાનો ખાઈએ એમ જાણી પશ્ચાત્તાપ કરતો સતો જરાકુમાર વિલાપ કરવા લાગ્યો. તે વચ્ચે કૃષ્ણે કહ્યું કે ‘હે પાપી ! તું અહીંથી જલદી ચાલ્યો જા, હમણા વલ્લભદ્ર આવશે તો તે તને મારી નાંચશે.’ એ પ્રમાણે કહેવાથી જરા-કુમાર તરતજ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.પછી આયુષ્યના પ્રાંત માગે કૃષ્ણને ક્રોધ હતપ્ત થયો, તેથી તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘અરે ! જુઓ વ્રજસેં ને સાઠ સંપ્રામનો ફરનારો એવો હું મહાવલ્લવાન છતાં મને વાળથી હળીને આ રાજકુમાર ક્ષેમકુશલ ગયો !’ એ પ્રમાણે દુર્ધ્યાનને વશ થઈ મરણ પામીને કૃષ્ણ ત્રીજી નરકે ગયા.

તે સમયે જલ લઈને વલ્લભદ્ર પણ ત્યાં આવ્યા તેણે કૃષ્ણ પ્રત્યે કહ્યું કે ‘હે વધુ ! મેં તારા માટે ઠંડુ જલ આપ્યું છે, તું ઉઠ અને જલ પી., એ પ્રમાણે કહેવામાં આવ્યા છતાં કૃષ્ણે ઉત્તર આપ્યો નહિ ત્યારે વલ્લદેવે વિચાર કર્યો કે ‘મેં જલ લાવવામાં ધણો વચ્ચત શુભાવ્યો તેથી આ મારા વંધુ ક્રોધિત થયેલા જણાય છે તેથી હું તેને સ્મારું.’ એ પ્રમાણે વિચાર કરી પગમાં પહીને અરજ કરવા લાગ્યા કે ‘હે વંધુ ! આ ક્રોધનો અવસર છે ? આ મોટા જંગલમાં આપણે વંને એકલા છીએ માટે તું ઉઠ.’ એ પ્રમાણે ધારંવાર કહેતાં છતાં પણ ડ્યારે તે બોલ્યા નહિ ત્યારે વલ્લદેવ મોહવશ થઈ કૃષ્ણ મૃત્યુ પામેલા છે છતાં તેને જીવતા જાણી પોતાના સ્કંધ ઉપર લઈને ચાલ્યા. આ સંસારમાં વ્રજ વસ્તુ સર્વથી અધિક છે. કહ્યું છે કે—

તીર્થકરાણાં સામ્રાજ્યં, સપત્નીવૈરમેવ ચ ।

વાસુદેવબલસ્નેહઃ, સર્વેન્ધ્યોઽધિકકં મતમ્ ॥

અર્થ—“ તીર્થકરોનું સામ્રાજ્ય, સપત્ની (શોક) તું વૈર અને વાસુદેવ ને વલ્લદેવનો સ્નેહ એ વ્રજ વાનાં સર્વથી અધિક ગણાયેલાં છે.”

એ પ્રમાણે મરણ પામેલા ખાઈને સ્કંધ ઉપર ધારણ કરીને તેનો સેવા કરતા સતા તે વલ્લદેવને એકદિવસે સિદ્ધાર્થ નામના દેવે આવી યંત્રમાં રેતીપીલવાનું વતાવીને બોધ કર્યાછતાં પણ તે બોધ પામ્યા નહિ.ચલટા સ્વર્ગ ડગામી ‘મારા ખાઈને મરણ પામેલો તું કેમ કહેછે?’

એમ ધોલતા તેની પછવાડે મારવાને દોડયા, પળ દેવ અદૃશ્ય થઈ ગયો. વઢી ફરીથી તે દેવને પર્વતની શિલા ઉપર કમલ વાવતો જોઈને વલ્લભદેવે કહ્યું કે ‘રે મૂર્ખ ! શિલાની અંદર શું કમલની ઉત્પત્તિ સંભવે છે ?’ દેવે કહ્યું કે ‘જો તારો મૃત્યુ પામેછો માઈ હમો થઈ તને ‘હે માઈ !’ એ પ્રમાણે કહેશે તો આ શિલાની વિષે પણ કમલની ઉત્પત્તિ થશે.’ એ પ્રમાણે કહેતાં છતાં પણ વલ્લભદેવની મોહને વશ થયેલા હોવાથી પોતાનો માઈ મૃત્યુ પામેછો છે એમ તેમણે જાણ્યું નહિ. એ પ્રમાણે તેમણે છ માસ સુધી પરિભ્રમણ કર્યું. પછી તેમણે તે શરીરને વિનાશ પામેલું જાણ્યું એટલે હોદી દીધું. સિદ્ધાર્થદેવે તે શરીરને સમુદ્રમાં ક્ષેપન કર્યું. પછી વહુ વિલાપ કરતા પવા વલ્લભદેવને શ્રી નૈમિનાથે મોકલેલા ચારણ મુનિએ આવીને પ્રતિવેશ પમાડયો, તેથી વૈરાગ્યપરાયણ થઈને તેમણે તે ચારણ મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી. પછી પર્વત ઉપર રહી હઝ તપ કરવા લાગ્યા. એક વાર માસસપ્તપણને પારણે શહેરની અંદર આહાર છેવાને માટે આવતાં તેમને કુવાને કાંટે હમોલી એક સ્ત્રીએ જોયા. તેના રૂપથી મોહિત થયેલી તે સ્ત્રીએ ઘઠાની ખાંતિથી પુત્રના મલ્લામાં દોરઠાનો ગાઝીઓ નાંખ્યો. તે જોઈને વલ્લભદેવે મુનિએ કહ્યું કે ‘હે મુખે ! તું આ શું કરે છે ? મોહ્યો પરાધીન થઈને પુત્રને ક્ષેપ મારે છે ?’ પછી તેમણે વિચાર કર્યો કે ‘મારા રૂપને વિકાર છે ! હવેથી મારે નગરમાં આવવું શ્રેયસ્કર નથી; વનવાસ સેવવાજ સારો છે.’ એ પ્રમાણે અમિગ્રહ કરીને તુંગિકા પર્વત ઉપર રહ્યા. ત્યાં પારણાને દિવસે જો કોઈ સાર્થ અથવાં કોઈ કઠીયારો આવે છે અને તે તેમને શુદ્ધ અન્ન વહેરાવે છે તો તે આહાર કરે છે. નહિ તો તપમાં દૃઢિ કરે છે. એ પ્રમાણે તપ કરતાં તેમને અનેક લઙ્ગિઓ ઉત્પન્ન થઈ, અને દેશનાવડે અનેક વ્યાગ્ર તથા સિંહ વિગેરે પ્રાણીઓને પ્રતિવેશ પમાડયો. પેછો સિદ્ધાર્થદેવ પણ તેમની સેવામાંજ રહેવા લાગ્યો. ત્યાં એક અતિમદ્રક યુગ દેશનાથી પ્રતિવેશ પામ્યો. તે અહર્નિશ તેમની સેવા કરે છે અને વનમાં ગમે છે. જ્યાં તે આહારનો યોગ જાણે છે ત્યાં તે સંવંધી સંજ્ઞાવડે વલ્લભદેવ મુનિને જણાવે છે. મુનિ પણ તેને આગળ કરીને ત્યાં જાય છે.

એક દિવસ કોઈ રથકાર (સુતાર) તે વનમાં આવ્યો. તે કોઈ મોટા વૃક્ષની શાખા કાપતાં કાપતાં અરધી મૂકી તેની રસોડ કરવા લાગ્યો. પેછા યુગે તે જોઈને સંજ્ઞાવડે મુનિને નિવેદન કર્યું. મુનિ યુગની સાથે ત્યાં આવ્યા. સાધુને આવેલા જોઈ રથકાર ઘણો હર્ષિત થઈને વહેરાવવા લાગ્યો. તે વચ્ચે પેછો યુગ પણ આગળ હમો રહી શુભ ભાવના માવે છે, તેવામાં પેછી અરધી કાપેલી ઢાઢી એકાએક ત્રુટી પડી ને સમકાલે ત્રણેના ઉપર પડવાથી તે ત્રણે જળા કાઢ કરી પાંચમા દેવલોકે ઉત્પન્ન થયા.

તપ કરનાર વલ્લભ સાધુ, સહાય કરનાર રથકાર અને અનુમોદના કરનાર યુગ—એ ત્રણે જળાએ સરલું ફલ મેળવ્યું. માટે આ જૈનધર્મ આચર્યો હોય, વીજા પાસે પડ્યો હોય અને કોઈ પાઠનારની અનુમોદના કરી હોય તો તે સમાન ફલ પણ આપે છે;

તેથી નિરંતર ધર્મમાં લગ્ય કરવો, એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

જ તં કયં પુરા પૂરણેન, અશ્વદુક્કરં ચિરંકાલં ।

જહ તં દયાવરો હ્રહ, કરિંતુ તો સફલયં હુંતં ॥ ૧૦૯ ॥

અર્થ—“જે તે અતિદુષ્કર એવો તપ પૂર્વે ચિરકાલ-ઘણા કાલ પર્યંત પૂરણ તાપસે કર્યો. તે તપ જો આ સંસારમાં (તે ભવમાં) દયાતત્પરપણે કર્યો હોત તો તે સફલ થાત. ” ૧૦૯. પરંતુ તેણે કરેલો તપ ઘણો છતાં અજ્ઞાન દોષવાળો હોવાને લીધે તુચ્છ ફલ પ્રાપ્ત થયેલું હોવાથી તે નિષ્ફલ મર્યાદા કહેવાય.

પૂરણ તાપસે તામલી તાપસની જેવો બાર વર્ષ પર્યંત તપ કર્યો તેને પરિણામે તે ચમેરન્દ્ર થયો, વિશેષ ફલ મળ્યું નહિ. અહીં પૂરણ તાપસનો સંવંધ જાણવો. ૩૩

પૂરણ તાપસનો વૃત્તાંત.

વિંધ્યાચલ પર્વત પાસે પેટાઠા નામે ગામમાં પૂરણ નામે એક શેઠ રહેતો હતો. એક દિવસ વૈરાગ્યવાન થવાથી પોતાના પુત્રને પોતાને સ્થાને સ્થાપીને તેણે તામલિ મુનિની પેટે તાપસી દીક્ષા લીધી. તે દિવસમાં છંદ કરીને પારણું કરેલું; અને પારણાને દિવસે ચતુષ્કોણ (ચાર સ્થાનાવાલું) પાત્ર લઈને પરિમિત ઘરે ભિક્ષા અર્થે મમેલું. તેમાં જે અન્નાદિ પાત્રના પ્રથમ સંદર્માં (સ્થાનામાં) પડે તે પક્ષીઓને આપી દેલું, બીજા સંદર્માં પડ્યું હોય તે મસ્ટ્યને આપી દેલું, ત્રીજા સંદર્માં પડ્યું હોય તે સ્થલચર જીવોને આપી દેલું, અને ચોથા સંદર્માં પડ્યું હોય તે પોતે લાયકે. આ પ્રમાણે અતિ ઇચ્છા અજ્ઞાન તપ બાર વર્ષ સુધી કરી એક માસની સંલેખનાથી કાલધર્મ પામી ચમરચંચા નામની રાજ-ધાનીમાં ચમેરન્દ્ર થયો. આટલું તપ જો તેણે દયા પૂર્વક કર્યું હોત તો તેને વધુ ફલ પ્રાપ્ત થાત. માટે જ્ઞાન પૂર્વક તપ કરવું, એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

કારણ નીયાવાસી, સુદુયરં બલ્લામેણ જઈયવ્વં ।

જહ તે સંગમથેરા, સપાડિહેરા તયા આસિ ॥ ૧૧૦ ॥

અર્થ—“વૃદ્ધાવસ્થાદિ કારણે કરીને નિત્યાવાસી પડેલે એક સ્થાનકે રહેતાં છતાં પણ અતિશય લગ્ય કરીને (ચારિત્રવિષયે) પ્રયત્નવાન રહેવું. જેમ તેવા-ચારિત્રવિષયે લગ્યમંવંત ‘સંગમ સ્થવિર’ નામે આચાર્ય તે કાલે (દેવસાનિધ્યથો) સપ્રાતિહાર્ય કે ૦ મહાત્મ્યવાળા હોતા હતા. ” ૧૧૦

યંગંત નીયાવાસી, ઘરસ્સરણાહસુ જહ મમંતંપિ ।

કહ નપડિહંતિ કલિકલુસરોસદોસાણ આવાપ્ ॥ ૧૧૧ ॥

માથા ૧૦૧—પૂરણે. ચિરકાલ, કરતો હોત. માથા ૧૧૦—નીયાવાસે. તયા—તેમાં. માથા ૧૧૧—નીયાવાસે. ઘરસ્સરણાહસુ. આવાપ્—આપડિ.

અર્થ-“ રોગાદિ કારણ વિના પંકાંત નિત્યાવાસી કે. નિત્ય એક સ્થાને રહેનાર મુનિ, ઘર સજ્જ કરવા વિગેરેમાં પડછે પોતે જે મકાનમાં રહેતા હોય તે મકાન દુરસ્ત કરવા વિગેરેમાં જો યત્નવપણું બારણ કરેછે તો તે મુનિ કહિ કે. વહેણ-કઢહ, કલુષ તે મલિન આચરણ અને રોષ કે. ક્રોધ તદુપ અથવા તેના જે દોષ તેની આપદામાં કેમ ન પડે ? અર્થાત્ પહેજ.” ૧૧૧.

અવિકૃત્તિજ્ઞ જો વે કત્તો ઘરસરણગુત્તિસંઘર્ષ્યં ।

અવિકૃત્તિશ્ચાઙ્ તં તદ્, પઢોશ્ચા અસંજયાણ પદ્ધે ॥ ૧૧૨ ॥

અર્થ-“ જીવને હથાધિના ઘરનું સંમાર્જન અને ઘર ફરતું ઘોડ વિગેરે નાસ્તવા ઘડે સંરક્ષણ ક્યાંથી થાય ? નજ થાય. તેથી તેવા મકારના વેષધારી જીવજાતકો અસયવિના માર્ગમાં પડેછાજ જાણવા.” ૧૧૨

હવાશ્રયને ઘર કરી બેસનારા અને તેની સારસંભાલ વિગેરે કરવા કરાવવા શાલા મુનિવેષધારીને માટે આ વપદેશ જાણવો. તેમને અસંયતિજ્ઞ જાણવા.

થોવોધિ ગિહ્વિપસંગો, જશ્ણો સુઠ્ઠસ્સ પંક માવહ્હ ॥

જહ્ સાં વરિત્તરિસિ, હસીઓ પહ્જોશ્ચનલ્લશ્ણા ॥ ૧૧૩ ॥

અર્થ-“ થોહો પળ ગૃહસ્થનો મસંગ થુદ મુનિને પળ પાપ રૂપ પંક કે. કર્દમ-કાદવ લગાડેછે. જેમ તે વાર્તક નામના મુલિની ચંદ્રમધોત નામે રાજાએ હાંસી કરી કે. ‘ હે નૈમિત્તિક ! તમને વંદન કરું છું. ’ માટે મુનિ મહારાજાએ થોહો પળ ગૃહસ્થનો મસંગ ન કરવો.” ૧૧૩. અહીં વરદત્ત મુનિનો સંવંધ જાણવો. વાર્તક કવિનું ચીહ્ન નામ વરદત્તમુનિ જાણવું. ૩૪

વરદત્ત મુનિનું દર્શાવ.

ચપાનગરીમાં ‘મિત્રમમ’ નામે રાજા હતો. તેને ‘ધર્મઘોષ’ નામે મંત્રી હતો તે નગરમાં ‘ધનમિત્ર’ નામે એક અત્યંત રાજમાન્ય શ્રેઠ હતો. તે શ્રેઠને ‘ધનશ્રી’ નામે ખાયાં હતી. તેમને ‘સુજાતકુમાર’ નામે અતિ કાંતિવાન, રૂપછાવળ્યથી યુક્ત અને સ્ત્રીઓને અતિમિય લાગે તેવો પુત્ર થયો હતો. એક દિવસ ધર્મઘોષ મંત્રીના અંતઃપુર પાસે યજ્ઞને તે જતો હતો, તેવામાં ‘મિયંશુમંજરી’ નામની મંત્રીપત્નીએ તેને જોયો. તે કુમારનું રૂપલાવળ્ય જોઈ મોહિત થયેલી મંત્રીની સર્વ સ્ત્રીઓ પરસ્પર કહેવા લાગી કે ‘ હે સ્ત્રીઓ ! આપણને આ પુરુષ ઘણો મિય લાગેછે, પરંતુ જે સ્ત્રીનો આ ખોક્કા થશે તે સ્ત્રીને ધન્ય છે ! ’ એ પ્રમાણે વિચાર થયેલો હોવાથી એક દિવસે મિયંશુમંજરી ગુપ્તપણે સુજાતકુમાર-

ગાથા ૧૧૨-અવિકૃત્તિજ્ઞ. સંઘર્ષ્ય. અવિકૃત્તિમાય પઢિયા. અસંજયાણ. અહત્વા જીવજાતકા. ગાથા ૧૧૩-થોવોધિ. વારિત્તરિસિ. વારિત્તિરિસિ- નરવચણા.

રનો વેષ ધારણ કરીને શોકોનો સાથે પુરુષની પેટે ક્રીડા કરતી પરસ્પર खेलवा छागी મંત્રીએ તે સઘછું જોયું. તેથી તેના યનમાં રૂપ્યાં ઉત્પન્ન થઈ. તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે 'અરે ! મારી સઘછી સ્ત્રીઓ મુજાતકુમારની સાથે વિલાસ કરેછે' પછી તેણે મુજાતકુમાર ઉપર દ્રેષ રાખ્યો, અને સર્વ સ્ત્રીઓનો ત્યાગ કર્યો.

एक दिवस मंत्रीए कूटपत्र छत्ती राजाना हाथमां आप्यो अने कहुं के 'आवा कूटछेख छखनार मुजातकुमारने मारी नांखवा जोइए.' ए प्रमाणे सांभल्लीने राजाए विचार कर्यो के 'जो हुं तेने अहीं एकदम मारी नांखीछ तो मारी अपकीर्ति थनै.' एम जाणी मुजातकुमारने कूटपत्र छत्ती आपीने 'चंद्रध्वज' राजानी पांसे मोकल्यो. ते पत्रमां लख्य के 'आ पत्र छावनार मुजातकुमारने मारी नांखवा.' ते वाक्य वांचीने चंद्रध्वज राजाए विचार कर्यो के 'आ पुरुषरत्नने मारी नांखवानुं घामाटे छत्ते छे ?' पछी गुप्त चर मोकली तेणे सर्व इकीकत जाणी छीधी. पछी तेणे पेलो कूटपत्र गुप्तरीते पोतानी पासे साचवीं राख्यो, अने पोतानी बेन 'चंद्रयशाने' मुजातकुमारनी साथे परणाधी तेने पोताना महेलमां राख्यो. चंद्रयशाना संयोगથી मुजातकुमारने रोग उत्पन्न थयो, तेथी चंद्रयशा विचारवा लागी के 'मने धिकार छे के मारा संयोगથી आ पुरुष रोगी थयो.' त्यारे मुजातकुमारे कहुं के 'हे मुलोचना ! आमा तारो काई अपराध नयी, मारां अशुभ कर्मनोज आ दोष छे.' इत्यादि वचनोथी चंद्रयशा प्रतिबोधःपामी, वैराग्यपरायण थइ, अनशन अंगीकार करीने समाधिथी मृत्यु पामी देवपणे उत्पन्न थइ अवधिज्ञानथी पूर्वभव जाणी त्यां आवी अने मुजातकुमारने कहुं के 'हे स्वामिन ! तमारा प्रसादथी हुं चंद्रयशानो जीव देव थयेछ छुं, माटे जे आज्ञा होय ते करूं.' मुजातकुमारे कहुं के 'मने मारां मातापिता पासे पहुँचाइ अने मारूं कलंक उतार, जेथी हुं दीक्षा ग्रहण करूं. देवे तत्काल ते प्रमाणे कर्युं. मुजातकुमारने चंपानगरीना उद्यानमां सूक्यो अने नगरप्रमाण शिला विकुर्वीने चंद्रप्रभ राजाने भय प्रमादी कहुं के 'हे नराधम ! तें आ मुजातकुमार उपर विरुद्ध आचरण केम कर्युं ?' तेथी राजाए भयभ्रांत थइ पगमां पडीने सघळी इकीकत यथार्थ निवेदन करी अने मुजातकुमारना पगमां पडो बारंवार खमाववा लाग्यो. देवे पण शिला संहरी छीधी. पछी राजाए मुजातकुमारने हाथी उपर बेसाही मोटा महोत्सव साथे नगरमां आप्यो. मुजातकुमार पिता साथे दीक्षा कइ केवलज्ञान प्राप्त करीने मोक्षे गयो.

धर्मबोध मंत्रीने राजाए देशनिकाल कर्यो. तेना छોકराओए तथा स्त्रीओए तेने घणो धિકार आप्यो. ते भयतो भयतोरामगृह नगरे आब्यो. त्यां तेणे स्थविर मुनि पासे वैराग्यपरायण थइने दीक्षा छीधी अने गीतार्थ (सूत्र ने अर्थनो जाणनार) थयो. विहार करतां अन्यदा वरदत्त नामना नगरमां वरदत्त मंत्रीने घेर गोचरीने માટે गया. वरदत्त

મંત્રી દૂધપાકનું ભોજન છડીને સન્મુખ વહોરાવવા આવ્યો અને કહ્યું કે 'હે સ્વામી ! આ નિર્દોષ અન્ન ગ્રહણ કરો.' તેવામાં તે પાત્રમાંથી એક વિંદુ નીચે પડ્યું. તે જોઈ ધર્મધોષ મુનિ પાછા વળી ગયા. ત્યારે વરદત્ત મંત્રીએ વિચાર કર્યો કે 'મુનિ આહારમાટે આવેલ છતાં આ શુદ્ધ આહાર તેમણે જ્ઞા માટે ગ્રહણ કર્યો નહિ !' એ પ્રમાણે તે વિચાર કરેછે તેવામાં નીચે પડેલા દૂધપાકના વિંદુ ઉપર એક મસિકા (માંલી) બેઠી, તે માંલોને જોઈને તેના ઉપર એક ગરોળી આવી, તે ગરોળી ઉપર એક કાકોડો આવ્યો તે કાકોડાને મારવાને એક ચિલાહી દોડી, તે ચિલાહીના વચ માટે ધરનો કૂતરો આવ્યો, અને તે કૂતરાને મારવાને માટે શેરીને કૂતરો દોડ્યો, શેરીના કૂતરાને ધરના નોકરોએ મારી નાંખ્યો. ત્યારે શેરીના લોકોએ ધરના કૂતરાને મારી નાંખ્યો. પછી ધરના નોકરો અને શેરીના લોકો વચ્ચે પરસ્પર ગાઝાગાઝી થવા લાગી. તેમાંથી કતીઓ વધ્યો, અને ક્રોધ વધી જવાયો વાળો અને સહુગોવહે યુદ્ધ થવા લાગ્યું. તે જોઈ વરદત્ત મંત્રીએ વિચાર કર્યો કે 'અહો ! આ સાધુને ધન્ય છે કે જેણે આવો મારી ઉપદ્રવ જાણીને શુદ્ધ અન્ન આપતાં છતાં પણ ગ્રહણ કર્યું નહિ. આ નિનર્ધર્મને પણ ધન્ય છે હવે એ જંગમ તીર્થ રૂપ સાધુનો મને કેવી રીતે મેળાપ થશે ?' એમ વિચાર કરતાં તેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું એટલે સઘળું પૂર્વ ભવનું દૃષ્ટાંત દીક્ષાગ્રહણાદિ સ્મરણમાં આવ્યું. પછી સ્વયમેવ ચારિત્ર છડી દેવતાએ આપેલો વેપ ધારણ કરો સ્વયંબુદ્ધ એવા વરદત્ત મુનિ વિહાર કરતાં સુસમારનગરે આવ્યા, અને નાગદેવના ચૈત્યમાં કાવોત્સર્ગ કરીને સ્થિત થયા.

સુસમારપુરના રાજા ધુંધુમારને 'અંગારવતી' નામે અતિ રૂપવતી પુત્રી હતી. તેણે એક દિવસ કોઈ યોગિનીની સાથે વિવાદ કર્યો અને યોગિનીને નિરુત્તર કરી. યોગિનીને ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો, તેથી તેણે અંગારવતીનું રૂપ ચિત્રપટમાં આંછેલીને ઉજ્જયિનીના રાજા 'ચંદ્રપ્રયોત' ને બતાવ્યું. તેના રૂપથી મોહિત થઈને અને યોગિનીના મુલ્યથી પણ તે વહુ રૂપવતી છે એમ સાંભળીને તે રાજાએ ધુંધુમાર રાજા પાસે દૂત મોકલી અંગારવતીની માગણી કરી. ધુંધુમારે કહેવરાવ્યું કે ' પુત્રી મનની પ્રસન્નતાથી અપાય છે પણ વાઝા-ત્કારથી લઈ શકાતી નથી.' એ પ્રમાણે દૂતને મુલ્યથી સાંભળી ચંદ્રપ્રયોત રાજાને અતિ ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો, તેથી મોટું હકાર છડી સુસમારપુર આવીને ઘેરો ધાલ્યો. અત્ય સૈન્ય-વાલો ધુંધુમાર રાજા નગરની અંદરજ રહ્યો, વહાર નીકળ્યોજ નહિ. એ પ્રમાણે ઘણા દિવસો વ્યતીત થતાં ધુંધુમાર રાજાએ કોઈ નિમિત્તિયાને પૂછ્યું કે 'મારો જય થશે કે પરાજય ?' નિમિત્તિયે કહ્યું કે 'હું નિમિત્ત જોઈને કહીશ.' પછી પેલા નિમિત્તિયાએ ચોકમાં આવીને ઘણાં વાઝકોને બંદીવરાવ્યાં; એટલે તે વાઝકો મય પામીને નાગપાસા-દમાં રહેલા વરદત્ત મુનિની પાસે ગયાં. થયથી આકુલબ્યાકુલ થયેલા તે વાઝકોને

જોડને મુનિષ કહ્યું કે ' હે વાલકો ! તમે બીવો નહિ, બીવો નહિ, તમને મય નથી. ' આ પ્રમાણેનું મુનિનું વાક્ય સાંભળીને તે નિમિત્તિયાણ આવી રાજાને કહ્યું કે ' હે રાજા ! આપને કોઈ પણ પ્રકારે મય નથી. આપનો જય યશો. ' એ પ્રમાણે સાંભળીને ધુંધુમાર રાજા અતિ હર્ષિત થયો અને નગરથી બહાર નીકળી યુદ્ધમાં ચંદ્રપ્રદ્યોતનો પરાજય કરી તેને બીધતો પકડીને નગરમાં દાસ્યુલ થયો. ધુંધુમાર રાજાએ ચંદ્રપ્રદ્યોતને કહ્યું કે ' હું તને કયા પ્રકારનો દંડ કરું ? ' ત્યારે ચંદ્રપ્રદ્યોતે કહ્યું કે ' હું તમારે ઘેર પરીણે આવ્યો છું. માટે પરીણાને હચિત્ત હોય તે દંડ આપો. ' એ પ્રમાણે વિનયયુક્ત કોમલ વાક્ય સાંભળીને ધુંધુમારે વિચાર કર્યો કે-

ગુરુરગ્નિર્દ્વિજાતોનાં, વર્ણાનાં બ્રાહ્મણો ગુરુઃ ।

પતિરેવગુરુઃ સ્ત્રીણાં, સર્વસ્યાન્યાગતો ગુરુઃ ॥

" બ્રાહ્મણોનો ગુરુ અગ્નિ છે, વર્ણોનો ગુરુ બ્રાહ્મણ છે, સ્ત્રીઓનો ગુરુ પતિ છે, અને અન્યાગત (પરીણો) સર્વનો ગુરુ છે. " એ પ્રમાણે કહેલું હોવાથી આ ચંદ્રપ્રદ્યોત મારે સર્વ રીતે પૂજ્ય છે. વઠી મોટા પુરુષની માર્થનાનો ભંગ કરવો તે પણ શ્રેયને માટે નથી. કહ્યું છે કે-

યાચમાનજનમાનસવૃત્તિઃ, પૂરણાય વત જન્મ ન યસ્ય ।

તેન ચૂમિરતિ ભારવતીયં, ન દુર્મૈર્ન ગિરિર્જિર્ન સમુદ્રૈઃ ॥

" જે માણસ જન્મીને યાચના કરનાર માણસના મનોરથને પૂર્ણ કરી શકતો નથી તે માણસજ આ શ્રુમિને મારુપ છે. વૃક્ષો, પર્વતો કે સમુદ્રથી શ્રુમિ મારવાલી નથી. " આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણે પોતાની પુત્રી તેને પરણાવી અને કહ્યું કે ' તમારે આ મારી પુત્રીને વિશેષ માનવતી કરવી. ' તેથી તેણે પણ તેને પટ્ટરાણી કરી.

એક દિવસ ચંદ્રપ્રદ્યોતે પર્કાતર્મા અંગારવતી રાણીને પૂછ્યું કે ' તારો પિતા સ્વરૂપ સૈન્યવાળા છતાં મને કેવો રીતે જીતી શક્યો ? ' ત્યારે અંગારવતીએ કહ્યું કે ' સ્વામિન્ ! નાગપ્રાસાદમાં રહેલા એક મુનિષ કહેલા નિમિત્તના પ્રમાથથી મારા પિતાનો જય થયો. ' તે સાંભળી ચંદ્રપ્રદ્યોત રાજાએ ત્યાં આવી તે મુનિને કહ્યું કે ' હે નૈમિત્તિક મુનિ ! હું તમને વાંદું છું. ' એ પ્રમાણે મુનિનું હાસ્ય કર્યું. વરદત્ત મુનિષ વિચાર્યું કે ' મેં ક્યારે નિમિત્ત કહેલું છે ? ' એ પ્રમાણે વિચારતાં તેમણે જાણ્યું કે " સત્ય છે, ત્રાસ પામીને અહીં આવેલા વાલકોને ' તમે બીવો નહિ, તમારે મય નથી ' એ પ્રમાણ કહેવાથી મને નિમિત્તદોષ લાગ્યો છે. " પછી તેનો આલોચના કરી ચારિત્રને આરાધીને તે મુનિ સદ્ગતિના માન

ધયા. ૧ પ્રયાણે શુદ્ધ ચારિત્રવાલ્યઓ જરા પણ તૃહસ્યોનો પ્રસંગ કરતો નહિ, એવો આ કથાનો લક્ષણ છે.

સન્નિવાવો વીસંજો, નેહો રઝવણ્યો જુવજણે ।

સયણવરસંપસારો, તવસીલવયાઈ ફેઢીજ્ઞા ॥ ૧૧૪ ॥

અર્થ—“સદ્વાચ કે. સ્ત્રીની આગળ હૃદયની વાતોનું કહેવું. વિશ્રમ કે. સ્ત્રીનો વિશ્વાસ, નેહ કે. સ્ત્રીની સાથે સ્નેહ કરવો, રતિવ્યવહાર કે. કામક્રિયાનું કહેવું અને સ્ત્રીની સાથે સ્વપ્ન સંવધી થતી વખતે પોતાનું મંદિર તેનો સંપસાર વચ્ચે વારંવાર આલોકવું—૧ સર્વે વાતો તપ—છઠ્ઠ અઢ્યાદિ, શીલ—સદાચાર અને ત્રવ તે મૂલ્યુષ તેનો નાશ કરે છે.” ૧૧૪.

જોઈસ નિમિત્ત અસ્થર, કોઠ આપ્ત ચૂઈકમ્મેઈ.

કરણાપુમોઅણાદિચ્ચ, સાહુસ્સ તવસ્થાઓ હોઈ ॥ ૧૧૫ ॥

અર્થ—“વ્યોત્પન્ન જાણવું, કહેવું. નિમિત્ત તે હોવાનું કહેવું, અસરોના અનુયોગનું કહેવું, કૌતક તે સન્દર્ભનું કહેવું. આદેશ તે ‘આ વાત આમથ થશે’ એમ કહેવું અને મુવિર્મ તે મંજેલી પાસે વિગેરેનું આશુ—વટલાં વાળાં પોતે કરવાથી થીલા પાસે કરાવવાથી અને ત તે કાર્ય કરનારની અનુમોદના કરવાથી સાધુના તપનો ક્ષય થાય છે; માટે સાધુ વટલાં વાળાં આચરતા નથી.” ૧૧૫.

જહજહ કોરઈ સંગો, તહતહ પસરો લખેલખે હોઈ

થોવોવિ હોઈ વહુઓ, નય લહઈ ધિઈ નિરંમંતો ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થ—“જેમ જેમ શુદ્ધસ્યનો સંગ મુનિ કરે છે તેમ તેમ ક્ષણે ક્ષણે તેનો પ્રસાર થાય છે અર્થાત્ વધતો જાય છે, થોડો હોય તો પણ તે વહુ થાય છે; અને પછી તે મુનિ શુદ્ધવચને રાજ્યો સત્તો પણ છૂતિ જે સંતોષ તેને પામતો નથી.” ૧૧૬. માટે મુનિ શુદ્ધસ્યનો પ્રસંગ કરતો નથી.

જો ચયઈ ઉત્તરગુણે, મૂલ ગુણેવિ અચિરેણ સો ચયઈ ।

જહજહ કુણઈ પમાયં. પિલ્લિજ્ઞાઈ તહ કસાઈ ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ—“જે મુનિ ઉત્તર ગુણ જે આદ્યશુદ્ધિ વિગેરે તેને તજે છે તે મુનિ થોડા

માયા ૧૧૪-ફહિસ્તા માયા ૧૧૫-કાહેજપાપ્ત, કરણાપુમોઅણાદિચ્ચ.

માયા ૧૧૬-થેવોવિ ધિઈ છૂતિ. માયા-૧૧૭-પિલ્લિજ્ઞાઈ પ્રેતેતે.

કાઠમાંજ મૂલગુણ જે પ્રાણાતિપાતવિરમણાદિ તેને પણ તજે છે-ઉત્તર ગુણનો નાશ થયે સતે મૂલગુણનો નાશ પણ થાયજ છે. કારણ કે જેમ જેમ આ જીવ પ્રયાદ-શિથિ-હતા કરેછે તેમ તેમ તે ક્રોધાદિ કષાયે કરીને મેરાય છે. ” ૧૧૭. એટલે પ્રથમ શિથિહતા થવાથી ઉત્તર ગુણની હાનિ થાયછે; પછી કષાયનો સદ્મય થવાથી મૂલગુ-ણની હાનિ થાયછે; માટે ઉત્તર ગુણ પણ તજવા નહિ.

જો નિચ્છે^૨ણ ગિન્દ^૩હ, દેહ^૪ચ્છા^૫ર્ણવિ નય^૬ં થિ^૭ઈં મુચ્છ^૮ઈ .

સો સાહે^૧ઈ સક^૨જ્ઞાં, જહ^૩ ચંદ^૪ર્વહિંસઓરા^૫યા ॥ ૧૧૮ ॥

અર્થ-“ જે પ્રાણી નિશ્ચયવદે-સ્થિરતાપ કરીને વ્રત નિપમાદિ ગ્રહણ કરેછે અને દેહત્યાગે-પ્રાણાંત કષ્ટ માત્ર થયે સતે પણ જે ધૈર્યને મૂવતા નથી અર્થાત્ ગ્રહિત અભિ-ગ્રહને તજતા નથી તે પ્રાણી પોતાના મુક્તિ સાધનરૂપ કાર્યને સાધે છે. જેમ ચંદ્રાવતં-સક રાજાપ્રાણાંત કષ્ટ ઉત્પન્ન થયે સતે પણ ગ્રહણ વરેલો અભિગ્રહ તજ્યો નહિ તેમ બીજાપ્રાણ પ્રવર્તવું. ” ૧૧૮. અહીં ચંદ્રાવતંસક રાજાનું દૃષ્ટાંત જાણવું. ૩૫.

ચંદ્રાવતંસક રાજાનું દૃષ્ટાંત.

સાકેતપુર નગરમાં ચંદ્રાવતંસ નામનો રાજા હતો. તેને સુદર્શના નામે રાણી હતી. તે રાજા પરમ શ્રાવક હતો, અને સમક્તિમૂલ શ્રાવકનાં વાર વ્રતો સારી રીતે પાળેનો સતો રાજ્ય કરતો હતો. એક દિવસ સમા વિસર્જન કરી અંતઃપુરમાં જઈ સામાયક કરી કાચોત્સર્ગમુદ્રાપ્ર મનમાં એવું ધારીને સ્થિત થયો કે ‘જ્યાંસુધી આ દીવો બલે ત્યાંસુધી મારે કાચોત્સર્ગમુદ્રાથી અહીંજ સ્થિર રહેવું.’ એ પ્રમાણે પહેલો પહોર ગયો. પછી દીવાને જાણે પહેલો જોઈ રાજાના અભિગ્રહને નહિ જાણતાં દાસીએ તેમાં તેલ પૂર્યું. એ પ્રમાણે બીજો પહોર ગયો. એટલે ફરીને તેલ પૂર્યું. એ પ્રમાણે તેલ પૂરવાથી જાર પહોર સુધી અલંદ દીવો બલ્યો; અને અલંદ અભિગ્રહવાળા રાજાપ્રાણ પ્રાતઃકા-લમાં દીવો ઓલવાયા પછી કાચોત્સર્ગ પાર્યો. પરંતુ રાજા ધણો કોમલ હોવાથી ચાર પહોર સુધી એક સ્થાને સ્થિતિ કરવાને લીધે ઘણી વેદના અનુભવી વિશુદ્ધ ધ્યાનવદે કાઠ કરી દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા.

એ પ્રમાણે અન્ય મનુષ્યોપ્રાણ પણ દહતા રાત્રી, એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

સી^૧ઉ^૨પ્હ^૩ખુપ્પિવાસં, દુસ્સિ^૪જ્ઞાપરિસહં કિલેસં ચ^૫ .

જો સહ^૧ઈ તસ્સ^૨ ધમ્મો, જો થિ^૩ઈમં સા તવં^૪ ચર^૫ઈ ॥૧૧૯॥

અર્થ—“ જે મુનિ ગ્રીવ પરીસહ, રુષ્ણ પરીસહ, ક્રુધા પરીસહ, પિપાસા તે તૃષ્ણા પરીસહ તથા દુષ્ટ શર્યા તે તૃષ્ણા સંસ્તારકે તદ્રૂપ પરીસહ અને વલેશ તે છોચાદિ કાય-કષ્ટ—તેને સહન કરેછે તેને ચારિત્રધર્મ હોયછે. જે પુરુષ પરીસહ સહવામાં ધૃતિમાન કે નિશ્ચલ ચિત્તવાળા હોયછે તેજ તપને આચરેછે—આચરી શકેછે.” ૧૧૯.

ધમ્મ મિણં જાણંતા, ગિહિણોવિ દહઙ્ગવા કિમુઅ સાહૂ ।

કમલામેલાહરણે, સાગરચંદ્રેણ ઇત્યુ વમા ॥ ૧૨૦ ॥

અર્થ—“ આ જિનયાપિત ધર્મને જાણનારા—તેને સમ્યગ્ પ્રકારે સમજનારા એવા મુદ્દસ્થ શ્રાવકો પણ દહઙ્ગતવાળા—વ્રત ધારણ કરવામાં દહ હોય છે, તે પછી સાધુ કેમ દહ વ્રતવાળા ન હોય ? હોયજ. અહીં કમલામેલાના સંવંધમાં આવેલા સાગરચંદ્ર કુમારની વપમા અર્થાત્ તેનું દૃષ્ટાંત જાણવું.” ૧૨૦ અહીં સાગરચંદ્ર કુમારનો સંવંધ જાણવો. ૨૬ સાગરચંદ્ર કુમારનું દૃષ્ટાંત.

દ્વારિકા નગરીમાં કુલ્ણ રાજા રાજ્ય કરેછે. તેમને વલભદ્ર નામે મોટા ભાઈ છે, અને નિષઘ નામે પુત્ર છે. તે નિષઘને સાગરચંદ્ર નામે કુમાર છે. તે નગરીમાં ધનસેન શ્રેષ્ઠીની પુત્રી કમલામેલા નામે છે. તેને વગ્રસેનના પુત્ર નમસેન વેરે આપેછી છે.

એકદા નમસેનને વેર નારદ મુનિ આવ્યા. તે વસતે નમસેને ક્રીડામાં વ્યગ્ર ચિત્ત હોવાને છીધે તેમને આદર આપ્યો નહિ; તેથી અતિ ક્રોધિત થઈ નારદ મુનિ ત્યાંથી સડીને સાગરચંદ્રને વેર આવ્યા. તેણે નારદ મુનિનો વિનય પૂર્વક ઘણો આદરસત્કાર કર્યો અને સિંહાસન ઉપર વેસાડ્યા. પછી સાગરચંદ્ર તેમના પગ ધોઈ હાથ જોડો સમો રહીને કહેવા લાગ્યો કે ‘હે સ્વામિન્ ! આપે જોયેલું, અનુમવેલું કે જાણેલું આશ્ચર્યકારી કોઈક કૌતુક કહો.’ તેના વિનયથી રંજિત થયેલા નારદ મુનિએ કહ્યું કે ‘હે કુમાર ! પૃથ્વીમાં કૌતુકો તો ઘણા જોવાયછે, પણ કમલામેલાનું રૂપ જે મેં જોયું છે તે મહા આશ્ચર્યકારક છે. એના જેવું રૂપ કોઈ પણ સ્ત્રીનું નથી. જેણે એ સ્ત્રીને જોઈ નથી તે માણસનો જન્મજ દુઃખ છે, પરંતુ તેના માતાપિતાએ તેને નમસેનને આપીને કાચ અને યશિની પેટે તેનો અયોગ્ય સંવંધ કર્યો છે.” એ પ્રમાણે કહી સાગરચંદ્રના મનમાં પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરીને નારદમુનિ કમલામેલાના મંદિરે આવ્યા. તેણે પણ નારદ મુનિનો અતિ સત્કાર કર્યો અને પૂછ્યું કે ‘કોઈક આશ્ચર્યકારી વાર્તા કહો.’ ત્યારે નારદે કહ્યું કે ‘જેવું આશ્ચર્યકારક રૂપ સાગરચંદ્રનું છે તેવું રૂપ આ પૃથ્વીમાં બીજા કોઈ પુરુષનું નથી. તેના રૂપની વપમા શ્રુતિ ઉપર તો નથી. તેના રૂપમાં અને નમસેનના રૂપમાં મોટો તફાવત છે.’ એ પ્રમાણે કહીને નારદ મુનિ ઉત્પત્તી ગયા.

હવે નારદનાં વચનોથી કમલામેલા સાગરચંદ્ર ઉપર રાગવાળો થઈ; તેથી નમસેન પ્રત્યે વિરક્ત મનવાળી થઈને વિચાર કરવા લાગી કે 'પરંતુ મારું માન્ય કયાંથી હોય કે સાગરચંદ્રની સાથે મારો સંબંધ જોડાય. તેના વિના મારું યૌવન તથા આ મારો દેહ વૃથા છે.' એ પ્રમાણે મનનો અંદર સાગરચંદ્રનું ધ્યાન કરતી રહેલી છે. તે અવસરે નારદના મુલ્લથી કમલામેલાની પ્રીતિ જેણે જાણેલીછે એવો સાગરચંદ્ર પણ તે વાળાનું ધ્યાન કરતો સતો ક્ષણમાત્ર પણ આનંદ મેળવી શકતો નથી. જેમ ઘતુરાનું મક્ષણ કરવાથી માણસ ચારે તરફ સુવર્ણ જુએ, તેમ સાગરચંદ્ર પણ મોહવશ થઈને રાવંત્ર કમલામેલાને જ જુએ, તે તેનામાં તન્મય થઈ ગયો છે. કહ્યું છે કે—

પ્રાસાદે સા દિશિ દિશિ ચ સા પૃથતઃ સા પુરસ્સા
પર્યંકે સા પથિ પથિ ચ સા તદ્વિયોગાતુરસ્ય ।
હંહો ચેતઃ પ્રકૃતિરપરા નાસ્તિ મે કાપિ સા સા
સા સા સા સા જગતિ સકલે કોયમદ્વૈતવાદઃ ॥

“કમલામેલાના ત્રિયોગથી આતુર થયેલા સાગરચંદ્રને મહેલમાં. દરેક દિશામાં પૃથ્થે તેમજ અગ્ર ભાગમાં, અધ્યમાં તથા દરેક રસ્તાનાં ખૂણે જ્યાં જુએ ત્યાં કમલામેલા જ જોવામાં આવેછે. અરે ચિત્ત ! તે વાળામારાથી જુદો છે, તે કાંઈ ભારી (પ્રકૃતિ) નથી છતાં જગતમાં સર્વત્ર તેજ દૃષ્ટિગત થાયછે, તેથી આ અદ્વૈતવાદ (પરુત્થતા) કયા પ્રકારનો છે ?”

સાગરચંદ્ર તેના વિના આલું જગત અંધકારમય માનવા લાગ્યો. કહ્યું છે કે—

સતિ પ્રદીપે સત્યશૌ, સત્સુ નાનામણિષુ ચ ।
વિનેકાં મૃગશાવાક્ષિ, તમોચૂતમિદં જગત્ ॥

“દીવો છતાં, અગ્નિ છતાં અને વિવિધ તરેહના મણિઓ છતાં મૃગશિશુના નેત્ર જેવા નેત્રવાળી તે વાળા વિના સમગ્ર જગત અંધકારમય છે.” તે આંતિયી સર્વત્ર કમલામેલાને જુએ. આંતિયી જોવામાં આવેલી તે વાળા પ્રત્યે ‘હે પ્રાણમિયે ! મારી પાસે આવ, તારું આલિંગન આપ’ એમ બોલતા અને અનેક પ્રકારની ઘેટા કરતા—એવા તેને શાંબકુમારે જોયો. તેથી તેણે પાછળથી આવી હાસ્યથી સાગરચંદ્રની આંખો વંધ કરી, ત્યારે સાગરચંદ્ર બોલ્યો કે ‘હું જાણું છું કે તું કમલામેલા છે. તું મારી આંખો શામાટે વંધ કરેછે ? તું આવીને મારા સ્તોત્રમાં બેસ તો વધારે સારું.’ જ્યાં સંખઝીને શાંબકુમારને હસ્યુ આવ્યું. તે બોલ્યો કે ‘વત્સ સાગરચંદ્ર ! હું કાંઈ કમલામેલા નથી. હું તો કમલા-

મેલાનો મેલાપ કરાવનારો તારો કાકો છું. માટે આંસો ડગાડ અને સારી રીતે જો. અહો ! કામાંધપણું કેટલું છે ! કહું છે કે—

દિવા પश्यति न घूकः, काको नक्तं न पश्यति ।

अपूर्वः कोऽपि कामांधो, दिवा नक्तं न पश्यति ॥

“ પુલ્ક દિવસે જોઈ શકતો નથી. કાગડો રાત્રિ પૂ જોઈ શકતો નથી, પણ કામાંધ તો કોઈ અપૂર્વ અંધ છે કે તે દિવસે તેમજ રાત્રિ પૂ—કોઈ વચન જોઈ શકતો નથી. ”

પટલું કહેતાં સાગરચંદ્રે કાકાને જોયા પટલે તે તેના ચરણમાં પડ્યો; અને પોતાનો અવિનય સમાધી લજ્જા સૂકીને વોલ્યો કે ‘ હે તાત ! આપ બોલ્યાછો કે હું કમલા-મેલાનો મેલાપ કરાવનાર છું તો તે વાત સત્ય કરો. સત્પુરુષો પોતાનું બોલેલું પાલે છે. ’

કું છે કે—

जं भासंतेऽपि सज्जणेषु, जं भासियं मुहे वयणं ।

तद्वचनसाहणत्वं, सत्पुरिसा हुंति उज्जमिया ॥

“ બોલતાં બોલતાં સજ્જનો પોતાને મુલે જે વચન વાળે છે તે વચન માવવાને—સત્ય કરવાને માટે સત્પુરુષો ડગમગત હોય છે. ” વઠો સત્પુરુષો પરાંપકાર કરવામાં પણ કુશલ હોય છે. કહું છે કે—

मनसि वचसि काये पुण्यपीयूषपूर्णा-

स्त्रिभुवनमुपकारश्रेणिभिः प्रीणयन्तः ।

परगुणपरमाण्व् पर्वतीकृत्य नित्यं

निजहृदिविकसन्तः सन्ति सन्तः कियन्तः ॥

“ મન વચન અને કાયામાં પુષ્કલપી અમૃતથી ભરેલા, અનેક પ્રકારના ઉપ-કારોથી આશ્વા ત્રિભુવનને પસલ કરનારા અને હૃદયમાં અન્યના પરમાણુ જેવા અલ્પ શુણોને પણ પર્વત જેવા માંડા કરીને સ્વહૃદયમાં આનંદ પામતા એવા કોઈકન સદ્-પુરુષો હોય છે. ”

‘ એ કારણથી હે કાકા ! કમલામેલાનો મેલાપ મને કરાવો. ’

આ પ્રમાણે સાંભળીને જ્ઞાંતિજીનારે તે ઘાત કબુલ કરી. પછી પોતાનો વિદ્યાના વલ્યો કમલામેલાના ઘર નૃત્યો નૃત્ય દેવરાત્રીને તે મુરગદ્વારા પૂ કમલામેલાનું હરણ કર્યું અને દ્વારિકા નગરીના ડગાડમાં આણો. પછી નારદ મુનિને ચોલાવીને તેની સાક્ષાત્ શુભ મુદ્દતે સાગરચંદ્રની સાથે તેને પગપાથી. અહીં તે કન્યાના માનવિતા પૂ કન્યાનું હરણ થયું કે પ્રમ્ જાણો સર્વેક તપાસ કરી તો તે વનમાં માલ્ય પડી. પટલે તેમને કુળની

आगळ फरियाद करी के 'हे स्वामिन् ! आप समर्थ नाथ छतां हुं अनाथ होउं एम जाणी मारी कन्या कोइएक विद्याधरे हरण करीने वनमां मूकीछे.' ते सांमळीने सैन्य सहित देवकीपुत्र (कृष्ण) त्यां आंव्या. तेने आवतां जोइ नारदनी साथे शाश्व सन्मुख आवी पिताना पगमां पळ्यो अने सर्व हकीकत जणावी. 'पोताना पुत्रतुं आ कृत्य छे' एम जाणी कृष्ण मौन यइने उभा रखा. पछी सागरचंद्रे आवी नभसेनना चरणमां पढी तेने खमाव्यो, पण नभसेने तेने खमाव्यो नहि.

हवे सागरचंद्रे कमलामेलानी साथे विषयमुख भोगवतां केटलोक काळ व्यतीत कर्यो. पछी एक दिवस भगवान नेमि प्रशुनी देशना सांमळीने तेणे आवकनां वार व्रतो अंगी-कार कर्यो. दररोज स्वव्रतनुं पालन करता सता एक वखत आवकनी पडिमातु बहन करतां ते स्मशानभूमिमां जइने कायोत्सर्गे १०. ते वखते नभसेन जे हमेशां तेनुं छळ शोषतो हतो ते सागरचंद्रने स्मशानमां कायोत्सर्गे रहेछे जोइने विचार करना लाग्यो के 'आजे वखत बराबर मळयो छे, तेथी मारी कमलामेलाना भोक्ता सागरचंद्रने आजे मृत्यु पमाहुं' एमाणे विचारोने तेना माथा उपर माटीनी पाळ बांधीने तेमां घगघगता खेरना अंगारा भरी ते अन्यत्र चाल्यो गयो. अहीं तेनी वेदनाने सन्मग भावे सहन करतो निश्चल मनवाळे सागरचंद्र शुभध्यानथी मृत्यु पामीने स्वर्गे गयो.

आ एमाणे आवके पण आवा उपसर्गो सहन कर्याछे तो साधुए तो विशेषे करी सहन करवा जोइए, एवो आ कथानो उपदेश छे.

देवोहिं कामदेवो, गिह्रीवि नवि चालिओ तवगुणोहिं ।

मत्तगयंद जुयंगम, ररुखसघोरदृहासोहिं ॥ १२१ ॥

अर्थ—“कामदेव नामना वृहस्थ आवकने पण तप गुणथी मदीन्मत्त हस्ती सर्प अने राक्षसना भयंकर अदृहास विगेरेथी देवता चळावी शक्यो नहि.” अर्थात् देवकृत भयंकर उपसर्गथी कामदेव आवक छतां पण चळयो नहि तो मुनि तो सोनाज चले ? आ दृष्टांत बीजा मुनि अने आवकोए ग्रहण करवुं. अहीं कामदेव आवकनो संबंध जाणवो. ३७

कामदेव आवकनुं वृत्तांत.

चंपा नामनी मोटी नगरीमां जितशत्रु नामे राजा राज्य करतो हतो. ते नगरीमां कामदेव नामे गाथापति (व्यापारी) बसतो हतो, ते बहु वनधान्यथी समृद्धिवान हतो. तेने भद्रा नामे स्त्री हती. तेणे एक दिवस महावीर स्वामीनी देशना सांमळी. भगवाने प्रथम समकितनुं स्वरूप निरूपण कर्तुं. तेमां जणान्युं के दर्शन

મોહનીય કર્મના લક્ષણાદિયથી અર્હિંતે કહેલા જીવાદિ તત્ત્વોમાં સમ્યક્ બદ્ધ થવી તે સમ્યક્ત્વ જાણવું; અથવા આત્માના શુભ પરિણામ પટલે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપ ત્રણ તત્ત્વોના અધ્યવસાય તે સમ્યક્ત્વ જાગવું. કહ્યું છે કે-

અરિહં દેવો ગુરુણો. સુસાદુણો જિણમયં મહુપ્પમાણં ।

इच्छाश् सुहो जावो, सम्मत्तं विंनि जगगुरुणो ॥

“અર્હિંત દેવ, સુસાધુ ગુરુ અને જિનમત એ મારે પ્રમાણ છે, इत्यादि શુદ્ધ માથને જગત્ગુરુઓ સમકિત કહે છે.” અર્હતર્મદું મૂલ સમકિત છે. કહ્યું છે કે ‘શ્રાવ-
કના વાર વ્રતના તેરસેં ચોરાશી ક્રોડ. વાર લાખ, સત્તાવીશ હજાર, વસો ને બે માંગા યાયછે; એ સર્વ માંગામોયા સમકિત પહેલો માંગો છે. સમકિત વિના બીજા એક પણ માંગાનો સંભવ નથી. કહ્યું છે કે-

मूर्खं दारं पइठाणं, आहारो जायणं निही ।

हुल्ल ताविधम्मस्स सम्मत्तं परिकित्तियं ॥

“હુલ્લ કે. વાર પ્રકારના શ્રાવકધર્મનું મૂલ, દાર, પ્રતિષ્ઠાન, આહાર, ખાજન અને નિર્વિ સમ્પત્તિ કહેલું છે ”

सम्पत्तन्तुं फल आ प्रमाणे-

अंतोमुहुत्तमित्तंपि, फासिअं हुल्ल जेहिं सम्मत्तं ।

तेसिं अवहुपुग्गल, पारेअट्ठો चेव संसारो ॥ ૧ ॥

जं सक्कश् तं कोरई, जं नसक्कश् तयंमि सदहणा ।

सदहमाणो जोवो, वच्चश् अयरामरं ट्ठाणं ॥ ૨ ॥

“અંતર્મુહૂર્ત માત્ર પણ જે જીવને સમકિત ફરસ્યું હોય તેને અર્થ પુદ્ગલપરાવર્તન સંસાર રહેછે-વધારે રહેતા નથી. વ્રતાદિ જે કાંઈ બની શકે તે કરવું અને જે ન બની શકે તેમાં શ્રદ્ધા રાખવી. એ પ્રમાણે સર્વદેહનારો જીવ પણ અજરામર સ્થાનકને પામે છે.” માટે સમકિત મૂલ રૂપ વ્રતો સમકિત સહિત સારી રીતે આરાધ્યાં હોય તો આલોકમાં ને પરલોકમાં વહુ ફલદાયો યાયછે. ”

આ પ્રમાણે મગવાનની દેશના સાંચીઓને પરમ સંવેગ લેને માત્ર થયેલ છે એવો કામદેવ શેઠ ૧૫મકિતના ઉચ્ચાર પૂર્વક વાર વ્રતવારી થયો, અને જીવાજીવાદિ તત્ત્વનો જાણ થઈ સારી રીતે શ્રાવકધર્મને પાલવા લાગ્યો.

एक दिवस सौधर्म इद्रे तेनां उखाण करी के 'कामदेव आदक दृढधर्मी छे देव पण तेने धर्मधी चलाववाने सदर्थ नथी. अरे शु तेनु वैर्य छे !' ए प्रमाणे कामदेवनं बहु प्रशंसा सामळी कोह एक मिथ्यादृष्टि देव देवेन्द्रनी वाणी अन्यथा करवाने मां कामदेव पासे आब्यो. ते अवसरे कामदेव पोरह करी पापघशाळामां कायोत्सर्गद्राए रखी हतो. पेळो देव मध्य रात्रए भयंकर राक्षसजु रूप ग्रहण करी हाथमां यमनं जिहा जेजुं खड्ग लइ पादप्रहारथी भूमिने कपावटे. मुख पडोळु करी अट्टहास करते कामदेवनी पासे आब्यो अने बोल्यो के 'आ पञ्चख्खाणने तु छोही दे अने अ कायोत्सर्गमुद्रानो त्याग कर, नहितो आ खड्गवडे तारा दुक्रुडे दुवढा करी नाखीश जेथी तु आर्तध्यानथी अकाळे मृत्यु पामीश.' ए प्रमाणे बारंवार कहेनां छतां कामदेव ध्यानथी चलिंत थयो नहि. पछी-क्रोध उत्पन्न थवाथी ते देवे खड्गवडे कामदेवतुं शरीर छेजुं, जेथी तेने घणी वेदना थवा लागी, पण ते ध्यानथी क्षोभ पाम्यो नहि. पछी देवे पर्वत जेजुं मोडुं हाथीतुं रूप विदुर्व्यु, अने शुद्धने उल्लाळतो भयंकर हस्तीने रूपे कामदेव प्रत्ये बोल्यो के 'हे कामदेव ! आ ब्रह्माने छोही दे अने आ कायोत्सर्गमुद्रानो त्याग कर, नहितो आ शुद्ध वडे नने उपाडो, भूमि उपर पछाही दंतप्रहारथी तने छुंदी नाखीश.' आ प्रमाणे कहेतां छतां पण ते ध्यानथी चलिंत थयो नहि. त्यारे तेने शुद्धवडे उंचे उछाळीने पृथ्वी उपर पछाळ्यो अने दंतप्रहागेथी दीर्घी नाख्यो; छतां ते जरा पण क्षोभ पाम्यो नहि अने मनमां विचार करवा लाग्यो के-

सर्वेन्योऽपि प्रियाः प्राणास्तेऽपि यांत्वधुनापि हि ।

न पुनः स्वीकृतं धर्मं, खंडयाम्यहपमप्यहम् ॥

“सर्व वस्तु करता प्राण वहाला होयछे परंतु ते पण हમણા મહે જાઓ, પણ સ્વીકૃત કરેલા ધર્મને હું અંશમાત્ર પણ સ્વંદિત કરીશ નહિ.” પછી તે દેવ ત્રીજી વસત મહા-ભયંકર, મુશલ જેવી જેની કાયા છે, કાજલ જેવો જેનો વર્ણ છે, ફળના આંડ-વડથી જે મુશોમિત છે, જેનો વે જિહા લપલપાયમાન થઈ રહેલો છે અને જેના દર્શ-જ્ઞાપ્રથીજ કાયર મનુષ્યના પ્રાણ નાશ પામેછે—એવા તીવ્ર ત્રિષલાळा સર્પનું રૂપ ત્રિકુર્વો કામદેવ પ્રત્યે બોલ્યો કે ‘તું ગ્રહણ કરેલા વ્રતનો ત્યાગ કર. નહિનો મારી દાઢના વિષવડે અક્ષાળે મૃત્યુ પામીશ.’ એ પ્રમાણે કહ્યા છતાં પણ તે ચિલકુલ મયાકુલ થયો નહિ અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘મારાં વ્રતોમાં જરા પણ અતીચાર મને લાગો નહિ. સ્વલ્પ અતીચારથી પણ મોટો દોષ ઉદ્ભવે છે. કહું છે કે-

અત્યલ્પાદપ્યતીચારાદ્, ધર્મસ્યાસારતૈવ હિ ।

અંધિકંટકમાત્રેણ, પુસાન્પંગૂયતે ન કિમ્ ॥

“અતિશ્લેષ અતીચારથી પણ ધર્મનો નિઃસારતા થઈ જાયછે. પગમાં માત્ર કાંટો વાગવાથી શું પુરુષ હંગડો થતો નથી !” થાયછે. એ પ્રમાણે નિશ્ચય આત્માવાળો તેને જાણીને સર્પરૂપ દેવ તેને હસ્યો. અત્યંત દુઃસહ ઉત્પન્ન કરનારા તે દંશથી કામદેવનું શરીર કાઢજ્વરથી જાણે પીઠાયછું હોય તેવું થઈ ગયું અને તેને ઘણો વેદના થવા લાગી, પણ તે ધ્યાનથી ચ્છિત થયો નહિ. તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે—

સ્વંદનાયાં તુ ધર્મસ્યાનંતૈરપિ જવૈર્જવૈઃ ।

દુઃખાંતો ભવિતા નૈવ, ગુણસ્તત્ર ચ કશ્ચન ॥

“ધર્મનું સ્વંદન કરવાથી અનંતા મલો મયતાં પણ દુઃખનો અંત આવતો નથી અને તેમાં કોઈ જાતનો લાભ તો છેજ નહિ. ”

દુઃખં તુ દુષ્કૃતાજ્ઞાતં, તસ્યૈવ ક્ષયતઃ ક્ષયેત્ ।

સુકૃતાત્તક્ષયશ્ચ સ્યાત્, તત્તસ્મિન્ સુદૃઢો ન કઃ ॥

“દુઃખ દુઃકૃતથી ઉત્પન્ન થાયછે અને દુઃકૃતનો ક્ષય કરવાથી તેનો ક્ષય થાયછે; દુઃકૃતનો ક્ષય સુકૃતથી થાયછે, ત્યારે તે દુકૃતમાં કોણ પ્રાણી સુદૃઢ ન હોય ? ” એ પ્રમાણે કામદેવને શુભધ્યાનપરાયણ જાણી દેવે પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું અને તેને સારી રીતે સ્વપ્નાવ્યો. પછી તે કહેવા લાગ્યો કે ‘હે કામદેવ ! તને બન્યું છે, તું પુણ્યશાળો છે અને તે જીવિતનું ફલ યેઝવ્યું છે. સૌધર્મ દેવલોકમાં ફરે તારી પ્રશંસા કરી. તે જગદા સ્વર મને શ્રદ્ધા ન આવવાથી હું અહીં તારી પરીક્ષા કરવાને માટે આવ્યો હતો. પરંતુ જે પ્રમાણે ફરે તારી પ્રશંસા કરી હતો તે પ્રમાણેજ મેં મારી નજરે જોયું છે. ” આ પ્રમાણે કહી સ્તુતિ કરીને તે દેવ પાતાને સ્થાનકે ગયો.

પાતઃકાલે કાપોત્સર્ગને પારો કામદેવ શ્રાવક સમવસરણમાં મગવાનને વાંદવા ગયો. ત્યાં તેને મગવંતે કશું કે ‘હે કામદેવ ! આજ મધ્યરાત્રિએ કોઈ દેવે તને ત્રણ વપસર્ગ કર્યાં એ વાત સ્તરી છે ? ’ કામદેવે કશું કે ‘હે સ્વામી ! તે વાત સ્તરી છે. પછી મગવાને સર્વ સાધુઓ અને સાધ્વીઓને વોહાવીને કશું કે “હે દેવાનુમિયો ! જ્યારે આ કામદેવ શ્રાવકધર્મમાં રહેતો સતો પણ દેવોએ કરેલા વપસર્ગોને સહન કરેછે તો શ્રુતના જાણ સાધુઓએ તો તે રમ્મક પ્રારે સ્વદન કરવાન જોડે. ” આ પ્રમાણેનું મગવાનનું વાક્ય ચિનય પૂર્વક સઘળા સાધુ સાધ્વીએ સાંભળ્યું અને અંગીકાર કર્યું.

आ कामदेव धन्यात्मा छे के जे कामदेवनी भगवाने पोताना मुखे प्रशंसा करी.
कहुं छे के—

धण्णा ते जिञ्चलोए, गुरवो निवसन्ति जस्स हियंमि ।

धन्नाए वि सो धन्नो, गुरूण्हियए वसई जो ऊ ॥

“ आ जीवलोकरां ते गुरुष धन्य छे के जेना हृदयमां गुरुमहाराज वसेछे, अने ते तो धन्यमां पण धन्य छे के जे गुरुमहाराजना हृदयमां बसेछे. ”

आ प्रमाणे लोकोत्थी स्तुति करातो कामदेव भगवाने बांदो पोताने घेर आब्यो. पछी तेणे आवकोनी दर्शन आदि अग्यार प्रतिमाओने सारी रीते आराधी अने बीस वर्ष सुधी आवकपर्याय पाळी छेवटे एक मासनी संखेखणावडे सारी रीते सर्व पापनी आलोचना प्रतिक्रमणा करीने काल मासे काल करी मौधर्म नामना देवलोकरां अरुणाम नामना विमानमां चार पद्धोपपना आयुष्यवाळो देव थयो. त्याथी च्यवाने महाविदेहमां सिद्धिपदने पायशे.

जेथी रीते कामदेवे आवक छातां पण भयंकर उपसर्गो सहन कर्या तेथी रीते मोक्षार्थी साधुओए पण उपसर्गो सहन कया, एवो आ कथानो उपदेश छे.

भोगे अञ्जुजमाणवि, केइ मोहो पडंति अहर गइ ।

कुविओ आहारथी, जत्ताइजणस्स दमगुव ॥ १२२ ॥

अथे—“ केटलाक प्राणीओ भोगने भोगव्या विना तेनो इच्छा करता सता पण मोह ने अज्ञान, ते थकी अधोगति—नरव तिर्यच गतिमा पड़ेछे कोनो जेम ? यात्राए—जजाणी अर्थे वनमां गयेछा लोकोनी उग्र (आहार न आपवाथी) कोपायमान थयेछा आहारना अर्थी हुमक एटछे भिक्षुकनी जेम. ” १२२

मनवछे दुध्यां चित्तववाथी जेम तेणे दुर्गतिरूप फल प्राप्त कर्युं तेम बीजा पण प्राप्त करेछे. अही ते हुमकनो संबंध जाणवो. १८

हुमकजुं दृष्टांत.

राजगृह नगरने विषे कोइ एक उत्सवमां सर्व लोको वैभारगिरि उपर जजाणीए गया हता. ते वखते कोइ एक भिक्षुक भोजननी इच्छाथी नगरमां भयतां भोजन नहि मळवाथी वनमां आब्यो. त्यां पण ते सर्वत्र भटक्यो, पण अंतराय कर्मना उदयथी तेने कोइए भिक्षा आपी नहि; तेथी ते सर्वनी उपर गुम्से थइ विचारवा लाग्यो के “ अरे !

याथा १२२—अहरगमं—अधोगति । जत्ताप ।

આ નગરનો બોલો અતિ દુષ્ટ છે. કારણકે તેઓ સ્વાયં, પીણ, ઇચ્છા મુગ્ધ મોગ્ધ કરેછે, પરંતુ મને જરા પણ સ્વાસ્થ્ય આપતા નથી: તેથી હું વધારાગિરિ ઉપર ચઢી મોટો શિલા ગવહારીને આ સર્વ દુષ્ટોને ચૂર્ણ કરી નાંહું ” એ પ્રમાણે વિચાર કરતો રૌદ્ર ધ્યાનથી વૈધારગિરિ ઉપર ચઢ્યો અને ત્યાંથી એક મોટી શિલા ગવહારી તે શિલાને પહોંતી જોઈ સર્વે લોકો નાસી દૂર ગયા. પરંતુ તેજ મિશુક દુર્માર્ગ્યને છીંધે તે ગવહારી શિલાની નીચે આવી ગયો અને તેના મારથી દબાઈ જઈ તેનું વધું શરીર ચૂર્ણ થઈ ગયું: જેથી તે રૌદ્ર ધ્યાનઘટે શત્રુ પામી સાતમી નરકે ગયો. અહો! મનનો વ્યાપાર કેવો વલ્લભ છે! કલ્પ છે કે—

મનાયોગોબલીયાંશ્ચ જ્ઞાપિતો જગવન્મતે ।

ય: સસર્મી ક્ષણાર્દ્ધેન નયેદ્ધા મોક્ષમેવ ચ ॥

“ સર્વ યોગોમાં મનનો યોગ વલ્લભ છે, એ પ્રમાણે મગવાને કલ્પ છે. કારણકે તે મનનો યોગ અર્ધ ક્ષણમાં સાતમી નરકે છડી જાયછે અથવા મોક્ષે પણ છડી જાયછે. ” વક્ત્રી—

મન एव मनुष्याणां, कारणं बंधमोक्षयोः ।

यथैवालिंग्यते ज्ञार्या, तथैवालिंग्यते स्वप्ना ॥

“ મનુષ્યોને વંધ તથા મોક્ષનું કારણ મનજ છે. કારણકે જેવી રીતે માર્યાનું આલિંગન કરાયછે તેવીજ રીતે (મઝતી વચ્ચે) સ્વપ્નને પણ આલિંગન કરાયછે. ” (પરંતુ તેમાં મનના વિચારનોજ તફાવત છે).

એવી રીતે જેમ તે મિશુકે રૌદ્ર ધ્યાનથી નરકનું દુઃસ્વ મેઝવ્યું તેવીજ રીતે અન્ય પણ નરકનું દુઃસ્વ મેઝવેછે. માટે મનથી પણ મોગનો ઇચ્છા ન કરવો, એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

जवसयसहस्सदुखहे, जाइजरामरणं सांगरुत्तारे ।

जिणवयणंमि गुणायर, खणमवि माकाहिसि पमायं ॥ ૧૨૩ ॥

અર્થ—“ હે ગુણાકર ! છાત્રો મને પણ પામવા દુર્લભ અને જન્મ જરા મરણ રૂપ સમુદ્રથી પાર ઉતારનાર એવા જિન વચનને વિષે ક્ષણમાત્ર પણ પ્રમાદ ન કરો. ” ૧૨૩. અર્થાત્ પ્રમાદ તનોને જિનવચન આરાધવા યોગ્ય છે.

जं न खहइ सम्मत्तं, लखणवि जं न एइ संवेगं ।

વિસયસુહેસુ યં રક્ષાઈ, સો દોસો રાગદોષાણં ॥ ૧૨૪ ॥

અર્થ—“આ જીવ જે સમ્યક્તને પામતો નથી, સમ્યક્ત પામ્યા છતાં પણ જે સંવેગને પામતો નથી અને વિષયમુક્ત જે શબ્દાદિ તેને વિષે જે રક્ત થાયછે તે સર્વે રાગદ્વેષનો જ દોષ છે.” ૧૨૪. તંથી દોષના હેતુ ઇવા રાગદ્વેષજ તજવા યોગ્ય છે. અહીં સવેગ ને વૈરાગ્ય-સંસારથી દાસો ભાવ ને માણનો અભિલાષ સમજવો.

તો બહુગુણનાસાણં, સમ્મત્ત ચરિત્ત ગુણવિણાસાણં ।

ન હુ વસ માગંતઠ્ઠવં, રાગદોસાણ પાવાણં ॥ ૧૨૫ ॥

અર્થ—“તે માટે વહુ ગુણનો નાશ કરનાર અને સમ્યક્ત તે શુદ્ધ શ્રદ્ધાન, ચારિત્ર તે પંચાશ્રવનિરોધ અને ગુણ તે ઉત્તરગુણ તેનો વિનાશ કરનાર ઇવા રાગદ્વેષ રૂપ જે પાપ તેને વશ નિશ્ચે ન આવવું.” ૧૨૫.

નવિ તં કુણ્ઠ અમિત્તો, સુદ્ધુવિ સુવિરાહિઓ સમથ્થોવિ ।

જં દોવિ અણિગ્ગાહિયા, કરંતિ રાગોઞ્ચ દોસોઞ્ચ ॥ ૧૨૬ ॥

અર્થ—“જેવો અનર્થ નિગ્રહ નહિ કરેલા-નહિ રોકેલા ઇવા રાગ અને દ્વેષ એ બંને કરેછે તેવો અનર્થ અતિશય સારી રોતે વિરાધેછો અને સમર્થ ઇવો પણ અમિત્ર જે શત્રુ તે કરી શકતો નથી.” ૧૨૬ અર્થાત્ શત્રુ તો વિરાધ્યો સતો એક ભવમાં મરણ આપે પણ રાગદ્વેષ તો અનંતા જન્મમરણ આપે માટે રાગદ્વેષજ તજવા યોગ્યછે.

ઇહ્લોણ આયાસં અજસં ચ કરંતિ ગુણવિણાસં ચ ।

પસવંતિ પરલોણ સારીરમણોગણ દુરુલ્લે ॥ ૧૨૭ ॥

અર્થ—“રાગદ્વેષનાં ફલ કહેછે-આ લોકમાં આયાસ કે. શરીર ને મન સંબંધો ક્લેશ તથા અપયશ અને ગુણ તે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તેનો વિનાશ કરેછે અને પરલોકમાં શરીર સંબંધો ને મન સંબંધો દુઃખો પ્રસવેછે-આપેછે. અર્થાત્ રાગદ્વેષ નરુતિર્યંચ ગતિના આપનાર હોવાથી તેમજ અનર્થમૂલક હોવાથી પરલોકમાં પણ અનેક પ્રકારનાં દુઃખો પ્રાપ્ત થાયછે.” ૧૨૭

હિહિ અહો અકજ્જં, જં જાણંતોવિ રાગદોસેહિં ।

ફલ મઝલં કમુઅરસં, તંત્રેવં નિસેવં જીવો ॥ ૧૨૮ ॥

અર્થ—“અહો મહા આશ્ચર્યકારી આ અકાર્ય છે ! ધિકાર છે. ધિકાર છે આ જીવને-! કે જે આ રાગ દ્વેષને (મહા અનર્થકારી છે એમ) જાણતો સતો અને તેનાં ફલ

નાથા ૧૨૪ વિનાસાણં । રાગદોસાણ । નાથા ૧૨૬-અનિમુદ્ધિતાઃ । નાથા ૧૨૭ કરિત્તિ । પસવંતિઅ.

(વિપાક) અતુલ (વિસ્તીર્ણ) અને અતિ કઢવાં છે એમ પણ જાણતો મતો તેનેજ તે રાગદ્વેષનેજ અથવા તેના ફઢને જીવ (અમૃતગમની બુદ્ધિ) ફરી ફરોને સેવે છે. ”
૧૨૮ તેથી આ સસારવાસી જીવોને ધિક્કાર છે !

કો^{૧૦} ધુરક^{૧૦} પાવિજ્જા, કસ્સવિ^{૧૦} સુરુલ્લેહિં^{૧૦} વિહ્વાઓ^{૧૧} હુજ્જા ।

કો^{૧૧} નવિ^{૧૧} લલ્લિહ્સ^{૧૧} મુરુલ્લેહિં^{૧૧}, રાગદોસા^{૧૧} જહ^{૧૧} ન^{૧૧} હુજ્જા ॥ ૧૨૯ ॥

અર્થ—“ જો રાગદ્વેષ ન હોત તો કોણ દુઃખ પામત ? કોને સુખે કરીને વિસ્પષ્ટ થત ? (કે અહો આ મહાસુખી છે) અને કોણ જીવ મોક્ષ ન પામત ? અર્થાત્ સર્વે જીવો માર્ગે જાત. ” ૧૨૯

માણી^૧ ગુરુપટ્ટિણીઓ, અણથ્થંભરિઓ^૧ અમગ્ગચારીય ।

મોહં^૧ વિલેસજાલં, સા^૧ લ્લાહ^૧ જહેવં^૧ ગોસાલો^૧ ॥ ૧૩૦ ॥

અર્થ—“ જે શિષ્ય માની (અહકારી), ગુરુનો પ્રત્યનિક (ગુરુના અપવાદ ઘોષનારો), પોતાના અશુદ્ધ સ્વભાવથીજ અનર્થનો ભરેલો અને રસમૂળ પ્રરુપણારૂપ હન્યા-ર્થે—અમ ગે ચાલનારો હોય તે શિષ્ય ફોગટ અનેક પ્રકારના ક્લેશ (શિરોધુંડન સંયમાદિ) સમૂહને ભોગવે છે અર્થાત્ નિષ્ફલ તપ સંયમાદિ કષ્ટને સહન કરે છે. ગોસાલોનો જેમ. ” ૧૩૦

મગધંતના શિષ્યાભાસ ગોસાલે જેમ ફોગટ તપ સંયમાદિ કષ્ટ ભોગવ્યું. ડપર જણાવેલા દોષવાલો દોષાથી તેને તપ સંયમાદિનું કાંઈ પણ ફલ પ્રાપ્ત થયું નહીં, તેમ સમજવું.

કલહ્ણ^૧ કોહ્ણસીલો, ઝંઝળસીલો^૧ વિવાયસીલો^૧ ય ।

જીવો^૧ નિચ્ચુજ્જલિઓ, નિરથ્યયં^૧ સંયમં^૧ ચરહં^૧ ॥ ૧૩૧ ॥

અર્થ—“ જે જીવ કલહ કરવાના સ્વભાવવાળો હોય, ક્રોધ કરવાના સ્વભાવ-વાળો હોય, મંદન કરવાના સ્વભાવવાળો હોય અને વિવાદ કરવાના સ્વભાવવાળો હોય તે નિત્ય પ્રવ્વલિત રહે છે તેથી તે નિરર્થક ચારિત્રને આચરે છે. ” ૧૩૧ અર્થાત્ ક્રોધ થી ચારિત્રનો વિનાશ થાય છે અને આ વધા ક્રોધનાજ પ્રકાર છે, તેથી ક્રોધને તજીને ચારિત્ર પાલવું તેજ શ્રેયકારી છે.

ગાથા ૧૨૯—વિહ્વાઓ । હોજ્જા । હમેજ્જ । રાગદોસા. ગાથા ૧૩૦—મોહ-અર્થ । લ્લાહ ખુંકતે.
ગાથા ૧૩૧—વિવાગસિલોજ । સંઝઘ.

પરસ્પર રાહો પાહીને ઘોલજું તે કઠ્ઠહ સમજવો. પાસકા શુણને મહન ન કરી
શકવાનો તે સ્વભાવ તે ક્રોધનશીલ સમજવો, યદ્દિ મુદ્ધિ વિગેરેથી યુદ્ધ કરવાનો જે સ્વ-
ભાવ તે મંદનશીલ જાણવો અને વચનવઢે વાદવિવાદ કરવો તે વિવાદશીલ જાણવો.

જહુ વણદવો વણં, દવદવસ્સ જલિચ્ચો સ્વણેણ નિદ્દહહં ।

एवं कसायपरिणश्चो, जीवो तव संजमं दहहं ॥ १३२ ॥

અર્થ—“ જેમ વનમાં લાગે.ો દાવનલ લતાવલો લતાવલો જ્વલિત થઈને ક્ષણ
શાશ્વમાં આસા બનને લાલી નાસેછે તેમ કસાયપરિણત કસાય પરિણામે વર્તતો જીવ
તપસંયમને પણ છોડી લાલે છે—નાશ પમાડેછે.” ૧૩૨. તેથી સમતાજ ચારિત્રધર્મનું
મૂલ્ય છે એમ સમજવું.

परिणामवसेण पुणो, अहिचो ऊणयरउ वं हुज्जा खंचो ।

तहवि व्यवहारमित्तेण, जज्ञइ इमं जहां थूलं ॥ १३३ ॥

અર્થ—‘ લલી પરિણામને વસે પટલે જેવા જેવા પરિણામ થાય તે પ્રમાણે અધિકો
અથવા ઓછો તપસંયમનો ક્ષય થાય છે, તથાપિ વ્યવહાર માત્રે કરીને આ કહેવાયછે કે
જેમ સ્પૂલ ક્ષય થાયછે.” ૧૩૩. પરંતુ તે વ્યવહારનયનુ વચન યમજનવું. નિશ્ચયનયે
તો કસાયના તીવ્રતર પરિણામે કરોને ચારિત્રનો તીવ્રતર ક્ષય થાયછે અને મંદ પરિણામે
મંદ ક્ષય થાયછે. તેથી જેવા જેવા પરિણામ તે અનુસારે ક્ષય થાયછે એમ જાણવું.

फरुसवयणेण दिणतवं, अहिस्खवंतो हणइ मासतवं ।

वरिसतवं सवमाणो, हणइ हणतो अ सामन्नं ॥ १३४ ॥

અર્થ—“કઠળ વચન કહેવાથી—ગાલ દેવા વિગેરેથી તે દિવસના કરેલા તપ સંયપાદિ
પુણ્યને હણે (ક્ષય પમાડેછે), અધિક્ષેપ પટલે અતંત ક્રોધ કરીને જાતિ કુલ મર્માદિ
પ્રકાશતો સતો મહિનાના તપસંયમનો ક્ષય કરેછે, ‘ તારું આવું અશ્રેય થશે ’ એમ શાપ
દેતો સતો વર્ષ પર્યંતના તપસંયમને હણેછે અને યદ્દિ સ્વદ્ગાદિ વઢે પરનો ઘાત કરતો
સતો જન્મ પર્યંતના આયણને (અમળપણને) હણે છે.” ૧૩૪.

આ વધા વ્યવહારિક વચનો સમજવાં.

अहं जीविअं निकितइ, इंतूणं यं संजमं जलं चिणइ ।

जीवो पमायबहुलो, परिभमइ जेण संसारं ॥ १३५ ॥

गाथा १३२-दवदवस्सेति शीघ्रंशीघ्र दहह ।

गाथा १३३-अहिउ ।

गाथा १३४-फरुसवयणेण । अहिखिवतो ।

गाथा १३५-इतूणइ ।

અર્થ—“ અથ દટછે કષાયનાં ફલ કહ્યાંથી અનંતર પ્રમાદનાં ફલ કરેછે— પ્રમાદ વહુલ દટછે વહુ પ્રમાદવાળો (પ્રમાદપરવશ) સંસારી જીવ સંયમ રૂપી જીવિતને હણેછે અને સંયમને હણીને પાપકર્મ રૂપ મળને ગુહ કરેછે, જેણે કરોને તે સંસારમાં પરિભ્રમણ કરેછે. ” ૧૩૫. તેથી પ્રમાદને પરિહરવા—ત્યજવા.

અહીં સંયમના—પાંચ આશ્રવનો ત્યાગ, પાંચ ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ, ચાર કષાયોની જય અને પ્રણદંડની વિરતિ રૂપ સત્તરમેદ સમજવા.

અક્રોસણ તજ્ઞાણ તારુણા, અવમાણ હીલણાઓ અં ।

મુણિણો મુણિયપરજવા, દદમ્પહારિવ્વ વિસહંતિ ॥ ૧૩૬ ॥

અર્થ—“ જેમણે અગ્રેતન—પરમવત્તું સ્વરૂપ જાણ્યું છે એવા મુનિઓ આક્રોશ, તર્જનો તાઢના, અપમાન અને હિલણા વિગેરે દદમહારીની જેમ સહન કરેછે. ” ૧૩૬.

જેમ દદમહારીએ સહન કર્યું તેમ અન્ય વીનાઓ પણ સહન કરવું આક્રોશ તે આપ દેવો, તર્જન તે ધ્રુવદિ ભંગાદિવડે નિર્મત્સના કરવી, તાઢન તે લાકડી વિગેરેથી કુટવા, અપમાન તે અનાદુર અને હીલના તે જાત્યાદિનું વદ્ધાવન કરીને તિંદવા—એ મમાળે સમજવું. અર્થાત્ એ સર્વ સહન કરવું એવો આ ગાયાનો વપદેશ છે. અહીં દદમહારીનું હદાહરણ સમજવું ૩૯

દદ મહારીનું દુર્ચાત.

માર્કંદી નામની થોટી નગરીમાં સમુદ્રદત્ત નામે એક બ્રાહ્મણ વસતો હતો. તેને સમુદ્રદત્તા નામે માર્યાં હતી. એક દિવસ તેણે એક પુત્રને અન્ય આપ્યો. તે પ્રતિદિન વધતો સતો સેંકડો અન્યાય કરેછે. યુવાવસ્થા માત્ર થતાં તે બીકોને મારેછે, ઘોડું બોલેછે, ચોરી કરેછે, પરસોસમાગમ કરેછે, મર્યાદામર્યાદા વિવેકને જાણતો નથી, કોઈની શીત્તામણ માનતો નથી, માતાપિતાની અવજા કરેછે, એ મમાળે મહા અન્યાયાચરણમાં ચતુર એવો તે શહેરમાં મર્યાદા કરેછે એક દિવસ રાજાએ તેના સંબંધી હકીકત સાંમળીને આ અયોગ્ય છે એમ જાણી દુર્ગપાલને બોલાવીને કહ્યું કે ‘ વિરસ વર્જિતો વગાડતાં આ અધમ બ્રાહ્મણને શહેરની વહાર કાઢો સૂકો ’ હોકાએ પણ એ વાતમાં અનુમોદન આપ્યું. દુર્ગપાલે તે મમાળે કર્યું. તે બ્રાહ્મણ પણ મનમાં અતિ દ્રેષ રાસી નગરમાંથી નીકળી મીછપછીમાં ગયો. ત્યાં તે મીછપતિને મળ્યો. મીછપતિએ પણ ‘ અમારા કામમાં આ કુશલ છે ’ પશું હસપોથી જાણી તેને સ્વપુત્ર તરીકે સ્થાપિત કર્યો અને પોતાના ઘરનો સખલો સંપતિ તેને સ્વાધીન કરી. તે કુમારપણે વિચરેછે. ત્યાં રહેતો હતો તે ઘણા જીવાને નિર્દયપણે મારે છે તેથી હોકામાં દદમહારી એ નામથી તે પ્રસિદ્ધ થયો.

‘એક દિવસ તે મોટું ઘાડું છાંદે કુશસ્થ નગર હુંટવાને ગયો. તે વસતે તે નગરમાં દેવશર્મા નામનો એક દરિદ્રો બ્રાહ્મણ વાતો હતો. તે દિવસે ઘણા મનોરથ પૂર્વક તેણે પોતાના ઘર આગલ સ્ત્રીનું ભોજન રંધાવ્યું હતું, અને પોતે સ્નાનાર્થે નદીએ ગયો હતો. તે અવસરે કોઈ એક ચોરે તે બ્રાહ્મણના ઘરમાં દાલલ થઈ તે સ્ત્રીનું ભોજન ઉપાડ્યું. તે જોઈને રુદન કરતાં કરતાં તે બ્રાહ્મણનાં વાલકોએ નદીએ જઈ તેમના પિતાને તે કહ્યું. છુપાતુર થયેલ તે બ્રાહ્મણ પણ જલદી ઘેર આવી ક્રોધિત થઈને મોટી ભોગલ છડ મારવાને માટે તે ચોર પાસે આવ્યો. બંને પરસ્પર લડવા લાગ્યા તે વસતે પેલા દુહમહારીએ આવીને સ્વયંથી બ્રાહ્મણને મારી નાંખ્યો. તેને ધૂમિપર પડેછો જોઈને ક્રોધાવેશથી પરવશ થઈ પોતાનું પૂછહુ સંતું કરો તે બ્રાહ્મણના ઘરની ગાય તે દુહમહારીને મારવાને માટે દોડી, પરંતુ દુહમહારીએ મથંકર પરિણામ પૂર્વક તે ગાયને પણ મારી નાંખી. તે અવસરે પોતાના પતિને મરેછો જોઈને આંસુ પાડતી, વિલાપ કરતી અને ગાદ સ્વરે આક્રોશ કરતી તે બ્રાહ્મણની સગર્ભા સ્ત્રી ત્યાં આવી. તેને પણ તે દુહમહારીએ મારી નાંખી. તેના પેટ ઉપર પ્રહાર કરવાથી તેની કુક્ષિમાં રહેલો ગર્ભ નીકળીને પૃથ્વી ઉપર પડ્યો. તે ગર્ભને ધૂમિ ઉપર તરફડતો જોઈને તે નિર્દય હતો છતાં તેના મનમાં દયા હતીકશ થઈ. તે વિચારવા લાગ્યો કે “અરેરે ! અતિ અવમ કર્મ કરનાર મને પિકાર છે ! મેં નિષ્કારણ આ અનાય અને ગર્ભવતી અવલાને મારી નાંખી. મને ચારે હત્યા લામી. એક પણ હત્યાથી નિશ્ચય નરકગતિ પ્રાપ્ત થાયછે તો મેં આ ચાર હત્યા કરીછે તેથી મારી કેવી ગતિ થશે ? દુર્ગતિ રૂપ કૂવામાં પડતાં મને કોણ શરણગ્રસ્ત થશે ?” આ પ્રમાણે વિચાર કરી વ્યગ્ર મને નગરમાંથી નોકલો બનમાં ગયો. ત્યાં તેણે એક સાધુને જોયા. તેમના ચરણમાં પડી પોતાના પાપનું સ્વરૂપ નિવેદન કર્યું અને કહ્યું કે ‘હે ભગવન્ ! આ હત્યાઓના પાપમાંથી હું કેવી રીતે મુક્ત થાઉં તે કહે.’ સાધુએ કહ્યું કે ‘શુદ્ધ ચારિત્રધર્મને આરાધ્યા શિવાય તું તે પાપથી મુકાઈશ નહિ.’ તે સાધુના વચનથી વૈરાગ્ય પામીને તેણે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું.

પછી તેણે એવા દૃઢ અભિગ્રહ કર્યો કે ‘જ્યાંસુધો આ ચાર હત્યાઓ મારા સ્મરણમાં આવે ત્યાંસુધો અન્ન કે પાણી મારે છેવું નહિ.’ એવા અભિગ્રહ છડી તેજ નગરના એક દરવાજે કાયોત્સર્ગ કરીને ઝમેો રહ્યો. પછી તે દરવાજે થઈને આવતા જતા નગરના છોકા તે હત્યાઓનું બારંબાર સ્મરણ કરાવીને ‘આ મહા દુષ્ટ કર્મનો કરનાર છે’ એ પ્રમાણે કરી તેની તાહના તર્જના કરવા લાગ્યા. કેટલાક લોકડીવડે મારેછે, કેટલાક મુઠિપ્રહાર કરેછે, કેટલાક ગાલો દેછે, કેટલાક પથ્થરો ફેંકેછે અને કેટલાક દુર્વચનોથી તેજો તિરસ્કાર કરેછે, પરંતુ તે જરા પણ ક્રોધ કરતો નથી. છોકાએ મારેલા પથરા

અને ઇંટોબંદે તે ગઢા સુધી ઢંકાઈ ગયો. છેવટે પોતાનો શ્વાસ રૂંધાય છે એમ જાણું ત્યારે કાર્યોત્સર્ગને પારી તે બીજે દરવાજે જઈને કાઠસમ્મ કરી-ઉપો રહ્યો. ત્યાં પળ તેણે તેજ પ્રમાણે પરીસહોને સહન કર્યાં. પછી ત્રોજે દરવાજે ગયો પછો ચોથે દરવાજે ગયો. ત્યાં ગાલ, માર અને મહાર વિગેરે સહન કરતાં જેણે ચતુર્વિધ આહારનું પચ્ચ-રુચાન કર્યું છે એવા તે દુદ્ધમહારોને છ માસ વ્યતીક્રમ્યા, પરંતુ તે પોતાનો નિયમથી જરા પણ ચલિત થયો નહિ. વિશુદ્ધ ધ્યાનથી તેનું અંતઃકરણ સમાવડે નિર્મલ થયું અને યાતિકર્મનો ક્ષય થવાથી તેને કેવલજ્ઞાન હત્યન્ન થયું. પછો ઘળા જોવોને પ્રતિબોધ પમાડી દુદ્ધમહારી કેવલી મોક્ષે ગયા.

ए प्रमाणे बीजा पण जेथो आक्रोश आदि अनेक प्रकारना उपसर्गोंने सहन करेछे तेथो अनंत सुखना भोगवनारा थायछे, एवो आ कथानो उपदश छे.

अहमाहृद्योत्ति नय पडिहणंति, सत्तवि नय पडिसवंति ॥

मारिज्जंतावि जइ, सहंति सहस्समल्लुक्ख ॥ १३७ ॥

अर्थ—“मुनिओ आपणे भने हुयेछे एम जाण्या छातां पण तेने हणता नयी, कोइए आप दीधा छातां पण तेने सामो आप देता नयी અને मायां छातां पण ते सहन करेछे. सहस्रमल्लनो जेम.” १३७

अहीं हुयेछे एटछे पीडा उपजावी छे—सामान्य महारादि करेछे एम समझुं जेम सहस्रमल्ल साधुए महारादि सहन कर्या तेम बीजाए पण सहन करवा. अब सहस्रमल्लनुं इष्टान जाणहुं. ४०

સહસ્રમલ્લનો કથા.

શંભુપુર નગરમાં કનકધ્વજ રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેની સમાર્માં વીરસેન નામનો કોઈ સુમટ રાજલેવા કરતો હતો. રાજાએ તેને પાંચસે ગામ આપવા માંડ્યા છતાં તેણે તે છીધાં નહિ તેણે ઋદ્ધું કે ‘હે રાજન્ ! મારે આપની સેવા પગાર પણ છીધાં વગર કરવી જોઈએ આપ પ્રસન્ન થતા તો સચલ સારું થશે.’ એ પ્રમાણે કહ્યો હંમેશ રાજાની સેવા કરેછે હવે તે વસતે કાલસેન નામનો તે રાજાનો એક દુર્જય શત્રુ છે, તે કોઈનાયો વશ થતો નથી. અનેક ગામો ને શહેરોને તે હુલ્લુ કરેછે. એકદા સમાર્માં બેઠેલા રાજાએ કલ્પ કે ‘એવો કોઈ વલ્લ્લન છે કે જે કાલસેનને જાંવતો પકડીને મારી પાસે લાવે ?’ રાજાનું ને વચન સાંભળીને સચલ્લા બોલ રહ્યા, કોઈ બાલ્યું નહિ. એટલે વીરસેન બોલ્યો કે ‘હે રાજન્ ! આપ બાંભાઓને શામાટે કહેાછો ? મને આજ્ઞા કરો તો હું એકલો જઈ તેને બાંબોને આપનો સપ્ત લાઠું.’ રાજાએ આજ્ઞા

गाथा १३७-उज्झ सहस्समल्लुक्ख, सहस्समल्लुक्ख । अहंजादतः इति । शप्ता अपि-श्यापिता अपि । यति ।

આપી એટલે ઉપર પ્રમાણેની રાજા પાસે પ્રતિજ્ઞા કરી તૈયાર થઈને માત્ર સ્વદ્ગ લઈ એક-
લોએ કાલસેનની સામે ચાલ્યો. કાલસેન પણ પોતાનું ઘડકર લઈ સન્મુખ આવ્યો.
મોઢું યુદ્ધ થતાં કાલસેનનું સઘલું સૈન્ય નાસી ગયું. એટલે વીરસેન એકલા રહેલા
કાલસેનને ઘોળોને રાનાનો સમીપે લાવ્યો. રાજા પણ વીરસેનનું તેવું વલ્લ જોઈને
આશ્ચર્ય પામ્યો, અને 'જે લાલ્લો માણસોથી જીતી શકાય તેવો નહોતો તેને લોલા-
માંત્રમાં આણે પરાજિત કર્યો' એ પ્રમાણે કહી સમાના લોકો પણ તેની પ્રશંસા કરવા
લાગ્યાં. સંતુષ્ટ થયેલા રાજાએ તેને હસદ્રવ્ય આપી સહસ્રમણ્ણ એવું તેનું નામ સ્થાપન કર્યું
અને તેને એક દેશને રાજા બનાવ્યો. પછી કાલસેન પાસે પણ પોતાની આજ્ઞા મનાવી
તેનું રાજ્ય તેને પાછું સોંપ્યું.

સહસ્રમણ્ણને પોતાના દેશ ઉપર રાજ્ય કરતાં કેટલાક દિવસો વ્યતિક્રમ્યા એકદા
સુદર્શનાચાર્યે કહેલા ધર્મના શ્રવણથી તેને વૈરાગ્ય उत्पन्न થયો. તેથી તેણે રાજ્યત્યાગી
થઈને ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તે સામાયિકથી માંડીને અગિયાર અંગ ધણ્યો. અનુક્રમે ચા-
રિત્ર પાઠતાં તેણે જિનકલ્પવિહાર અંગીકાર કર્યો. તે પ્રમાણે વિહાર કરતાં એકદા તે
કાલસેન રાજાના નગરની સમીપ આગમાં કાંચોત્સર્ગમુદ્રાથી રહ્યા. કાલસેને તેને જોઈને
ઓઝલ્યા; એટલે 'આ પાપીન મને જીવતો પકડીને કનકધ્વજ રાજા પાસે છડી ગયો
હતો' એમ વિચારી તેના પર રુદ્રમાન થઈને તે દુઃષ્ટ કાલસેને સહસ્રમણ્ણ સાધુને લાક-
ડીઓ, ઇંટો અને પાષાણાદિના પ્રહારો કરવા વહે અતિ કદર્થના કરી; પરંતુ તે જરા પણ
સોમ પામ્યા નહિ. ક્ષમા ધારણ કરીને શુદ્ધ ધ્યાનમાં તત્પર રહ્યા. અનુક્રમે તે કાલસેને
કરેલા ઉપસર્ગોથી થયેલ વેદનાવહે મૃત્યુ પામી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.
આ પ્રમાણે વીજા મુનિઓ પણ ક્ષમા કરવી એવો આ કથાનો અપદેશ છે.

દુઃક્રાણમુદ્કોર્દંડા, વયણસરા પુલ્લકમ્મનિમ્માયા ।

સાહુણ તે ન લગ્ગા, સંતિફલયંવહંતાણં ॥ ૧૩૮ ॥

અર્થ—“ક્ષમારૂપી કલ્પક જે ઢાલ અથવા વસ્ત્ર તેને વહન કરતા-ધારણ કરતા
એવા સાધુઓને તે દુર્જનના મુલ્લ રૂપ ધનુષ્યમાંથી નીકળેલાં અને પૂર્વકર્મથી નિર્માણ
થયેલાં એવાં કટુ વચન રૂપી ઘાણો લાગતાં નથી. અર્થાત્ મર્દનો મેદ કરે તેવાં દુર્જ-
નનાં વચનો મુનિઓ સમતા-ક્ષમાવહે સહન કરે છે.” ૧૩૮

પથ્થરેણાહઓ કોવો, પથ્થરં ડકુ મિચ્છહ ।

મિગારિઓં સરં પપ્પ, સરુપ્પત્તિં વિમંગ્ગહ ॥ ૧૩૯ ॥

ગાથા ૧૩૮-ફલિયં । કોર્દંડ-ધનુ. ।

ગાથા ૧૩૯-કોવો-કુર્કુર-આન. । મુગારિ-સિદ્ધ । શરોત્પત્તિ ।

अर्थ—“ पथ्यरथी हणायेछो कुतरो पथ्यरने करइवाने इच्छेछे अने सिंह बाणने पायीने अर्थात् पोताने बाण लामवायी बाण तरफ न जोतां शरोत्पत्तिने एटछे आ बाण क्यांथी आब्युंछे ते स्थानने अथवा बाण झुकनारने जुएछे—शोवेछे, ” १३९.

मुनि पण दुर्वचन रूपी तीरने पायीने ते बोलनार तरफ द्वेष करता नथी पण आ वचन-प्रहार भारा पूर्वोपाजित कर्मजुं फळ छे एष विचार करीते कर्मोने हणवा प्रयत्न करेछे.

तह पुच्छिं किं नकयं, न बाहए जेण मे समथ्याबि ।

इण्हि किं कस्सव कुप्पि-मुत्ति धीरा अणुप्पिच्छा ॥ १४० ॥

अर्थ—“ धीर पुरुष एवी रीते विचार छे के-हे आत्मा ! तें पूर्वभवे शामाटे एवं (मुक्त) न कयुं के जेयो मने समर्थ एवो पुरुष पण बाधा करी न शके ? (जो शुभ कयुं होत तो तने कोण बाधा करी सकत ?) हवे अत्यारे शामाटे कोइना उपर कोष करूं ? (कारणके पूर्वना अशुभ कर्मनो उदय थये सते पर उपर क्रोध करवो ते व्यर्थ छे). आम विचारीने ते कोइना पर क्रोध करता नथी. ” १४०.

अणुराएण जइस्सवि, सियायपत्तं पिया धरावेइ ।

तहविय स्कंदकुमारो, न बंधुपासेहिं पडिबळो ॥ १४१ ॥

अर्थ—“ यति बयेला एवा पण पोताना पुत्रना अनुरागे करीने तेना पिता तेना पर श्वेत छत्र (सेवको पासे) बरावेछे, ते छातां पण स्कंदकुमार नामना मुनि पितानो आवो स्नेह छातां बंधुवर्गना स्नेह रूप पासे करीने बंधाणा नहि. ” १४१. अही स्कंदकुमारजुं दृष्टांत जानवुं. ४१

स्कंदकुमारजुं दृष्टांत.

श्रावस्ती नामे एक मोटी नगरी हवी. त्यां तमाम शत्रुमंडलने घूमकेतु जेवो कनककेतु नामे राजा होतो. तेने देवांगना करतां पण अति सुंदर एवी मलयसुंदरी नामे राणी होती. तेमने स्कंदकुमार नामे प्राणप्रीय तनुज (कुमार) होतो अने मनुष्योने आनंद आपनारी सुनंदा नामे पुत्री होती. रूप ने यौवनपी गर्वित बनेछी तेने कांतिपुर नगरमा राजा पुरुषसिंहने आपेली होती. एकदा श्रावस्ती नगरीए श्रीविजयसेन सूरी पधर्या. स्कंदकुमार परिवार सहित बांदवाने आव्यो. गुरु धर्मदेशना आपी के हे मज्ज जीवो ! आ संसार अनित्य छें, आ शरीर नाशवंत छे, संपत्तिओ जलतरंग जेवी संचळ छे, यौवन पर्वतमांथी नीकळती नदीना मवाह जेजुं

गाथा १४०-इण्हि । कस्सवि । कुप्पमुत्ति ।

गाथा १४१-सियायवत्तं-सीतआतपन्नं-इवेतछत्रं ।

છે; માટે આ કાલકૂટ વિષ જેવા વિષયમુશ્તના આસ્વાદથી શું ! આગમમાં પણ કહ્યું છે કે—

સંપદો જલતરંગવિલોલા. યૌવનં ત્રિચતુરાણિ દિનાનિ ।

શારદાન્નમિવ ચંચલમાયુઃ, કિં ધનૈઃ કુરુત ધર્મમર્નિષ્ઠમ્ ॥

“ સંપત્તિઓ જલના તરંગ જેવી ચપલ છે, યૌવન માત્ર ત્રણ ચાર દિવસ રહેનારું છે અને આયુષ્ય શરદઋતુના મેઘ જેવું ચંચલ છે, તો ધનથી શું વિશેષ છે ? અર્નિષ્ઠ એવો ધર્મજ કરો. ” વળી—

સઠ્ઠં વિલવિયં ગીયં, સઠ્ઠં નદં વિઢંબણા ।

સઠ્ઠે આત્રરણા ભારા, સઠ્ઠે કામા દુહાવહા ॥

“ સર્વ ગીતો વિલાપ રૂપ છે, સર્વ વૃત્યો વિઢંબના રૂપ છે, સર્વ પ્રકારના આશ્વરજો ભાર રૂપ છે અને સર્વ પ્રકારના કામો (વિષયો) પરિણામે દુઃશ્વના આપનારા છે. ”

ઈત્યાદિ શુરૂની દેશના સાંમઝીને સ્કંદકુમાર પ્રતિવોધ પામ્યો અને ઘણા આગ્રહથી માતાપિતાની આજ્ઞા છડી તેણે શ્રી વિજયસેન સૂરિ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તે દિવસથી આરંભીને રાજાએ પણ સ્નેહથી પોતાના પુત્ર ઉપર શ્વેત હત્ર ધારણ કરાવ્યું, અને સેવા કરવાને માટે તેની પાસે સેવકો રાખ્યા. તેનો કરો માર્ગમાં કાંઠા બિગેરે પડ્યા હોય તે આઘા પેંકો દેહે અને પરમ મક્તિથી સેવા કરેછે. અનુક્રમે તે સકલ સિદ્ધાંતો રૂપી સમુદ્રના પારગામી થયા. શુરૂની આજ્ઞા છડી જિનકલ્પમાર્ગને ગ્રહણ કરી એકલા વિહાર કરવા છાગ્યા. તેમને અતિ ઉગ્ર વિહારી જાણીને સર્વ સેવકો પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા.

એક દિવસ વિહાર કરતાં કાંતિપુરીએ આવ્યા. ત્યાં મહેલના શ્વરૂતામાં પોતાના પતિ સાથે સોગઠાવાજો રમતી સુનંદા નામની તેમની બહેને તેમને જોયા. માંદના દર્શનથી તેને અત્યંત હર્ષ થયો, આંસુમાં હર્ષનાં આંસુ આવ્યાં, અને દૃષ્ટિથી હણાયલાં કદંબ પુષ્પોની માફક તેનાં રોમરાય વિકસ્વર થયાં. તે મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે ‘ આ મારો સહોદર હશે કે નહિ ? ’ એ પ્રમાણે વેધુમેમથી નેત્રમાં હર્ષઅશ્રુ છાવતી સુનંદાને સ્કંદમુનિએ ઓઢતી, પણ તેણે તેના ઉપર જરા પણ સ્નેહ આપ્યો નહિ. રાજાએ તે વંનેનું સ્વરૂપ જોઈ માંદહેનનો સંબંધ નહિ જાણતો હોવાથી મનમાં વિચાર કર્યો કે ‘ આ સુનંદાને આ સાધુ સાથે અત્યંત રાગ હોય એવું જણાય છે. ’ એ પ્રમાણે વિચારી દુર્લ્લેખી રાત્રિએ કાયોત્સર્ગમુદ્રાથી બનમાં રહેલા સ્કંદઋષિને રાજાએ મારી નંતાવ્યા.

प्रातःकालमां लोहीषी लाल यथेच्छी मृहपत्नीने कोइ पसीए चांचयां लइने राणीना
महेलना आंगणामां नांखी. ते मृहपत्नी जोइने राणीन मनमां थंका पडी. एटले तरतज
दासीने बोलावीने ते संवंधी पूछयुं. दासीए कहुं के 'आपे गइ काळे जे साधुने जोया
हता तेज साधुने कोइ पापीए मारी नांख्या होय तेम जणायछे. आ तेनीज मृहपत्नी
देखायछे.' ते सांभळीने राणी मूर्छित यह अने वज्रयी इणाइ होय तेम भूषि उपर
पडी गइ. शीतल उपचारोथी तेने सावध करी एटले रुदन करती सती तं बोलवा
लागी के "कदाच ते मारो माइ हने तो हुं थुं करीस ? कारणके मारा भाइए दीक्षा
लीषीछे एवं संभळायछे, अने ते साधुना दर्शनथी मने पण वंधुने जोवाथी जेवो आनंद
थाय तेवो आनंद थयो हतो." एवं बिचारी तेणे एक सेवकने पोताना पिताना घरे
मोकळो खबर मंगायी. ते उपरथी 'पोते घारेल ते सपळ स्वं छे' एम जाणी तेहुं
हृदय अति दुःखथी भराइ आव्युं. तं मोकळे कडे रुदन करवा लागी के "हे वंधु ! हे
माइ ! हे सहोदर ! हे वीर ! तूं मने मारा माण करतां पण वधारे बहालो छे. तें
आ थुं कर्युं ? तां स्वरूप मने पण जणाव्युं नहि ? तें तो आ पृथ्वी विहार करीने
तीर्थ रूप बनावीछे, पण हुं तो महा पाप करनारी छुं. कारणके तारा उपर मारी दृष्टि
पडवाथी ते निमित्ते तारो घात थयोछे. मां थुं थशे ? हुं क्यां जाडं ? थुं कर्त्त ?" ए
प्रमाणे अनेक प्रकारे विज्ञाप करती सुनंदाने मनोओए अनेक प्रकारनां अपूर्व नाटक
बिगरे बतावीने लावे बलते शोकरहित करो.

ए प्रमाणे बीजाओए पण स्कंदक मुनिनी पेठे निर्मोहपणुं धारण करहुं एवो आ
कयानो उपदेश छे.

गुरु गुरुत्तरो अइगुरु, पियमाइअवच्चपियजणसिणेहो ।

चित्तिश्चमाणा गुविंलो, चतो अइधम्मतिसिण्हि ॥१४३॥

अर्थ—“ गुरु के० वणो, गुरुत्तर के० तेवो वधारे, अतिगुरु के० तेवो पण
वधारे एवो पितामाता-पुत्रादि अने पियजन ते स्त्री तथा परिजनादि तेनो अनुक्रमे
वधतो जे स्नेह ते विचार्यो सतो गुविंलो के० महा गइन छे—अनंत भवना हेतुयुत छे
एम जाणोने धर्मना अति वृषित के० धर्मना अत्यंत इच्छक एवा प्राणोओए तेने तजो
दीषोछे. कारण के ते धर्मना शत्रुयुत छे. ” १४२ एम जाणोने बीजा पण धर्मना
इच्छक जनोए वंधुवर्गना स्नेहमां न संज्ञाता तेने तजो देवो.

अमुणियपरमअथाणं, बंधुजनसिणेहवश्यरोहोइ ।

अवगयसंसारसहाव--निच्छयाणं समं हियं ॥ १४३ ॥

गाथा १४२-गुरुत्तरोऽहं । पियमाय । चित्तिज्जमाण । अतिधर्मवृषितैः ।
गाथा १४३-बंधजन । निच्छयाणं । अविकल्प-संबन्धः ।

અર્થ—“ નથી જાણ્યો પરમાર્થ જેને એવા પ્રાકૃત પ્રાણીઓને જ વંધુજનના સ્નેહનો સંબંધ થાય છે અને જેને સંસારના સ્વભાવનો નિશ્ચય જાણ્યો છે તેનું હૃદય તેા સમાન હોય છે. ” ૧૪૩.

જેને સંસારનું સ્વરૂપ જાણ્યું નથી. એવા મંદ બુદ્ધિઓને વંધુજનોનો સ્નેહ પ્રતિવંધ કરનાર થાય છે, પણ પંદિત બુદ્ધિવાળા કે જેઓ સંસારનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે અને સચ્ચો સંસારનો સંબંધ તરીકે દીધો છે તેમના હૃદયમાં તેા અત્રિમિશ્રણ સમાન ભાવ હોય છે તેથી તેમને વંધુજનનો સ્નેહ પ્રતિવંધકારક થતો જ નથી.

માયા પિયા ય ભાયા, જજ્ઞા પુત્તા સુહૃદ્ય નિયંગા ય ।

इह चेव बहुविहाइ, करंति जयवेमणस्साइ ॥ ૧૪૪ ॥

અર્થ—“ માતા, પિતા, ભ્રાતા (માઈ), માર્યા (સ્ત્રી), પુત્ર, સુહૃદ (મિત્ર) અને નિજકા: દટ છે પોતાના સંબંધીઓ તે સર્વે આ ભવમાં જ બહુ પ્રકારના ભય તે મરણાદિ અને વૈમનસ્ય તે મન સંબંધી દુઃખો તેને ઉત્પન્ન કરે છે. ” ૧૪૪.

તેજ અનુક્રમે કહે છે—

માયા નિયગમહિવિગપ્પિયંમિ, અત્થે અપૂરમાણંમિ ।

પુત્તસ્સ કુણ્ણં વસણં, સુલ્લણી જહ વંમદત્તસ્સ ॥ ૧૪૫ ॥

અર્થ—“ પોતાની બુદ્ધિબદ્ધે વિચારેલા પોતાના અર્થમાં (કાર્યમાં) અપૂર્યમાન કહેતાં નહિ પૂરાયેલી અર્થાત્ પોતાનું ધારેલું કાર્ય પરિપૂર્ણ જેને થયું નથી એવી માતા પોતાના પુત્રને પણ અનર્થ—કષ્ટ કરે છે. જેમ સુલ્લણીએ બ્રહ્મદત્તને કહે તેમ. ” ૧૪૫.

અન્યરાજા સાથે વિષયાસક્ત થયેલી સુલ્લણીએ પોતાના ચક્રવર્તી થનાર પુત્રને પણ વચ્ચેથી પાંસ કાઢી નાંખવાની બુદ્ધિથી પ્રાણાત કષ્ટમાં નાંખ્યો. અહીં સુલ્લણીનો સંબંધ જાણવો.

સુલ્લણી રાણીનું દૃષ્ટાંત.

કાપિલ્યપુર નગરમાં બ્રહ્મ નામે રાજા હતો. તેને સુલ્લણી નામે રાણી હતી. તેની કુસિંધી ચૌદ સ્વપ્નવદે સૂચિત પુત્ર જન્મ્યો. તેનું બ્રહ્મદત્ત નામ પાડવામાં આવ્યું. હવે બ્રહ્મરાજાને વીજાં ચાર રાજાઓ મિત્ર હતા. પહેલો કણેરદત્ત નામે કુરુદેશનો રાજા, વીજો કાશીદેશનો અધિપતિ કટકદત્ત નામે રાજા, ત્રીજો કાશલપતિ દીર્ઘ નામે રાજા અને ચોથો અંગપતિ પુષ્પચૂલ નામે રાજા હતો. પાંચમો પોતે હતો, એ પાંચને પરસ્પર અતિમાદ મિત્રતા હતી. તેઓ સ્થળમાત્ર પણ એક વીજાનો વિયોગ સહન

માથા ૧૪૪—સુહૃદ્ય । બહુવિહાય । વૈમનસ્તાપ । સુહૃદો—મિત્રાણિ । નિજકા:—સંબંધિન: ।
માથા ૧૪૫—નિજકમત્થા વિકલ્પિતે । અસનં—અનર્થ—કષ્ટ ।

કરી-શક્તતા નહોતા. તે પાંચે જણા પ્રતિવર્ષ અનુક્રમે एक एकના ગહેરમાં જઈને एकઠા રહેતા હતા.

ए प्रमाणे एक बखत पांचे राजाओ कांपिल्यपुरमां एकठा मळया हता. ते बर्षे ब्रह्म राजा मस्तकना व्याधियी परछोकवासी थया. ते बखते ब्रह्मदत्त कुमार बारवर्षनी कछु-बयनो हवो तेथी चारे मित्रोए विचार्युं के 'आपणा प्रीतिपात्र परममित्र-ब्रह्मराजा पंचत्व पाम्या छे अने तेनो पुत्र नानो छे, माटे आपणामांयी एकेक जणे दरवर्षे आ राज्यनी रक्षा करवा माटे अहीं रहेवुं.' ए प्रमाणे विचार करी दीर्घ राजाने त्यां मूकी बीजा व्रण राजाओ पोतपोताने जगरे मया. दीर्घ राजाए त्यां रहेता सता ब्रह्मराजाना कोठार अने अंतःपुरमां जतां आवतां एक दिवसे चुलणी राणीने नवयौवना जोड़, तेथी ते कामरागयी पराधीन थयो. चुलणी पण दीर्घ राजाने जोड़ने रागवती थइ. बनेने परस्पर बातचीत थतां महान कामराग उत्पन्न थयो. तेथी ते बनेने परस्पर शरीरसंबंध थयो. अनुक्रमे दीर्घ राजा पोतानी स्त्रीनी माफक चुलणी राणीनी साथे भोग भोगववा लाग्यो. तेणे कोइनो मय गण्यो नहि. लोकाधवादो हर पण तभी दीधो. धनु नामना हइ मंत्रीए आ बधी हकीकत ज्ञानी, तेथी ते मनमां विचारवा लाग्यो के 'अरेरे ! आ दुष्ट दीर्घ राजाए बहुज अविचारी कार्य कर्तु. अन्य व्रण मित्रोए पण श्रो विचार करीने आने राज्यनो अधिकार सोप्यो ? एमणे पण विपरीत कार्य कर्तु. आ दीर्घ राजा पोताना मित्रनी स्त्रीनी साथे व्यभिचार करतां लज्जा पण पामतो नयी.' ए प्रमाणे विचारी घेर आंबी पोताना पुत्र वरधनुने आ हकीकत ज्ञानी. तेणे जइने ब्रह्मदत्तने आ खबर कही. ते सांमजी ब्रह्मदत्त अति क्रोधित थइ इच्छ नेत्रवाळो थयो. पछी दीर्घ राजा समामां बेठे छे ते बखते समामां जइने कोकिल्ला ने कागडानो संगम करावी ते कहेवा लाग्यो के 'अरे दुष्ट काग ! तूं कोकिलनी स्त्री साथे संगम करे छे ए अति अयुक्त छे. आ त्वाहं अयोग्य आचरण तूं सहन करीश नहि.' एम कही कागने हायमां पकटी मारी नांख्यो अने कोक-समस कछुं के 'जे कोइ आतुं दुष्ट कार्य मारा नगरमां करे छे अथवा करछे तेने तूं सहन करीश नहि.' ए सांमजीने दीर्घ राजाए चुलणी राणीने कुमारनी ते हकीकत ज्ञानी. त्यांरे चुलणीए कछुं के 'ए तो बालक्रीडा छे, तेनाथी थुं बीओ छे ? माटे स्व-स्थ थाओ.' ए प्रमाणे केटलाक दिवसे व्यतीत थतां करीपी ब्रह्मदत्ते दीर्घ राजानी समस हंसी ने बगलानां समागम करावी पूर्ववत् जनसमूहनां आगळ कछुं. प्रययी आ-कुळ थयेला दीर्घ राजाए चुलणीराणीने कछुं के 'तारा पुत्रे आपणा बेना संबधनी हकीकत ज्ञानी छे, तेथी आपणो निःशंक समागम हवे केवी रीते थइ शक्ते ? माटे तूं तेने मारी नाख; जेथी आपणे निर्भयपणे विषयरसनो आस्वाद अनुभवीए.' चुलणीए

વિચાર્યું કે ‘હું આંહું અકાર્ય કેવી રીતે કરું ? પોતાના હાથે પોતાના પુત્રને મારી નાંસવો એ તદ્દન અયોગ્ય છે.’ કહ્યું છે કે ‘વિષદ્વક્ષોઽપિ સંવદ્ધયં સ્વયં હેતુમર્સામતમ્’ “શેરનું શૂંઘ પળ-મોઢું કરી પોતે કાપી નાંસવું એ અયુક્ત છે.” દીર્ઘ રાજાએ ફરીથી રાણીને કહ્યું કે ‘કુમારને મારી નાંસ, નહિ તો તારી સાથેના સંવંધથી સર્થું.’ એ સાંમઝીને રાણીએ વિચાર કર્યો કે ‘વિષયસુખમાં વિદ્ન કરનાર આ પુત્ર શા કામનો ? માટે તેને અવશ્ય મારી નાંસવો જોઈએ,’ અહો આ વિષયવિલાસને ધિકાર છે ! કહ્યું છે કે

દિવા પश्यति नो धूकः, काको नक्तं न पश्यति ।

अपूर्वः कौऽपि कामांधो, दिवा नक्तं न पश्यति ॥

“ ધ્રુવદ દિવસે જોઈ શકતો નથી, કામ રાત્રિએ જોઈ શકતો નથી, પણ કામાંધ પુરુષ તો કોઈ અપૂર્વ અંધ છે કે દિવસે તેમજ રાત્રિએ—બંને વસ્તે જોઈ શકતો નથી. પછી શુલળીએ વિચાર કર્યો કે ‘આ પુત્રને પણ મારવો અને યશની પણ રક્ષા કરવી, માટે પુત્રને મોટા મદોત્સવથી પરનાવી એક લાક્ષાગૃહ કરાવી તેની અંદર સુતેલા તેને બાઝી નાંસું. જેથી લોકમાં મારો અપયશ ન થાય.’ એ પ્રમાણે વિચાર કરી તેણે લાક્ષાગૃહ કરાવ્યું અને તેને જુનાંથી ઘોઢાવ્યું. પછી પુષ્પચૂલ રાજાની પુત્રી સાથે મોટા મદોત્સવથી તેને પરનાવ્યો. તે સખલું ઘનુ મંત્રીએ જાણ્યું અને મનમાં વિચાર કર્યો કે ‘આ પાંપિળીએ પુત્રને મારવાનો ઉપાય કર્યો છે, પણ હું તેની રક્ષા કરવાનો ઉપાય કરું.’ એ પ્રમાણે વિચાર કરી તેણે દીર્ઘ રાજાની પાસે જઈને કહ્યું કે ‘હે રાજન્ ! હું હવે હજી ચલો છું, તેથી જો આંખ આંજા આપો તો હું તીર્થયાત્રાએ જાઉં અને મારો પુત્ર વરણનું આપની સેવા કરશે.’ એ સાંમઝીને દીર્ઘ રાજાએ વિચાર કર્યો કે ‘આ મંત્રી દૂર રહ્યો સતો કંઈક પણ વિપરીત કરશે, માટે તેને તો પાસેજ રાખવો સારો.’ એ પ્રમાણે મનમાં વિચાર કરી દીર્ઘ રાજાએ કહ્યું કે ‘તીર્થગમન કરવાનું શું કારણ છે ? અહીં આજ તીર્થે રૂપ ગંગા છે, તેથી ગંગાને કિનારે દાનશાલમાં રહી દાનપુણ્ય કરો, અન્યથા જંબાથી શું વિશેષ છે ?’ ધનુ મંત્રીએ એ વાત કબુલ કરી. પછી ગંગાને કિનારે દાનશાલમાં રહીને તેણે લાક્ષાગૃહથી બે ઘાંઘ સુધી મુરંગ સોદાવી, અને વરણનું મારફત પુષ્પચૂલ રાજાને જણાવ્યું કે ‘આજ શયનમુવનમાં તમારી પુત્રીને બંદે છે સર્વ અલંકારોથી. અલંકૃત કરીને કોઈ રૂપવતી દાસીને મોકલજો.’ તેથી પુષ્પચૂલ રાજાએ દાસીને મોકલી. બ્રહ્મદત્ત પોતાના પ્રાણમિત્ર મિત્ર વરણનું સાથે શયનગૃહમાં આંબ્યો. દાસી પણ ત્યાં આવી. બ્રહ્મદત્ત તો જાણે છે કે ‘આ મારી પ્રાણવલ્લભા છે.’ દાસીનું સ્વરૂપ તે જાણતો નથી. તે વસ્તે વરણનું શ્રંગાર ઉપર કથા કહેવાનું શરૂ કર્યું. તે સાંમઝવાના રસમાં મગ્ન થવાથી બ્રહ્મદત્તને પણ નિદ્રા આવી નહિ.

હવે મધ્ય રાત્રિ સર્વલોકો સુદ જતાં સુલળો રાણીએ આવીને છાસાપહને આગ લગાડી, તે છાસાપહને ચોતરફથી બઢતું જોડને બ્રહ્મદત્તે કહું કે 'હે મિત્ર ! હવે શું કરું ?' ત્યારે વરઘનુએ કહું કે 'મિત્ર ! ચિંતા શામાટે કરો છો ? આ જગ્યા ઉપર પગનો પ્રહાર કરો.' પછી બ્રહ્મદત્તે પગના પ્રહારથી મુરંગનું વારણું ડગાડ્યું. વંને જળ પેહી સ્ત્રીને ત્યાંજ રહેવા દડને તે ધાગે નાસી ગયા. મુરંગને છેઢે મંત્રીએ પવનવેગી વે ઘોડા તૈયાર રાખ્યા હતા. વંને જળ તે વે ઘોડા ઉપર સ્વારી કરીને મામ્યા. પચાસ યોજન ગયા ત્યાં વંને ઘોડા અત્યંત શ્રમિત થઈ જવાથી મરી ગયા. તેથી તે વંને જળા પગે ચાલેને કોષ્ટક નગરે ગયા. ત્યાં કોઈ બ્રાહ્મણને ઘેર મોઝન લીધું અને તે બ્રાહ્મણની પુત્રી સાથે બ્રહ્મદત્ત પરણ્યો. પછી ઘણાં શહેરો અને ઘણાં ગામોમાં કોઈ ઢેકાળે ઘસ રીતે અને કોઈ ઢેકાળે પ્રગટપળે ફરતાં ફરતાં તે બ્રહ્મદત્ત અનેક સ્ત્રીઓ પરણ્યો. એ પ્રમાણે એકસો વર્ષ મમ્યા. અનુક્રમે કાંપિલપુરમાં આવી કોઈ રાજાને મારી નાંચીને પોતાનું રાજ્ય લીધું. પછી છ સંઢ સાધીને તે વારમો ચક્રી થયો.

એક દિવસે રાજ્યનું પાલન કરતાં પુષ્પનો મુન્હ જોડને બ્રહ્મદત્તને જાતિસ્મરણ-જ્ઞાન થયું. પૂર્વ મવનો માંહ ચિત્રનો જીવ પ્રતિવોષ પમાડવાને ત્યાં આવ્યો, પરંતુ તે પ્રતિવોષ પામ્યો નહિ. સોલ વર્ષનું આયુષ્ય ઢાકી રહેતાં કોઈ ગોવાઝીયાએ તેના આંસના ઢોલ્લા કાઢી લીધા, અર્થાત્ આંસો ફોડી નાંચી. 'આ વધું એક બ્રાહ્મણનું પ્રરિષ્ઠ છે' એમ જાણી બ્રાહ્મણોનાં નેત્રા કઢાવતો સતો રોડ ધ્યાનવડે ઘણાં અશુભ કર્મોને મેલ્લી, સાતસો વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી સાતમી નરકમાં અપ્રતિષ્ઠાન નરકાવાસમાં ષટ્કુલ સ્થિતિએ ઉત્પન્ન થયો.

આ સઘલો સંવંધ વધારે વિસ્તારથી ઉવણસ સહસ્સેહિં વીતિ એ ગાથાના ચિવરણથી જાણવો. અહીં તો આ પ્રમાણે માતાનો સ્નેહ કુન્નિય છે, એવો આ ગાથાનો ઉપદેશ છે.

સવ્વંગોવંગવિગત્તણાઓ, જગડળ વિદેહણાઓ અં ॥

કાસીય રક્ષાતિસિઓ, પુત્તાણ પિયાં કણયકેહ ॥ ૧૪૬ ॥

અર્થ - " રાજ્યનો તરશ્યો એવો કનકકેહુ નામનો પિતા પોતાના પુત્રોને સર્વ અંગોપાગ છેદવે કરીને કદર્યના અને વિવિધ પ્રકારની યાતના જેમીઢ્ય તે કરતો હવો. માટે પિતાનો સંવંધ પણ કુન્નિય છે. " ૧૪૬

કનકકેહુ રાજા રાજ્યના લોમથી તેમાં અંધરૂંથઈ જવાથી પોતાને જે પુત્ર થાય તેના

ગાથા ૧૪૬-વિકર્તના-છેદનાનિ. જગડળ-કદર્યનાં, કાસી, વિદેહણા-વિવિધ યાતના-પીડા: આકારિત.

અંગોપાંગ છેદવાપહે રાજ્યને અયોગ્ય કરતો હતો. તેનું વિશેષ ચરિત્ર તેની કથાથી જાણી છેવું. ૪૪.

કનકકેતુ રાજાની કથા.

તેતલીપુર નગરમાં કનકકેતુ નામે રાજા હતો. તેને પદ્માવતી નામે પટ્ટરાણી હતી અને તેતલીપુત્ર નામે મંત્રી હતો. તે કારભારીને પોટિલા નામે અતિ વહાલી સ્ત્રી હતી. રાજ્યમુલ્ય ભોગવતાં કનકકેતુને ઘેર પુત્રનો જન્મ થયો. તે વસ્તે રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે 'આ પુત્ર મોટો થતાં મારું રાજ્ય લઈ લેશે.' એવા ભયથી તેણે તેના હાથ કાપી નાંખ્યા. ઘીનો છોકરો થયો તેના પગ કાપી નાંખ્યા. એ પ્રમાણે અનુક્રમે છોકરા ઉપલ્બ્ધ થતાં કોઈનો અંગછેદ કર્યો, કોઈની આંગળી કાપી નાંખી, કોઈનું નાક કાપી નાંખ્યું. કોઈના કાન કાપી નાંખ્યા અને કોઈની આંત્ર કાઢી નાંખી. આ પ્રમાણે સર્વ પુત્રોને તંદિત અંગવાલાં કર્યાં. એ પ્રમાણે ઘણો કાલ વ્યતીત થતાં ફરીથી પાછો પદ્માવતીએ મુસ્વપ્નથી સૂચિત ગર્ભ ધારણ કર્યો. તે વસ્તે મંત્રીની સ્ત્રી પોટિલાએ પણ ગર્ભ ધારણ કર્યો. તેથી મંત્રીને ઘોલાવી રાણીએ કશું કે 'મુસ્વપ્નથી સૂચિત મેં ગર્ભ ધારણ કર્યો છે, માટે તેના જન્મ વસ્તે આપે લઈ જઈને શુભ રીતે તેનું રક્ષણ કરવું કે જેથી તે રાજ્યાધિકારી થાય અને તમને પણ આધારભૂત થાય.' મંત્રીએ કબુલ કર્યું. યોગ્ય સમયે પુત્ર પ્રસવ્યો મંત્રીએ શુભ રીતે તે પુત્રને પોતાની સ્ત્રી પોટિલાને સોંપ્યો અને તે વસ્તે પોટિલાએ પ્રસવેલી પુત્રી રાણીને આપી. પછી દાસીએ રાજાને જણાવ્યું કે 'રાણીને પુત્રી જન્મી છે.'

અહીં મંત્રીને ઘેર રાજપુત્ર મોટો થતાં તેનું કનકખ્વજ નામ પાડ્યું. અનુક્રમે તે યૌવનવયને માસ થયો. એ અવસરે કનકકેતુ રાજા શત્રુ પામ્યો. તેથી સર્વ માંડલિક રાજા ચિંતા કરવા લાગ્યા કે 'હવે રાજ્ય કોને સોંપવું ?' તે વસ્તે મંત્રીએ રાણીની વધી હર્ષાક્ત જણાવી. તેથી કનકખ્વજ રાજાનો પુત્ર છે એ જાણી સઘળા ઘણા સુશી થયા અને તેને મોટા આદરથી રાજ્યગાદીએ બેસાડ્યો.

કનકખ્વજ રાજા 'આ મંત્રીએ મારા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે' એ જાણી તેનું ઘણું સન્માન કરવા લાગ્યો. ઘણા આનંદથી રાજ્યનું પાલન કરતાં કેટલોક વસ્ત વ્યતીત થયો. અન્યદા મંત્રીની સ્ત્રી પોટિલા જે પહેલાં મંત્રીને પ્રાણ કરતાં પણ અધિક પ્રિય હતી તે કોઈ કર્મના દોષથી અપ્રિય થઈ પડી. તેથી મંત્રીએ તેની શર્યા જુદી કરાવી, જેણે પોટિલાના મનમાં ઘણું દુઃખ થવા લાગ્યું. કહ્યું છે કે—

आज्ञाभंगो नरेन्द्राणां, गुरुणां मानमर्दनम् ।

प्रथक शय्या च नारायणमशस्त्रवध उच्यते ॥

“ राजाशोनी आज्ञानो मंग करवो, गुरुशोना मानतुं मर्दन करवुं अने स्त्रीशोनी जुदी शय्या करवी-ए स्रष्ट वगरनो वध छे. ”

भर्तारना अपमानथी पीडित थयेछो पोद्दिला विशेष प्रकारे दान बिगेरे धर्मकृत्यो करवा लागी. ते समये तेने घेर एक सुव्रता नामना साध्वी आहारने माटे आव्या. तेनी सन्मुख जइ, शुद्ध आहार बहोराबो, हाथ जोडोने पोद्दिलाए कहुं के ‘ हे भगवती ! तेहुं काइक करो के जेयी मारो भर्तार मारे वध थाय. परोपकार एन भोइ पुण्य छे. कहुं छे के-

दोपुरिसे धरइ धरा, अहवा दोहिं वि धारिया धरणी ।

उवयारे जस्स मई, उवयारो जं न बीसरइ ॥

“ बे पुरुष उपर आ पृथ्वी धारण करायेली छे अथवा बे पुरुषोए आ पृथ्वीने धारण करीछे. (ते बे पुरुष कोण ?) एरु तो जेनो उपकार करवामां बुद्धि वर्तेछे-उपकार करवामां जे तत्पर छे, अने बोजो जे उपकारने बिसरतो नथी-कोइए उपकार कर्यो होय तो ते भूलो जतो नथी ”

ए प्रमाणे पोद्दिलातुं कहेहुं सांभळीने सुव्रता साध्वीए कहुं के-“ आ तुं थुं बोली ? उत्तम स्त्रीए आवी प्रवृत्ति करवी योग्य नथी. कारणके मंत्र बिगेरेथो पतिने वध करवो ए मोटो दोष छे, अने अमें तो सर्वविरति ग्रहण करेछोछे, तेथो कामण बिगेरे करवां ए अमने तो उचितन नथी. तुं जे भोगो भोगबवाने माटे बन्धोकरण करवा इच्छेछे ते भोगो सांसारिक दुःखोना कारणभूत छे. विषयो, किंपाक फळनी पेठे मारंभमां रम्य लागेछे एण परिणामे अति दारुण छे. कांवो बखत तेनुं सेवन करीएतो एण तेनायो वृत्ति थती नथी. तेथी आ विषयनी अभिलाषाने तजी दइने जिनोदित शुद्ध धर्म आचार के जेयी तने सर्व प्रकारनो सिद्धि प्राप्त थये. ” पोद्दिलाए ते बात कबुछ करी अने पोताना भर्तारनी आज्ञा छइने तेणे चारित्रं ग्रहण कर्छुं. भर्तार एण क्रोधरहित थइने कहुं के “ तने धन्य छे के ते आबो उत्तम धर्म ग्रहण कर्यो, हवे तुं देवी रूप थये, माटे देवी थइने तारे मने प्रतिबोध पदादवाने माटे जरूर आबवुं. ” तेणे ते कबुछ कर्छुं. ते पोद्दिला पृथ्वी उपर विहार करवा लागी, अने चिरकाल सुषो निर्दोष चारित्रि पाली देवकोक्या उत्पन्न थइ.

पछी अवधिज्ञानथी पोतानो पूर्व भव जाणी पूर्व भवना भर्तारने प्रतिबोध करवा माटे ते पोद्दिलादेव मंत्रो पासे आब्यो. तेणे धनो उपदेश कर्यो, एण तेतकीपुत्र मंत्रान

પ્રતિબોધ પામ્યો નહિ. તેથી દેવે વિચાર્યું કે ‘આ રાજ્યમોહથી પ્રતિબોધ પામતો નથી. પછી તે દેવે રાજાનું ચિત્ત પ્રધાન ઉપરથી ફેરવી નાંખ્યું. એટલે મંત્રી જ્યારે સમાપ્ત આવ્યો ત્યારે રાજા પરાભ્યુત્થ થઈને વેઠો, મંત્રીને દર્શન આપ્યું નહિ. તેથી તેતલીપુત્રે વિચાર્યું કે “રાજા મારા ઉપર રુદ્ધમાન થયા છે. કોઈ દુષ્ટે મારું છિદ્ર તેમને કહેલું જણાય છે. આમાં સ્વર પડતી નથી કે રાજા મને શું કરશે ? અથવા કયા પ્રકારના મરણથી મને મારશે ? તેથી આત્મઘાત કરીને મરણું એજ વધારે સારું છે.” એ પ્રમાણે વિચાર કરી ઘરે આવીને તેણે ગઢામાં ફાંસો નાંખ્યો. દેવના માહાત્મ્યથી તે પાશ ત્રુટી ગયો; એટલે વિષ સ્નાયુ તે પણ અમૃત જેવું થઈ ગયું. ત્યારે તરવારથી પોતાનું મસ્તક કાપવાનો આરંભ કર્યો. દેવે સ્વદ્ગતી ધાર બાંધી છીધી. ઘડી અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવા તૈયાર થયો. તે અગ્નિ જલરૂપ થઈ ગયો. એ પ્રમાણે તેણે છીધેલા મરણના સર્વ લપાંચો તે દેવે વ્યર્થ કર્યા. પછી પ્રગટ થઈને પોદ્દિલાદેવ બોલ્યો કે ‘આ સવલ્લ’ મેં કર્યું છે, તું જામાટે આત્મઘાત કરે છે ? ચારિત્ર ગ્રહણ કર. ’ તે સાંભળીને તેતલોપુત્ર પ્રધાને ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. રાજા આવીને તેના પગમાં પડ્યો. ઘણો કાલ પૃથ્વીપર વિહાર કરી, ચૌદ પૂર્વનો અભ્યાસ કરી, ઘાતિકર્મનો ક્ષય થવાથી કેવલજ્ઞાન પામી, તેતલીપુત્ર મુનિમોક્ષે ગયા.

વિસયસુહૃદરાગવસઓ, ઘોરો માંયાવિ ખાંચરં હ્વણ્ ॥

આહા^૧વિઓ વહ^૨શ્ચં, જહ^૩વાહુર્વલિસ્સ ભરહર્વઈ ॥ ૧૪૭ ॥

અર્થ—“વિષયસુખનો જે રાગ તેના વશપણથી ઘોર કે (શસ્ત્રાદિ ગ્રહણ કરેલા હોવાથી) મયંકર એવો માફ પણ માફને હોય છે. જેમ ભરતપતિ (ભરત ચક્રવર્તી) બાહુવલીના વધને માટે દોડ્યા હતા તેમ.” ૧૪૭ આ દૃષ્ટાંત પ્રથમ આવી ગયેલ છે.

જહ્લા^૪વિ ઇન્દિયવિગાર—દોસનમિયા કરેઈ પડપાવં ॥

જહ^૫સૌ પદ્મસિરાયા, સૂરિયકંતાઈ તહ^૬વહિઓ ॥ ૧૪૮ ॥

અર્થ—“ઇન્દ્રિયોના વિકાર સંબંધી દોષથી વિહંબિત થયેલી માર્યા પણ પતિર્હિસારૂપ—પતિને મારી નાશવા રૂપ પાપને કરે છે. જેમ તે પ્રદેશી રાજાને તેનો સૂરિકાંતા નામની રાણીએ વિષ દેવા વિગેરે વડે મારી નાંખ્યો તેમ સમજવું.” ૧૪૮ આ સંબંધ પણ પૂર્વે આવી ગયેલ છે.

ગાથા—માતરં । આધાવિતો વધાર્થ । બાહુર્વલિસ્સ ।

ગાથા—પડપાવં । પતિપાવં—પતિસિદ્ધાર્થ પાવં.

સાસંયસુસ્ત્રંતરંસી, નિયશ્રંગસમુન્નવેણ પિયપુત્તો ।

જહ્ સો સૈણિયરાયા, કોણિયરન્ના સ્વયં નિશ્ચો ॥ ૧૪૯ ॥

અર્થ—“હવે પુત્રના સ્નેહનું પણ વ્યર્થપણું વતાવે છે. જેમ શાશ્વત મુલ્ય મેઢવવાને હસ્તુક એવો તે શ્રેણિક રાજા મગવંતનાં વચનમાં રક્ત અને ક્ષાયક સમકિતવારો તેને પોતાના અંગથીજ હતપણ થયેલા અને પ્રિય-વદાલા એવા પુત્રે કોણિક રાજાએ ક્ષય પમાડયો-વિનાશ પમાડયો તેમ.” ૧૪૭ અર્થાત્ પુત્રનો સ્નેહ પણ એવો વ્યર્થ સમજવો. અહીં કોણિકરાજાનું દષ્ટાંત બાળવું.

કોણિક રાજાનું દષ્ટાંત.

ધોમાયમાન ઘરોયી મરપૂર અને નગરમાં પ્રસિદ્ધ એવા કમ્બજનોની શ્રેણીથી પૂર્ણ એવું રાજગૃહ નામે એક શહેર હતું. ત્યાં જિનમત્તિમાં રક્તચિત્તવાળો શ્રેણિક નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે શ્રેણિક રાજાને હત્તમશીલ અને હાવળયથો મરપૂર, મુંદ્ર રૂપ-વાલી, અત્યંત પ્રીતિવાલી અને નિર્મલ ગૌર વર્ણવાળી ચિહ્નના નામે પટ્ટરાણી હતી. શ્રેણિક રાજા સાથે પૂર્વ જન્મમાં જેણે વૈર વાંધ્યું છે અને જેણે પુષ્કલ તપ કર્યું છે એવો કોઈ જીવ છીપીને અંદર જેમ મોતી હત્તપન્ન થાય તેમ ચિહ્નનાના ગર્ભમાં હત્તપન્ન થયો. પછી ચિહ્નનાને ગર્ભનામ્રખાવથી મીજે મહિને પોતાના પ્રાણનાપના હૃદયનું માંસ ત્રાસારૂપ અદ્યુમ દોહદ હત્તપન્ન થયો, તેથી તે ઘમી દુર્બલ થતી ગઈ. રાજાએ રાણીને દુર્બલતા સંબંધી આગ્રહ-પૂર્વક પૂછ્યું ત્યારે તેણે પોતાનો દુષ્ટ વિચાર જણાવ્યો. તે સાંભળી કામરાગવદે રાજાએ તેને કહ્યું કે ‘હે કમલાક્ષી! તું જરા સ્વસ્થ થા.’ પછી રાજાએ તે વાત અમલ કુમારને કરી. તેણે રાજાના હૃદય ઉપર અન્ય પ્રાણીનું માંસ વાંધી, છરીથી તેને કાપીને રાણીનો દોહદ પ્રપંચથી પૂર્ણ કર્યો. તે કુશંગીએ ક્રમે કરી પુત્રને જન્મ આપ્યો અને તે જીવતા પુત્રને અશોકવાડીમાં કોઈ દુલના મૂકમાં મૂક્યો. તે વાત દાસીમુલયથી સાંભળીને રાજાએ સ્નેહવશે તે પુત્રને લઈ આવો પાછો રાણીને સોંપ્યો. રાજાએ હર્ષથી પ્રથમ તે પુત્રનું નામ અશોકચન્દ્ર પાડ્યું. પરંતુ કુકંડાએ તેનો આંગળીને દંશ કર્યો હતો તેથી તે વાલક હત્ત દંશને છોડે કોણિક નામથી ઓલતાવા લાગ્યો. તે આંગળીની વેદનાથી તે વાલક મોટેથી રડવા લાગ્યો. તેથી રાજાએ તે આંગળી પોતાના મુલ્યમાં રાખીને તેને સમાધિવાળો કર્યો. વાલ્યાવસ્થા વ્યતીત થતાં તેણે અન્ય રાત્રપુત્રોનો સાથે વાણિઞ્ય-કર્મ કર્યું અને તેની સાથે વિષયમુલ્ય મોગવવા લાગ્યો.

કોણિકને દેવસદૃશ હજી અને વિહજી નામના બે નાના भाइઓ થયા હતા. શ્રેણિક રાજાએ કુંડલ, હાર અને હસ્તી રૂપ દિવ્ય વસ્તુઓ પોતાના નાના પુત્ર હજી વિહજીને આપી. ત્રેયી ર્ષા ઉત્પન્ન થવાને લીધે કોણિકે પોતાના પિતાને કાઠના પિંજરામાં નાંખ્યો અને પોતે રાજા થયો. પછી તે દરરોજ કોરડાના મારથી પિતાને મહાર કરવા લાગ્યો. અન્યદા કોણિક રાજાની પત્ની પદ્માવતીએ એક સુંદર પુત્રને જન્મ આપ્યો. તે પુત્ર બે વર્ષનો થયો ત્યારે કોણિક રાજા તેને પોતાના સ્ત્રીલાભી બેસાડી પુત્રના મુગથી મિશ્ર અન્ન खावा લાગ્યો. પુત્રના મોહને લીધે તેને જરા પણ જુગુપ્સા ઉત્પન્ન થઈ નહિ. પછી તેણે પોતાની માતાની પાસે જઈ તે વાત કહીને પૂછ્યું કે ‘હે માતા ! મને આ પુત્ર કેવો પ્રિય છે ?’ તે સાંભળીને માતાએ કહ્યું કે ‘હે ક્રૂરમતે ! આ તારો તે શ્રી સ્નેહ છે ? તારા પિતાનો સ્નેહ પ્રથમ તારા ઉપર આ કરતાં પણ અત્યંત વિશેષ હતો.’ આ પ્રમાણે પોતાનું પૂર્વ જ્ઞાતિ પોતાની માતાના મુલથી સાંભળીને પોતાના પિતાને કારા-ગૃહમાં નાંખવા રૂપ પોતાના નિઘ્ન કર્મને નિંદતો સતો તે કુહાડો લઈને જલદી પાંચ-રાને ભાંગવા માટે ચાલ્યો. પોતાના પુત્રને એવી રીતે આવતો જોઈ મયમ્નાન્ત બનેલા શ્રેણિક રાજા તાલપુંટ વિષના પ્રયોગથી પોતાના આયુષ્યને પૂર્ણ કરી સમક્ષિતાનાં છામથી અગાઢ ઢાંધેલી પહેલી નરક પૃથ્વીને પ્રાપ્ત થયા,, અર્થાત્ પહેલી નરકે ગયા. કોણિક રાજા પોતાના પિતાને મૃત્યુ પામેલા જોઈ અત્યંત રુદન કરવા લાગ્યો. તેણે પ્રેતવિધિ કરી. ત્યાર પછી તેના મુખ સામંતોએ અનેક પ્રકારના પ્રયોગોથી કોણિક રાજાને શોકથી નિવૃત્ત કર્યો.

પછી પોતાની પ્રિયથી પ્રેરિત થયેલા કોણિક રાજાએ પેલી અને દિવ્ય વસ્તુની હજી વિહજીની પાસે માગણી કરી. ઘટલે હજી તે વસ્તુઓ તથા અન્ય સાર-શૂત પદાર્થો લઈને પોતાની માતાના પિતા જેઠા રાજા પાસે ગયા. વલયી ઉદ્ગત થયેલા અને અતિ અભિમાની કોણિક રાજા ઘણાં યુદ્ધો કરી પાપથી કરાતા અનેક આરંભોમાં રક્ત થઈ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને છઠી નરકે ગયો.

૫ પ્રમાણે પુત્રનો સ્નેહ પણ કૃત્રિમ છે, એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

હુસ્ના સકજાતુરિઆ, સુહિર્ણોવિ વિસંવયંતિ કયકજ્ઞા ।

જહ્ ચંદગુત્તગુરુણા, પન્વચઓ ઘાયચ્છો રાયો ॥ ૧૫૦ ॥

અર્થ—“હુસ્ન, પોતાનું કાર્ય કરવામાં ત્વરિત અને કરી લોધું છે પોતાનું કાર્ય જેને એવા સ્વજનો-મિત્રો પણ વિપરીત બોલે છે-વિપરીત કરે પણ છે. જેમ ચંદ્રદ્રુમ રાજાના

शुद्ध चाणाक्य नामना मंत्रीप (पोतातुं कार्य यह गया पत्नी राज्यलुब्धप्रणाली पोताता मित्र प्रवा) पर्वत चामना राजानो यात कयोः" १५०, अही चाणाक्यतो संवेच जाणवो. ४५.

चाणाक्यतुं वृत्तं.

अणक नामना गायमां चणी नामे ब्राह्मण वसतो हतो. तेने चणेवरी नामे श्री हतो. चने जैन हता अने जिनभक्तियां प्रीतिवाला हता. एक दिवस तेमने दांत साये पुत्र जन्म्यो. तेनुं नाम चाणाक्य पाडयुं. ए समये तेमने घेर साधुओ आल्या. एदळे ते बाळकने साधु महाराजना चरणमां मूकीने चणी मटे पूछयुं के 'हे भगवन्! मारे घेर आ पुत्र दांत सहित जन्म्यो छे तेनुं शुं कारण? तेनुं महत्त्व्य शुं ह्यो?' साधु ह्यनिराजे कहुं के 'ते राजा थयो.' तयारे यातापिताए विचार कयो के 'आ छोकरो कांवा बल्लत मुधी राज्यमां आसक्तिवाळो थवायी जर नरके ज्यो.' एतुं जाणी. तेओए पुत्रना दांत घसी नाख्या. पत्नी करिने मुनिने पूछतां ह्यनिराजे कहुं के 'दांत घसवायी ते कोइ राजानो मंत्री थयो अने कोइने अग्रसर करीने पोते राज्यपावन कर्यो.' पत्नी चाणाक्य केदळेक काळे-मोटो थवायी, सर्व विद्यामां कुशल थयो. पौवतावस्या. प्राप्त यतां उत्तम द्विजपुत्रीनी. साथे पाणिग्रहण करी सांसारिक सुख योगवदा लाय्यो. एक दिवस चाणाक्यनो पत्नी प्रोताना भाइना लज्जप्रसंगे. मित्राने व्हेरगद. परंतु मामान्य-वेत्र-वाळीने धनरहित होवायी पिताने घेर पण तेने योग्य सन्मान मळयुं नहि. तेनो बीजी बहेने। त्यां आवेली हतो. तेओए-घणां घरेणां अने सुंदर फपडां धारण करेलां होवायी आइए तेमने बहु सन्मान आयुं. 'अहो! आ जगततुं-मूल कारण वनज छे. कहुं छे. के-

जातिर्यातु रसातलं गुणगणस्तस्याप्यधो गच्छतां

शीलं शैलतटात्पतत्वभिजनः संदह्यतां वह्निना ।

शौर्यै वैरिणि वज्रमाशु निपतत्वर्थोऽस्तु नः केवलं

येनैकेने विना गुणास्तुणलवप्रायाः समस्ता इमे ॥

"जाति रसातलमां जाओ अने गुणसमूह तेयी पण नीचे जाओ, शील पर्वतजा शिखर उपरथी नीचे पडो, सर्गावहाळां अग्निथी वळी जाओ, शूरवीरपणां उपर जखदी वज्र पडो, परंतु अमने मात्र धन मळो; केमके एक मन विना आ समस्त गुणो गुणकष जेवा छे."

बीजी वेनोने तेनो माइ सधळां कार्यो विगेरेयां पण पूछेछे, परंतु चाणाक्यनी पत्नी जे पोतानी वेन तेनी तो सांझ पण जातो नथी; तेनी ते खेद करती सती

ધરને સુળે બેસીને વિચારે છે કે 'મારા ધનગૃહિત જીવનને ધિક્કાર છે ! કારણ કે
 'સગા માઈએ પણ તે કારણથી પંક્તિપેદ કર્યો.' પછી વિગાહનું કાર્ય સમાપ્ત થયે ત્વિષ
 મને તે પોતાને ઘેર આવી. ચાળાકવે પૂછ્યું કે 'તું હવે મનવાલી કેમ જણાય છે ?'
 'પટ્ટે તેણે સઘળું ખ્રાતૃસ્વરૂપ નિવેદન કર્યું. તે સાંભળી ચાળાકવે મનમાં વિચાર કર્યો કે
 'નિર્ધન એવી મારી સ્ત્રીને તેના સગા માઈએ પણ આટલો આગ્રહ નહિ; તેથી હું ધન મેલ
 શીને મારી સ્ત્રીનો મનોરથ પૂર્ણ કરીશ.' એમ ચિંતી તે પરદેશ ચાલ્યો. ફરતા ફરતા
 પાટણીપુર નગરમાં નંદ રાજાને યાચવા માટે ગયો. ત્યાં રાજસભામાં રાજાનું મુખ્ત આસન
 હતું તેના ઉપર જડને બેઠો. દાસીએ કહ્યું કે 'હે બ્રાહ્મણ ! આ રાજાનું મદ્રાસન છેડી
 અન્ય આસન ઉપર બેસો.' ત્યારે ચાળાકવે કહ્યું કે 'તે અન્ય આસન ઉપર મારું કમંદા
 રહેશે.' એ પ્રમાણે કહી તેણે તેના ઉપર પોતાનું કમંદાલ શ્વરૂપ પછી દાસીના બીજું આસન
 બતાવ્યું. ત્યારે ચાળાકવે કહ્યું કે 'તે આસન ઉપર મારો તહ રહેશે.' એમ કહી ત્યાં
 દંડ મૂક્યો. ત્યારે દાસીએ વોશું આસન બતાવ્યું. ત્યાં તેણે રાજાની પછી ત્યારે દાસી
 એ પાંચમું આસન બતાવ્યું. ત્યાં તેણે યજ્ઞોપવીત શ્વરૂપ એ પ્રમાણે તેણે બેઠો આવ્યો
 રોશ્યાં; ત્યારે કોપિત થયેલી દાસીએ કહ્યું કે 'અરે ! તું કોઈ મોટો ધૃષ્ટ પ્રેત્યાય છે.
 'કારણ કે મથમતું મદ્રાસન તું છોડતો નથી ને નવાં નવાં આગ્નો રોકે છે.' પછી
 દાસીએ તેને પાદમહાર કર્યો. તેથી પાદમહાર કરાવેલા સર્પની માફક જોષથી ઉમો
 થઈને તે બોલ્યો કે 'હુષ્કાકરડી ! તું અત્યારે મારી અવગણના કરે છે. પરંતુ જ્યારે
 પરંપરાથી આવેલા નંદના રાજ્યને ઉલ્લેહી નાંહી આ સ્થાને નવીન રાજાને બેસાડું
 'ત્યારેજ મારું નામ ચાળાકવે સ્વરૂપ.' એ પ્રમાણે કહી નગરની બહાર નીકળી મનમાં
 વિચાર કરવા લાગ્યો કે 'પ્રથમ સાધુ મુનિરાજે મારી વાતમાં કહ્યું છે કે 'આ વાલક
 વિશંતરિત રાજા થશે.' માટે હું રાજા થવા લાયક કોઈ પુરુષને જોષી કાઢું.' એ
 પ્રમાણે વિચારી ઘણાં ગામો ને નગરો જોતો જોતો નંદ રાજાના મયૂરપાલકના ગામમાં
 આવ્યો, અને સન્યાસીના વેષે મિસા અર્થે ફરવા લાગ્યો. ત્યાં મયૂરપાલકની સ્ત્રીને મર્મના
 માહાત્મ્યથી જીજે મહિને ચંદ્રપાન કરવાનો દોહદ થયો છે. તે દોહદ કોઈ પણ ઉપાયથી
 પૂર્ણ થવાનું અશ્વક્ય ધારી તે પોતાના મર્તારને કહેતી નથી. અને દિવસે દિવસે દુર્બલ
 થતી જાય છે. પછી તેના મર્તારે તેને આગ્રહથી પૂછ્યું પટ્ટે તેણે યથાર્થે હકીકત
 જણાવી. મયૂરપાલક પણ ચાળાકવેને જોઈ દોહદને પૂર્ણ કરવાનો ઉપાય તેને પૂછવા
 લાગ્યો. ત્યારે ચાળાકવે તેને કહ્યું કે 'જો એ મર્મમાં રહેલો પુત્ર મને આપો તો આ
 દોહદ પૂર્ણ કરવાનો ઉપાય હું કરું, નહિતો દોહદ પૂર્ણ કર્યા શિવાય સ્ત્રીનો અને

‘गर्भेनो-बनेनो विनाश थशे.’ ए प्रमाणे सांमळी पंचनी समक्ष पुत्र आपवानुं कर्तुं कर्युं. एटछे चाणाक्ये एक घासतुं घर बनाव्युं अने तेना उपर एक छिद्र राख्युं. एक माणसने क्रमेक्रमे छिद्र हांकवा माटे एक हांकणुं आपी ते घर उपर राख्यो अने घरनो अंदर गर्भवती स्त्रीने राखी. पछी ज्यारे पूर्णिमानो चंद्र अर्ध रात्रिए आकाशना मध्य भागमां आव्यो त्यारे दुधनी भरेली थाळी लह ते स्त्रीनी आगळ सूकी, अने ते थाळीमां चंद्रतुं प्रतिविंब पड्युं त्यारे चाणाक्ये कहुं के ‘हे भाग्यवती ! तारा भाग्ययी आ. चंद्र. अत्र आव्यो छे, तेथी हर्षित थइ तेतुं पान कर.’ ए प्रमाणे कहेतां तेणे चंद्रतुं पान करवानी शक्यात करी. जेम जेम ते दुधतुं पान करती हती तेम तेम छापरा उपर रहेलो माणस पेछा हांकणवती छिद्रने हांकतो हतो. थाळीनी अंदर रहेला प्रतिविंबित चंद्रतुं संपूर्ण पान थयुं एटछे पेछुं छिद्र पण पूर्ण हांकाइ गर्तुं. तेनो दोहद पूर्ण थयो. कारणके ते समजो के ‘मे चंद्रतुं पान कर्युं. ए प्रमाणे तेनो दोहद पूर्ण करी ‘आ गर्भ राज्यनो अधिपांत थशे’ एम निश्चय करी चाणाक्य घातुविद्या शिखवाने माटे देशांतर गयो.

देशाटन करतां केटछेक काळे चाणाक्ये स्वर्णसिद्धि मेळवी. अहीं पेछो बाइए पुत्र मसव्यो. तेनु ‘चंद्रगुप्त’ नाम पाड्युं. अशुक्रमे ते आठ वर्षेनो थयो. ते गाममां सरतो वचना बाळको साथे क्रीडा करेछे; तेमां पोते राजा थायछे अने कोइने गाम आपेछे, कोइने दश आपेछे अने कोइने छिछातुं अधिपतिपणुं आपेछे. तेवा वखतमां चाणाक्ये पण त्यां आवीने ते जोयुं, अने तेमी पासे वाचना करो के ‘हे राजन् ! सवळाओने ज्यारे तुं मनवांछित आपेछे त्यारे मने पण कांइक वांछित आप.’ त्यारे चंद्रगुप्त बोल्यो के ‘आ सवळा गायो हुं तने आपुंछुं ते तुं ग्रहण कर.’ ए प्रमाणे सांमळीने चाणाक्य बोल्यो के ‘आ वधी पारकी गायो छे ते माराथी केम लह शक्या ?’ त्यारे चंद्रगुप्ते कहुं के ‘जे समर्थ होय तेनीज आ पृथ्वी छे.’ त्यारे चाणाक्ये छोकराओने पूछ्युं के ‘आ बाळक कोनो छे ?’ बाळकोए कहुं के ‘एक परिव्राजकने आपेळो अने चंद्र-पानना दोहदथी उत्पन्न थयेलो चंद्रगुप्त नामनो आ बाळक छे.’ ए सांमळीने चाणाक्ये चंद्रगुप्तने कहुं के ‘हे वत्स ! जो तारे राज्यनी इच्छा होय तो मारी साथे बाळ, हुं तने राज्य मेळवी आपीथ.’ ए प्रमाणे कही चंद्रगुप्तने साथे लह चाल्यो. अशुक्रमे वातु विद्यावडे घन उत्पन्न करी थोडूं सैन्य मेळवी पाठलीपुरने घेरो घाल्यो. -नंदराजाए पोताना मोटा सैन्यथी ते सैन्यने पराजित कर्युं, तेथी चाणाक्य चंद्रगुप्तने लडने नासी गयो. नंदराजाए तेने पकडवाने पाछळ सैन्य भोकल्युं. तेमांनो एक स्वार नजीक आवी पहेंच्यो, त्यारे चंद्रगुप्तने सरोवरमां राखीने चाणाक्य पोते ध्यान घरी योगी यइने वेठो. तेवखते ते स्वारे आवीने पूछ्युं के ‘हे योगीश्वर ! नंदराजाना त्रैरी चंद्रगुप्तने जवां क्ये

જોયો છે ? ' જાણાકચે આંગલીની સંજ્ઞાથી સરોવરમાં રહેલી ચંદ્રગુપ્તને વર્તાવ્યો. તેને પકડવાને માટે ઘોડા ઉપરથી હતરીને તે સ્વાર લુગડાં ને શણો હતારી જઈમાં ધવેજ કરે છે તેવામાં જાણાકચે ઘટીને તે સ્વારનું મસ્તક તેનાજ સ્વદગથી છેદી નાંરું. પછી ચંદ્રગુપ્તને ઘોલાવી તેના ઘોડા ઉપર બેસાડીને તેઓ આગલ ચાલ્યા. માર્ગમાં જાણાકચે ચંદ્રગુપ્તને પૂછ્યું કે ' હે વત્સ ! મેં જ્યારે તને અંગુલિસંજ્ઞાથી ઘતાવ્યો ત્યારે તને શો વિચાર આવ્યો ? ' ચંદ્રગુપ્તે કહ્યું કે ' હે તાત ! મેં વિચાર્યું કે આપે જે કર્યું હશે તે ધ્યાનવીજ કર્યું હશે. ' એ પ્રમાણે સાંભળીને જાણાકચે ચિંતવ્યું કે ' આ ચંદ્રગુપ્ત મુ-શ્વિખ્યની પેટે આજ્ઞાકિત થશે. '

જાણાકચ અને ચંદ્રગુપ્ત એ પ્રમાણે વાતચિત કરતાં ચાલ્યા જતા હતા, તેવામાં એક ઘીજો સ્વાર તેઓની પાછલ આવ્યો. ફરીથી પણ ચંદ્રગુપ્તને સરોવરમાં રાખીને લુગડાં ઘોંટા ઘોળીને થય દેસાહી નસાડી મૂકીને જાણાકચ પોતે ઘોવી બની લુગડાં ઘોંટા ળાવ્યો. એ વસ્ત્રતે ઘોઢેસ્વારે આવીને પૂછ્યું કે ' ચંદ્રગુપ્ત કયાં છે ? ' ત્યારે જાણાકચે પૂર્વવત્ અંગુલિસંજ્ઞાથી તેને તત્કાલમાં વર્તાવ્યો અને પ્રથમ પ્રમાણે તેનું પણ માથું કાપી નાંરું. પછી બંને જળ વેઢ ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ આગલ ચાલ્યા. મધ્યાહ્ને ચંદ્રગુપ્તને ખૂસ લાગી. ત્યારે ચંદ્રગુપ્તને ગામની બહાર રાખી જાણાકચ ગામમાં આવ્યો, તે વસ્ત્રતે તેની સામો દહીંભાત સ્નાંને આવતો બ્રાહ્મણ મળ્યો. જાણાકચે પૂછ્યું કે ' અરે મટલી ! આપે શું ભોજન લીધું છે ? ' તેણે કહ્યું કે ' મેં દહીંભાત સ્નાપા છે. ' પછી જાણાકચે વિચાર કર્યો કે ' ગામમાં મિશાને માટે ફરતાં મને ઘણી વાર લાગશે, તેથી નંદ રાજાના પાછલ આવતાં ઘોઢાઓ વસ્ત્રતે ચંદ્રગુપ્તને પકડીને મારી નાંશે; માટે આ બ્રાહ્મણનું પેટ ચીરી દહીંભાતનો પડીયો મરીને લઈ જાઉં. ' એમ વિચારી તે પ્રમાણે કરી તે ફરવાબંધે ચંદ્રગુપ્તને જાંઘાડીને સંધ્યાસમયે કોઈક ગામે પહોંચ્યા. ત્યાં મિશા અર્થે મિશ્ત્રકવેષે કોઈ એક છદ્ધ છીને વેર ગયા. તે અવસરે તે છદ્ધાણ પોતાનાં ધાલકોને ડની રાવ પીરસેલી હતી, તેમાંથી એક ધાલક ચાલીના મધ્ય ભાગમાં હાથ નાંતવાથી બંધ્યો ને રહવા લાગ્યો. ત્યારે છદ્ધાણે કહ્યું કે ' તને ધિકાર છે ! તું પણ જાણાકચની પેટે જામાટે મૂર્ત થાય છે ? ' તે વચનો સાંભળીને જાણાકચે તે બાંઈને પૂછ્યું કે ' હે ઘીતા ! જાણાકચ કેવી રીતે મૂર્ત થયો તે વાત કહો. ' તેણે કહ્યું કે સાંભલ-આગલનાં પાછલનાં ને પહલે આવેલા ગાંધો ને નગરોને સાધ્યા શિવાય જાણાકચ પહેલોજ પાંટછીપુત્ર ગયો એટલે તે હાયોને મીંગી જવું પડ્યું. તેવી રીતે આં મારો પુત્ર પણ બાહ્યમાં રહેલી ઠંડી રાવને છોડીને મધ્યમાં રહેલી ડની રાવમાં હાથ નાંતવાથી દાર્યો, તેથી રહે છે. ' પછી તે છદ્ધાણે આપેલો ઉપદેશ મર્મમાં થાંદ રાખીને જાણાકચ હિંમલય તરફ ગયો. ત્યાં તેણે 'પર્વત' નામના રા-

જાની સાથે મૈથી કરી. કેટલાક દિવસ ગયા પછી પર્વત રાજાને અર્ધું રાજ્ય આપવું કહ્યું કરી મોટું સૈન્ય મેલવી આસપાસના અનેક દેશોને સાધીને પછી જાળાકવ્ય પાંટલીપુત્ર આવ્યો. નંદરાજાની સાથે મોટું યુદ્ધ થયું. તેમાં નંદરાજા હાર્યો. તેથી તેને ધર્મદ્વાર માગી લીધું, ઘટલે પોતાને નીકળી જવાનો રસ્તો આપવાની યાચના કરી. જાળાકવ્યે તે વાત સ્વીકારી તેથી તે રથમાં બેસી પોતાનો સ્ત્રી, પુત્રો અને યોદ્ધા સારથી દ્રવ્ય લઈ નગર બહાર નીકળી ગયો.

તે વચ્ચે રથમાં બેઠેલી નંદરાજાની પુત્રી નર્મરમાં પ્રવેશ કરતા ચંદ્રગુપ્તજી ઊંઘળે જોઈ મોહ પામી. નંદરાજાએ તે જાણ્યું, ઘટલે ચંદ્રગુપ્ત ઉપર પુત્રીનો સ્નેહ જોઈ નંદરાજાએ તેને પોતાના રથમાંથી ડતારી મૂકી. તે તરતજ ચંદ્રગુપ્તના રથ ઉપર ચઢી ગઈ. તે વચ્ચે રથના નવ આરા માંગી ગયા. તે જોઈ ચંદ્રગુપ્તે જાળાકવ્યને કહ્યું કે 'હે પિતાની ! નર્મરપ્રવેશ વચ્ચે આ અપશુકને યાચે.' જાળાકવ્યે કહ્યું કે 'હે વત્સ ! આ શુભ શુકન છે, કારણકે રથના નવ આરા માંગ્યા છે તેથી તારું રાજ્ય નવ પુરુષ સુધી (નવ પેઢી સુધી) સ્થિર થશે.' પછી નગરમાં આવો ચંદ્રગુપ્તે નંદરાજાનો પુત્રી સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું.

નંદરાજા રાજ્યમહેલની અંદર એક સુવતી વિષ્ણુકન્યા મૂકી ગયો હતો. તેને જાળાકવ્યે અણુમાનથી દોષવટે દુષિત જાળીને પર્વત રાજાનો સાથે પરનાવી. તેના અંગના સ્પર્શથી પર્વત રાજાનું શરીર વિષ્ણુવ્યાપ્ત થઈ ગયું. તે વચ્ચે ચંદ્રગુપ્તે કહ્યું કે 'આ પર્વત રાજાની સંહાયથી આપણે રાજ્ય મેલવ્યું છે અને આ મિત્ર મરી જાય છે, માટે તેનો ચિકિત્સા કરવી જોઈએ.' જાળાકવ્યે કહ્યું કે 'ચિકિત્સા કરવાથી સર્થ, ઔષધ વિના વ્યાધિ જાય છે.' આ પ્રમાણે કાર્ય સાધી મરતા મિત્ર પ્રત્યે તદ્દન બેદરકારી બતાવી. તેથી મિત્રસ્નેહ પણ કૃત્રિમ છે, ધવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

નિયંયાંવિ નિયંયકક્ષો, વિસંવંયંતંમિ દ્વંતિ સ્વરંફરસંસા !

જહુ રામ સુભુમકઓ, બંજ સ્વત્તસ્ત આસિ સ્વચ્ચો ॥ ૧૫૧ ॥

અર્થ—“ પોતાના સ્વજનો પણ પોતાનું કાર્ય વિષટમાન થયે સંતે અર્થાત્ ધાર્યા પ્રમાણે સિદ્ધ નહિ થયે સંતે સ્વર કે. રૌદ્ર કર્મના કરનારા અને ફરસ કે. કર્કશ વચ્ચેનો બોલનારા થાય છે. જેમ રામ તે પરશુરામ અને સુધૂય ચક્રવર્તીનો કરેલો બ્રાહ્મણો અને ક્ષત્રિયોનો ક્ષય થયો તેમ.” ૧૫૧. પરશુરામે સાત વચ્ચે નિઃક્ષત્રો પૃથ્વી કરી, ને સુધૂયે એકલીશ વચ્ચે અબ્રાહ્મણી પૃથ્વી કરી. પોતાના કાર્યની સિદ્ધિને માટે આ પ્રમાણે યોદ્ધો ક્ષય કર્યો, જેમાં પોતાના સ્વજનોનો પણ ક્ષય થઈ ગયો. માટે સ્વજન-સ્નેહ પણ વ્યર્થ છે. અહીં પરશુરામ ને સુધૂયનો સંબંધ જાળવી. ૪૬

જાણા ૧૫૧-નિયંકક્ષો-નિયંયકક્ષો. રંફરંફરસંસા. સુધુમ. રામ-પરશુરામ..

પરશુરામ અને સુમૂયની કથા.

સુધર્મા નામના દેવલોકમાં વિશ્વાનર અને ધન્વંતરિ નામના બે મિત્રદેવો હતા. પહેલો જૈન હતો અને બીજો તાપસમક્ત હતો. તેઓ પરસ્પર ધર્મવાર્તા કરતા સતા પોત-પોતાના ધર્મને વરલાખતા. તેઓ નિર્ણય કરવા માટે ધર્મની પરીક્ષા કરવાના હેતુથી તેઓ મૃત્યુલોકમાં આવ્યા. તે સમયે મિથિલા નગરીનો રાજા પદ્મરથ રાજ્ય છોડીને શ્રોવાસુ-પૂજ્ય મુનિની પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કરવાને જતો હતો. નવીન ભાવચારિત્રવાળા તેને જોઈને જૈનદેવે કહ્યું કે ‘પ્રથમ આપણે આની પરીક્ષા કરીએ. પછી તમારા તાપસની પરીક્ષા કરીશું.’ પછી મિલાને માટે અટક કરતા તે નવીન ભાવચારિત્રીને અનેક પ્રકારની હત્તમ રસવતી બતાવી, પણ તે ભાવસાધુ સત્ત્વથી ચલિત થયા નહિ. પછી ધીમી શેરીમાં જતાં તેના માર્ગમાં ચારે તરફ દેહકોઓ વિકુર્વી અને બીજે રસ્તે કાંટા વેચ્યાં. પદ્મરથ ભાવમુનિ મંડુકીવાળો માર્ગ તજી દડ કાંટાવાળા રસ્તે ચાલ્યા. તે વચ્ચે કાંટા પગમાં ભેળાવાથી છોડીની ધારા વહેવા લાગી અને અત્યંત વેદના થવા લાગો. પરંતુ તેઓ જરા પણ તિલ્લ થયા નહિ, તેમજ ઈર્ષ્યાસમિતિથી ચાલતાં હેશમાત્ર પણ ક્ષોભ પામ્યા નહિ. પછી ઝોજી વાર દેવે નિમિત્તિયો થઈ હાથ જોડી વિનય પૂર્વક કહ્યું કે “હે ભગવન્ ! તમે દીક્ષા લેવાને જાઓછો, પણ હું નિમિત્તના પ્રભાવથી જાણું છું કે તમારું આયુષ્ય હજુ લાંબું છે અને તમને યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ છે તો હમણા રાજ્યમાં રહી વિવિધ પ્રકારના મોગ મોગવો, પછો દુદ્ધાવસ્થામાં ચારિત્ર ગ્રહણ કરજો; કારણકે તે વધારે સારું છે. વઢી આ સરસ વિષયોનો સ્વાદ ક્યાં અને રેતીના કોઢીયા જેવો આ વિરસ યોગમાર્ગ ક્યાં ?” ત્યારે ભાવસાધુએ કહ્યું કે ‘હે મન્ય ! જો મારું આયુષ્ય લાંબું હોય તો વધારે સારું, હું ઘણા દિવસ સુધી ચારિત્ર પાઠીશ, જેથી મને મોટો લાભ થશે. વઢી ધર્મ સંવંધી હથમ તો યુવાવસ્થામાં જ કરવો જોઈએ. આગમમાં પણ કહ્યું છે કે-

જરા જાવં ન પીડેઈ, વાહી જાવ ન વટ્ટેઈ ।

જાર્વિંદિઆ ન હાર્યંતિ, તાવ સેયં સમાયરે ॥

“જ્યાંસુધી જરા પીડા કરે નહિ, જ્યાંસુધી કોઈ પ્રકારનો વ્યાધિ થાય નહિ, અને જ્યાંસુધી ઈન્દ્રિયો હાનિ પામે નહિ ત્યાંસુધીમાં ધર્મ આચરવો.” દુદ્ધાવસ્થામાં પ્રસ્ત થયેલો મનુષ્ય ઈન્દ્રિયો નિર્વલ થવાથી ધર્મકરણીમાં હથમ કેવી રીતે કરી શકે ?” કહ્યું છે કે-

દંતૈરુચ્ચલિતં ધિયા તરલિતં પાપ્યંધ્રિણા કંપિતં

દુઃસ્થ્યાં કુકુલલિતં બલેન હુલિતં રૂપશ્રિયા પ્રોષિતમ્ ।

પ્રાસાથા યમરૂપતેરિહમહાધાટયા જરાયામિયં
તુષ્ણા કેવલમેકકૈવ સુખટી હૃત્પત્તને નૃત્યતિ ॥

“ યમ રાજાની ઘોટી ધાંદરૂપ આ દુદાવસ્યા પ્રાપ્ત થતાં દાંત હાલેછે, બુદ્ધિ નષ્ટ થાયછે, હાથપગ કંપેછે, નજર ક્ષીણ થાયછે, વલ્લ જાતું રહેછે અને રૂપ તથા લાવણ્ય ચાલ્યું જાયછે, માત્ર તુષ્ણા એકલીજ મુશ્કટું આચરણ કરતી સતી હૃદયરૂપી નગરમાં નૃત્ય કરી રહેછે. ”

આ પ્રમાણે તે ભાવમુનિની દૃઢતા જોઈ બંને દેવ સુશી થયા અને પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. પછી જૈનદેવે તાપસદેવને કહ્યું કે ‘જૈનાતું સ્વરૂપ જોયું ? હવે આપણે તાપસની પરીક્ષા કરીએ.’ એ પ્રમાણે કહી તેઓ બંનમાં ગયા. ત્યાં તેઓએ એક જડાધારી, દૃઢ, તીવ્ર તપ કરતો અને ધ્યાનમાં આરુઢ થયેલો યમદગ્નિ નામનો તાપસ જોયો. તેની પરીક્ષા કરવા માટે તે દેવો ચકલા ચકલીતું રૂપ ધારણ કરી તેની દાઢીની અંદર માલો બાંધીને રહ્યા. પછી ચકલો મન્નાયવાળીથી બોલ્યો કે ‘હે બાલા ! તું અત્ર સુલ્કથી રહે. હું હિમાલય પર્વતે જઈને આવું છું.’ ત્યારે ચકલીએ કહ્યું કે ‘હે માળનાથ ! હું તમને જવા દઈશ નહિ; કારણ કે તમે પુરુષો ભ્યાં જાઓછો ત્યાં લુલ્હ થઈ જાઓછો. જો તમે પાછા ન આવો તો મારી શી ગતિ થાય ? હું અચલા એકલી અહીં કેમ રહી શકું ? તમારો વિયોગ મારાથી કેવી રીતે સહન થઈ શકે ?’ તે સાંભળી ચકલાએ કહ્યું કે ‘હે બાલા ! તું શામાટે કદાગ્રહ કરેછે ? હું જલ્દી આવીશ. જો હું આવું નહિ તો મને બ્રાહ્મણની, સ્ત્રીની, બાલકની ને ગાયની હત્યાનું પાપ લાગે.’ ત્યારે ચકલીએ કહ્યું કે ‘હું સોગનો માનતી નથી. પણ જો તમે ન આવો તો યમદગ્નિ તાપસનું પાપ મસ્તક ઉપર ધારણ કરો તો હું તમને જવા દઉં’ ત્યારે ચકલો બોલ્યો કે ‘તું એમ બોલ નહિ પણ પાપ કોણ અંગીકાર કરે ?’ એ બંનેનો સાંભળીને યમદગ્નિ ધ્યાનથી ચલિત થયો અને ક્રોધવશ થઈ ચકલા ચકલીને પકડી કહેવા લાગ્યો કે ‘મારું શું ઇટલું વધું પાપ છે ?’ ચકલીએ કહ્યું કે ‘હે મુનિ ! ક્રોધ કરો નહિ. આપનાં ધર્મશાસ્ત્ર જુઓ. કારણ કે—

અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ, સ્વર્ગે નેવ ચ નેવ ચ ।

તસ્માત્ પુત્રમુખં દૃષ્ટ્વા, સ્વર્ગે ગચ્છન્તિ માનવાઃ ॥

“ પુત્ર વિનાના માણસની સદગતિ થતી નથી, અને સ્વર્ગમાં તો તેની ગતિ છેજ નહિ. તેથી માણસો પુત્રનું મુલ્ જોઈને સ્વર્ગમાં જાયછે. ”

તમે પુત્રરહિત છે તો તમારો શુભ ગતિ કેવી રીતે થાય ? તેથી તમારું પાતક

મોટું છે. ' એ પ્રમાણે કદી પરીક્ષા કરીને દેવો પોતાને સ્થાને ગયા, અને મિથ્યાદિ દવ હતો તે પણ પરમ જૈન થયો.

તેમના ગયા પછી ચમદગિં પણ પશ્ચિના શુભનાં વચનો સાંભળી વિચાર કરવા લાગ્યો કે ' એમને કહી તે વાસ્ત સરી છે, તેથી કોઈ સ્ત્રીની સાથે પાણિગ્રહણ કરી પુત્ર વરપદ્ય કરું તો મારી શુભ મતિ થાય. ' એ પ્રમાણે વિચાર કરી કોઈક નગરના રાજા જિતશત્રુ સમીપે જઈ એક કન્યા માગી. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે ' મારે સો પુત્રીઓ છે, તેઓમાંથી જે તમને પસંદ કરે તે કન્યા તમે ગ્રહણ કરો. ' તે સાંભળીને ચમદગિં અંતઃપુરમાં આવ્યો. ત્યાં રહેલી સર્વે કન્યાઓએ જટાધારી, દુર્વલ, પ્રલયી મલીન ગાત્ર-વાળા અને વિપરીત રૂપવાળા ચમદગિંને જોઈને શુશુકાર કર્યો (શુંકી). તેથી તેણે ક્રોધવશ થઈને તે સર્વ કન્યાઓને કુહ્ણા કરી નાંચી. પાછા વળતાં તેણે મહેલના આંગણમાં ધૂલમાં રમતી એક રાજપુત્રીને જોઈ, તેને તેણે બોલારું ક્તાવ્યું; એટલે તે છેવાને તેણે ઢાંચો હાથ કર્યો, તેથી તાપસે રાજા પાસે જઈને કહ્યું કે ' આ કન્યા મને ફક્કે છે. ' એમ કહીને તેને ગ્રહણ કરી. મય પામેલા રાજાએ હજાર ગાંભીને ક્રેટલાક દાસદાસીઓ સહિત તે પુત્રી તેને આપી; તેથી પ્રસન્ન થયેલા ઋષિએ શેષ રહેલી દાસદાસીઓ સહિત તે પુત્રી તેને આપી; તેથી પ્રસન્ન થયેલા ઋષિએ શેષ રહેલી પોતાના તપની શક્તિથી પેલી સર્વ કુહ્ણા રાજપુત્રીઓને સારી કરી. એ પ્રમાણે સર્વ તપને સ્વપાત્રી રેણુકા વાળાને લઈને તે વનમાં આવ્યો. ત્યાં એક શુંપદી વનાવીને તેઓ રહ્યા.

અનુક્રમે રેણુકા યૌવનવતી થઈ, એટલે તેનો સાથે તેણે પાણિગ્રહણ કર્યું. પ્રથમ ઋતુકાલે ચમદગિં રેણુકાને કહ્યું કે ' હું છુલોચના ! સાંભળ, તારે માટે એક ચર મંત્રીને જાને આપું છું, તે સ્વાવાધી તને એક સુંદર પુત્ર થશે. ' ત્યારે રેણુકાએ કહ્યું કે ' હું સ્વામિન ! ' એ ચર મંત્રી આપો કે જેમાંના એક ચરથી બ્રાહ્મણપુત્ર થાય અને બીજાથી સ્ત્રિયપુત્ર થાય. હું સ્ત્રિયચર હસ્તિનાપુરના રાજા અનંતવાર્યની સ્ત્રી મારી વેન અનંગસેનાને આપીશ અને બ્રાહ્મણચર હું સ્વીકૃષ્ટ. ' એ પ્રમાણે રેણુકાના કહેવાથી ચમદગિંએ એ ચર મંત્રી પોતાની સ્ત્રીને આપ્યા. પછી રેણુકાએ વિચાર કર્યો કે ' મારો પુત્ર શૂરવીર થાય તો સારું. ' એમ વિચારી તેણે સ્ત્રિયચરને મક્ષણ કર્યું અને બ્રાહ્મણચર તેની વેન અનંગ-સેનાને મોકલ્યો. તેણે તે સ્વાધો. તેને એક પુત્ર થયો તેનું નામ કીર્તિવીર્ય પાડ્યું, રેણુકાને પુત્ર થયો તેનું નામ રામ, પ્રાહ્લદામાં આવ્યું.

રામ શુભાન થયો એવામાં અતિસારના રોગથી પીડિત એક વિદ્યાધર તે આશ્રમમાં આવ્યો. રામે તેનો સત્કાર કર્યો અને ઔષધના મયોગથી તેને સ્વસ્થ કર્યો. તેથી તે વિદ્યા-ધરે પ્રસન્ન થઈને રામને પ્રશુવિદ્યા આપી. તેણે પ્રશુવિદ્યા સાધી, તેથી તે પ્રશુરામનું નામ-

માં પ્રસિદ્ધ થયો. પછી દેવતાથી અધિષ્ઠિત થયેલી પરશુ (કુદાવી) ને ઝડપેને અજડ્ય
 ઇવો તે જ્યાં ત્યાં ફરવા લાગ્યો.

અન્યદા પરશુરામની માતા રેણુકા હસ્તીનાપુરમાં પોતાની વેનને મલ્લવા અર્થે ગઈ.
 ત્યાં પોતાની વેનના પતિ અનંતવીર્યની સાથે સંવંધ થવાથી તેને ગર્ભ રહ્યો. અનુક્રમે તેને
 પુત્ર થયો. પછી પુત્ર સદિત રેણુકાને યમદગ્નિ પોતાના આશ્રમમાં આણી. પરશુરામે માતાનું
 દુઃખરિત જાણી પોતાની પુત્રવતી માતાને મારી નાંચી આ સ્વર અનંતવીર્યને પડવાથી
 તેણે ત્યાં આવી યમદગ્નિના આશ્રમને માંગી નાંચ્યો. તેથી ક્રોધિત થયેલા પરશુરામે
 પરશુથી અનંતવીર્યનું મસ્તક છેદી નાંચ્યું. પછી તેનો પુત્ર કીર્તિવિર્ય રાજ્યાધિકારી થયો.
 તેણે પિતાનું વેર વાઢવા માટે પરશુરામના પિતા યમદગ્નિને મારી નાંચ્યો. તેથી પરશુ-
 રામે ત્યાં જઈ પરશુના પ્રભાવથી કીર્તિવીર્યને હણી હસ્તીનાપુરનું રાજ્ય છડી છોડ્યું. તે
 વસતે ચૌદ સ્વપ્નથી સૂચિત ગર્ભ જેણે ધારણ કર્યો છે એવી કીર્તિવિર્ય રાજાની તારા
 નામની સ્ત્રી પોતાના પતિના મરણ સમયે નાચી ગઈ. તે વનમાં તાપસોના આશ્રમે આવી પહોં-
 ચી. ત્યાં જઈ તેણે તાપસોને પોતાનું સર્વસ્વ (હજારો) કાનું, દવાઓ આદ્ર ચિત્રવાળા તાપસો
 તેને શૂન્ય રીતે મોંચરામાં રાખી. અનુક્રમે તેને ત્યાં પુત્ર થયો. તેનું નામ સુશ્રૂમ નામ પાડ્યું.
 અનુક્રમે તે મોટો થવા લાગ્યો. પરશુરામે સન્નિયો ઉપર ક્રોધ કરીને સાત વાર નક્ષત્રી
 પૃથ્વી કરી અને મારેલા સન્નિયોની ઢાહોને પકડી કરીને એક થાલ ભરી મૂક્યો.

એક દિવસ ફરતો ફરતો પરશુરામ પેલા તાપસોની ઘૂંપડીએ આવ્યો, ત્યારે પરશુની
 અંદરથી જ્વાળા નીકળવા લાગી. તેથી પરશુરામે તાપસોને પૂછ્યું કે 'ત્વં વોલો કોઢ
 પળ સન્નિય અહીં છે? કારણકે મારી પરશુમાંથી અંગારા વર્ષે છે.' ત્યારે તાપસોએ કહ્યું
 કે 'અમે સન્નિયો છીએ. પરશુરામે તપસ્વીઓ ધારીને તેમને છોડી દીધા. એ પ્રમાણે સર્વ
 સન્નિયોને મારીને તે નિવંટકપણે હસ્તીનાપુરનું રાજ્ય મોગવવા લાગ્યો. એક દિવસે
 પરશુરામે કોઈ નિમિત્તિયાને પૂછ્યું કે 'મારું મૃત્યુ કોનાયી થશે?' નિમિત્તિકે કહ્યું કે
 'જેની દૃષ્ટિથી આ સન્નિયોની ઢાહો સીરૂપ થઈ જશે અને તેનું મોજન જે કરશે તે
 તમને મારશે.' તે સાંભળીને પરશુરામે પોતાના મારનારને ઓઢલવા માટે એક
 દાનવાળા વંધાવો અને ત્યાં સિંહાસન ઉપર ઢાહોનો થાલ મૂક્યો.

અહીં વૈતાલ્યવાસી મેઘનાદ નામના વિદ્યાધરે નિમિત્તિયાના કહેવાથી પોતાની
 પુત્રીનો વર સુશ્રૂમ થશે એમ જાણીને ત્યાં આવી સુશ્રૂમને પોતાની પુત્રી અર્પણ કરી, અને
 પોતે તેનો સેવક થઈ ત્યાં રહ્યો. એક દિવસ સુશ્રૂમે પોતાની માતાને પૂછ્યું કે 'હૈ માતા!
 શું મૃતિ આટલી જ છે?' એવા પુત્રના શબ્દો સાંભળીને નેત્રમાં અશ્રુ લાગી ગઈ ગઈ.

સ્વરૂપક તારા રાણીએ પૂર્વની સઘલી હકીકત જાણીને કહ્યું કે 'હે પુત્ર ! તારા પિતા અને પિતામહને હળીને તથા સર્વ ક્ષત્રિયોનો નાશ કરીને પરશુરામ આપણું રાજ્ય ભોગવે છે, અને તેના મયથી નાસીને આ તાપસનો આશ્રય કરો મોયરામાં રહા છીએ.' એ પ્રમાણે માતાનાં મુલ્લયાં સાંચલીને મુશુમ ક્રોધિત થઈ એકદમ મોયરામાંથી બહાર નીકળ્યો, અને મેઘનાદ સાથે હસ્તીનાપુર બહુ દાનશાલાએ આવ્યો. તે વચ્ચે દાદોનો થાક મુશુમની દૃષ્ટિએ પડતાં તે દાદોની ક્ષીર થઈ ગઈ. પટલે તે ક્ષીર મુશુમ લાવા છામ્યો. પરશુરામે તે વાત જાણી, પટલે સખદ થઈને જાણવલ્યમાન પરશુ લઈ બહાર નીકળ્યો, પરંતુ પરશુરામનું તે દયિયાર મુશુમનો દૃષ્ટિ પડતાં જ તેના પૂર્વના પુણ્યથી નિસ્તેજ થઈ ગયું. પછી મુશુમે ભોજન કર્યા પછી સ્નાને તે થાક પરશુરામ ઉપર ફેંચ્યો, પટલે તે થાકનું સદક્ષ દેવતાઓએ અધિષ્ઠિત કરેલું ચક્ર બની ગયું; અને તે ચક્રે પરશુરામનું શિર કાપી નાંખ્યું. તે વચ્ચે મુશુમને ચક્રવર્તીપદનો હંદય યયો, જય જય શબ્દો બોલાવા લાગ્યા, અને દેવોએ પુણ્યની દૃષ્ટિ કરી. પછી પરશુરામે મારેલા ક્ષત્રિયોનાં વૈરનું સ્મરણ કરીને તેણે એકવીસ વચ્ચે બ્રાહ્મણરહિત પૃથ્વી કરી.

ચક્રના ચક્રથી આ ભરતક્ષેત્રના છત્વડ જોતાંને વિશેષ હોમી બની ધાતકીલંદમાં આવેલા ભરતક્ષેત્રને સાચવાં ચાલ્યો. અહતાલીશ ગાડ વિસ્તારવાલા ચર્મરત્ન ઉપર પોતાના સર્વ સૈન્યને સ્થાપીને જબનસમુદ્રની ઉપર થઈને ચાલ્યાં જતાં સમકાલે ચર્મરત્નના અધિષ્ઠાયક હજારે દેવોએ ચર્મરત્ન મૂકી દીધું. પટલે ચર્મરત્ન ને સૈન્યસહિત જલમાં ડૂબીને તે મરણ પામ્યો અને અતિશય પાપકર્મના યોગથી સાતમી નરકે ગયો. એ પ્રમાણે સંબંધીઓનો સ્નેહ પણ કૃત્રિમ છે, એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

કુલ ઘર નિયત્ત મુદ્દેસુઅ, સચ્ચેય જાણેઅ નિચ્ચે મુણિવસંહા ।

વિહરંતિ અણિસંસાણ, જર્હ અર્જ્જમહાગિરિ જયવં ॥ ૧૫૨ ॥

અર્થ—“મુનિવૃષ્ઠો-શ્રેષ્ઠ મુનિઓ (ધર્મધુરંધર હોવાથી) કુલ તે કુટુંબ, ઘર, પોતાના સંબંધીઓ તથા ગ્રામનગરાદિજન્ય મુલ્લ-તેને વિષે તેમજ સ્વજનમાં અને સામાન્ય લોકમાં નિરંતર અનિશ્રા (કોઈના પણ આલંબન વિના) વિચરે છે. જેમ આર્ય મહાગિરિ ભગવંત નિશ્રા વિના વિચર્યાં તેમ.” ૧૫૨, અહીં આર્યમહાગિરિનો સંબંધ જાણવો. ૪૭.

આર્યમહાગિરિ પ્રબંધ.

શ્રીસ્થુલ્કિમદ્રસૂરિને આર્યમહાગિરિ ને આર્યમુહસ્તો નામે બે શિષ્યો હતા. તે

येमां मोटा श्रीआर्यमहागिरिसूरि आर्यसुहस्तीसूरिने गणशिक्षा (गच्छतुं शिक्षण अर्थात् गच्छ) सौपीने पोते विशेषवैराग्यथी जिनकल्पनी तुलना करवाने माटे उद्युक्त यह एकला विचरवा छाग्या. ते विशेषपणे क्रियायां उद्यमवंत रहे छे. उपारे आर्य-सुहस्ती सूरि गामनी अंदर समयसरे छे त्यारे श्रीआर्यमहागिरि गामनी बहार रहेछे, एय गच्छनी निश्चाए विहार करे छे.

एकदा श्रीसुहस्तीसूरि विहार करतां पाटलीपुर पघायौ. त्यां आर्यमहागिरि क्षेत्रना छ विभाग करीने पांच पांच दिवस सुधी एक एक विभागयां भिक्षार्थे जायछे अने नीरस आहार ग्रहण करे छे. एक बखत श्रीआर्यसुहस्तीसूरि बसुभूति नामना आवकना कुटुंबने प्रतिबोध करवाने माटे तेने घेर गया हता अने बर्षदेशना आपता हता. ते समये श्रीआर्यमहागिरि अज्ञाणतां बसुभूतिने घेर भिक्षार्थे आग्या. तेमने जोइ आर्य-सुहस्तीसूरिए उभा यह विनयपूर्वक वंदन कर्युं. एटछे आर्यमहागिरि भिक्षा ग्रहण कर्यां शिवाय पाछा बली गया. बसुभूति आवके आर्यसुहस्ती महाराजने पूछयुं के ' जेमनो आपे आटछो विनय कर्यौ ए महाभूनि कोण छे ? ' त्यारे आर्य सुहस्तीसूरिए कहुं के ' ए अमारा मोटा गुरुभाइ छे अने महा अनुभाववाली जिनकल्पनी तुलना करेछे. ' ते सांझीने बसुभूति आवके बीजे दिवसे आत्मा नगरमां बधे उत्तम आहार कराव्यो. आर्यमहागिरिए तेने अकल्प जाणीने ग्रहण कर्यौ नहि. पछी उपाश्रये आवीने तेमने सुहस्तीसूरिने ओळंभो आप्यो के ' तये बहु बिह्व आचरण कर्युं के बसुभूतिने घेर मारो अभ्युत्थानादि विनय कर्यौ. तेम करवायी तये सर्वत्र अथुद्ध आहार करी दीघोछे. माटे हंचे आजयी मारे तमारी साथे एक क्षेत्रमां रहेतुं उचित नथो. ' ए प्रमाणे कही आर्यमहागिरिए जुदो विहार कर्यौ अने गच्छनो आश्रय छोडी दइ एकाकी तपसंयम पाळी स्वर्गे गया. ए प्रमाणे बीजाए पण प्रतिबंध करवो नहि, एके आ कथानो उपदेशछे.

रुवेण जुव्वेणैय यं, कम्मं सुहेहिं वरसिरीए यं ।

नैय हुंजंति सुविहिया, निर्देसणं जंबूनामेत्ति ॥ १५३ ॥

अर्थ—“ रूपे करीने, यौवने करीने, गुणवती कन्याओयी, सांसारिक सुखोयी तेमन अष्ट एवी लक्ष्मीयी सुविहितो—साधु पुरुषो—उत्तम जनो लोभाता नथो. अही जंबू नामे महा भुनितुं निदर्शन के० दृष्टांत जाणतुं. ” १५३. जंबूस्वामीनुं दृष्टांत पूर्वे आवेल्ले छे तेयो अही लख्युं नथी.

उत्तमकूलपसूया, रायकुलवडिंसगावि सुणिवसहा ।

बहुजणैर्जईसंघटं, मेहकुमौख्व विसंहति ॥ १५४ ॥

गाथा १५३—रुवेण । कम्महिं । वरसिरीएहिं । निवरिसणं । जंबुनामुत्ति ।
गाथा १५४—मेहकुमारख्व ।

अर्थ—“ उत्तम कुळ्यां उत्पन्न थयेला, राजकुळ्यां मृगट समान एवा मुनिवृषपा-
मुनिश्रेष्ठो अनेक कुळ्यां उत्पन्न थयेला घणा मुनिजनोनो संघट्टं मेघकुमारनी जेय विशेष
प्रकारे सहन करेछे. ” १५४. अर्ही मेघकुमारजुं दृष्टांत जाणवुं. ४८

मेघकुमारजुं दृष्टांत.

मगधदेशां राजगृह नगरमां श्रेणिक राजा राज्य करतो हतो. तेनी धारिणी
नामे राणी होती. तेनी कुक्षिने विषे कोइ जीव उत्पन्न थयो. तेना प्रभावथी तेने अकाळे
मेघनो दोहद थयो. अभयकुंगारे अद्वयभक्तथी कोइ देवने आराधोने तेनी सहायथो ते
दोहद पूर्ण कर्यो, उत्तम समये पुत्रनो प्रसव थयो. स्वप्नने अनुसारे तेजुं नाम मेघकुमार
पाडयुं. अनुक्रमे तेणे युवावस्था प्राप्त करी. श्रेणिक राजाए तेने स्वरूपवतीं आठ
कन्या एक छगने परणावी. ते स्त्रीओ साथे विषयसुख भोगवतो मेघकुमार अन्यदा
वीरमझ त्यां समयसरवाथी वांदवाने गयो. प्रभुनी देशना सामळी तेणे वैराग्य
प्राप्त थवाथी चारित्र ग्रहण कर्तुं. भगवंते तेमने शिक्षा ग्रहण करवा माटे स्थाविर (बुद्ध)
नि पासे भोक्त्या. हचे रात्रिए पौरुषी प्रणाच्या पळी संथारा करतां बुद्धलघुत्वना
(जाना मोटाना) व्यवहारथी मेघमुनिनो संथारो सर्व साधुनी पळी उपाभयनो बहार
आव्यो. त्यां रात्रिए जता आवता साधुना चरणना प्रहारथी अने तेमना अथडावा विगे-
रेथी मेघमुनि बहु खिन्न थया. ते विचारवा छाग्या के “अरे ! मारो सुखकारी आवास
क्या ! मारी कैमळ पुष्पक्षय्या क्या ! अंगनाना अंगसंगथी उत्पन्न थहुं सुख क्या !
अने आ कठिन भूमिमां आळोटवुं क्या ! आ साधुओ प्रथम तो मारा मति आदरवाळा
हता अने हचे तो तेज साधुओ मने पण विगेरेना संघट्ट करेछे, तेथी जो आजनी रात्रि
सुखे सुखे जाय तो प्रातःकालमां वीरमझने पूछी रजोहरण आदि वेप पाळो सोपीने हुं
मारो घेर चाल्यो जह्म.” ए प्रमाणे चित्तवी मेघमुनि प्रातःकालेप्रभु पासे आव्या. भगवा-
ने मेघमुनिनां वांल्यां पहेळांज कहुं के ‘ हे मेघ ! तें आज रात्रिना चारे पहेर दुःख
अनुभव्युं छे अने घेर जवानो विचार करेछो छे आ हकीकत खरी छे ? ’ मेघमुनिए
कहुं के ‘ ए हकीकत खरी छे, ’ त्यारे भगवाने कहुं के “ हे मेघमुनि ! आ दुःख तो थं
छे ! पण जे दुःख तें आ भगवतीं जीजे, भवे अनुभवेछुं छे ते सामळ-पूर्वे वेतादय पर्व-
तनी भूमिमां स्वतवर्णीं, घणो उंचो अने एक हजार हाथणीना टोळानो अधिपति छ
दांतवाळो सुमेरुप्रभ नामनो हाथी हतो. एक दिवस वनमां दावानळ छाग्यो. तेनाथी
अथ पायी वृषातुर थइ वनमां भटकतां बोढा पाणिवाळा ने घणा कीचडवाळा सरोवरमां
पेठो. त्यां तुं कीचडनी अंदर खुती गयो. तुं जळ मुधी पहेाच्यो नहि पट्टे वने जळ पर्ण

મળ્યું નહિ, અને બહાર પળ નીકળી શક્યો નહી. પછી ઘણા વૈરી હાથીઓ આવીને તને દંતદુર્ઘટના પ્રહાર કર્યા. સાત દિવસ સુધી પીઠા અનુભવો સો વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી કાઢ કરીને તું વિંધ્યભૂમિમાં ચાર દાંતવાળો, રક્તવર્ણવાળોને સાતસે હાથળીનો પતિ મેરુપ્રમ નામે હાથી થયો. ત્યાં પળ અગ્નિ લાગેછો જોઈ જાતિસ્મરથી તે તારો પૂર્વમથ દોઢો. પછો દાવાનલથી અથ વામીને તે એક યોજનપ્રમાણ ભૂમિની અંદરથી તળ કાઢ આદિ સર્વ દૂર ફેંકી દોયું, અને નવા લગેલા તળ બહો અંકુરો વિગેરેને શુંદવઢે પરિવારની મદદથી મૂલમાંથી લેહેડી નાંલવા લાગ્યો. એક વસત ફરીથી દાવાનલ પ્રગટયો. તે વસતે તું પરિવાર સહિત પેલા એક યોજન પ્રમાણવાળા મંદલમાં આવી ગયો. બીજાં પળ ઘણાં વનચર પ્રાણીઓ ત્યાં આવ્યાં. તે પુલ્લતે તે શરીર સ્થળવાને માટે એક પળ ડંચો કર્યો, તેવામાં એક સસલો કોઈ જગ્યાએ તેને સ્થાન નહિ મળવાથી તારા પળ નીચેની જગ્યાએ આવીને ડબો રહ્યો. પળ નીચે મૂકતાં તે સસલાને જોયો; એટલે તેના ઉપરનો દયાને લીધે તારું મન આરૂં થવાથી તે તારો પળ ડંચો ને ડંચો રાખ્યો. એ પ્રમાણે અઢી દિવસ સુધી એક પળ ડંચો રાખીને રહ્યો. દાવાનલ જ્ઞાત થતાં સર્વ પ્રાણીઓ પોતપોતાં તે સ્થાને ગયા. એટલે પળ નીચે મૂકતાં શરીર ઘણું સ્થૂલ હોવાથી પર્વતનું શિત્તર તુટી પડે તેમ તું પડી ગયો, અને ઘણી વેદના મોગવી, સો વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીં દગાના પરિ-
ણામથી શ્રમ કર્મ બાંધી શ્રેણિક રાજાનો પુત્ર થયો. હવે તું વિચાર કર કે સમક્ષિતનો પળ લામ મળ્યો નહોતો તે વસતમાં તિર્યંચના યથામાં થોડું કહ્ન સહન કરવાથી તે મનુ-
ષ્યનું આયુષ્ય બાંધ્યું, તો ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા પછી કહ્ન સહન કરવાથી તો થોડું ફલ મળેછે; અથવા આ જીવે ઘણી વાર નરકાદિનાં ઘણાં દુઃખો મોગ્યાં છે, તો તું આ સાધુઓના પાદસંપ્રદયી હત્યજ થયેલા દુઃખથી જ્ઞા માટે દુઃખાય છે ? સાધુના ચરણની રજ પળ વંચ છે, તેથી આ ચારિત્ર તજો દેવાનો તારો મનોરથ યોગ્ય નયો. અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો. સારો, વિષનું મક્ષણ કરવું સારું, પળ ગ્રહણ કરેલા વ્રતનો મંગ કરવો એ સારું નહિ.”
ઇત્યાદિ મગવંતનાં કહેલાં વચનેથી મેઘમુનિને જાતિસ્મરણજ્ઞાન હત્યજ થયું, એટલે સઘનું મશુના કહેવા પ્રમાણે જોયું. પછી મગવાનને બાંદોને મેઘમુની ચોલ્યા કે “હે મગવાન ! મલકુપમાં પઢતાં તમે મારો વચાવ કર્યોછે. આજથી માંદોને વે ચક્ષુ શિવાય બીજા કોઈ અંગની મારે શુશ્રુષા કરવી નહિ એવો હું અભિગ્રહ કરું. આ પ્રમાણેનો અભિગ્રહ કહ્ન, નિર્દોષ ચારિત્ર પાઠી, શુભરત્ન સંવત્સરાદિ કરી, નિર્મલ ધ્યાનવઢે પોતાનું આયુ-
ષ્ય પૂર્ણ કરી, સમાધિયથી મુન્ય પામીને વિનય નામના અનુચર વિમાનને વિષે. -
પળે હત્યજ થયા. જ્યથી મહાબદેદક્ષેષમાં થઈને મોક્ષે જયો.

અવરુપ્પરંસંવાહં, સુસ્ત્વં તુચ્છં સરીરંપીનાય ।

સારંણ વારંણ ચોયણ, ગુરુજણઆયત્તયા યં ગંણે ॥ ૧૫૫ ॥

અર્થ—“ ગચ્છમાં વસવાથી પરસ્પર સંવાધ તે મલવાપણું થાય અને સ્વેચ્છાય પ્રવર્તવા રૂપ સુત્ર અથવા ઇન્દ્રિયજન્ય જે સુત્ર તે તુચ્છ કેન્દ્રસ્વરૂપ થાય-તેનું ઓછાપણું થાય, પરીસહાદિકવદે શરીરને પીઠા થાય, કોઈ પણ કાર્ય ન કર્યું હોય તો તેનું સારણ કેન્દ્ર સંભારી દેવું થાય, કોઈ પણ કાર્યમાં પ્રમાદ કરતાં વારણ કેન્દ્રવારું થાય, સારા કાર્યમાં ચોયણ કેન્દ્રમધુર કે કર્કશ વચનવદે પણ પ્રેરણા થાય અને શુદ્ધજનની આવોનતા થાય. પટલા ઘુણો થાય; માટે અવશ્ય ગચ્છમાંજ વસવું, એકલા ન રહેવું.” ૧૫૫.

ઇક્કસ્સ કચ્ચો ધમ્મો, સચ્છંદગર્મ્મઇપયારસ્સ ।

કિં વા કરેહ ઇક્કો, પરિહરહ કહ મકજ્ઞાં વા ॥ ૧૫૬ ॥

અર્થ—“સ્વચ્છંદ જે મતિ તેમાં છે મતિનો પ્રચાર જેનો અર્થાત્ સ્વચ્છંદે વર્તવાની છે શુદ્ધિ જેની એવા એકલા ઘુનિને ધર્મજ્ઞ ક્યાંથી હોય ? અપિતુ ન હોય. વ્હી એકલો તપક્રિયા વિગેરે શું કરે ? અથવા એકલો અકાર્યને પણ કેમ પરિહરવા શક્તિમાન થાય ? અર્થાત ન થાય. માટે શુદ્ધુલ્લાસમાંજ રહેવું.” ૧૫૬.

કત્તો સુત્તચ્ચાગમ, પન્નિપુચ્છણા ચોયણા ચ ઇક્કસ્સ ।

વિણચ્ચો વેયાવચ્ચં, આરાહણયા યં મરણંતે ॥ ૧૫૭ ॥

અર્થ—“એકલા ઘુનિને સૂત્રાર્થની પ્રાપ્તિ પણ ક્યાંથી થાય ? પ્રતિપૃષ્ઠા કેન્દ્ર સંદિગ્ધત્વ પૂછવું તે કોની પાસે કરે ? ચોયણા કેન્દ્ર પ્રમાદમાં પટેલાને શિલાદાન કોળ ખામે ? એકલો વિનય કોનો કરે ? વેયાવચ્ચ કોનો કરે ? અને મરણાંતે નમસ્કાર સ્મરણ, અણસણાદિ આરાધના પણ તેને કોળ કરાવે ? અર્થાત પટલાં વાનાં (પટલા લામ) અને ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય ? ન થાય.” ૧૫૭.

પિહ્લિજ્જેસણ મિક્કો, પહ્નપમયાજણાઽ નિચ્ચ જયં ।

કાઠં મણોવિ અકજ્ઞાં, ન તરહ કાલણ બહુમહ્સે ॥ ૧૫૮ ॥

અર્થ—“એકલો ઘુનિ એવા જે આહારની શુદ્ધિ તેનું પણ સ્થંધન કરે છે, અર્થાત્ કદાચિત્ અશુદ્ધ આહાર પણ ગ્રહણ કરે છે. વ્હી પ્રકીર્ણ કેન્દ્ર એકાકી એનો જે પ્રમાદ

માથા-૧૫૬ અવરુપ્પર-પરસ્પરે । ગંણા-૧૫૬ કાંઠો-કુલ । કરેહ । પરિહરહે ।

મત્તવા-૧૫૭ સુતચ્ચાગમ । પન્નિપુચ્છણ । ચ । ઇક્કસ્સ । આગમઃ પ્રાપ્તિઃ ।

જન-જીજન તેનાથી તેને નિરંતર ગમ રહ્યા કરે છે; અને વહુ મુનિના પ્રધ્યર્ષાં તો અકાર્ય કરવાનું મન પણ કરવાને શક્તિવાન થવાનું નથી તો અકાર્ય કરે તો શેનોજ ? માટે સ્થવિરકલ્પી મુનિઓને એકાકી વિહાર યુક્ત નથી. ” ૧૫૮.

ઉચ્ચાર. પાસવણ વંત પિત્ત મુચ્છાઈ મોહિઓ ફક્કો ।

સદૃશ ભાચળ વિહૃથ્થો, નિર્લિલ્લવહ્ કુણ્ણ ઉઝાહં ॥ ૧૫૯ ॥

અર્થ-“ઉચ્ચાર તે પુરીષ, પાસવણ તે પ્રશવણ (લઘુનીતિ), વંત તે વમન અને પિત્ત મૂર્છા વિગેરે-આદિશબ્દથી શાશુવિકાર વિશુષિકાદિનું ગ્રહણ કરવું. એવા વ્યા-ધિથી-કઠણી વ્યાકુલ થયેલો એકલો સાધુ પાળી સહિત જે માજન તેનાથી વ્યગ્રદ-સ્તવાલો હતો સતો જો તે માજન હાથમાંથી મૂકી દે તો સંયમ વિરાધના-આત્મ-વિરાધના થાય. અને જો તે માજન હાથમાં રહેવા દરેને ઉચ્ચાર (વહી નીતિ) વિગેરે કરે તો શાસનની સજ્જા (લઘુતા) થાય. તેથી મુનિને એકલા રહેવું કોઈ રીતે ધીમ્ય નથી. ” ૧૫૯

એગદિવસેણ વહુઆ, સુહાય અસુહાય જીવેપરિણામા ।

ફકો અસુહપરિણાઓ, ચહ્જ્જ આલંબણં લંદું ॥ ૧૬૦ ॥

અર્થ-“એક દિવસમાં પણ જીવના પરિણામ શુભ અને અશુભ એવા વહુ પ્રકારના થાય છે, તેથી એકલો મુનિ અશુભ પરિણામવાલો થયો સતો કાંઈક આલંબન-કારણને પામીને ચારિત્રને તજી દે છે અથવા અનેક પ્રકારના દોષ લગાડે છે. ” ૧૬૦.

સઠ્ઠજિણપહિકુટ્ટં, અણવંથા ચેરકપ્પંજેઓઅ ।

ફકો ઐ સુહાવત્તોવિ હર્ણંઈ તર્વસંજમં અઈરા ॥ ૧૬૧ ॥

અર્થ-“એકાકોપણે વિચરવું સર્વ જિનેશ્વરોપ કરે છે. વહી તેથી અનવરૂપા કે. મર્યાદાનો મંગ થાય છે અને સ્થવિરોનો કલ્પ જે આચાર તેનો મેદ થાય છે, તેથી એકાકી રહેવું અયુક્ત છે. વહી એકલો શુભ આયુક્ત કે. ગાદ આચારયુક્ત હોય તો પણ મોટા કાર્કમા તપ અને સંયમને હળી નાંખે છે, અર્થાત્ તેમાં દોષ લગાડે છે. ” ૧૬૧

વેસં જુઝ્ઝકુમારિં, પઠથ્થવહ્ અં ચ ચાલવિહ્વં ચ ।

પાસંદરોહ મસંઈ નવતરુણિં ચેરજ્જાં ચ ॥ ૧૬૨ ॥

ગાથા ૧૫૯-નિલ્લવહ્ । ગાથા ૧૬૦-એગદિવસેણ । ચહ્જ્જ ।

ગાથા ૧૬૧-સુહાવત્તોવિ । સુહાવત્તોવિ । પહિકુટ્ટ-ખિષિહ્વં । અઈરા-અચિરાત્

સવિહકુબ્જકરુવાં, દિદ્ધા મોદેશ્ જા મળં દ્વૃથી ।

આયદિયંચિતંતા, દુરયરેયં પરિહરંતિ ॥ ૧૬૨ ॥

અર્થ-વેશ્યા, દુદ્ધ કુમારિકા એટલે મોટી ઉમ્મરવાળી કુમારિકા, પરદેશ ગયેલા પતિવાળી સ્ત્રી, બાલ વિધવા એટલે જેનો પતિ વાલ્યાપસ્થાયાંજ મરણ પામેલો છે એવી અતિ કામવિદ્યલ સ્ત્રી, પાલ્લવવ્રતે કરીને જેણે વિષયનો રોષ કરેલો છે એવી સ્ત્રી-તાપ-સળી પ્રમુલ્હ, અસતી તે વ્યભિચારિણી સ્ત્રી, નવયૌવના, દુદ્ધ પ્રચારની માર્યા, શુભ અધ્યવ-સાયને દુર કરી દે એવા ઉદ્ધટ રૂપવાળી અથવા વિકાર સહિત મનોહર રૂપવાળી, અને દેવતા માત્રથીજ જે મનને મોહિત કરે એવી સ્ત્રી-આટલા પ્રકારની સ્ત્રીઓને આત્મહિતને ચિંતવનાર પુરુષ અતિ દુરથીજ ત્યજી દે છે.” ૧૬૨. ૧૬૩.

સમ્મદિદ્ધાંચિ કયાગમોધિ, અદ્વિસયરાગસુહવસઓ ।

જવસંકટંમિ પવિસદ્ધ, દ્વૃથ્યં તુહ સચ્ચદ્ધનાયં ॥ ૧૬૪ ॥

અર્થ-“સમ્યગ્ દષ્ટિ છતાં અને સિદ્ધાંતનો જાણ છતાં અતિશય વિષયરાગ સંબંધી જે મુસ તેના પરવશપણથી મવસંકટને વિષે પ્રવેશ કરે છે, અર્થાત્ વહુ મવમ્મળ કરે છે. તે સંવંધમાં હે શિષ્ય ! તારે સત્યકોતું ઉદાહરણ જાણવું.” ૧૬૪. અહીં સત્યકો-વિદ્યાધરનો સંવંધ જાણવો. ૪૯

સત્યકો વિદ્યાધરની કથા.

વિશાલ લક્ષ્મીવાળી વિશાલા નગરીમાં ચેટક નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને મુલ્યેષ્ઠા અને ચિલ્લણા નામે બે પુત્રીઓ હતી. તે બંનેને અરસ્પરસ ઘણોજ સ્નેહ હતો. અમયકુમારની સલાહથી તે બન્ને કન્યાઓએ ઐનિક રાજાની સાથે પાણિગ્રહણ કરવાનો અમિગ્રહ કર્યો હતો. પછી અમયકુમારે એક મુરગ સોદાવી, અને તે મુરંગદ્વારા ઐનિક રાજાએ વિશાલા નગરીએ આવી બન્ને કન્યાઓને લીધી. મુરંગના મુલ્ક આગલ આવતાં ચિલ્લણાએ વિચાર કર્યો કે ‘મુલ્યેષ્ઠા રૂપમાં મારાથી અતિ ઐશ્વર્ય છે, તેથી ઐનિક રાજા તેને વહુ માન દઈ પટ્ટરાણી કરશે.’ એ પ્રમાણે વિચારી ચિલ્લણાએ મુલ્યેષ્ઠાને કહ્યું કે ‘હે મમિની ! તું પાછી જઈને મારો રહી ગયેલો ઘરેણાંનો ઢાલો જલ્દી છડી આવ.’ એ પ્રમાણે કહી મુલ્યેષ્ઠાને પાછી મોકલી. પછી ચિલ્લણાએ ઐનિક રાજાને કહ્યું કે ‘હે સ્વામિન્ ! અહીંથી જલ્દી ચાલો. જો કોઈ જાણશે તો વહુ વિપરીત થશે.’ એ પ્રમાણે મય વતાવીને તેઓ મુરંગમાંથી બહાર નીકળી ગયા. ત્યાર પછી આવેલો મુલ્યેષ્ઠાએ ચિંતવ્યું કે “માણથી પણ વધારે પ્રિય એવી મારી બેન ચિલ્લણાએ મારા ઉપર આવું કપટ રચ્યું,

માટે જે દલ સ્વાર્થમાં રચીપચી રહેલ હૃદયવર્ગથી સર્વ, અને સર્પની ફળા જેવા વિદ્ય-
યોને પણ વિદ્યાર છે.” એ પ્રમાણે વૈરાગ્ય ચલાવી સુજ્યેષ્ઠા પાણિગ્રહણ ન કરતાં
વંદનવાલા સાધ્વી પાસે જડને ચારિત્ર મહાન કર્યું.

હજી અઘ્ય આદિ ક્રમે ક્રમ કરતાં તે એક દિવસ આત્માના ગ્રહણ
કરીને રહેલી છે. એ સમયે પેદાલ નામના વિદ્યાધરે સ્વામી જતાં તેને જોઈ. પૂછ્યું
તે મનમાં વિદ્યારવા છામ્યો કે ‘આ સતી ધ્યાનમાં સ્થિત ગ્રહણે અને તે પ્રદા રૂપવતી
છે, તેથી જો હું આ સાધ્વીની કુશિની અંદર પુત્રને સ્તપ્ત કરું તો તે પુત્ર મારી કિ-
યાતું પાત્ર થાય.’ એ પ્રમાણે વિદ્યાર કરીને વિદ્યાના રાજ્યો અંધકાર ચિહ્નો તે ન
જાણે પચી રીસે અંદરનું રૂપ કરી તેને મોગવીને તેની યોગિમાં ચીંચી મૂક્યું. પછી
તેની કુશિને વિષે સ્તપ્ત થયેલો જીવ અનુક્રમે વધવા છામ્યો, તેથી સુજ્યેષ્ઠા સાધ્વીને
મનમાં સંદેહ સ્તપ્ત થયો. તેણે તે સંબંધી જ્ઞાનીને પૂછ્યું પટલે જ્ઞાનીએ તેના સંદેહ
જ્ઞાનીને કહ્યું કે ‘પર્યાં તારો દોષ નથી, તું તો સતી છે. અનુક્રમે તે સાધ્વીને પુત્ર
થયો તેનું નામ સત્યકી પાટવામાં આવ્યું. તે સાધ્વીના વપામ્મમાં થોડો વયો, ત્યાં
સાધ્વીના કુશ્વથી આગમોતું અવળ કરતાં તેને સર્વ આગમો સુલપાટ થઈ ગયા.

એક દિવસ સુજ્યેષ્ઠા વીરમગવાનને નાંદવાને માટે સમવસરણમાં ગઈ. સત્યકી પણ
તેની માની સાથે ગયો. તે અવસરે કાલસંદીપક નામના વિદ્યાધરે મગવાનને પૂછ્યું કે
‘હે મગવાન ! મને કોનાથી મળે છે ?’ મગવાને કહ્યું કે ‘તને આ સત્યકી પાટકથી મળે
છે.’ તે સાંભળીને કાલસંદીપકે સત્યકીની અવજ્ઞા કરીને તેને પોતાના પગમાં પાટી દીધી.
તેથી સત્યકી તેના ઉપર ક્રોધિત થયો. પછી સત્યકીના પિતા પેદાલ વિદ્યાધરે તેને
રોહિણી વિદ્યા આપી. તે વિદ્યાને સાધતાં સત્યકીને કાલસંદીપક વિદ્યાર કરવા છામ્યો.
તે વચ્ચે રોહિણી વિદ્યા પણ કાલસંદીપકને તેમ કરતાં અટકાવ્યો; કારણ કે સત્ય-
કીના જીવે પ્રથમ પાંચ મળે વિષે રોહિણી વિદ્યાને સાધતાં મરણ માત્ર કર્યું હતું. હજી
મળે રોહિણી વિદ્યાને સાધતાં તેના આયુષ્યમાં હા માસજ અધુરા રહેલા હોવાથી રોહિ-
ણી વિદ્યા પ્રત્યક્ષ થઈને કહ્યું હતું કે ‘હે સત્યકી ! તારા આયુષ્યમાં માત્ર હા માસજ
વાકી રહા છે, તેથી તું જો કહેતો હોય તો આ મળમાં હું સિદ્ધ થાઉં, નહિતો આવતા
મળમાં હું સિદ્ધ થઈશ, ત્યારે સત્યકીના જીવે કહ્યું હતું કે ‘જો મારું આયુષ્ય ચોક્કસ
જાતી હોય તો આવતા મળમાં હું સિદ્ધ થાઉં, આ પ્રમાણે પૂર્વ ક્રમમાં કહ્યું હતું તેથી રોહિ-
ણી વિદ્યા આ મળમાં થોડા કાળમાં સિદ્ધ થઈ, અને પ્રત્યક્ષ થઈ સત્યકીને કહ્યું કે
‘તારા શરીરનો એક ભાગ મને વતાવ જેમાં હું પ્રવેશ કરું, ત્યારે સત્યકી પોતાનું માત્ર

(કપાલ) 'સત્યધ્યું. રોટિળી વિદ્યા છઠાટમાર્ગથી અંગમાં પેઠી, અને છઠાટમાં શ્રીહું છોચન હત્યજ થયું. પછી તેણે પ્રથમ પોતાના પિતા પેદાલનેજ સાધ્વીના વ્રતનો યંગ કરનાર જાણી વિદ્યાવલ્લ્લી માર્યો. કાન્સંદીપક વિદ્યાધર સત્યકીને વિદ્યાવલ્લ્લી દુર્જય જાણીને માયાથી ત્રિપુરાસુરનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને નાસી ગયો, અને હવણસ-સુત્રમાં જઈને પાતાલવલ્લ્લીમાં પેઠો. છોકની અંદર ઈર્ષા સિદ્ધિ થઈ કે 'આણે ત્રિપુરા-સુરને પાતાલમાં પેસાહી દીધો, તેથી આ સત્યકી અગ્યારમો હદ પેદા થયોછે.'

પછી સત્યકી વિદ્યાધરે મગવાનની પાસે સમક્ષિત અંગીકાર કર્યું, અને દેવગુરુનો અત્યંત ભક્ત થયો. પ્રણે સંધ્યાએ તે મગવાનની આગલ તૃષ્ણ કરેછે. પરંતુ અત્યંત વિષય-સુત્રમાં છોલુપ દોષથી રાજાની, મગવાનની કે કોઈ બાપારી વિગેરેની રૂપવતી સ્ત્રીને તે છુપે કે તરતજ તેને માદ આલિંગન આપીને તે મોગવે છે. તેને ધારવાને માટે કોઈ શક્તિ માન થતું નથી. એક દિવસ મહાપુરી લક્ષ્મિર્નિમાં ચંદ્રમધ્યે રાજાના અંતઃપુરમાં પ્રવેશ કરીને તેણે પદ્માવતી શિવાય વાંલી તમામ રાણીઓને મોગવી. તેથી ચંદ્રમધ્યે રાજા 'ઓષિત થઈ કહેવા લાગ્યો કે 'હે કોઈ આ દરુવર્ધી સત્યકીને ધારી નાંચવો તેને હું મનબાંછિત આપીશ.' આ પ્રમાણે પટલ ઘગઢાવોને તેણે છોકોને જણાવ્યું. તે વસ્તે તે નગરમાં રહેનારી એક હમા નામની વેશ્યાએ શ્રીહું જાણ્યું. પછી એક દિવસે હમા પોતાના ઘરના ગોસ્તમાં બેઠી હતી તે વસ્તે તેણે સત્યકીને વિમાનમાં લેસીને આકાશમાર્ગે જતો જોઈ કહ્યું કે 'હે ચતુરશિરોમ્ણિ ! હે દુરુવર્ધી ! હે દુરુવર્ધી ! હે તેજથી સૂર્યને જીતનાર ! હું પ્રતિદિવસ મુગ્ધા (વિષયરસના અજાણ) સ્ત્રીઓને વાહેછે, પરંતુ અમારા જેવી કામકળામાં કુશલ સ્ત્રી તરફ દૃષ્ટિ પણ કરતો નથી. માટે આજે તો મારું આગળું કૃતાર્થ કર, અને એક વસ્ત તું અમારું કામચાતુર્ય જા.' હયાદિ વચનોથી રંજિત થયેલો અને કટાક્ષવિશેષથી જનું મન આકર્ષાયું છે એવો સત્યકી વિમાનમાંથી ઉતરીને તે નાયિકાના ઘરમાં ગયો. તે વેશ્યાએ પણ અનેક પ્રકારના કામક્રીડાના વિનોદથી તેનું મન ઓવીન કરી છોડ્યું. તેથી તે તેને જોડીને અન્ય કોઈ સ્થાને જતો નથી; હમેશાં ત્યાંજ આવેછે. તેમની વચ્ચે પરસ્પર ઘણીજ પ્રીતિ થઈ ગઈ છે. આ પ્રમાણે અત્યંત વિશ્વાસ પમાડીને તેણે એકવાર સત્યકીને પૂછ્યું કે 'હે સ્વામિન ! તમે સ્વેચ્છાએ પરછીઓને મોગવો છો પણ તમને મારવાને કોઈ શક્તિમાન થતું નથી તે કોના વલ્લ્લી ?' ત્યારે સત્યકીએ કહ્યું કે 'હે સુંદર છોચનવાલી સ્ત્રી ! મારી પાસે વિદ્યાનું વલ્લ છે, તેના મધાવથી મને કોઈ મારતું નથી.' ફરીથી વેશ્યાએ પૂછ્યું કે 'તમે તે વિદ્યાને કોઈ વસ્ત દૂર રાલોછો કે નહિ ?' સત્યકીએ કહ્યું કે 'બ્યારે હું વિષયસેવન કરું છું ત્યારે વિદ્યાને દૂર રાલું છું.' તે સાંભળીને તે હમા વેશ્યાએ જઈ રાજાને

કહું કે 'સત્યકીને મારવાનો એકજ સ્વાય છે. પરંતુ જો તમે મારો બચાવ કરો તો તેને સુશોધી મારો.' થ પ્રમાણે પ્રસ્તાવના કરીને તેણે સર્વ હકીકત કહી બતાવી. પછી તે વેશ્યાના હદર ઉપર કમલપત્રો રજાવી તેણે તે કમલપત્રોને છેદી નાંખ્યા, પરંતુ વેશ્યાના શરીર ઉપર જરા પણ સહુગ લાગ્યું નહિ. એમ કરી 'આવી રીતે તારો બચાવ કરશું' એવો વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરાવીને તેને ઘેર મોકલી. પછી રાત્રિ પોતાના સેવકોને બંનેને મારી નાશવાનું સમજાવી તેને ઘેર મોકલ્યા. તે સેવકોને વેશ્યાએ શૂન્ય રીતે રાખ્યા. તેવામાં સત્યકી આવ્યો અને સમા સાથે વિષયસેન કરવા લાગ્યો. પટલે શૂન્ય રહેલા રાજસેવકોએ આવીને બંનેનાં મસ્તકો છેદી નાંખ્યાં.

સત્યકી વિદ્યાધરના નંદીશ્વર નામના ગણે તે હકીકત સાંભળી, 'પટલે તે ક્ષણિત થઈને ત્યાં આવ્યો અને આકાશમાં શિલા વિકુર્ચીને કહેવા લાગ્યો કે 'તમે મારા વિદ્યાધરને માર્યા છે, તેઓ જેવી સ્થિતિમાં તેને માર્યા છે તેવીજ સ્થિતિમાં તેની મૂર્તિ બનાવીને જો તમે સર્વ નગરજનો પૂજણો થો ત્યારે સઘળાને છોટીશ, નહિ તો આ શિલાથી સર્વને ચૂર્ણ કરી નાખીશ.' એવું સાંભળીને યયથીત યયેલા રાજા આદિ સર્વ લોકોએ તેવીજ સ્થિતિવાળી શુભરૂપ મૂર્તિ કરાવીને એક મંકાનની અંદર સ્થાપી, અને સર્વ પૂજા કરવા લાગ્યા. સત્યકી કાલે કરીને નરકમુખિમાં ગયો. પછી કેટલેક કાંલે તેથી લજ્જા ઉત્પાદક મૂર્તિને જોઈને તે કાઠી નાંખી તેની જગ્યાએ હિંગમત્રી સ્થાપના કરી. માટે વિષયમાં અનુરાગ ન કરવો એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

સુતવસ્તિયાણ પૂર્યા, પણામ સક્કાર વિણયકજ્જપરો ।

બંદુપિ કમ્મમસુહં, સિઢિલઈ દસારનેયાવા ॥ ૧૬૫ ॥

અર્થ—“સુતપત્ની—મહા ચારિત્રો—મહામુનિઓની પૂજા તે વત્તાદિ આપણું, પ્રણામ તે મસ્તકવલે વંદન કરણું, સક્કાર તે તેમના શુણ્ણ વર્ણન કરણું, અને વિનય તે તેઓ આવે પટલે સમા થયું—ઈત્યાદિ કાર્યમાં તત્પર એવો પુરુષ, વાંધેલું—આત્મ પ્રદેશનો સાથે શ્લિષ્ટ કરેલું એવું પણ અશુભ—મધ્યમ જે કર્મ તેને શિથિલ કરે છે. કોનો જેમ ? દશારનેતા જે દશારના સ્વામી કુળ તેની જેમ.” ૧૬૫ અહીં કુળનો સંલેખથી સંબંધ જાણવા. ૫૦

શ્રીકુળ પ્રવેશ.

અન્યથા વિહાર કરતાં કરતાં શ્રીનેયિવાય મગવાન દારિકામાં સમવસ્યાં. તેમને
માયા ૧૬૫—પૂજા । દસારનેયકા । દસારનેતા । ૫૫ ।

વાંદવાને માટે શ્રીકૃષ્ણ પરિવાર સહિત આવ્યા. તેને મનમાં એવી ઇચ્છા થઈ કે ‘આજે હું આ અઢાર હજાર સાધુઓમાંના દરેકને દ્વાદશાવર્ત વંદનથી વાંદું.’ એ પ્રમાણે વિચારે પોતાનાં ચક્ત્ર વીરા સાલ્લવીની સાથે સર્વ સાધુઓને ઉપર પ્રમાણે વંદન કરવાંથી અમાતુર થયેલા કૃષ્ણ, મગવાન પાસે આવી વોલ્યા કે ‘હે મગવન ! આજ હું અઢાર હજાર સાંધુઓને વાંદવાથી અતિ અમિત થયો છું. મેં આજ સુધીમાં જનસે ને સાંઠ યુદ્ધો કર્યા તેમાં કોઈ ઘસંત હું આટલો અમિત થયો નહોતો.’ તે વસંતે મગવાને કહ્યું કે ‘હે મહાનુભાવ ! જેમ વંદન કરવાથી તું ઘણો અમિત થયો છે તેમ તેં લામ પળ ઘણો મેલ્યો છે. કારણકે વંદનદાનથી તેં સાધક સમક્ષિત મેલવ્યું છે અને તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું છે. ઘણી સંગ્રામ કરીને સાતમી નરકભૂમિને યોગ્ય જે કર્મ વાંધ્યું હતું તેને સ્વપાવીને ત્રીજી નરકભૂમિ યોગ્ય રહેવા દીધું છે. પટલો લામ તને થયો છે.’ તે માંઝીને કૃષ્ણે કહ્યું કે ‘ફરીથી અઢાર હજાર યુનિને વાંદીને ત્રીજી નરકભૂમિ યોગ્ય કર્મ પળ સ્વપાવી દઉં.’ ત્યારે મગવાને કહ્યું કે ‘હે કૃષ્ણ ! હવે તવો ભાવ આવે નહિ, કારણકે હવે તમે લોમમાં પ્રવેશ કરેલો છે.’ કૃષ્ણે ફરીથી પૂછ્યું કે ‘મને જ્યારે આટલી વધો લામ થયો છે ?’ ત્યારે મારા અનુયાયી વીરા સાલ્લવીને કેટલો લામ થયો છે ?’ મગવાને કહ્યું કે ‘એને તો માત્ર કાયકેશ થયો છે, કારણકે તેને તો માત્ર તારી અનુ-હતિથીજ વંદન કર્યું છે, તેથી માત્ર વિના કાંઈ ફલ મળતું નથી.’ આ પ્રમાણે ત્રીજા-ઓઈ સાધુઓની પૂજામક્તિ વિગેરે ભાવપૂર્વક કરવી.

અજિગંમણ વંદણ નમંસણેણ, પહિપુચ્છણેણ સાહૂણં ।

ચિરસંચિંયંપિ કમ્મં, સ્વણેણ વિરલ્લંતણ મુવેંહ ॥ ૧૬૬ ॥

અર્થ—“અજિગમન તે સન્નિવૃત્ત જનું, વંદન તે વંદના કરવી. નમંસણ કે. સામાન્યે નમસ્કાર કરવો, અને પહિપુચ્છણ તે શરીરના નિરાશાપ્રપણા વિગેરેની પૃચ્છા કરવી, સાધુને પ્રદર્શાવનાં કરવાથી ચિરસંચિત કે. ઘણા કાલનું વહુમવનું ઉપાર્જન કરેલું કર્મ પળ સમમાત્રમાં-પોતા કાલમાં વિરલપણાને પામે છે અર્થાત્ પાપકર્મનો સ્થાય થાય છે.” ૧૬૬.

કેંહ સુસીલોં સુહમાંહ સજ્જણા, ગુરુજણેસ્સવિ સુસીસા ।

વિંહલં જંણંતિ સંઠં, જંહ સીસોં ચંરુહંસેસ ॥ ૧૬૭ ॥

અર્થ—“કોઈક સુશીલ કે. નિર્મલ સ્વભાવવાળા અને સુધર્મા કે. અતિશય ધર્મવાળા અને સજ્જન કે. સર્વની ઉપર મૈત્રીભાવવાળા પણ મુશિષ્યો, ગુરુજનની- પોતાના ગુરુની

पण अद्धाने विस्तीर्ण करेछे, अर्थात् आस्तिक्य क्लृप्तिवाली अद्धाने हट करेछे. कोनी-जेम ? चंद्रहा आचार्यना शिष्यनी जेम. चंद्रहा आचार्यनी अद्धाना तेना शिष्ये हट करी तेम.” १६७. अही चंद्रहा आचार्य ने तेना शिष्यनो संवंध जाणवो. ५१

चंद्रहाचार्य कथा.

महापुरी छेज्जयिनीमां अन्यदा चंद्रहाचार्य समवसर्यां. ते अत्यंत ईर्ष्याळुं अने क्रोधी हता, तेथी ते पोताळुं आसन शिष्योथी दूर राखता हता. एक दिवस एक नवो परंणेळो वर्णिकपुत्र पोताना मित्रोथी परिवृत थडने त्यां आव्यो अने तेणे सर्व साधु-ओने बांधा. पळी तेना बाळमित्रो हांसी करी के ‘हे स्वामिन् ! आने तमे शिष्य करो.’ त्यारे मुनिओ कहुं के ‘हे महानुभाव ! जो तेने दीक्षा ग्रहण करवानो मनोरथ होय तो पेला दूर बेटेळा अपमारा गुरुनी पासे जावो.’ तेथी ते बाळमित्रो वर्णिकपुत्र सहित गुरु पासे आव्या.त्यां पण गुरुने बांदिने तेओ हास्ययी बोल्या के ‘महाराज ! आने दीक्षा आपो.’ ते सांभळीने आचार्य मौन रखा. त्यारे बाळकोए फरीयी कहुं के ‘हे स्वामिन् ! आ नवा परणेळा अमारा मित्रने आप शिष्य करो.’ छतां पण गुरु तो मौन रखा. त्यारे तेओ बीजीवार पण तेज प्रमाणेकहुं, पंढळे चंद्रहाचार्यने क्रोध चढ्यो तेथी बलात्कारे ते नवा परणेळा बाळकने पकडी,वे पगनी बच्चे राखो तेना कैशनो छोब करी नांख्यो.ते जोडने बीजा सर्वे बाळको त्यांथी नासी गया.तेओ विचार करवा लाग्या के ‘अरे ! आ थुं थुं !’ ए प्रमाणे विलस्ता पढो तेओ जोवा पण उभा रखा नहि. पळी नवदीक्षित शिष्ये गुरुने कहुं के ‘हे भगवन् ! इवे आपणे अहींथी अन्य त्याने बाल्या जहए. कारणके मारां मातपिता तथा चतुर्पक्ष विंगेरें जो आ बात जाणवो तो तेओ अहीं आवी तमने मोटां उपद्रव करेथें.’ त्यांरे गुरु. कहुं के ‘हुं रात्रिए जवाने अशक्त-छुं.’ त्यारे ते नवदीक्षित शिष्य. गुरुने पोतानी खांघ उपर बेसादी के त्यांथी बाल्यो. अघारी रात्रिए बाळता तेना पग छंबी नीची शुमिपर पडवायी चंद्रहाचार्य क्रोधित.यह तेना मस्तक उपर दंडनो प्रहार करवा लाग्या.तेथी तेना माया-भांथी रुधिर नीकळ्युं अने षणी वेदना थवा लागी; पण तेना मनमां छेख मात्र पण क्रोध उत्पन्न थयो नहि. ते तो तेमां पोतानोज बांक माने छे अने विचार करे छे के ‘मने पापीने चिक्कार छे ! कारण के आ गुरु मारे कीवे कष्ट भोगवे छे. प्रथम तो गुरु-महाराज स्वाध्याय अने ध्यानमां स्थित थयैलां हता. तेनें में हुंटे रात्रिए बलाव्या, आ अपराधयी हुं कैसी रीते मुक्त थईछ ? आ प्रमाणे शुभ भावनाने भावतां शुभ ध्यानयी धातिकर्मनो क्षय करीने ते केवलज्ञान पाव्या. पळी तो सर्वत्र प्रकाश यवायी

તે સારી રીતે સરલતાથી ચાલવા લાગ્યા. ઇટલે ગુરુ પૂછ્યું કે 'હવે તું કેમ સારી રીતે ચાલે છે ! સંસારમાં દંડપ્રહાર એજ સારરૂપ જણાય છે દંડપ્રહારને લોધેજ તું માર્ગમાં સરલતાથી ચાલે છે.' ત્યારે શિષ્યે કહ્યું કે 'હું સરલ ગતિએ ચાલું છું તે આપનો મસાદ છે.' ઇટલે ગુરુ પૂછ્યું કે 'તને કાંઈ જ્ઞાન થયું છે ?' ત્યારે શિષ્યે કહ્યું કે 'હા, સ્વામિન્ ! મને કેવલજ્ઞાન થયું છે.' એવું શિષ્યેનું વાક્ય સાંભળી ગુરુને અત્યંત પશ્ચાત્તાપ થયો કે 'મેં અતિ વિરુદ્ધ કર્મ કર્યું. કેવલીની આશાતના કરનાર એવા મને ધિકાર છે ! એના મસ્તકમાં મેં દંડપ્રહાર કરેલા છે, તો આ મારું પાતક કેવો રોતે નહીં થશે ?' એ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપ કરતાં ગુરુ, શિષ્યના સ્કંધ ઉપરથી ઉતરીને તેના પગમાં પડ્યા અને પોતાનો અપરાધ સ્થાવવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે વારંવાર પોતાનો અપરાધ સ્થાવતાં વિશુદ્ધ ધ્યાનથી તેમને પણ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. વંને જના કેવલીપણે છાંવા વસ્ત્ર ઘૂંધી વિહાર કરીને મોક્ષે ગયા. આ પ્રમાણે શુશિષ્ય ગુરુને પણ વિશેષ ધર્મ પમાડે છે, એવો આ કથાનો ઉપદેશ છે.

અંગારજીવવહ્નો, કૌંઠ કુગુરુ સુસીસપરિવારો ।

સુર્મિણે જડાહિં દિઠો, કોલો ગયકલહપરિકિન્નો ॥ ૧૬૭ ॥

અર્થ—“અંગારા (કોયલા) રૂપ જીવનો વધ કરનારો (અગ્નિમાં જીવ સંજ્ઞાને સ્થાપનારો) કૌંઠ કુગુરુ (કુવાસનાયુક્ત ગુરુ) શુશિષ્યોથી પરવરેલો તેને સ્વપ્નમાં મુનિઓએ હાથીનાં ત્રણાંઓથી પરવરેલો કોલ કેન્દ્ર શુકર છે; એવા સ્વરૂપે દીઠો.” ૧૬૮.

સૌ ઝગ્ગજવસમુદે, સયંવરમુવાંગઈ રાપઈ ।

કરહો વસ્ત્રવરજરિઓ, દિઠો પોરાણસીસેઈ ॥ ૧૬૯ ॥

અર્થ—“તે કુગુરુને સમ એવા મવસમુદ્રમાં (પરિભ્રમણ કરતાં) ખારથી ભરેલા ડંટપણે પૂર્વમવના શિષ્યો અને પ્રવાંતરમાં થયેલા રાજપુત્રો કે જેઓ સ્વયંવરમાં આવ્યા હતા તેમણે દીઠો; (ઇટલે તેઓએ મૂકાવ્યો).” ૧૬૯. એની વિશેષ ફકીફત કથાનકથી જાણવી.

અંગારમર્દકાચાર્ય કથા.

કૌંઠ એક વિજયસેન નામે સૂરિ હતા. તેમના શિષ્યોએ રાત્રિએ સ્વપ્નમાં પાંચસે હાથી-ઓથી પરિવ્રત થયેલો એક શુકર-જોયો. પ્રાતઃકાલમાં તેઓએ ગુરુની આગળ સ્વપ્નસ્વરૂપ

નાથા ૧૬૮-કુગુરુ ।

નાથા ૧૬૯-વસ્ત્રવરમારિઠ-મારેજ મત્તઃ ।

निवेदन कर्तुं स्वार्थे शुरुए विचारिने कहं के ' हे शिष्यो ! आगे कोइ अमल्य शुक पांचसे शिष्योधी परिहृत यह अर्ही आसो. ए प्रमाणे तमार्क स्वप्न स्थित थयो. ' एटछामां तो रुद्रदेव नामे आचार्य पांचसे शिष्योधी परिहृत थयेछा त्वां आम्मा. पूर्वस्थित साधुओए तेमहुं आतिथ्य कर्तुं, पछो जीजे शिवसे अमल्य शुक्ली परीक्षा करवाने माटे दाजु बरवा जवाना / रिश्राव भरवाना) स्थानके (रस्तामां) विजय-से न स्वरिण पोताना शिष्यो पासे ते रुद्रदेव स्वरि न जाणे एवी इति कायछा पय-राख्या, राक्षि ते अमल्य शुक्ला शिष्यो लघुशंका करवाने माटे बठ्या तो तेमने पने कीयछा दबाया, तेथी रुद्ध यतां तेओ 'आ कोयछा छे' एहुं नहि जानवायी पश्चात्ताप करवा छाग्या के ' अरे ! अंधकारमां अमे अज्ञानतां कोइ जीबने चांपी नांछ्या ' ए प्रमाणे कही पुनः पुनः शिष्या शुकृत देवा छाग्या; अने पछी संथारामां जइने सुद-गया. एवामां रुद्रदेवाचार्य पोते लघुशंका करवाने बठ्या, तेना चरणयी पण कोयछा दबाया. एटछे तेनो रुद्ध सांभली बघारे बघारे चांपवा छाग्या अने झुलेथी, बोल्या के 'आ अईतना जीबो दबायायी पोकार करे छे.' एहुं बचन विजयसेन स्वरिण सार्ज-ल्युं, तेथी तेजे मातःकाळे रुद्रदेवना शिष्योने कहां के ' आ तमारा शुक अमल्य छे, माटे तमारे सेने छोडी देवा छोइए.' ते सांभलीने तेओए रुद्रदेवने गच्छनी बहार कर्षी. पछी ते पांचसे शिष्यो निरतिचार संयम पाळी माते समाधिथी मृत्यु पापीने देवपणे उत्पन्न थया.

स्वाधो च्यवने तेओ वसंतपुर नगरमां दिछीप राजाने घेर पांचसे पुत्रो बया. अनुक्रमे तेओ युवावस्था पाग्या. एक वखत ते पांचसे राजपुत्रो गजपुर नगरमां कनकध्वज राजानी पुत्रीना स्वयंवरमां गया हता. ते वखते अंगारमर्दकाचार्यनो (रुद्रदेवनो) जीव संसारमां परिभ्रमण करतां छंटपणे उत्पन्न थयो हतो, ते पण त्यां आव्यो हतो. भारना आरोपण वखते अति तीव्र शब्द करता ते छंट अस्थित भारथी आक्रांत थयेछो होवायी मोटा बराढा पाडे छे. आणे पूर्व भवमां शुं अशुभ कर्म कर्तुं हसो ? आ प्रमाणे बारंबार चिंतवन करतां ते पांचसे राजपुत्रोने जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न थयुं. तेथी तेओए पोताना पूर्व भवहुं स्वरूप जोयुं, जेयो तेओ बोल्या के ' अरे ! आ अपारो पूर्व भवनेो अमल्य शुक छंटपणे उत्पन्न थयोछे. कर्मनी गति विविध छे. कारणके आणे पूर्व भवमां ज्ञान मेळव्युं हहुं, पण अद्वा विनाहुं ते निष्फल थयुं. तेथी ते आधी अवस्थाने प्राप्त थयेछो छे, अने हजु ते अनंता जन्ममरण करछे.' ए प्रमाणे कही ते छंटने तेना बणी पासेथी छोडाब्यो.

पछी ते पांचसे राजपुत्रो विचारवा छाग्या के 'आ संसार अनित्य छे. किंपाकना

‘ફલ જેવા અને ચિરપરિચિત પ્રજા મોગથી સર્થ. હસ્તીના કર્ણ જેવી ચંપલ આ રાજ્ય-
દર્શનને શ્રિકાર છે !’ આ પ્રમાણે વૈરાગ્યપરાયણ શ્રદ્ધે તેઓએ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું.
માત્ર સર્વે સદ્ગતિના માનન થયા.

આ પ્રમાણે મુશિષ્યો અન્ય મમમાં પણ ઉપકારી થાય છે. એવા આ સ્થાને અપદેશ છે.

સંસારવંચના નવિ ગણંતિ, સંસારસૂચ્યસ જીવા ।

સુમિણગણવિ કેદં બુદ્ધંતિ પુષ્પચૂલાવા ॥ ૧૭૦ ॥

અર્થ—“ સંસારને વિષે આસક્ત શૂકર-શુંદ જેવા જીવો સંસારની વંચનાને ગણતા
નથી (વિષયાસક્ત જીવો વિષયને જ સારભૂત ગણે છે); અને કેટલાક (છપુકર્મી
જીવો) સ્વપ્ન મધ્યે દેહવા માગ્રથી પણ પુષ્પચૂલાની જેમ પ્રતિવેશ પામે છે. ” ૧૭૦.
જેમ પુષ્પચૂલા નામે રાખી સ્વપ્નમાં નરકાદિ સ્વરૂપને જોઈને પ્રતિવેશ પામી, એવા પણ
કેટલાક જીવો હોય છે. ૫૨

પુષ્પચૂલાની કથા.

પુષ્પમદ્ર નામના નગરમાં પુષ્પકેતુ નામે રાજા હતો. તેને પુષ્પવતી નામે
પ્રદુશાળી હતી. એક દિવસ તેણે એ વાઙ્કો (પુત્રપુત્રી રૂપ યુગ્મ) ને જન્મ આપ્યો.
તેમાં પુત્રનું નામ પુષ્પચૂલ પાડયું અને પુત્રીનું નામ પુષ્પચૂલા પાડયું. અનુક્રમે તે બંને
જોડવાનવસ્થા પામ્યા અને સર્વ વઢાઈ કુશલ થયા. તેઓને પરસ્પર અતિ સ્નેહ વંધાયો,
તેથી એક બીજા વિના તેઓ એક ક્ષણ પણ રહી શકતા નહોતા. તે જોઈને એકદા તેના
પિતાએ વિચાર કર્યો કે ‘આ સાથે જન્મેલા પુત્રપુત્રી પરસ્પર અત્યંત સ્નેહવાળા છે; તેથી
જો તેમાંથી પુત્રીને બીજે પરણાવીશ તો તેમના સ્નેહનો યંગ થશે; માટે એ બંનેનો જ પરસ્પર
છત્રસંબંધ થાય તો તેમનો વિયોગ ન થાય.’ એ પ્રમાણે ચિંતી નાગરિક છેાકોને ત્રોટા-
વીને રાજાએ પૂછયું કે ‘અંતઃપુરમાં ઉત્પન્ન થયેલા રત્નને સ્વેચ્છાથી જોડવાને કોણ
સમર્થ છે તે કહે.’ તે સાંભળીને તેનો આશય નહિ જાણનારા મહાન પુરુષોએ કહ્યું કે
‘હે રાજન્ ! સંસારમાં જેને રત્ન ઉત્પન્ન થાય છે તેને અન્યની સાથે જોડવાને રાજા સમર્થ
થાય છે, તો અંતઃપુરમાં ઉત્પન્ન થયેલાં રત્નને જોડવાને રાજા સમર્થ થાય. તેમાં તો શું
કહેવું !’ એ પ્રમાણે જલ્લવડે તેઓની અનુજ્ઞા મેળવીને અંતઃપુરની સ્ત્રીઓએ અટકાવ્યા
છતાં પણ રાજાએ તેને માથે બેસનો છત્રસંબંધ કર્યો. એ કાર્ય ઘણું અસમંજસ (અપોહ્ય)
થયેલું જોઈ તેની માતા પુષ્પવતી વૈરાગ્યપરાયણ થઈને દ્રોષા ગ્રહણ કરી પછી તે તપ તપો

કાઠ કરીને દેવરણી હતપક્ષ થઈ પુણ્યવૈત્ત રાજા પળ અનુક્રમે પરલોકમાં ગયો. પછી પુણ્યચૂલે કુમાર રાજા થયો. તેણે પોતાની પરણેલી વેન પુણ્યચૂલાને પટ્ટરાણી કરી અને તેની સાથે વિષયસુલ્લ મોગવતી સતો ઘણો કાઠ વ્યર્તિત કર્યો.

એક સમયે તેમની માતાનો જીવ જે દેવ થયો છે તેણે અવધિજ્ઞાનથી જોયું, પછી તેને પૂર્વ મેઘના પુત્રપુત્રી સપર પ્રીતિ હતપક્ષ થવાથી તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે 'આ મારા પૂર્વ મેઘના પુત્ર અને પુત્રી આવા પ્રકારનું પાપકર્મ કરી નરકમાં જશે, તેથી હું તેમને પ્રતિબોધ કર્યાં છું.' એમ વિચારી તેણે પોતાની પુત્રી પુણ્યચૂલાને રાત્રિએ સ્વપ્નમાં અંદર નરકનાં દુઃસ્થો દેવાદર્યાં તે જોઈને તે મયમીત થઈ ગઈ. સવારમાં તેણે રાજાની આગળ સ્વપ્નની ફકીર કહી. રાજાએ પણ નરકનું સ્વરૂપ પૂછવાને માટે અન્યદર્શની યોગિઓ વિગેરેને બોલાવ્યા અને નરકનું સ્વરૂપ પૂછ્યું ત્યારે તેઓએ જણાવ્યું કે 'હે રાજા ! શોક, વિયોગ, રોગ અને મોગમાં પરાધીનતા વિગેરે નરકનાં દુઃસ્થો જાણવાં ત્યારે પુણ્યચૂલા રાણીએ કહ્યું કે 'મેં જે દુઃસ્થો રાજા સ્વપ્નમાં જોયાં છે તે તો મિલ છે. પછી અર્ણિકાપુત્ર આચાર્યને બોલાવીને રાજાએ પૂછ્યું કે 'હે સ્વામિન ! નરકનાં દુઃસ્થો કેવાં હોય છે ?' તેના ઉત્તરમાં આચાર્યે રાણીએ જેવાં નરકનાં દુઃસ્થો સ્વપ્નમાં જોયાં હતાં તેવાં જ કહી વતાવ્યાં. તે સાંભળીને આશ્ચર્ય પામેલી રાણીએ પૂછ્યું કે 'હે સ્વામી ! આપે પણ શું શું સ્વપ્ન જોયું છે ? કે જેથી મેં સ્વપ્નમાં જેવાં નરકનાં દુઃસ્થો જોયાં હતાં તેવાં આપે કહ્યાં.' આચાર્યે કહ્યું કે 'અમે સ્વપ્નમાં તો જોયાં નથી, પણ આમ મના વચનથી તે જાણીએ છીએ.' પછી રાણીએ પૂછ્યું કે 'કયા કમથી એવાં દુઃસ્થો પ્રાપ્ત થાય છે ?' શુરૂપે કહ્યું કે 'પાંચ આશ્રવના સેવનથી અને કામ ક્રોધ વિગેરે પાપોષરણથી પ્રાણીઓને નરકનાં દુઃસ્થો પ્રાપ્ત થાય છે.' इत्यादि કહીને શુરૂ પોતાને સ્થાનકે ગયા. ફરીથી થીજે દિવસે પુણ્યચૂલાની માતાનો જીવ જે દેવ હતો તેણે રાણીને સ્વપ્નમાં દેવતાઓનાં મુલ વતાવ્યાં પ્રાતઃકાળે રાણીએ તે સ્વપ્નની ફકીર રાજાને કહી. તેથી રાજાએ અન્ય દર્શનીઓને બોલાવીને પૂછ્યું કે 'સ્વર્ગનાં મુલ કેવાં હોય છે ?' તેઓએ કહ્યું કે 'હે રાજા ! ઉચ્ચ પ્રકારનાં મોજન, શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રપરિધાન, મિયજનસંયોગ, ઉચ્ચ અંગનાંઓ સાથે વિલાસ इत्यादि સ્વર્ગનાં મુલો છે.' ત્યારે રાણીએ કહ્યું કે 'જે સ્વર્ગનાં મુલો મેં સ્વપ્નમાં જોયાં છે તેમની સાથે સરસાવતાં તમે કહેલાં મુલો અસંભવ્યતેમ મારે પણ આવી શકતાં નથી.' પછી અર્ણિકાપુત્ર આચાર્યને બોલાવીને સ્વર્ગ મુલનું સ્વરૂપ પૂછ્યું. તેણે રાણીએ સ્વપ્નમાં જોયેલાં મુલો જેવાં જ સ્વર્ગનાં મુલો કહી વતાવ્યાં. રાણીએ પૂછ્યું કે 'એવાં મુલો કેવાં રીતે મેલવાય ?' શુરૂપે કહ્યું કે 'યતિધર્મ પાલનથી મેલવી શકાય.' પછી વર્મનું સર્વ સ્વરૂપ જાણવાંથી પુણ્યચૂલાને વૈરાગ્ય

उत्तम यथो, तेथी तेणे चारित्र्य ग्रहण करवाने माटे पत्तिनी आझा मागी. त्यारे राजाए-
कहूँ के 'तुं मने अतिमिय छे. माराथी तारो वियोग सहन थइ सकसो नहि, तेथी
हुं तने दीक्षा ग्रहण करवानी आझा चेवा रीते आर्या कहूँ ?' राणीए घणा उपदेश-
बदे राजाने जाळयो, त्यारे राजाए कहूँ के 'जो दीक्षा ग्रहण करी अहेंज रहे अने
माझा घरनी भिक्षा छे तो हुं तने दीक्षा ग्रहण करवानी आझा आपुं.' राणीए, ए
बाबत कबुल करी अने अर्णिकापुत्र आचार्य णारे दीक्षा लीधी. पछी ते त्यांज रहींने
राजाने घेरथी दररोज शुद्ध भिक्षा छेछे अने शुद्ध चारित्र्यधर्म पाळेछे.

एक दिवस अर्णिकापुत्र आचार्ये बार वरंचे दरबार पदवाहं ज्ञानवदे जाणी सर्व
पत्तिनीने हृदी हृदी हितावर्गों गोवली हीछा बने रोने नहि चाली सकयली त्यांज
रक्षा पुरवला सर्वाही दररोज करने आहार लार्हा आरेछे अने तेम्नी पितानी माफक
रेवा करेछे. ए इराजे इतिहस इरकसि पराएष वरेत! इत्यल्लाने शुभ ध्यानना योग्यी
वेदहजाम एरक रहतेरण ते करने आहार दिनेरे लार्हाने आपेछे. एक वखत मेघ
बसतो इतो, छनं एण पुरवला भिक्षा लहने आर्वा. तेने शूरए कहूँ के 'हे वस्ते !
तुं आ थुं वरेछे ? एव तो हुं एवस्थानवाली ह. बाजु ह सर्वाहीने आपेछे आहार
ग्रहण करेछ. पछी वरकाट करेछे कर्ता एव हुं आहार लार्हाने इने आपेछे, ते थुं उचित
करेछे ?' त्यारे पुरवलाए कहूँ के 'हे वरकाट ! आ रेछ अचित छे.' शूरए कहूँ के 'ते
तो वेदही होय तेज जाणे. त्यारे पुरवलाए करुं के 'स्वामिन ! आपनी कृपायी ते ज्ञान
मने पण छे.' ते सांभळीने आचार्य पञ्चाक्षर करवा लाग्वा के 'अरे ! मने विकार छे
के मं घेवलीनी आजातना करी.' आ प्रमाणे सेट वराने रेणे मिथ्याहुएत दीधी. पछी
साध्वीए कहूँ के 'हे स्वामिन ! तये जामाटे स्विक्र थाओ छो ? तये पण गंगा नदी
उत्तरतां वेवळज्ञान पामो मोक्षे जशो.' ते सांभळीने शुरु गंगाने कांठे आवी नावनी अंदर
वेठा, तेठळामां पूर्वभवना वरी कोइ देवे आनीने जे बाजुए शुरु बेठेला छे ते भागने जळमां
हुबाववा मांडयो त्यारे शुरु नावना मध्य भागमां वेठा, एठछे आली नाव जुडवा लागी.
ते जोइ अनार्य लोकोए जाण्थुं के 'अरे ! आ यतिने लीधे मघळाओनुं मरण यशे.' ए
प्रमाणे चिंतवी तेओए मळी आचार्यने उपाहीने जळना अंदर नांखी दीधा. ते समये पेला
देवे आनीने तेनी नीचे त्रिशूल धारण कयुं अने ते बडे अर्णिकापुत्र आचार्यने
ते वखते पोताना शरीरमांथी नाकळता लधिरने जोइ आचार्य
कायना के 'अरेरे ! आ माग कधिरयो जळना जीवोनी
अनित्य भावना भावतां धातिकर्मनो सय यवाथी'

દેવોષ આવીને તેનો મહિમા કર્યો. તેથી લોકોષ જાણ્યું કે 'જે ગંગામાં પ્રયાગ
મોક્ષે જાયછે.' પછી તે સ્થાને પ્રયાગ નામના તીર્થની લોકોષ સ્થાપના કરી.

જો અવિકલ્લં તવસંજમં ચ, સાહુ કરિજ્ઞા પચ્છાવિ ।

અન્નિયસુયવ્વ સો નિયગ્ગ-મદ્દસચ્ચિરેણ સાદ્દેહ ॥ ૧૭૧ ॥

અર્થ-“જે સાધુ અવિકલ્લ કે. સંપૂર્ણ પવું તપ (વાર પ્રકારનો) અને સંયમ
(સર્વ જીવરક્ષા રૂપ સત્તર પ્રકારનું) પશ્ચાત્ પડછે દુદ્ધાવસ્થામાં પળ કરેછે-સાધેછે તે
(દુદ્ધાવસ્થામાં ધર્મ કરનાર) અર્ણિકાપુત્ર આનાર્થની જેમ પોતાના અર્થને પડછે પર-
લોકના સાધનને અધિર કે. થોડા કાલમાં પળ સાધેછે.” ૧૭૧. અર્થાત્ જે યૌવના-
વસ્થામાં વિષયાસક્ત હોય છતાં અંતકાલમાં પળ ધર્મ કરેછે તે આત્માનું હિત સાધી
શકેછે. અહીં ઉપરની કથામાં કહેતાં અવિશિષ્ટ રહેલો અર્ણિકાપુત્રનો પ્રયત્નનો સંવંધ
જાણી લેવો. ૫૪.

અર્ણિકાપુત્ર સંવંધ.

ઉત્તરમથુરા નગરીમાં કોઈ વ્યાપારીના કામદેવ અને દેવદત્ત નામના બે પુત્રો
રહેતા હતા. તે બંનેને પરસ્પર અતિ માદ મિત્રતા હતી. તેઓ એકદા પોતાનાં મોવા-
પિતાની આજ્ઞા લઈને વ્યાપારાર્થે દક્ષિણમથુરાપ ગયા. ત્યાં તેમને જયસિંહ નામના એક
વણિકપુત્ર સાથે મૈત્રી થઈ. જયસિંહને અર્ણિકા નામે વેન હતી. તે વળી રૂપવતી હતી.
એક દિવસ જયસિંહે પોતાની વેન અર્ણિકાને કહ્યું કે ‘આજ સરસ રસોડ બનાવ, કાર-
ણકે મારા બે મિત્ર કામદેવ ને દેવદત્ત આપણે ત્યાં ભોજન કરવાના છે. તેથી અર્ણિ-
કાએ ઉત્તમ રસોડ બનાવી. પછી ભોજનસમયે ત્રણે મિત્રો એક પાત્રમાં એકાં જમવા
બેઠા. અર્ણિકાએ ભોજન પીરસ્યું. પછી તે અર્ણિકા તેમનો પાસે લમી રહીને પોતાના
બલ્લના છેદાથી કાચુ નાસવા લાગી. તે બસતે તેના હાથના કંકળનો રણત્કાર, તેનાં
સ્તન, ઉદર ને કટિપ્રદેશ તથા નેત્ર ને વદનનો ચિલાસ જોઈને દેવદત્ત અત્યંત કામા-
તુર થયો. તેમજ ધીના પાત્રની અંદર પ્રતિવિંચિત થયેલું તેનું રૂપ જોઈને તે અતિ કામ-
રાગથી પરવશ બની ગયો. તેને ભોજન વિષરૂપ થયું, તેથી તેણે કંઈ પણ સ્વાદું નહિ
અને મંદુલો લઈ ગયો.

ધીજે દિવસે તેણે પોતાનો અભિપ્રાય કામદેવની મારફત જયસિંહને જણાવ્યો.
ત્યારે જયસિંહે કહ્યું કે “હે મિત્ર ! મારી આ વેન મને અતિમિષ છે અને તમે તો પરદેશી
છો, તેથી તેનો વિયોગ મારાથી કેવી રીતે સહન થઈ શકે ? માટે જે કોઈ આ અર્ણિકાનું

ગાથા ૧૭૧-તવસંજમં । અન્નિયસુયવ્વ । નિયમમદ્દુ- નિજકં અર્થે ।

સત્સંગ થયેજ કરીને મારા ઘરમાંજ વાસ કરશે તેને હું મારી વેન. પરણાવવાનો હું તેમ કહું તો જો દેવદત્ત એક પુત્રની સ્તુતિ થતાં સુધી પણ અન્ન નિવાસ કરે તો હું અર્ણિકાને હું તેની સાથે પરણાવું.” દેવદત્તે એ સઘળું કહ્યું અને અર્ણિકાને પરણ્યો. પછી તેની સાથે મનવાંછિત વિષયમુલ્ત ભોગવતા તેણે ત્યાં ઘણો કાલ વ્યતીત કર્યો. તેવામાં અર્ણિકા ગર્ભવતી થઈ.

અન્યદા સત્તરમથુરાથી દેવદત્તના પિતાનો પત્ર આવ્યો, તેમાં લખ્યું હતું કે ‘હે પુત્ર ! તને દેશાંતરમાં ગયાને ઘણો કાલ થયો છે, તેથી હવે તારે અહીં સત્તર આવવું, વિલંબ કરવો નહિ? એ પ્રમાણે પિતાનો પત્ર વારંવાર વાંચીને મુલ્તથી, બોલી-ન શ્વકાચ થવાં પિતાપરના પ્રેમભાવને પ્રાપ્ત થયેલો દેવદત્ત મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘મને ધિકાર હો કે હું વિષયામિલાષને લોધે વચનથી વઘાઈ ગયો અને દુઃખવસ્થામાં માતાપિતાને તજીને અહીં રહ્યો. એ પ્રમાણે શ્વેદ કરતા પોતાના પતિને જોઈને અર્ણિકાએ પતિ પાસેથી પત્ર લઈ લીધો, અને તે વાંચીને તેણે અંદરની ત્રીના જાણી. પછી સસરાને મળવાને સત્કંઠિત થયેલી અર્ણિકાએ મહા આગ્રહ પૂર્વક માઈની આજ્ઞા મેલ્લી અને પોતાના ભત્રાં સાથે સાસરે જવા ચાલી; માર્ગમાં તેને પુત્રમસવ થયો. પછી દેવદત્તે કહ્યું કે ‘આ પુત્રનું નામ અર્ણિક (અર્ણિકાનો પુત્ર) પાડવું. પછી, માતાપિતા તેનું જે નામ પાડશે તે પ્રમાણ કરશું.’ અનુક્રમે તેઓ ચેર આવ્યા અને માતાપિતાના ચરણમાં પડ્યા. પિતાને ઘણો આનંદ થયો. તેણે પૂછ્યું કે ‘હે વત્સ ! આટલા વસ્ત્ર સુધી ત્યાં રહીને તે શું મેલ્લ્યું?’ ત્યારે દેવદત્તે અર્ણિકાથી જન્મેલો પોતાનો પુત્ર પિતાના શોભામાં મૂક્યો, અને પોતાની વહુ વત્રાવીને કહ્યું કે ‘આટલું મેલ્લીને હું આવ્યો છું.’ તે વસ્ત્રે પૌત્ર અને પુત્રવધૂને જોઈને માતાપિતા ઘણા ખુશી થયા અને પિતાએ પોતાના પૌત્રનું હચિત નામ પાડ્યું, પરંતુ અર્ણિકાપુત્ર એવું નામ વિશેષપણે લોકમાં પ્રસિદ્ધ થયું.

અનુક્રમે અર્ણિકાપુત્ર યુવાન થયો, પરંતુ વિષયમાં વિરક્ત હોવાથી વૈરાગ્યપરાયણ બનીને તેણે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તેણે આગમનું રહસ્ય જાણી, ઘણા જીવોને પ્રતિવ્રજ પ્રમાદી આચાર્યપદ મેલ્લ્યું પછી સાધુસમુદાયથી પરિવ્રજ થઈ વિહારકરતા, પુણ્યમદ્ર નગરે પધાર્યા. ત્યારપછી જે હકીકત વની તે ઉપર કહેલી પુણ્યચૂલાની કથાથી જાણી લેવી.

સુદ્ધિશ્ચો ન ચયઈ જોઈ ચયઈ જહાં દુઃસ્વિઓ તિ અલિયમિણં.

ચિત્તકળકમ્મોલિત્તો, ન ઇમો ન ઇમો, પરિચયઈ ॥. ૧૭૨ ॥

અર્થ—“જેમ દુઃસ્ત્રી માણસ વિષયભોગાદિકનો ત્યાગ કરે છે, તેમ સુસ્ત્રી માણસ ભોગાદિકનો ત્યાગ કરી શકતો નથી, એમ ઠોકો જે કહે છે તે અસત્ય છે, નિયત વ્રાત્ય નથી. કેમકે ચીકણાં કર્મથી ચપલિત થયેલો સુસ્ત્રી કે દુઃસ્ત્રી કોઈ પણ ભોગને તંજતો નથી. ૧૭૨.” જો કર્મની કષ્ટતા હોય તોજ ભોગને તંજી શકે છે, તે સિવાય કોઈ તંજી શકતો નથી, એમ સિદ્ધ થાય છે.

જહ ચયઃ ચક્રવર્તી, પવિત્થરં તત્તિયં મુહુત્તેણ ।

ન ચયઃ તદા અહસો, દુબુદ્ધીં સ્વપ્નરં દમશ્ચો ॥ ૧૭૩ ॥

અર્થ—“જેમ ચક્રવર્તી, એક ક્ષણનારમાં તેવી વિસ્તારવાળી રાજ્યલક્ષ્મીને તંજી દે છે, તેમ અન્ય (અપુણ્યવાળી) અને દુષ્ટ બુદ્ધિવાળો દ્રમક (મીઠાચી) માઠ કર્મથી અવલિપ્ત હોવાથી માત્ર એક સ્વપ્ન જે મિથ્યા માગવાનું પાત્ર તેને પણ તંજી શકતો નથી.” ૧૭૩

દેહો પિપીલિયાદિં, ચિલ્દાઈપુત્તસ્સ ચાલણીં ઠવં કચ્ચો ।

તાણુચ્ચો વિ મણપ્પસો, ન ચાલિચ્ચો તેણ તાણુવરિં ॥ ૧૭૪ ॥

અર્થ—“કીડીઓ પિપિલિયાદિના દેહને ચાલણીની જેવા છિદ્રવાળો કરી નાંખ્યો, તોપણ તેણ તે કીડીઓ પર થોડો પણ ધનમાં દ્રેષ કર્યો (આપ્યો) નહિ.” ૧૭૪

પાણચ્ચપ્પ વિ પાવં, પિપીલિયાપ્પ વિ જે નં હંતિ ।

તે કહં જઈ અપાવા, પાવાઈં કરંતિ અદ્ધસ્સ ॥ ૧૭૫ ॥

અર્થ—“જેઓ માણસો નાશ થાય તોપણ કીડીઓ જેવા જીવો પર પણ પાપ કર્મ કરવા ઇચ્છતા નથી, તે (તેવા) પાપરહિત મુનિઓ સ્ત્રીજા જીવો પર પાપકર્મ તો કર્યાંય ન કરે ! અર્થાત્ જીવાઓ પર તો પ્રતિકુલ આચરણ સર્વથા ન જ કરે.” ૧૭૫
કરીરને ચાલણી પ્રાય કરનાર કીડીઓને વિનાશ પણ જે ન ઇચ્છે તે અન્યનું અહિત તો કરેજ કેમ ? ૧. પ. તાત્પર્ય સમજવો.

જિણપહ્વઅપાંક્કિયાણં, પાણહરાણં પિ પહ્વરમાણણં ।

ન કરંતિ ય પાવાઈં, પાવસ્સ ફલં વિયાણંતા ॥ ૧૭૬ ॥

અર્થ—“વ્હી જે પાપનું ફલ (નરકાદિક છે એમ) જાણે છે એવા મુનિઓ જૈન માર્ગને નહીં જાણનારા (અધમ) ઠોકો કે જેઓ સત્તાદિકવડે મંદહાર કરીને માંગોને

માયા ૧૭૩-પવિત્થરં-પવિસ્તરાં વિસ્તરવર્તી રાજ્યલક્ષ્મી ।

માયા ૧૭૪-પિપીલિયાદિં । ચાલિણિચ્ચ । માયા-૧૭૫-પાવં । પિપીલિયાપ્પ

નાશ કરેછે, તેઓનાં પર પળ પાપકર્મો કરતા નથી.” અર્થાત્ તેઓના મરણેનું વિતરણ કરવા રૂપ પાપકર્મ આચરતા નથી, તેઓનો દ્રોહ કરતા નથી. ૧૭૬

વહમારણઅન્નરૂઆણદાણપરધણવિલોવણાર્થેણ ।

સવ્વજહન્નો ઉદઓ, દસગુણિઓ ઇક્કસિકયાણં ॥ ૧૭૭ ॥

અર્થ—“ એકવાર કરેલા એવા વધ (લાકડી વિગેરેથી મારવું) મારણ (પ્રાણનો નાશ કરવો), અભ્યાસ્યાન દાન (અછતા દોષનો આરોપ કરવો) અને પરધનનો વિલોપ કરવો એટલે ચોરી કરવી, આદિ શબ્દથી કોઈના મર્મ વોલવા, ઘુસવાત મગદ કરવી વિગેરે. આ સર્વે પાપકર્મોનો જઘન્યપણે હૃદય (ઓછામાં ઓછો હૃદય થાયતો) દક્ષગણો થાય છે. એટલે કે એકવાર મારેલો જીવ પોતાના મારનારને દશવાર મારનાર થાય છે [હણે છે]. આ સામાન્ય ફલ જાણવું” ૧૭૭.

તિવ્વયેરે ઉવઓસે, સયગુણિઓ સયસહસ્સકોડિયુણો ।

કોડાકોડિયુણો વા, હુલ્લા વિવાગો બહુતરો વા ॥ ૧૭૮ ॥

અર્થ—“ તીવ્રતર દ્વેષ છતે એટલે અતિ ક્રોધવડે વધાદિક કરવાથી સોગળો-વિપાક હૃદય આવે છે, તેથી પણ અધિક તીવ્રતર દ્વેષ છતે, સો હજાર એટલે લાલગણો વિપાક હૃદય આવે છે અથવા કરોડગણો હૃદય આવેછે; અને તેથી તીવ્રતમ અતિશય ક્રોધવડે-વધાદિક કરનારને કોટાકોટિ ગણો વિપાક હૃદય આવે છે, અથવા તેથી પણ અધિક વિપાક હૃદય આવે છે. એટલે કે જેવા કષાયવડે કર્મ બાંધું હોય તેવો વિપાક હૃદય આવે છે.” ૧૭૮.

કે ઇત્થ કરંતાલંબણં, ઇમં તિહુયણસ્સ અચ્છેરં ।

જહ નિયમાલ્લવિયંગી, મરુદેવી જગવર્ણ સિદ્ધા ॥ ૧૭૯ ॥

અર્થ—“ કેટલાએક પુરુષો આ [વધાદિક વિપાકરૂપ] અર્થને વિષે જન જગતને આશ્ચર્યકારક એવું આ આલંબન ગ્રહણ કરેછે કે જેમ તપ સયમાદિક નિયમોવડે જેનું અંગ ક્ષપિત થયું નથી, એટલે પૂર્વે જેને ધર્મ પ્રાપ્ત કર્યો નથી એવી મગવતી (પૂજ્ય) મરુદેવી માતા મોક્ષ પામ્યાછે, તેવી રીતે અમે પણ વધાદિકના વિપાકને અનુભવ્યા વિના

માથા ૧૭૭-વિલોવણાર્થેણ । માથા ૧૭૭-ઉપઓસે । હુલ્લુ ।

માથા ૧૭૮-કરંતિ આલંબણં । નિયમાદધિરક્ષાપિત અંગં યત્થાઃ સ્થા ।

तथा तपस्यमादिक दमिष्ठान कर्मा विना ज मोक्ष पायीलुं, एतुं अदलवन ग्रहण करे छे, परंतु ते ग्रहण करवा लायक नयो.” १७९.

मरुदेवी माताजी कथा.

ज्यारे श्रीकृष्णस्वामीए चारित्र्य ग्रहण कर्युं ज्यारे भरत राजा राज्यना अधिकारी थका. भरतने दररोज मरुदेवी माताजी उपास्य आपता हुता के. “हे वत्स ! तूं राज्य-सुखमां मोह पाग्यो छे, तेथी मारा पुत्र कृष्णजी तूं काह सारसंभाल छेतो नयो; हुं छोक्रेता इखरी एतुं सांभल छुं के ते मारी पुत्र एक वर्ष थयां अग्रजल विना भूल्यो तरियो अने बल्लविना एकाकी करप्यमां विचरे छे, तापादिक सहन करे छे अने बहु दुःख-ने अनुभव छे, माटे एकवार तूं मारा पुत्रने अहीं लाव, तेने हुं भोजन आपुं अने एकवार पुत्रुं सुख जोचं.” ते सांभलीने भरते कहल के “हे मांजी ! तमे शोक न करो, अमे सोए तपार्राज पुत्रो छीए.” माता बोल्या-“हे वत्स ! तूं कहे छे ते खरं, पण आज्ञफळनी इच्छावाळा माणसने आंभलीना पच्यी नी तंति थाय ? माटे ते कृष्ण पुत्र विना आ सर्व संसार मारे मन तो शुन्य छे.” आ ग्रमाणे दररोज उपास्य आपता तथा पुत्रना वि-योस्यी रुदन करता मरुदेवी माताना नेत्रमां पडल आख्यां. एवी रीते एक हजार वर्ष ध्यतीत थयां एटले श्रीकृष्णस्वामीने वेवळहान स्तप्य थयुं. ते बखते बोलत इन्द्रोए आबीने समयसरण रच्युं. बर्णपालके भरत राजाने तेनी वधामणी आपी. ते जाणीने भरत राजा मरुदेवी माता पासे आबी ते वृत्तांत कहीने बोल्या के-“हे माता ! तमे मने हमेशां उपास्य आपता हुता, के मारो पुत्र टाढ तहका बिगेरेनी पीढाने अनुभव छे अने एकलोज वनमां विचरे छे, तो आज मारी साथे तमे चालो एटले तमारा पुत्रने वैभव हुं तमने बतावुं.” ते वचन सांभलीने पुत्रदर्शन माटे अति उत्सुक थयेछो मरुदेवी माताने हस्तीना स्कंधपरवेसाडीने भरतराजा समयसरण तरफ चाल्या. समयसरण नजीक पहुँचतां देवदुर्गुमिनो शब्द सांभलीने मरुदेवी माताने हर्ष थयो अने देव तथा देवीओ-ना जय जय शब्दो सांभलीने तेमने रोमोद्गम थयो, नेत्रोमां अश्रु आख्यां. तेथी तरत ज तेमनां नेत्रपडल उघडी गयां, एटले समयसरणना त्रण प्राकार, अशोक वृक्ष तथा छत्र चामरादिक सर्व तेमने प्रत्यक्ष दीठुं. पछी उपमा रहित एवी प्रातिहार्यनी समृद्धि जोडने माता मनमां विचार करवा लाग्या के “अहो ! आ संसारने धिक्कार छे, अने मोहने पण धिक्कार छे. केर के हुं एम जाणती हती के मारो पुत्र एकलो वनमां भूल्यो तरियो भटकतो ह्यो, परंतु आ तो आटली वधी समृद्धि पाग्यो छे ते छतां पण तेणे मने कोइ बखत संदेशो सरखो पण मोकल्यो नहीं अने हुं तो तेनापरना

મોહને કીધે હમેશાં દુઃખી થઈ, તો કૃષિમ અને એકતરફી સ્નેહને વિકાર છે! જુવો કોણ અને માતા પણ કોણ? આ સર્વ દુનિયા સ્વાર્થનીજ સગી છે. વાસ્તવિક કોઈ કોઈને વહાણું થયી.” આ રીતે અનિત્ય ભાવનાને ભાવતાં ધાતિકર્મનો ક્ષય થવાથી કેવલજ્ઞાન પામી અંતર્મુહૂર્તમાજ મોક્ષપદને પામ્યા. ‘આ મરુદેવી માતા પ્રથમ સિદ્ધ થયા’ એમ કહીને દેવોએ તેમનો દેહ સીરસાગરમાં નાંખ્યો.

આ દૃષ્ટાંત લઈને કેટલાએક માંગસો એમ કહે છે કે—“તપ સંયમ વિગેરે અનુષ્ઠાન” કર્યાં વિનાં જેમ મરુદેવી માતા સિદ્ધિપદ પામ્યાં, તેમ અમે પણ મોક્ષ પામીશું.” એવું આલંબને ગ્રહણ કરે છે, પણ વિવેકી પુરુષોએ તેવું આલંબન ગ્રહણ કરવા હાંધક નથી.

કિંપિ કાંઈપિ કયાઈ, એગે લઙ્કીર્હિ કેહિવિ નિજેહિ.

પત્તેઅબુઝ્ઝલાન્ના, હર્વંતિ અચ્છેરયઙ્ઝૂયા ॥ ૧૭૦ ॥

અર્થ—“અર્થ કેટલાએક (મત્યેકબુદ્ધ) પુરુષો, કોઈક વસ્તુ, કોઈક વસ્તુ જોઈને કોઈક સ્થાનને વિષે, આવરણકારી કર્મના ક્ષયોપશ્ચય રૂપ લલ્લિવદે કરીને, કોઈક દુઃખ (વલ્લ) વિગેરે વસ્તુ જોવા રૂપ નિમિત્તવદે મત્યેકબુદ્ધપણે સમ્યક્ દર્શન ચારિત્રાદિકનો કામ પ્રાપ્ત કરે છે તે આશ્ચર્યમૂલક છે, એટલે તેવાં દૃષ્ટાંતો યોદાંકન હોય છે. માટે તેવું આલંબન પણ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી.” ૧૮૦

નિહિં સંપત્ત મહન્નો, પડિચ્છંતો જહ જાનો નિરુત્તપ્પો.

હહ નાસહ તહ પત્તેઅબુઝ્ઝલ્હિ પડિહ્તો ॥ ૧૭૧ ॥

અર્થ—“જેમ આ જગતમાં (નિધિને) ઇચ્છતો પણ તેને લેવા માટે (લલ્લિવિધાન રૂપ) જગમને નહીં કરતો એવો અધન્ય એટલે અપુણ્યશાલી માંગસ તે માત્ર થયેલા (રત્નસુવર્ણાદિકયો ભરેલા) નિધિને પણ નાશ પમાડે છે, તેમ મત્યેકબુદ્ધપણાની લક્ષ્મીને ધાંછતો એવો પુરુષ પણ તપ સંયમાદિક લલ્લિવિધાન નહીં કરવાથી મોક્ષ રૂપ નિધાનને નાશ પમાડે છે.” ૧૮૧

સોઝળ ગઈ સુઝમાલિયાણ, તહ સસગમસગજયણીણ.

તાવ ન વિસસોયવ્વં, સેયઢીધમ્મીઓ જાવ ॥ ૧૭૨ ॥

અર્થ—“તથા સસક અને મસક નામનાં બે માઈઓની વહેન સુઝમાલિકાની

માયા ૧૮૦—કહપિ. કહવ. અચ્છેરયઙ્ઝૂયા. કેહિવિનિમેહિ=કૈશિદપિ નિમિસૈ.

માયા ૧૮૧—પડિચ્છંતો. પડિહ્તો. નિરુત્તપ્પો નિરુપમ.

માયા ૧૮૨—સુઝમાલિયાણ. સેયઢિ ધમ્મીઓ.

મતિ-અવસ્થા સાંભળીને જ્યાંમુઘી કબિરમાંસથી રહિતપણાઈ કરીને જોના અસ્તિ (હા-
કર્તા) નેત દટછે હજ્જલ થયેલાં છે એવો ધાર્મિક (ધર્મસ્વભાવ) થાય ત્યાંમુઘી પણ
વિષયરાગાદિકનો વિશ્વાસ કરવો નહીં. અર્થાત્ કરીરમાં કબિર તથા માંસ યુક્ત થઈ
જાય અને હાલકાં નેત થાય તો પણ ધર્મવાન્ સાધુઈ વિષયાદિકનો વિશ્વાસ કરવો
નહીં.” ૧૮૨. અહીં મુકુમાલિકાની કથા જાણવી. ૫૬

મુકુમાલિકાની કથા.

વસંતપુર નગરમાં સિંહસેન રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને સિંહલા નામની રાણી
હતી. તે રાણીની કુશિથી હતપત્ર થયેલા સસક અને મસક નામના તેને બે પુત્રો હતા.
તે બન્ને હજાર હજાર યોદ્ધાઓનો પરાજય કરે તેવા બલવાન હતા. તે બન્નેને મુકુ-
માલિકા નામે અતિ રૂપવાન એક બહેન હતી. એકદા કોઈ આચાર્ય પાસે અનુપમ
રસલાલી અમૃત સરસી ધર્મવેશના સાંભળીને સસક અને મસકને ચારિત્ર પ્રદર્શન કર્યું.
તેઓ અનુક્રમે ગીતાર્થ શ્રુતિ થયા. દટછે તેમણે આવીને પોતાની બહેન મુકુમાલિકાને
મતિવેશ કર્યો, તેથી તેણે પણ ચારિત્ર પ્રદર્શન કર્યું. પછી તે સાધ્વીઓની સમીપે રહીને
છઠ્ઠ અઠ્ઠમ વિગેરે આત્મપના સહિત તપ કરતી સતી પોતાના સૌંદર્યના દર્પને દર્શન
કરવા લાગી;તોપણ તેના અનુપમ રૂપથી મોહ પાયેલા અનેક કામી પુરુષો ત્યાં આવીને
તેની સન્મુખ બેસી રહેતા હતા, અને તેની સાથે વિષયની અમિલાષા કરતા હતા. એક
જણ પણ તેના સંગને તેઓ મૂકતા નહીં. તે જાણીને બીજી સાધ્વીઓએ તેને ઉપાશ્ર-
યમાં જ રાખવા માંડી. તોપણ તેના રૂપથી મોહ પાયેલા કામી પુરુષો ઉપાશ્રયના
દ્વારે આવીને બેસી રહેવા લાગ્યા, અને તેના મુલને જોવાની લાલસાથી હન્યમની
જેમ મયવા લાગ્યા. તેઓ કટાલોને સાધ્વીઓએ જઈને આચાર્યને કહ્યું કે “હે સ્વામી !
આ મુકુમાલિકાના ચારિત્રનું રક્ષણ અમારાયો બનવું અશક્ય છે. કેમકે કામસેવાના
અર્થે ઘણા યુવાનો ઉપાશ્રયે આવીને ઉપદ્રવો કરે છે. તેઓને અમે શી રીતે નિવારી
શકીએ !’ તે સાંભળીને સુરિએ તે મુકુમાલિકાના માદ્ધો સસક મસકને બોલાવીને
કહ્યું કે-“ હે વત્સો ! તમે સાધ્વીને ઉપાશ્રયે જાઓ, અને તમારી બેનની રક્ષા કરો.
શ્રીલંકાનમાં તેને સહાય કરવાથી તમને મોટો લાભ છે.” આ પ્રમાણે શરૂનું શબ્દ
સાંભળીને તે બન્ને માદ્ધો ત્યાં જઈને બહેનની રક્ષા કરવા લાગ્યા. તેમાંથી એક જણ
નિરંતર ઉપાશ્રયને ચારણે બેસી રહે છે અને બીજો ગોચરી માટે જાય છે. એક વસ્ત
તો યુવાન કામી પુરુષોની સાથે તેમને યુદ્ધ થયું.તે જોઈને મુકુમાલિકાએ વિચાર્યું કે
‘મારા રૂપને ધિકાર છે ! ને હેથી મારા માદ્ધો મારે માટે સ્વાધ્યાય. ધ્યાન. અધ્યયન

વિગેરે મૂકીને ક્લેષ સહન કરે છે; તો હવે હું અનશન ગ્રહણ કરીને જે શરીરને માટે આ કામી પુરુષો તાપ પામે છે તે શરીરનો ત્યાગ કરું.” પરીતે વિચારીને તેણે અનશન ગ્રહણ કર્યું. તેથી માલતીના પુષ્પની જેમ તે થોડા દિવસમાં કરંદાઈ (સૂકાઈ) ગઈ, તેનું શરીર ક્ષીણ થયું, અને એકવાર તો આસનું રંધન ચલાવી તે મૂર્છા પામી. તે જોઈને તેના ભાઈઓ તેને મરેલી જાળી ગામ વહાર જઈ વનની શૂમિયાં પરફવી આવ્યા. પછી તે વનને ગામમાં આવ્યા. અહીં થોડી વારે અરણ્યના શીતલ વાદ્યથી મુકુમાલિકાને વેતના આવી. તેથી તે લખી ચડીને ઘોતરફ જોવા લાગી. તેવામાં ત્યાં કોઈ સાર્યવાહ આવ્યો. તેના સેવકો જલ અને કાષ્ઠ છેવા માટે વનમાં ખમતા હતા. તેમણે તેનું વનદેવતા સમાન સ્વરૂપ જોઈને તેને જઈ જઈ સાર્યવાહને સોંપી. તે સાર્યવાહે પણ તેને તૈલમર્દનાદિ કરાવીને સજ્જ કરી. અને પથ્ય ભોજનાદિક કરાવીને પાછી નવાં યૌવનવાલી કરી. પછી તેના રૂપથી મોહ પામેલા સાર્યવાહે તેને કહ્યું કે “હે છંદરી ! આ તારું શરીર પુરુષના મોગવા દિના જોખતું નથી. જો વદાચ વિષયસુખના સ્વાદમાં તને વિમુક્તપણું હોય, તો તારું આખું અનુપમ સ્વરૂપ વિધિષ જા માટે કર્યું ? હે કમલ-સમાન નેત્રવાલો ! તને જોયા પછી મને વીજી સ્ત્રી રુચી નથી. જેમ કલ્પવૃક્ષીની ઘાંઠાવાળો ખમર વીજી વૃક્ષીનો મનોરથ કરતો નથી, તેમ તારા રૂપથી જેનું મન મોહ પામેલું છે એવા મને વીજી સ્ત્રી ગમતી નથી. માટે મારાપર કૃપા કર અને કામદેવ-રૂપી સમુદ્રમાં ડૂબી ગયેલો જે હું તેનો ઉદ્ધાર કર.” આ પ્રમાણેનાં સાર્યવાહનાં વચનો સાંભળીને મુકુમાલિકાએ વિચાર્યું કે “આ સંસારમાં કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે. વિષાતાનો વિલાસની સંભાવના થઈ શકતી નથી. કહ્યું છે કે-

અઘટિતઘટિતાનિ ઘટયતિ, સુઘટિતઘટિતાનિ જર્જરીક્રુરંતે ।

વિધિરેવ તાનિ ઘટયતિ, યાનિ પુમાન્નૈવ ચિન્તયતિ ॥ ૧ ॥

“ વિધિજ (વિષાતાજ) અયોગ્ય સંયોગવાળા પદાર્થોને એકત્ર કરે છે, અને સારી રીતે યોગ્યતાથી સંયોગ પામેલાને જર્જરિત (જૂદા) કરે છે. પુરુષ જેને મનમાં પણ કોઈ વસ્તુ ચિંતવતો નથી તેને તે વિધિજ સંયોગી કરી દે છે. ”

આ પ્રમાણે જો વિષાતાનોજ વિલાસ ન હોય તો મારા ભાઈઓ મને મરેલી ધારી ને જા માટે વનમાં મૂકી દે ? અને આ સાર્યવાહનો સંબંધ પણ શી રીતે થાય ? તેથી હું ઘાંઠું કે હજુ મારે કાંઈક પણ મોગકર્મ મોગવણું બાકો રહ્યું છે. વળી આ સાર્યવાહ પણ મારો મોટો હપકારી છે, તેથી મારા સંગમ માટેનો તેનો અભિલાષ હું પૂર્ણ કરું.”

અમ. વિચારીને મુકુમાલિકા સાર્થવાહના ચરણમાં પડીને હાથ જોડી વોલી કે “હે સ્વામી આ મારી દેહલતા તમારે આશીન છે, માટે આ સ્તનરૂપી વે શુદ્ધને પ્રદાન કરો, અને તમારો મનોરથ પૂર્ણ કરો.” તે સાંભળીને હર્ષિત થયેલો સાર્થવાહ તેને પોતાના નગરમાં છડી ગયો, અને ત્યાં તેની સાથે નિઃશંકપણે વિષયમુલક અનુભવતાં તેનો ઘણો કાલ વ્યતીત થયો.

આ અવસરે વિહાર કરતા કરતા સસક અને મસક મુનિ તેજ નગરમાં આવ્યા. આહાર લેવા માટે તેમણે નગરમાં પ્રવેશ કર્યો; પરંતુ પરતાં પરતાં કર્મયોગે તેમણે મુકુમાલિકાને જોઈને ધર્મલાભ આપ્યો. તેમણે જોઈને મુકુમાલિકાએ તો પોતાના માથાને ઓઢાવ્યા, પણ માથાએ તેને વરાવર ઓઢાવો નહીં. તેથી તેઓ તેના સાંઘે જોવા લાગ્યા. પછી મુકુમાલિકાએ પૂછ્યું કે “હે મુનિરાજ ! તમે મારી સન્મુલ જોઈને કેમ લગા છો ?” તેઓ વોલીને કે “તારા લેલી અમારે એક વેન પહેલાં હતી.” તે સાંભળીને નેત્રોમાંથી અશ્રુપાત કરતી મુકુમાલિકાએ પૂર્વજીવનમાં થયેલાં માથાને કહ્યું. પછી તે માથાએ સાર્થવાહને પ્રતિવેદ્ય પમાડીને તેને શુદ્ધવાસથી છોડાવી ફરી દીક્ષા આપી. તે શુદ્ધ [નિરતિચાર] ચારિત્ર્ય આરાધન કરી અંતે શુદ્ધ આલોચના પૂર્વક મુક્તિ પામીને સ્વર્ગ ગઈ.

આ મુકુમાલિકાની કથા સાંભળીને ધર્મવાન પુરુષે વિષયોના વિશ્વાસ કરવા નહીં; અને ‘હું જરાવસ્થાથી જીર્ણ થયો છું, માટે હવે મને વિષયો શું કરવાના છે ?’ એમ કદી પણ વિચારું નહીં.

અરકરેહતુરયવસહા,મત્તગેયંદા વિ નાર્મ દૈમ્મંતિ ।

ઈક્કો નવરિ નં દમ્મંદ, નિરંકુસો રૂપ્પણો અપ્પા ॥ ૧૮૩ ॥

અર્થ—“ગણેઠા, લંટ, અન્ન, વૃષમ (વલ્લદ) અને મદોન્મત્ત ગલેન્દ્રો પણ દમી શકાય છે—વશ કરાય છે, પરંતુ એક નિરંકુશ પવો પોતાનો આત્મા વશ કરાતો નથી” ૧૮૩

વૈરં મેં અપ્પા દૈતા, સંજમેણ તૈવેણ યં ।

મોં ‘હં’ પરેહિં ‘દમ્મંતો, ‘વંધણેહિં ‘વહેહિ ‘અ ॥ ૧૮૪ ॥

અર્થ—“મારો (પોતાનો) આત્મા સંયમવડે અને તપવડે દમન કરાયેલો થાય તો તે શ્રેષ્ઠ છે, પરંતુ કુગતિમાં ગયેલો હું ધીજા પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ રહું વિગેરેના વંધનવડે અને લાકડી વીગેરેના પ્રહારવડે દમન કરાયેલો—તાપ પમાડાવેલો (વશ કરાયેલો) થાઉં તે શ્રેષ્ઠ નથી, અર્થાત્ તેમ ન થાય તો ઠીક. ” ૧૮૪

‘અપ્પા’ ‘ચેવ’ ‘દમયંત્વો’ ‘અપ્પા’ ‘હુ’ ‘સ્વલુ’ ‘દુહમો’ ।

‘અપ્પા’ ‘દંતો’ ‘સુહી’ ‘હોદ્દ’ ‘અસ્સિ’ ‘લોષ’ ‘પરત્થ’ થે ॥૧૭૫॥

અર્થ—“નિશ્ચે કરીને આત્મા દમન કરવા યોગ્ય છે—વશ કરવા યોગ્ય છે. કેમકે (એક) આત્મા જ દુર્દમ [દુઃખે કરીને દમન થાય તેવો] છે. તે આત્માનું દમન કર્યું હોય તો તે આલોકમાં તથા પરલોકમાં સુખી થાય છે.” ૧૮૫.

નિચ્છં દોસસહગચ્છો, જીવો અવિરહિય મસુહપરિણામો ।

નવરં દિન્ને પસરે, તો દેહ પમાય મયરેસુ ॥ ૧૮૬ ॥

અર્થ—“ નિત્યે દ્વેષની સાથે રહેલો પટલે રાગદ્વેષનો સહચારી થયેલો એવો આ જીવ નિરંતર અશુભ પરિણામવાળો રહેશે. તે આત્માને જો પ્રસાર આપ્યો હોય પટલે જો તેને મોકલો [છુટો] મુક્યો હોય તો તે આ સંસારસાગર મધ્યે છેલ્લવિદ્ય અને આગમવિદ્યુદ્ધ એવાં કાર્યોમાં વિષય કષાયાદિક પ્રમાદને આપે છે.” ૧૮૬.

અન્નિય વંદિય પૂજઅ, સત્કારિય પણમિઓ મહંગ્ધવિચ્છો ।

તં તહ કરેઈ જીવો, પાડેઈ જહ અપ્પણો ઠાણં ॥ ૧૮૭ ॥

અર્થ—“ગંધાદિકવડે અર્ચન (પૂજન) કરેલો, અનેક છેલ્લોપ ગુણસ્તુતિવડે વંદના કરેલો—સ્તુતિ કરેલો, વસ્ત્રાદિકવડે પૂજેલો, ઉપા યત્નું વિગેરે બિનયવડે સત્કાર કરેલો, મસ્તકવડે પ્રણામ કરેલો અને આચાર્યાદિક પદ આપીને મહત્વ પમાડેલો એવો જીવ ગર્વિષ્ઠ થયેને તે પ્રમાદાદિક અકાર્યોને એવી રીતે કરે છે કે જેથી તે જીવ પોતાના મહત્વવાળા સ્થાનને પાતી દેહે, પટલે આચાર્યાદિક મહત્વવાળા સ્થાનથી તે ભ્રષ્ટ થાય છે.” ૧૮૭

સીલવ્વચાઈં જો વહૂફલાઈં, હંતૂણય સુલ્લ મહિલસહ ।

ધીઈડુલ્લલો તવસ્સી, કોનીય કાગિણિં કિણઈં ॥ ૧૮૮ ॥

અર્થ—“ સંતોષવડે કુર્વલ—અસમર્થ (સંતોષ વિનાનો—અતુલ) એવો જે તપસ્વી જેનાથી સ્વર્ગયોક્તાદિક ઘણાં ફલોપાપ્ત થાય છે એવા શ્રીલ તે સદાચાર અને વ્રત તે પંચ-મહાવ્રત તેને હળીને—તેનો નાશ કરીને વિષયસેવનરૂપ સુલ્લનો અભિલાષ કરે છે તે મૂર્લ કોટી દ્રવ્ય આપીને રૂપીઆના પંચીઆ માગરૂપ કાકિળીને સ્ત્રીરૂપ કરે છે.” ૧૮૮.

જીવો જહામણસિયં, હિયઈંહિયપથિયપઈં સુલ્લેહિં ।

તોસેલ્લણ ન તીરઈં, જાવજ્ઞીવેણ સવ્વેણ ॥ ૧૮૯ ॥

ગાથા ૧૮૯—જહામણસિયં—યથા મનચિંતિત મનોઅભિલાષાનુકૂલે : ૧- તોલડળ-તોષવિદ્યં ।

અર્થ—“ આ સંસારી જીવ યનની અધિભાષાને અનુકૂળ અથવા જે પ્રમાણે યનમાં ચિતવ્યું હોય તે પ્રમાણેનાં હિતકારક, ઇચ્છેલાં અને પ્રાર્થના કરેલાં વર્ષા સ્ત્રી વિગેરેનાં મુલોપ કરીને સર્વ જીવન પર્યંત અનુભવ કર્યા છતાં અર્થાત્ તે મુલો મોગલાં છતાં પણ સંતોષ પામવાને સમર્થ થતો નથી; એટલે જીવજીવી નિરંતર અનુભવેલા વિષય-મુલથી પણ આ જીવ સંતોષને પામતો નથી.” ૧૮૯.

સુમિણંતરાણુજૂયં, સુક્લં સમશ્ચિયં જહા નત્થિ ।

પવમિમં પિ અર્થં સુક્લં, સુમિણોવમં હોઈ ॥ ૧૯૦ ॥

અર્થ—“જેમ સ્વપ્ન મધ્યે અનુભવેલું મુલ જાગૃત થયા પછી હોતું નથી, તેમ આ (મત્સ્ય અનુભવેલું વિષયમુલ) પણ વર્તમાનકાલનું સ્વલ્પન થયા પછી એટલે મોગલી રજા પછી સ્વપ્નની વપમાવાલું એટલે સ્વપ્ન તુલ્યજ થાય છે. માટે તે વિષયમુલમાં આદર કરવો નહીં.” ૧૯૦.

પુરનિરુમણે જંક્લો, મંદુરા મંગૂ તદેવ સુયનિહસો ।

વાહેઈ સુવિદિયજણં, વિસૂરહ વંદું ચ દિયપણ ॥ ૧૯૧ ॥

અર્થ—“તેમજ શ્રુતની એટલે સિદ્ધાન્તની પરીક્ષાના નિકષ એટલે કસોટીના પા-
ષાણ તુલ્ય અર્થાત્ વહુશ્રુત વધા મંગૂ નામના આચાર્ય મથુરા નગરીમાં નગરની સ્લાઠ્ઠ
પાસે (યજ્ઞપ્રાસાદમાં) યજ્ઞપણે હત્યજ થયા; અને પછી તે સુવિદિત જન એટલે સાધુ
જનને (પોતાના શિષ્યોને) બોધ પમાડવા કામ્યા અને હૃદયમાં ઘણો શોક કરવા
કામ્યા. એટલે શિષ્યોને બોધ કરતાં પોતાના હૃદયમાં અત્યંત શોક કરતા હતા.(તે જાત
હવે પછીની ગાથામાં કહેવામાં આવશે).” ૧૯૧ અહીં મંગૂ આચાર્યનો સંબંધ જાણવો. ૫૭

મંગુસૂરિની કથા.

એકદા શ્રુતરૂપી જલના સાગરરૂપ યુગપ્રધાન શ્રીમંગૂ નામના આચાર્ય મથુરા નગ-
રીમાં પધાર્યા. તે નગરીમાં ઘણા ઘનાઢય આશકો રહેતા હતા. તેઓ સાધુઓની અત્યંત
મક્તિ કરનારા હતા. તેથી તેઓએ તે આચાર્યની ઘણી સેવા કરી. આચાર્ય પણ ત્યાંજ
રહીને પઠન, પાઠન તથા વ્યાખ્યાન કરવા કામ્યા. તેથી તેમણે આશકોનાં ચિત્ત અત્યંત
આવર્જિત કર્યા, એટલે તેઓ મંગુસૂરિપર અધિક મક્તિવાળા થયા. આચાર્યની સર્વ રીત-

ગાથા ૧૯૦-સમશ્ચિયં-સમતીર્ત જાંગરજાનતે ।

ગાથા ૧૯૧-પુરનિરુમણે-નગરજાનતિર્મમાને ।

માત્ર હંચા પ્રકારનો જોડને તેઓ એમ વિચારવા લાગ્યા કે “ આ સૂરિને આહાર-
 દિકતું દાન કરવાથી આપણે મલસાગરનો પાર પામીશું.” એમ જાણીને ત્યાંના શ્રાવકો
 તેમને મિષ્ટ અને સરસ આહાર આપવા લાગ્યા. તેઓ આહાર મોગવતાં આચાર્યને રસ-
 છોલ્હપતા થઈ પડે તેમણે વિચાર કર્યો કે “ જુદે જુદે સ્થાને વિહાર કરતાં આવો
 આહાર કોઈ પણ સ્થાને હું પામ્યો નથી. વળી અહીંના શ્રાવકો પણ વિશેષ પ્રકારે ભક્તિ
 કરે છે; માટે આપણે તો અહીં જ સ્થિરતા કરવી યોગ્ય છે.” એમ વિચારીને તે આચાર્ય
 સ્થાનવાસીપણાં કરીને [એક સ્થાને જ રહેવાપણાં કરીને] ત્યાં જ રહ્યા. ધીરે ધીરે
 ગૃથસ્થીઓની સાથે પરિચય વધતો ગયો. તેથી મિષ્ટ આહારના મોજનનવડે, અતિ કોમલ
 જાય્યામાં જનન કરવાવડે અને સુંદર ઉપાશ્રયમાં રહેવાવડે તે આચાર્ય રસગૃથ થઈ ગયા,
 આવશ્યકાદિક નિત્યક્રિયા પણ છોટી લાગી, અને મનમાં અહંકાર કરવા લાગ્યા કે
 ‘મને શ્રાવકો કેવો રસવાળો આહાર આપે છે? એ પ્રમાણે તે રસગૌરવ કરવા લાગ્યા.
 અનુક્રમે પ્રણે ગૌરવમાં નિમગ્ન થઈને સર્વ જગતને તુળ સમાન માનવા લાગ્યા. મૂલ ગુણમાં
 પણ કોઈ કોઈ વસ્તુ અતિચારાદિક લગાડવાવડે શિથિલ થયા. એ પ્રમાણે ચિરકાલ
 છુટી અતિચારાદિકથી દૂષિત થયેલા ચારિત્ર્યનું પાલન કરીને છેવટે તેની આલોચના
 કર્યાવિના મૃત્યુ પામી તેજ નગરના જલને નીકળવાની સ્થાલ પાસેના યજ્ઞાલયમાં યજ્ઞપણે
 હતપત્ર થયા. ત્યાં તેણે વિભંગજ્ઞાનવડે પૂર્વમવ જોડને પશ્ચાત્તાપ કર્યો કે “ હા, હા ! મં
 મૂર્ખાં જિહ્વાના સ્વાદમાં લંપટ થઈને આવી કુદેવની ગતિ પ્રાપ્ત કરી.” પછી પોતાના
 શિષ્યો બહિર્ભૂમિષ્ટ (સ્થલિક) જોડને પાછા આવતાં તે યજ્ઞની નજીક આવ્યા ત્યારે તેમને
 હદેશીને તે યજ્ઞે પોતાની જીહ્વા મુલથી બહાર કાઢીને દેખાડી. તે જોડને તે સર્વે શિષ્યોએ
 મન દૃઢ રાખીને તેને પૂછ્યું કે—‘હે યજ્ઞ ! તું કોણ છે? અને શા માટે જીહ્વાને બહાર
 કાઢે છે?’ યજ્ઞ બોલ્યો કે હું તમારો શુરુ મંત્ર નામનો આચાર્ય જીહ્વાના સ્વાદમાં
 પરાધીન થઈને આવો અપવિત્ર દેવ થયો છું. મેં શૂદ્રનો ત્યાગ કરી ચારિત્ર્ય છોડે પણ
 જીને ‘ધરે કહેલા ધર્મની આરાધના ન કરી અને પ્રણે ગૌરવવડે આ આત્માને મલીન કર્યો,
 ચારિત્ર્યની શિથિલતામાં સમગ્ર આયુષ્ય શુભાનું. હવે અધન્ય, પુણ્યરહિત અને વિરતિ
 વિનાનો એવો હું શું કરું? આ મલમાં તો હું ચિરતિ પાલવાને સમર્થ નથી; તેથી મારા
 આત્માનો હું શોક કરું છું. આ પાપી જીવ વીતરાગના ધર્મને પામ્યા છતાં પણ તે ધર્મનું
 સમર્થક પ્રકારે પાલન નહીં કરવાથી ઘણો કાલ સંસારમાં મલકશે. માટે હે સાધુઓ !
 તમે શ્રીજીનિધર્મને પામીને રસલંપટ થશો નહિ. જો કંદાશ જીહ્વાના સ્વાદમાં લુબ્ધ
 થશો તો મારી જેમ પશ્ચાત્તાપ કરવાનો વસ્તુ આવશે.” આ પ્રમાણે પોતાના પૂર્વમલના
 શિષ્યોને ઉપદેશ આપીને તે યજ્ઞ અદ્યથ થયો. પછી તે સાધુઓ શુદ્ધ ચારિત્ર્યનું પાલન

કરીને સજ્જતિને પામ્યા. આ દૃષ્ટાંતસાંમલીને સર્વ કોઈએ જિહ્વાજ્ઞાસ્વાદનો ત્યાગ કરવો. હવે તે યજ્ઞે જે પ્રમાણે શોક કર્યો તે નીચેની ગાયમાં બતાવે છે.

નિગ્મંતૂળ ધરાઓ, ન કઓ ધમ્મો મણ્ઠ જિણ્ઠવલાઓ ।

દ્વિરસસાયગુરુચત્તણે, ન ચ ચેદ્ધિઓ અપ્પા ॥ ૧૧૨ ॥

અર્થ—“ મેં મુશ્કેલી બહાર નીકળીને પણ નિવાસસ્થાન, વસ્ત્ર વિગેરેની કદાચી કદાચિગારવ, મિષ્ટ આહારાદિકના રસથી રસગારવ અને કોમલ શય્યાદિકના મુલ્યથી સાતાગારવ—એમ એ પ્રણેને વિષે આદરપણા કરીને ઇટલે તેમનો આદર કરીને શ્રીજીને વરે કહેલો ધર્મ કર્યો નહીં (પાલ્યો નહિ), અને મારા આત્માને મેં ચેતિત-સાવધાન કર્યો નહિ. ” ૧૧૨.

ઓસન્નવિહારેણં, હાં જહ્ જ્ઞોણંમિ આઉણ સઠ્ઠે ।

કિં કાહામિ અહન્નો, સંપદ્ધ સોયામિ અપ્પાણં ॥ ૧૧૩ ॥

અર્થ—“ અરે ! જે પ્રકારે ચારિત્રવિષયમાં શિથિલ વ્યવહાર કરવાયે મારું સર્વ આશુલ્ય જીર્ણ-ક્ષીણ થયું, તો હવે અધન્ય-નિર્માન્ય એવો હું શું કરું ? હવે તો માત્ર મારા આત્મામાં શોકજ કરું. ” ૧૧૩

હાં જીવ પાપ મમિહિસિ, જાંઈજોણીસયાઈં બહુયાઈં ।

ભવસયસહસ્સડુલ્લહં પિ, જિણમયં પરિસં લઘ્ધું ॥ ૧૧૪ ॥

અર્થ—“ હે પાપી (દુરાત્મા) જીવ ! સો હજાર (હાસ) મનોબદે પણ દુર્લભ (દુષ્પાત્ર) અને આવો અર્ચિત્ય વિતાપની સદૃશ શ્રીજિનમત (જિનકથિત ધર્મ) પાપીને પણ (તેની આરાધના નહિ કરવાથી તું) એકેદ્રિયાદિક જાતિ અને ક્રીતોષ્ણાદિક યોનિ-ઓના ધના સેકહાઓમાં મટકીશ. ” ૧૧૪.

પાવો પમાયવસઓ, જીવો સંસારકજ્જમુજ્જુત્તો ।

દુક્ખેહિં ન નિવિન્નો, સુક્ખેહિં ન ચેવં પરિતુટ્ઠો ॥ ૧૧૫ ॥

અર્થ—“ પાપી અને પ્રમાદને વશ થયેલો તથા સંસારના કાર્યમાં લગ્યમવાન એવો (આ) જીવ દુઃખોવડે ઇટલે અનેક પ્રકારનાં દુઃખો મોગવતાં છતાં પણ નિર્વેદ (સ્વેદ)

ગાથા ૧૧૨-ગુરુચત્તણ-ગુરુકલ્પેન-આદરવલ્પેન ।

ગાથા ૧૧૩-ઓસન્નવિહારેણ-સન્નવિહારેણ ચારિત્રવિષયે શિથિલત્વેન વ્યવહરણં તેન । જ્ઞોણંમિ-ક્ષીણે ક્યં ગતે ॥ ગાથા ૧૧૪-સંસારકજ્જમુજ્જુત્તે ।

પામ્યો નહીં (જેમ જેમ દુઃખ પામે છે તેમ તેમ પાપકર્મ વધારે કરે છે), અને મુલોપદેષ્ટ છે મુલો મોગવતાં પણ પરિતુષ્ટ (સંતુષ્ટ) થયો નહીં (કેમકે જેમ જેમ મુલ મળે છે તેમ તેમ નવાં મુલની ઘાંછા કરે છે.) ” ૧૯૫.

પરિતપ્પિણ તણ્ણઓ, સાહારો જહ્ ઘણં ન ઉજ્જમહ્ ।

સેણિયરાયા તં તહ્, પરિતપ્પંતો ગઓ નરયં ॥ ૧૯૬ ॥

અર્થ—“ જો (તપ-સંયમાદિકને વિષે) ઘણો લઘ્ય ન કરે, તો (યાત્ર) પરિતાપવડે પડે પાપકર્મની નિંદા, ગંદા અને પશ્ચાત્તાપાદિકવડે થોડોજ આચાર થાય છે, અર્થાત્ તેથી લઘુકર્મોનો ક્ષય થઈ શકે છે, પણ મહાકર્મોનો ક્ષય થતો નથી. તેથી કરોનેજ શ્રેણિક રાજા તેવા મકારનો (હાં ઇતિ છેલ્લે ! મેં વિરતિ ન કરી એવો) પરિતાપ કર્યા છતાં પણ નરકે ગયો. (અથવા આ શ્લોકના પૂર્વાર્ધનો અર્થ કરવો કે ‘ જો તપ સંયમાદિકને વિષે ઘણો લઘ્ય ન કરે તો યાત્ર પરિતાપવડે કર્મ લઘુ થતાં નથી, પડેલેકે ગંદાદિક કરવાથી શિથિલ કર્મનોજ નાશ થાય છે, પણ હાં બાંધેલાં કર્મનો નાશ-ક્ષય થતો નથી.) ” ૧૯૬

જીવેણ જાણિ વિસંહિજયાણિ, જાહંસપસુ દેહાણિ ।

ચોવેહિં તઓ સયલં પિં, તિહુયણં હુજ પહિહર્યં ॥ ૧૯૭ ॥

અર્થ—“ જીવે (યાત્ર વારણ કરનારે) એકેન્દ્રિયાદિ સેકંદો જાતિઓને વિષે પૂર્વે ગ્રહણ કરી કરીને જેટલાં શરીરો ત્યાગ કર્યાં છે તેમાંથી થોડા પણ શરીરો કરીને (સર્વ શરીરવડે નહીં) સકલ ત્રિમુવન (ત્રણ જગત) પણ સંપૂર્ણ થાય પડેલે કે ત્રણ મુવન ભરાઈ જાય તેટલાં શરીરો જીવે પૂર્વે ગ્રહણ કરીને મૂક્યાં છે, તો પણ તેની જ સંતોષ પામતો નથી. ” ૧૯૭.

નહંદંતમંસકેસટ્ટિપસુ, જીવેણ વિપ્પમુક્કેસુ ।

તેસુ વિ હંવિહ્લા કશ્લાસમેરુગિરિસન્નિભા કૂડા ॥ ૧૯૮ ॥

અર્થ—“ જીવે પૂર્વે પ્રવોમાં ગ્રહણ કરી કરીને મૂકેલા (તજેલાં) જે નલ, દાંત ઘાંસ, ક્લેશ અને અસ્થિઓ, તે સર્વને વિષે પણ પડેલે તે સર્વ નલાદિકને એક જ કરીએ તો કૈલાસ (હિમવાન), મેરુ અને બોજા સામાન્ય પર્વતો જેવડા પુંજ-ઢગલા થાય. યાટે તેને વિષે પણ પ્રતિબંધ કરવો નહીં. ” ૧૯૮.

ગાથા ૧૯૭-જીવેણ, જાણિ ડ । પહિહર્યં=પરિપૂર્ણમ્ । ગાથા ૧૯૮-કૈલાસો=હિમિરિ.ગિ

हिमवतमलयमंदरदीवोदहिधरणिसरिसरासीओ ।

अहिअरओ आहारओ, हुंहिषणाहोश्चिओ होज्जा ॥ १९९ ॥

अर्थ—“शुषित थयेला (धूखा) एवा आ जीवे हिमवान पर्वत, दक्षिण दिशामां रहेलो मलयचक्र पर्वत, मंदर (मेरु) पर्वत, जंबूद्वीप बिगेरे असंख्याता द्वीपो, लवणसमुद्रादिक असंख्य समुद्रो अने रत्नप्रभादिक सात पृथ्वीओ—तेमनी जेवढा मोटा दगळाओशी पण (टेटला मोटा दगळा करीए तो तेथो पण) अति अधिक आहार (अन्न बिगेरे) भक्षण करेछो छे: अर्थात् एक जीवे अनंता पुद्गल द्रव्यो भक्षण करी छे, तोपण तेनी शुषा श्रांत थइ नयी.” १९९

जंजेनें जलं पीयं, धम्मयावज्जगणिष्णं तं पि ईहं ।

सँवेसु वि' अँगडतलायनईसमुद्देसु नं वि हुज्जा ॥ २०० ॥

अर्थ—“वर्ष ग्रीष्म ऋतुना आतपथी पीढा पायेला आ जावे जे जळ पीधुं छे ते पूर्वे पीवेछं जळ आ संसारमां एकत्र करीए तो तेदछं जळ सर्वे ज्ञा, तळाबो, गंगा-दिक नदीओ अने लवणादिक समुद्रोमां पण न होय: अर्थात् एक जीवे पूर्वे जे जळ पीधुं छे ते सर्वे जळाशयेना जळथी पण अनंतगणुं छे.” २००.

पीयं थणयच्छोरं, सागरसँलिलाओ होज्ज बहुअयरं ।

संसारंमि अँणंते, मालँणं अन्नमज्ञाणं ॥ २०१ ॥

अर्थ—“आ जीवे जेनो अंत नथो एवा अनंता संसारमां भिन्न भिन्न माताओनुं पीवेछं स्तननुं दूध समुद्रना जळथी पण बहुतर (अनंतगणुं) होय: अर्थात् समुद्रना जळथी पण अनंतगणुं दूध आ जीवे पूर्व भवोमां जूदी जूदी माताओनुं पीधुं छे.” २०१.

पत्तां थं कामभोगा, कालमँणंतं ईहं सँउवभोगा ।

अँपुवंपि वं मँझई, तहँनिय जीवो मँणं सुँक्खं ॥ २०२ ॥

अर्थ—“बळी आ संसारमां अनंत काल सुधी जीवे उपभोग (वारंवार भोगवी शक्य तेमां घर, स्त्री, वस्त्र, अलंकारादिक) पढाबो सहित कामभोगो प्राप्त करेछो छे; तोपण आ जीव पोताना मनमां ते विषयादिक सुखने जाणे अपूर्व—नवीन ज होय तेम मानेछे:

गाथा १९९-हरिओ=आहारितो यक्षितो । हुज्ज=हुज्जा ।

गाथा २००-जंजेने=यदनेन जीवेन । जगडिष्ण=पीडितेन । अँगडा=कृपा । धम्मयाव=होजा ।

गाथा २०१-थणय छोर । मालँणं=मातर्णा । बहुअर ।

અર્થાત્ જાણે પોતે પૂર્વે કોઈ વસ્તુ તે સુસ્ત મોગવ્યું નથી-નવું મોગવે છે એ માને છે.” ૨૦૨.

‘જાણજ જહાં જોગિદ્વિસંપયા સંવમેવં ધમ્મફલં ।

તહંવિ દંદમૂઢહિયથો, પોંવે કમ્મે જાણો રમેઈ ॥ ૨૦૩ ॥

અર્થ—“ આ જીવ જાણે છે કે ‘ મોગ-દ્વિવિયોથી હત્પજ યતાં સુસ્તો, ઋદ્ધિ-રાજ્યલક્ષ્મી અને સંપદા-વન ધાન્ય વિગેરે-તે સર્વ ધર્મનુ જ ફલ (કાય) છે, અર્થાત્ ધર્મરૂપ કારણથીજ મોગાદિક કાર્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ‘તોપણ દંદમૂઢ કે ૦ અત્યંત મૂઢ-અજ્ઞા-નથી શ્યામ છે હૃદય હેતુ એવો આ જીવ પાપકર્મમાં રમે છે-ક્રીડા કરે છે (પાપ કર્મ કરવા હમ્મક થાય છે : અર્થાત્ જાણતા છતાં પણ અજાણ્યાની જેમ પાપકર્મમાં પ્રવર્તે છે). ” ૨૦૩

જાણિજ્ઞાજ પિંતિજ્ઞાજ, જમ્મંજરામરણસંજવં દુક્કસં ।

નં ય વિસંસુ વિરજ્ઞંઈ અંહો સુંવજ્ઞો કર્વંજગંઠી ॥ ૨૦૪ ॥

અર્થ—“ જન્મ, જરા અને મરણથી હત્પજ થયલા દુઃસ્તને આ જીવ શુદ્ધો વપદેશ લાંબકચાથી જાણે છે તથા પ્રત્યક્ષે વિચારે છે (વિચારે છે), તોપણ આ જીવ વિષયોને વિષે વિરક્ત થતો નથી. અહો ! કપટગ્રંથિ (મોહગ્રંથિ) કેવી મુશ્કેલી (કોઈથી પણ શિથિલ કરવાને અશક્ય) છે ? તે મોહગ્રંથિના વશવર્તિતપણાથીજ આ જીવ વિષયોમાં આસક્ત થાય છે. ” ૨૦૪.

જાણજ યં જંહ મરિજ્ઞાજ, અમરંતં પિં જૈરા વિર્ણાસેઈ ।

નં ય ઉંઝિવગો લોઝો, અંહો રેંહસ્સં સુંનિસ્માય ॥ ૨૦૫ ॥

અર્થ—“ બહી છોકો જાણે છે કે ‘ સર્વ પ્રાણી પોતપોતાના આયુષ્યના ક્ષયે મરવાના જ છે, અને જરા (દુદ્ધાવસ્થા) નહીં મરેલા (જીવતા) પ્રાણીને પણ નાશ પમાડે છે. ‘ તોપણ છોકો હૃદયે એટલે સંસારથી વૈરાગ્ય પામતા નથી. અહો ! મોહ આશ્ચર્ય ! આ રહસ્ય કેવું શુભપણે નિર્માણ કરાવું છે ? ” ૨૦૫

દુપ્પયં ચંઝેપ્પયં વહુપયં, ચં અપયં સંમિદ્ધર્મહણં વૈ ।

અણંવકપ્પ વિ કંયંતો, હેરંઈ હંયાસો અપેરિંતંતો ॥ ૨૦૬ ॥

અર્થ—“ હજી ! આશાઓ જેણે એવો કુતાંત (ઘટ્ટુ) મનુષ્યાદિક વે પગલાળાને,

માયા ૨૦૪-કવહગંઠી=કપટગ્રંથિમોહગ્રંથિ : ।

માયા ૨૦૫-ઉઝિવગો=ઉદ્ધિસ-સંસારાત્ શિન્ન : ।

માયા ૨૦૬-અણવકપ્પ=અનપકૃતેપિ-અપરાધમંતરેણપિ । અપરિંતંતો-અપરિદ્ધિઓડશિન્ન :
દુપ્પચ્છપયં ।

શાય મેંશ વિગેરે ચાર પગવાલાને, અમર વિગેરે ઘણા પગવાલાને અને પગ વિનાનાં સર્પાદિકને તથા ધનાઢ્યને અને અવન તે વનરહિતને તેમજ શા શબ્દે પંડિત, મૂર્તિ વિગેરે સર્વેને અપરાધ વિના પણ અશ્રાંતપણે-શાક્યા વિના-સેદરહિત થઈને હજી છે-મારે છે; અર્થાત્ સર્વ જીવોને હજીવામાં તે મૃત્યુને કિંચિત્ પણ સેદ પડે છે અપ હાગતો નથી.” ૨૦૬

ન ય નજ્ઞાંસો દિયદો, મરિયવ્વં વાવસેણ સવ્વેણ ।

આસાપાસપરહો, ન કરેશ ય જં હિયં બજ્જો ॥ ૨૦૭ ॥

અર્થ-“ બહી જીવ તે (મરણને) દિવસ જાણતો નથી, અર્થાત્ કયે દિવસે મરીશ તે જાણતો નથી; પણ સર્વ જીવોએ અવશ્યે કરીને મરવું તો છેજ (પ્રમ જાણે છે.) તોપણ આશા રૂપી પાશથી વંધાયેલો (પરાધોન થયેલો) અને વધ્ય પડેલો મૃત્યુના મુક્તમાં રહેલો પવો આ જીવ જે હિતકારક ધર્માનુષ્ઠાન છે તે કરતો નથી.” ૨૦૭.

સંસારાગજસ્રુલુચ્ચુઓવમે, જીવિણ અ જલચિંતુચંચલે ।

જુવવણે ય નશ્વેગસંનિમે, પાવજીવ કિમયં ન બુઝ્ઞસિ ॥ ૨૦૮ ॥

અર્થ-“ બહી જીવિત સંધ્યાકાલના રાતા પીઠા રંગની તથા જલના બુદ્ધુદ (પરપોટા) ની ઉપમાવાદ [ક્ષણિક] છે, તેમજ (ધર્મના અપ્રમાણ પર રહેલા) જલના ચિંતુની જેવું ચંચલ છે; તથા યુવાવસ્થા નદીના વેગ જેવી [યોદ્ધો કાઠ રહેવાવાળો] છે; તોપણ હે પાપી જીવ ! તે સર્વ જાણતા છતાં પણ તું કેમ પ્રતિવોધ પામતો નથી ?” ૨૦૮

જં જં નજ્ઞાંશ્ચ સુદં, લજ્ઞાજ્ઞાંશ્ચ કુચ્છાણિજ્ઞા મેયંતિ ।

તં તં મગ્ગાંશ્ચ અંગં, નવરમણંપુથ પડિકૂલો ॥ ૨૦૯ ॥

અર્થ-“જે જે અંગ અશુચિ જળાય છે, જે અંગ જોખાથી લજ્જા આવે છે, અને જે અંગ હુણ્ણા કરવા કાયક છે-એવા સ્ત્રીઓના જયન વિગેરે-તે તે અંગોની મૂઠ પુરુષ અધિકારા કરે છે, તે માત્ર પ્રતિકૂલ [શત્રુરૂપ] એવા કામદેવના કારણને લોધેજ છે; અર્થાત્ કામદેવના વશથીજ જીવ નિષ એવા સ્ત્રીના અંગને પણ અતિ રમણોય માને છે.” ૨૦૯.

સવ્વગદ્દાણં પજવો, મહાગદ્દો સવ્વદોસપાયદ્દી ।

કામગ્ગહો દુરપ્પા, જેણ તિચ્છયં જ્ઞાણં સવ્વં ॥ ૨૧૦ ॥

શાયા ૨૦૭-નજ્ઞાં-જાણતે । પરહો=વ્યાપ્ત: પરવશ: । શજ્ઞો=શરૂઓ-મરણમુલ્કે તિષ્ઠન્ । વિશ અવસ્થા । શાયા ૨૦૮-બુદ્ધુલુચ્ચમે-અ મે ય નહીં-અવધેગ । શાયા ૨૦૯ કુચ્છાણિય । મગ્ગાં=માર્ગયતિ-અધિકૃયતિ । અંગંપુથમણંગોપથ્ય=અન્તગોડ્રઅન્તગ: કામદેવ: । શાયા ૨૧૦-પાયદ્દી-પ્રવર્તક: । જેણમિચ્છં=જેનામિચ્છં-પદામૂતં । કામગ્ગહો ।

અર્થ—“ સર્વે ગ્રહોનું (હન્યાદોનું) ઉત્પત્તિસ્થાન, મહાગ્રહ (મોટા હન્યાદિરૂપ) અને પરસ્ત્રીગમનાદિક સર્વ દોષોને પ્રવર્તાવનાર કામદેવરૂપી ગ્રહ ઇંદ્ર છે. કામયી ઉત્પન્ન થયેલો ચિત્તભ્રમ મહાદુષ્ટ છે કે જેને આ આશું જમત પરામલ્લ પમાદયું છે—પોતાને વશ કર્યું છે. માટે કામગ્રહ જ દુસ્ત્યાજ્ય (મહાકષ્ટે તની શકાય તેવો) છે. ” ૨૧૦.

જો સેવેઈ^૧ કિં લહૈઈ, થામં હૈરૈઈ^૨ દુઃખલો હૈઈ.

પૌવેઈ^૩ વેર્મણસ્સં, દુરકાંણિ^૪ ઐં ઐત્તદોસેણ^૫ ॥ ૨૧૧ ॥

અર્થ—“ જે પુરુષ કામને [વિષયને] સેવે છે તે શું પામે છે ? તે કહે છે— તે પુરુષ પોતાના જ દોષથી વીર્યને હારે છે—ગુમાવે છે, દુર્બલ થાય છે, અને વૈયનસ્ય (ચિત્તની હલ્લેમતા) તથા સ્વરોગાદિક દુઃખોને પામે છે. ” ૨૧૧

જહ્^૧ કચ્છુદલો^૨ કચ્છું, કંચુયમાણો^૩ દુહં^૪ મુણઈ^૫ સુખ્વં.

મોહાઝરા^૬ મણુસ્તા, તહ્^૭ કામદુહં^૮ સુહં^૯ ચિત્તિ ॥ ૨૧૨ ॥

અર્થ—“ જેમ સ્વસવાલો માણસ સ્વસને નસાગ્રે કરીને સ્વળતો હતો દુઃખને સુલ્લ રૂપ માને છે, તેમ મોહવટે આતુર-વિહલ થયેલા મનુષ્યો, જેનું શ્વિર વિકૃત થઈ ગયું છે—વિકાર પામ્યું છે તેવા અંગવાલાની જેમ વિષયસેવનના દુઃખને સુલ્લરૂપ માને છે. ” ૨૧૨.

વિસયવિસં^૧ હાલાહલં, વિસયવિસં^૨ ઉકંઢં^૩ પિયંતાણં.

વિસયવિસાશ્નંપિવ, વિસયવિસવિસૂઝ્યા^૪ હૈઈ ॥ ૨૧૩ ॥

અર્થ—“ શબ્દાદિક વિષયો રૂપી વિષ [સંયમ રૂપ જીવિતનો નાશ કરનાર હોવાથી] હાલાહલ તરતજ મારી નાંશનાર વિષ સમાન છે, અને હજ્જલ ઇંદુ કામસેવન રૂપી વિષ ઉત્કટ કેન્દ્રકાલકૂટ વિષ સમાન છે. તે વિષનું પાન કરનારા ઇંદ્ર છે સેવન કરનારા પ્રાણીઓને અતિ સેવન કરેલાં તે વિષયરૂપી વિષથી, ઘણો આહાર કરવાથી જેમ અજીર્ણ થાય તેમ વિષયરૂપી વિષની પણ વિસૂચિકા [અજીર્ણ] થાય છે; જેથી તે અનંતા મરણને પામે છે. ” ૨૧૩

પવં^૧ તુ પંચાઈ^૨ આસવેઈ^૩ રયં^૪ માયણિચ્છુ^૫ આણુસમયં.

ચઝગશ્ચુદુહપેરંતં^૬ આણુપરિયદ્ધંતં^૭ સંસારે ॥ ૨૧૪ ॥

ગાથા ૨૧૧-થામં-વલ, વીર્યં-૧. ગાથા ૨૧૨-કચ્છુ : ચિત્તિ-સુખન્તે-મન્યન્તે. કંચુમાણો-સોલસ ગાથા ૨૧૩-આશ્નંપિવ-શદ્ધ વાહારાદઝીર્ણમિવ. ગાથા ૨૧૪ પેરંતં-પર્યંતં.

અર્થ—“ વઢી એ પ્રમાણે પાંચે હિંદ્રિયોવડે અથવા પ્રાણાતિપાતાદિક પાંચ આશ્રવ વડે કરીને પ્રતિસમયે (સજો સજો) પાપકર્મ રૂપ રજને ગ્રહણ કરીને (આ જીવ) નર-કાદિક ચારે ગતિનાં દુઃખોના પર્યંત સુધી (હેઠા સુધી) આ સંસારમાં મટકે છે.” ૨૧૪.

સર્વવૈગર્હપક્ષ્વંદે, કૌહંતિ અંતંતપ અકૈયપુત્રા ।

જે ય ને સુણંતિ ધેમ્મં, સોડેણ ય જે પમાયંતિ ॥ ૨૧૫ ॥

અર્થ—“ વઢી જેઓએ પુણ્ય કર્યું નથી એવા જે મનુષ્યો, દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણીને ધારણ કરનાર શ્રીજિનપ્રરૂપિત ધર્મનું અવળ કરતા નથી, અને સાંધઢીને પણ જેઓ મધાદિક (મધ, વિષય, કષાય, નિદ્રા ને વિકારારૂપ) પ્રમાદનું આચરણ કરે છે તેઓ આ અનન્ત સંસારમાં સર્વ ગતિઓને વિષે ભ્રમણ કરે છે; અર્થાત્ અનંતવાર ચતુર્ગતિમાં પરિભ્રમણ કરે છે.” ૨૧૫.

અણુસિઠ ય વહુવિહં, મિચ્છેદિઢી ય જે નરાં અહંમાં ।

વઢ્ઢનિકાર્હયકમ્મા, સુણંતિ ધેમ્મં ને યે કેરંતિ ॥ ૨૧૬ ॥

અર્થ—“ મિથ્યાદૃષ્ટિ એટલે સમ્યક્જ્ઞાન રહિત અને અધમ તથા જેઓએ નિકાચિત્ત એટલે હૃદયનાદિક કરણોમાંથી કોઈ પણ કરણવડે સ્ત્રીજ ન થાય એવાં જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મો વાંધેલાં છે એવા જે મનુષ્યો છે તેઓ કદાચ વળે પ્રકારે ધર્મોપદેશાદિકવડે સ્વજનોએ પ્રેર્યાં હોય તો ધર્મનું અવળ કરે છે, પરંતુ સમ્યક્ રીતે તે ધર્મનું આચરણ કરતા નથી. માટે લઘુકર્મીઓનેજ આ ધર્મ સુપ્રાપ્ય છે, સહેજે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.” ૨૧૬.

પંચેવં ઉક્કિતેણ, પંચેવંય રેન્નિસુણ જાંવેણં ।

કમ્મરંયવિપ્પમુક્કા, સિદ્ધિગંધમાણુત્તરં પત્તાં ॥ ૨૧૭ ॥

અર્થ—“ હિંસાદિક પાંચ પદનો (પાંચ આશ્રવોનો) ત્યાગ કરીને તથા અહિંસા દિક પાંચ મહાવ્રતોનું ભાવવડે એટલે આત્માના શુદ્ધ પરિણામવડે રક્ષણ કરીને (પાળીને) જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મરૂપી રજ-મલયી મુક્ત થયેલા એટલે આઠ કર્મ રૂપી રજોમલના નાશથી જેમને નિર્મલ આત્મભાવ પ્રાપ્ત થયો છે એવા અનેક પ્રાણીઓ સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધિ-ગતિને પામ્યા છે. માટે હિંસાદિકનો ત્યાગ અને અહિંસાદિકનું પાલન એજ સિદ્ધિગતિનું કારણ છે.” ૨૧૭.

નાળે દંસેણચરણે, તવેસંયમસમિદ્ગુત્તિપચ્છિત્તે ।

દમ્ભેઉસ્સગ્ગવવાણ, દબ્બોદ્ધઅભિગ્ગહે ધેવ ॥ ૨૧૮ ॥

સદ્દેવનાયરણાણ, નિર્ધ્વં ઉજ્જુત્ત ઇસેણાદ્ધિઓ ।

તર્સે ભેવોઅદ્ધિતરણં, પર્વેવજ્જાણ થે જર્મ્મં તુ ॥ ૨૧૯ ॥ યુગ્મમ્ ॥

અર્થ—સમ્યક્ અવવોધ રૂપ જ્ઞાનને વિષે, તત્ત્વ શ્રદ્ધાનરૂપ દર્શનને વિષે, આશ્રવણે નિરોધ કરવા રૂપ ચારિત્રને વિષે, વાર પ્રકારના તપને વિષે, સત્તર પ્રકારના સંયમને વિષે, સમ્યક્ પ્રવૃત્તિ રૂપ ઇર્યાસમિતિ વિગેરે પાંચ સમિતિને વિષે, નિવૃત્તિ રૂપ મનોશુદ્ધિ વિગેરે ત્રણ શુદ્ધિને વિષે, પાપક્રિયાની નિવૃત્તિ કરનાર દશ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્તને વિષે, પાંચ ઇન્દ્રિઓના દમનને વિષે, શુદ્ધમાર્ગના આચરણ રૂપ ઉત્સર્ગને વિષે, રોગાદિક કારણે નિષિદ્ધ વસ્તુનું ગ્રહણ કરવારૂપ અપવાદને વિષે, દ્રવ્યાદિક પદ્ધતે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવરૂપ ચાર પ્રકારના અભિગ્રહને વિષે તથા શ્રદ્ધા પૂર્વક આચરણને વિષે અર્થાત્ પૂર્વોક્ત પદાર્થોમાં શ્રદ્ધાપૂર્વક આચરણ કરવાથી—કેમકે શ્રદ્ધારહિત ધર્માચરણ મોક્ષને સાધનારૂં થતું નથી. ” કહ્યું છે કે—

ક્રિયાશૂન્યસ્ય યો ભાવો, ભાવશૂન્યસ્ય યા ક્રિયા ।

અનયોરન્તરં દૃષ્ટં, માનુસ્વયોતયોરિવ ॥

“ ક્રિયારહિત પુરુષનો ભાવ અને ભાવરહિત પુરુષની ક્રિયા, એ બન્નેમાં સૂર્ય અને સ્વયોત (પતંગ) ના જેટલું અન્તર જોયેલું છે, અર્થાત્ તેટલું અંતર છે. ક્રિયાશૂન્ય ભાવ સૂર્ય જેવો છે અને ભાવશૂન્ય ક્રિયા સ્વયોત જેવી છે. ”

“માટે તે સર્વને વિષે (સંયમને વિષે) શ્રદ્ધાપૂર્વક આચરણ કરવામાં નિરંતર લગ્ન-મલાઙ્કા અને ઇષળા પદ્ધતે વેંતાલીશ દોષ રહિત પણ આહારની શુદ્ધિમાં રહેલા પણ સાધુને પ્રવ્રજ્યા ભવસાગરનું તારણ થાય છે (અર્થાત્ તે સાધુ ભવસાગર તરે છે), અને તેનીજ દીક્ષા અને મનુષ્યજન્ય સફળ છે. પણ શુભોથી રહિત મનુષ્યની દીક્ષા તથા જન્ય બન્ને નિરર્થક છે. ” ૨૧૮-૨૧૯.

જે ધરેસરણપસત્તા, છંકાયરિઝ સંકિંચણા ઐજયા ।

નંવરં મુત્તૂણ ધરં, ધરંસંકમણં કેયં તેહિં ॥ ૨૨૦ ॥

અર્થ—“ જે યતિઓ શુદ્ધ (લપાશ્યાદિક) ને સજ્જ કરવામાં આસક્ત છે, છકાય જીવના શત્રુ છે, પદ્ધતે પૃથિવ્યાદિક છ કાયના વિરાધક છે; દ્રવ્યાદિકના પરિગ્રહસહિત

ગાથા ૨૧૮-દમ્ભેઉસ્સગ્ગવવાણ । ગાથા ૨૧૯ ઉજ્જુત્ત ।

ગાથા ૨૨૦-સંકિંચણા ઐજયા । ઐજયા=અસંયતા-અસંયુતમનોવાકાચલોગાં ।

છે, તથા મન બંધન અને કાયાના યોગનું સંયમ કરતા નથી તેઓએ કેવલ પૂર્વજીં થર મૂકીને સાધુવેશના મિથથી મુદમક્રમણ પટલે નવા ધરને વિષે પ્રવેશજ કર્યો છે એમ જાણવું, વીરું કાંઈ કર્યું નથી. ” ૨૨૦

उत्सुत्तमार्यरतो, वंधंश्च कर्मं सुचिक्रणं जीवो ।

સંસારં ચ વંધહ્ય, માયામોસં ચ કુંવહ્ય ય ॥ ૨૨૧ ॥

અર્થ—“ આ જીવ ઉત્સુત્ત (સૂત્રવિદ્) આચરણ કરતો સતો અત્યંત ચિક્રણા કર્મ બાંધે છે, પટલે અતિ ગાઢ નિકાશિત એવાં જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મને આત્માના પ્રદેશો સાથે સંશ્લિષ્ટ કરે છે, તેમજ સંસારને દૃઢિ પમાડે છે, અને માયામૃષા પટલે માયા સહિત અસત્ય ભાષણ (સત્તરમું પાપસ્થાન) કરે છે; અર્થાત્ તેમ કરવાથી તે અનત સંસાર-ની દૃઢિ કરે છે. ” ૨૨૧

जह् गिह्ण्व बयलोवो, अहव न गिह्ण्व सरीरवुच्छेद्यो ।

પાસત્યસંગમો વિય, વયલોવો તો વરસંગો ॥ ૨૨૨ ॥

અર્થ—“ જો પાસત્યાપ આળેલા આહારાદિકને [મુનિ] ગ્રહણ કરે તો વ્રતનો (પંચ મહાવ્રતનો) છોપ થાય છે, અથવા જો તે ગ્રહણ ન કરે તો શરીરનો વ્યુચ્છેદ-નાશ થાય છે (બન્ને રીતે કહ્યું છે;) પરંતુ જ્યારે પાસત્યાનો સંગ માત્ર કરવાથી જ વ્રતનો છોપ થાય છે, ત્યારે તો તે પાસત્યાનો અસંગ કરવો (સંગ ન કરવો) તેજ શ્રેષ્ઠ છે. ” ૨૨૨. અર્થાત્ શરીરનો વ્યુચ્છેદ થશે થાઓ પણ પાસત્યાનો સંગ ન કરવો એ તાત્પર્ય છે.

आलावो संवासो, वीसंजो संथवो पर्सगो अ ।

હીણારોહિં સમં, સવ્વજિણિદેહિં પઢિક્કુઠો ॥ ૨૨૩ ॥

અર્થ—“ હીન આચારવાલા પાસત્યાદિકની સાથે આલાપ-વાતચીત, સંવાસ-તેની ખેલા રહેવું, વિસંમ-વિશ્વાસ રાખવો, સંસ્તવ-પરિચય કરવો, અને પ્રસંગ પટલે વક્ષાદિક છેવાં દેવાનો વ્યવહાર કરવો-તે સર્વનો સર્વ જિનેદ્રોષ-રૂપભાદિ વીર્યકરોપ નિષેધ કર્યો છે; અર્થાત્ પાસત્યાદિકની સાથે મુનિઓએ આલાપાદિક કાંઈ પણ કરવું નહીં. ” ૨૨૩

अनुन्नजंपिण्हिं, हंसिउरुसिण्हिं खिप्पमाणोअ ।

પાસત્યમજ્જયારે, વલ્લાવિ જહ્ વાડલી હોઈ ॥ ૨૨૪ ॥

ગાથા ૨૨૩-જિણ્ણદેહિં । પઢિક્કુઠો-નિવિહ્તઃ ।

ગાથા ૨૨૪-અન્નોન્ન । ખિપ્પમાણોઅ-બ્રેર્યમાણઃ । હસિઉરુસિણ્ણિં ।

અર્થ—“ અન્યોન્ય ભાષણ કરવાં વહે એટલે વિકથાદિક કરવા વહે અને હસિતો-
દર્શિત એટલે હાસ્યથી રોમોહ્મ કરવા વહે પાસત્યાદિકની મધ્યે રહેલો સાધુ તે પાસ-
ત્યાદિકે જ વચ્ચાત્કારે પ્રેરણા કરાવેલો સતો વ્યાકુલ થાય છે; એટલે સ્વપર્મથી બ્રહ્
થાય છે, માટે તે (પાસત્યાદિક) નો સંગ તજવા યોગ્ય છે.” ૨૨૪

લોષ વિ^૧ કુંસંસંગીપિયં જાણં દુનિયત્થ મઝ્વસણં ।

નિંદ્દહ નિરુક્કમં પિયંકુસીલજણમેવ સાહુજણો ॥ ૨૨૫ ॥

અર્થ—“ લોકમાં પળ જેને કુંસંગતિ પ્રિય છે, જે દુષ્ટ-વિપરીત વેષધારી છે અને
જે અતિવ્યસની એટલે અત્યંત ઘૂતાદિક વ્યસન સહિત છે તેવા જનને છોકો નિંદે છે.
તેમ સાધુજન પણ નિરુદ્ધથી એટલે ચારિત્રને વિશે શિથિલ આદરવાલા અને કુશીલિયા
જન જેને પ્રિય છે એવા કુવેષધારી સાધુને નિંદે છે.” ૨૨૫

નિચ્ચં સંકિય જીચ્ચો, ગમ્મો સવ્વસ્સ સ્વલિયચારિત્તો ।

સાહુજણસ્સ અવ્વમઓ, મઓ વિ પુણ દુગ્ગંદં જાહ ॥ ૨૨૬ ॥

અર્થ—“ કોઈ માંદ દુષ્ટ આચરણ ન દેલો એમ નિરંતર શંકા પામેલો, અને કોઈ
મારી આ માઠી પ્રવૃત્તિ રહે જાહેર કરી દેશે એમ મય પામેલો, સર્વ બાલકાદિકને પણ
ગમ્ય એટલે પરામર્શ કરવાને યોગ્ય અને જેણે ચારિત્રની સ્વલના-વિરાધના કરી છે
એવા, કુશીલિયો સાધુ [આ લોકમાં] સાધુ જનોને અનિષ્ટ થાય છે, અને મરીને
પણ પરલોકમાં દુર્ગતિ પામે છે; માટે પ્રાણનો નાશ થાય તોપણ ચારિત્રની વિરાધના
કરવી નહીં એ તાત્પર્ય છે.” ૨૨૬.

ગિરિસુઅપુપ્ફસુઆણં, સુવિહિય આહરણં કારણ વિહન્નુ ।

વલ્લેક્કા સીલવિગલે, ઉજ્જુય સીલે હવિક્કા જઈ ॥ ૨૨૭ ॥

અર્થ—“ હે સુવિહિત-સારા શિષ્ય ! ગિરિશુક [પર્વતમાં-પર્વત સમીપમાં રહે-
નારા મિલ્લોનો પોપટ] અને પુષ્પશુક (વાઢીનો પોપટ) નું ઉદાહરણ શુભદોષનું કારણ
છે, એટલે ઉત્તમ અને અધમનો સંગ અનુક્રમે શુભ અને દોષનું કારણ છે તે બતાવનારું
છે એમજાણીને યતિએ શીલવિકલ એટલે આચારરહિત સાધુઓને વર્જવા, અને શીલ-ચારિ-
ત્રના આચરણમાં ઉચુક્ત-ઉદ્યમવાન થવું.” ૨૨૭. અહીં તે બે શુકનું દૃષ્ટાંત જાણવું ૫૮.

માથા ૨૨૫-દુનિયત્થ-દુષ્ટવિપરીત-વેષધારિણં ।

માથા ૨૨૬-અવ્વમઓ । દોગ્ગંદં । અવ્વમઓ-અવમનતો-અનિષ્ઠો ।

માથા ૨૨૭-વિહિન્નુ વિહન્નુ-શીત્વા । વલ્લિજ્જા । ઉજ્જુય ,

ગિરિશુક અને પુષ્પશુકની કથા.

વસંતપુર નગરમાં કનકકેતુ નામે રાજા હતો. તે એકદા વનક્રીડા કરવા માટે નગર બહાર નીકળ્યો. અન્ધર સ્વાર થઈને રાજાએ અન્ધ દોડાલ્યો. એટલે તે વિપરીત દિશા પામેલો અન્ધ અતિ સ્વરાથી દોડીને એક મોટા જંગલમાં રાજાને છડી ગયો, એવડ યાકીને અન્ધ એક સ્થાને લપો રહ્યો. એટલે રાજા પણ યાકી ગયેલો હોવાથી તેના પરથી ઘસીને તે અરણ્યમાં એકલો બામ તેમ કરવા લાગ્યો. તેવામાં ઘેઘે દૂર ઘણા માળસો-નો કોહારક સાંભળીને વિભામ છેવા માટે રાજા તે તરફ ચાલ્યો, તેટલામાં એક હ્રસ્વી શાલાપર બાંધેલા પાંજરામાં રહેલો એક પોપટ બોલ્યો કે “ અરે મિલ્લો ! દોડો, દોડો, કોઈ મોટો રાજા આગે છે, તેને પકડી લ્યો, જેથી તમને રક્ષા લીધા આવશે. ” તે પોપટનું વાક્ય સાંભળીને ઘણા મિલ્લો રાજા તરફ દોડ્યો. તેમને આવતા જોઈને રાજા પણ પશન સરસા પેગવાલા પેલા અન્ધર સ્વાર થઈને એકદમ બાલ્યો, એક જાન બારમાં તે એક ઘોડાનું દુર જતો રહ્યો. ત્યાં તેણે એક તાપસનો આશ્રમ જોયો. તે આશ્રમની ફરતી એક સુંદર વાઢી હતી. તેમાં એક ડંચ હ્રસ્વ વર પાંજર કઢકાવેલું હતું. તેમાં એક પોપટ હતો. તે માસલા રાજાને તે તરફ આવતો જોઈને બોલ્યો કે “ હે તાપસો ! આલો, આલો, તમારા આશ્રમ તરફ કોઈ મહાત્મ અતિથિ આગે છે; તેની તમે સેવાભક્તિ કરો. ” આ પ્રમાણે પોપટનાં વાક્ય સાંભળવાથી હર્ષિત થયેલા સર્વે તાપસો સન્મુલ જઈને તે રાજાને પોતાના આશ્રમમાં લાવ્યા, અને સ્નાન મોજનાદિવડે તેની સેવા કરી. તેથી રાજા અત્યંત સંતુષ્ટ થયો. પછી રાજાએ તે પોપટને પૂછ્યું કે “ હે શુકરાજ ! તારાજ જેવો એક પોપટ મેં મિલ્લોની પછીમાં જોયો. તેણે મને બાંધવાનો હવાય કર્યો, અને તે મારી મોટી ભક્તિ કરાવી તેનું શું કારણ તે તું કહે. ” શુક બોલ્યો કે, “ હે રાજા ! કાદંબરી નામની મોટી અટવીમાં તે (પોપટ) અને હું બન્ને બાંધી રહેતા હતા. અમારાં બન્નેના માતૃપિતા એકજ છે. પરંતુ એટલો તફાવત થયો કે તેને પછીના મિલ્લોએ પકડ્યો, અને તે પર્વતની સમીપે રહ્યો, તેથી તેનું નામ પર્વત (ગિરિ) શુક પ્રસિદ્ધ થયું; અને મને તાપસોએ પકડીને આ વાઢીમાં રાખ્યો, તેથી મારું નામ પુષ્પશુક પડ્યું. તે ત્યાં રહેવાથી મિલ્લોના મુસથી મારણ, વંચન, કુટન, પ્રહણ વિગેરે વચનો સાંભળીને તેનું શીરુયો, અને મને તાપસના સંગથી શુભ વચનો સાંભળતાં શુભ શુભ પ્રાપ્ત થયા, માટે હે રાજા ! તમે શુભ અને અશુભ સંગતિનું મત્યક્ત ફલ જોશું છે. કહું છે કે—

મહાનુજાવસંસર્ગઃ, કસ્ય નોક્ષતિકારણમ્ ।

ગંગાપ્રવિષ્ટરથ્યાનુ, ત્રિદશૈરપિ વંચતે ॥

“મોટા માહાત્મ્યશાઘાનો સંગ કોની ઉન્નતિનું કારણ થતો નથી ? સર્વેની ઉન્નતિનું કારણ યાચ છે. હુઓ કે ગંગાનદીમાં મલેલા શેરીના જલને દેવો પળ વંદન કરેછે.’ વહી કહ્યું છે તે—

વરં પર્વતદુર્ગેષુ, ત્રાન્તં વનચરૈઃ સહ ।

ન મૂર્લ્લજનસંપર્કઃ, સુરેન્દ્રભવનેષ્વપિ ॥

“પર્વતના દુર્ગોમાં વનચરો (મિછું વિગેરે)ની સાથે ભમવું એ કાંઈક ઠીક છે પરંતુ દેવેન્દ્રના ભવનમાં [સ્વર્ગમાં] પળ મૂર્લ્લજનનો સંગ સારો નથી.”

તે સાંખ્યજીને રાજા પ્રસન્ન થયો. તેટલામાં રાજાનું સર્વ સૈન્ય કે જે પોછલ આશરું હતું તે આવી પહોંચ્યું. તેની સાથે રાજા પોતાના નગરમાં ગયો.

આ પ્રમાણે સંગતિનું ફલ જાણીને યતિઓએ ધ્રુવાચારીનો સંગ તજી તપસ્યામાં પાત્ન કર્યો. સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે—

વરમર્ગિમિ પવેસ્તો, વરં વિસુદ્ધેણ કસ્મુણા મરણં ।

મા ગહિયવ્વયજ્જંગો, મા જીયં સ્વલ્લિયસીલસ્સ ॥

“અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો શ્રેષ્ઠ છે, અને વિશુદ્ધ કર્મ જે અળસળ તેવઢે ઇટછે અળસળ અંગીકાર કરીને મરણ પામવું તે શ્રેષ્ઠ છે. પરંતુ ગ્રહણ કરેલા વ્રતને ભંગ કરવો શ્રેષ્ઠ નથી, અને જેનું શીલ સ્વલ્લિત-અશુદ્ધ થયું છે એવા સાધુનું જીવવું તે શ્રેષ્ઠ નથી.”

ઓસન્નચરણકરણં, જહ્ણો વંદંતિ કારણં પપ્પ ।

જે સુવિહિયપરમતથા, તે વંદંતે નિવારંતિ ॥ ૨૨૭ ॥

અર્થ—“ યતિઓ કારણ પામીને ઇટછ નિર્વાહાદિક કારણની અપેક્ષા રાખીને જેમનું મહાવ્રતાદિક મૂલ્ય ગુણરૂપ ચરણ અને પંચ સમિત્યાદિક ઉત્તર ગુણરૂપ કરણ અવસન્ન-શિથિલ-અશુદ્ધ થયું હોય તેવા શિથિલાચારીને પળ વંદના કરે છે. પરંતુ જેઓએ સારી રીતે પરમાર્થને જાણ્યો છે, ઇટછે કે ‘ આપગને સુવિહિવ [ઉત્તમ] સાધુઓને વંદાવવા તે યોગ્ય નથી.’ એમ પોતાના દોષને જેઓ જાણે છે તેવા પાસ-ત્યાઓ પોતાને વંદના કરનાર સાધુઓને નિવારે છેઃ અર્થાત્ ‘તમે અમને વંદના કરશો નહીં’ એમ કહી તેમને અટકાવે છે.” ૨૨૮

સુવિહિય વંદાવંતો, નાસેહ્ અપ્પયં તુ સુપહ્વાઓ ।

દુવિહ્વપહ્વિપ્પમુક્કો, કહ્મપ્પ ન યાણહ્ મૂઢો ॥ ૨૨૯ ॥

અર્થ—“ સુવિનિવિત સાધુઓને વંદાવનાર (પાસત્યાદિક) એટલે વંદનારને વિશેષ નહીં કરનાર પાસત્યાદિ સુપચથી (યોક્ષમાર્ગથી) પોતાના આત્માનો જ નાશ કરે છે; અને વંતે પ્રકારના (સાધુ શ્રાવક નામના) માર્ગથી અષ્ટ થયેલો તે સૂર્ય કેમ પોતાના આત્માને પણ જાળતો નથી કે હું જાણે માર્ગથી અષ્ટ ચાલું છું, તેથી મારી જી ગતિ શ્વે ? ” ૨૨૯.

હવે શ્રાવકના ગુણ વર્ણવે છે.

વંદેશ ઝમ્મંઓ કાલિં પિ, ચેદ્યાઇ અઈચૂડપરમો ।

જિંનવરપહિમાધરધુવપુપ્ફગંધવ્વજ્જુત્તો ॥ ૨૩૦ ॥

અર્થ—“ જે ચૈત્યોને (જિનવિવોને) વન્ને કાઠ પણ વંદના કરે છે; મૂઠ્યાં ‘ અપિ ’ શબ્દ લખ્યો છે, માટે યથ્યાન્હ કાઠ પણ છેવો એટલે ત્રણે કાઠ વંદના કરે છે. સ્તવ એટલે મક્કામર વિગેરે સ્તવન અને યુઈ એટલે સંસારદાવાદિક સ્તુતિ, તેમને વિષે પ્રવાન એટલે સ્તવ અને સ્તુતિ કરનારો તથા જિનવરની પ્રતિમાઓ અને તેમના ચૈત્યોને વિષે અગત્ય પ્રમુલ્લ ધૂપ, માલતી વિગેરે પુષ્પો અને સુગન્ધ દ્રવ્યોપ કરીને અર્ચન (પૂજા) કરવામાં લઘ્યવાન હોય છે, તે શ્રાવક કહેવાય છે. ” ૨૩૦.

સુવિનિહિયણમહ, વેમ્મંમિ અનંન્નદેવઓ અ પુણો ।

નં યે કુસમણ્ણુ રંજાશ, પુવાવરવાહ્યત્થેસુ ॥ ૨૩૧ ॥

અર્થ—“ જિનધર્મને વિષે સુવિનિશ્ચિત એટલે નિશ્ચલ એકાગ્ર મતિવાળો અને જેને જિનેશ્વર સિવાય વીજો દેવ નથી તેવો શ્રાવક પૂર્વાપર વ્યાહત કે. પૂર્વાપર ચિન્હ અર્થવાળા અર્થાત્ લઘ્યસ્થે કહેલા હોવાથી અસંવદ્ધ અર્થવાળા કુસમ્ય-કુશાન્નોને વિષે રક્તઆસક્ત થતો નથી. ” ૨૩૧.

દટ્ટુણ કુલિંગીણં, તસંથાવરજૂયમહણં વિવિહં ।

ધર્મમાઓ નં ચૌલિલ્લાશ, દેવેહિં, સહંદેયહિં પિ ॥ ૨૩૨ ॥

અર્થ—“ કુત્તિત છીંગણારી બૌદ્ધાદિકના સ્વયંપાકાદિકમાં વિવિધ પ્રકારે ત્રસ [દ્વિત્રિય વિગેરે] અને સ્થાવર (પૃથિવ્યાદિક) પ્રાણીઓનું ચર્દન [વિનાશ] થતું હોવાને શ્રાવક દન્દ્ર સહિત દેવતાઓથી પણ જિનમાપિત ચર્ચયકી ચલાયમાન થતો નથી. ” ૨૩૨

માયા ૨૩૦-અરુદ્ધ । માયા ૨૩૧-દેવઓ પુણી । વાદિયચ્ચેસુ । કુસમણ્ણુ-કુશાન્નો ।

વંદેઈ પરિપુહ્ણ, પજ્જુવાસેઈ સાંહુળો સયંયમેવં ।

પહેઈ સુળેઈ ગુણેઈ ઐ, જણેસ્સ થેમ્મં પરિકંહેઈ ॥ ૨૩૩ ॥

અર્થ—“ શ્રાવક નિરંતર શ્રુતિમાર્ગના સાધક એવા સાધુઓને વંદના કરે છે, તેમને પોતાનો સંદેહ પૂછે છે, અને તેમની પર્યુપાસના [સેવા] કરે છે. વ્હી તે સુશ્રાવક ધર્મશાસ્ત્રમળે છે, તે જિનભાષિત ધર્મને અર્થથી શ્રવણ કરે છે, અને મળેલાનો અર્થથી વિચાર કરે છે, તથા અજ્ઞાન જનોને તે ધર્મનું કથન કરે છે: અર્થાત્ પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે બીજાઓને બોધ પમાડે છે. ” ૨૩૩.

દહેસીલઁવચનિયમો, પોસહઆવસ્સણસુ ઐવલ્લિચ્છો ।

મહ્મજ્જસંસંપચવિહ્વહુવીયફલેસુ પૈરિકંતો ॥ ૨૩૪ ॥

અર્થ—“ ક્ષીલ તે સદાચાર અને વ્રત તે અણુવ્રતો તેનો નિયમ જેને દહ હોય, વ્હી જે પૌષ્પ (ધર્મનું પોષણ કરનાર હોવાથી પૌષ્પ), અને અવશ્ય કરવા હાયક સામાયિક વિગેરે છ આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) ને વિષ અસ્તલિત-અતિચાર રહિત હોય, તથા જે મધ, મદ્ય (મદિરા), માંસ અને વઢલા, ઁવરા વિગેરે પાંચ પ્રકારના વૃક્ષોનાં વડુ જીવવાલા ફલો તથા વડુ વીજવાલા વૃષ્ટાંક [રીંગના] વિગેરેથી નિવૃત્તિ પામેલો હોય, ઇટલે અમદ્યાદિકના ત્યાગવાલો હોય, તે શ્રાવક કહેવાય છે. ” ૨૩૪. અમદ્યાદિ પર્વણીને વિષે સાધ્યત્યાગરૂપ નિયમ વિશેષ તે પૌષ્પ કહેવાય છે; અને દરરોજ બે ટંક અવશ્ય કરવાના હોવાથી પ્રતિક્રમણ તે આવશ્યક કહેવાય છે.

નાહેમ્મકમ્મજીવી, પઞ્ચેવલ્લાણે ઐજિવલ્લમુંજ્જુત્તો ।

સેવં પૈરિમાણકર્મ, અવરજ્જઈ તં પિ સંકંતો ॥ ૨૩૫ ॥

અર્થ—“ વ્હી શ્રાવક પચ્ચ પ્રકારના કર્મદાન પૈકી કોઈ પણ પ્રકારના અર્થ્ય કર્મથી આજીવિકા કરતો ન હોય, ઇટલે શુદ્ધ-નિર્દોષ વ્યાપાર કરતો હોય, તથા દશ પ્રકારના પ્રત્યોખ્યાનમાં નિરંતર સ્થાયમાન હોય, વ્હી જેને સર્વ ધન ધાન્ય વિગેરેનું પરિમાણ કરેછું હોય, ઇટલે જે પરિગ્રહના પ્રમાણવાલો હોય, અને જે આરંભાદિક જે કાંઈ અપરાધવાલું-દોષવાલું કાર્ય કરે તે પણ શંકિત થઈને કરે: અર્થાત્ નિઃશંકપણે કરે નહીં અને કર્યા પછી પણ આશ્ચર્ય છાડે તે દોષથી શુદ્ધ-મુક્ત થાય. (શ્રાવક એવો હોય.) ” ૨૩૫

નિવલ્લમણનાણનિવાણજમ્મજૂસીચ્છો વંદેઈ જિણાણં ।

ન ય વંસેઈ સાહુજણવિરહિયંમિ દેસેં વહેયુળે વિ ॥ ૨૩૬ ॥

માથા ૨૩૩-સાહુળો । ગુણેઈ અણસ્સ । માથા ૨૩૪-વહુવિહ । માથા ૨૩૫-મુજ્જતો ।

અવરજ્જઈ-અપરાધ્યતિ । માથા ૨૩૬-સાહજણ ।

અર્થ—“બહી શ્રાવક જિનેશ્વરોના નિષ્ક્રમણ (દાક્ષા) કેવલજ્ઞાન, નિર્વાણ (મોક્ષ) અને જન્મમુખિ રૂપ કલ્યાણક સ્થાનોને વંદના કરેછે, અર્થાત્ તીર્થયાત્રાનો કરનારો હોયછે; અને બીજા ઘણા ગુણ હોય-ઘણી જાતનાં દ્રવ્યાદિકની પ્રાપ્તિનાં સાધન હોય, છતાં પણ સાધુજન રહિત પટલે સાધુજનના વિહારરહિત દેશમાં વસતો નથી.” ૨૩૬

પરેતિથિયાણ પણમણ, ઉજ્જાવણ ધુણણ જતિરાંગં ચે ।

સક્કારં સમ્માણં, દાણં વિ'ખેયં ચં વંજ્જેહ ॥ ૨૩૭ ॥

અર્થ—“બહી શ્રાવક બૌદ્ધ તાપસ વિગેરે પરતીર્થિકોતું પ્રણમન (વંદના કરવી), ઉદ્યાવન (બીજાની પાસે તેઓના ગુણની પ્રશંસા કરવી), સ્તવન (તે બૌદ્ધાદિકની પાસે તેમના દેવની સ્તુતિ કરવી); ચક્તિરાગ (તેમને વહુમાન આપવું), સત્કાર (તેમને વક્ષાદિક આપવું) સન્માન (તેઓ આવે ત્યારે હમા થઈ માન આપવું) દાન (તેમને સુપાત્રની હુદ્દિથી ભોજનાદિક આપવું), તથા પાદમસાહન વિગેરે કરીને વિનય કરવો; તે સર્વનો ત્યાગ કરે છે: અર્થાત્ પટલાં વાનાં કરતો નથી.” ૨૩૭.

इये श्रावक सुपात्रनी हुद्धियी भोजनादिक कोने आपे छे ते कहे छे-

पढेमं जईण दाउण, अप्पणो पणमिउणं पारेह ।

असईअ सुविहिआणं, 'जुंजेह कयँदिसालोओ ॥ २३८ ॥

અર્થ—“શ્રાવક પ્રથમ યતિઓને (ઈંદ્રિયોતું દમન કરવાના પ્રયત્નવાલા સાધુઓને) પ્રણામ પૂર્વક આપીને પછી પોતે ભોજન કરે છે. કદાચ સાધુઓ ન હોય તો તે સુવિહિત સાધુઓની દિક્ષાનો આલોક કરતો છતો ભોજન કરે છે. પટલે સાધુઓ જે દિક્ષા તરફ વિચરતા હોય તે દિક્ષા તરફ જોઈને ‘જો સાધુઓ આવે તો સારું’ એમ વિચારતો ભોજન કરવા વેસે છે (ભોજન કરે છે).” ૨૩૮.

સાહૂણ કપ્પણિજ્ઞાં, જં નવિ દિઘ્ઞં કેઠિંપિ કિંચિ તેહિં ।

ધીરં જહુત્તકૌરી, સુસાવંગા તં મૈ 'જુંજંતિ ॥ ૨૩૯ ॥

અર્થ—“સાધુઓને કલ્પનીય-પ્રવર્ણીય (શુદ્ધ) પદ્મ જે કાંઈ અજ્ઞાદિક યોદ્ધાં પણ કોઈ પણ દેશકાલને વિષે તે સાધુઓને નયીજ આપ્યું: અર્થાત્ મુનિષ નયી લીધું પણ તે અજ્ઞાદિકને ધીર (સત્ત્વવાન) અને યયોક્તકારી પટલે જેવો શ્રાવકનો માર્ગ

गाथा २३७-पणमण । उज्जवाण=उज्ज्वल=परस्परमे तन्मणप्रशंसनं ।

गाथा २३८-पारेह=पारयति-भोजनं करोतीति यावत् । असइ अ=असति च ।

गाथा २३९-कठिचि किंपि तहि ।

છે તેજ પ્રમાણે વર્તનારા સુશ્રાવકો વાપરતા નથી; અર્થાત્ સાધુઓને આપ્યા વિનાનો કોઈ પણ चीज પોતે વાપરતા નથી; જે વસ્તુ મુનિમહારાજ ગ્રહણ કરે તે વસ્તુજ પોતે વાપરે છે. ” ૨૩૯.

વસહીસયણાસણભત્તપાણજેસજ્ઞવત્થપત્તાઈ ।

જેહ “વિ નપજ્ઞાન્તધણો, થોવો “વિ હુ થોવેયં દેઈ” ॥ ૨૪૦ ॥

અર્થ—“યદ્યપિ (જોકે) નથી પર્યાપ્ત-સંપૂર્ણ ઘન જેને એવો દટલે સંપૂર્ણ ઘનવાન નહીં હોવાથી સંપૂર્ણ આપવાને અસમર્થ એવો કોઈ શ્રાવક હોય, તો તે પોતાની પાસેના થોડામાંથી પણ થોડું એવું વાસસ્થાન, જ્ઞયન (સુવાની પાટ), આસન (પાદપીઠાદિક) ભક્ત-અન્ન, પાન-જલ, મૈષલ્ય-ઓષધ, વસ્ત્ર અને પાત્ર વિગેરે આપે છે, પણ અતિથિ સંવિભાગ કર્યા વિના વાપરતો નથી ” ૨૪૦.

સંવચ્છરંચાતુમાસિણસુ, અઘાહિયાસું ઐ તિહીસુ ।

સઠ્વાયેરેણ લગ્ગઈ, જિણંવરપૂયાતવણેસુ ॥ ૨૪૧ ॥

અર્થ—“વઢી સુશ્રાવક સંવત્સરી પર્વમાં, ત્રણે ચાતુર્માસમાં, ચૈત્ર આસો વિગેરેની અઠાઈમાં અને અષ્ટમી વિગેરે તિથિઓમાં (એ સર્વ શુભ દિવસોમાં) વિશેષે કરીને સર્વ આદરવડે (સર્વ લઘ્યમવડે) જિનેશ્વરની પૂજા, હેઠ્ઠ અઠઘાદિક તપ અને દ્વાનાદિક ગુણોને વિષે લાગે છે દટલે આસક્ત થાય છે. ” ૨૪૧.

વઢી શ્રાવક શું કરે છે તે કહે છે—

સાહૂણ ચેઈયાણ યં, પરંણીયં તેહ અવન્નવાયં ચ ।

જિણંપવયણસ્સ ઐહિચં, સઠ્વત્થોમેણ વોરેઈ ॥ ૨૪૨ ॥

અર્થ—“ સાધુઓના અને ચૈત્ર દટલે જિનપ્રાસાદ તથા જિનપ્રતિમાઓના પ્રત્ય-નીકને-ઉપદ્રવ કરનારને તથા અવર્ણવાદ દટલે કુત્સિત વચન બોલનારને (વાંકું બોલનારને) અને જિનશાસનના અહિત કરનારને (જીજુને) સુશ્રાવક પોતાના સર્વ પ્રકારના વસ્તુ ફરીને નિવારણ કરે છે. પણ ‘ વીજા ઘણા જળ છે તે સંભાલ કરજો ’ એમ ધારીને તેની ઉપેક્ષા કરતા નથી. ” ૨૪૨.

વિરયાં પાણિવહાઓ, વિરયાં નિચ્છં ચ અલિયવયેણાઓ ।

વિરયાં ચોરિક્કાઓ, વિરયાં પરદાર્ગમણાઓ ॥ ૨૪૩ ॥

અર્થ—“ વ્હી સુઆવકો હંમેશાં પ્રાણીવધ થકી વિરતિ પામેલા હોય છે, બહીક વચન-મિથ્યા ભાષણ થકી વિરતિ (નિવૃત્તિ) પામેલા હોય છે, ચોરીથી વિરતિ પામેલા હોય છે, અને પરસ્ત્રીગમનથી નિવૃત્તિ પામેલા હોય છે.” ૨૪૩.

ત્રિરંધા પરિગૈહાઓ, અર્પરિમિથ્યાઓ ઐણંતતહાઓ ।

વૃદ્ધોસસંકુલાઓ, નરયંગદ્ગમનપંથાઓ ॥ ૨૪૪ ॥

અર્થ—“ વ્હો તે સુઆવકો જેનું પરિમાણ કર્યું નથી, જેનાથી અનંત તૃષ્ણાઓમ હત્યક થાય છે, જે ઘણા વધ વંધનાદિક દોષોથી સંકુલ-ધરેલો છે, તથા જે નરક ગતિમાં જવાના માર્ગરૂપ છે, એવા ધનધાન્યાદિક નવ પ્રકારના પરિગ્રહ થકી વિરતિ પામેલા હોય છે.” ૨૪૪.

સુદ્ધા ટુંદ્ધાનમિત્તી, ગદિયોં ગુરૂંવયણસાદુપડિવત્તી ।

સુદ્ધો પરપૈરિવાઓ, ગૈદિઓ જિણંદેસિઓ ધમ્મો ॥ ૨૪૫ ॥

અર્થ—“ જે આવકોષ દુર્જન (સલ) ની મૈત્રી-દોસ્તી મૂકી છે, જેઓએ તીર્થ-કરાદિક ગુરુના વચનની સારી (શોભાવાઝી) પ્રતિપત્તિ [પ્રતિજ્ઞા] ગ્રહણ કરી છે, જેઓએ પર પરિવાદ-પરના અપવાદનું (પરનિદાનું) કથન મૂકી દીધું છે, અને જેઓએ બિનદર્શિત પટલે બિનેશ્વરે કહેલો ધર્મ ગ્રહણ કર્યો છે.” ૨૪૫.

તર્વેનિયમસીલકલિયા, સુસૌવગા જે હૈવંતિ હૈ સુગુણોં ।

તેસિં નં દુલ્લહાઈ, નિર્વાણવિમાણસુક્લાઈ ॥ ૨૪૬ ॥

અર્થ—“ આ લોકમાં જે સુઆવકો વાર પ્રકારનાં તપ, નિયમ તે અનંતકાયાદિકનું પ્રત્યાસ્વાન અને શીલ તે સદાચાર તેથી યુક્ત તથા સારા ગુણોવાળા હોય છે, તેઓને નિર્વાણ (મુક્તિ) અને વિમાન [સ્વર્ગ] નાં મુલ્હો દુર્લભ-દુષ્પ્રાપ્ય નથી; અર્થાત્ તેઓ સ્વર્ગનાં મુલ્હો યોગધર્મને અનુક્રમે મુક્તિ પણ પામે છે.” ૨૪૬.

સીઈજ્ઞ કયાવિ ગુરુ, તં પિ-સુસૌસા સુનિરુણમહુરોઈં ।

મગ્ગી ઈવંતિ પુણરવિ, જૈહ સેલેગપંથગો નૌયં ॥ ૨૪૭ ॥

અર્થ—“ કદાચિત્ત પટલે કર્મની વિચિત્રતાને છીધે કોઈ વચત ગુરુ પણ સીદોય પટલે માર્ગથી શિથિલ [અણ] થાય; તેા તેવે વચતે તેવા અણાચારી ગુરુને પણ સારા (ઉચ્ચ) શિષ્યો અત્યંત નિપુણ અને મધુર [કોમલ] વાક્યોએ કરીને ફરીથી પણ

ગાથા ૨૪૨-પડિવિત્તી । મુક્તી । ગાથા ૨૪૬-દુલ્લહાઈ । સીક્લાઈ ।

ગાથા ૨૪૭-સિપજ્ઞ । સીઈજ્ઞ=સીદત્=માર્ગાત્ શિથિલો બનેત્ । નૌયં=જ્ઞાતં-ઉદાહરણ.

સંયમમાર્ગમાં સ્થાપન કરે છે, ઇટલે ઉત્પત્તિમાં ગયેલાને સન્માર્ગે લાવે છે. જેમ 'સેલક' આચાર્ય અને 'પંચક' શિષ્ય એ વેતું જ્ઞાત (દૃઢાંત) અહીં જાણવું." ૨૪૭.

સેલકાચાર્ય અને પંચક શિષ્યની કથા.

કુવેરે બનાવેલી શ્રોત્વારિકાપુરીમાં 'શ્રીકૃષ્ણ' વાસુદેવ રાજ્ય કરતા હતા. તે વચ્ચે તે પુરીમાં એક 'યાવચ્છા' નામની સાર્થવાહની સ્ત્રી રહેતી હતી. તેનો 'યાવચ્છાકુમાર' નામનો અતિ રૂપવાન પુત્ર વચ્ચે સ્ત્રીઓનો પતિ હતો. તે પોતાના ઘરમાં દોહુંદક દેવની જેમ પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે વિપયમુખ ભોગવતો હતો. એકદા શ્રીનેમિનાય જિનેશ્વર તે નગરીનો સદ્ગુણો ઉપવનમાં સમવસ્યા. તે સ્વર જાણીને યાવચ્છાકુમાર શ્રીનેશ્વરને વાંદવા ગયો. ત્યાં તેણે ભગવાનના મુલતથી સંસારનો નાશ કરનારી દેવના સાંભળી; તેથી સંસારની અનિશ્ચયતા જાણી માતાની આજ્ઞા લઈ શ્રીનેશ્વર પાસે એક હજાર શિષ્યો સહિત તેણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. અનુક્રમે તેણે વૈદ પૂર્વનો અભ્યાસ કર્યો. પછી એક વચ્ચે શ્રીનેમિનાથની આજ્ઞા લઈને પોતાના હજાર શિષ્યો સહિત વિહાર કરતા યાવચ્છાપુત્ર જ્ઞાતિ સેલક નામના પુરમાં આવ્યા. તે પુરનો રાજા 'સેલક' જ્ઞાતિને વાંદવા આવ્યો. જ્ઞાતિના મુલતથી દેશના સાંભળીને પ્રતિવેદ પામેલો સેલક રાજા તે યાવચ્છાપુત્ર આચાર્ય પાસે વાર વ્રતધારી શ્રાવક થયો. ત્યાંથી વિહાર કરીને આચાર્ય સૌગંધિકા નગરીના નીલાશોક વનમાં પધાર્યો. તે નગરીમાં 'સુદર્શન' નામનો શ્રેષ્ઠી શુક નામના પરિવ્રાજકનો પરમ ભક્ત રહેતો હતો. તે શ્રેષ્ઠી યાવચ્છાપુત્ર આચાર્ય પાસે ગયો, ત્યાં તેણે પ્રતિવેદ પામીને મિથ્યાત્વનો તથા શૌચમૂલ ધર્મનો ત્યાગ કરીને શ્રીજિનમાર્ગિત વિનયમૂલ ધર્મ અંગીકાર કર્યો. તે વાતની શુક પરિવ્રાજકને સ્વર થતાં તે પોતાના હજાર શિષ્યો સહિત ત્યાં આવ્યો. સુદર્શન શ્રેષ્ઠી પાસે આવોને તેણે પૂછવું કે "હે સુદર્શન ! અમારા શૌચ-મૂલ ધર્મનો ત્યાગ કરીને તે આ વિનયમૂલ ધર્મ કોની પાસે ગ્રહણ કર્યો ?" સુદર્શને જવાબ આપ્યો કે "મેં વિનયમૂલ ધર્મ શ્રીયાવચ્છાપુત્ર આચાર્ય પાસે ગ્રહણ કર્યો છે અને તે આચાર્ય મહારાજ પણ અહીંજ છે." તે સાંભળીને શુક પરિવ્રાજક આચાર્યની સ્પર્ધાથી સુદર્શનને સાથે લઈને આચાર્ય પાસે આવ્યો. ત્યાં વાદમાં આચાર્યે તેને નિરુત્તર કર્યો. ઇટલે વિનયમૂલ ધર્મને સત્ય યાત્રીને હજાર શિષ્યો સહિત શુક પરિવ્રાજકે તે આચાર્ય પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. અનુક્રમે દ્વાદશાંગીનો અભ્યાસ કર્યો. તેને યોગ્ય જાણીને યાવચ્છાપુત્રે આચાર્યપદ આપ્યું. અને પોતે શ્રીશત્રુંજય પર જઈને હજાર સાધુઓની સાથે એક માસની સંલેખના કરી માંતે કેવલજ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગયા.

એકદા શ્રીશુકાચાર્ય હજાર શિષ્યો સહિત સેલકપુર ગયા. સેલક રાજા તેમને વાંદવા આવ્યો. તેમના મુલતથી ધર્મદેશના સાંભળીને પ્રતિવેદ પામેલા રાજાએ પોતાના

મંદુકકુમાર પુત્રને રાજ્ય સૈન્ય પંથક વિગેરે પાંચસો મંત્રીઓ સહિત ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. અનુક્રમે સેલક મુનિ દ્વાદશાંગોને ધારણ કરનાર થયા. તેમને યોગ્ય જાળી આચાર્યને સ્થાપન કરીને શ્રીશુકાચાર્ય હજાર સાધુઓ સહિત શ્રીસિદ્ધાચલ પધાર્યા. ત્યાં સર્વ મુનિઓ સહિત અનંત ગ્રહણ કરી માસને અંતે કેલકજ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગયા.

ત્યાર પછી શ્રીસેલકાચાર્યના શરીરમાં નીરસ અને લૂંતા આહારને કીધે મહા વ્યાધિઓ વ્યપ્ત થયા. તે વ્યાધિઓ અસહ્ય હતા, તોપણ સેલકાચાર્ય દુસ્તપ તપમાન ઇચ્છત રહેતા હતા. એકદા વિહારના ક્રમે તેઓ સેલકેપુર આવ્યા. તેમને આવ્યા જાળીને મંદુક રાજા વંદના કરવા આવ્યો. ત્યાં શુભના મુલ્યથી ધર્મદેશના શ્રવણ કરી મંદુક રાજા જીવાર્જીવાદિક નવ તત્ત્વોનો જાણનાર થયો. પછી પોતાના પિતા સેલક રાજર્ષિનું શરીર કપિરમ્યાસ રહિત શુષ્ક થઈ ગયેલું જોઈને મંદુક રાજાએ વિશ્વસિ કરી કે “ હે સ્વામી ! આપનું શરીર રોગથી બજરિત દેસાય છે. તો અહીં મારી, યાન-શાહ્યામાં આપ રહો; જેથી હું શુદ્ધ ઔષધવડે તથા પથ્ય યોજનવડે આપનું શરીર નોરોગી કરું.” તે સાંભળીને આચાર્યે તેનું વચન અંગીકાર કરી તેનો યાનશાહ્યામાં નિવાસ કર્યો. રાજાએ ઔષધાદિકથી તેમની ચિકિત્સા કરાવી, તેઓ આચાર્યનાં શરીરમાંથી રોગો નહ થયા. પરંતુ રાજાનો રસવાલો આહાર છેવાથી આચાર્ય રસહ્રાંષ થઈ ગયા. તેથી તેઓએ ત્યાંથી ક્યાંઈ પણ વિહાર કર્યો નહીં. ઇટલે એક પંથક શિષ્યને તેમની સેવા કરવા રાત્રીને વીજા સર્વ શિષ્યોએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો. પછી તો સેલકાચાર્ય ધીમે ધીમે અત્યંત રસહ્રાંષ થયા; પણ પંથક મુનિ તેમની સારી રીતે સેવા કરવા લાગ્યા, અશુદ્ધ આહાર પણ લાવીને શુભને આપવા લાગ્યા અને પોતે શુદ્ધ આહાર કરવા લાગ્યા.

એકદા કાર્તિક ચોમાસીને દિવસે રસવાલો આહાર કરીને આચાર્ય સંઘ્યા સમયે જ છુલ્લનિદ્રામાં સૂઈ ગયા. તે વસ્તે પંથક સાધુ ચોમાસી પ્રતિક્રમણ કરતાં શુભના ચરણમાં મસ્તક મૂકીને ચોમાસી પ્રાયશ્ચિત્તની સામણા કરવા લાગ્યા. તેના સ્પર્શથી શુભ નિદ્રામાંથી જાગૃત થયા, તેથી તે ક્રોધાતુર થઈને બોલ્યા કે “ અરે કયા પાપીએ મારી નિદ્રાનો ભંગ કર્યો ? ” તે સાંભળી પંથક મુનિ બોલ્યા કે—“ હે પૂજ્ય ! આજે ચોમાસી સામણા કરતાં મારું મસ્તક આપના ચરણને અઢવ્યું, તેથી આપની નિદ્રામાં અંતરાય થયો છે, એ મારો અપરાધ આપ સમા કરો, હવેથી આવો અપરાધ હું નહીં કરું.” આ પ્રમાણે વારંવાર પોતાના જ અપરાધને કહેતા શિષ્યને જોઈને શુભનું ચિંત સાવધાન થયું. તેથી તે મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે “ અહો ! આ શિષ્ય કેવો સમાવાન છે ! આ શિષ્ય જ ધન્ય છે, અને હું જ અધન્ય છું, કેમકે હું આજ ચોમાસીને દિવસે પણ રસવાલો આહાર કરીને મૃતો છું.” એ પ્રમાણે આત્મનિંદા કરતાં તેમનાં મનમાં વેરાગ્ય વ્યપ્ત થયો. તેથી તેમણે પંથકને કહ્યું કે “ હે વરસ !

ભવસાગરમાં પડતાં એવા યને આજે તેં હૃદયો (સેવીકાદયો) છે. ” એમ કહીને પ્રમાદ દૂર કરી શુદ્ધ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તે વાત સાંમઝી સર્વ શિષ્યો પળ તેમની પાસે આવ્યા. પછી ચિરકાલ મુઘી વિહાર કરી ઘળા મન્ય જીવોને પ્રતિબોધ પમાડીને પાંચસો શિષ્યો સહિત સિદ્ધાચલપર અનશન ગ્રહણ કરી સેલકાચાર્ય સિદ્ધિપદને પામ્યા. આવી રીતે સારા શિષ્યો પોતાના પ્રમાદી શુરને પળ સન્માર્ગે લાવે છે.

દસ દસ દિવસે દિવસે, ઘમ્મં બોહેં અહવ અહિઅયરો ।

इअ नंदिसेणसत्ती, तहविय से संजमविवत्ती ॥ २४७ ॥

અર્થ-“ દિવસે દિવસે (હંમેશાં) દસ દસ પુરુષોને ધર્મનો બોધ કરે, અથવા તેથી પણ અધિકતર માણસોને બોધ પમાડે, એવી નંદિવેણ મુનિની શક્તિ-વચનલઙ્ઘિ (દેશના લઙ્ઘિ) હતી, તેપણ તે નંદિવેણના ચારિત્રની વિપત્તિ થઈ (વિનાશ થયો). એ ઉપરથી નિકાચિત કર્યોનો મોગ અતિ વલ્લવાન છે એમ સમજવું ” ૨૪૮
અહીં નંદિવેણનો સંબંધ જાણવો. ૬૦

भीनंदिवेणनो कथा.

પ્રથમ નંદિવેણનો પૂર્વમ્ભ સારી રીતે કહે છે-કોઈ એક નામમાં મુશ્કવિય નામનો બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેણે એકદા છુટક છુટક મઝીને લક્ષ બ્રાહ્મણોને મોજન કરાવવાનો સંકલ્પ કર્યો. તે વચ્ચે તેણે વિચાર્યું કે “જો મારે ઘેર કામકાજ કરવા માટે એક નોકર હોય તો બહુ સારું” એમ વિચારીને પોતાની પટેલમાં રહેતા એક મીમ નામના દાસને તેણે પૂછ્યું. ત્યારે તેણે કહ્યું કે “જો એ બ્રાહ્મણોનું મોજન થઈ રહ્યા પછી ઘણેલું અન્નાદિક હું મને આપે તો હું તારા ઘરનું કામકાજ કરું” તે સાંમઝીને તે બ્રાહ્મણે તેની માગણી કબૂલ કરી, એટલે તે મીમ તેના ઘરનું કામકાજ કરવા લાગ્યો; અને બ્રાહ્મણોનું મોજન થઈ રહ્યા પછી બાકી રહેલું અન્ન નગરમાં રહેલા સાધુ સાધ્વીઓને બોલાવીને વહેરાવવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે પુણ્ય કરવાથી તેણે મોગકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. છેવટ આયુષ્ય ક્ષયે મરણ પામીને તે દાસનો જીવ દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી આયુષ્ય ક્ષયે ચવીને રાજ્ય નગરમાં શ્રેણિક રાજાનો નંદિવેણ નામે પુત્ર થયો; અને પેછો લક્ષ બ્રાહ્મણને મોજન કરાવનાર બ્રાહ્મણનો જીવ ઘળા મનોમાં ભ્રમણ કરીને કોઈ અઢવીમાં હાથિનીની કુશિમાં ઉત્પન્ન થયો. તે હાથિનીનો સ્વામી હાથીને જે વાલકો થાય તેને મારી નાસવો હતો, તેથી તે હાથિનીએ વિચાર્યું કે “મારી કુશિમાં ગર્ભ ઉત્પન્ન થયો છે, તેને

કોઈ પણ ઉપાયથી શુભ રીતે પ્રસવું તો તે જીવતો રહે, અને યુથનો [હાથિણીના ટોઢાનો] અધિપતિ થાય.” એમ વિચારીને તે હાથિણી સ્વોદીરીતે એક પને લંગડી થઈને ચાલવા લાગી. તેથી કોઈ વસ્ત્ર એક પહેરે તે પોતાના યુથને મેળી થતી. કોઈ વસ્ત્ર બે પહેરે થતી, કોઈ વસ્ત્ર એક દિવસે થતી અને કોઈ વસ્ત્ર બે દિવસે યુથ મેળી થતી. એ પ્રમાણે કરતાં પ્રસવકાળ સમય આવેલો. જાણીને તે તળનો પૂલો છૂંદને કોઈ તાપસોના આશ્રમમાં ગઈ. ત્યાં તેણે પુત્ર (હાથો)ને જન્મ આવ્યો. પછી માલીને પોતાના યુથ મેળી થઈ ગઈ. પછી દરરોજ યુથની પાછળ રહીને તાપસોના આશ્રમમાં જઈ પોતાના વાઙ્કને સ્તનપાન કરાવી પાછો યુથ મેળી થતી. એવી રીતે તે વાઙ્કનું તેણે પોષણ કર્યું. તે આશ્રમમાં રહેલા હસ્તિવાઙ્કનું તાપસો એ પુત્રની જેમ પાલન કર્યું, તેથી તે તેઓનો અત્યંત પ્રીતિપાત્ર થયો. પછી તે તાપસોની સંગતિથી તે હાથી પણ પોતાની ઇંદમાં પાળી મરી માલીને આશ્રમમાં હુક્ષેને પાળી પાવા લાગ્યો. તેથી તાપસો એ તેનું સેવનક એવું યથાર્થ નામ પાડ્યું. તે સેવનક અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામી મહા વલ્લવાન થયો. એકદા સેવનક વનમાં ફરતો હતો, તેવામાં તેણે પેલો યુથસ્વામી કે જે પોતાનો પિતા હતો તેને જોયો, અને તે યુથપતિ એ પણ તેને જોયો. તેથી તે બન્નેને પરસ્પર શુદ્ધ થયું. તેમાં મહા વલ્લવાન સેવનકે પોતાના પિતાને યમદ્વારે મોકલ્યો [મારી નાંચ્યો]. અને પોતે યુથપતિ થયો. પછી સેવનકે વનમાં ત્રિચાર્યું કે “જેમ મારી માતા એ મને શુભ રીતે પ્રસવ્યો, ત્યારે હું પિતાને મારી યુથપતિ થયો, તેવી રીતે ધીજો કોઈ હાથિણી શુભ રીતે આ આશ્રમમાં પ્રસવ્યો તો તે મને મારીને યુથપતિ થશે.” એમ વિચારીને તેણે તે તાપસોના ઇંદમાં માંત્રી નાંચ્યા. તે વસ્ત્રે તાપસો એ વિચાર કર્યો કે “અહો ! આ હાથી મહા કૃતમત્રી થયો. આપણે તો પુત્રનો જેમ તેનું છાલનપાલન કર્યું, અને તેણે તો મહા વિરુદ્ધ આચરણ કર્યું; માટે આને આપણે કોઈ પ્રકારના કષ્ટમાં નાંચીએ.” એમ વિચારીને તે તાપસો એ શ્રેણિક રાજા પાસે જઈને કહ્યું કે “હે રાજા ! અમો જે વનમાં રહીએ છીએ, તે વનમાં રાજ્યને યોગ્ય એક હસ્તિરત્ન છે, માટે તે આપને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે.” તે સાંભળીને શ્રેણિક રાજા એ પરિવાર સહિત વનમાં જઈ હેઠ વિગેરે ઘણા ઉપાયો લઈને તેને પકડવા માંડ્યો પણ તે પકડાયો નહીં. એવામાં નંદિષેણ કુમાર ત્યાં આવ્યો. તેના શબ્દ સાંભળીને તેના સાથે જોતાં તે હસ્તીરાજને અવધિજ્ઞાન’ હસ્યજ થયું, પટલે તેણે પોતાનો પૂર્વમત્ર જોયો, તેથી તે શાંત થઈ ગયો. નંદિષેણ કુમારે તે હસ્તીનો ઇંદ પકડી તેના ઉપર ચઢી તેને નગરમાં માલીને રાત્રિ દ્વારે બાંધ્યો, અનુક્રમે નંદિષેણ પણ યુવાવસ્થા પામ્યો. પિતા એ

તેને પાંચસો સ્ત્રીઓ સાથે પાણિગ્રહણ કરાવ્યું, તે સ્ત્રીઓ સાથે તે ત્રિષયસુલ મોગ-
વવા લાગ્યો.

એકદા શ્રીવર્ધમાન સ્વામીને નગર બહાર ઉદ્યાનમાં સમવસરેલા જાળીને નંદિષેખ
કુમાર ભગવાનને વાંદવા ગયો. પ્રશ્નને વાંદીને નંદિષેખે પૂછ્યું કે “હે ભગવાન ! મને જોડને
સેચનક હાથીને મારાપર સ્નેહ કેમ ઉત્પન્ન થયો ?” ત્યારે ભગવાને તે વચ્ચેના પૂર્વભવનું
સર્વ વૃત્તાંત તેને કહ્યું. તે સાંભળીને નંદિષેખે વિચાર્યું કે “ જ્યારે સાધુઓને અનાદિક
આપવાથી ઓટલું વધું પુણ્ય થયું ત્યારે દીક્ષા લેવાને જો તપસ્યા કરી હોય તો તે ઘણું
મોટું ફલ મળે.” એ પ્રમાણે વિચારીને તેણે ભગવાનને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે “ હે પ્રશ્ન ! દીક્ષા
આપીને મારો ઉદ્ધાર કરો. “પ્રશ્ન બોલ્યા કે “હે વત્સ ! તારે નિકાચિત મોગકર્મ શુ
બાકી રહેલું છે, તેથી તું દીક્ષા ન લે.” તે વચ્ચે તેજ પ્રમાણે આકાશવાણી પણ થઈ. તો પણ
નંદિષેખ દૃઢ ચિત્તવાળો થઈને પાંચસો સ્ત્રીઓના ઉપમોગનો ત્યાગ કરી ચારિત્ર ગ્રહણ
કરવા ઉદ્યુક્ત થયો. એટલે ભગવાને પણ તેવો યાત્રીભાવ જાળીને તેને દીક્ષા આપી અને
સ્થવિર સાધુઓને સોંપ્યા. ત્યાં તેણે સામાયિકથી આરંભીને દશ પૂર્વનો અભ્યાસ કર્યો.
તે નંદિષેખ મુનિ જેમ જેમ હૃદય, અહમ, આતાપનાં વિગેરે તપસ્યા પૂર્વક મહાકહ કરવા
લાગ્યા અને ઉપસર્ગો સહન કરવા લાગ્યા. તેમ તેમ તેને ઘણી લઙ્ગિઓ પ્રાપ્ત થઈ. તે
સાથે દિનપ્રતિદિન કામનો ઉદય પણ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. નંદિષેખ મુનિ મનમાં જાણતા
હતા કે “દેવતાઓ તથા ભગવાને નિષેધ કર્યા છતાં પણ મેં દીક્ષા ગ્રહણ કરી છે, માટે
કંઈપણ [કામદેવ]ના પરતંત્રપણાથી મારાં વ્રતનો યંગ ન થાઓ.” એમ વિચારીને કામ-
દેવથી થયે પામતાં તેમણે આત્મઘાત કરવાના હેતુથી શસ્ત્રઘાત, કંઠપાશ (ગળાફાંસો)
વિગેરે અનેક ઉપાયો કર્યા; પરન્તુ તે સર્વે શાસનદેવીએ નિષ્ફળ કર્યા. એકદા તેને
અતિ ઉગ્ર કામ વ્યાપ્ત થયો. તે વચ્ચે તે ક્રોધાપાત કરવા માટે પર્વત પર ચઢીને
પડવા ગયા. તેવામાં શાસનદેવતાએ તેને શીલી લઈ કહ્યું કે “હે મહાહુભાવ ! આ પ્રમાણે
આત્મઘાત કરવાથી શું નિકાચિત કર્મનો ફાયદો થશે ? નહીં થાય. માટે આ તારો વિજ્ઞાન
હુથા છે. તીર્થંકરોને પણ મોગકર્મ મોગવ્યા વિના સર્વ કર્મનો ફાયદો થતો નથી, તો
તારા જેવાને માટે શું કહેવું !” આ પ્રમાણે શાસનદેવીનું વચન સાંભળીને નંદિષેખમુનિ
એકલા વિહાર કરતાં કરતાં એકદા છઠને પારણે રાજગૃહી નગરીમાં ગયા. આહાર
માટે લૂંચા નીચા કુલોમાં મમતા અજાણતાં વેશ્યાને ઘેર જઈને ધર્મલાભ આપ્યો. તે
સાંભળીને વેશ્યા બોલી કે “ હે સાધુ ! અમારે ઘેર તો અર્થલાભની જરૂર છે, અને
તમે તો શાંક અને ચનરહિત છો. ” તે વચન સાંભળતાં જ મુનિને અધિમાન આવ્યું,
તેથી તેણે તેના ઘરનું એક દુન સેંચીને પોતાના તપની લઙ્ગિથી સાદાવાર

करोड सोनैयानी वृष्टि करी;अने कहुं के 'जो तारे धर्मकाभनुं प्रयोजन न होय तो आ घननो दगछो ग्रहण कर.' एम बोलीने ते मुनि पाछा बळी नीकळवा जायछे, तेदळामां ते गणिका तेनी आगळ आवीने मुनिता बखनो छेडो पकडी उभी रही,अने कहेशा छागी के "हे प्राणेश ! आ घन छेहुं अपने घटतुं नथी. कैमके अग्रे पण्यांगना कहे- वाइए छीए,एदछे के अमे अमारा देहबडे पुरुषोने मुख उत्पन्न करीने तेनुं चित्त प्रसन्न करी पछी तेओए पोतेज उपाजन करीने आपेछं घन अमे ग्रहण करीए छीए. माटे आ घन तमे छइ जाओ,अथवा तो अहीं रहीने आ घनबडे मारी साये विषयमुख भोगवो.हे नाथ ! आ तमारी युवावस्था कथा ! अने आ तपनुं कष्ट कथा ! आ घन, आ युवावस्था अने आ मारी सुंदर आवास—ते सर्व सहजे प्राप्त भयेछं अने भोगववा योग्य छे.तेने पामीने कयो सुगन्धजन तपस्यादिकनां कष्टो सहन करी देहने शोषण करे!" आ प्रमाणेनां अत्यंत कोमळ ते वैश्यानां बचनो सांभळीने भोगकर्मना उदयने लोभे ते नन्दिषेण तेनाज घरमां रक्षा.पछी हमेशां दक्ष दक्ष पुरुषोने प्रतिबोध पमाइवानो अभिग्रह छइ रजोगहरण बिगेरे साधुनां वैश्वने उंचो खीटीए सूकी ते वैश्या साये विषयमुख भोग- ववा लाग्या.दररोज मातःकोळे दक्ष पुरुषोने प्रतिबोध पमाख्या बिना ते पोताना मुखमां जळ पण नाखता नहीं, अने लेशोने ते प्रतिबोध पमाइता तेओ भंगवंत प्राप्ते आवीने क्षात्राग्रहण करता.ए प्रमाणे वैश्याने घेर रहेंतां तेमने बार वर्ष व्यतीत थयां.बार वर्षने अंते एक दिवस नव पुरुषो प्रतिबोध पाम्या.दक्षयो सोनी भळ्यो ते कोइ रीते प्रतिबोध पाम्यो नहीं;पण उलटो नन्दिषेणने कहेवा लाग्यो के "तमे बीजाने प्रतिबोध करो छो,पण तमेज चारित्र्यनो त्याग करीने अहीं वैश्याने घेर केम रक्षा छो?" एम ते प्रतिकूल बचनो कहेवा लाग्यो पण प्रतिबोध पाम्यो नहीं.ते बखते वैश्या उचप रसवाळी रसवती (भोजन) तैयार करीने तेने बोलाववा आवी अने कहुं के " हे प्राणनाथ ! रसवती ठंडी थइ जायछे,माटे जमवा उठो." नन्दिषेणे कहुं के "आ एक दक्षमा पुरुषने प्रतिबोध पमाइने हमणां आहुं छु." एम कहिने तेने पाछी बाळी. बाळी बारे फुरीथी नवी रसोइ वनावीने तेज प्रमाणे बोलाववा आवी.ते बखत पण जमवा न उठ्या. एवी रीते बीजी बार पण बोलाववा आवी, अने बोळी के " हे प्राणनाथ ! संघ्यासमय थवा आध्मो छे,आप जमेळा न होबाथी हुं पण सुखीज रही छु." त्यारे नन्दिषेण बोल्या के "हे सुंदर नेत्रवाळी! दक्षमाने प्रतिबोध पमाख्या बिना भोजन करबाथी मारा नियमनो भंग थांय छे,तथी हुं बी रीते आवीं शकुं?" त सांभळीने ते हास्ययी बोळी के "जो आपे दक्षयो कोइ बोध पामतो न होय तो तेने स्थाने तमे थाओ." ए प्रमाणे वैश्याहुं बाक्य सांभळीने पोताना भोगकर्मनो सय थयेछो जाणी सरतज उभा थइ तेणे राखी

मूकेछो पोतानो यतिवेष धारण करी ते वेइयाने बर्मलाभ आप्पे। ते बखते वेइयां बोली के “ हे स्वामी ! में तो हास्यथी कहुं हतुं; माटे मने एकछी मूकोने तमे केम जाओछे ?” नंदिषेणे कहुं के “तारे ने मारे एटछोज संवंध हतो.” एम कहीने श्री-महावीरस्वामीनी समीपे आवी तेमणे फरीथी चारित्र ग्रहण कर्युं. पछी शुद्ध निरतिचार चारित्रहुं प्रतिपादन करी, छेवट अनशन ग्रहण करी मृत्यु पापीने देवछोके गया.

आ प्रमाणे ते नंदिषेण मुनि दशपूर्वधारी हता, तेमज देशनानी अपूर्व छवि-वाळा हता; तोपण ते निकाचित कर्मना योग यकी मूकाया नहीं, तो बीजानी शी बात करवी ? माटे कर्मनो विवास करवो नहीं.

कहुंसीकअओ अ किट्टीकअओ अ, खयरौकअओ मलिणिअओ अ ।

कम्मोहिं एँस जौवो, नाउणँ १० वि मुँज्जई जेण ॥ २४ए ॥

अर्थ—“जे कारण माटे आ जीव ज्ञानावरणादिक आठ कर्मोए (कर्मरूपी धूळबडे) करीने जेम धूळयो व्याप्त ययेछं जळ पंक्ति (कादबवाळं डोळं) थाय छे तेम कळुषित करायेछो छे, छोढाने जेम काट वळे तेम किट्टीकृत—काटवाळो करायो छे, जेम जेनो रस (स्वाद) नाश पाम्यो छे एवा मोदक जुदा स्वभावने पापे (गंधाइ जाय) तेम आ जीव पण जुदा (ज्ञानादिक रहित) स्वभावने पाम्यो छे; बळी आ जीव कर्मोबडे मलिन करायो छे; एटछे जेम बल्ल मेळवाळ (मलिन) थाय छे तेम आ जीव पण मेळो करायो छे. ए प्रमाणे होवाथी आ जीव जानतां छतां पण मोह पामेछे—मूढ बने छे. (ते सर्व निकाचित कर्मनोज दोष छे.)” २४ए

कम्मोहिं वज्जसारोवमोहिं, जउनंदणो १ वि पँन्निबुओ ।

सुंबहुं १ पि विसुरंतो, ने उरैइ अप्पखमं कांडं ॥ २५० ॥

अर्थ—“यदुनंदन (श्रीकृष्ण) प्रतिबुद्ध एटछे क्षायिक सम्यक्त्वे करीने जायत छतां पण तथा यणो पञ्चात्ताप करतां छतां पण वज्रसारनी उपमावाळां [वज्रसार जेवा अति कठण—निकाचित] कर्मोए करीने [कर्मोनि छोवे] आत्मक्षम एटछे आत्माने हितना कारण एवा क्रियानुष्ठानादिक करवाने शक्तिमान यया नहीं. ” २५०.

गाथा. २४ए—खडरीकओय ।

गाथा २५०—विसुरंतो=पञ्चात्ताप कर्षन्-तरइ शशांक

વાસેસહસ્તં ૫પિ જંઙ્ઙ કાર્કણં સંયમં સુવિઝેલં ૫પિ ।

અંતે કિલિંઢંજાવો, ને વિસુંઙ્ગહ કંઢરીઝવ ॥ ૨૫૧ ॥

અર્થ—“ કંઢરીકનો જેમ (તેને ઘણાં વર્ષ તપસ્યા કરી તોપણ અંતે કિલ્લ પરિ-
જામણી નરકે ગયો) કોઈ પણ યતિ હજાર વર્ષ સુધી પણ અતિ વિપુલ સંયમ
(ચારિત્ર) કરીને (પાઘીને) પણ જો કદાચ અંતે કિલ્લભાવ (અશુભ પરિણામ)
થાય તો તે વિશુદ્ધ થતો નથી. અર્થાત્ તે કર્મસય કરી શકતો નથી, અને દુર્ગતિને
પામે છે. ” ૨૫૧.

અપ્પેણ ૫વિ કાલેણં કેંઙ્ઙ જેહાગહિયસીલસામન્ના ।

સાંહંતિ નિયયંકજ્ઞં, પુંઢરીયમહારિસિ ઠેવ જૈહા ॥ ૨૫૨ ॥

અર્થ—“ જેવા માવે ગ્રહણ કરેછું હોય તેવાજ માવવાલું જેમનું શોભ—સદાચાર અને
શ્રામણ્ય—ચારિત્ર છે, એવા કેટલાક સાધુઓ પુંઢરીક મહાકાપિની જેમ (પુંઢરીક મહા-
કાપિ ઘોઢા કાલમાંજ સદ્ગતિ પામ્યા તેમ) અત્ય કાલે કરીને જ પોતાના (મોક્ષસાધન
રૂપ) કાર્યને સાધે છે. ” ૨૫૨. વિસ્તારથી તેનો સંવેશ કથાનકગરૂપ હોવાથી અહીં
કંઢરીક અને પુંઢરીકનો સંવેશ જાણવો. ૬૧

કંઢરીક અને પુંઢરીકની કથા.

જંઙ્ઙદ્વીપના મહાવિદેહક્ષેત્રમાં આવેલા પુલ્કલાવતી વિજયમાં પુંઢરીકિણી નામે મહા
નગરી છે. તે નગરીમાં મહાપદ્મ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને પદ્માવતી નામે રાણી
હતી. તે રાણીની કુસિંધી ઉત્પન્ન થયેલા પુંઢરીક અને કંઢરીક નામે તેને બે પુત્રો
હતા. તેમાંથી ઘોઢા પુત્ર પુંઢરીકને રાજ્યપર સ્થાપન કરીને અને કંઢરીકને યુવરાજપદે
સ્થાપીને મહાપદ્મ રાજાપ સ્થવિરમુનિ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તે મહાપદ્મ મુનિ ચારિત્રનું
આરાધન કરીને અનુક્રમે કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા. પુંઢરીક રાજા રાજ્યનું પાલન
કરતો હતો, તેવામાં એકદા વજ્રે માઈઓ કોઈ સ્થવિર મુનિ પાસે ધર્મોપદેશ સાંભળીને
પ્રતિબોધ પામ્યા. ઘરે આવીને ઘોઢા માઈ પુંઢરીકે નાના કંઢરીકને કહ્યું કે “ હે માઈ !
આ રાજ્યને તું ગ્રહણ કર, અને મજાનું પુત્રની જેમ પાલન કરજે. હું સ્થવિરમુનિ પાસે
ચારિત્ર ગ્રહણ કરીશ. ” તે સાંભળીને કંઢરીક બોલ્યો કે “ હે માઈ ! મારે રાજ્યનું શું
કામ છે ? પિતાપ તમને રાજ્ય આપ્યું છે, માટે તેને તમેજ યોગવો. હું તો સ્થવિરમુનિની
પાસે જઈ દીક્ષા લેવાનો છે. ” એમ કહીને જ્યેષ્ઠ વંધુની રજા છડી કંઢરીકે ચારિત્ર ગ્રહણ

ગાથા ૨૫૧—જઙ્ઙ । વિસુંઙ્ગહ । કંઢરીઝવ ।

ગાથા ૨૫૨—અપ્પેણં પુઢરિય ।

कथुं. अनुक्रमे ते अगिस्तार अगने धारण करनें कर गयो. स्थविरमुनिओनी साथे विहार करता अने नीरस तथा लूखो आहार करता कंदरीक मुनिना शरीरमा मोटा रोगो उत्पन्न थया. एकदा कंदरीक मुनि स्थविर साधुओनी साथे विहार करता पुंदरीकिणीनराए आव्या. ते बात सांभलीने पुंदरीक राजा तेमने बंदना करवा गयो. प्रथम स्थविरोने बंदना करी, तेमनी पासे धर्म श्रवण करीने पछी तेणे पोताना भाइकंदरीकने बंदना करी. ते बखते तेना शरीरमा रोगोत्पत्ति जाणीने राजाए तेमने पोतानी यानशाळाया राख्या. त्यां कंदरीकनी शुद्ध औषधथी चिकित्सा करावी, तेथी ते अनुक्रमे नीरोगी थया. एटछे स्थविरोए विहार करवा घाटे रानानी रजा मागी. परंतु मिष्ट खानपानमा मुछी पायेछा कंदरीके राजा पासे विहार करवानी, रजा मागी नहीं. स्थारे पुंदरीक राजा स्थविरने बंदना करी पोताना भाइनी प्रशंसा करवा लाव्यो के " हे भाइ ! तमने धन्य छे, तमे पुण्यवान छो अने तमे कृतार्थ छो, तमे उत्तम मनुष्यमनु अने जीवितनु फळ पाय्या छो. केमके तमे चारित्रग्रहण करी तप अने संयमनु आराधन करो छो, अने हुं तो अधन्य छु अने अपुण्यवान छुं. केमके राज्यमा मुछी पायीने रहेछो छुं. " आ प्रमाणे राजाए ते कंदरीक मुनिनी वणी स्तुति करी, परंतु ते मनमा जरा पण आनंद पाय्यो नहीं, तो पण तेणे लज्जित थइने राजानी आज्ञा लइ स्थविर साथे विहार कर्यो. ए प्रमाणे एक हजार वर्ष मुघी कंदरीक मुनि चारित्रनु पावन करी छेवट भ्रष्ट परिणामवाळो थयो. तेथी ते एकलोक शुक्ली आज्ञा लीधा बिना पुंदरीकिणी नगरीमा आव्यो, अने राजाना महेलनी पासेना अशोक वनमा अशोक वृक्षनी शाखापर पोताना उपकरणो मुकीने ते वृक्षनी नीचे दुमायेछा मनवाळो ते जिह्वातुरपणे वेठो. ते बखते तेने राजानी धाव्यमाताए ज्ञोयो, एटछे तेणे आवीने पुंदरीक राजाने ते वृक्षांत कछुं. ते सांभलीने राजा तेनी पासे गयो. तेने जोइनेज तेणे तेनो अभिप्राय जाणी लीयो एटछे एकांतमा राजाए तेने पूछयुं के " हे भाइ ! तने भोग भोगववानो अभिलाषा थइ छे ? " ते बोल्यो के " हा, मने राज्य भोगववानी इच्छा थइ छे. " ते सांभलीने पुंदरीक राजाए पोताना ऊदुंबीओने बोलावीने कंदरीकने राज्याभिषेक कर्यो, एटछे कंदरीक राजा थयो. तेज दिवसे कुछ शरीरवाळा ते कंदरीके अति रसवाळो आहार कर्यो, तेथी तेना देहमा महा वेदना उत्पन्न थइ, पण तेनुं कोइए कांइ पण औषध कथुं नहीं. सर्वेए जाण्युं के " आ पापिण्डे चारित्र मुकीने राज्य ग्रहण कथुं छे, ते अमने शुं सुख आपवानो हतो ? " आ प्रमाणे यवाणी कंदरीकने प्रधान विगेरेनी उपर अत्यंत क्रोध चढयो. तेथी तेणे विचार कर्यो के " ठीक छे, हमणां कोइ पण मारी सेवा करतुं नथी, परंतु ज्यारे हुं सारो थइथ स्थारे आ सर्वनो निग्रह करीथ. " ए प्रमाणे अत्यंत रौद्र ध्यान करतो तेज रात्रि ए मृत्यु पायीने ते सातमी नरके तेजोश सागरोपमना आधुष्यवाळो नारकी थयो.

“આ પ્રમાણે જે કોઈ ચારિત્રનો ત્યાગ કરીને વિષયની અધિકૃત્તા કરે તે કંઠરીકની જેમ ધુર્ગતિને પામે છે.

કંઠરીકને રાજ્ય આપીને તરતજ પુંઢરીક પોતાની મેલે ચાર મહાવ્રતો^૧ સ્થાપિત કરી, તે કંઠરીકનાંજ ઉપકરણો લઈ, સ્થવિરને વંદના કર્યા પછી જ આહાર લેવાનો અભિગ્રહ કરી, ધરમાંથી પ્રહાર નીકળ્યો. માર્ગમાં કાંઈ ત્રણા કોંકરોનાં ઉપસર્ગોને સહન કરતો તે પુંઢરીક મનમાં વિચારે છે કે “હું સ્થવિર મહારાજાને વ્યારે વંદના-કંસિય ?” પૂવા-પરિમાણવદે ચાલતાં વીજે દિવસે તે પુંઢરીક સ્થવિર મુનિ પાસે આવી પહોંચ્યો. શુરને વંદના કરીને પરીથી તેમની પાસે ચાર મહાવ્રતો સ્થાપિત કર્યા પછી છઠ્ઠને પારણે લૂક્યો અને નીરસ-જેવો તેવો આહાર કર્યો. તેથી મધ્યરાત્રિને સમયે તેના ધરોરમાં મહા વ્યથા ઉત્પન્ન થઈ. તેને દૃઢ પરિણામથી સહન કરી, વિશુદ્ધ ધ્યાનમાં રહી તેજ વલતે કાઠ કરીને સર્વાર્થસિદ્ધ નામના મહા વિમાનમાં સેત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવ થયા. ત્યાંથી ચંવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ સિદ્ધિપદને પામ્યો.

“આ પ્રમાણે અલ્પ સમય પળ જે શુદ્ધ રીતે ચારિત્રનું પ્રતિપાલન કરે છે તે પુંઢરીક ક્રપિની જેમ અલ્પ સુલને પામે છે.”

इति कंठरीकपुंठरीकयोः संवन्धः ॥ ૬૧ ॥

કાઝેળં સંકલિટં, સામંત્રં દુર્લભં વિસોહિષ્યં ।

સુંઝિજ્ઞા યંગયરો, કૌરિજ્ઞ જઈ ઝર્જમં પર્છી ॥ ૨૫૩ ॥

અર્થ—“પહેલાં પ્રામણ્ય (ચારિત્ર) ને સંકલિટ (મલિન) કરીને પછી તે ચારિત્ર-વિરાધકને વિશોધિપદ દુર્લભ છે. એટલે કે જેને પ્રયત્ન ચારિત્રને મલિન કર્યું હોય તેને પછીથી ચારિત્રને નિર્મલ કરવું તે ઘણું દુર્લભ છે. જો કદાચ પાછલથી એટલે પ્રયત્ન ચારિત્રની વિરાધના કર્યા પછી પ્રમાદનો ત્યાગ કરીને ચારિત્ર પાલન કરવાનો ઉદ્યમ કરે, તો કોઈક ભાગ્યવાન શુદ્ધ (નિર્મલ) થઈ પળ શકે છે.” ૨૫૩.

ઝંઝિજ્ઞા અંતરચ્ચિય, સ્વહિયં સર્વેલાદઽઽઽ હુજ્ઞ હૈવં ।

ઓસંત્રો સુંહલેહદ, નં તરિજેવં પર્છ ઝંઝમિઝં ॥ ૨૫૪ ॥

અર્થ—“મધ્યમાં (ચારિત્ર છીંધા પછી વચ્ચે) ચારિત્રનો ત્યાગ કરે, વ્રતભંગ

૧ મહાવિદેહમાં ચાર મહાવ્રત હોય છે. અહીં ધાવોશ પ્રયુક્તે વારે હોય છે તેમ.

ગાથા ૨૫૩-કાલળ । સુંઝેજ્ઞ । સુંઝિજ્ઞા-શુષ્યેન

ગાથા ૨૫૪-અંતરિચ્ચિય । સર્વેલાદઽઽઽ નાનાવિધાતિધારાચરણેન મલિનમ્ । સુંહલેહદ-સુંહલપદ તરિજ્ઞવ-શક્તિયુગ્માત્ । ઝંઝમિઝી

કરવાથી ચારિત્રને સંહિત કરે, તથા જ્ઞાને જ્ઞાને નાના પ્રકારનાં અતિવારે કરીને ચારિત્રને યક્ષિત કરે એવો અવસર (ત્રિધિક) અને મુક્તલંપટ સાધુ પાછળથી પણ ચારિત્રને વિષે લઘ્ય કરવા પ્રતિમાન થતો નથી-લઘ્ય કરી શકતો નથી.” ૨૫૪

અવિ નામ ચક્રવર્તી, ચઢેજ સૈવં પિ ચક્રેવદિસુહં ।

ને યં ઓસન્નવિહારી, હુંહિઓ ઓસંન્નયં ચૈયઈ ॥ ૨૫૫ ॥

અર્થ—“વઢી છ સંહનો અધિપતિ એવો ચક્રવર્તી સર્વ એવા પણ ચક્રવર્તીના મુક્તનો ત્યાગ કરે છે; પરંતુ શિથિલ પિહારી પુરુષ દુઃસ્ત્રી થયા છતાં પણ શિથિલપણાનો ત્યાગ કરતો નથી. પટલે વિકળા કર્મલે છેપાયેલો હોવાથી તબી શકતો નથી.” ૨૫૫

નરેયસ્થો સંસિરાયા, વૈદુ ભળેઈ દેહેલાલણાસુહિઓ ।

પંહિઓમિ મૈષ્ મૌઓં, ‘સો’ મે જૌએ’ તં’ દેહં ॥ ૨૫૬ ॥

અર્થ—નરકમાં રહેલો શશિ (શશિમય) રાજા પોતાના બાદને ઘનું કરે છે કે ‘હે બાદ ! હું દેહનું લાલનપાલન કરવાથી મુક્ત પામ્યો (મુક્તલંપટ થયો), તેથી આ ભવમાં નરકમાં પડ્યો છું. માટે મારા તે (પૂર્વભવના) દેહને તું પીઠા કર. [પીઠા પમાલ-કર્ધના કર]. ” ૨૫૬. અહીં શશિમય રાજાની કથા છે તે નીચે પ્રમાણે—

શશિમય રાજાની કથા.

કુસુમપુર નગરમાં ‘જિતારી’ નામે રાજા હતા. તેને ‘શશિમય’ અને ‘સુરમય’ નામના બે પુત્રો હતા. તેમાં મોટા શશિમયને રાજ્યપર બેસાડી નાના સુરમયને યુવરાજપદ આપી જિતારી રાજા ચર્યકર્મમાં લગ્યો થયો. એકદા ત્યાં ચાર જ્ઞાનને ધારણ કરનાર શ્રીવિજયબોધ સૂરિ સમવસર્યા. તેમને વંદના કરવા માટે શશિમય અને સુરમય ગયા. શૂરના મુક્તથી ધર્મદેવના સાંભળીને સુરમય પ્રતિબોધ પામ્યો. પછી ઘેર આવીને સુરમયે શશિમયને કહ્યું કે “હે વંધુ ! આ સંસાર અસાર છે, તેથી વિષયમુક્તનો ત્યાગ કરી ચારિત્ર લઈ તપસંયમને વિષે લઘ્ય કરીશ; જેથી સ્વર્ગ તથા મોક્ષની પણ પ્રાપ્તિ થાય.” તે સાંભળીને શશિમયે કહ્યું કે “હે બાદ ! આજે તું કોઈ ધૂર્તથી વંચના કરાવો (ઢગાવો) દેલાય છે. કેમકે પ્રાપ્ત થયેલાં વિષયમુક્તનો ત્યાગ કરીને આગલપરનાં (અવિષ્યનાં) મુક્તની વાંછા કરે છે, માટે તું મહા મૂર્ત છે; અવિશ્યનાં મુક્ત કોણે જોયાં છે ? ધર્મનું ફલ થશે (મલશે) કે નહીં તે કોણ જાણે છે ?” ત્યારે સુરમય બોલ્યો કે “હે બાદ ! આ તમે શું કહ્યું ! ધર્મનું ફલ નિશ્ચિત મલેજ છે. કેમકે પુણ્ય અને પાપનાં ફલો પ્રત્યક્ષ

માથા ૨૫૫-સસન વિહારિ । સસનય । ચયઈ ।

માથા ૨૫૬-વૈદુ । માલજ । આપદ । આપજ=આતય, પોઢયેત્યર્થઃ ।

જ દેલાવ છે. જુઓ, એક જીવ રોમો, એક નીરોમો, એક રૂપવાન, એક કુરૂપી, એક ધનવાન, એક નિર્ધન, અને એક સોમાગ્યવાન, બીજો દુર્માગ્યવાન, इत्यादि सर्व पुण्य-पापानुं फलजं છે.” દરી તે અનેક પ્રકારે બોધ કર્યા છતાં પણ શશિમથ વહુલકર્મીં હોવાથી બોધ પામ્યો નહીં. સ્યારે મુરમથે એકઠાણ દીક્ષા ગ્રહણ કરી, અને તપસંયમની આરાધના કરીને અનુક્રમે મૃત્યુ પામી બ્રહ્મદેવલોકમાં ગયા. રાજ્યનું પાલન કરતો અને વિષયમુલ્લમાં મથ રહેલો શશિમથ વ્રત પ્રત્યારુધાન વિનાજ મૃત્યુ પામીને ત્રીજી નરકમાં નારકી થયો. પછો મુરમથ દેવે અવચિન્નાનવહે પોતાના પૂર્વભવના માફને નરકમાં રહેલો બાપી પૂર્વના સ્નેહને છોલે નરકમુખિમાં આવી તેની પાંસે તેના પૂર્વભવનું સ્વરૂપ કહ્યું, તથા તે દેવ બોલ્યો કે “હે માફ ! પૂર્વે મને તેં માફ કર્યું કર્યું નહીં, માટે જા નરકમાં તું હત્યમ થયો.” તે સાંભળીને શશિમથે પણ જ્ઞાનથી પોતાના પૂર્વ ભવનું સ્વરૂપ જાણ્યું. પછી તે નરકમાં રહેલા શશિમથે મુરમથ દેવને કહ્યું કે “હે માફ ! પૂર્વે વિષય-મુલ્લમાં કંઠ થયેલા મેં ધર્મનું આરાધન કર્યું નહીં, તેથી હું નરકમાં પહોં છું. હવે હું સ્વાં જાફને મારા શરીરને પીઠા હત્યમ કર. મુખિપર પહેલા મારા પૂર્વ ભવના શરીરની કદર્યના કર કે જેથી હું નરકમાંથી નીકળું.” તે સાંભળીને મુરમથ દેવે કહ્યું કે—

કોં તેણે જીવરહિણ, સંપયં જાફણ હૈજ યુગો ।

જાફ સિં પુંરા જાંયતો, 'તો નરંપ નેવેં નિવેંડંતો ॥ ૨૫૭ ॥

અર્થ—“ હે માફ ! હવે યાતના પમાડેલા (પીઠા પમાડેલા) તે (પૂર્વ ભવના) જીવરહિત શરીરવડે કરીને તને શો યુગ થાય ? જો તે પૂર્વે તે દેવને તપસંયમાદિક વડે કદર્યના પમાડી હોત તો હું નરકમાં નજ પહોં હોત. ” ૨૫૭.

“ હવે તો કરેલાં કર્મોનું ફલ મોગવ. તારા દુઃસહનું નિવારણ કરવામાં હવે કોઈ પણ સપર્ય નથી. ” એ પ્રમાણે નરકમાં રહેલા પોતાના માફ શશિમથના જીવને મતિબોધ પમાડીને તે મુરમથ દેવ સ્વસ્થાને [સ્વર્ગે] ગયો. આ પ્રમાણે શશિમથનું દહાંત બાળીને હે મન્ય માળીઓ !

જાવાડે સાવસેલં, જાંવ ધં થોવો' વિ ઝંતિષ વધેસાઓ ।

તોંવ કંરિજ્જ ઐવ્વહિયં, મોં સેંસિરાયા ધં 'સોફહિસિ ॥૩૫૮॥

અર્થ—“ જ્યાં મુખી આયુષ્ય અવશેષ સહિત (વાકી) હોય અને જ્યાં મુખી પીંડો પણ શરીર અને મનનો વ્યવસાય-હત્તાંદ હોય, સાંમુખી આત્માને રિતકારક પદું

માયા ૨૫૭-જાફણ-વાતિસેન પીઠિસેનેતિ મારવ્ । જાવંતો-પ્રતિતિ-પીઠિજ્ઞ હિતિ પ્રાવત્

તપસંયમાદિક અનુષ્ઠાન કરવું; પાછલ્લથી શાશ્વિમય રાજાની જેમ શોક કરવો નહીં. અર્થાત્ પછીથી શોક કરવાનો વસ્તુ આવે તેમ કરવું નહીં." ૨૫૮.

.. ॥ इति शश्विप्रमनृपसंबन्धः ॥ ६२.

ધિષ્ટૂણ વિ સૌમન્નં, સંજમજોગેસુ હોઈ જો સિંદિલો ।

પંડેહ જઈ વૈયણિજે, સોઝેહ ઐ મંઓ કુંદેવત્તં ॥ ૨૫૯ ॥

અર્થ—“ જે (મનુષ્ય) શ્રામણ્ય (ચારિત્ર) ને ગ્રહણ કરીને પણ સંયમયોગને વિષે [ચારિત્રની ક્રિયાના સમૂહને વિષે] શિથિલ [પ્રમાદી] થાય છે, તે યતિ આ હેતુકર્તા વચનીયતા (નિંદા) પામે છે, અને પરમત્તમાં કુંદેવપણાને (કિલ્લિવપણાને) પામ્યો છતાં તે જીવ શોક કરે છે, તેને શોક કરવાનો વસ્તુ આવે છે.” ૨૫૯

સુચ્છા તે જિંઅલોય, જિંવયણં જે નેરા નં યાણંતિ ।

સુચ્છાણ વિ તે સુચ્છાં, જે નાંઝળં નં વિ કરંતિ ॥ ૨૬૦ ॥

અર્થ—“ જે મનુષ્યો અવિવેકીપણાથી જિનવચનને જાણતા નથી તેઓ આ જીવલોકને વિષે (અરે ! તેઓની શી ગતિ થશે ! એવી રીતે) શોક કરવા લાયક છે, અને જે પુરુષો તે જિનવચનને જાણીને (જાણતાં છતાં) પણ પ્રમાદને હોયે કરતા નથી (તે પ્રમાણે આચરણ કરતા નથી), તેઓ શોક કરવા લાયક મનુષ્યોના મધ્યે પણ વિશેષે કરીને શોક કરવા લાયક છે. જાણતાં છતાં પ્રમાદપણાથી એ પ્રમાણે ન વર્તવું એ મહા અનર્થનો ફેટુ છે, એ અહીં તાત્પર્ય છે.” ૨૬૦

દાંવેઝળ ધંણનિહિં, તેસિં ઉપ્પાંદિયાણિ અંચ્છાણિ ।

નાંઝળ વિ જિંવયણં, જે હંહ વિહંલંતિ ધંસ્મધણં ॥ ૨૬૧ ॥

અર્થ—“ આ સંસારમાં જેઓ તીર્થકરે માલેલા વચનને જાણીને પણ તે વર્ણ સ્ત્રી ધનને જે વિકલ (નિષ્ફલ) કરે છે તેઓ એ રત્નસુવર્ણાદિકથી ધરેલો ધનનો નિર્ધિ દેલાદીને પછી તે રત્નજનનાં જેઓ હપોલી (કાઠી) નાંચ્યાં છે—કાઠી નાંચ્યાં ત્રાવર કયું છે એમ સમજવું.” ૨૬૧

.. ॥ २५९-जोयलुं । अहं । सोयहं च । गोयां २६०-सुचछा=शोक्याः, सोचनं=ही ।

.. ॥ गोयां २६१-दावेकण=वर्णयिन्ना ॥

ઠાળં ઉચ્ચુચ્ચયૈરં, મર્જ્જં હીળં ચં હીળંતરગં વાં ।

જેળં જેહિં ગંતંઘં, ચિટ્ટૌં વિં સે તૌરિસીં હોઈ ॥ ૨૬૨ ॥

અર્થ—“ દેવલોકરૂપો ઉચ્ચ, મોક્ષગતિરૂપ ઉચ્ચતર [અતિ સુંદર], મનુષ્યગતિ-
રૂપ મધ્યમ અને તિર્યચગતિરૂપ હોત અથવા નરકગતિરૂપ હીનતર સ્થાન મધ્યે (તે સ્થાન
માંથી) જે સ્થાને જે જીવે (જીવને) જવાનું છે તે જીવનો (પુરુષની) વેદ્યા પળ
તેવીજ [તેવાન પ્રકારની] થાય છે. જલ્દીસે મરડ તહેસે સ્વવજ્જ—જે હેઠ્યાપ માળો
મરે છે તે હેઠ્યાપ સ્વપ્ન થાય છે—પરંતુ સિધ્ધાન્તનું વચન છે. ૨૬૨.

જસ્સ ઠુંરંમિ પૈરિમવો, સાંદુસુ અળૌયરો સ્વમા તુચ્છા ।

ધમ્મે યં ઐંણહિલાસો, અહિલૌસો દુંગ્ગં પંઓ ॥ ૨૬૩ ॥

અર્થ—“ જે પુરુષને શુરને વિષે પરિચય—અવજ્ઞા કરવાપણું હોય, મોક્ષમાર્ગના સાધક
સાધુઓને વિષે અનાદર હોય, જેને તુચ્છ (યોદ્ધા) ક્ષમા હોય અને જેને ક્ષાંતિ વિગેરે
દક્ષ પ્રકારના યતિધર્મને વિષે અનધિકાપ (રુચ્છારહિતપણું—અનિચ્છા) હોય. તે પુરુ-
ષને આ દુર્ગતિનો અધિકાપ જાણવો(તે દુર્ગતિમાં જવાને રુચ્છે, એ જાણવું)” ૨૬૩.

સારીરમાણસાણં, દુસ્સંકસહસ્તાણ વસંણપરિમીયા ।

નાંણંકુસેણ મુણિણો, રાગંગઇંદં નિરંભંતિ ॥ ૨૬૪ ॥

અર્થ—“ શરીર સંવંધી અને મન સંવંધી હજારો દુઃસ્વના વ્યસન [કષ્ટ-પીડા] થો
મય પામેલા (પરામય પામેલા) મુનીઓ ત્રિકાલજ્ઞાનરૂપી અંકુશે કરોતે રાગરૂપો ગ-
જેન્દ્રનો નિરોધ કરે છે. (રાગ ગજેન્દ્રને પ્રસરવા દેતા નથી-આવવા દેતા નથી). ૨૬૪

સુરંગઈમગ્ગપઈંવં, નાંણં દિત્તેસ્સ હુંજ્જ કિંમેદયં ।

જહ તં પુલિંદણં, દિજ્જેં સિવંગસ્સ નિયંગચ્છિં ॥ ૨૬૫ ॥

અર્થ—“ મોક્ષરૂપી સદગતિનાં માર્ગને (પ્રકાશ કરવાવડે) પ્રવેશ સમાન જ્ઞાન
(જ્ઞેયાર્થો વસ્તુસ્વરૂપ જણાય તે શ્રુતજ્ઞાન) ને આપનાર પદ્ધતિ જ્ઞાનનું દાન કરનાર
શુરને શું અર્પેય—ન આપવા લાયક વસ્તુ હોય ! કાંઈજ નહીં, અર્થાત્ જ્ઞાનેદાતા શુર
જીવિત માને તો તે પણ મુશિળ્યે આપવું જોઈય. તથા—જેમ તે પુલિંદે [ખિલે] શિવ
(મહાદેવ) ને પોતાનું ભેટ આપ્યું હતું. ” તે સ્વરૂપ કથાર્થો જાણવું. ૨૬૫.

ગાથા : ૨૬૩-પરિમવ=પરામવોડવજ્ઞાકરણમિતિ । ધમ્મે યં ઐંણહિલાસો । દોંગ્ગં પંઓ ।

પંઓ=અવયવ ગાથા ૨૬૪-પરામયા । ગાથા ૨૬૫-સુરંગ । નિયંગચ્છિ=નિજાકાશિ-નિજાનેત્રમ્ ।

પુલિંદ (મિલ) ની કથા.

વિંધ્યવનમાં પર્વતની એક શુફામાં કોઈ વ્યંતરથી અધિષ્ઠિત થયેલો શિવ (મહા-
દેવ) ની એક મૂર્તિ હતી. તેની પૂજા કરવા માટે નજીકના ગામમાં રહેનારો એક
મુઘ્ધ નામે માણસ હંમેશાં ત્યાં આવતો હતો. તે આવીને પ્રથમ તે સ્થાન ઘાઝીને સાફ
કરતો. પછી પવિત્ર જલ્લબડે તે શિવની મૂર્તિને પત્તાઝી કેસરામિશ્રિત ચંદન વિગેરે મુ-
ગંધી દ્રવ્યોવડે પૂજા કરતો. પછી પુષ્પમાળા ચઢાવી, ધૂપ દીપ વિગેરે યથાવિધિ કરી,
એક પગે શ્રુમિપર ઊભો રહી તે શિવની સ્તુતિ વ્યાન વિગેરે કરી, મધ્યાહ્ન સમયે ખેર
જઈ ભોજન કરતો. પ રીતે તે પ્રતિદિન પૂજા કરવા આવતો હતો. એકદા તે મુઘ્ધ પૂજા
કરવા આવ્યો, ત્યારે પોતે ગઈ કાલે કરેલી પૂજાને (પૂજાસામગ્રીને) કાઢી નાંતીને
કોઈપણ ઘટ્ટરા અને કળેર વિગેરેનાં પુષ્પોવડે પૂજેલી શિવની મૂર્તિને જોઈ તેણે વિચાર
કર્યો કે “ અહો ! આ અરણ્યમાં ઇવો કયો પુરુષ છે કે જે મારી કરેલી પૂજાને
દૂર કરીને હંમેશાં શિવની પૂજા કરે છે ? તો આજે તેને હું જોઈ તો જાણું.” એમ વિ-
ચારીને તે ઘસ્ટ રીતે ત્યાં રહ્યો. તેવામાં ત્રીજા મહરે એક મિલ્લ ત્યાં આવ્યો. તેના ચરીર-
નો વર્ણ કથ્યમ હતો, તેણે ઢાલા હાથમાં ઘટ્ટુષ ધારણ કરેલું હતું, જમણા હાથમાં આક-
ઢાનાં, ઘટ્ટરાનાં અને કળેર વિગેરેનાં પુષ્પો વિગેરે પૂજાની સામગ્રી ધારણ કરી હતી અને
મુલમાં જલ્લ મરેલું હતું. એવી રીતે અર્ચકર મૂર્તિવાઙ્કો તે મિલ્લ પગમાં પરેરેલા જોડા
સહિત મૂર્તિ પાસે આવ્યો. પછી તુરતજ તેણે મુલના જલ્લથી તે મૂર્તિને એક પગલે પત્તાઝી
આકઢાનાં અને ઘટ્ટરાનાં પુષ્પો ચઢાવ્યાં, અને તે મૂર્તિના મુલ પાસે એક માંસની પેઠી
મૂકી. આવા પ્રકારની શક્તિ કરીને માત્ર ‘ મહાદેવ પરમેશ્વરને નમસ્કાર હો ’ પદલાજ
શબ્દો બોલી તેણે નમસ્કાર કર્યો. પછી તુરતજ તે બહાર નીકળ્યો. તેજ વસતે મહાદેવે
પ્રકટ થઈને તેને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે “ હે સેવક ! આજે કેમ આટલો ઘણો વિલંબ થયો ?
તને ભોજન તો મુલેથી મળે છે કે ? અને તું વિગ્નરહિત થતો છે કે ? ” આ પ્રમાણે મુલવા-
તાના પ્રશ્ન પૂર્વક મહાદેવે તેની સંવાલ ઝાંઘાં : ત્યારે મિલ્લ બોલ્યો કે હે સ્વામી જ્યારે
આપ મારા પર પ્રસન્ન છો, ત્યારે મારે શી ચિંતા હોય. એમ કહીને તે મિલ્લ બોલ્યો “ ગયો.
ત્યાર પછી ઘસ્ટ રહેલા પેલા મુઘ્ધે પ્રગટ થઈ મહાદેવ પાસે આવીને કહ્યું કે “ હે શિવ ! મેં
તારું ઐશ્વર્ય આજે જાણ્યું. જેવો આ મિલ્લ સેવક છે તેવોજ તું દેવ જનાય છે; કેમકે હું
હંમેશાં કેસરમિશ્રિત ચંદન તથા મુગંધી પુષ્પધૂપાદિકવડે પવિત્રતાથી તારી પૂજા કરું
છું, તોપણ તું મારાપર પ્રસન્ન થયો તરો અને મારી સાથે કોઈ દિવસ વાતચીત કરી
જાઉં, અને આ અપવિત્ર તથા આશ્વત્થના કરનાર મિલ્લની સાથે મધ્યસ્થ થઈને વાત-
ચીત કરી.” તે સાંભળીને મહાદેવ બોલ્યા કે “ હે પ્રસન્ન ! તે મિલ્લની અને તારી શક્તિમાં

કેટલું અંતર છે તે હું તને દેલાહીશ.” તે સાંઘડીને તે મુગ્ધ પોતાને ઘેર ગયો. બીજે દિવસે તેજ પ્રમાણે મુગ્ધ શિવપૂજા કરવા આવ્યો. તે વખતે શિવે પોતાનું એક (ગોઝું) માલમાં (કપાલમાં) રહેલું નેત્ર અદૃશ્ય કર્યું. તે જોઈને તે મુગ્ધપણ મનમાં રહે પામ્યો અને ‘અરે ! આ શું થયું ? કોઈ પાપીય આ પરમેશ્વરના માલમાં રહેલું નેત્ર કાઢી નાંખેલું જણાય છે.’ એમ કહીને તે યોટે સ્વરે રુદન કરવા લાગ્યો. એ રીતે ઘણી વાર મુગ્ધ રુદન કરીને પછી તેણે પૂજાદિક નિત્ય કૃત્ય કર્યું. થોડી વારે મિલ્લ પણ ત્યાં આવ્યો. તેણે પણ શિવનું માલનેત્ર જોયું નહીં, ઇટલે તેણે ક્ષણવાર શોક કરીને વરતજ પોતાના વાળવડે પોતાનું એક નેત્ર કાઢીને શિવના માલમાં ઘોડાહયું. ત્યારે પ્રણે ક્રોધન પૂરાં થયાં. પછી તેણે નિત્યના નિયમ પ્રમાણે પૂતા કરી. તે વખતે શિવ મસ્તક યડને ઘોડયાં કે “હે વરત ! તારી ભક્તિથી હું પ્રસન્ન થયો છું, માટે આજથી તને ઘણી સંપત્તિ પ્રાપ્ત થશે.” એ પ્રમાણે તેને વરદાન આપીને શિવે પેલા મુગ્ધરાણને કમું કે “તારી અને મિલ્લની ભક્તિમાં કેટલું અંતર છે તે તે જોયું ! અમે આંતર ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ જાણ, માત્ર વાહ્ય ભક્તિથી પ્રસન્ન થતા નથી.” એમ કહીને શિવ અદૃશ્ય થયા.

જેવી રીતે તે મિલ્લે શિવની આંતર ભક્તિ કરી. તે પ્રમાણે વીજા શિષ્યોણ પણ જ્ઞાનદાતા શુક્લી ભક્તિ કરવી, એ આ કથાનું તાત્પર્ય છે.

॥ इति मिल्लसंबन्धः ॥ ६३.

सिंहासणे निसंन्नं, सोढागं सेणोओ नरवरिंदो ।

विड्डंजं मग्गइ पर्यओ, ईअ साहुंजणस्स सुंअविणओ ॥२६६॥

અર્થ—“ સિંહાસનપર પોતેજ (રાજા) બેસાડેલા શ્વપાક (ચાંડાલ) પાસે નર-વરેન્દ્ર શ્રેણિક રાજાએ પ્રણામ કરીને ઇટલે બે હાથ જોડીને વિદ્યા માગી [ચાંચનાં કરી] : તેવી રીતે ઇટલે જેમ શ્રેણિક રાજાએ વિદ્યાને માટે શ્વપાકનો વિનય કર્યો, તેવી રીતે સાધુજનનો શ્રુતવિનય શિષ્યોણ પણ કરવો.” ૨૬૬. તે કથા આ પ્રમાણે—
ચંડાલની કથા.

મગધદેશમાં રાજગૃહ નામે નગર છે. તેમાં ‘શ્રેણિક’ નામે રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તેને ‘વિલ્લખા’ નામે રાણી હતી તેને એકદા ગર્ભના પ્રમાવથી ચોતરફ વાઢી સહિત એક સ્તંભવાળા પ્રાસાદમાં વસવાનો મનોરથ (દોહદ) થયો. તે વાત રાજાએ અમયકુમારને જણાવી. અમયકુમારે દેવતાની આરાધના કરીને સર્વ ઋતુનાં ફલફૂલવાળાં દ્રવ્યો સહિત તથા ફરતા કિલ્લા સહિત એક સ્તંભવાળો મહેલ નિષ્પન્ન કર્યો. તે જોઈને

ગાથા ૨૬૬—સોધાગં=શ્વપાક—ચાંડાલિકાં । પર્યઓ=પ્રણતો હસ્તપ્રયયોજનપૂર્વકં । ઇય ।
જન=અનેન કુટા=તેમ ।

ચિહ્નણા હર્ષ પામી. તે વાઢી સર્વ (છપ) કતુઓનાં ફલ અને પુષ્પો સંહિત રહેતી હતી. તે વાઢી ફરતા રાજાનાં સુખો તેની રક્ષા કરવા માટે રાત્રિદિવસ રહેવા હતા. તેથી તે વાઢીમાંથી એક પાંદડું પણ છેવા કોઈ શક્તિવાન ચતું નહોતું.

હવે તે નગરમાં કોઈ એક વિદ્યાવાન ચંદાલ રહેતો હતો. તેની સ્ત્રીને ગર્ભના પ્રમાણથી કૌર્તિક માસમાં આમ્નફલનું ભક્ષણ કરવાનો દોહદ થયો. તેણે તે દોહદ પોતાના ઘણીને જણાવ્યો. તે સાંધલીને ચંદાલે વિચાર્યું કે “આજ અકાલે આમ્નફલ માત્ર રાજાના દેવનિર્મિત સ્થાનમાં વર્તે છે; ધીજે કોઈ પણ સ્થાને વર્તતા નથી.” એમ વિચારીને રાત્રિને ઘસતે તે ચંદાલ તે સ્થાન તરફ ગયો. કિલ્લાની ધંદર વોકો હોવાથી તે કિલ્લાનો બહારજ હમો રહ્યો. પછો તેણે અવનામિની વિદ્યાના વઢથી આમ્નફલની શાલા નીચે નમાવી ફલો તેાડી છીંધાં, અને પછી ઉનામિની વિદ્યાવઢે પાછો હતો તેમ શાલા ઉંચી કરી લીધી. એ રીતે તે ફલો છડીને તેવઢે પોતાની સ્ત્રીને દોહદ તેણે પૂર્ણ કર્યો. પ્રાતઃકાલે આમ્નફલ વિનાની શાલા તથા તેની નીચે કિલ્લાની બહાર માણસનાં પગલાં જોડીને રક્ષકોએ તે દ્વારો રાજાને નિવેદન કર્યું. રાજાએ સર્વજ તેની (ચોરની) શોષ કરાવી, પણ ચોર હાથ લાગ્યો નહીં; એટલે રાજાએ અમયકુમારને વોલાવીને કહ્યું કે “આમ્નફલના ચોરને પકડી લાવ.” અમયે કહ્યું કે ‘બહુ સારું, લાવું છું.’ એમ કહીને અમયકુમાર ચૌદામાં ગયો. ત્યાં ઘણા હોકો નટની રમત જોવા માટે એકઠા થયેલા હતા. તેમની પાસે જડીને અમયે કહ્યું કે “હે હોકો! આ નટ જ્યાં સુધીમાં નાટક શરૂ કરે નહીં તેટલામાં હું એક કયા કહું તે સાંભળો.” હોકો સર્વે સાંભળવા લાગ્યા. એટલે અમયકુમારે નીચે પ્રમાણે કયા કહી.

પુણ્યપુર નગરમાં ગોવર્ધન નામે શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. તેને યુવાવસ્થાએ પહોંચેલી સુંદરી નામની કુમારિકા પુત્રી હતી. તે સુંદરી સ્વરૂપ અને યુવાવસ્થા થી અત્યંત સુંદર લાગતી હતી. તે હંમેશાં યોગ્ય વરની પ્રાપ્તિને માટે કોઈ એક વાઢીમાંથી છાની રીતે પુષ્પો છડીને તેવઢે કામદેવ નામના યક્ષની પૂજા કરતી હતી. એકદા તે વાઢીના માઝીએ તેને પુષ્પો ઝુંટતી જોઈ. તેનો હાથ પકડી, તેને માથે ચોરીતું કલંક મૂકી માઝી બોલ્યો કે “હે સ્ત્રી! જો તું મારું કહેવું કબૂલ કરે તો તને મૂકી દઉં, નહીંતો રાજા પાસે છડી જઈશ.” ત્યારે તે વોહી કે “હે મિત્ર! કહે.” માઝી બોલ્યો કે “તારે મારી કામ-ક્રીડા સંબંધી વાંછલા પૂર્ણ કરવી.” કન્યા વોહી કે “સાંમઝ, હજુ સુધી હું કુમારિકા છું, આજથી પાંચમે દિવસે મારા લગ્ન થવાના છે, તે દિવસે હું પરણ્યા પછો તરત મથમ તારી પાસે આત્રો પછી મારા સ્વામી પાસે જઈશ.” માઝીએ તે વાત કબૂલ કરી, એટલે તે સુંદરી પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક વચન આપીને પોતાને ઘેર આવી. પછી પાંચમે દિવસે પ્રાણિગ્રહણ

यया पछी ते सुंदरी पति पासे गइ. त्यारे प्रथम तेणे माळी पासे करेली प्रतिज्ञा पो-
ताना स्वापीने निवेदन करी. ते सांभळीने तेना पतिएं तेने सत्यवादी जाणीने
जवांनी रजा आपी, एटछे ते भोगनी सर्व सामग्री छइ सुंदर वेषधारण करीने मध्य
रात्रिने समये घरबहारनीकळी गायनी बहार जतां रस्तामां तेने प्रथम चोर मळ्या.
ते चोरो तेने सर्व आभूषणोथी भूषित जोइ छंडवा लाग्या त्यारे ते सुंदरीए तेमनी
आगळ माळीपासे जवा संवंधी सर्व वृत्तांत जणावीने कष्टुं के 'हुं पाछी आवीझ,
त्यारे तमने सर्व अलंकारादिक उतारी आपीझ.' ते सांभळीने चोरोए तेने सत्यवादी
जाणीने जवा दीधी. आगळ जतां तेने एक राक्षस मळ्यो. ते तेने खाइ जवा तैयार
गयो एटछे तेने पण सर्व वृत्तांत कही तेणे पाछा आववानुं कवूल कर्तुं. तेथी राक्षसे
पण तेने मूकी दीधी. पछी ते सुंदरी अनुक्रमे ते वाढीमां माळी पासे गइ, एटछे
नवीपरणेळी, नवा यौवनवाळी अने अत्यंत अद्भुत रूपवाळी तेने जोइने ते माळी
इक्षित गयो. तेणे तेने पूज्युं के "हे सुंदर नेत्रवाळी स्त्री ! तूं अत्यारे रात्रिने समये
एकली अहीं कैम आवी ?" त्यारे तेणे पोते आपेलुं वचन जणावीने पोताना पति
संवंधी तथा मार्ग संवंधी सर्व वृत्तांत कष्टुं ते सांभळीने माळीए विचार्युं के "अहो !
धन्य छे आ स्त्रीने ! के जे वचनथी बंवायेळी आवी अंधारी रात्रे बुझिना बळथी
चोरने तथा राक्षसने पण वचन आपीने अहीं मारी पासे आवी. ज्यारे तेने तेना
पतिए, चोरोए अने राक्षसे मूकी दीधी त्यारे मारे पण आ सत्यवादी स्त्रीने मूकी
देवीज जोइए." एम विचारिने माळीए तेने कष्टुं के—"हुं तारो भाइ छुं, अने तूं
मारी वेन छे. मारो अपराध क्षमा कर." एम कही तेना पगमां पढी (नमस्कार
करी) ने तेने पाछी मोकळी. पाछा आवतां मार्गमां राक्षस मळ्यो. तेनी पासे तेणे
माळीनुं सर्व वृत्तांत कष्टुं. ते सांभळीने राक्षसे विचार्युं के 'आवी नव यौवनवाळी
सुंदरीने ते माळीए न भोगवनां मूकी दीधी, तो हुं आवी सत्यवादी सतीने जामाटे
भक्षण करूं ?' एम विचारिने तेणे पण 'तूं मारी वेन छे' एम कही मूकी दीधी.
फरी आगळ जतां चोरो मळ्या, तेमनी पासे पण माळीनुं तथा राक्षसनुं वृत्तांत
कष्टुं; एटछे तेओ छंडवा आग्या हता तोपण तेमणे तेने वेन कहीने मुक्त करी.
पछी अनुक्रमे ते पति पासे आवी. तेने सर्व वृत्तांत निवेदन कर्तुं. ते सांभळीने
ते अत्यंत खुशी गयो अने तेणे घरनो सर्व अधिकार तेने सोंप्यो."

आ प्रमाणे कथा कहीने अभयकुमारे सर्व लोकोने पूछ्युं के "हे लोको ! कहो,
आ चारे (पति, चोर, राक्षस अने माळी) मां दुष्कर काम कोणे कर्तुं कहेवाय ?" ते
सांभळीने जेओ स्त्री उपर अविश्वास हता तेओ बोल्या के "तेनो पति दुष्कर काम
करनार कहेवाय. कैमके तेणे नवी परणेळी अने नवा यौवनवाळी पोतानीज पत्नीने

પ્રથમ સંગમ વચ્ચેજ પરપુરુષ પાસે મોકલી. પછી પરછીલંપટ કામા પુરુષો બોલ્યા કે “માઝી દુષ્કર કામ કરનાર કહેવાય. કેમકે તેણે રાત્રિને વચ્ચે નિર્જન પ્રદેશમાં જાતેજ સામી આવેલી સુંદર સ્ત્રીનો ત્યાગ કરી પોતાના મનને કબજે રાખ્યું. માટે ધન્ય છે તે માઝીને !” પછી જેઓ માંસ સ્વાદમાં લુબ્ધ હતા તેઓએ રાક્ષસની પ્રશંસા કરી અને તેને દુષ્કરકારી કહ્યો. છેવટ પેલો આમ્રફઝનો છેનાર ચોર બોલ્યો કે “તે શ્રણે કરતાં ચોરોજ દુષ્કર કાર્ય કરનારા કહેવાય. કેમકે તેઓએ આશરણોથી શ્રુષિત થયેલી અને સમીપે આવેલી તે સ્ત્રીને મૂકી દીધી, અને છંટી નહીં. તેથી તેઓનેજ ધન્ય છે !” તે સાંમઝીને અમયકુમારે તે ચંડાઝને પકડી લીધો. પછી તેને એકાંતમાં લઈ જઈ અમયે કહ્યું કે “તુંજ આમ્ર ફઝનો ચોર છે, માટે સત્ય વાત કહી દે; નહીં તો તારો નિગ્રહ કરીશ.” ત્યારે ચંડાઝ બોલ્યો કે “હા, મેં ફઝો લીધાં છે.” અમયે પૂછ્યું કે “જ્ઞાપાટે અને કેવી રીતે લીધાં ?” ત્યારે તેણે પોતાની સ્ત્રીના દોહદત્તું અને વિદ્યાના સામર્થ્યતું સ્વરૂપ યથાર્થ નિવેદન કર્યું. ઇટલે તેને લઈને અમયકુમાર શ્રેણિક રાજા પાસે આવ્યો. રાજાએ તે ચોરને મારવાની આજ્ઞા કરી. ત્યારે દયાલુ અમયે કહ્યું કે “હે સ્વામી ! એક વાર એની પાસેથી વિદ્યા તો ગ્રહણ કરો; પછી જેમ કરતું હોય તેમ કરજો.” તે સાંમઝીને રાજાએ સિંહાસન પર બેઠાબેઠાજ હાથ બાંધીને આગઝ હમા રાખેલા ચોર પાસે વિદ્યા શીખવા માંડી તે ચંડાઝ વિદ્યા શીખવવા લાગ્યો; પણ રાજાના મુખે એક અક્ષર પણ ચઢ્યો નહીં. ત્યારે અમયકુમારે કહ્યું કે “હે રાજા ! એ પ્રમાણે વિદ્યા આવડે નહીં. વિનયથી વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય છે. માટે તેને સિંહાસનપર બેસાડો, અને તમે હાથ જોડીને સન્મુખ બેસો.” તે સાંમઝીને રાજાએ તેમ કર્યું, ઇટલે તરતજ વિદ્યા આવડી. પછી ફરીથી રાજાએ તેનો વધ કરવાની આજ્ઞા કરી, ત્યારે અમયકુમારે કહ્યું કે “હે રાજા ! એ આપની આજ્ઞા અયોગ્ય છે. કેમકે એક અક્ષરનો પણ જે આપનાર હોય તેને જે શુરુ તરીકે જ્ઞાને નહીં, તે સો વાર કૂતરાની ચોનિમાં જન્મ લઈ છેવટ ચંડાઝમાં ઉત્પન્ન થાય છે, એવું નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે; તેથી આ ચંડાઝ આપનો વિદ્યાશુરુ થયો છે માટે તેને કેમ મરાય ? હવે તો તે આપને પૂણ્ય થયો છે.” તે સાંમઝીને રાજાએ તે ચંડાઝની ઘણી ભક્તિ કરી, અને ધન વસ્ત્ર વિગેરે આપવાવડે તેનો સત્કાર કરીને તેને ઘેર મોકલ્યો. તેજ પ્રમાણે શિષ્યે પણ વિનયપૂર્વક શુરુ પાસે વિદ્યાનો અભ્યાસ કરવો એ આ કથાનું તાત્પર્ય છે. વઢી વીજે પ્રકારે વિનયનીજ પ્રરૂપણા કરે છે:-

॥ इति चंडाळ दृष्टान्तः ॥ ६४.

विज्जाए कासवसंतिआए, दंगसुअरो सिंरि पंतो ।

पंडिओ मुंस वयंतो, सुअनिह्वणा इय अपिथ्या ॥ २६७ ॥

अर्थ—“दकशूकर के० कोइ त्रिकाळ स्नान करनार त्रिदंडी काइयप के० हजारो आपेली विद्यायी लक्ष्मीने पाम्यो हतो; परंतु पडीयी मृषा (असत्य) बोलवायी एटछे पोताना विद्याशुरुनो अपलाप करवायी ते पळ्यो—नष्ट विद्यावाळो थयो. एवी रीते एटछे आ दृष्टांत जाणीने श्रुतनिन्दवणा करवी अर्थात् श्रुतज्ञान आपनारनो अपलाप करवो ए अपथ्य एटछे कर्मरूपो रोगने वृद्धि करनार छे एम जाणवुं. ” २६७.

त्रिदंडिनी कथा.

स्वंपुर नगरमां एक चंडिल नामे अति कुशळ हजारो रहेनो हतो. ते विद्याना बळयी हजारमत करीने ते अज्ञाने आकाशमां अघर राखतो हतो. एकदा कोइएक त्रिदंडीए ते हजारमतो प्रभाव जोयो. तेयी त्रिदंडीए ते हजारमनी आराधना (सेवा) करीने तेनी पासेयी ते विद्या ग्रहण करी. पळी ते त्रिदंडी फरतो फरतो गजपुर (हस्तिनापुर) मां आब्यो. ते बखते त्यां पद्मरथ राजा राज्य करतो हतो, ते पुरमां जइने ते त्रिदंडी पोताना त्रिदंडने आकाशमां अघर राखवा लाग्यो. ते जोइने घणा लोको आश्चर्य पायी तेनी अत्यंत पूजा (सेवा) करवा लाग्या. ते वृत्तांत राजाए पण लोकोना मुखयी सांमळ्युं त्वारे तेजे तेना पगमां पडी (प्रणाम करी) विनय पूर्वक पूछ्युं. के “हे स्वामी ! तमे आ त्रिदंडने आकाशमां राखो छो, ते कोइ तपनो प्रभाव छे के विद्यानो प्रभाव छे ? त्रिदंडीए जवाब आप्यो के ‘हे राजा ! आ विद्यानुं सामर्थ्य छे. फरीयी राजाए पूछ्युं के “कहो, कोनी पासेयी आ चित्तने चमत्कार करनारी विद्या तमे शीलथा ?” त्वारे ते त्रिदंडीए लज्जाने लीवे ते हजारमतुं नाम दीथुं नहीं, अने कल्पित जवाब आप्यो के “हे राजा ! पूर्वे में हिमवान पर्वतपर तपकष्टादिक अनुष्ठानवडे सरस्वतीनी आराधना करी हती. ते बखते ते देवीए प्रत्यक्ष थइने यने आ अंबराळवनो विद्या आपी हती. तेयी सरस्वतीमारी विद्याशुरु छे. ” ए प्रमाणे ते त्रिदंडी बोल्यो के तरतज तेनो आकाशमां रहेछो त्रिदंड खदखद शब्द करतो पृथ्वीपर पळ्यो. तेयी ते अत्यंत लज्जा पांम्यो अने लोकोए तेने अत्यंत चिकाय्यो. प्रतिते अति दुःखी थयो.

जेम त्रिदंडी शुरुनो अपलाप करवायी दुःख पांम्यो, तेवी रीते बीजा कोइ पण जो शुरुनो अपलाप करवो तो तेओ दुःखी थयो.

॥ इति त्रिदंडिकोपदेशः ॥ ६५ ॥

गाथा—२६७ कासवसंतिआए=काश्यपेन नापितेन समर्पितया । दंगसुअरो=त्रिका-
लस्नानकर्ता कश्चित्त्रिदंडिकः । सिंरि=भ्रियम् । इय=अनेन प्रकारेण । अपिपच्छा=अपथ्या ।

સંયલંમિ વિં જિયંલોણ, તેળેં હંઘં ઘોસિંઓ ઐમાધાઓ ।

इकं पिं जो दुहेत्तं, सैत्तं बोहेइं जिणवयणे ॥ २६८ ॥

અર્થ—“જે મનુષ્ય એક પળ દુસ્વાર્ત (દુઃસ્થિતી પડિત) સત્ત (પાળો) ને જિન-વચનને વિષે (જિનવચનોવડે) બોધ-પમાડે છે, તે પુરુષે અહીં (આછોકમાં) રહ્યા થકાજ સકલ જીવલોકને વિષે (ચૌદ રાજલોકને વિષે) પણ અમારી પટહ, વગડાવ્યો એમ જાણવું.”

सम्भत्तदायगाणं, दुष्पण्डियारं भवेसु बहुएसु ।

सर्वगुणमेलियाहि विं, उवयारंसहस्सकोडीहिं ॥ २६९ ॥

અર્થ—“ ઘણા મવેને વિષે પણ સર્વગુણભિહિત પટહે (ગુરુપ કરેલા અપકાર થી) બે ગણા, ત્રણ ગણા, ચારગણા, એમ કરતાં કરતાં સર્વગણા (અનંતગુણા) એવા પણ હજારો કરોડો અપકારો કરીને પણ સમક્ષિત આપનાર ગુરુનો પ્રતિકાર (પ્રત્યુપકાર) કરવો અશક્ય છે; અર્થાત્ જે ગુરુપ સમક્ષિત આપીને અપકાર કર્યો છે તેનાથી અનંતગણા કરોડો અપકારો કરીને પણ તેનો પ્રત્યુપકાર કરી શકાતો નથી, (થઈ શકતો નથી) માટે સમક્ષિતદાતા ગુરુની મોટી મક્ષિ કરવી.” ૨૬૯.

हवे समक्षितं फल कहे छे—

सम्भत्तंमि उं लद्धे, ठइयाइं नरैयतिरियदाराइं ।

दिव्वाणि माणुसाणि रियं, मोरकसुहाइं सेंहीणाइं ॥ २७० ॥

અર્થ—“તું પુનઃ (બ્લી) સમક્ષિત પામે છે (જ્યારે સમક્ષિત પ્રાપ્ત થાય ત્યારે) નરકગતિ અને તિર્યચગતિનાં દ્વારો બંધ થઈ જાય છે (તે ગતિઓમાં જન્મ થતો નથી). કેમકે સમક્ષિત પામેલા મનુષ્યો દેવાયુજ વાંધે છે, અને દેવો મનુષ્યાયુજ વાંધે છે, તેથી તે દ્વારો બંધ થાય છે. એ અહીં તાત્પર્ય છે, તથા દેવ સંવંધી, મનુષ્ય સંવંધી અને મોક્ષ સંવંધી સુસ્થો પોતાને સ્વાધીન થાય છે.” ૨૭૦. અહીં નરકગતિ અને તિર્યચગતિના મેદો ઘણા હોવાથી તેનાં દ્વારો એમ બહુવચન વાપર્યું છે.

बली बीजे प्रकारे समक्षितंनुंज फल बतावे छे.—

कुसमयसुईण मंहणं, सम्भत्तं जैस्स सुंद्धियं हियेण ।

तैस्स जग्गुज्जीयकरं, नाणं चेरणं च भवंमहणं ॥ २७१ ॥

અર્થ—“જે પુરુષના હૃદયમાં કુસમય શ્રુતિ કે ૦ અન્ય દક્ષીઓના સિદ્ધાન્તનાં

ગાથા ૨૬૮-હમાધાઓ=અમારિપટહઃ । દુહસં=દુઃસ્થાસમ્ । બોહેયહ । ગાથા ૨૬૯-કુઃપ્રતિકારં ।

ગાથા ૨૭૦-ઠહયાઈ=સ્થાપિતાનિ-સુઝિતાનોતિ યાવત્ । - મુરક સુહાઈસહીનાઈ=સ્વાધીનાનિ ।

શ્રવણને મથન કરનારું (નાશ કરનારું) પદ્મ સમકિત સુસ્થિત (અતિ સ્થિર) હોય છે તે પુરુષને જગતને વિષે ઉચોત કરનારું જગત્પ્રકાશક કેવલજ્ઞાન. અને ભવ (સંસાર) ને મથન (નાશ) કરનારું ચરણ (યથારુચાત ચારિત્ર) પ્રાપ્ત થાય છે. (તેજા જ્ઞાન ને ચારિત્રનો ઉદય થાય છે). અર્થાત્ સમકિત ન હોય, તો જ્ઞાન ન હોય અને જ્ઞાન ન હોવાથી મોક્ષ મળી શકે નહીં. માટે મોક્ષનું મુખ્ય કારણ સમકિતજ છે. ” ૨૭૧.

સુપરિચ્છિયસમ્મત્તો, નાંખેનાલોદયત્થસમ્માવો ।

નિર્વ્વણચરણાઉત્તો, ઇંચ્છિયર્મત્થં પસાંહેહ ॥ ૨૭૨ ॥

અર્થ—“સુપરીક્ષિત છે સમકિત જેનું એવો (દૃઢ સમકિતવાળો) અને (દૃઢ સમકિતે કરીને ઉત્પન્ન થયેલા) સમ્યક્ જ્ઞાનવદે જીવાદિક પદાર્થોનું સદ્ભાવ સ્વરૂપ જેણે જાણેલું છે, અને તેથી કરીનેજ જે વ્રણ (અતિચાર) રહિત (નિર્દોષ) ચારિત્રને વિષે આયુક્ત પદ છે નિરતિચાર ચારિત્રમાં અપયોગવાળો છે, તે પુરુષ ક્ષિપ્ત પદ છે મનને ઇદ્દ એવા મોક્ષમુલ્ય રૂપી અર્થને સાધે છે—સિદ્ધ કરે છે—પ્રાપ્ત કરે છે. ” ૨૭૨.

હવે પ્રમાદથી સમકિત પ્રલિન થાય છે, તે દૃષ્ટિ કરીને વતાવે છે.

જંહ મૂલતાણં પંદુરંમિ, દુર્વંનરાગવન્નેહિં ।

વીર્મચ્છા પડંસોહા, ઇંહ સમ્મત્તં પર્માણિં ॥ ૨૭૩ ॥

અર્થ—“ જેમ એવ મૂલ તાંતળામાં (સુતરના તંતુમાં) કાઢા, રાતા વિગેરે સરાવ વર્ણવાળા તંતુઓ કરીને વસ્ત્રની શોભા વીરત્સ કે. સરાવ થાય છે, તેમ પ્રમાદે કરીને સમકિત પણ વીરત્સ—પ્રલિન થાય છે. માટે સમકિતના શત્રુ રૂપ પ્રમાદોનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે એ તાત્પર્ય છે. ” ૨૭૩.

નરેસુ સુરવેરેસુ યં, જાં વંધંદ સાંગરોવમં ઈકં ।

પંલિઓવમાણ વંધંદ, કોહિસંહસ્સાણિ દિવસેણ ॥ ૨૭૪ ॥

અર્થ—“સો વર્ષના આયુષ્યવાળો જે પુરુષ પાપકર્મ કરવાથી નરકગતિમાં (નરકગતિ સંબંધી) અને પુણ્યકર્મ કરવાથી દેવગતિમાં (દેવગતિ સંબંધી) એક સાગરોપમનું આયુષ્ય વાંધે છે તે પુરુષ એક દિવસે (સો વર્ષમાંના દરેક દિવસે) દુઃખ મુલ્ય (નરક—સ્વર્ગ) સંબંધી પલ્યોપમના કરોડો હજારો જેટલું આયુષ્ય વાંધે છે; અર્થાત્ સો વર્ષના દિવસોનો એક સાગરોપમના દશ કોઠાકોઠી પલ્યોપમ સાથે માંગાકાર કરતાં તેટલા આયુષ્યને વાંધવાવાળું પાપ, અને (અથવા) પુણ્ય એક દિવસમાં જીવ ઉપાર્જન

ગાથા ૨૭૨—સુપરીક્ષિતસમ્યક્ત્વઃ—સુપરિક્ષાતં સમ્યક્ત્વં યસ્યા નિર્વ્રણચરણાયુક્તઃ ।

ગાથા ૨૭૩—દુર્વંનરાગવર્ણઃ—દુષ્ટો વર્ણો યસ્ય સ ચાસૌ રાગસ્ય તદ્વર્ણઃ । ઇયં ॥

ગાથા ૨૭૪—દિવસેણ

કરે છે. માટે પ્રમાદના આચરણનો ત્યાગ કરીને નિરંતર પુણ્ય ઉપાર્જન, કરવામાં ઉદ્યમ કરવો, ઇ આ ગાથાનું તાત્પર્ય છે. ” ૨૭૪.

પલિંઓવમસંસ્થિજ્જં, માંગં જો બંધંદિ સુરંગેસુ ।

દિવસે દિવસે બંધંદિ, સં વાસંકોઢી અસંસ્થિજ્જા ॥ ૨૭૫ ॥

અર્થ—“ જે સો વર્ષના આયુષ્યવાળો, નરખવમાં રહેલો પુરુષ પુણ્યાચરણવટે દેવજાતિના સમૂહમાં પલ્યોપમના સંખ્યાતમા ભાગને (તેટલા અલ્પ આયુષ્યને) વાંધે છે, (તે પુરુષને પ્રતિદિન કેટલા કરોડ વર્ષ આવે ? તે ઉત્તરાર્થ ગાથામાં કહે છે). તે (દેવગતિમાં પલ્યોપમના સંખ્યાતમા ભાગપરિમાણ આયુષ્યને વાંધનાર સો વર્ષના આયુષ્યવાળો) પુરુષ દિવસે દિવસે (પ્રત્યેક દિવસે) અસંખ્યાતા કરોડો વર્ષ (તું આયુષ્ય) વાંધે છે. એટલે કે જો પલ્યોપમના સંખ્યાતમા ભાગના વર્ષોના વિભાગ કરીને સો વર્ષના દરેક દિવસમાં વહેંચીએ તો તે દરેક દિવસે અસંખ્યાતા કરોડ વર્ષ આવે. ” ૨૭૫

એસં કંમો નંરંસુ વિં, બુંદેણ નાંઝણ નાંમં એયં પિં ।

ધર્મંમિ કંદેહ પમોંઓ, નિમેસમિત્તં પિં કોંયવ્વો ॥ ૨૭૬ ॥

અર્થ—“આજ ક્રમ .નરકને વિષે વળ છે (જાણવો). એટલે કે પાપકર્મ કરનાર સો વર્ષના આયુષ્યવાળો પુરુષ પ્રત્યેક દિવસે અસંખ્યાતા કરોડ વર્ષનું નરકાયુષ્ય વાંધે છે. તે-પૂર્વે કહેલું પુણ્યપાપને ઉપાર્જન કરવાનું સ્વરૂપ (નામ પ્રસિદ્ધાર્થક છે) જાણીને પંહિત પુરુષે શાંત્યાદિક દશ પ્રકારના ધર્મના આરાધનમાં એક નિમેષમાત્ર વળ પ્રમાદ (શિથિલતા)શામાટે કરવી જોઈએ ? સર્વથા પ્રમાદ ન જ કરવો જોઈએ. ” ૨૭૬

દિવ્વાલંકારવિભૂસણાં, રયંણુજ્જલાણિ ય ઘરાંઈં ।

રૂંવં મોગંસમુદઓ, સુરંલોગસમો કઓ ઇંહયં ॥ ૨૭૭ ॥

અર્થ—આ (મનુષ્ય) લોકને વિષે સુરલોકની જેવાં દિવ્ય અલંકારો (સિંહાસન, છત્ર વિગેરે) અને મુકુટાદિક આશૂષણો, રત્નોષ્ણ કરીને હચ્ચલ (નિર્મલ) શુદ્ધો, રૂપ (શરીરનું સૌભાગ્ય) અને મોગસમૃદ્ધાય એટલે મોગનો સંયોગ (એ સર્વ) ક્યાંથી હોય ? ” અર્થાત્ સર્વથા ન જ હોય. માટે ધર્મકાર્યને વિષે ઉદ્યમ કરવો, જેથી તેવાં સુસ્ત પ્રાપ્ત થાય, એ આ ગાથાનો ઉપદેશ છે. ” ૨૭૭.

દેવાંણ દેવંલોએ, જં સુરંકં તં નંરો સુમંણિઓ વિ ।

ને મેંણ વાસસંણ વિ, જસ્સં વિ જીહાંસયં હુંજ્જા ॥ ૨૭૮ ॥

અર્થ—“જે (કોઈ પણ) પુરુષને સો જિહ્વા હોય તેવો મુખાગિત (વાચાઙ) માણસ પણ સો વર્ષે કરીને (પણ) દેવલોકમાં દેવતાઓને જે સુખ છે તે સુખને કહી શકતો નથી; અર્થાત્ સો જિહ્વાવાળો વાચાઙ પુરુષ સો વર્ષે મુખી દેવતાઓના સુખનું જ વર્ણન કર્યા કરે, તો પણ તે સુખના વર્ણનનો પાર આવે નહીં, તેટલાં વર્ષાં સુખ દેવલોકમાં છે; તો ઘીનો સાધારણ માણસ તો તે સુખનું વર્ણન શી રીતે જ કરી શકે ?” ૨૭૮

નરપંસુ જાઈં અઈંકલ્લડાઈં, દુર્લ્લાઈં પરમ તિરકાઈં ।

કો વેંઝેહી તાઈં, જીવંતો વાસંકોડી વિં ॥ ૨૭૯ ॥

અર્થ—“નરકોને વિષે અતિ કર્કશ (દુસ્સહ) અને વિપાકની વેદનાણ કરીને પરમ તીક્ષ્ણ-અતિ તીક્ષ્ણ એવાં શુદ્ધા શ્વા પારવશ્યાદિ દુઃખો છે, તે દુઃખો ને કરોડ વર્ષ મુખી પણ જીવતો એવો કયો મનુષ્ય વર્ણન કરવા શક્તિમાન છે ? કોઈ જ શક્તિમાન નથી; અર્થાત્ તે દુઃખો સતત કરોડ વર્ષો મુખી કહેતાં પણ કહી શકાય તેટલાં નથી.” ૨૭૯,

કરકહેદાઈં સામલિ અસિવળ વેયરણિ પહરણસણિં ।

જા જાયણાંઉ પાવંતિ, નારંયા તં અહંમ્મફલં ॥ ૨૮૦ ॥

અર્થ—“નારકીઓ કર્કશ દાહ (અગ્નિમાં પકાવવું), શાસ્મલિ (શાસ્મલિ દુક્ક-નાં પત્રોવડે અંગનું છેદન), અસિવન (લગ્ન જેવાં પાંદડાં હોય છે તેવા દુઃખવાળા વનમાં ભ્રમવું), વૈતરણી (વૈતરણી નામની નદીના તપાવેલાં સીસા જેવા જાંઘનું પાન કરવું) અને કુઠારાદિક સેંકડો જાતિનાં પ્રહરણ (શસ્ત્રો) વડે અંગછેદન—તેને કરીને જે યાતનાઓ (પીડાઓ) પામે છે. તે સર્વ અધર્મનું (વર્મ વિરુદ્ધ કરેલાં કૃત્યોનું—પાપોનું) ફલ જાણવું.” ૨૮૦. હવે તિર્યચગતિનાં દુઃખોનું વર્ણન કરે છે—

તિરિયાં કંસંકુસારાનિવાયવહ્વંધનમારણસયાઈં ।

નં વિ ર્હૈયં પાવંતા, પરંત્ય જંઈ નિયંમિયા હંતાં ॥ ૨૮૧ ॥

અર્થ—“જો તિર્યંચો (હાથી, ઘોડા, બઘ્દ વિગેરે) પરમથે (પૂર્વમથે) નિયમવાળા થયા હોય, તો આ મથે તેઓ કન્ધા (કોરદાનો માર), અંકુશ, આર (પરોળા), નિપાત (પૃથ્વીપર પાડી નાંચવું), વધ (દંડાદિકથી મારવું), વંધન (દોરદા, સાંકઠ વિગેરેથી બાંધવું) અને મારણ (જીવિતનો નાશ) તે સર્વ દુઃખોના સેંકડાઓ પામ્યા ન હોય, અર્થાત્ ન પામત,” ૨૮૧. હવે મનુષ્યગતિનાં દુઃખોનું વર્ણન કરે છે—

માયા-૨૮૦ જાણનાય । જાયણા-યાતનાઃ પીડાઃ કદર્યના इत्यर्थः ।

માયા-૨૮૧કર્શાંકુશારનિપાતવધવંધનમારણશતાનિ નિવાહાઈર્હૈ પાવંતાનિ જિઅમિયા

આજીવસંકિલેસો, સુરંકં તુંચ્છં ઉવદ્વાં બહુયાં ।

નીર્યજણસિદ્ધિણા વિર્યં, ઐણિદ્વિત્તસો અં માં ગુસ્સે ॥ ૨૮૨ ॥

અર્થ—“અપિ ચ (વહી) મનુષ્યભવમાં જાવજીવ (જીવન પર્યંત) સંલેશ (મનની ચિંતા), તુચ્છ—અસાર—અણ કાઢ રહેનારું એવું વિષયાદિકનું સુખ, અપિ ચોર વિગેરેથી ઉત્પન્ન થતા ઘણા ઉપદ્રવો, નીચ (અધમ) લોકોના આક્રોશાદિક દુર્વચનો સહન કરવાં અને અનિષ્ટ સ્થાને પરતંત્રતાથી વસવું. એ સર્વે દુઃખના હેતુઓ છે.”

ચારંગરોહવહંધરોગધનહરણમરણવસણાઈં ।

મર્ણસંતાવો અર્જસો, વિર્ગોવળયા યં માં ગુસ્સે ॥ ૨૮૩ ॥

અર્થ—“વહી મનુષ્યભવમાં કોઈ પણ અપરાધને લીધે કારાગૃહમાં રંધન, દંડાદિકના માર, રજ્જુ શૂંઘલા વિગેરેથી બંધન, વાત પિત્ત અને કફથી ઉત્પન્ન થતા રોગો, ધનનું હરણ, મરણ અને વ્યસન (કષ્ટ), તથા મનનો સંતાપ (ચિંતનો ઉદ્વેગ). અવયજ (અપ-કીર્તિ), અને બીજાં પણ ઘણા પ્રકારનાં વિગોપનો (વર્ગોળાં) એ સર્વે જ્યાં (મનુષ્ય-ભવમાં) દુઃખનાં કારણો છે; ત્યાં (તે મનુષ્યભવમાં) શું સુખ છે ? કાંઈજ નથી.” ૨૮૩.

ચિંતાંસંતાવેહિય, દારિદ્ર્યરુઆર્હિં દુર્પંઉત્તાર્હિં ।

લઘ્વૂણ વિં માણુંસ્સં, મરંતિ કેવિં સુનિવ્વિણ્ણા ॥ ૨૮૪ ॥

અર્થ—“મનુષ્યભવ પામીને પણ કેટલાંક માણીઓ કુટુંબના ધરણપોષણાદિકની ચિંતાએ કરીને અને ચોરાદિકથી ઉત્પન્ન થતા સંતાપે કરીને તથા પૂર્વભવમાં કરેલાં દુષ્કર્મોએ પ્રેરેલાં એવાં દારિદ્ર્ય (નિર્ધનપણું) અને જ્ઞાયાદિક રોગોએ કરીને સુનિ-વિવિણ્ણ એટલે અત્યંત નિવેદ—સ્વેદ પામ્યા સતા (સ્વેદ પામીને) મરણ પામે છે. માટે એવી રીતે ચિંતાદિકે કરીને મનુષ્યભવ નિષ્ફળ જવા દેવો યોગ્ય નથી; કિંતુ અમૂલ્ય મનુ-ષ્ય જન્મ પામીને ધર્મ કાર્યને વિષે ઉચ્ચપ કરવો યોગ્ય છે એ તાત્પર્યાર્થ છે.” ૨૮૪.

હવે દેવતાઓને પણ સુખ નથી. તે વાત કહે છે—

દેવાં વિં દેવલોએ, દિવ્વાં મરણાણુરંજિયસરીરા ।

જં પરિવંદંતિ તંત્તો, તં દુરંક દારુણં તેસિં ॥ ૨૮૫ ॥

અર્થ—“દેવલોકને વિષે દિવ્ય અલંકારોથી અનુરંજિત (અલંકૃત—શોભામય) છે જરીર જેમનાં એવાં દેવો પણ જે તે (દેવલોક) થી પાછા પડે છે—ચલે છે, એટલે

ન'વા ૨૮૨-બહુયાં । નીચજનાક્રોશનમ્ ।

ગાથા ૨૮૩-ચારાગરોહ । ચારકે કારાગૃહે રોષ: નિરોધ: । અયસો ।

ગાથા ૨૮૪-દારિદ્ર્યરુમિ:—દારિદ્ર્યરોગમિ:—દુ:ખયુક્તામિ:—દુ:કર્મપ્રયુક્તામિ: રુમિ: ।

देवलोकयी चवीने अशुचियी भरेला एवा गर्भावासमां आवे छे, ते तेओने अति दारुण (दुःसह) दुःख छे; तेयी देवलोकमां पण सुख नयी. ” २८५.

तं सुरविमाणविभवं, चितिय चवणं च देवलोगाओ ।

अईचलियं चिये जं नं वि 'फुट्टई सयंसकरं हिरियं ॥ २८६ ॥

अर्थ—“ ते (प्रसिद्ध पटले अत्यंत अद्भुत) देवलोकना विभवने (ऐश्वर्यने) अने ते देवलोकयकी चवनने मनमां विचारीने (चितिय—चितयित्वा—विचारीने ए पदना घंटाळाला पटले टोकरीनी बच्चे रहेली लाळा—ना न्याये करीने बन्ने ठेकाणे संबंध करवो) पटले के सुरविमाननो वैभव क्यां ? अने हवे नीच स्थानमां (मृत्युलोकना गर्भा-वासमां) उपजहुं ए क्यां ? एवो विचार करीने तेओनुं हृदय जेयी करीने सो प्रकारे (सेंकडो ककडा यइने) फाटी थतुं नयीज, तेयी करीने अति वळवान—अति कठणज तेपहुं हृदय छे, पण कोमळ नयी; अर्थात् हृदय अतखंड थइ जहुं जोइए. पटलं वधुं तेओने दुःख छे. ” २८६.

फरीयी देवगतिना प्रकृष्ट दुःखनुंज वर्णन करेछे—

ईसाविसायमयकोहमाणमायालोमेहिं एवमाईहिं ।

देवा विं समंभिभूया, तेसिं कत्तो सुहं नांम ॥ २८७ ॥

अर्थ—“ देवो पण ईश्वरी (परस्पर मत्सर), बीजा देवोए करेला पराभवयी उत्पन्न थयेलो विवाद, मद (अहंकार), अभीतिरूप क्रोध, मान (परना गुणनुं असहनपण), माया (फापव्यवृत्ति) अने लोभ (शब्दि—आसक्ति) ए विगेरे चिन्तना विकारोयी अत्यंत पराभव पामेला होयछे, तो तेओने पण सुख क्यांयी होय ? सुखनुं नाम पण क्यांयी होय ? न ज होय. ” २८७.

धम्मं पिं नाम नाउँण, कीस पुँरिसा संहति पुँरिसाणं ।

सांमिन्ते सांहीणे, को” नाम कैरिज्ज दौसत्तं ॥ २८८ ॥

अर्थ—“ नाम ए अन्यय प्रसिद्ध अर्थमां छे. पटले के दुःखनुं निवारण करवायी अने मोक्षमुखने आपवायी प्रसिद्धिने पामेला एवा धर्मने जाणीने पुरुषो शामाटे बीजा पुरुषोनी आज्ञाने—हुकमने सहन करता हरो ? (हुकम उठावता हरो ?) केमके मनुष्य

गाथा २८६ चितिय । फुट्टति । सबसकरं=अतखंडं यथास्थानथा ।

गाथा २८७ मांयलोमेहिं । कत्तो=कुतः ।

गाथा २८८ कीस=किमर्थम् । पुँरिसाणं पुरुषाणां ।

સર્વે સમાન અવયવોને ધારણ કરનારા છે. (આજ્ઞા કરનારમાં ને આજ્ઞા ઉઠાવનારમાં અવ-
યવો કાંઈ ફેરફાર નથી). સ્વામીપણું પોતાને સ્વાધીન છતાં કયો માણસ દાસપણું (અં-
ગીકાર) કરે ? કોઈ ન કરે. ઇટલે વીજાની આજ્ઞા ઉઠાવવાની જેમ જો શ્રીજિનેશ્વરની
આજ્ઞા ઉઠાવે, તો તેઓ સર્વતું સ્વામીપણું પામે તેમ છે, માટે જિનમરુપિત ધર્મની આજ્ઞા
માનવી જોઈએ. ” ૨૮૮.

સંસારચારણ ચારણ વ્વ, ઔવીલિયસ્સ વંધેહિં ।

ઉવ્વિંગ્ગો જસ્સ મંણો, સો કિરં ઔસન્નસિદ્ધિપહો ॥૨૮૯॥

અર્થ—“ કારાગૃહની જેવાઃ આ ચાર ગતિવાળા સંસારના ભ્રમણમાં કર્મરૂપ વંધ-
નોષ કરીને પીઠા પામેલા (વંધાયેલા) એવા જે પુરુષનું મન હ્રદય પામેહું હોય, તે પુ-
રુષ નિશ્ચે આસન્નસિદ્ધિપથ (જેને સિદ્ધિમાર્ગ નજીકમાં રહેલો છે તેવો) જાણવો, આ
પરિમિત સંસારીનું (જેના સંસારનું પ્રમાણ થયું છે તેનું) લક્ષણ છે. ” ૨૮૯.

ઔસન્નકાલભવસિદ્ધિયસ્સ, જીવસ્સ લક્કલણં ઈણમો ।

વિસંયસુદ્દેસુ નં રંજજહ, સવ્વત્થામેસુ ઉંજ્જમહ ॥ ૨૯૦ ॥

અર્થ—“ જેની અલ્પકાલમાંજ ભવયક્ષી-સંસારયક્ષી સિદ્ધિ (મુક્તિ) થવાની છે
એવા જીવનું એ લક્ષણ છે કે-તેવો જીવ પાંચ ઈન્દ્રિયોના સ્વદાદિક વિષયોમાં રંજિત-આ-
લક્ષ્ય થતો નથી, અને સવ્વ કે સર્વત્ર (તપ સંયમાદિકના અનુદ્યાનમાં) પોતાની સર્વ
શક્તિવહે ઉદ્યમ કરે છે. ” ૨૯૦. અહીં ગાથામાં પ્રાકૃત ભાષા હોવાથી તૃતીયતા અં-
ર્થમાં સક્ષમી વિમક્તિ છે.

હુંજ્જ વં નં વં દેહંબલં, ધિંમ્મહસત્તેણ જંહ નં ઉંજ્જમસિ ।

અત્થિહિસિ ચિરં કાંલં, બંલં વં કાંલં વં સોઅંતો ॥૨૯૧॥

અર્થ—“ હે શિષ્ય ! દેહનું વલ્લ-સરીરનું સામર્થ્ય હોય કે ન હોય, તોપણ જો તું
ધૃતિ (મનની ધીરજ), મતિ (પોતાની બુદ્ધિ) અને સત્ત્વ-સાહસવહે કરીને (ધર્મમાં) ઉદ્યમ
કરીશ નહીં, તો પાછળથી વલ્લને (ઇટલે સરીનું સામર્થ્ય હાલ નથી એમ) તથા કાલને
(ઇટલે આજ ધર્મ કરવાનો કાલ નથી એમ) શોચ કરતો (વિચાર કરતો ચિરકાલ મુથી
સંસારમાં રહીશ-ભ્રમણ કરીશ-તારે ભ્રમણ કરવું પડશે; અર્થાત્ ધર્મ નહીં કરવાથી તું

ગાથા ૨૮૯ ચારણવ્વ । ઔવીલિયસ્સાચારકે હવ=કારાગારે હવા ઔવીલિયસ્સ=આપીઢિતસ્થા ।
કિર=કિલ । ગાથા ૨૯૦-ઈણમો=ઈદમ્ । સવ્વત્થામેસુ=સર્વસ્થાના પ્રાકૃતત્વાત્તૃતીયાથે સક્ષમી ।
ગાથા ૨૯૧ ધિંમ્મયસત્તેણ । અત્થિહિસિ=આસ્થાસ્થસિ । સોઅંતો ।

पालकथी घणा काळ सुधी शोक करीश के हवे शुं कहे ! शरीरमां सामर्थ्य नथी. एम तारे शोक करवानो वखत आवशे. ” २९१.

लद्धिलियं च बोह, अकरितो नांगयं च पत्थितो ।

अन्नंदाइं वोहिं, लप्पमसि कयरेण मुल्लेण ॥ २९२ ॥

अर्थ—“ हे मुखे ! आ भवे प्राप्त करेछी बोधीने (जैन धर्मनी प्राप्तिने) नहीं करतो (नहीं आचरतो) अने अनागत एरछे आवता भव संबंधी धर्मनी प्राप्तिनी प्रार्थना करतो (इच्छतो) एवो तुं बीजा भवमां ते बोधीने क्या मूल्ये करीने पामीश ? अर्थात् आ भवमां तुं धर्मने पाम्या छतां तेनुं आराधन करतो नथी, तो आवता भवमां तुं शी रीते तेने पामीश ? ” २९३.

फरीयी धर्मना उद्यमरहित पुरुषोने उपदेश आपे छे—

संघेयण कालबलदूसमारुयालंबणाइं धित्तुणं ।

संवं चियं नियमधुरं, निरुज्जमाओ पमुच्चंति ॥ २९३ ॥

अर्थ—“ निरुचमी (आलस्यवाला) मनुष्यो संहनन (आजे प्रथमना जेवुं बलवान संघेयण नथी), काळ (हाल दुष्काळ बर्ते छे), बल (प्रथमना जेवुं आज बल नथी), दुष्पमाकाळ (हाल पांचमो आरो बर्ते छे), अने अरुज (आज नीरोगपणुं नथी माटे शी रीते धर्म यइ शके?) एवी रीतना आलंबनोने ग्रहण करीने (जवाब दइने) प्राप्त भयेछी चारित्र, क्रिया, तप विगेरे सर्व नियमनी धूसरी (भार)ने ‘चिय’ के० नकी मूकी दे छे. पण तेवुं आलंबन छेवुं योग्य नथी. केसके समय प्रमाणे आलस तजीने यथा शक्ति धर्ममा उद्यम करवो जोइए. ” २९३.

कालस्स यं परिहंणी, संयमजोगाइ नत्थि खित्ताइं ।

जयणाइं वट्ठियव्वं, ने हं जयणा भंजैए अंगं ॥ २९४ ॥

अर्थ—“ बळी दिवसे दिवसे काळनी हानि यती जाय छे, अने संयमने योग्य एवां क्षेत्रो पण ह.ळमां रह्यां नथी; तेथीशु करवुं?” प. रीतना शिष्यना प्रश्नपर शुरु उत्तर आपे छे के—यतनावडे एरछे यतना पूर्वक बर्तेवुं देमके ‘हुं’ के० निश्चे यतना राखवाथी चारित्ररूपी अंग मांगतुं नथी—चारित्ररूपि अंगनो भंग यतो नथी विनाश यतो नथी; तेथी करीने यतना पूर्वक यथाशक्ति चारित्रने विषे उद्यम करवो ए तात्पर्यार्थ छे. ” २९४

गाथा २९२ लद्धिलियं=लब्धायाम् । लप्पमसि । मोल्लेण मुल्लेण ।

गाथा २९३ रुयालंबणाइं ।

सैमिईकसायगास्वइंदियमयवंमचेरुत्तीसु ।

सज्झायविणयतवसत्तिओ अं जयंणा सुविहियाणं ॥ २९५ ॥

अर्थ—“सारं (शोभन) छे विहित (आचरण) जेमनुं एवा सुविहित साधुओने (साधु-ओए) इयाँदिक पांच समितितुं पालन करवुं, क्रोधादिक कषायनो निग्रह करवो, कब्धि, रस अने साता ए त्रण गारवतुं निवारण करवुं, इन्द्रियोने वश करवी, जाति विगेरे आठ प्रकारना भदनो त्याग करवो, नव प्रकारनी ब्रह्मचर्यगुप्तिनुं पालन करवुं तथा वाचना-दिक पांच प्रकारनो स्वाध्याय करवो, दश प्रकारनो विनय करवो, बाह्य अने अभ्यंतर भेदे करीने दार प्रकारनुं तप करवुं, तथा पोतानी शक्तिनुं गोपन करवुं नहीं. इत्यादिक धतना करवी जोइए. ” २९५.

हवे यत्तनानुंज निरूपण करे छे.

जुंगमित्तरदिट्ठी, पयं पयं चख्खुणा विसोहिंतो ।

अं वस्खित्ताउत्तो, इरियासमिओ मुंणी होई ॥ २९६ ॥

अर्थ—“युगमात्र (चार हाथ प्रमाण) क्षेत्रनी अंदर दृष्टि राखनार, पगळे पगळे चक्षुः वहे पृथ्वीनुं विशोधन करतो एटले सारी रीते अवलोकन करतो, तथा शब्दादिक विषयोमां व्याक्षेपरहित (स्थिर-मनवालो) होवाथी धर्मध्यानमांज रहेलो एवो मुनि (त्रिकाळने जाणनार) इयाँ (गमन) ने विषे समित एटले सारी रीते उपयोगवाली (इयाँसमितितुं पालन करनार) कहेवाय छे. ” २९६.

कंज्जे भांसइ भांसं, अणवज्जमकारणे नं भांसइ यं ।

विग्गहविसुत्तियपरिवज्जिओ अं जंइ भासंणासमिओ ॥ २९७ ॥

अर्थ—“ज्ञानादिक कार्य सते (उपदेशादि-पठनपाठनादि निमित्ते) अनवध (निर्दोष) भाषा (वचन) बोले, अने कारण बिना बोलेज नहीं, तथा चार विकया अने विरुद्ध वचन बोलवा (चितववा) ए करीने वर्जित (रहीत) एवो यति भाषा-समित एटले बोलवामां सावधान कहेवाय छे. ” २९७.

बांयालमेसंणाओ, भोयणदोसे चं पंचं सोहेइ ।

सो एसणाई संमिओ, औजीवी अनंहा होई ॥ २९८ ॥

गाथा २९५-इदिअ । गाथा २९६-विसोहिंतो ।

गाथा २९७-भासई-विसोत्तियाविगहाविकया च विरुद्धवचनजलपनं च ताभ्यां परिवर्जितः ।

गाथा २९८-भोयणदोसेई । भोयणादोसेय । एसणासमिओ । एसणासमिओ ।

અર્થ—“જે વૈતાલ્કીશ પ્રકારની ઇષ્ણા (આહારના દોષ) ને તથા સંયોજના વિગેરે પાંચ પ્રકારના ભોજનના દોષોને શુદ્ધ કરે છે, પટલે તેવા દોષરહિત આહાર કરે છે તે (સાધુ) ઇષ્ણા (આહાર) ને વિષે સમિત (ઉપયોગવાન) કહેવાય છે, (ઇષ્ણાસમિત કહેવાય છે). અન્યથા પટલે અશુદ્ધ અને દોષથી દુષ્ટ થયેલો આહાર ગ્રહણ કરે, તો તે આજીવી-આજીવિકાકારી કહેવાય છે, પટલે સાધુનો વેષ ધારણ કરીને તેનાવહેં આ જીવિકા (ઉદરનિર્વાહ) કરનાર કહેવાય છે.” ૨૯૮.

પુંર્વિ ચર્ચ્વૂ પરિસ્થિય, પર્મજ્જિતં જો ઠંવેઈ ગિહ્હર્ વાં ।

ઔયાણમંડનિસ્થેવણાઈ, સંમિઓ મુંળી હોઈ ॥ ૨૯૯ ॥

અર્થ—“જે (મુનિ) પ્રથમ વસ્તુ ગ્રહણ કર્યા પહેલાં) ચક્ષુષ્યે પરીખા કરીને (સારી રીતે જોઈને) પછી રજોહરણાદિકવડે પ્રમાર્જના કરીને (પુંજીને) કોઈ પણ વસ્તુ ધૂમિપર સ્થાપન કરે (મૂકે) છે, અથવા ધૂમિપરથી ગ્રહણ કરે છે, તે મુનિ આદાન (ધૂમિપરથી વસ્તુનું ગ્રહણ) અને માંડના (ઉપકરણના) નિષ્કેપ (પૃથ્વીપર સ્થાપન) ને વિષે સમિત (સાવધાન) હોય છે. અર્થાત્ યતના (જયળા) પૂર્વેક કોઈ પણ વસ્તુને ગ્રહણ કરતો અથવા મૂકતો સાધુ આદાન નિષ્કેપણાસમિત કહેવાય છે.” ૨૯૯.

ઉચ્ચારપાસવળસ્થેલજલસિંધાણ ઇ યે પાળવિહી ।

સુવિવેઈ પર્ણસે, નિર્સિરંતો હોઈ તસ્સમિઓ ॥ ૩૦૦ ॥

અર્થ—“ઉચ્ચાર (વહીનીત), પ્રસવળ (લઘુનીત), સ્થેલ (મુલ્કનો મઠ-કુપ વિગેરે) જલ (ક્ષરીરનો મેલ); અને સિંધાણ (નાસિકાનો મેલ) તથા ચ શબ્દે ધીજા પણ પરિગ્રાપન કરવા યોગ્ય (પરઠવવા યોગ્ય) અશુદ્ધ મલ્કપાન વિગેરે-તે સર્વને સુવિ-વિત્ત પટલે અસસ્થાવર જંતુરહિત એવા સારી રીતે શોધેલા પ્રદેશને વિષે પરિગ્રાપન કરતો (પરઠવતો) મુનિ તે સમિતિવાલો પટલે પારિગ્રાપનિકા સમિતિવાલો હોય છે-કહેવાય છે.” ૩૦૦.

કોહો માળો માયા લોમો હાસો ર્દે યં અર્દ યં ।

સોમો મેયં દુર્ગંછા, પર્ચ્ચસ્ત્વકલી ર્દમે સંવે ॥ ૩૦૧ ॥

અર્થ—“ક્રોધ (અપ્રીતિ), માન (વીનાના શુણ્ણ અસહન), માયા (કપટ), લોભ (શુદ્ધતા), હાસ (હાસ્ય), રતિ (પ્રીતિ), અરતિ (અપ્રીતિ), શોક, મય અને

ગાથા ૨૯૯-ચક્ષુ । ગિહ્હર્ । નિકલેવણાય ।

ગાથા ૩૦૦-સુવિવેઈપ=સુધિવેચિતે-સમ્યગ્ શોચિતે ।

જુગુપ્સાઃ એ સર્વે સાક્ષાત કલ્પિ-ક્લેશરૂપ છે. એ દશેને-ક્લેશરૂપ જાણવા. ” ૩૦૧.

પ્રથમ ક્રોધના મેદ (પર્યાયો કહે છે.

કોહો કલ્હો સ્વારો, અવૅરુપરમચ્છરો ઐણુસઓ અ ।

ચંદત્તમગુંવસમો, તાર્મસમાવો અ સંતાંવો ॥ ૩૦૨ ॥

નિચ્છોડેળ નિપ્પંહેળ, નિરાંણુવત્તિત્તણં અંસવાસો ।

કૈયનાસો અ અંસમ્મં, બંધંદ ઘર્ણચિક્કણં કૈમ્મં ॥ ૩૦૩ ॥ યુગ્મસ્મ ॥

અર્થ—“ ક્રોધ (અપ્રીતિ માત્ર), કલ્હ (વચનની મારામારી) સ્વાર (વીજાપર દુષ્ટ આશ્રય રાત્તવો), પરસ્પર મત્સર (માંહોમાંહે મત્સર—અદેસાઈ ધારણ કરવી), અનુશય (પશ્ચાત્તાપ પટલે ક્રોધ કરવાથી પાછલ્લથી પશ્ચાત્તાપ થાય છે, માટે અનુશય પણ ક્રોધનું નામ કહેવાય), ચંદલ (ધુકુટિ ચઢાવવી—વાંકી કરવી), અનુપશમ (ઉપશમનો અભાવ—શાંતપણું ન રાત્તવું તે), તામસ માવ (તમોગુણ રાત્તવો તે), અને સન્તાપ (એ સર્વે ક્રોધના પર્યાયો—વીજાં નામ છે). ૩૦૨. વળી નિચ્છોટન (ક્રોધથી આત્માનું મલીન થવું) નિર્મત્સેન (ક્રોધથી વીજાની તર્જના કરવી), નિરાણુવત્તિલ (ક્રોધથી વીજાની મરજી પ્રમાણે ન ચાલવું—ન વર્તવું), અંસવાસ (પરિવાર સાથે ન રહેવું—ક્રોધથી માનસ ફક્લો વિચરે છે, માટે અંસવાસ પણ ક્રોધનો પર્યાય કહેવાય), કૃતનાશ (કોઈ કરેલા ઉપકારનો નાશ કરવો) તથા અશાશ્વ (સમપણાનો અભાવ) એ સર્વે ક્રોધના ફલરૂપ હોવાથી ક્રોધના પર્યાયો છે. તેમને વિષે વર્તતો જીવ ગાહ ચિક્કણં (અત્યંત કઠુરસવાળાં નિકાચિત) કર્મ વાંધે છે. માટે ક્રોધનો ત્યાગ કરવો, એ અહીં તાત્પર્યાર્થ છે. ” ૩૦૩.

હવે માનના પર્યાયો કહે છે.—

માણો મયં હંકારો, પરંપરિવાઓ અં અત્તંઉક્કરિસો ।

પરંપરિમવો વિર્યં તહાં, પરસ્સં નિંદાં અસૂઆ યં ॥ ૩૦૪ ॥

હીલ્લો નિરાવંયારિત્તણં, નિર્વંણામયા ઐવિણઓ ઐ ।

પરંગુણપચ્છાયણયા, જીવં પોવંતિ સંસારો ॥ ૩૦૫ ॥ યુગ્મસ્મ ॥

અર્થ—“ માન એટલે સામાન્ય રીતે અધિમાન, મદ (જાતિ વિગેરેનો ઉત્કર્ષ) અહંકાર (અહંતા—હુંકાર) પરનો (અન્યનો) પરિવાદ (અવર્ણવાદ—તે પણ માનનું નામ છે), (અ—ચ) અને આત્મોત્કર્ષ (પોતાનો ઉત્કર્ષ—આપવહાઈ, અપિચનો અર્થ સમુચ્ચય—સમુદાય રૂપ છે); તથા પરપરિમવ (બીજાનો પરાભવ કરવો),

परिनिदा (वाजानी निंदा करवी) अस्त्या (बीजाना गुणोने विषे दोषो प्रगट करवा-
दोषनो आरोप करवो) ३०४. हीला (बीजानी हीन जाति वगेरे प्रगट करीने तेनी
हीलना करवी), निरुपकारित्व (कोइनो पण उपकार करवो नहीं ते) निरवनामता
(स्तब्ध-अकडपयुं-अनम्रता), अविनय (गुरुने देखी उभा न थयुं, आसन विगेरे न
आपयुं ते), अने परगुणप्रच्छादना (बीजाना ज्ञानादिक गुणोनुं आच्छादन करयुं-
हांकी देवा ते), आ सर्वे मानरूप अथवा मानना फलरूप होवाथी मानना पर्यायो छे.
तेमनुं सेवन करवाथी तेजो प्राणीओने चतुर्गति रूप संसारमां पाडे छे-नांखे छे. माटे
तेजो शत्रुनुं काम करनार होवाथी (शत्रुरूप होवाथी) तजवा योग्य छे.” ३०५.

हवे मायाना पर्यायो कहे छे-

माया कुंडंगि पच्छन्नपावया, कुण्डकवडवंचणया ।

सर्वैरथअसम्भावो, परिनिखेवावहारो अ ॥ ३०६ ॥

छल छोमं सर्वैरथो, गूढाचारत्तणं मैई कुण्डिला ।

वीसंमैघायणं पियं, भवैकोडिसणसु विं नैंदति ॥ ३०७ ॥ युग्मम् ॥

अर्थ-“माया-सन्मान्य माया, कुंडंगि ते महागहन (गाढ-निविड माया),
प्रच्छन्नपाया ते छानी रीते पापकर्मनुं करयुं, कूड (छद्म). कपट, वंचनता (मा-
यावडे बीजाने छेतरयुं ते), सर्वे पदार्थोनो असम्भाव (असम्भरूपणा) पटले होय
वीजुं अने कहेयुं बीजुं, परना निक्षेप (न्यस्त-धापण) नो अपहार (ओलवयुं)
ते परन्यासापहार, च के० अने मायावडे परने छले माटे छल पण मायानो पर्याय छे,
छोमं ते छद्म, संन्यतिकर (पोतारुं कायं साधवा माटे मायावडे गांड़ुं वनयुं), गूढाचा-
रित्व (मायावडे गुप्त विचरयुं), कुण्डिल (बक्र) मति, अने विश्वासघातः ए सर्वे
मायाना पर्यायो छे. ते माया सो कोटी संसारने (भवने) विषे पण नडे छे-दुःखदायी
थाय छे, अर्थात् मायावडे बांधेलां कर्मो क्रोडोगमे भव यइ गया छतां पण भोगव्यां
विना लय पामतां नथी. मन्टे ते तजवी-” ३०६-३०७.

हवे लोभना भेदो कहे छे-

लोभो अइसंचयसीलया यं, किंलिहत्तणं अइममत्तं ।

कर्पन्नमपरिभोगो, नईविनट्टे यं आंगलं ॥ ३०८ ॥

मुंछा अइवहुंघणलोभया यं, तप्पेवभावणाय यं सैंया ।

वोलंतिं महंघोरे, जंमरणमहसमुहंमि ॥ ३०९ ॥ युग्मम् ॥

गाथा ३०७-संवदरे । गुदायास्तिर्ण । कुण्डिला. गाथा ३०८-किंलिहत्तणं ।

અર્થ—“ લોભ-સામાન્ય લોભ, અતિસંચયશીલતા (લોભવદે એક જાતની અથવા ઘણી જાતની વસ્તુઓનો અતિ સંચય કરવાના સ્વભાવપણું), ક્ષિપ્તિ (લોભવદે મનની ક્ષિપ્તિ-કલુષતા), અતિ મમત્વ (વસ્તુપર અત્યંત મમતા-મારાપણું), કલ્યાણનો અપરિભોગ (ભોગવવા યોગ્ય અન્નાદિક વસ્તુનો અપરિભોગ પટલે તે ન ભોગવવું અને કૃપણતાને લીધે સ્ત્રાવ અન્નને પણ નાંચી ન દેતાં સ્ત્રાવું તે), અન્નાદિક વસ્તુઓ નાશ પામે છતે અને ધાન્યાદિક વસ્તુઓનો વિનાશ થયે છતે આગલ પટલે રોગાદિક ઉત્પન્ન થવા, તે નષ્ટ વિનષ્ટાકલ્પ્ય નામનો લોભમકાર કહેવાય છે. ૩૦૮. તથા મૂર્છા (મૂઢતા-ધન ઉપર તીવ્રરાગ), અતિવહુધનલોભતા (ઘણા ધન ઉપર અત્યંત લોભપણું), તથા સદા-સર્વદા તદ્ભાવમાયના (લોભપણાપ કરીને મનમાં તેજ માવતું વારંવાર ચિંતવન-કરવું)—પ સર્વે લોભના સામાન્ય અને વિશેષ મેદો છે. તેઓ સંસારી (માણી)ને મહા ધોર (અતિ મયંકર) જરામરણના પ્રવાહરૂપ મહાસમુદ્રમાં વોલે છે-હુવાલે છે-માટે તેવા દારૂળ લોભનો ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. ” ૩૦૯.

एएसु जो न वट्टिज्जा, तेणं अप्पा जहंङ्गिओ नाओ ।

મળુંઆણ માણંણિજ્જો, દેવોંણ વિં દેવેયં હુજ્જા ॥ ૩૧૦ ॥

અર્થ—“ એ ક્રોધાદિક કષાયોને વિષે જે (તત્ત્વજ્ઞ) પુરુષ નથી વર્તતો—કષાયોને નથી કરતો, તે પુરુષે પોતાના આત્માને યથાસ્થિત (સત્ય-કર્મથી મિત્ર-શુદ્ધ સ્વરૂપ-વાળો) જાણેલો છે એમ સમજવું, અને તે પુરુષ મનુષ્યોને માનનીય તથા દ્વંદ્વાદિક દેવોના પણ દૈવત રૂપ (દ્વંદ્વોને પણ પૂજ્ય) થાય છે. ” ૩૧૦

હવે તે કષાયોને સર્પાદિકની સપમા આપે છે—

जो भासुरं भुजंगं, पयंडदादाविसं विधेद्वे ।

તત્તો ચિયં તસસંતો, રોસંભુઅંગોવમાણમિંણ ॥ ૩૧૧ ॥

અર્થ—“ જે પુરુષ ભાસુર (રૌદ્ર-મયંકર) અને જેની દાહમાં પ્રચંદ વિપ રહેલું છે એવા મુજંગ (સર્પ)નો (લાકડી વિગેરેથી) સ્પર્શ કરેલે, તો નિષે તે સર્પયક્ષીજ તે (પુરુષ)નો અંત (મરણ) થાય છે. આ રૌદ્ર રોષ (ક્રોધ) રૂપી મુજંગનું અહીં અપ-માન જાણવું: પટલે કે રોષ મુજંગનો પણ સ્પર્શ કર્યો હોય તો તે સંયમ (ચારિત્ર) રૂપી જીવિતનો નાશ કરે છે. માટે રોદ્ર સર્પની જેમ તેનો ત્યાગ કરવો. ” ૩૧૧.

जो आंगलेइ मैत्तं, कयंतकालोवमं वर्णगइंदं ।

સો તેણં ચિયં ચુજ્જહ, માંણગંદેણ ઇથુંવમાં ॥ ૩૧૨ ॥

ગાથા ૩૧૧-મુચંગં । ભાસુરં-રૌદ્રં । રોસમુચંગો ।

ગાથા ૩૧૨-આંગલેઈ=આકર્ષયતિ-ગૃહ્ણતિ । ષણગચંદં । ચુજ્જહ । ચુજ્જહ=ચૂર્ણયતે-ચૂર્ણીક્રિ-યતે । માણગચંદેણ । ઇથમુપમા ।

अर्थ—“जे (अहानी), पुरुष यदोन्यत्त अने कृतांतकाळ (मरणकाळ)नी जेने उपमा छे तेवा अति भयंकर वनना गजेन्द्रनुं आकर्षण करे छे—ग्रहण करे छे. ते मूर्ख पुरुष निश्चे ते वनगजेन्द्रवटे चूर्ण कराय छे, अर्थात् हणाइ जाय छे ए प्रमाणे अहीं मानने गजेन्द्रनी साथे उपमा जाणवी. एटछे के मान रूपी गजेन्द्र पण श्वरूपी आलान (बंधन) स्तंभना भंगादिक मोटा अनर्थने करे छे; माटे तेनो त्याग करवो” ३१२.

विसवल्लीमहागहणं, जौ पविसंइ साणुंवायफरिसविसं ।

सौ अचिरेण विणस्सइ, मार्या विसवल्लीगहणसमा ॥ ३१३ ॥

अर्थ—“जे पुरुष अनुकूल वायुना स्पर्शयीज विषवाळा (जेना वायुना स्पर्शयी ज विष चढतुं होय तेवा) विषवल्लीना मोटा वनमां प्रवेश करे छे ते थोडाज काळमां विनाशने पावे छे. एवी रीते माया पण विषवल्लीना वज्र जेवी जाणवी; अर्थात् तेना स्पष्ट—संबंधमात्रयीज समकित चारित्रादि गुण विनाश पावे छे.” ३१३.

घोरे मयागरे सौगसंमि, तिम्मिगंगाहपूरंमि ।

जौ पविसंइ सौ पविसंइ, लोभमहासागरे भीमे ॥ ३१४ ॥

अर्थ—“जे मनुष्य घोर (सौद्र), भयना स्थानरूप अने मत्स्य, मगर तथा ग्राह विनोरे जळजंतुओयी पूर्ण एवा सागरने विषे प्रवेश करे छे ते मनुष्य भयंकर एवा लोभ रूपी महासागरने विषे प्रवेश करे छे. अर्थात् जेम समुद्रमां पढेलो मनुष्य अनर्थने पावे छे, तैम लोभरूपी समुद्रमां पढेलो माणस पण मोटा अनर्थने पावे छे.” ३१४.

गुणदोसवहुविसेसं, पयं पयं जाणिंऊण नीसेसं ।

दोसेसु जणो न विरंजइ “त्ति, कम्मोण अहिंमारो ॥ ३१५ ॥

अर्थ—“(मोक्षना हेतु रूप ज्ञानादिक) गुणोमां अने (संसारना हेतु रूप क्रोधादिक) दोषोमां मोटा विशेष (घणुं अंतर) छे एम श्रीसर्वज्ञकथित सिद्धान्तमांयो पदे पदे निःशेष (समग्र रीते) जाणीने पण मनुष्य (लोक) क्रोधादिक दोषोमां (दोषो उपरयी) विरक्त यनो नयी, ए कर्मनोज अधिकार (दोष) छे, अर्थात् जाणता छतां पण कर्मना वशयोग दोषोने तजी छकतो नयी.” ३१५.

माया-३१३ विसवल्ली । साणुंकूलवातरूपशंखिच । विषवल्लीगहणं विषवल्लीवनं तेन समा ।
माया-३१४ ग्राहपठरंमि ।

१ अहीं एम समजतुं के जे लोभरूपी महासागरमां प्रवेश करे छे ते महाभयंकर जळजंतु-वाळा समुद्रमां प्रवेश करे छे. कारणके तेना जेडाज अनर्थने-बलके तेथी पण विशेष अनर्थने ते पावे छे.

माया ३१५-निस्सेसं । कम्मोण अधिकारो-दोषः ।

અટ્ટટ્ટહાસ કેલીકિલત્તળં હાસલિદ્ધં જંમગરુદ્ધં ।

કંદંપ્યં ઉર્વહસણં, પરેસ્સ ન કેરંતિ એણગારા ॥ ૩૧૬ ॥

અર્થ—“અનગાર (ઘર વિનાના-ગૃહસ્થાશ્રમરહિત-સાધુઓ) વીજા માળસને (વીજા સાથે) અટ્ટટ્ટહાસ્ય (સ્વહસ્ય હસ્ય), વીજાની ક્રીડામાં અસવચ્છ વચનનું ભાષણ (બોલવું), હાસ્યવદે વીજાના અંગનો ચારંચાર સ્પર્શ કરવો (સ્વસકોલીયાં-ગદગદીયાં કરવાં), એક વીજા સાથે સમકાલે હાથતાલીઓ દેવી, કૌતુક કરવું અને ઉપહાસ-સામાન્ય હાસ્ય કરવું, પટલાં વાનાં કરતા નથી.” ૩૧૬. इति हास्यद्वारं.

હવે રતિદ્વાર કહે છે-

સાહુણં અપ્પરુદ્ધં, સસંરીપલોઅણા તંવે ઐરુદ્ધં ।

સુત્થિઅવન્નો અહ્પહરિસો યં નંત્થિ સુસાહુણં ॥ ૩૧૭ ॥

અર્થ—“સાધુઓને આત્માની રુચિ પટલે મને જીત, આત્મ વિગેરે ન લાગો એવી શરીરપર મમતાવાળી આત્મરુચિ, પોતાના શરીરને (રૂપને) આદર્શાદિકમાં જોવું, શરીર દુર્બલ થઈ જશે એમ ધારી તપસ્યામાં અરતિ કરવી, હું વધુ સુંદર છું-સારા વર્ણવાળો છું એ પ્રમાણે પોતાની પ્રશંસા કરવી અને લાભ માત્ર થયે અત્યંત હર્ષિત થવું-આટલાં રતિના પ્રકારો ઉત્તમ સાધુઓને હોતા નથી; અર્થાત્ સાધુઓએ તેવી રતિ કરવી નહીં.” ૩૧૭.

હવે અરતિદ્વાર કહે છે-

ઉઠ્ઠેવંઓ ઐ અરણંમઓ ઐ, અરંમંતિયા યં ઐરુદ્ધં યં ।

કલંમલો ઐ અણેગંગયા ય, કેત્તો સુવિહિયાણં ॥ ૩૧૮ ॥

અર્થ—“સુવિહિત સાધુઓને ઉદ્દેગ (ધર્મસમાધિથી ચક્રિત થવું), પંનેન્દ્રિયોના વિષયોમાં મનનું અવિશે જવું, ધર્મના વિષયમાં (ધર્મને વિષે) મનનું અરમણપણું (વિમુક્તવર્ણ), અરતિ (અત્યંત ચિત્તનો ઉદ્દેગ), કલમલ પટલે વિષયોમાં મનની વ્યાકુલતા (વ્યગ્રતા), તથા અનેકાગ્રતાં પટલે મનમાં સંવંધ વિનાનો વિચાર કરવો કે હું અમુક સ્વાદ્ય, અમુક પીણ, અમુક પહેરીશ વિગેરે એ સર્વે મનના સંકલ્પો અરતિના હેતુ હોવાથી સુવિહિત સાધુઓને વ્યાપી હોય ?” અર્થાત્ ન હોય. ૩૧૮.

હવે શોકદ્વાર કહે છે.

માયા ૩૧૬-અમગરુદ્ધ ૧ હાસલિદ્ધ-હાસ્યેન પરામસ્ય પુનઃ પુનઃ સ્પર્શનં । કંદંપ્ય ૧
માયા ૩૧૭ સહુણ અરુદ્ધ ૧ અહ્પહરિસં ચ । અતિપ્રદર્શઃ । નસિલ્લં ૧
માયા ૩૧૮-ઉઠ્ઠેવંતય । કલમલઃ ૧

सोगं सतावं अंधिं चै, मन्नुं च वेमणुस्सं च ।

कारुणं रुग्गमावं, नै साहुं धम्मंमि ईच्छंति ॥ ३१९ ॥

अर्थ—“पोताना संबंधीना मरणथी शोक करवो, संताप (अत्यंत उचाट करवो), अहृति (अरे! हुं शी रीते आवा गामने अथवा आवा उपाश्रयने छोटी शकीश ? एम विचारवुं), मन्नु (इंद्रियालो रोष अथवा विकलता), वैमनस्य (चित्तनी विकलता एटळे के शोकवडे आत्मघातनो विचार करवो), कारुण्य (थोई रुदन करवुं), तथा रुग्गभाव ते मोटेथी रुदन करवुं आ सर्वे शोकना भेदोमांथी एक पण प्रकारे साधुओ इच्छता नथी—करता नथी.” ३१९.

हवे भयद्वार कहे छे—

मय संखोह विसाओ, मग्गविमेओ विभीसियाओ अं ।

परमग्गदंसणाणि र्य, दढधम्माणं केओ हुंति ॥ ३२० ॥

अर्थ—“कातरपणा (बीकणपणा) ए करीने अकस्मात् भय पामवो, संसोग एटळे बीर दिकने जोइने नासी जहुं, विषाद ते दीनता, मार्गविभेद ते मार्गमां तिहादिकने जोइने त्रास पामवो, विभीषिका ते वेताक—भूत विगेरेथी त्रास पामवो (भा वे प्रकार निनकलीने भाटेज आणवा), तथा भयथी अथवा स्वारथी परतीयिकना मार्गनी प्रकपणा करवी अथवा बीजाओने भये करी मार्ग देताठवो. आ सर्वे भयना प्रकारो हई बर्माळा साधुओने क्यांथी होय ?” नज होय. ३२०.

हवे जुगुप्सा द्वार कहे छे—

कुंछा चिलीणमलसंकडेसु, उव्वेवओ अणिहेसु ।

चखुनियत्तणमसुंमेसु, नत्थि दव्वेसु दंताणं ॥ ३२१ ॥

अर्थ—“अपवित्र मळे करीने अरेखा एवा (घृत कळेवरो)ने विषे कुत्सा (जुगुप्सा), अनिष्ट एवा मलिन देह अने वस्त्रादिकने विषे (तेनी उपर) उद्देग तथा अशुभ एटळे जेनुं कीडाओए भक्षण कर्तुं होय एवा कूतरा विगेरे पदार्थोने जोइने नेत्रोने (हृष्टिने) पाळां वाळवां. ए सर्वे जुगुप्साना प्रकार दांत (साधुओ)ने होला नथी.” ३२१.

गाथा ३१९—अधियं । साहुधम्मंमि । गाथा ३२०—विभीसियाओअं । परमग्गदरिसणाणि ।

गाथा ३२१—मलसंकल्लेसु । चिलीण शब्देन अपवित्रः । दंताणं=दांतानां-शुनितां ।

ऐयंपि नाम नैऊण, मुञ्जियव्वंति नूण जीवस्स ।

फेडेऊण न तीरंइ, अइवेलिओ कंम्मसंघाओ ॥ ३२२ ॥

અર્થ—“નામ (પસિદ્ધ) ઇટલે જિનભાષિત એવા તે પૂર્વે કહેલા કષાયાદિકને જાણીને પણ નિશ્ચે શું જીવને મૂઢ થવું યોગ્ય છે ? અર્થાત્ યોગ્ય નથી (ત્યારે જ્ઞાનાટે બીવ મૂઢ થતો હશે ? તેનો જવાબ આપે છે કે—) તોપણ બીવ તે કષાયોને દૂર કરવા શક્તિમાન થતો નથી. કેમકે કર્મસંઘાત—આઠ કર્મનો સમુદાય અતિવલ્લવાન છે; જેથી તે કર્મને પરાધીન થયેલો આ જીવ અકાર્યની સન્મુલ થાય છે, અકાર્ય કરવા તત્પર થાય છે.” ૩૨૨.

जहं जहं बहुस्सुओ सभ्भओ अ, सीसंगणसंपरिवुडो अं ।

अंविणिच्छिओ अं सभए, तहं तहं सिद्धंतं पडिणीओ ॥ ३२३ ॥

અર્થ—“જેમ જેમ વહુ ત (ઘણું શ્રુત જેણે સાંભળ્યું છે એવો અથવા જેણે ઘણા શ્રુતનો અભ્યાસ કર્યો છે એવો) થયો, તથા ઘણા (અજ્ઞાની) લોકોને સંમત (ઈષ્ટ) થયો; વહી શિષ્યના સમૂહવડે (ઘણા પરિવારવડે) પરિવ્રત થયો, તોપણ જો તે સમય (સિદ્ધાન્ત)માં અનિશ્ચિત (રહસ્યના જ્ઞાનરહિત) ઇટલે અનુભવગ્રહિત હોય, તો તેમ તેમ તેને સિદ્ધાન્તનો પ્રત્યનીક (શત્રુ) જાણવો; અર્થાત્ તત્ત્વને જાણનાર થોડા શ્રુતવાલો હોય તોપણ તે મોક્ષમાર્ગનો આરાધક છે; પણ વહુશ્રુત. છતાં તત્ત્વજાણ ન હોય તો તે મોક્ષમાર્ગનો આરાધક નથી પણ વિરાધક છે, એમ જાણવું.” ૩૨૩.

हवे ऋद्धिगारव विषे कहे छ-

पंवराइं वच्छपायासणोवगरणाइं एस विभेवो मे ।

अंविय मर्हाजणनेया, अंहं तिं अंहं इद्धिगारविओ ॥ ३२४ ॥

અર્થ—“આ પ્રવર (પ્રધાન) એવા વક્ત્રો, પાત્રો, આસનો અને ઉપકરણો વિગેરે મારો વિમલ (વૈભવ) છે. (અપિચ—ફરીના અથવા સમુચ્ચયના અર્થમાં છે.) વહી હું મહાજન ઇટલે પ્રધાનજનોને વિષે નેતા (નાયક) છું. મહાજનનો આનેવાન છું એમ વિચારનાર ઋદ્ધિગારવવાલો કહેવાય છે, અથવા અપાત્ર (નહીં માત્ર થયેલી) ઋદ્ધિની વાંછા કરનાર પણ ઋદ્ધિગારવવાલો કહેવાય છે.” ૩૨૪.

हवे रसगारव कहे छ-

અરેસં વિરેસં લૂહં, જહોવવન્નં ચં નિન્ચિણ મુત્તું ।

નિદ્દેણિ પેસંલાણિ યં, મંગ્ગઇ રસગારવે ગિદ્દો ॥ ૩૨૫ ॥

અર્થ—“રસગારવને વિષે શુદ્ધ (છોલુપ) થયેલો મનુષ્ય (સાધુ) મિશાને માટે ફરતાં જેવો પ્રાપ્ત થયો તેવો અરસ (રસ રહિત), વિરસ (જીર્ણ થયેલો) અને ચાલ વિગેરે રક્ષ (છુલ્લો) આહાર લાવાને ઇચ્છતો નથી; અને સ્નિગ્ધ (સ્નેહવાળા) પટલે પળા પીવાળા તથા પેશલ (પુષ્ટિ કરનારા) આહારને માગે છે—ઇચ્છે છે તેવાં સાધુને રસગારવ પટલે જિહ્વાના રસના મારવમાં શુદ્ધ જાળવો. આ રસગારવનું સ્વરૂપ જાણવું.” ૩૨૫.

હવે સાતાગારવ કહે છે—

મુસ્સૂસઈ સંરીરં, સર્યંનાસળવાહણાપસંગપરો ।

સૌયાગારવશુરુઓ, દુર્લ્લક્ષ્મ નં દેઈ અંપ્પાણં ॥ ૩૨૬ ॥

અર્થ—“પોતાના દેહની શુશ્રૂષા (સ્નાનાદિકવધે શોભા) કરનાર તથા કોમલ ક્ષયન (ક્ષય) અને આસન (પાદપીઠ) વિગેરેની કારણ વિના વાહના (સેવા) ની ભોગવવાની આસક્તિમાં તત્પર एवો સાતાગારવવધે શુરુ (મારે) થયેલો મનુષ્ય (સાધુ) પોતાનો આત્મા દુઃખને આપતો નથી, પટલે પોતાના આત્માને દુઃખ દેતો નથી.” તે સાતાગારવ જાણવો. ૩૨૬.

હવે ઈન્દ્રિય દ્વાર કહે છે—

તવકુલચ્છાયામંસો, પંદિચ્ચેક્ષણા અણિદ્વંપહો ।

વસંણાણિ ર્ણમુહાણિ યં, ઈન્દિયંવસગા ઈણુહવંતિ ॥ ૩૨૭ ॥

અર્થ—“બાર પ્રકારનું તપ, કુલ તે પિતૃપણ અને છાયા તે પોતાના શરીરની શોભા એ જાણેનો ઐશ (નાશ), પાંદિત્ય (ચાતુર્ય)ની ફેસણાં તે મલીનતા, અનિદ્ર પથ (મહા સંસારમાર્ગ)ની વૃદ્ધિ, અનેક પ્રકારની આપત્તિ, મરણ વિગેરે વ્યસનો (કષ્ટો) તથા રણપ્રલ પટલે સંગ્રામના મોત્સરામાં પડવું. પટલા પદાર્થોને ઈન્દ્રિયને વશ થયેલા પુરુષો અનુભવે છે.” ૩૨૭.

સંદેસુ નં રંજિજ્જા, સંવં દંદુ પુંણો નં ઈલ્લિંવંજ્જા ।

મંથે રંસે અં ફાંસે, અમુન્ચિઓ ઉજ્જંમિજ્જ મુંણો ॥ ૩૨૮ ॥

માથા ૩ ૫—નિરુદ્ધપ । મુત્તં । લૂહં—લૂહ—રક્ષ ।

માથા ૩૨૬—મુસ્સુસઈ । દુર્લ્લક્ષ્મદેઈ ।

માથા ૩૨૭—પંદિચ્ચેક્ષણા । પાંદિત્યમલીનતા । વસંગા ।

માથા ૩૨૮—રંજિજ્જા । ઈલ્લિંવંજ્જા । ઈલ્લિંવંજ્જા—ઈલેત ।

અર્થ—“ ગંધને વિષે (કર્પૂરાદિક સુગંધી દ્રવ્યને વિષે), રસને વિષે (શર્કરા વિગેરે મિષ્ટ પદાર્થોના આસ્વાદને વિષે) અને સુકોમલ શ્રુત્યાદિકના સ્પર્શને વિષે મૂર્તી નહીં પામેલાં મુનીષ વીણાના તથા સ્ત્રીના સંગીતના શબ્દોમાં રંજિત (રક્ત) થવું નહીં; તથા રૂપ દટલે સ્ત્રી વિગેરેના ઝવાવની સુંદરતા જોરને રાગસુદ્ધિથી વારંવાર તેની સન્મુલ જોવું નહીં, પરંતુ (ધર્મને વિષે) ઉચ્ચ કરવો ” ૩૨૮.

નિહ્યાણિ હ્યોણિ યં. ઇંદિઆણિ ઘાંદ્દ ણં પયંતેણં ।

અહિર્યથે નિહ્યાઈ, હિયંકજ્જે પૂર્યંણિજ્જાઈ ॥ ૩૨૯ ॥

અર્થ—“ સાધુએને ઇંદ્રિયોના વિષયરૂત પદાર્થોમાં રાગદ્વેષ કરવાનો પ્રભાવ હોવાથી તેમનાં ઇંદ્રિયો નિહત (હળાયેલાં) છે, અને તે ઇંદ્રિયોના આકાર કાયમ હોવાથી અને પોતપોતાના વિષયોને ગ્રહણ કરી હોવાથી અઘા ૬૦ નહીં હળાયેલાં છે દટલે કાંઈક હળાયેલાં અને કાંઈક નહીં હળાયેલાં હોય છે. દદાં ઇંદ્રિયોનો (જં-વાક્યની શોધા માટે છે) હે સાધુઓ ! તમ ઘાત કરો દટલે પ્રયત્ન ને વશ કરો. તે ઇંદ્રિયો પો-પોનાના વિષયમાં રાગદ્વેષ કરવા રૂપ અહિત અર્થમાં ધળવા નોગ્ય છે, અને સિદ્ધાંતાદિક હિત-કાર્યમાં પૂજવા યોગ્ય દટલે રક્ષણ કરવા યોગ્ય છે ” ૩૨૯.

હે મદદાર કહે છે.—

જાંકુલરૂવલસુઅતવલામસરિય અહમયમત્તો ।

પર્યાંઈ ચિંય વંધંદ, અસુહાંઈ વંહું ચ સંસારે ॥ ૩૩૦ ॥

અર્થ—“ જે (મનુષ્ય) જાતિ તે બ્રાહ્મણાદિક, જુલ તે પોતાનો વંશ, રૂપ તે શરીરનું સૌભાગ્ય, વલ તે શરીરનું સામર્થ્ય, શ્રુત તે શાસ્ત્રનું જ્ઞાન, તપ તે છદ્ધ અઘ્યાદિક, લાભ તે દ્રવ્યાદિકની પ્રાપ્તિ અને શ્રી તે દેશ્વર્ય—પ્રશુતા એ આઠ પ્રકારના મદ (અહંકાર) થી મત્ત થયેલો હોય—તેનો ગર્વ કરતો હોય તે નિશ્ચે આ સંસારમાં ધનીવાર એ જાતિ વિગેરેજ અશુભ વાંધે છે દટલે કે આ આઠમાંથી જે જે વસ્તુનો ગર્વ કરે તે તે વસ્તુજ આવતા મવમાં હીનતર પામે છે. ” ૩૩૦.

જાંઈએ ઉત્તમાણ, કુંલે પહોંણમિ રૂંમિસસરિયં ।

વલંવિજ્જાયતવેણ યં, લામંમણં વં જો સિંસે ॥ ૩૩૧ ॥

ગાથા ૩૨ —નિહ્યાણિ હિયાણિયાપયત્તેણાધાપદ્ધ=વાતયત વશોકુરતા|અદિઅસ્થે|નહિયાહ

ગાથા ૩૨૦—સુચા|પર્યાં ચિંય વંધંદ|

ગાથા ૩૩૧—જાંઈ | વિજ્જાઈ | સિંસેત્=નિદત્તિ ।

સંસારમળેવયમ્, નીયંદાણાઈ પાવંયાળો ય ।

મમઈ અંણંતં કૈલં. તમ્હોઓ મેંઈ વિંજિજ્જા ॥૩૨૨॥ યુગ્મસ્ ॥

અર્થ—“ જે માણસ પોતાની ઉત્તમ જાતિવડે (મારી જાતિ હેવી છે અને તારી જાતિ નીચ છે એવી રીતે), પ્રધાનજુરમાં રહ્યો છતો ઇટલે પ્રધાન (હંચ) કુલ્લવડે, રૂપ-વડે, પેશ્વયવડે, ઘઠ (સામર્થ્ય)વડે, વિદ્યા (જ્ઞાન)વડે, તપવડે અને લામના મદે કરીને વીજાની તિલસા કે. નિંદા કરે છે. (૩૨૧). તે માણસ આ ચાર ગતિરૂપ અનંત સંસારમાં નીચ સ્થાનાદિક (હીન જાત્યાદિક)ને પામીને અનંત કાલ સુધી ભ્રમણ કરે છે, ઇટલે અનંત સંસારની દુદ્ધિ કરં છે. માટે (દાહ્યા પુરુષે) તે મદો (અહંકારો)ને વર્જવા-તેનો ત્યાગ કરવો. ” ૩૨૨.

સુંદુ વિં જઈ જંયંતો, જાઈમયાઈસુ મુજ્જઈ જોડં ।

સો મેઅંજ્જરિસી જંહા, હરિંઈસવલુઅં પરિહાઈ ॥ ૩૨૩ ॥

અર્થ—“ જે કોઈ યતિ (સાધુ) મુદ્દુ કે. ગાદ-અત્યંત યતના કરતો છતો પણ જાતિ મદાદિકને વિષે ખોદ પામે છે (ગર્વ કરે છે), તે મેતાર્ય ઋષિ (સાધુ)ની જેમ અને હરિકેશીવલ સાધુની જેમ જાત્યાદિકને હીન ધાર છે-હીન જાતિવાળો થાય છે. આ વજ્રે મુનિની કથા પૂર્વે કહેલા છે. ” ૩૨૩.

હે નવ પ્રકારની પ્રજાચર્યની શુભિન્ન દ્વાર કહે છે—

ઈતિંપસુસંકિલિટ્ઠં, વંસહિં ઇત્થીકહં ચં વેંજંતો ।

ઈત્થજંગસંનિસિજ્જં, નિલ્લંવણં અંગુવંગાગં ॥ ૩૨૪ ॥

પુર્વેસ્થાણુસ્સરણં, ઇત્થીજંગવિરહરૂપવિલવં ચં ।

અઈર્વહુઅં અઈર્વહુસો, વિવજ્જંતો અં આહારં ॥ ૩૨૫ ॥

વેંજંતો અં વિભૂસં, જંદજ્જાં હં વંમંવેસુત્તીસુ ।

સંહુ તિંગુત્તિગુત્તો, નિહુઓ દંતો પેસંતો અં ॥૩૨૬॥ ત્રિમિવિશેષઋસ્ ॥

અર્થ—“ ત્રણ (મન, વચન, કાયાની) શુભિષ્ કરીને શુભ ઇટલે મન, વચન

૧) ગાથા ૩૨૨-અણયયમે-અનંતે. તમ્હાદ. ગાથા ૩૨૩-જાયમવાઈસુ. મુજ્જઈ-મુ-
જ્જાતિ. મજ્જઈ-મજ્જાતિ. જોડ-યસ્તુ. મેઅંજ્જરિસિ. હરિપસુવલુઅં પારિહા. ગાથા,
૩૨૪ સંકિલિટ્ઠં. છોપસુસિદ્ધિ. ગાથા ૩૨૫-વિવજ્જંતો. કવચિદ્ધ. વિલવં-વિલાપવચન.
૨) કામમીદા. અણયયમે. અણયયમે. વિવજ્જંતો એ ગાથા ૩૨૬-નિહુઓ-નિહુતો.

અને કાયાના યોગનો નિરોધ કરનાર, નિમૃતઃ (જ્ઞાતતાથી વ્યાપારરહિત), દાંત (દંદિ-
યોનું દમન કરવામાં તત્પર) તથા પ્રજ્ઞાત (કષાયના વળને જીતનાર) એવા સાધુષ્ણ સ્ત્રી
(માનુષી અથવા દેવી) અને પશુ (તિર્યંચો) એ કરીને સહિત એવી વસતિ (ઉપાશ્રય)
ને વર્જવી (૧), સ્ત્રીઓના વેષ અને રૂપ વિગેરેની કથા વર્જવી (૨), સ્ત્રીજનનું આસન
(જે સ્થાને તે બેઠી હોય તે સ્થાન) વર્જવું (સ્ત્રીના ઉઠયા પછી પણ અમુક વસ્ત્ર સુધી
તે સ્થાને વેસવું નહીં) (૩), સ્ત્રીઓના અંગનું નિરૂપણ તે નિરિક્ષણ ન કરવું (સ્ત્રીઓનાં
ચક્ષુ, મુખ, હૃદયાદિક અંગોપાંગને રાગબુદ્ધિથી જોવાં નહીં) (૪), ૩૩૪. પર્વરતાનુ-
સ્મરણ કે ૦ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા પહેલાં ગૃહસ્થાશ્રમમાં કરેલી કામક્રીડાનું સ્મરણ વર્જવું
(૫), સ્ત્રીજનના વિરહરૂપ વિલાપના વચનનું શ્રવણ રાગનો હેતુ હોવાથી વર્જવું (૬),
અતિ બહુ (કંઠ સુધી ભરીને) આહાર વર્જવો (૭), અતિવહુ પ્રકારનો (સ્નિગ્ધ, મધુર
વિગેરે) આહાર વર્જવો (૮), ૩૩૫. તથા વિશૂષા (અંગની શોમા) ને વર્જવી (૯),
આ નવ બ્રહ્મચર્યની મુક્તિને વિષે બ્રહ્મચર્યના રક્ષણ માટે યત્ન કરવો. ” ૩૩૬.

ગુંજ્ઞોરુચયણકસ્ત્વોરુઅંતરે તંહ શ્રૃણંતર દંટું ।

સૌહરદ તંઓ દિંદિં, નં બંધેદિં દિદિંદિં ॥ ૩૩૭ ॥

અર્થ—“સાધુ પુરુષ સ્ત્રીનું ગુંજ્ઞસ્થાન (સ્ત્રીચિન્હ), ઉરુ (બે જંબા), વદન (મુલ),
કક્ષા (કાસ) તથા ઊરસ (હૃદય)ના અંતર (મધ્યમાગ)ને તથા સ્તનના અંતરને
જોડીને તે સ્થાનોયત્રી દિદિંને સંહરે છે—દિદિંને સેંચી છે, તેમજ સ્ત્રીની દિદિં સાથે પો-
તાની દિદિંને વાંધતા નથી—મેંઢવતા નથી. અર્થાત્ કાર્યપ્રસંગે પણ નીચું મુલ રાસીનેજ
સ્ત્રીની સાથે વાત કરે છે. ” ૩૩૭.

હવે સાતમું સ્વાધ્યાય દ્વાર કહે છે—

સર્જેજ્ઞાણ પસત્યં જ્ઞાણં જાણંદે ચ સંઘ્વપરમત્યં ।

સંઘ્વાણ વટંતી, સંળે સંળે જાંદે વેરેંગં ॥ ૩૩૮ ॥

અર્થ—“વાંચનાદિક પાંચ પ્રકારના સ્વાધ્યાયે કરીને પ્રજ્ઞસ્ત (મન્ય) ધ્યાન
(ધર્મધ્યાનાદિક) થાય છે, અને સર્વ પરમાર્થ (વસ્તુસ્વરૂપ)ને જાણે છે. તેમજ
સ્વાધ્યાયમાં વર્તતા મુનિને સળે સળે વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે; અર્થાત્ રાગદ્વેષ રૂપ વિષ
દૂર થવાથી નિર્વિષ થાય છે. ” ૩૩૮.

ઉદ્ગમહતિસિયલો, જોઈસવેમાણિયા ચેં સિદ્ધી ચેં ।

સંવો લોગાલોગો, સંજ્ઞાયવિઝસ પંચેસ્તો ॥ ૩૨૯ ॥

અર્થ—“સ્વાધ્યાય (સિદ્ધાન્ત)ને જાણનાર એવા મુનિને ઊર્ધ્વલોક, અધોલોક ને તિર્યગ્લોક—૫ ત્રણે લોકનું સ્વરૂપ, ચંદ્ર સૂર્યાદિ જ્યોતિષ્ક, વૈમાનિકના નિવાસ અને સિદ્ધિસ્થાન (મોક્ષ), ૫ સર્વ લોકાલોકનું સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ છે. ચૌદ રજ્જુ ૫મ. ૭ લોક અને તેઓ મિત્ર, અપરિમિત, અલોક. તેનું સ્વરૂપ સ્વાધ્યાયને વહે મુનિ જાણે છે.” ૩૨૯.

જો નિષ્કાલ તર્વસંજમુજ્જઓ, નં વિ” કરેહ સંજ્ઞાયં ।

અલંસં સુહંસોલજણં, નં વિ” તં ઈવેહ સોહુપ ॥ ૩૪૦ ॥

અર્થ—“જે સાધુ નિરંતર તપ તથા પાંચ આશ્રવના નિગેષ રૂપ સંગમને વિષે લઘમવાન ળતાં પળ અધ્યાયન અધ્યાપન રૂપ સ્વાધ્યાય ન કરે—સ્વાધ્યાયને વિષે ડગમ ન કરે, તો તે આલ્મુ અને સુહશીક (સુલમાં લંપટ) મુનિને લો. સાધુ માર્ગપાં સ્થાપન કરતા નથી—સાધુ તરીકે ગણતા નથી. કારણ કે જ્ઞાન અને ક્રિયા ૫ થશે થશે જ મોક્ષ છે તેથી તે બંનેનું આરાધન કરું જોઈએ.” ૩૪૦ સાતમું. સ્વાધ્યાયદ્વાર કહ્યું, હવે આઠમું વિનયદ્વાર કહે છે—

વિળંઓ સોસણે મૂલં, વિળીઓ સંજઓ મંવે ।

વિળંયાઓ વિર્ણમુક્તસ, કેંઓ ધંમ્મો કેંઓ તંવો ॥ ૩૪૧ ॥

અર્થ—“વિનય ૫ શાસન પટલે જિનભાષિત દ્વાદશાંગીને વિષે (દ્વાદશાંગીનું) મૂલ છે. વિનયવાલો સાધુ જ સાધુ યાય છે (કહેવાય છે) વિનયથી વિમુક્ત—રહિત (અટ થયેલા) ને ધર્મ ક્યાંથી અને તપ (પળ) ક્યાંથી હોય ? અર્થાત્ વિનય વિના ધર્મ અને તપ બંને હોતાં નથી.” ૩૪૧.

વિળંઓ આંવહ સિરિં, લહંહ વિળીઓ જંસં ચં કિંતિં ચં ।

નં કેંયાહ દુંવિળીઓ, સંકંજસિદ્ધિં સંમાળેહ ॥ ૩૪૨ ॥

અર્થ—“વિનય વાણ અને આશ્ર્યંતર લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે: વિનયવાન પુરુષ યજ્ઞ (સર્વ દિશામાં વ્યાપ્ત થનારું) અને કીર્તિ (૫ દિશામાં પ્રસરનારી)ને પામે છે.

ગાથા ૩૩૧—લોયાલોલો ।

ગાથા ૩૪૦—સંજમુજ્જઓ=સંયમયુત: । સંજમુજ્જઓ=સંયમોચત: ।

દુર્વિનીત (વિનય રહિત) પુરુષ પોતાના કાર્યની સિદ્ધિને કદાપિ પામતો નથી. અવિ-
નીતની કાર્યસિદ્ધિ યતી નથી. ” ૩૪૨.

વિનયદ્વાર કહ્યું. હવે તપનું દ્વાર કહે છે—

जहं जहं खेमइ सरीरं, धुवँजोगा जहं जंहा नं हांयति ।

कर्मवत्तओ अं विउँलो, विविक्त्या इंदियँदमो अं ॥ ૩૪૩ ॥

અર્થ—“ જેમ જેમ (જેવી રીતે) શરીર સહન કરે (વઝહીન ન થાય) અને
જેમ જેમ ધ્રુવયોગ ઇટલે પ્રતિલેખના (પડિલેહના) પ્રતિક્રમણ વિગેરે નિત્ય યોગો
(ક્રિયાઓ) હીન ન થાય (કરી શકાય), એ પ્રમાણે તપ કરવો. તેવી રીતે તપ કર-
વાથી વિપુલ (વિસ્તારવાળા) કર્મનો સય થાય છે, તથા વિવિક્તતાઈ કરીને ઇટલે
‘ આ જીવ દેહથી ભિન્ન છે અને આ દેહ જીવથી ભિન્ન છે ’ એવી ભાવનાઈ કરીને
ઇન્દ્રિયોનું દમન પણ થાય છે ” ૩૪૩.

जइ ताँ असंकणिज्जं, नं तरंसि काऊँण तो ईमं कीसं ।

अपायत्तं नं कुणँसि, संजमँजयणं जँईजोगं ॥ ૩૪૪ ॥

અર્થ—“ જો કદાચ હે શિષ્ય ! અશક્ય એવી સાધુપ્રતિમા તપસ્યાદિક ક્રિયા
કરવાને તું શક્તિમાન ન હોય, તો હે જીવ ! આ આત્માને સ્વાધીન અને સાધુજનને
યોગ્ય એવી સંયમ યતનાને (પૂર્વે કહેલા ક્રોધાદિકના જયને) કેમ કરતો નથી ? અર્થાત્
તપસ્યા કરવાની શક્તિ ન હોય તો ક્રોધાદિકનો જય કરવામાં યતન કર. ” ૩૪૪.

॥ इति तपोद्वारम् ॥

जायंमि देहसंदेहयंमि, जयंणाए किंचिं सेविज्जा ।

अहं पुणं सज्जो अ निरुज्जमो अ, 'तो संजमो कैत्तो ॥ ૩૪૫ ॥

અર્થ—“ સાધુઈ દેહને વિષે સંદેહ ઇટલે મહારોગાદિક કષ્ટ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે
યતનાવહે (સિદ્ધાંતની આજ્ઞાપૂર્વક) કાંઈક (સાવધ-અશુદ્ધ આહારાદિક) સેવન કરવું-
વળ પછીથી જ્યારે સજ્જ (નીરોગી) થાય ત્યારે પણ જો તે (સાધુ) નિરુદ્ધમી થાય,
ઇટલે શુદ્ધ આહારાદિક લેવામાં ઉશ્રોમ ન કરે અને અશુદ્ધજન ગ્રહણ કરે, તો તેનું
સંયમ શી રીતે કહેવાય ? નહ કહેવાય. કેમકે આજ્ઞા વિરુદ્ધ આચરણ કરવાથી તેનું
સંયમ કહેવાય નહીં ” ૩૪૫.

गाथा ३४३-जहा जहा । विवक्त्या । गाथा ३४४-यदि तावत् । जईजोगं ।

गाथा ३४५-जयणाई ।

મોં કુળેંઝ જઈં તિગિચ્છં, અહિયાંસેઠળ જઈં તરેં સમ્મં ।

અહિયાંસિંતસ પુળો, જઈં સે જોગાં નેં હોંયંતિ ॥ ૩૪૬ ॥

અર્થ—“ જો (સાધુ) તે રોગોને સારી રીતે સહન કરવાને સમર્થ હોય, તથા જો રોગને સહન કરવાં એવા તે સાધુના જોગો (પ્રતિછેલનાદિક ક્રિયાઓ) હીન ન થાય તો યતિષ્ ચિકિત્સા (રોગની પ્રતિક્રિયા—ઔષધ) ન કરવા; અર્થાત્ જો સંયમની ક્રિયાઓ રોગને ઢીધે સીદાવી હોય—શિથિલ થતી હોય તો ચિકિત્સા કરવી. ” ૩૪૬.

નિચં પવર્યેણસોહાકરાણ, ચરણુજ્જુઆણ સાદ્દેણં ।

સંવિર્ગમવિહારીણં, સર્વપયત્તેણ કાંયવ્વં ॥ ૩૪૭ ॥

અર્થ—“ નિત્ય પ્રવચનની (જિનશાસનની) શોભા (પ્રભાવના) કરનારા, ચારિત્રને વિષે ઉચ્ચ કરનારા અને સંવિગ્ન એટલે યોક્ષની અધિકાપાવડે વિહાર કરવાના સ્વમાનવાળા એવા સાધુઓનું સર્વ પ્રયત્ન (શક્તિ) વડે વૈયાવચ્ચ કરવું. ” ૩૪૭.

હીણસ્સં વિસુંહપરુવગસ્સ, નાંણાહિયસ્સ કાંયવ્વં ।

જર્ણચિત્તગહણત્થં, કરિંતિ લિંગાર્વસેસે વિ ॥ ૩૪૮ ॥

અર્થ—“ વિશુદ્ધ પ્રરૂપણા કરનાર અને જ્ઞાન (સિદ્ધાન્તના જ્ઞાન) થી અધિક (સંપૂર્ણ) એવા હીનનું પણ એટલે શિથિલાચારીનું પણ વૈયાવચ્ચ કરવું; અર્થાત્ ક્રિયાહીન છતાં પણ જો જ્ઞાની હોય તો તેનું વૈયાવચ્ચ કરવું ઉચિત છે. થતી જનના (લોકના) ચિત્તને ગ્રહણ (રંજન) કરવા માટે એટલે કે ‘ આ લોકોને વચ્ચ છે કે તેઓ ગુણવાન છતાં પણ ઉપકારહુદિયી નિર્ણેણનું પણ વૈયાવચ્ચ કરે છે. ’ એવી રીતે લોકના ચિત્તને પ્રસન્ન કરવા માટે માત્ર લિંગધારીને વિષે પણ વૈયાવચ્ચ કરે છે; અર્થાત્ લોકાપવાદનું નિવારણ કરવા માટે જ્ઞાન અને ક્રિયાથી હીન એવા વેષધારીનું પણ વૈયાવચ્ચ કરવું. ” ૩૪૮

સમિદ્દં કસાયમારવં ૦ ઇત્યાદિ ૨૯૫ મી ગાયાનો વિસ્તારાર્થ કહ્યો. હવે લિંગધારીનું સ્વરૂપ કહે છે—

દગંપાણં પુંપ્પફલં, ઐણેસણિજ્જં ગિદ્દેત્થકિચ્ચાઈં ।

એજયા પહિંસેવંતી, જઈંવેસવિહંગા નેવરં ॥ ૩૪૯ ॥

ગાથા ૩૪૬—તિગિચ્છં=ચિકિત્સા। અહિયાલેઠળ=અધ્યાસિતું—પ્રશિલોહું। અહિયાલેતહસ।

ગાથા ૩૪૭—સોહાકરાણ। ગાથા ૩૪૮—ગાહણત્થં। ગાથા ૩૪૯—ગિદ્દેત્થ।

૧ ટીકાકાર અહીં દશ ગાયાનો અર્થ કહ્યો પમ કહે છે, પરંતુ ગાથા ૫૪ થાય છે.

અર્થ—“અસંયમીઓ (શિથિલાચારીઓ), સચિત્ત જાળવું, પાન, જાત્યાદિક પુષ્પો, આમ્રાદિકનાં ફલો, અણેસણીય (આધાકર્મોદિ દોષવાલો) આહારાદિક, તથા વ્યાપારાદિક શ્રાવકનાં કાર્યોને કરે છે, સંયમને પ્રતિહત્ત આચરણ આચરે છે, તેઓ કેવલ યતિવેષની વિદંબના કરનારાજ છે, પરંતુ અલ્પ પણ પરમાર્થના સાધક નથી.” ૩૪૯.

ઓસંન્યા ઔવોહી, પવયણઠ્ઠમાવણા યં બોહિફેલં ।

ઓસંન્યો વિ વરં પિહું-પવયણઠ્ઠમાવણાપરમો ॥ ૩૫૦ ॥

અર્થ—“તેરા ઉપર કહેલા અઘ્ર ચારિત્રવાલાનો અવસન્નતા કે ૦ પરામથ થાય છે, તથા તેમને ઔવોધિ દટલે ધર્મની પ્રાપ્તિનો અભાવ થાય છે. કેમકે પ્રવચન (શાસન)-ની ઉદ્ભાવના-પ્રમાવનાની દૃઢિ કાચાથીજ બોધિરૂપ ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે; પ્રવચનની હીલના ક વાથી બોધિલાભ થતો નથી પરંતુ પૃથુ (વિસ્તાગ્વાલી) પ્રવચનની ઉદ્ભાવના (શોભા)ને વિષે નમ્પર રહેનો એવો અવમત્તો દટલે શિથિલાચારી પગ શ્રેષ્ઠ જાણવો; અર્થાત્ વ્યાખ્યાન વિગેરેથી શાસનની પ્રમાવના કરનાર શિથિલાચારી પણ શ્રેષ્ઠ જાણવો.” ૩૫૦

ગુણંદાણો ગુણૈરયણાયરેસુ, જો કુણંદાં તુલંમપ્પાંગં ।

સુવસ્સિણો ઔ હીલહ, સમ્મેત્તં કોમલં તસ્સં ॥ ૩૫૧ ॥

અર્થ—“જે ચાત્રિઆદિક ગુણે કરીને હીન એવા સાધુ ગુણના સમુદ્ર રૂપ સાધુ-ધોની સાથે પોતાના આત્માને તુલ્ય કરે છે દટલે ‘અમે પણ સાધુ કીઈ’ એમ માને છે, તથા જે સારા તપસ્વીઓની હીલના કરે છે તે પુરુષનું (અષ્ટાચારી સાધુનું) સમકિત કોમલ-અસાર છે. અર્થાત્ તેને મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણવો.” ૩૫૧.

ઓસંનસ મિંહિસસ વં, જિણપવયણતિવ્વમાવિયમહસસ ।

કં રહં જં અણવજ્જં, દદસમ્મત્તસ વત્થાસુ ॥ ૩૫૨ ॥

અર્થ—“મિનેશ્વરના પ્રવચન (સિદ્ધાન્ત ધર્મ) વડે જેની મતિ ભાવિત (રક્ત) થયેલી છે; અર્થાત્ જે મિનધર્મના રાગમાં રક્ત થયેલો છે, તથા જે દૃઢ સમકિતવાળો દટલે દર્શનમાં નિશ્ચલ છે, એવા અવસન્ન (પાસંત્યાદિક) નું અથવા શૃદ્ધસ્થીનું ક્ષેત્ર કાલાદિક અવસ્થાને વિષે (ક્ષેત્ર કાલાદિક જોઈને) જે વૈયાટ્ટપાદિક કરવાનાં આવે તે અનવથ-નિવપાપ દટલે દૂષણરહિત છે.” ૩૫૨.

ગાથા ૩૫૦-અવસન્નતા-પરામથઃ ।

ગાથા ૩૫૧-કોમલં-અસારં ।

ગાથા ૩૫૨-નિહસસ । માવિયમયસસ ।

પાંસત્યોસંનકુસીલનીયસંસત્તજનમહાચ્છંદં ।

નાંઝુણ તં સુંઝિહિયા, સંવૃપયત્તેણ વૃજ્જંતિ ॥ ૩૫૩ ॥

અર્થ—“ પાર્શ્વસ્થ (જ્ઞાન, તર્જન અને ચારિત્રની પાસે રહેનાર—તેને નર્ગો સેવનાર પાસથ્યા), અવમન્ન (ચારિત્રને વિષે શિથિલાચારી), કુશીઝ (સાધુના શીલ-આચાર રહિત), નીચ (અવિનયવદે યજ્ઞવાયી જ્ઞાનનો વિરાધક), સંનકુજન (ગ્રાં. જેનો—જેનો સંગ મળે સ્થાં—તેની સંગતિયો તેવો થાય, તે સંસત્ત કહેવાય છે), તથા યથાચ્છંદ (પોતાની મતિયો ઉત્સૂર્જનો ઋક્ષણાદિ કરનાર) એવા તે પાર્શ્વસ્થાદિકને જાણીને (તેમના સ્વરૂપને જાણીને) સુવિદિત સાધુઓ તે પાર્શ્વસ્થાદિકનો સર્વ મયત્ન (શક્તિ) વદે સ્થાગ કરે છે; અર્થાત્ તેઓ ચારિત્રના વિનાશ કરનાર હોવાથી તેઓનો સંગ કરતા નથી. ” ૩૫૩. હવે પાર્શ્વસ્થાદિકનાં લક્ષણો કહે છે—

બાયાંલમેસળાઓ, નં રલ્લેલ્લે પ્રાંઈસિજ્જપિંડં ચં ।

આંહારેઈ અમિલ્લેલ્લં, વિગંઈઓ સન્નિહિં સ્વંઈ ॥ ૩૫૪ ॥

અર્થ—“ જે બેંતાઢીજ ષણા—આહારના દોષોનું. મક્ષણ કરતા નથી, અર્થાત્ બેંતાઢીજ દોષરહિત આહાર હેતા નથી, વામીપિંડ (છોકરાં રમાડવાયી આહાર મળે તે) નિવારતા નથી તથા ગ્રય્યાતરપિંડ ગ્રહણ કરે છે; વઢી જે કારણ વિના નિરંતર (બારંબાર) દૂધ દહીં થી વિગેરે વિકૃતિનું મક્ષણ કરે છે તથા જે ગત્તિય ત્યાય છે અથવા જાલીને રાત્રિય રાલી છુલેલી વસ્તુનું દિવસે મક્ષણ કરે છે, (તે પાર્શ્વસ્થ કહેવાય છે.) ૩૫૪.

સૂરંપમાળમોજી, આંહારેઈ અમિલ્લેલ્લં હારં ।

ને યં મંઢલીઈ મુંજઈ, ને યં મિલ્લેલ્લં હિંડેઈ અલંસો ॥ ૩૫૫ ॥

અર્થ—“ વઢી જે સૂરંપમાળ પટલે સૂર્યોદયથી માંઢીને સૂર્યાસ્ત સુધી લાવાના સ્વભાવવાળો છે એટલે આલો દિવસ લાલા કરનારો છે, જે બારંબાર આહાર કરે છે—લાય છે, અને જે સાધુની મંઢલીમાં (માથે) વેસીને ખોજન કરતો નથી, એટલે એકઢોજ ખોજન કરે છે, તથા આલસુ એવો જે ખિસાંને માટે અડન કરતો નથી, એટલે થોડે વેરથી ઘણો આહાર ગ્રહણ કરે છે. ” ૩૫૫.

ગાથા ૩૫૩—પાસત્યો ઓસન્નકુસીલનીયસંસત્તજન । નાંઝુણ ।

ગાથા ૩૫૪—રલ્લેલ્લં ।

ગાથા ૩૫૫—મોજી । મંઢલીય । હિંડય ।

કીવો નં કુર્ણેઁ લોઅં, લજ્જેઈ પેંદિમાઈ જલ્મર્વણેઁ ।

સોવાંહણો અં હિંદેઈ, બંધેઈ કહિપેંટમકેજ્જે ॥ ૩૫૬ ॥

અર્થ—“વઢી છીવ કેં કાયર ઇવો જે લોચ કરતો નયી, કાયોત્સર્ગ કરતાં જે લજ્જા પામે છે, શરીરના મેલને જે હાથવઢે અથવા જલ્મવઢે દૂર કરે છે, તથા જે ઉપાન (જોડા) સહિત ચાલે છે, અને જે કાર્ય વિના કેઢે ચોલપટ્ટો બાંધે છે.” ૩૫૬.

મામં દેસં ચૈં કુલં, મમાય પીઠફલ્ગપદિવદ્રો ।

ધર્સરણેસુ પર્સજ્જઈ, વિર્હેઈ યં સર્કિંચંણો રિક્કો ॥ ૩૫૭ ॥

અર્થ—“વઢી તે પાસત્યાદિક ગામ, દેશ અને કુલને વિષે મમતાઈ કરીને વિચરે છે; ઇટલે આ ગામ, આ દેશ, આ કુલ વિગેરે મારાં છે એવી મમતા રાખે છે પીઠફલ્ગ-કને વિષે પ્રતિબદ્ધ ઇટલે વર્ષાક્રિતુ વિના ષળ પીઠ ફલ્કાદિકનો ઉપયોગ કરે છે—પ્રણ કરે છે ઘરો (ઉપાશ્રયાદિક) નવાં કરાવવાનો પ્રસંગ રાખે છે, ઇટલે તેની ચિંતા ધરાવે છે, અને સુવર્ણાદિક દ્રવ્યનો પરિગ્રહ પાસે છતાં પણ હું રિક્ત (દ્રવ્યરહિત) હું—નિર્ગ્રંથ હું, એમ છોકો પાસે બોલતો વિહાર કરે છે—વિચરે છે—ફરે છે.” ૩૫૭.

નેહંદંતતેસરોમે, જમેઈ અંચ્છોલધોઅણો ઍજઓ ।

વાહેઈ યં પેલિયંકં, અંદ્રેગપમાણમચ્છુંરૂ ॥ ૩૫૮ ॥

અર્થ—“નલ, દાંત, (મસ્તકના) કેશ અને શરીરના રોમની શોભા કરે છે, ષળા જલધી હસ્તપાદાદિક ધૂણે છે અને ચતનારહિત વર્તે છે, મૃદસ્થીની જેમ પલ્પકાદિક વાપરે છે તથા અધિક પ્રમાણવાળા (પ્રમાણથી અધિક એવા ઉત્તરપદાદિક) સંચારાને પાયરે છે—ઇટલે સુત્રશય્યા કરે છે.” ૩૫૮.

સોર્વેઈ યં સંવરાઈ, નીસંદમચેયંણો નં વાંશરૂ ।

નં પમંજ્જંતો પંવિસઈ, નિસિહિયાવસ્સિયં નં કૈરેઈ ॥ ૩૫૯ ॥

અર્થ—“વઢી કાષ્ઠની જેમ નિષ્પત્ત (અત્યંત) ચેતનારહિત ઇવો તે (પાર્શ્વ-સ્થાદિક) આસી રાત્રિ (ચારે પ્રહર) સુઈ રહે છે રાત્રિઈ ગણના વિગેરે સ્વાધ્યાય

ગાથા ૩૫૬-મુવણેઁ । સોવાંહણોવિ । કહિપેંટમકેજ્જે । સોપાનત્=પાદરક્ષણસહિતઃ ।

ગાથા ૩૫૭-મમાયય । વિર્હેઈ ।

ગાથા ૩૫૮-લછાલ । જમેઈ=મૂલવતિ । અસ્તોકઅલેન આખર્ન પ્રકરણં બંધ્ય સઃ ।

વાહેઈ । અચ્છુરૂ=આસ્તરતિ ।

ગાથા ૩૫૯-સોર્વે=સ્વપિતિ । નીસંદું=નિશ્ચેષ્ટઃ । વાંશરૂ=સ્વાધ્યાય કરોતિ ।

करतो नयी. रात्रे रजोहरणादिक वडे प्रमार्जन कर्मा विना उपाश्रयने विषे प्रवेश करे छे, तथा प्रवेशसमये नैवेधिकी अने निर्गमन वखते आवश्यकी इत्यादि साधु सामाचारिने करतो नयी. ” ३५९.

पाँय पेहे नै पेमज्जइ, जुगमाँयाए नै सोर्हए ईरियं ।

पुंदवीदगअगणिमारुअवणस्सइतसेसु निरविस्खो ॥ ३६० ॥

अर्थ—“ मार्गमां जतां, गामनी सीमामां प्रवेश करतां अथवा नीकळतां पादुं प्रमार्जन करतो नयी. युगमात्र (युगप्रमाण—चार हाथ)भूमिने विषे इर्यानी शुद्धि करतो चाळतो नयी. पृथ्वीकाय, अप्काय, अशिकाय, वायुकाय, मनस्पतिकाय अने प्रसकाय ए छ जीवनिक्कायने विषे निरपेक्ष (अपेक्षा रहित) रहे छे; अर्थात् तेओनी विराधनाकरतां ब्रंका पामतो नयी. ” ३६०.

संखं थोवं उव्हिं, नै पेहए नै यं करेइ संज्जायं ।

सदंकरो शंझंकरो, लहुँओ गणंभेयतत्तिलो ॥ ३६१ ॥

अर्थ—“ सर्वथी अल्प एवी उपधि (मुखवस्त्रिकापात्र) नी पण प्रतिछेखना करतो नयी, अने वाचनादिक स्वाध्याय करतो नयी. रात्रि ए सोटेथी शब्द करे छे. बीजाओं साथे कलह करे छे, तोछडाइ राखे छे एटले गंभीरतानो गुण राखतो नयी, तथा गण एटले संघावानो भेद करवामां—अंदर अंदर कुसंप कराववामां तत्पर रहे छे. ” ३६१.

खिँत्ताईयं मुंजई, काँलाईयं तँहेव अँविदिन्नं ।

गिहँई अणुइयसूरे, अँसणाई अँहव उवंगरणं ॥ ३६२ ॥

अर्थ—“ क्षेत्रातीत (वे कोशथी वधारे दूर क्षेत्रथी आणेओ आहारादिक) खाय छे, कालातीत (त्रण ग्रहर करतां अधिक कालनो लावेओ आहारादिक खाय छे, तथा अदत्त (नहा आपेछा आहारादि) नो उपभोग करे छे. बळी सूर्योदय पहेंलां अन्ननादिक (चार प्रकारनो आहार) अथवा उपकरणोने (वस्त्रादिकने) ग्रहण करे छे. आवा प्रकारना साधु पासत्यादिक कहेवाय छे. ” ३६२.

ठँवणकुले नै ठँवेई, पाँसत्येहिं चँ संगंयं कुँणई ।

निर्चमवज्जणरआ, नै यं पेहपमज्जणोसीलो ॥ ३६३ ॥

गाथा ३६०—पुढधि । मरिय ।

गाथा ३६१—संझंकरो कलहकरः । तत्तिलो । गणभेदे तत्परः ।

गाथा ३६२—अणुरय ।

गाथा ३६३—ठवेइय । कुणइ । पेहपमज्जणासीलो—अज्ञाप्र मार्जनाशीलः ।

અર્થ—“સ્થાપના કુલનું ઇચ્છે. દુઃખ, ગ્લાન વિગેરેની અત્યંત ભક્તિ કરનારા શ્રાવકના સુહૃદનું રક્ષણ કરતો નથી. ઇચ્છે કે કારણ વિના પળતેપને ઘેર આહાર લેવા જાય છે. વઢી અઘાચારીઓ સાથે સંગતિ (દોસ્તી) કરે છે. નિરંતર અપધ્યાન (દુષ્ટ ધ્યાન) માં તત્પર રહે છે; તથા પ્રેક્ષા (દષ્ટિથી જોઈને વસ્તુ પ્રહણ કરવી તે) અને પ્રમાર્જના (રજોહરણાદિક વડે પ્રમાર્જન કરીને-પુંજીને વસ્તુ ભૂમિપર મૂકવી તે) કરવાના સ્વભાવવાળો હોતો નથી.” ૩૬૩.

રીયંદ દંવદવાણ, મૂંદો પરિમંવદ તંહય રાયંણિણ ।

પરંપરિવાયં ગિંહ્દ, નિહુરંભાસી વિગંહસીલો ॥ ૩૬૪ ॥

અર્થ—“વઢી જતાવઢી (ઉપયોગ વિના) ઇચ્છે છે, તથા મૂર્ખ ઇનો તે જ્ઞાનાદિક ગુણરસ્તોથી અધિક દુઃખ વડોનો પરામથ કરે છે, ઇચ્છે તેઓની સાથે સ્પર્શ કરે છે. પરનો પરિવાદ (અવર્ણવાદ) ગ્રંથન કરે છે—પરની નિંદા કરે છે; નિંહુર (કઠોર) ભાષણ કરે છે; અને રાજકયાદિક વિકયાઓ કરવાના સ્વભાવવાળો હોય છે—વિકયા કરે છે.” ૩૬૪.

વિજેજં મંતં જોગં. તેગિંચ્છં કુણંદ મૂંદકમ્મં ચં ।

અર્લ્લગરનિમિત્તજીવી, આરંભપરિગ્રહે રંમદ ॥ ૩૬૫ ॥

અર્થ—“દેવીઅધિષ્ઠિત તે વિદ્યા, દેવઅધિષ્ઠિત તે યજ્ઞ, અદ્યક્ષ કરણાદિક યોગ, રોગની પ્રતિક્રિયા (ઓશંખ પ્રયોગ) અને ભૂતિકર્મ (રાક્ષ વિગેરે મંત્રીને સુદૃશ્યીને આપવાનું કર્મ) કરે છે. અક્ષર (લેખકોને અક્ષરવિદ્યા આપવી તે) તથા નિમિત્ત (શુભાશુભ લગ્નવંશાદિકના પ્રકાશ કરવા) વડે આજીવિકા કરનાર ઇનો તે આરંભ (પૃથ્વીકાયાદિકના ઉપમર્દન) અને અધિક ઉપકરણના સંચયરૂપ પરિગ્રહ તેને વિષે રમે છે—આસક્ત રહે છે.”

કંજ્જેણ વિણાં ઉમ્મંદમણુંજાણાવેદિ દિવંસઓ સુંઅદિ ।

અંજ્જિયલામં મુંજદિ, ઇંતિયનિસિન્જાસુ અંમિરમદિ ॥ ૩૬૬ ॥

અર્થ—“કાર્ય વિના (નિરર્થક) સુદૃશ્યોને રહેવા માટે અવગ્રહ ભૂમિની અનુજ્ઞા કરે છે—માર્ગે છે. દિવસે ગ્રયન કરે છે. આર્થિકાના લાભને (સાધ્વીણ લાવેલા આહ-

માથા ૩૬૪-રીઅર્હય=અચ્છતિ ચ ।

માથા ૩૬૫ તેગિંચ્છં-રોગપ્રતિક્રિયાં ।

માથા ૩૬૫-સુપદ ।

રત્ને) સ્વાય છે. સ્ત્રીઓની નિષેધા (આસનો) ઉપર ક્રીડા કરે છે, એટલે સ્ત્રીઓના ઉત્થા પછી તત્કાલ તે સ્થાને બેસે છે. ” ૩૬૬.

ઉચ્ચારે પાસવળે, સેવેલે સિંધાળણ અળાઉત્તો ।

સંચારગ ઉવહીળં, પઢિકમંઈ સવાસપાંડરળો ॥ ૩૬૭ ॥

અર્થ-“ ઉચ્ચાર (મઠ), પ્રસવળ (મૂત્ર), સેલ (શ્લેષ્મ વહતો વિગેરે) અને સિંધાળ (નામિકાનો મઠ) પરઢવવાને વિષે અનાયુક્ત (અસાવધાન) એટલે ચતના ત્રિના પરઢવનાર હોય છે-પરઢવે છે. સંસ્તારક અથવા ઉપધિ ઉપર રહીનેજ વસ્ત્રના પ્રાવરણ (પ્રકર્ષ વેષ્ટન) સહિત પ્રતિક્રમણ કરે છે; (અથવા સ જૂદું પદ રાસી, વા. એટલે અથવા સપાંડરળો પ્રાવરણ સરિત એવો અર્થ કરવો.) ” ૩૬૭.

નં કરેઈ પંહે જંયળં, તંલિયાળં તંહે કરેઈ પરિમોળં ।

ચંઈ અણુંવદ્ધવાસે, સપંસ્કપરપસ્કઓમાળે ॥ ૩૬૮ ॥

અર્થ-“ માર્ગમાં ચાલતાં ચતના કરતો નથી, તથા તલિક એટલે પાદશાળ (જોડા) મોજા વિગેરેનો ઉપયોગ કરે છે અને પોતાના પશ્વમાં એટલે સાધુઓમાં તથા પરપશ્વમાં એટલે અન્યદર્શનીઓમાં અપમાન પામીને અનુષદ્ધ કાઠ્ઠમાં-વર્ષાક્રિયામાં પણ વિહાર કરે છે. ” ૩૬૮.

સંજોઅઈ અંઈ બહુંઅં, ઇંગાલ સર્ધમગં અંળદાણ ।

મુંજઈ સુંવલદ્ધા, નં ધંરેઈ અં પાયંપુંછપળં ॥ ૩૬૯ ॥

અર્થ-“ વઢી સંયોગ કરેલે એટલે સ્વાદને માટે જૂદા જૂદા દ્રવ્યોને મિશ્રિત કરે છે, અતિષર્ણુ જમે છે, ઇંગાલ કે० સારું ભોજન રાગવુદ્ધિથી જમે છે અને સધુવ-ગં કે० અતિષ્ઠ ભોજન મુલના વિકારે કરીને એટલે મુલ મરડીને સ્વાય છે. અનર્થક કે० છુપા વેદનીયના કે વૈયાહુષ્ય વિગેરેના કારણ વિના રૂપ અને વઢને માટે ભોજન કરે છે, તથા પાદપોંછન-રજોહરણને પણ ધારણ કરતો નથી-પાસે રાતતો નથી. ” ૩૬૯.

અઈમ છઠ્ઠ ચત્થં, સંવંચ્છર વાઝમાસ પલ્લેસુ ।

નં કરેઈ સાયંબહુલો, નં યં વિહંઈ માંસકપ્પેળં ॥ ૩૭૦ ॥

અર્થ-“ સાતાવઢે (સુત્રવઢે) વહુલ એટલે મુલના શીલવાઢો (મુલની તીવ્ર

ગાથા ૩૬૮-અર્ણ । અણુવદ્ધવાસો । પરપસ્કિઓમાળે ।

ગાથા ૩૬૯-સંજોયઈ અઈવહુંયં ।

ગાથા ૩૭૦-ચાન્નમાસ । ન કરઈ સાયાવહુલો । માસકપ્પેળ ।

ફાઈવાંલો તે. (પાસંત્યાદિક) સાંવંત્સરિક પર્વે અઢમ, ચાતુર્માસીએ છંદ અને પક્ષ (ચતુર્દશી) ને દિવસે ચતુર્થ (ઉપવાસ) તપ કરતો નથી, તથા ચાતુર્માસ ત્રિવાય શેષ કાલે ક્ષેત્રો છતાં પણ માસકલ્પની મર્યાદા પ્રમાણે વિહાર કરતો નથી. ” ૩૭૦.

નીયં ગિંહૈ પિંદે, ઇગાંગિ અર્થે ગિંહૈત્થકહો ।

∴ પાવંસુઆણિ અંહિજ્જહ, અંહિગારો લોગંગહણંમિ ॥ ૩૭૧ ॥

અર્થ—“ નિત્ય ઇટલે અમુક ઘેરથી આટલો આહાર લેવો એમ નિયમિત રીતે પિંદ (આહાર) ગ્રહણ કરે છે, એકાકી (એકલો) રહે છે, પણ સમુદાયમાં રહેતો નથી. ગૃહસ્થોની કથા (પ્રવૃત્તિ) જેને વિષે હોય એવી વાતો કરે છે, પાપશાસ્ત્રો (જ્યોતિષ તથા વૈદક વિગેરે) નો અભ્યાસ કરે છે તથા લોકોને રંજન (વશ) કરવા માટે લોકોના મનમાં અધિકાર કરે છે, ઇટલે તેમની વાતોમાં મોટાઇપદ ધારણ કરો મુલ્યતા મેલ્લે છે, પરંતુ પોતાની સંયમક્રિયાના અધિકારી થતા નથી. ” ૩૭૧.

∴ પરિમવહ ડગાંગારી, સુધ્ધં મમ્મં નિગૂંહણ બાલો ।

વિહરંહ સાયાંગુરુઓ, સંર્જમવિગલેસુ સિત્તેસુ ॥ ૩૭૨ ॥

અર્થ—“ બાલક (મૂર્ખ) એવા તે પાસંધ્યાદિ ઉગ્રકારીનો ઇટલે ઉગ્ર વિહાર કરનાર મુનિઓનો પરાભવ કરે છે (તેઓને ઉપદ્રવ કરે છે). શુદ્ધ એવા મોક્ષમાર્ગનું આચ્છાદન કરે છે-ગોપ્યે છે. અને સાતા (મુલ) ને વિષે શુલ્ક (લંપટ) એવો તે સંયમથી વિકલ ઇટલે સારા સાધુઓથી રહિત એવા ક્ષેત્રોને વિષે વિહાર કરે છે. ” ૩૭૨.

ડગાંહ ગાંહ હસંહ, અસંવુડો સંહ કરેહ કંદંપં ।

∴ ગિંહિકજ્જચિતગો વિર્ય, ઓસંન્ને દેહં ગિંહૈ વાં ॥ ૩૭૩ ॥

અર્થ—“ અસહ્ય ઇટલે મુલને પહોળું કરીને મોટા શબ્દવદે ગાયન કરે છે અને હસે છે. હમેશાં કંદર્પ ઇટલે કામને ઉત્પન્ન કરે તેવી કથાઓ કરે છે. વળી તે ગૃહસ્થીઓના કાર્યની ચિંતા (વિચાર) કરે છે, તથા અવસન (અષ્ટાચારી) ને વસ્ત્રાદિક આપે છે અથવા તેની પાસેથી ગ્રહણ કરે છે. ” ૩૭૩.

ધમ્મકહાઓ અંહિજ્જહ, ઘરાંઘરં મમંહ પરિકંહંતો અં ।

ગર્ણણાહ પમાણેણ ચં, અંદૈરિત્તં વંહૈ ઉવર્ગેરણં ॥ ૩૭૪ ॥

ગાથા ૩૭૧-અત્યપ-તિષ્ઠતિ । પાવસુઆણિ ।

ગાથા ૩૭૨-નિગૂંહં । સાયાંગરુઓ ।

ગાથા ૩૭૩-ડગાંહ=ઉગ્રતયા । સય । સહ=સદા । અસંવૃત્ત=પ્રસારિતમુલ । ઓસન્નો ।

ગાથા ૩૭૪-ગર્ણણાય ।

અર્થ-“ ધર્મની કથાઓને છોકના ચિત્તનું રંજન કરવા માટે ભગે છે, અને તે ધર્મકથાઓને કહેતા છતો મિશ્તાને માટે ઘેર ઘેર અટન કરે છે-ભમે છે, તથા ગણના (ગણતરી) દટલે સાધુઓને ચીંદ અને સાધ્વીઓને પચીશ કલ્પક ચોલપટ્ટ વિગેરે ઉપ-કરણોની ગણના (સંખ્યા) કહેલી છે, તથા દરેકનું પ્રમાણ કહેલું છે- તે સંખ્યા અને પ્રમાણથી અધિક સંખ્યા અને પ્રમાણવાળાં ઉપકરણોને ધારણ કરે છે-રાણે છે.” ૩૭૪.

વારસ વારસ તિંન્નિ યં, કૌંદ્યંચારકૌલમૂમીઓ ।

અંતો બંદિં ચં અંદિયાસિ, અળંદિયાસે નં પદિ^૨ લેહે ॥ ૩૭૫ ॥

અર્થ-“ વાર લઘુનીતિની ભૂમિ, વાર વહીનીતિની ભૂમિ અને વ્રજ કાઢ્યગ્રહણને યોગ્ય ભૂમિ; દમ ઉપાશ્રયની અંદર અને બહાર મઢીને સતાવીશ સ્પંદિલ ભૂમિઓ છે. તેમાં જો શક્તિ હોય તો દૂર જવું યોગ્ય છે, અને દૂર જવાની શક્તિ ન હોય તો-તમી શકે તેમ ન હોય તો સમીપ (નજીક)ની ભૂમિ યોગ્ય છે. તેવી ભૂમિને પદિલેહે નહીં-ઉચ્ચોગ પૂર્વક જુણ નહીં તેને પાસ.યાદિક જાણવા.” ૩૭૬.

ગીયંત્યં સંવિગ્મં, આયરિઅં મુંઅઈ વલ્લંઈ ગચ્છસં ।

ગુરુળો યં અણાંપુચ્છા, જં^૨ કિંચિ વિ^૨ દેઈ ગિઢ્ઢે વાં ॥૩૭૬॥

અર્થ-“ ગીતાર્ય (સૂત્રાર્યના જાણનાર) અને સંવિગ્મ (મોક્ષમાર્ગના અમિ-લાપી) દવા આચાર્ય (પોતાના ધર્માચાર્ય)ને કારણ વિના મૂકી દેહે-તજે છે. ગચ્છની સામો થાય છે દટલે સમુદાયને શીસ્તામણ આપતા દવા ગચ્છ (સમુદાય)-ની-આચાર્યની સામે ઉત્તર આપે છે-સાદું બોલે છે; તથા ગુરુની આજ્ઞા વિના જે કાંઈ પળ વસ્તુ (વસ્તુ વિગેરે) બીજાને આપે છે અથવા પોતે બીજાં પાસેથી ગ્રહણ કરે છે.” ૩૭૬.

ગુરુપરિમોગં મુંજંઈ, સિંજ્જાસંયારુવકરણજાયં ।

કિંતિય તુમં તિં માસંઈ, અવિળીઓ ગંઘિઓ લુંદો ॥૩૭૭॥

અર્થ-“ ગુરુને ઉપમોગ કરવા લાયક દવા અથવા ગુરુ વાપરતા હોય તે શય્યા (શયનભૂમિ), સંસ્તારક (તુળ વિગેરેનો સંયારો) તથા કપડાં કાંબલી વિગેરે ઉપ-કરણોના સમૂહને પોતે મોગલે છે-પોતે વાપરે છે; તથા ગુરુ ઘોલાવ્યો છતો અવિનીત (વિનય રહિત), ગર્વિત (ગર્વિષ્ટ) અને લુલ્લ (વિષયાદિકમાં લંપટ) દવા તે

ગાથા ૩૭૬-આયરિયં । વલ્લં=વલ્લતિ-સમુચ્ચસુતરં દદાતિ ।

ગાથા ૩૭૭-ઉવકરણ । માસઈ ।

‘તું’ એમ કહી જવાવ આપે છે-તુંકાસો કરે છે; મગવન! એવા વહુમાન પૂર્વક; ચોલતો નથી. ” ૩૭૭.

ગુરુપચરકાણગિલાણસેહબાલાઝલસસ ગચ્છાસં ।

નેં કરેહ નેયં પુંચ્છહ, નિદ્ધમ્મો લિંગમુવજીવી ॥ ૩૭૮ ॥

અર્થ-“ નિધર્મ (ધર્મરહિત) અને લિંગપ્રજીવી એટલે માત્ર વેષ ધારણ કરીને-વેષના નિયમિતવહે જ આજીવિકા કરનાર એવો તે (પાર્શ્વસ્થાદિક) ગુરુ (આચાર્ય ઉપાધ્યાયાદિ), પચ્છલ્લાણવાળા (અનશ્નનાદિ-ઉપવાસાદિ તપસ્યાવાળા), ગ્લાન (રોગી), સેહ-શિષ્ય (નવદીક્ષિત) અને બાલ (છુલ્લક) સાધુઓથી આક્રુલ (ભરેલા) એવા ગચ્છતું (સમુદાયનું) અપેક્ષિત વૈયાઘટ્યાદિક પોતે કરતો નથી, તથા હું શું કામ કરું ? એમ બીજા જાણ સાધુઓને પૂછતો પણ નથી. ” ૩૭૮.

પેહમગમવસહિઆહારસુયળયંદિલવિહિપ્રિદ્ધવળં ।

નાયરહ નેવં જાણંહ, અજ્ઞાવટ્ટાવળં ચેવં ॥ ૩૭૯ ॥

અર્થ-“ માર્ગે ચાલવાનો, વસતિ (રહેવા માટે ઉપાશ્રય) માગવાનો, આહાર લેવાનો, સુવાનો તથા સ્થંદિલનો વિધિ તથા પરિગ્રાપાન એટલે અશુદ્ધ આહારાદિકનું પરટવતું-તેને જાણતો હતો પણ (ધર્મસુદ્ધિ રહિત હોવાથી) આચરતો નથી, અથવા જાણતો નથી તેથી આચરતો નથી. તેમજ આર્યા (સાધ્વી)ઓને વર્તાવતું-ધર્મમાં પ્રવર્તાવતું તે પણ જાણતો નથી. ” ૩૭૯.

સેચ્છંદગમણઝઘાણસોઅળો અપ્પંણેણ ચરણેણ ।

સમંણગુણમુક્કજોગી, બહુજીવલ્લયંકરો મમ્મહ ॥ ૩૮૦ ॥

અર્થ-“ સ્વચ્છંદ (પોતાની મરજી પ્રમાણે) ગમન કરનાર, ઝઘનાર અને સુનાર, તથા પોતાના કલ્પિત આચરણવહે ચાલનાર (વર્તનાર), અમળ (સાધુ)ના જ્ઞાનાદિક ગુણોના યોગને મૂકનાર (તજનાર)-જ્ઞાનાદિ ગુણ વિનાનો તથા બહુજી-વોનો ક્ષય કરનાર એવો તે (જ્યાં ત્યાં) અમળ કરે છે. ” ૩૮૦.

વત્થિ વ્વં વાયુપુત્તો, પરિમમ્મહ જિણંમયં અયાણંતો ।

થદ્ધો નિબ્બિન્નાણો, નેં યં પિન્નંહ કિંચિં અપ્પંસમં ॥ ૩૮૧ ॥

ગાથા ૩૭૮-નિધર્મો । લિંગમુવજીવી ।

ગાથા ૩૭૯-સુશ્રય । પરિટવળં ।

ગાથા ૩૮૦-સોયળો । ચરણેણ । અપ્પંણેણ=જ્ઞાત્મના કલ્પિતેન । મમ્મહ ।

ગાથા ૩૮૧-વાયુપુત્તો । વત્થિ=વસ્તિ-દ્રુતિ ।

અર્થ—“ રાગાદિક રોગના ઔષધ તુલ્ય જિનમતને નહીં જાણતા એવો તે વાચુંથી પૂર્ણ (ભરેલા) વસ્તિ (ચામડાની પાળી મરવાની મસક) જેમ હાલે તેમ ગર્વથી મરપૂર થઇને સ્વચ્છંદલપણે પરિભ્રમણ કરે છે—કરે છે; તથા સ્તબ્ધ (અનગ્ર) અને નિર્વિજ્ઞાન—જ્ઞાનરહિત એવો તે કોઇને લચલેશ પણ પોતાની તુલ્ય જોતો—જાણતો નથી, અર્થાત્ સર્વને તુળ સમાન ગણે છે. ” ૩૮૧.

સચ્છંદગમણઝઘાણસોઅળો મુંજેઈ ગિંહીળં ચં ।

પાસંત્યાઈઘાળા. હંવતિ એમંદ્યા એ ॥ ૩૮૨ ॥

અર્થ—“ બહી સ્વચ્છંદ ગમન, ઉત્થાન અને ગ્રયનવાળો એવો તે (આ વિશેષણ ૩૮૦ મી ગાથામાં આપ્યા છતાં અહીં ફરીથી આપવાનું કારણ ગુરુની આજ્ઞા વિના શુભપ્રાપ્તિ થતી નથી, એમ જણાવવા માટે છે.) ગૃહસ્થીઓની મધ્યે ભોજન કરે છે. શત્યાદિક પૂર્વે કહેલા પાર્શ્વસ્થાદિકનાં સ્થાનો (લગ્નણો) હોય છે. ” ૩૮૨.

ત્યારે કોઈ સાધુઓ હેજ નહીં ? એવી કોઈને શંકા થાય તે ઉપર કહે છે—

જો હુજ્જંઓ અંસમત્યો, રોગેળં વં પિહિંઓ શરિયંદેહો ।

સર્વમવિ જહાંમણિયં, કયાંદ નં તરિજ્જં કાંઉં જે ॥ ૩૮૩ ॥

સોવિયં નિયંયપરિક્કમવસાપધિંબલં અંગૂહંતો ।

મુંતૂળ કૂહર્ચરિયં, જેઈ જૈંયંતો અવંસ જૈઈ ॥ ૩૮૪ ॥ યુગમ્મ ॥

અર્થ—“ જે સાધુ સ્વભાવેજ અસમર્થ (બળહીન) હોય, અથવા, શ્વાસ, કાસ અને જ્વરાદિક રોગથી પીડિત સતો જીર્ણ દેહવાળો હોય, તેથી કરીને સમગ્ર એવું પણ યથાભિગત જિનેશ્વરે જેવું કશું છે તેવું (આચરણ) કરવાને કદાચ શક્તિમાન ન હોય (‘ જે ’ વાક્યાલંકારને માટે છે.) ૩૮૩. તે પણ (દુર્મિશ અને રોગાદિક આપ્રતિર્મા પહેલો છતો પણ) પોતાના પરાક્રમ (સંહનન બલ) ને, વ્યવસાય (શરીરના ઉદ્યમ)ને, ધૃતિ (સંતોષ)ને અને બલ પટલે મનોબલને નહીં ગોપવતો તથા કૂટ ચરિત્ર (કપટ)ને મૂકીને (તજી દેડને) ચારિત્રને વિષે (યથાશક્તિ) યતના (ઉદ્યમ) કરતો એવો યતિ અવત્રય યતિ કહેવાય છે. ” ૩૮૪. હવે માયાવી (કપટી)નું સ્વરૂપ વતાવે છે—

ગાથા ૩૮૨—સોયળો । મુંજેઈ । પાસંત્યાઈઘાળા । ધમંદ્યા ।

ગાથા ૩૮૩—શરિયંદેહો । કયાંદ । ગાથા ૩૮૪—પરિક્કમ વસાપધિંબલં ।

અલસો સંદો વૈલિતો, આલંબણતપ્પરો અંદપમાઈ ।

૧૧૦ ઉંઝો વિં મંઝે, અંપ્પાણં સુંદિઓ મિં તિં ॥ ૩૮૫ ॥

અર્થ—“ ધર્મક્રિયામાં આલસ્ય, શૂઠ (માયાવી), અવલિપ્ત (અહંકારી), આલંબણમાં તત્પર (કોઈ પણ મિષે કરીને પ્રમાદનું સેવન કરવામાં તત્પર) તથા અતિ પ્રમાદી (નિદ્રાવિકથાદિપ્રમાદવાન)—એવો હતો પણ ‘ હું સુસ્થિત (બળ્ય—સારો હું ’ એમ પોતાના આત્માને માને છે. ” ૩૮૫. હવે માયાવીને પાછલ્લથી પથાત્તાપ કરવો પડે છે, તે વિષે કપટપક્ષ તાપસનું દૃશાન્ત—

જો વિયં પાંડેઝળં, માંયામોસેહિં સોઈ સુદ્દંજણં ।

તિર્ગર્ગા મમઝ્ઝવાસી, સો સોઈ કવંડલસગ્ગુ વ્વં ॥ ૩૮૬ ॥

અર્થ—“ વ્હી જે (માયાવી) માયા (કપટ) કરવામાં મૃષા (કૂટ) ધોષણ વ્હે કરીને—માયા મૃષાવાદે કરીને મુગ્ધ જનને પાઠીને (વશ કરીને) છેતરે છે, તે પુરુષ ત્રણ ગામની મધ્યે (વચ્ચે) રહેનારા કપટક્ષપ નામના તપસ્વીની જેમ શોક કરે છે. ” ૩૮૬. સંપ્રદાયાગત તે કયા અહીં કહે છે—

કપટક્ષપ તપસ્વીની કથા.

ઉજ્જયિની નગરીમાં એક અચોરશિવ નામનો મહા ધૂર્ત બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તે મહાકપટી, મહાધૂર્ત અને મહાપાપી હતો. તેથી રાજાએ તેને દેશ બહાર કાઢી મૂક્યો, છતાં તે ચર્મકારના (મોંચીના) દેશમાં ગયો. ત્યાં ચોર લોકોની પછીમાં જઈને તે ચોરોને મળી ગયો. પછી તેણે ચોરોને કહ્યું કે—“ જો તમે લોકોમાં મારી પ્રશંસા કરો, તો હું પરિત્રાજકનો વેષ ધારણ કરીને આ ત્રણ ગામની વચ્ચેની અટધીમાં રહું અને તમને ઘણું ધન મેળવી આપું. ” તે સાંભળીને ચોરોએ તેનું કહેવું કબૂલ કર્યું. પછી તે બ્રાહ્મણ તાપસનો વેષ ધારણ કરીને તે ત્રણ ગામની મધ્યે રહી કપટવૃત્તિથી માસ-ક્ષપણ કરવા લાગ્યો, અને તે ચોરો પણ કૂટવૃત્તિથી સર્વે કહેવા લાગ્યા કે—“ અહો ! આ મહાત્મા બળ્ય છે. આ તપસ્વી નિરંતર માસક્ષપણ કરીને પારણું કરે છે. ” તે સાંભળી સર્વે મુગ્ધ જનો તેની એવી પ્રવૃત્તિ જોઈ તેને વંદના—નમસ્કાર કરવા લાગ્યા, અને મોજનને માટે પોતાને ઘેર નિમંત્રણ આપી લઈ જવા લાગ્યા. પછી તેને ‘ ઇચ્છા-ભોજન કરાવી પોતાના ઘરની લક્ષ્મી વતાવવા લાગ્યા; પોતાના ઘરની સર્વ હકીકત તેને કહેવા લાગ્યા, અને પ્રસંગે પ્રસંગે નિમિત્ત વિગેરે પૂછવા લાગ્યા. તે કપટી તાપસ પણ લગ્નના વચ્ચા લોકોને આગામી સ્વરૂપ કહેવા લાગ્યો. પછી તે કૂટક્ષપક રાત્રે

માથા ૩૮૫ વિલિતો, અંદપમાઈ, સુંદિઓમિ—સુસ્થિતોઽસ્મિ । માથા ૩૮૬—જાદ=વંચયતિ । સોયદ

चोरोने बोलावीने पोते. दिवसे जोयेला. ग्रहस्थोना ग्रहोमां बधी हकीकत समजावी खातर पढावीने चोरी कराववा लाग्यो. ए प्रमाणे इमेशां चोरी करावतां तेणे त्रणे गामना लोकोने निर्धन कर्या. एकदा ते एक खेडुवना घरमां खातर पाडवा चोरोने लहने गयो. त्यां खातर पाडती वखते ते खेडुवनो पुत्र जागी गयो, एटले सर्वे चोरो नासी गया, पण एक चोर पकडाइ गयो. तेने पकडीने ते राजा पासे लइ गयो. राजाए ते चोरने धमकी आपी करुं के-“बोल, सत्य वात कही दे, नहीं तो तने मारी नांखीश.” त्यारे ते भय पामीने बोल्यो के-“हे महाराजा ! अमने आ कूटक्षप तापस जे घर वतावे छे ते घरे अमे खातर पाडोए छीए.” पछी राजाए तापस सहित सर्वे चोरोने पकडी मंगान्या अने सर्वे चोरोने मारी नंखान्या, मात्र एक तापसने जीवतो राख्यो; पण तेनी वने आंखो कढावीने मूकी दीवो. पछी ते तापस महा वेदनाने अनुभवतो सतो मनमां पश्चात्ताप करवा लाग्यो के-“हा ! मने धिक्कार छे ! में ब्राह्मण यइने कूटतापसतो वेष धारण करी घणा लोकोने छेतर्या. में लोकोने महा दुःखनु कारण उत्पन्न कर्तुं. मारो आत्मा में मलिन कर्यो. हुं वने भवहारी गयो. जोके जे कांइ अधुम कार्य करवामां आवे ते सर्वे निंदापात्र तो छेज, परंतु तजस्वी यइने जे पुरुष पापकर्म करे छे ते अत्यंत निंदापात्र छे अने मलिनमां पण अति मलिन छे.” ए प्रमाणे पोताना आत्मानो झोक करतो ते तापस अत्यंत दुःखनो भाजन थयो. आ प्रमाणे बीजो पण जे कोइ धर्मने विषे कपट करे छे ते अत्यंत दुःखी थाय छे. ए आ कथानु. तात्पर्य छे.

॥ इति कपटक्षप तापस दृष्टान्तः ॥ ६६ ॥

हवे विराधकनुं स्वरूप कहे छे—

एणांगी पासैथो, सच्छंदो ठणँवासि ओसँजो ।

हुंगमाईसंजोगा, जँह वैहुआ तँह गुरु हुंति ॥ ३८७ ॥

अर्थ—“एकाकी (धर्मवंधु—अन्यमुनि अने धर्मशिष्यरहित एकलो), पार्श्वस्थ (ज्ञानादिकनी पासै रहेनार), स्वच्छंदी (गुरुनी आज्ञा नहीं माननार—स्वेच्छाए चालनार), स्थानवासी (एकज स्थाने निरंतर बसनार) अने अवसन्न (प्रतिक्रमणादिक क्रियायां शिथिल). ए दोषोनो द्विकादिक संयोग एटले वै दोष, त्रण दोष, चार दोष. अने पांचे दोष मळेला जे पुरुषने विषे होय, तेमां जेम जेम जेने विषे बहु दोष रहेला होय, तेम तेम ते पुरुष गुरु (मोटो) विराधक होय छे.” ३८७.

हवे आराधकनुं स्वरूप कहे छे—

ગચ્છગઓ અણુંઓગી, ગુરુસેવી અંનિયવાસિ યાઉત્તો ।

સંજોણ પંયાણં, સંજમઆરાહગા મંણિયા ॥ ૩૮૮ ॥

અર્થ—“ ગચ્છની મધ્યે રહેનાર, અનુયોગી ઇટલે જ્ઞાનાદિકનું સંવન કરવામાં ડહોગી, ગુરુની સેવા કરનાર, અનિયતવાસી ઇટલે માસકલ્પાદિક વિહાર કરનાર અને પ્રતિક્રમણાદિક ક્રિયામાં આયુક્ત—ઉદ્યુક્ત. એ પાંચ પદાના સંયોગે કરીને સંયમ(ચારિત્ર)-ના આરાધક કહેલા છે; ઇટલે જેને વિષે આ ગુણોમાંથી વધારે વધારે ગુણ હોય તેને વિશેષ વિશેષ આરાધક જાણવો. ” ૩૮૮.

નિર્મમ નિરંહંકારા, ઉવેઉત્તા નાણદંસણચરિત્તે ।

ઈર્ગંચિત્તે વિ ઠિયાં, સંવંતિ પોરણયં કમ્મં ॥ ૩૮૯ ॥

અર્થ—“ નિર્મમ કેમ મમતા રહિત, અહંકાર રહિત અને વિશેષ અવબોધ રૂપ જ્ઞાનને વિષે, તત્ત્વશ્રદ્ધાના રૂપ દર્શનને વિષે, તથા આશ્રવના નિરોધરૂપ ચારિત્રને વિષે ઉપ-યુક્ત—ઉપયોગવાળા—સાવધાન એવા મહાપુરુષો એક ક્ષેત્રને વિષે રહ્યા હોય, તોપણ તેઓ પુરાણા(પૂર્વ ભવે સંચય કરેલા) જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મને સ્વપાત્રે છે—નાશ કરે છે. ” ૩૮૯.

જિયંકોહમાણમાયા, જિયંલોહપરીસહા યં જે ધીરં ।

હુદ્દાવાસે વિ ઠિયાં, સંવંતિ ચિંસંચિયં કમ્મં ॥ ૩૯૦ ॥

અર્થ—“ જેઓએ ક્રોધ, માન અને માયાનો જય કર્યો છે, જેઓ લોભસંજ્ઞા રહિત છે, અને જેઓએ છુદ્ધા પિપાસાદિક પરીપહોનો જય કર્યો છે એવા જે ધીર (સત્ત્વવાળા) પુરુષો છે તેઓ હુદ્દાવસ્થામાં પણ એક સ્થાને રહ્યા સત્તા ચિરકાળના સંચય કરેલા જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મને સ્વપાત્રે છે—નાશ કરે છે. સદાચારવાળા મુનિઓને કારણને લઈને એક સ્થાને વસવામાં પણ જિનેશ્વરની આજ્ઞા છે. એ આ ગાથાનું તાત્પર્ય છે. ” ૩૯૦.

પ્રંચંસમિયા તિગુંતા, ડઝુંજુંતા મંજમે તંવે ચરણે ।

વાસંમયં પિ વંસંતા, મુણિણો આરાહગા મંણિયા ॥ ૩૯૧ ॥

અર્થ—“ પાંચ સમિતિઓથી સન્નિત (યુક્ત), ત્રણ મુક્તિઓથી ગુપ્ત (રક્ષણ કરાવેલા) અને સત્તર પ્રકારના સંયમને વિષે અથવા છ જીવનિકાયની રક્ષા રૂપ સંયમને વિષે, ચાર પ્રકારનાં તપને વિષે તથા ચરણ ઇટલે પાંચ મહાવ્રતરૂપ ક્રિયાને

विषे उद्यमवन्त एवा भुनिओ सो-वर्षं सुधी एक क्षेत्रे विषे रक्षा होय, तोपण तेओ (तेओने) आराधक कहेला छे, अर्थात् किनेश्वरनी आह्वानुं पालन करनारने एक स्थाने रहेवानां पण दोष नयी. ” ३९१

तंहा सैव्वाणुना, सर्व्वनिसेहो यं पवयणे नंथि ।

आयं वयं तुलज्जा, लंहाकखि व्व वाणियओ ॥ ३९२ ॥

अर्थ—“ तेथी करीने प्रवचन (जिनशामन)ने विषे एकति सर्व्वानुज्ञा (सर्व वस्तुनी अनुज्ञा) एटले अमुक वस्तु अमुक गीतेन करवी एवी (एकांत) आह्वा नयी; तथा एकति कोइ वस्तुनो सर्व्वथा निषेध एटले अमुक कार्यनु आचरण करवुं नही एवो एकांत निषेध पण नथो. कारणके आ जिनशामन स्याद्वाद्रूप छे. तेथी करीने लाभनी आकांक्षावाळा वणिकनी जेम साधुए आय (ज्ञानादिक लाभ) अने व्यय (ज्ञानादिकनी हानि) ए वझेनी तुलना करो कार्य करवुं. जेम लाभनो अर्थी वणिक जे वस्तुमां लाभ देखे छे तेज वस्तु ग्रहण करे छे, तेम साधु पण लाभालाभनो विचार करे छे. ” ३९२.

धम्ममि नंथि माया, न यं कवडं आणुवत्तिभणियं वां ।

फुड पागंडमकुंडिलं, धम्मवयणमुज्जुयं जाण ॥ ३९३ ॥

अर्थ—“ धमने विषे (सत्यने विषे—साधुधमने विषे) माया छेज नही, (क्रमके माया अने धर्म ए वझेने परस्पर वैर छे—ते वझे परस्पर विरुद्ध छे.) वळी धर्मने विषे कष्ट (बीजाने छेतरवुं) पण होतुं नयी, अथवा आनुवृत्ति एटले बीजाने रंजन करवा माटे मायावळं अनुवृत्तिवाळा वचननुं बोळवुं—ते पण होतुं नयी परंतु स्फुट के० स्पष्ट असरोवाळं लज्जा नही हावायी प्रगट अने मायागद्दिन होवाधी अकुटिल एवं धर्मनुं वचन फ़ल (फल) अर्थात् मोक्षनुं कारण छे एम हे शिष्य ! तुं जाण ” ३९३.

न वि धम्मस्स भइक्का, उक्कोडा वच्चण व कवडं वां ।

निच्छम्मो किरं धम्मो, सदेवमगुआसुरे लोए ॥ ३९४ ॥

अर्थ—“ धर्मनुं साधन आढंवर नयी. एटले अत्यंत आढंवर देखाइवायी कोइ धर्म सधातो नयी, तेपण जो तुं धने अमुक वस्तु आपे तो हुं धर्म करुं, एवी तृष्णाए करीने पण धर्म सधातो नयी. अथवा वंचना एटले बीजाने वंचना करवाधी (छेतरवाधी)

गाथा ३९२ वाणीओ ।

गाथा ३९३ आणुयत्ति । उरुतुर्य=अनु=नरलं मोक्षकारणमिति यावत् ।

गाथा ३९४ भइक्का=आढंवरः । उक्कोडा=लंवा । मणुथा । निच्छम्मो=निच्छन्नाः ।

ધર્મનું સાધન થતું નથી; અથવા કપટ દટણે માયાયુક્ત નેષ્ટા કરવાથી પણ ધર્મનું સાધન થતું નથી પરંતુ વિમાનવાસી દેવો, મૃદુ ઠોકવામી મનુષ્યો અને પાતાળવાસી અસુરો સહિત આ લોક (ત્રણ ધ્રુવન)ને વિષે નિષ્કપટ એવો ધર્મજ શ્રીતીર્થકરોએ કહેલો છે. ” ૩૯૪.

મિંસ્ત્રૂ ગીયમગીએ, અમિંસેએ તંહય ચેવં રાયણિએ ।

એવં તુ પુરિસંવત્થું, દેવ્વાઈ ચૈંઝવિહં સેસં' ॥ ૩૯૫ ॥

અર્થ—“ આ મિષ્ટ્રુ (સાધુ) ગાંતાર્ય છે અથવા અગીતાર્ય છે? ઉપાધ્યાય છે કે આચાર્ય છે? તેમજ રત્નાધિક છે? એ પ્રમાણે પ્રથમ પુરુષવસ્તુનો વિચાર કરવો; અને પછી બાકીના દ્રવ્યાદિક (દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવ) ચાર પ્રકારનો વિચાર કરવો, અર્થાત્ લાભાલાભનો વિચાર કરનારે પ્રથમ સંપૂર્ણ વિચાર કરવો—વસ્તુને ઓલસવી. ” ૩૯૫.

ચરણાયારો દેવિહો, મૂલ્લગુણે ચેવં ઉત્તરગુણે ય ।

મૂલ્લગુણે છે દ્વાણા, પંદમો પુંણ નેવિહો તંત્ય ॥ ૩૯૬ ॥

અર્થ—“ ચારિત્રાચાર વે પ્રકારનો છે. મૂલ્લ ગુણ—મૂલ્લ ગુણના વિષયવાલો તથા ઉત્તર ગુણ દટણે ઉત્તર ગુણના વિષયવાલો. તેમાં મૂલ્લ ગુણને વિષે છ સ્થાનો (છ પ્રકાર) છે. પાંચ મહાવ્રત અને છતું રાત્રિભોજનત્યાગ. તેમાં પણ દટણે તે છ એ મૂલ્લ ગુણના સ્થાનોને વિષે પ્રથમ સ્થાન (પ્રાણાતિપાત વિરમણ રૂપ સ્થાન) નવ પ્રકારનું છે તે પૃથિ-વ્યાદિક પાંચ અને દ્વીંદ્રિયાદિક ચાર એ નવ પ્રકારના બીજા વધથી વિરામ પામવો તે. ” ૩૯૬.

સેસુકોસમજ્ઞિમજહનઓ વાં મેવે ચેઝદ્ધાઓ ।

ઉત્તરગુણે અણેગવિહો, દંસણનાણેસુ અંદુટ્ટ ॥ ૩૯૭ ॥

અર્થ—“ બાકીના દટણે બીજા મહાવ્રતથી આરંભીને પાંચ મૂલ્લસ્થાનો ઉત્કુષ્ટ, મધ્યમ અને જપ્ત્ય મેદે કરીને ત્રણ ત્રણ પ્રકારે અથવા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવમેદે કરીને ચાર ચાર પ્રકારે છે, તથા ગોચરી સમિતિ, ભાવનાદિક ઉત્તર ગુણ અનેક પ્રકારનો છે. (ઉત્તર ગુણને વિષે અનેક પ્રકારનો આચાર છે.) દંશન (સમક્ષિત) માં નિઃશક્તિ વિગેરે અને જ્ઞાનમાં કાલ વિનય વિગેરે આઠ આઠ આચાર છે ” ૩૯૭.

જં જયઈ અગીયત્યો, જં ચં અગીયત્યનિસિઓ જંયઈ ।

વટ્ટાવેઈ ગંઘ્લં, અંણંતસંસારઓ 'હોઈ ॥ ૩૯૮ ॥

ગાથા ૩૯૫—પર્યં તુ દેવ્વાઈ । ગાથા ૩૯૭ સેસુકોસો । ઉત્તરગુણેગવિહો ।
ગાથા ૩૯૮—જંજઈ વટ્ટાવેયઈ । વટ્ટાવેઈ=વર્તયતિ ।

અર્થ—“ અગીનાર્થ (મિદ્ધાન્નને ન જાણનાર) જે યતના (તપ ક્રિયાદિકમાં સંયમ) કરે છે, અને જે અગીનાર્થ નિશ્ચિત પડે છે અગીનાર્થની નિશ્રામાં રહીને ક્રિયાનુષ્ઠાન કરે છે; તથા પોતે અગીનાર્થ જનાં જે ગચ્છને પ્રવર્તાવે છે—પડે છે ક્રિયાનુષ્ઠાનમાં પ્રેરણા કરે છે, તો તે અગીનાર્થ અનંતસંસારી થાય છે. અર્થાત્ ગોનાર્થ દુનિનું અથવા તેની નિશ્રામાં રહીને કરે છે—ક્રિયાનુષ્ઠાનન યોગ્યકલને આપનારું થાય છે. ” ૩૯૮.

અહીં શિષ્ય શુદ્ધને પ્રશ્ન કરે છે—

કેંહુ જયંતો માંહુ, વદ્દાંવેઈય જોઠ ગચ્છં તું ।

સંજમજુતો હોઁ, અણંતસંસારિઓ 'હોઈ ॥ ૩૯૯ ॥

અર્થ—“ હે પૂજ્ય ! જે સાધુ તપસંયમને વિષે પોતે યતના (ડયમ) કરે છે, વળી જે તપસંયમને વિષે ગચ્છને પ્રવર્તાવે છે તે સાધુ સંયમયુક્ત થઈને પણ અનંતસંસારી કેમ થાય ? તેને અનંતસંસારી કેમ કહ્યો ? ” ૩૯૯.

હવે શુભહારાજ એનો ઉત્તર આપે છે—

દૈવં ચિંતં કાલં, ભાવં પુરિસંપદિસેવનાઓ યં ।

નેં વિ જાણેંઈ અગીઓ, ઉસંસંગવવાઈયં ચેવં ॥ ૪૦૦ ॥

અર્થ—“ હે શિષ્ય ! અગીનાર્થ સાધુ દ્રવ્ય, સ્ત્રેષ, કાલ અને માત્ર જાણી શક્તો નથી, વળી પુત્ર પડે છે આ પુત્ર સ્વયં છે કે અપોગમ ? તે જાણી શક્તો નથી, તથા પ્રતિસેવના—પાપસેવના પડે છે આ મનુષ્યે સ્વયં પાપસેવન કર્યું છે કે પરસ્વય કર્યું છે તે જાણતો નથી. તેજ ઉત્સર્ગ પડે છે સાધર્મ્ય છે શાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે ક્રિયાનુષ્ઠાન કરવું તે; તથા અપનાદ પડે છે રોગાદિક કારણે અત્ય દોરવું સેવન કરવું તે—જાણતો નથી તેથી અગીનાર્થના ક્રિયાનુષ્ઠાન અર્થ છે. ” ૪૦૦.

જેહંદિયદલ્લ નં યાગઈ, સચિંતાચિત્તમીસિયં ચેવં ।

કપ્પાંકપ્પં ચં તૈહા, જુંગં વા જેસ 'જેં હોઈ' ॥ ૪૦૧ ॥

અર્થ—“ વળી અગીનાર્થ યથાસ્થિત દ્રવ્યસ્વરૂપને જાણતો નથી, તથા સચિત્ત (સજીવ), અચિત્ત અને વિશ્ર દ્રવ્યને (વસ્તુને) પણ નિશ્ચયથી જાણતો નથી, તથા આ વસ્તુ કલ્પ્ય છે કે અકલ્પ્ય છે ? તે પણ જાણતો નથી, અથવા જે વસ્તુ જે વાલ ગ્લાનાદિકને યોગ્ય હોય તે પણ તે જાણતો નથી. ” ૪૦૧

ગાથા ૩૯૯—કહય । વદ્દાવેઈ । સંસારિઓ મજિઓ ।

ગાથા ૪૦૦—ઉસંગગવવાઈ । ઉસંગપવાઈ ।

ગાથા ૪૦૧—જેહંદિય દલ્લ—અચાસ્થિત દ્રવ્ય । હોઈ ।

જેહદ્વિયસ્વેત ને જાણઈ, અધ્યાણે જાણવણે જં મળિયં ।

કાલંપિ નવિ જાણઈ, સુમિલ્લદુમિલ્લ જં કેપં ॥ ૪૦૨ ॥

અર્થ—“ વલી અગીતાર્થ યથાસ્થિત ક્ષેત્રને દટલે આ ક્ષેત્ર મદ્રક છે કે અમદ્રક છે ? તે જાણતો નથી દૂર માર્ગવાળા જનપદમાં (દેશમાં) વિહાર કર્યે છે તે જે વિધિ-સ્વરૂપ સિદ્ધાન્તમાં કહેતું છે તે પણ જાણતો નથી તથા કાલ (કાલનું સ્વરૂપ) પણ જાણતો નથી, તેમજ સુમિલ્લ (સુકાલ) અને દુમિલ્લ (દુષ્કાલ)ને વિષે જે વસ્તુ કલ્પ્ય કે અકલ્પ્ય કહેલ છે તે પણ અગીતાર્થ જાણતો નથી. ” ૪૦૨.

માવે હઠગિલાણ, નવિ યાંણઈ માદેમાદકપં વે ।

સહુઅસહુપુરિસવત્થુ, વત્થુમવેત્થુ વે નેવિ જાણઈ ॥ ૪૦૩ ॥

અર્થ—“ માવને વિષે (માવદ્વાને વિષે) આ હઠ (નીરોંગી) છે. મ દે તેને આ વસ્તુ દેવા યોગ્ય છે, અને આ ગ્લાન (રોગી) છે, માટે તેને આ વસ્તુ જ દેવા યોગ્ય છે, તે જાણતો નથી તથા માદામાદ કપ્પ દટલે માદ (પોટા) કાર્યમાં અમુક કરવા યોગ્ય છે અને અમાદ (સ્વાભાવિક) કાર્યમાં અમુકજ કરવા લાયક છે, તે પણ જાણતો નથી. વલો સમર્થ શરીરવાલું અને અસમર્થ શરીરવાલું પુરુષવસ્તુને પણ જાણતો નથી કે આ સમર્થ છે ને આ અસમર્થ છે, તથા વસ્તુ દટલે આચાર્યાદિકના સ્વરૂપને અને અવસ્તુ દટલે સામાન્ય સાધુના સ્વરૂપને પણ જાણતો નથી ” ૪૦૩.

પહિસેવણા ચડંદા, આંડટ્ટિ પમાય દપ્પ કપ્પેસુ ।

નેવિ જાણઈ અંગેઓ, પચ્છિતં ચેવ જં તેત્થ ॥ ૪૦૪ ॥

અર્થ—“ પ્રતિસેવના (નિષિદ્ધ વસ્તુનું આચરણ) ચાર પ્રકારે હોય છે : ૧. એક પાપ જાણીને કરવું ? ૨. એક પાપ પ્રમાદ (નિદ્રાદિક) વડે કરવું, ૩. એક પાપ દર્પ વડે દટલે ધાવન વળનાદિક વડે કરવું, ૪. અને એક પાપ કારણને લઈને કરવું. ૫. આ ચાર પ્રકારના પાપને અગીતાર્થ (સિદ્ધાન્તના રહસ્યનો અજાણ) જાણતો નથી વલી નિષ્ણે આલોચનાદિક જે પ્રાયશ્ચિત્ત તે વેલી જાતની પ્રતિસેવનામાં વેલી જાતનું આપવું તે પણ અગીતાર્થ જાણતો નથી. ” ૪૦૪.

જેહ નામ કોઈ પુરિસો, નયં ગવિહુણો અદેસંકુસલો યં ।

કંતારાદિવિમીમે, મંગપગઢસ સંત્યસં ॥ ૪૦૫ ॥

નાયા ૪૦૨-યાણઈ કાલંપિ । યાણઈ.

નાયા ૪૦૩-મિલ્લ મિલ્લાણે=હઠ ગ્લાન । માદામાદ । સહુઅસહુપુરિસવત્થુ । યાણઈ ।

નાયા ૪૦૪-પમાય । કપ્પેસુ । નાયા ૪૦૫-કોઈ । માર્ગપ્રગટ્થસ્ય=માર્ગપ્રગટ્થસ્ય ।

इच्छे य देसियंतं, किं सो उ समत्थ देसियंतस्स ।

दुग्गाई अयाणंतो, नयणविहणो केहं देसे ॥ ४०६ ॥ युग्मम् ॥

अर्थ—“जेम (नाम-प्रसिद्धिपाटे अन्वय) नयनरहित (अंध) अने अदेश कुशल के० मार्गना ज्ञानमां अकुशल एवो कोइ पुरुष मीम के० भयंकर एत्री कातार सटवीमां एटले विषम अटवीमां मार्गथी भ्रष्ट थयेका (भूला पड़ेका) सार्थने (जन-सहृदायने) मार्ग बताववा इच्छे, के हुं तेओने माग बत वुं; पण थुं ते अंध पुरुष मार्ग बताववामां समर्थ थाय ? नज थाय. क्यके दुर्ग एटले रस्तामां आवता विषम स्थानोने नहीं जाणतो एवो ते नेत्रहीन (अंध) पुरुष केवी रीते मार्ग बतावी शके ? अर्थात् नज बतावी शके. ” ४०५.

एवमगीयंत्योवि हू, जिणवयणपईअचस्खुपरिहीणो ।

द्वेवाई अयाणंतो, उस्संगववाइयं चेव ॥ ४०७ ॥

अर्थ—“तेज प्रमाणे (हु इति निश्चये) जिनेचरनां कहेनां वचनो रूपी देदीप्यमान दीपक रूप चंद्रायी रहित एवो अगीतार्थ एव द्रव्यादिक वस्तुओने तथा ब्रह्मसर्व अपवाद मार्गने नहीं जाणतो सतो श्री रीते वीजने मार्ग बतावी शके ? नज बतावो शके. ” ४०७.

केह सो जयँओ अगीओ, केह वां कुगऊ अगीयनिस्ताए ।

केह वां कैरेऊ गच्छ, सबॉलवुद्धाउलं सोऊ ॥ ४०८ ॥

अर्थ—“ते (उपर कहेतेवो) अगीतार्थ श्री रीते पोते चारित्रमां वर्तना करी शके ? अथवा अगीतार्थनी निश्चाए वर्तना वीजा मृनिओ एव तपसंप्रयने विषे यनना करवाने श्री रीते समर्थ थाय ? अथवा तें (अगीतार्थ) बाल अने हृदयेयी आंकुळ (सहित) एवा गच्छने वा रीने प्रवर्तवी शके ? कांड न करी शके. ” ४०८.

सुते य इमं भणियं, अपेच्छिते यं देई पच्छित्तं ।

पेच्छित्ते अइमत्तं, आसंयण तंस्स मेहईओ ॥ ४०९ ॥

अर्थ—“सिद्धान्तमां एवं कहुं छे के जे अगीतार्थ वीजाने प्रायश्चित (पाप) बिना प्रायश्चित (तपस्या करवानुं) आपे, अथवा थोडा प्रायश्चित (पाप)मां अधिक

गाथा ४०६-इच्छेई। सो समत्थो। देसियंतं-दर्शकत्वं-आगेदर्शकत्वं। दुग्गाई-दु-
र्गानि-विषमप्रदेशान्। कहिं। देसे-दर्शते।

गाथा ४०७-द्वेवाई। गाथा ४०८-कुगऊ। कैरेऊ। वद्धाउलं। सोऊ।

गाथा ४०९-अपेच्छिते। अइमत्तं-अतिमात्रं। मेहईओ।

(યોદ્ધે) પ્રાયશ્ચિત્ત (તપસ્યા) આપે, તો તે અગીતાર્થને મોટી આશ્વાતના-જિનાજ્ઞાની વિરાધના. યાય. છે-તેવા અગીતાર્થને જિનેશ્વરની આજ્ઞાનો વિરાધક જાણવો. ” ૪૦૯.

આસાયણ મિચ્છત્તં, ઔસાયણવજ્જણા ઔ સમ્મત્તં ।

ઔસાયણાનિમિત્તં, કુંવદ્દ દીહં ચં સંસારં ॥ ૪૧૦ ॥

અર્થ-“ આશ્વાતના શબ્દે કરીને જિનાજ્ઞાનો મંગ પણ વિધ્યાસ્થ કહેવાય છે, અને આશ્વાતનાને વજવી ઇટલે જિનાજ્ઞાનું પાલન કરવું પણ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે; તેમજ આશ્વાતનાને નિમિત્તે ઇટલે જિનાજ્ઞાનો મંગ કરવાથી પ્રાણી દીર્ઘ સંસાર ઇટલે ચાર ગતિમાં ભ્રમણ કરવા રૂપ બહુલ સંસાર ઉપાર્જન કરે છે. ” ૪૧૦.

एए दोसा जेह्वागीयं जयंतस्सगीयं निस्साए ।

वंडावय गच्छस्स यं, जो अं गणं देयंगीयं ॥ ૪૧૧ ॥

અર્થ-“ જેથી કરીને તપસંયમને વિષે ચતના કરતા એવા પણ અગીતાર્થને (પૂર્વોક્ત-) દોષો લાગે છે, અગીતાર્થની નિશ્ચય કરીને (વચને કરીને) તપસંપ્રપ કરતા એવા વીજાને પણ એ દોષો લાગે છે, વલી ગચ્છના પ્રવર્તનચાર (અગીતાર્થ) ને પણ એ દોષો લાગે છે; તથા જે અગીતાર્થને (મૂર્ચને) ગણ (આચાર્યપદ) આપે છે- સૌંપે છે તેને પણ એ પૂર્વોક્ત દોષો લાગે છે. ” ૪૧૧

अबहुसुओ तवस्सी, विहरिउकामो अजाणिऊणपहं ।

अवराहपयसयाइं, काऊण विं जो नं याणेइ ॥ ૪૧૨ ॥

અર્થ-“ જે અવહુશ્રુત (અલ્પ જ્ઞાસનો જાણ) છતો તપસ્વી હોય ઇટલે ગાહ તપસ્યા કરતો હોય; જે માર્ગને (મોક્ષમાર્ગને) જાણ્યા વિના વિહાર કરવાને ઇચ્છતો હોય, જે અપરાધ (અતિચાર) ના સંકટો સ્થાનોને (સંકટો અતિચારને) કરીને- સેવીને પણ જે અલ્પશ્રુત હોવાથી જાણતો ન હોય. ” ૪૧૨ (સંબંધ આગલી માથાના છે.)

देसियराइयसोहिय, वयइयारे य जो नं याणेइ ।

अविसुधस्स न वद्धइ, गुणसेढो तित्थियां ढांइ ॥ ૪૧૩ ॥

માથા ૪૧૦-વજ્જણા ય, વજ્જણા ઇ । કુંવદ્દ ।

માથા ૪૧૧-અગીત અર્થ-સ્સ ગીયનિસ્સાપ । જોયિ ગણં દેહ અગીયસ્સ ।

માથા ૪૧૨-અવહુસુઓ । કાઠુણ । યાણેઈ ।

માથા ૪૧૩-સોહિ । વયાઈચારેય । યાણેઈ । તત્થિયા-તાવતી ।

અર્થ—“વઙ્ગી જે દિવસ અને રાત્રિ સંવંધી અતિચારોની શુદ્ધિને તથા વ્રતોના (મૂલોત્તર ગુણોના) અતિચારોને જાણતો નથી, પટલે અલ્પશ્રુત હોવાથી શુદ્ધ-યત્તો નથી. તે અવિશુદ્ધ (પાપની શુદ્ધિરહિત યત્ત) પુરુષની ગુણશ્રેણી (જ્ઞાનાદિક ગુણોની પરંપરા) દૃઢિ પામતી નથી, જેટલી હોય તેટલીજ રહે છે; અધિક થતી નથી.” ૪૧૩.

અપ્પાગમો કિલિસ્સહ, જેહ વિ કરેહં અહુકરં તુ તંવં ।

સુંદરબુદ્ધીઠં કંદં, બંહુયં પિ નં સુંદરં હોઈ ॥ ૪૧૪ ॥

અર્થ—“અલ્પ સિદ્ધાન્તને જાણનાર (સાધુ) જોકે માસક્ષણાદિક અતિદુષ્કર તપ કરે, તોપણ તે કષ્ટનેજ સહન કરે છે (અપ્પ જાણું). સુંદર બુદ્ધિ કરેછે- ઘણું ઘણું તે તપ-પણ સુંદર થતું નથી. તે તપ અજ્ઞાનકષ્ટની બરાબરજ છે.” ૪૧૪.

અપરિચ્છિયસુયનિહસસ્સ, કેવંલમભિન્નસુત્તચારિસ્સ ।

સંવુજ્જમેણ વિં કેયં, અન્નાણંતવે બંહુ પઢઈ ॥ ૪૧૫ ॥

અર્થ—“નથી જાણ્યું શ્રુતનિકષ (સિદ્ધાન્તનું રહસ્ય) જેણે તથા કેવલ અભિન્ન પટલે ટીકાદિકના જ્ઞાનરહિત માત્ર શ્રુતના અક્ષરને અનુસારેજ જ્ઞાનવાના સ્વમા-વવાના યથા સાધુનું સર્વ ઉચમવઢે કરેછે ક્રિયાનુષ્ઠાનાદિક જે તે અજ્ઞાનતપને વિષે-અજ્ઞાનકષ્ટને વિષેજ અત્યંત પડે છે.” ૪૧૫.

તે ઉપર દૃષ્ટાન્ત કહે છે—

જેહ દાર્યમ્મિ વિં પંહે, તસ્સં વિસંસે પહંસસ ધાણંતો ।

પંહિઓ કિલિસ્સહ ચિયં, તેહ લિંગોયાર સુંઅમિત્તો ॥ ૪૧૬ ॥

અર્થ—“જેમ કોઈ પુરુષે કોઈ પથિક (મુસાફર)ને માર્ગ દેલાહયે સતે પણ તે માર્ગના વિશેષને પટલે ‘આ માર્ગ દસિણે (જમણો) જાય છે કે વામ (ડાબો) જાય છે? इत्यादિક વિશેષ સ્વરૂપને નહીં જાણતો યત્તો તે પથિક-નિષ્કે ક્લેશ પામે છે, પટલે માર્ગમાં ભૂલા પડીને અત્યંત દુઃખ પામે છે; તેમ (આ દૃષ્ટાન્તવઢે) લિંગ (સાધુ-વેષ) અને આચાર (ક્રિયા) તેને ઘરણ કરનાર પટલે પોતાની બુદ્ધિથી ક્રિયા કરનાર અને સૂચના અક્ષર માત્રનેજ જાણનાર યત્તો તે સાધુ પણ તે પથિકની જેમ અત્યંત દુઃખ પામે છે.” ૪૧૬.

ગાથા ૪૧૪-કિલિસ્સહ । બુદ્ધરિતિ તંવં । બુદ્ધીય કર્વં । હોઈ ।

ગાથા ૪૧૫-નિહિસસ્સ । બંહુ પઢઈ ।

ગાથા ૪૧૬-દાર્યમિષિપહે-દર્શિતેપિ પથે-માર્ગે । કિલિસ્સહ । સુંઅમિત્તો ।

કર્પ્યાકર્પ્યં એસનમણેસંનં ચરણકરણસેહવિહિં ।
 પાયચ્છિત્તવિહિં પિં ય, દર્વાઇગુણેસુ અ સમગ્નં ॥ ૪૧૭ ॥
 પદ્મોત્પળવિહિમુંદાવગં ચં, અજ્જૌવિહિં નિરંસેસં ।
 ઉંસગવવાપવિહિં, ઐયાગમાગો કેંહ જયંઓ ॥ ૪૧૮ ॥ યુગ્મમ્ ॥

અર્થ—“ કલ્પ્યને, અકલ્પ્યને, એષણા (આહારશુદ્ધિ)ને, અનેષણા (આહારના દોષ)ને, ચરણ સીતરીને, કરણ સીતરીને, નવરીક્ષિતની શિક્ષાવિધિને, દશ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત (આત્મોચનાદિ)ની વિધિને, દ્રવ્યાદિક એટલે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ધાવને વિષે તથા શુણો (ઉત્તમ અને મધ્યમ)ને વિષે સંપૂર્ણતાને, પ્રત્રાજના વિધિ (નવાને દોષા આપવાના વિધિ)ને, ઇત્યાપના એટલે મહાવ્રતનો ઉચાર કરવો તેના વિધિને, આર્યા (સાધ્વી)ના વિધિને તથા ઉત્સર્ગમાર્ગ (શુદ્ધ આચારનું પાત્રન) અને અપવાદમાર્ગ (કારણે આપત્તિ વચ્ચે આદરવા લાયક)ના વિધિને સંપૂર્ણ રીતે નહીં જાણનાર ધ્રુવો અલ્પશ્રુત લિંગધારી શ્રી રીતે મોક્ષમાર્ગને વિષે યતના (ઇદમ) કરી શકે ? નહીં કરી શકે. ૪૧૮.

સીંસાયરિયકમેણ યં, જંનેણ ગંહિયાઈં સિંપેસથાઈં ।
 નંજંતિં બહુવિહાઈં, નં ચંસ્કુમિત્તાગુસરિયાઈં ॥ ૪૧૯ ॥

અર્થ—“ વલી (લૌકિકમાં) મનુષ્યોએ શિષ્ય અને આચાર્યના ક્રમે કંસીને વિદ્યા ગ્રહણ કરાયછે, એટલે શિષ્ય વિનય પૂર્વક કલાચાર્યાદિકને પ્રસન્ન કરાવે. તેની પાસેથી વિદ્યા ગ્રહણ કરે છે એવા વિનયના ક્રમે કરીને વહુ પ્રકારનાં શિલ્પશાસ્ત્રો એટલે ચિત્રાદિકનાં અને વ્યાકરણ વિગેરેનાં શાસ્ત્રો ગ્રહણ કરેલાં (સારી રીતે શીખેલાં) જણાય છે. જોશમાં આવે છે; પરંતુ ચક્ષુમાત્રે કરીને (નેત્રથી જોવા માત્રે કરીને) અનુસરેલાં એટલે પોતેજ પ્રોતાની મેલે (ગુરુનો વિનય કર્યા વિના) શીખેલાં જોવામાં આવતાં નથી. અર્થાત્ પોતાની મેલે શીખેલાં તે લૌકિક શાસ્ત્રો પણ શોભા પામતાં નથી, તો પછી લોકોત્તર શાસ્ત્રોને માટે તો શું કહેવું ! ॥ ૪૧૯ ॥

જેહં ઉજ્જમિંડં જાંણહં, નાંણીં તવં સંજમે ઉવાયવિહં ।
 તહં ચંસ્કુમિત્તદરિસણ, સામાયારીં નં યોંણંતિ ॥ ૪૨૦ ॥

માથા ૪૧૭-વિહિંપિયં । દર્વાયગુણેસુ ચ । માથા ૪૧૮-અજ્ઞાનમોળો ।

માથા ૪૧૯-ગંહિયાઈં । શિલ્પશાસ્ત્રાણિ । નંજંતિ=જાયન્તે ।

માથા ૪૨૦-ઉજ્જમિહ=ઉચ્ચમં કર્તુ । ઉપાયંવિત્ । એવાયવિહં ।

अर्थ—“जेवी रीते उपायने जाग्नार ज्ञानी तप अने संयमने विषे उद्यम करवातुं जाणे छे. एटले ज्ञानी पुरुष सिद्धान्तन. ज्ञाने करीने जेवी रीते उद्यम करे छे, तेवी रीते, चक्षुमात्रना दर्शनवडे करीने एटले क्रिया घानादिक करनारा ए. त बीजानी समीपे रहने, मात्र जोवायी (सामाचारी) शुद्ध आचार जाणतो नथी. अर्थात् पोताना ज्ञानथी जेवुं जणाय छे तेवुं बीजाने करतां जोवामात्रथी जणातुं नथी.” ४२०.

सिंष्पाणि यं सत्थाणि यं, जाणंतो वि नं य जुंजई जो उ ।

तेसिं फलं नै मुंजई, इअं अजयंतो जई नांगो ॥ ४२१ ॥

अर्थ—“शिल्पो (चित्रकर्म विगरे) अने व्याकरणादिक शास्त्रोने जाणतो छतां पण जे पुरुष तेनी योजना नथी करतो एटले ते तें क्रियाओनी प्रवृत्ति नथी करतो, ते पुरुष ते शिल्पादिकथी बनारा बनलामादिक फळने भोगवतो-पामतो नथी. तेंज प्रमाणे संयममां यतना (उद्यम) नहीं करनारो ज्ञानवान एवो यति (साधु) पण मोक्षरूप फळने पामतो नथी.” ४२१.

गारवतियपडिवद्धा, संजमकरणुज्जमंमि सीअंता ।

निमंतूण गणाओ, हिंडंति पर्मायरन्नंमि ॥ ४२२ ॥

अर्थ—“रस, क्रुद्धि अने सातारूपी त्रण गारवने विषे प्रतिबद्ध थयेला (आसक्त थयेला) अने संयम करणना (छ जीव निकायनी रक्षा करवाना) उद्यमने विषे थि-यिल थयेला साधुओ गण (गच्छ)बी बहार नीकलीने प्रमादरूपी अरण्यमां स्वेच्छाए विहार करे छे-भ्रमण करे छे.” ४२२.

नांणाहिओ वरंतरं, हीणो वि हुं पर्वयणं पर्मावंतो ।

नै यं दुर्करं करंतो, सुद्धं वि अप्पोंगमो पुंसिसो ॥ ४२३ ॥

अर्थ—“चारित्रक्रियाए हीन छतो पण निश्चे जिनश्चासननी प्रभावना करनार एवो ज्ञानाधिक (ज्ञानवडे पूर्ण ज्ञानी) पुरुष श्रेष्ठ छे, पण सारी रीते मासधपणादिक दुष्कर तपस्या करतो छतो पण अल्पश्रत पुरुष श्रेष्ठ नथी, अर्थात् क्रियावान छतां पण ज्ञान-हीन पुरुष श्रेष्ठ नथी.” ४२३.

नांणाहियस्स नाणं, पुंज्जई नांणा पवत्तए चरणं ।

जैस्स पुंण दुह्मइकं पि, नैत्थि तैस्स पुंज्जए कैइ ॥ ४२४ ॥

गाथा ४२१-वि नं य जुंजई । योजयति । इयं यजयंतो ।

गाथा ४२२-हीयंता । चराओ । रणजंमि ।

गाथा ४२४-पुंयज्जई । पवत्तई । दुह्मइकं । तस्स पुंज्जए काउं । पुंज्जइ काइ ।

અર્થ-“ જ્ઞાનાધિક. (જ્ઞાનથી પૂર્ણ) પુરુષનું જ્ઞાન પૂજાય છે, કેમકે જ્ઞાનથી ચરણ (ચારિત્ર) પ્રવર્તે-છે, પરંતુ જે પુરુષને જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ વેમાંથી એક પણ નથી તે પુરુષનું શું પૂજાય ? શું પૂજવા-યોગ્ય હોય ? કાંઈ પણ પૂજવા-યોગ્ય ન હોય. ”

નાંઈં ચૈરિત્તહીણં, લિંગમ્ગ્રહણં ચં દંસૈળવિહીણં ।

સંર્જમહીણં ચં તંવં, જો ચૈરદ્વ નિરર્થયં તર્સ ॥ ૪૨૫ ॥

અર્થ-“ જે પુરુષ ચારિત્ર (ક્રિયા) રહિત જ્ઞાનનું આચરણ કરે છે, જે પુરુષ દર્શન (સમ્યક્ત્વ) રહિત લિંગ (મુનિવેષ)નું ગ્રહણ (ધારણ) કરે છે, અને જે પુરુષ સંયમ (છ જીવ નિકાયની રક્ષા રૂપ ચારિત્ર) રહિત તપનું આચરણ કરે છે-તે પુરુષોના એ સર્વે મોક્ષનાં સાધનો નિર્રથક છે-નિષ્ફલ છે. ” ૪૨૫.

જંદ્વા સૈરો ચંદેળભારવાહી, મૌરસ્સ મૌગી નં હું ચંદળસ્સ ।

એવં સું નૌણી ચૈરેળેળ હીણો, નાળેસ્સ મૌગી નં હું સુગંઈણ ॥ ૪૨૬

અર્થ-“ જેમ ચંદનના ભારને વહન કરનાર સ્ત્ર (ગધેડો) કેવલ ભારનોજ ભાગી થાય છે, પણ ચંદનના સુગંધનો ભાગી થતો નથી, તેજ રીતે નિશ્ચે ચારિત્રે કરીને હીન એવો જ્ઞાની પણ કેવલ જ્ઞાનનોજ ભાગી થાય છે, પણ મોક્ષરૂપ સુગતિનો એટલે જ્ઞાનના પરિમલનો ભાગી થતો નથી. માટે ક્રિયા સહિત જ્ઞાન હોય તોજ તે શ્રેષ્ઠ છે. ” ૪૨૬.

સંપાગડપડિસેવી, કાંણસુ વણ્ણે જો નં ઉજ્જમઈ ।

પંવંયળપાડળપરમો, મમ્મત્તં કોમંલં તર્સ ॥ ૪૨૭ ॥

અર્થ-“ પ્રગટપણે (લોક સમક્ષ) પ્રતિકૂલ (નિષિદ્ધ) આચરણને આચરનાર એવો જે પુરુષ છ જીવનિકાદના પાત્રને વિષે અને પાંચ મહાવ્રતના રક્ષણને વિષે સદાય કરતો નથી-પ્રતિદનુંજ સેવન કરે છે, તથા જે પ્રવચન (જિનશાસન)નું પાતન (લઘુતા) કરવામાં તત્પર છે, તેનું સમ્યક્ત્વ કોમલ એટલે અસાર જાણવું; અર્થાત્ તેને મિથ્યાત્વજ વર્તે છે એમ જાણવું. ” ૪ ૭.

ચૈરળકરણપરિહીણો, જંદ વિ તંવં ચૈરદ્વ સુંદુ અંઈગુરુઅં ।

સો તિલ્લં વૈ કિંણંતો, કંસિય બુંદો મુળેયંવો ॥ ૪૨૮ ॥

અર્થ-“ ચરણ એટલે મહાવ્રતાધિકનું આચરણ અને કરણ એટલે આહારશુદ્ધિ

ગાથા ૪૨૫-જ્ઞાનધિકારી ।

ગાથા ૪૨૭-જો ડ ન ઉજ્જમઈ । સંપાગડ=અંકુશ ।

ગાથા ૪૨૮-જયહ વિ । મરુચં । શુદ્ધી ।

बिगेरे तेगे करीने हीन एवो कोइ पुरुष जोके सारी रीते वगुं मोड़ुं वा करे छे, परंतु तेने आदर्श करीने (आरोसाए करीने) तेलना बड़लामां तल आउनार बोद्र गामना निवासी मूर्खनी जेवो जाणवो, एटले थोडाना बड़लामां घणुं आपी देनारो जाणवो. तल आपीने तेल लेनारो ते मूर्ख घणा तलने हारी जाय छे; ते एवी रीते के आदर्शवा पाछला भागे भरीने तल आपे अने काचनी बाजुथी तेल ग्रहण करे तेथी तेल घणुं थोड़ुं आवे अने तल घणा जाय एवी रीते करार करनार बोद्रगामवासी मूर्खनुं दृष्टान्त अही जागवुं; एटले ते जेप थोडा तेलना बड़लामां घणां तल हारी गयो, तेप प्रमादी बुनि चारित्रनी थोडी शिथिलताना बड़लामां वगुं तप हारो जाय छे. आ बोद्र गाम वासीनुं दृष्टान्त नानुं होवाथी अत्र लखुं नथी. ” ४२८.

छंजजीवनिकायमहव्याण, परिपालगाइ जैइधम्मो ।

जैइ पुणं ताई नं रल्लइ, भगाहि 'को नाम' सो धंम्मो ॥ ४२९ ॥

अर्थ—“पृथ्वीकाय, अपकाय, तेउकाय, वायुकाय, वनस्पतिकाय अने त्रसकाय ए छ जीवनिकायनुं अने प्राणालिगतविरमणादिक गांच महाव्रतोनुं परिपालन (सारी रीते रक्षण) करवाथी यनिधर्म थाप छे—कहेवा न छे. एण जो ते छ जीवनिकाय अने पांच महाव्रतोनुं रक्षण न करे, तो हे शिष्य ! तुं कहे के तेने कयो धर्म कहेवो ? अर्थात् तेना रक्षण विना धर्म कहेवायज नहीं. ” ४२९

छंजजीवनिकायदयाविवज्जिओ 'नेत्र दि'ल्लिओ नं गिंही ।

जैइधम्माआचुंको, चुकइ गिंहीदागम्मोओ ॥ ४३० ॥

अर्थ—“छ जीवनिकायनी दयाथी रहित एवो वेषधारी दीक्षित (साधु) कहे-वायज नहीं, तेपज (मस्तक झुटेछ होवाथी) गृहस्थी पग कहेवार नहीं. ते यतिधर्मयी चुत्रपो—भ्रष्ट थयो, अने गृहस्थना दानधर्मयी पण चूके छे—भ्रष्ट थायछे. केमके तेजे आपेछं दान पग शुद्ध संयमीने कल्पतुं नथी. ” ४३०

सव्वाओगे जंह कोइ, अमच्चो नरवइस्स धित्तूणं ।

आण्णाहरणे पांवइ, वहंघगदवहरणं च ॥ ४३१ ॥

अर्थ—“जेम कोइ अमात्य (प्रधान) नरपति (राजा)ना सर्व आयोगो (अधिकारो)ने ग्रहण करीने (पामीने) पछी जो राजानी आज्ञानो भंग करे; तो ते

गाथा ४२९—परिपालणाय । ताई ।

गाथा ४३०—दिल्लिओ । गिहिणधम्मोओ ।

गाथा ४३१—नरवयस्स । अमच्चो=अमात्यः ।

વધ્નં એટલે લાકડી વિગેરેના પ્રહારને, સાંકળ (બેડી) વિગેરેના બંધનને તથા દ્રવ્ય-
હરણ એટલે સર્વસ્વના નાશને અને ચકારથી છેવટ મરણને પણ આજ્ઞાનો મંગ કરવાથી
પામે છે. ” ૪૩૧.

તૈહ છૈકાયમહવ્યસવ્વનિવિત્તીર ગિહ્નિઝ્ઞ જૈં ।

एगमवि विराहंता, अमंचरन्नो हणइ बोहिं ॥ ४३२ ॥

અર્થ—“તેવીજ રીતે છ જીવનિકાય તથા પાંચ મહાવ્રત સંબંધી સર્વ નિવૃત્તિ
(સર્વવિરતિ) રૂપ પ્રત્યાખ્યાન (નિયમો)ને ગ્રહણ કરીને યતિ (સાધુ) એક પણ જીવ-
નિકાયની અથવા એક પણ વ્રતની વિરાધના કરતો સતો અમર્યે રાજા (દેવોના
રાજા-તીર્થંકર) એ આપેલી અથવા તેમને પ્રરૂપેલી બોધિને હુને છે-નાશ પમાડે છે.
અર્થાત્ જિનાજ્ઞાનો મંગ કરવાથી બોધિ (સમ્યક્ત્વ)નો નાશ થાય છે; અને તેથી તે
અનન્ત સંસારી થાય છે. ” ૪૩૨.

तो हयबोहीय पच्छ, कयोंवराहाणुसरिसमियममियं ।

पुण वि भवोअहिपडिओ, भमइ जरांमरणदुग्गंमि ॥ ४३३ ॥

અર્થ—“ત્યાર પછી હુની છે બોધિ જેને એવો તે ઘુનિ કરેલા અપરાધ (જિનાજ્ઞા-
નમંગરૂપ)ને અનુસારે એટલે અનુમાને કરીને કરીને સમાન આ પ્રત્યક્ષ એવા અમિત એટલે
માનરહિત (અતિ મોટા) ફલને પામે છે. તે ફલ કયું? તે કહે છે-દુઝ્ડાવસ્થા તથા
મરણે કરીને અત્યંત દુર્ગ એટલે ગદહન એવા ભવસાગરને વિષે પહોંચી છતો બારંબાર પરિ-
ભ્રમણ કરે છે-અનંતકાલ પરિભ્રમણ કરવારૂપ ફલને પામે છે. ” ૪૩૩.

जइयाणेणं चैत्तं, अप्पणयं नाणंदं सणचरित्तं ।

तइया तैस्स परेसु, अंगुक्कपा नैत्थि जीवेसुं ॥ ४३४ ॥

અર્થ—“હ્યારે આ નિર્માણી જીવે આત્માને હિતકારક એવા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિ-
ત્રનો ત્યાગ કર્યો, ત્યારે સમજવું કે તે જીવને બીજા એટલે પોતા શિવાય બીજા જીવોને
વિષે અનુકંપા નથી અર્થાત્ જે પોતાના આત્માનો હિતકારક નથી થતો તે બીજાઓનું
હિત શ્રી રીતે કરે? પોતાના આત્માપર દયા હોય તોજ બીજા જીવોપર દયા થઈ શકે
છે. (આત્મદયા મૂલકજ પરદયા છે.) ” ૪૩૪.

गाथा ४३२-निवृत्तिश्रो । गिह्निऊण । रण्णो । अमंचरन्नो=अमर्येराज्ञः । तीर्थंकरदेवस्य ।

गाथा ४३३-इयबोहि पच्छ । इयबोही । कृतापराधानुसद्धशामिदममितम् । पुणो वि ।

गाथा ४३४-यदाऽनेन त्यक्तं । अप्पणय=आत्मनोर्न । परेसुं ।

छंकायरिऊण अस्संजयाण लिंगावसेसमिच्छाण ।

बहुअस्संजमो पव्हो, सारो मंडलेइ सुंदुअरं ॥ ४३५ ॥

अर्थ—“ छ जीविकायना शत्रु एटले छकायनी विराधना करनार, असंयत एटले जेणे मन, वचन कायाना योगने मोकळा (छुटा) मूकी दीघा छे एवा, तथा लिंगा-वशोपमात्र एटले केवल रजोहरण विगेरे वेपनेज धारण करनारा एवा पुरुषोनो मोटो असंयम (अनाचार) रूप पापनो प्रवाह सार एटले वाळेला तलनी भस्मनी जेम सुष्ठुतर एटले गाढ अथवा सम्यक् प्रकारे पोताना अने बीजाना आत्माने पण म-लिन करे छे. ” ४३५.

किं ' लिंगविडूरीधारणेण, कर्जजमि अंहिए ठण्णे ।

रायो नं होईं सयमेव, धारयं चांमराडोवे ॥ ४३६ ॥

अर्थ—“ जे स्थाने एटले श्रेष्ठ सिंहासने बेटेलो अने मात्र पोतेज एटले हाथी घोडा विगेरेया रहित एकलोज, चापरना आटोप (आढंवर) ने धारण करतो सत्तो पण राजा होतो नथी—यइ शकतो नथी, तेवीज रीते कार्यने विपे एटले संयमनी यत-नाने विपे नहीं रहेलो—संयमथी रहित एवो साधु, लिंग एटले साधुवेप-तेनो आढंवर मात्र धारण करवावडे करीने शुं साधु कहेवाय ? नज कहेवाय- माटे गुण विनानो आढंवर करवो व्यर्थ छे. ए आ गाथानो तात्पर्य छे. ” ४३६.

जो सुं त्वविणिच्छियकयागमो मूलउत्तसुणोहं ।

उंवहइ सयाज्वलिओ, सो लिखवइ साहुलिखवंमि ॥ ४३७ ॥

अर्थ—“ सूत्र अने अर्थनो विनिश्चय एटले तथ्य (सत्य) ज्ञान तेणे करीने कथीं छे आगम जेणे अर्थात् जाणुं छे सिद्धान्तनुं रहस्य जेणे एवो (सिद्धान्तज्ञाता) अने निरंतर अस्वलित एटले अतिचाररहित मूल अने उत्तर गुणना समूहने जे बहन करे छे—धारण करे छे एवो साधु साधुना लेखामां—साधुओनी गणतरीमां लखाय छे—गणाय छे. ” ४३७.

बहुदोससंकिलिहो नंवरं मंडलेइ चंचलसहावो ।

सुद्धु विं वायामंतो, कांयं नं कंरेइ किं चिं गुण ॥ ४३८ ॥

गाथा ४३५—छंकायरिऊण । अस्संजयाण । पट्कायरिपूणाप् । लिंगावसेसमिच्छाण । बहु-असंयमपव्हो । बहुअस्संजमपव्हो । सुंदुअर । गाथा ४३६—लिंगाढंवरधारणेण । किंविदुरि । धारितो । गाथा ४३७—सुतरथ । गुणेहि । सायाल्लिओ । साहुलि-खवंमि । गाथा ४३८—मंडलेइ, मेलेइ । वायाभितो—परीवहादि दुःखं सहमानः ।

અર્થ—“ રાગદ્વેષરૂપી ધના દોષોવહે સંકલિટ (મરેલો) ઇટલે દુષ્ટ ચિત્તવાળો અને જેનો સ્વભાવ (અભિપ્રાય) ચંચલ ઇટલે ત્રિપયાદિકમાં લુબ્ધ છે એવા પુરુષ અત્યંત પરીસહાદિક કષ્ટને સહન કરતો છતો પણ માત્ર કાયાપ કરીને કોઈ પણ (થોડો પણ) કર્મસંયાદિ રૂપ ગુણને કરતો નથી—મેલતો નયા; નવરં કેં ઉલ્લો તે પોતાના આત્માને મલિન કરે છે. ” ૪૩૮.

‘કેસિંચિ વેરં મૈરણં, જીવિયમંત્રેસિમુર્મયમંત્રેસિ ।

દંદુરદેવિચ્છાણ, ઔહિયં કેસિ ચં ઉર્મેયં પિ’ ॥ ૪૩૯ ॥

અર્થ—“ દંદુર દેવની ઇચ્છામાં કેટલાકનું મરણજ શ્રેષ્ઠ છે, કેટલાક પુરુષોનું જીવવુંજ શ્રેષ્ઠ છે, કેટલાકનું જીવિત અને મરણ બન્ને શ્રેષ્ઠ છે, અને કેટલાકનું જીવિત અને મરણ બન્ને અહિતકારક છે. આ ગાથાનો સવિસ્તર ભાવાર્થ દંદુરાંક દેવની કથાથી જાણવો. ” ૪૩૯. તે કથા નીચે પ્રમાણે—

દંદુરાંક દેવની કથા.

પ્રથમ દંદુરાંક દેવના પૂર્વમવનું સ્વરૂપ કહે છે—કૌશાંધી મહાપુરોમાં શતાત્નીક નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તે વસ્તે તે ગામમાં એક સેટુક નામનો દરિદ્રી બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેનો સ્ત્રી ગર્ભવતી થઈ. બ્યારે તેનો પ્રસૂતિસમય નજીક આવ્યો ત્યારે તેને પોતાના પતિને કહ્યું કે—‘ મારો પ્રસૂતિકાલ સમીપ આવ્યો છે, માટે મને ધી, ગોઠ વિગેરે લાવી આપો. ’ ત્યારે સેટુક બોલ્યો કે—‘ મારા પાસે એવી કોઈ પણ જાતની ફળા નથી, તેથી દ્રવ્ય વિના ધી ગોઠ વિગેરે ક્યાંથી લાડું ? તે સાંમઝીને તે બોલી કે—‘ જો કોઈ પણ ફળા ન હોય તોપણ ઉદય કરવાથી ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે. કહ્યું છે કે—

પ્રાણિનામન્તરસ્થાયી, ન હ્યાલસ્યસમો રિપુઃ ।

ન હ્યુદયસમં મિત્રં, યં કૃત્વા નાવસીદતિ ॥

“ પ્રાણીઓનો પોતાના અન્તઃકરણમાં રહેલા આલસ જેવો બીજો કોઈ શત્રુ વધી, અને ઉદય સમાન બીજો કોઈ મિત્ર નથી, કે જે (ઉદય) કરવાથી પ્રાણી કદિ પણ સીદાતો નથી—લેદ પામતો નથી. ”

આ પ્રમાણે પોતાની જાનું વાચ્ય સાંમઝીને તે સેટુકે એક ફળ લઈ રાજાની સભામાં જઈ રાજાને તે મેટ કર્યું. એવી રીતે હંમેશાં તે રાજસભામાં ફળ લઈ જઈ શતાત્નીક રાજાની સેવા કરવા લાગ્યો.

एकदा कोइ कारणथी चंपा नगरीना राजा दधिवाहने आसीने कौशावी नगरीने बेरी घाल्यो. ते बज्जे शतानीक पासे अख सैन्य होवाथी ते किल्लानी अंदरज रह्यो. हमेशां युद्ध यथां अनुक्रमे वर्षाकतु आसी. ते वखते दधिवाहन राजानुं केठळुंक सैन्य आम तेम जतुं राहुं, तेवामां पेलो सेडुक ब्राह्मण पुष्प फळ विगेरे लेवा माटे गाम बहार वाडीए गयो हतो. तेणे दधिवाहननुं सैन्य थोडुं जोइने शतानीक राजा पासे आवीने कहुं के-‘ हे राजा ! आजे युद्ध करशो तो आपनो जय यशे. ’ ते सांभळीने शतानीक राजा सैन्य सहित किल्ला बहार नीकळ्यो. युद्ध करतां दधिवाहननुं सैन्य भांग्यु. एटले तेना हाथी घोडा विगेरे लइ लइने शतानीक राजा पोतानी नगरीमां आव्यो. पछी सेडुकने घशुं मान आपीने तेगे कहुं के-‘ हे सेडुक ! हुं तारा पर प्रसन्न थंयो छुं, माटे इच्छानुसार माग. ’ सेडुके कहुं के-‘ हे स्वामी ! हुं बेर जइ मारी स्त्रीने पुछीने पछी मागीश. ’ एम कही बेर जइने तेणे पोतानी स्त्रीने पुछ्युं के “ हे मिथा ! आजे शतानीक राजा मारा पर तुष्टमान थइने इच्छित वरदान आपे छे, माटे हुं शुं-माशुं ? ” ते सांभळीने तेणे विचार्युं के-‘ जो आ घणा वैभवने पामशे तो मारुं अपमान करशे. ’ एम विचारिने ते स्त्रीए कहुं के-“ हे प्राणनाथ ! जी तमारा पर राजा प्रसन्न थया होय, तो हमेशां इच्छा प्रमाणे भोजन अने एक दीनार (महोर) दक्षिणानी मागणी करो. केमके निद्रा बेचीने ग्रहण करेछा उजागरा (जागरण)नी जेवां गाम के नगरना अधिपतिपणाए करीने शुं फळ छे ? (एटले गाम गरास मागवो ते तो निद्रा बेचीने उजागरा लीया जेवुं छे, माटे ते न मागवुं.) ” आ प्रमाणे स्त्रीनुं वाक्य सांभळीने ते निर्मागीए पण तेज माग्युं. तेथी राजाए पण हमेशेने माटे वाराफरती दरेक बेर तेने जमाडीने दक्षिणा आपवानो हुकम कर्यो, एटले लोको तेने उपरा उपर निर्भ्रंश करवा लाग्या. तेथी सेडुक पण दक्षिणाना लोभथी एक बेर भोजन करीने बेर जइ शुंभमां आंगळां नांली प्रथम स्वाधेलांनुं वसन करी बीजे बेर जमवा जवा लाग्यो. ए प्रमाणे अवस्थिथी भोजन करता सेडुकने त्वचाविकार यवाथी गळत कोदनी व्याधि उत्पन्न थयो, एटले हाथ उग विगेरे अश्रयो गळवा लाग्या; परंतु ते घन अने पुत्रादिकना परिवारथी घणो वृद्धि पाम्यो. पछी ते सेडुकना अंगमां रोगनी बहु वृद्धि थइ, एटले मंत्री प्रमुखे सेडुकने कहुं के-‘ हवे तारे भोजनने माटे जनुं नहीं, तारे वढले तारा पुत्रने भोकलवो. ’ त्यार पछी तेनो पुत्र हमेशां दरेक बेर जमवा जवा लाग्यो, अने दीनारनी दक्षिणा लेवा लाग्यो. सेडुक सर्व लोकोने अनिष्ट थइ पढथो. तेना पुजे पण तेने एक जुदा घरमां राख्यो, अने तेने भोजन पण एक काष्ठना पात्रमां जुई आपवा लाग्यो. तेनी साये कोइ वोलतुं पण नहीं, अने सर्व घरना लोको तेने ‘ मर, अदीठ या ’ एवां तिरस्कारनां वचनो कहेता हता. पुत्रोनी बहुओना मुखथी

પણ તેવાં તિરસ્કારનાં વચનો સાંમઢીને સેડુકને ક્રોધ ચઢ્યો; તેથી તેણે વિચાર કર્યો કે—‘ આ સર્વેને કોઢીયા કરું ત્યારેજ હું સ્વરો. ’ એમ વિચારીને તેણે પોતાના પુત્રને બોલાવીને કહ્યું કે—“ હે પુત્ર ! સાંમઢ, હું વૃદ્ધ થયો છું, મારું મૃત્યુ હવે નજીક આવ્યું છે, તેથી મારે તીર્થયાત્રા કરવા જવું છે. પણ આપણા કુઢનો એવો આચાર છે કે જે તીર્થયાત્રા કરવા જાય તે પ્રથમ જવ તથા ઘાસને મંત્રથી મંત્રીને એક વકરીના પુત્રને (બોકઢાને) સ્વરાવે, અને તે વકરાને પુષ્ટ કરી તેનું માંસ સર્વ કુટુંબને સ્વરાવીને પછી તીર્થયાત્રા કરવા જાય. માટે હે પુત્ર ! મને પણ એક વકરીનું વચ્ચું લાવી આપ. ” તે સાંમઢીને તે પુત્રે તે પ્રમાણે કર્યું; એટલે તે બોકઢાને સેડુકે પોતાની પાસે રાખ્યો. પછી પોતાના કુષ્ટ સંબંધી પર વિગેરેથી મિશ્રિત કરીને જવ તથા ઘાસ તેને સ્વરાવવા લાગ્યો. તેવી રીતે કરતાં કેટલેક કાલે તે બોકઢો કોઢીયો થયો. એટલે તેને મારીને તેના માંસવડે કુટુંબનું પોષણ કરીને (સૌને જમાઢીને) તેમની રજા છૂટે તીર્થ-યાત્રા માટે નીકળ્યો.

માર્ગમાં જતાં સેડુકને તૃષા લાગવાથી તેણે સૂર્યના તાપથી તપેહું, અંદર પહેલા ધળાં પાંદઢાંઓથી ઢંકાયેહું કાપ (ડકાઢા) જેહું કોઈક હૃદ (સ્વાગોષીયા)નું જલ્પાન કર્યું. તેથી તુરતજ તેને વિરેચન થયું. એટલે તેનો સર્વ કુષ્ટકૃમિનો વ્યાધિ વહાર નીકળ્યો. પછી તેણે ઘણા કાલ સુધી તે જલ્પનું પાન કર્યાં કર્યું. એટલે દૈવયોગે તે તદ્દન નીરોગી થયો. પરંતુ અહીં કુષ્ટરોગવાઢા બોકઢાનું માંસ લાવાથી તેનું આંહું કુટુંબ કોઢીયું થયું. પછી સેડુક પોતાના શરીરની નીરોગતા દેખાઢવા માટે કૌશાંબી નગરીમાં પાછો આવ્યો. લોકોએ તેને પૂછ્યું કે—‘ તારોરોગ કેવી રીતે ગયો ? ’ ત્યારે તે બોલ્યો કે—‘ દેવના પ્રભાવથી મારો વ્યાધિ નષ્ટ થયો છે. ’ પછી ઘેર આવીને સેડુકે પોતાના કુટુંબને વ્યાધિગ્રસ્ત જોડને કહ્યું કે—‘ જેવી તમે મારી અવજ્ઞા કરી હતી તેહુંજ તમને સર્વેને ફઢ મળ્યું છે ? મેં કેહું કર્યું ? ’ તે સાંમઢીને સર્વે તેનો અત્યંત તિરસ્કાર કર્યો, અને ‘ તું અઢીઢ યા ’ એમ કહી કુટુંબ અને નગરના લોકોએ તેની નિર્મસના કરી તેને નગર વહાર કાઢી મૂક્યો. ત્યાંથી ભમતો ભમતો તે રાજગૃહી નગરીમાં મઢો-લિષ (દરવાજે) આવીને રહ્યો.

તે અવસરે શ્રીમહાવીરસ્વામી રાજગૃહી નગરીના ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા. તે સાંમઢીને દ્વારપાઢોએ સેડુકને કહ્યું કે—‘ જો તું અહીં રહીને ચોકી કરે તો અમે વીરપ્રમુને વંઢના કરી આવીશ. ’ તે સાંમઢીને સેડુક હા કહીને બોલ્યો કે—‘ હું મૂલ્યો છું. ’ ત્યારે દ્વાર-પાઢોએ કહ્યું કે—‘ અહીં દ્વારદેવીની પાસે જે નૈવેદ્ય આવે તે તુ યથેષ્ટપણે સ્વાજે. પરંતુ તારે

अहिंन रहेहुं बीजे क्याइ जनुं नहीं. " ए प्रमाणे कहीने ते सर्वे द्वारपाळो श्रीजिनेश्वरने वेदना करवा गया. पछी सुधातुर सेड्डके खीर, बडां विगरे देवीना नैवेद्यने कंड सुधी खावां एट्ठे तेने अत्यंत तृषा लागी; पण द्वारपाळोए तेने ते स्थानेथी बीजे जवानो निषेध कर्यो हतो, तेथी ते जळपान करवा कांइ गयो नहीं, तेमज ए प्रमाणेना कर्मना उदयथी सुधातुरपणामां जळना ध्यानमांज ते मृत्यु पाभ्यो, अने ते दरवाजानी नजीक रहेली एक वापी (बाव)मां देडको थयो.

(केटलेक काळे करीयी श्रीमहावीर स्वामी त्यां समवसर्यां. ते बखते ते वावमां जल भरती पौरलोकोनी स्त्रीओ परस्पर बातो करवा लागी के—“ हे बहेनो ! उतावळ करो. आज्ञे श्रीमहावीर मशुने वांदवा जनुं छे आजनो दिवस धन्य छे के जेथी आज्ञे श्री-वीर मशुनुं आपणेने दर्शन थशे. ” आ प्रमाणेनां ते स्त्रीओनां वाक्यो सांभळीने 'इहा-पोह करतां ते देडकाने जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न थयुं, अने पोतानो पूर्व भव (सेड्ड-कनो भव) तेणे जाण्यो. पछी ते देडको पण भगवानने वांदवा माटे वापीनी बहार नीकळी चाल्यो. मार्गमां श्रेणिकराजा सैन्य सहित भगवानने वांदवा जता हता, तेना अचना पगनी खरीना प्रहारथी द्वाइ जहने ते देडको भगवानना ध्यानमांज मरण पापी प्रथम स्वर्गमां दुर्दुरांक नामे देवता थयो. अवधिज्ञानवडे पोतानो पूर्वभव जाणीने ते क्रोडीयानुं रूप विकुर्वी श्रेणिक राजाना सम्यक्त्वनी परीक्षा करवा माटे भगवानने वांदवा आब्यो. ते देव भगवाननीं पासे बेसी पोताना क्षरीर परथी सौने देखावतो कोडनो दुर्गन्धी रस (चेप) छइ भगवंतना चरणे चंदनरस चोपडवा (छेप करवा) लाग्यो. ते जोइने श्रेणिक राजाने तेना पर क्रोध चढयो अने मनमां बोल्हो के 'कोण आ पापिष्ठ भगवाननी अवज्ञा करे छे ? उयारे आ बहार नीकळ्यो, तयारे हुं तेने सारी रीते शिक्षा करीश. ' आ प्रमाणे ते विचार करे छे, तेन्नामां भगवानने छींक आवी. ते वखते पेला देवे 'समे मरो' एम भगवानने कहुं. थोडी वारे राजाने छींक आवी, तयारे तेने 'धणुं जीवो' एम कहुं. थोडी वारे अमयकुमारने छींक आवी, तयारे तेने 'जीवो अयवा मरो.' एम कहुं. पछी 'कालसौकरिकने पण छींक आवी. तयारे तेने 'म जीव, म मर' एम कहुं आ चारे वचनोमां भगवानने मरवानुं कहुं ते वचनथी अति क्रोधातुर थयेला श्रेणिक राजाए पोताना सेवकोने कहुं के 'आ दुष्ट कोडीयो समवसरणी व-हार नीकळे के तरत तेने पकडीने बांधी छेजो. ' पछी देशनाने अंते ते देव समवसर-रणी बहार नीकळ्यो. ते वखते राजाना सुभटोए तेने चोतरफया घेरी लीथो. परंतु ते

१ इहा ते अपोह-सांभळेला वाक्य उपरथी आवुं पूर्व में कोइ वखत सांभळ्युं छे, पछी पुर्वहुं स्मरण करवा माटे गाढ विचारणा करथी ते.

२ काल नामनी सौकरिक पटले कसाइ.

તો તરતજ આકાશમાં ઉત્પત્તી ગયો. તે જોઈ શ્રેણિક રાજા વિસ્મય પામ્યો. પછી પાછા ફરીને તેમણે ભગવંત પાસે આવી પૂછ્યું કે—‘હે સ્વામી ! તે કુષ્ઠી કોણ હતો તે કહો.’ ત્યારે ભગવાને સેઙ્કળના ભવથી આરંભીને તેનું સર્વે વૃત્તાંત રાજાને કહી સંભળાવ્યું. પછી કહ્યું કે ‘તે દર્દુરાંક દેવ જે હમણાજ ઉત્પન્ન થયો છે તેણે તારી પરીક્ષા કરવા માટે તને કુષ્ઠીનું રૂપ વતાવાને મારે અંગે દિવ્ય ચંદનનો છેપ કર્યો છે.’ ફરીથી શ્રેણિક રાજા પૂછ્યું કે ‘હે સ્વામી ! ત્યારે કહો કે આપને ઊંક આવી, તે વચ્ચે આપને તેણે મરવાનું કેમ કહ્યું ?’ ભગવાન બોલ્યા કે ‘હે શ્રેણિક ! મને અહીં હું ત્યાં સુધી વેદનીયાદિક ચાર કર્મ વચ્ચેનાં છે, અને મૃત્યુ પામ્યા પછી તો મને મુક્તિમુક્ત મળવાનું છે, માટે મને મરવાનું કહ્યું. વળી તને ઊંક આવી ત્યારે તને જીવવાનું કહ્યું. તેનું કારણ એ છે કે હાલમાં તું જીવતો છે તો રાજ્યમુક્ત મોગવે છે, પણ મૃત્યુ પછી તું નરકમાં જવાનો છે. માટે તને ‘ચિરં જીવ’ એમ કહ્યું. તથા અમયકુપાર અહીં પણ ધર્મકાર્ય કરતો સતો રાજ્યમુક્ત મોગવે છે, અને પરમવ્રમાં પણ તે અનુત્તર વિમાનમાં જવાનો છે. તેથી તેને ‘જીવ અથવા મર’ એમ કહ્યું; અને કાલસૌંકરિક તો અહીં જીવતો છતો પણ વહુ હિંસાદિક પાપનું આચરણ કરે છે, અને મરણ પામ્યા પછી સાતમી નરકે જવાનો છે. માટે તેને ‘ન જીવ અને ન મર’ એમ કહ્યું. આ ચાર માંગા સર્વ જીવ પરવે લાગુ પડે છે. (વદલે કે ચાર માંગામાંથી કોઈ પણ એક માંગામાં હર-કોઈ જીવ આવી શકે છે). આ દર્દુરાંક દેવના મનનો અભિપ્રાય છે.” તે સાંભળીને શ્રેણિકે ભગવાનને વિનંતિ કરી કે “હે સ્વામી ! આપ જેવા મારે માથે શુરુ છતાં મારે નરકમાં જવું કેમ યોગ્ય કહેવાય ?” ભગવાન બોલ્યા કે “હે રાજા ! તે સમ્યક્ત્વ પામ્યા પહેલાં નરકનું આયુષ્ય નાંધેલું છે, તે કોઈપણ પણ દૂર (મિથ્યા) થઈ શકે તેમ નથી. પરંતુ તું શ્રેદ ન કર. આવતી સોવીશીમાં તું પદ્મનાભ નામે પ્રથમ તીર્થંકર થવાનો છે.” એ સાંભળીને રાજાએ હાંસત થઈ ફરીથી પ્રશ્નને પૂછ્યું કે ‘હે ભગવાન ! શું તેવો કોઈ પણ ઉપાય નથી કે જેથી મારે નરકમાં જવું ન પડે ?’ ત્યારે ભગવાન બોલ્યા કે ‘જો તારી કપિલા નામની દાસી માવપૂર્વક સાધુને દાન આપે, અને જો કાલસૌંકરિક હંમેશાં પાંચસો પાઠા મારે છે તે ન મારે તો તારે પણ નરકે જવું ન પડે.’ તે સાંભળીને રાજા ભગવાનને વંદના કરી ઘર તરફ ચાલ્યો. માર્ગમાં ફરીથી શ્રેણિક રાજાના સમક્ષિતની પરીક્ષા કરવા માટે દર્દુરાંક દેવ એક સાધુનું રૂપ વિકુર્વી ધણા મત્સ્યોથી ભરેલી જાલ લઈને રાજાની સન્મુલ્ક આવ્યો. તેને જોઈ શ્રેણિકે પૂછ્યું કે ‘અરે ! શુનિનો વેષ ધારણ કરનાર એવા તે આ જાલને કેમ ગ્રહણ કરી છે ? અને જો આ જાલ ધારણ કરે છે, તો શું તું મત્સ્યાદિકનો આહાર પણ કરે છે ?’ આ વિષય પર શ્રેણિકના પ્રશ્ન અને દેવના ઉત્તરવાલો શ્લોક આ પ્રમાણે છે—

કંથાચાર્ય શ્રુત્યા કિં નનુ શપ્તસ્વધે જાલમશ્રાસિ મત્સ્યાન્ ।
તાન્ વૈ મધ્યોપદંશાત્ પિબસિ મધુ સમં વેશ્યયા યાસિ વેશ્યામ્ ॥
દત્તારીનાં ગલેઽઙ્ગી નનુ તવ સ્પિવો યેન સાયં છિનન્તિ ।
ચૌસ્ત્વં દ્યૂતહેતોઃ કિત્તવ્વ ઇતિ કથં યેન દાસીસુતોઽસ્મિ ॥૩॥

‘સાધુ ! આ તારી કંથા વહુ મ્હય (જીર્ણ) કેમ છે ?’ ‘હે રાજા ! આ કંથા નથી, પણ મત્સ્યને મારવા માટે પકડવાની જાલ છે.’ ‘અરે ! શું તું મત્સ્ય खाय છે ?’ ‘હા. મદિરાના ઉપદંત્રથી તે (મત્સ્યો) खाचું છે.’ ‘અરે ! શું મધ પણ પીય છે ?’ ‘હા. વેશ્યા સાથે પ્રીતિ હોવાથી તેની સાથે પીવું પડે છે.’ ‘ત્યારે શું તું વેશ્યાગમન પણ કરે છે ?’ ‘હા. શત્રુઓના ગઢા ઉપર જે પગ મૂકીને વેશ્યા પાસે જાઉં છું.’ ‘અરે ! શું તારે શત્રુઓ પણ છે કે ?’ ‘હા. કેમકે રાત્રે ચોરી કરું છું, તેથી શત્રુઓ પણ છે.’ ‘અરે ! તું ચોરી પણ કરે છે ?’ ‘હા. દ્યૂત (જુગાર) રમું છું, તેથી પૈસાને માટે ચોરી પણ કરું છું.’ ‘અરે ! ત્યારે શું તું જુગારી પણ છે, પણ જુગારી યજ્ઞાનું કારણ શું ?’ ‘હે રાજા ! હું દાસીપુત્ર છું તેવા જુગારી થયો છું.’

આવાં અનેક ઉત્તરો આપવા વહે ઘણી રીતે રાજાની પરીક્ષા કરી, પણ રાજા સમ્યક્વચી ચલિત થયો નહીં અને સાધુ ઉપરના રાગથી મ્રદ્ધ થયો નહીં, ત્યારે તે દેવ ગર્ભવતી સાધ્વીનું રૂપ ગ્રહણ કરી, સર્વ અલંકાર પહેરી, માથું ઘૂંચી, તૈલ નાંચી, કપાલે બાંધ્યો કરી રાજાની સન્મુખ આવ્યો. તેને જોઈ રાજાએ પૂછ્યું કે ‘તું સાધ્વી છે, છતાં આ ગર્ભ વિગેરે ક્યાંથી ?’ તેણે ઉત્તર આપ્યો કે ‘સર્વ સાધ્વીઓ આવાં જ કામો કરે છે.’ ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે ‘તારેજ આવો માઠો કર્મોદય વર્તે છે, બીજા કોઈ પણ સાધુ સાધ્વી સર્વથા તારી જેવા હોતાજ નથી.’ આ પ્રમાણેનો ઉત્તર મલ્લનાયી રાજાનું ચિત્ત જરા પણ ચલિત થયું નથી એમ જાણીને દર્દુરાંકદેવે મત્સ્ય યજ્ઞ-રાજાની પ્રશંસા કરી, અને રાજાને એક હાર અને બે ગોઝા આપી તે દેવ સ્વર્ગે ગયો. રાજાએ હાર ચિહ્નના દેવીને આપ્યો, અને બે ગોઝા નંદા રાણીને આપ્યા નંદાએ ચિહ્નના હાર આપ્યો ને પોતાને માત્ર બે ગોઝા આપ્યા તે જોઈ ક્રોધ પામીને તેણે ગોઝા ફર્ણાથી ચાંમલા સાથે અફલાઘ્યા. એટલે તે ફૂટી જવાથી એક ગોઝામાંથી બે કુંદલ નીકળ્યાં. અને બીજામાંથી બે દિવ્ય વસ્ત્રો નીકળ્યાં. તે જોઈ નંદા રાણી અત્યંત હર્ષ પામી રાજાએ કપિલા દાસીને વોલાવીને કહ્યું કે ‘તું સાધુઓને દાન આપ.’ તેણે કહ્યું કે ‘હે રાજા ! મને એ કામ વતાવશો નહીં. હું બીજું બધું કામ કરીશ પણ તે કામ કરીશ નહીં.’ તે સાંભળીને રાજાએ વચ્ચાત્કાર કરીને તેને હાથે દાન અપાવ્યું. ત્યારે તે દાન આપતી

આપતી બોલી કે 'આ દાન હું આપતી નથી, પણ શ્રેણિક રાજાના આ ચાટવો દાન આપે છે.' પછી તેને તજી દઈને રાજાએ કાઢસૌકારિકને બોલાવીને કહ્યું કે 'તું પાઠા મારવાનું કામ મૂકી દે.' તે બોલ્યો કે 'હે રાજા ! હું પ્રાણથી પણ પ્રિય એવી હિંસાનો ત્યાગ નહીં કરું.' તે સાંભળીને રાજાએ તેને એક અંધકૂપમાં નાંખ્યો. ત્યાં પણ તેણે કાદવની માટીના પાંચસો પાઠા ચીત્રીને (બનાવીને) તેને માર્યાં (તેની હિંસા કરી). તે જાણીને રાજાએ વિચાર્યું કે 'સ્વરેશ્વર જિનેશ્વરનું વચન સત્ય છે, તે મિથ્યા થાયજ નહીં.' આથી જોકે તેને શ્વેદ થયો પરંતુ પોતે પણ તીર્થંકર થવાના છે, તે હકીકત જાણેલી હોવાથી મનમાં આનંદ પામવા લાગ્યાં.

॥ इति दुर्दुरांकदेवसंबन्धः ॥ ६७ ॥

કેસિંચિંય પરલોગો, અંત્રોસિંં દેશ હોઈં હૈંલોગો ॥

કૅસસ વિંં દુંંત્ર વિંંં લોગોં, દોવિંંં હૈંયા કૅસસઈં લોગોં ॥ ૪૪૦ ॥

અર્થ—“ કેટલાએક જીવોને પરલોક (પરબ્ર) સારો હોય છે, વીજા કેટલાએકને અહીંજ આ લોક સારો હોય છે, કોઈ પુણ્યશાળી જીવને વચ્ચે લોક પણ સારા હોય છે, અને કોઈ પાપકર્મ કરનારા જીવને વચ્ચે લોક હત (નષ્ટ) હોય છે.” ૪૪૦ :
(આ હકીકતનો ઉપનય ઉપર જણાવેલી હીંકની હકીકત પરથી સમજી લેવાં,) વલી વિશેષ સ્પષ્ટ કરે છે.—

છંજ્જીવિકાયવિરઓ, કાંયકિલેસેહિંં સુંદુ ગુંંરુપહિંં ।

નંં હુંં તસસંંં હંમો લોગોં, હંવંઈંં 'સેંગો' પરોંં લોગો ॥ ૪૪૧ ॥

અર્થ—“ છ જીવનિકાનું મર્દન (વધ) કરવામાં વિશેષ આસક્ત એવા તે તાપસાદિકને અતિશય મોટા એવા પંચાશિ, માસસપ્તણ વિગેરે કાયલેશોએ કરીને આ લોક (મધ) સારો હોતો નથી. પરંતુ તેને એક પરલોક સારો થાય છે. કેમકે તેને અજ્ઞાનતપથી પરબ્રમાં રાજ્યાદિક મુલની પ્રાપ્તિ થાય છે.” ૪૪૧.

નરંયનિરુદ્ધમર્હણં, દંંહિયમર્હણં જીવિયંંં સેયંં ।

બંંદુવાયમિં વિંંં દેહે, વિંંસુજ્ઞમાણસસ વંંં મંંરણં ॥ ૪૪૨ ॥

અર્થ—“ નરકને વિષે બાંધી છે (ધારણ કરી છે) મતિ જેઓએ પટલે નરક-ગતિગમન યોગ્ય કાર્યના કરનારા એવા મંત્રી વિગેરે રાજ્યચિંતા કરનારાનું જીવિત

ગાથા ૪૪૦-કેસીંચિ પરો લોગો । હતા । કસસચિ ।

ગાથા ૪૪૧-ષટ્તજીવિકાયમર્દને વિશેષેજ રતઃ । સ. પળો પરે લોગો । સસ=તસ્ય પગઃ=પદઃ । ગાથા ૪૪૨-મર્હણં । જીવિયંંં । સેયંંં=એયઃ । દંંહિયમર્હણં=મંત્રિપ્રમુલાણાં । બંંદુવાયમિં વિ=મહુરોગસમુત્પન્નેપિ ।

પટલે જીવંતુજ શ્રેય (સારું) છે. કેમકે પાપકર્મના આચરણને છીધે પરમવર્મા અવશ્ય તેને નરકાદિક દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને વહુરોગવાળા પટલે વેદનાને સહન કરવા અસમર્થ એવા દેહને વિષે રહ્યા સતા—વ્યાધિ સહન કરતાં છતાં પણ શુદ્ધ ધ્યાન કરનાર પુરુષનું મરણ શ્રેષ્ઠ (કલ્યાણકારી) છે. કેમકે તેને પરમવર્મા સદ્ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે. ” ૪૪૨.

તવેનિયમસુદ્ધિયાણં, કલ્યાણં જીવિઅં પિ' મરેણં પિ ।

જીવંત ઝંજંતિ ગુર્ણા, મર્યાં વિ પુર્ણં સુર્ગમ્' જંતિ ॥ ૪૪૩ ॥

અર્થ—“ વાર પ્રકારના તપને વિષે અને નિયમ (ગ્રહણ કરેલા વ્રતો) ને વિષે સુસ્થિત (દૃઢ) એવા સાધુઓનું જીવિત અથવા મરણ બંને કલ્યાણકારી છે (કેમકે તેમને જીવતાં ધર્મની વૃદ્ધિ અને પરમવર્મા સદ્ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે તેજ ઉત્તરાર્ધવદે કહે છે.) કેમકે તેઓ (સાધુઓ) જીવતાં છતાં ગુણોને ઉપાર્જન કરે છે, અને મૃત્યુ પામ્યા સતા પણ સ્વર્ગે શોષાદિક સદ્ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે. ” ૪૪૩.

અહિયં મરેણં ચં અહિઅં, જીવિયં પાવકમ્મકારીણં ।

તમસમ્મિ પંદંતિ મંયા, વેરં વેદ્ધાંતિ જીવંતાં ॥ ૪૪૪ ॥

અર્થ—“ પાપકર્મ કરનાર પુરુષોનું મરણ અહિતકારી (અધમ) છે, અને જીવિત (પ્રાણનું ધારણ) પણ અહિતકારી છે. કેમકે તેઓ મરણ પામીને પરમવે તમોરૂપ નરકરૂપને વિષે પડે છે (નરકે જાય છે). અને જીવતા છતાં અનેક જીવોના વધવડે કરીને તે જીવોની સાથે વૈરભાવને વૃદ્ધિ પમાડે છે. ” ૪૪૪.

અંવિ ઈચ્છંતિ અ મરેણં, નં યં પરપીઠં કરંતિ મરેણંસા વિ' ।

જે સુવિદિતસુગદ્યહા, સોયરિયસુઓ જૈહા સુલંસો ॥ ૪૪૫ ॥

અર્થ—“ કાલશૌકરિકના પુત્ર સુલસની જેમ જેઓએ છુગતિનો માર્ગ ખલી પ્રકારે જાણેલો છે તેઓ પોતાના મરણને પણ ઇચ્છે છે, પરંતુ મનવડે પણ પરને પીઠા ઉત્પન્ન કરતા નથીજ. મનમાં પણ પરને પીઠા કરવાનું ચિત્તવતા નથી, તો પછી વચન અથવા કાયાપ કરીને તો કેમજ ઇચ્છે? નજ ઇચ્છે. જેમ સુલસે પરપીઠા ન કરી તેમ વીજા પણ તેવા સુવિદિત પુરુષો પરપીઠા કરતા નથી. ” ૪૪૫. અહીં સુલસનું દ્વધાન્ત જાણવું.

ગાથા ૪૪૩—જીવિયં । ઝંજંતિ=ઝલંચન્તિ । સોગયં ।

ગાથા ૪૪૪—તમસમ્મિ=તમસિ, તમોરૂપે નરકે । ગાથા ૪૪૫—સુવિદિતસુગદ્યહા । સુવિદિતસુગતિપથઃ । સોયરિયસુઓ=કાલશૌકરિકસુતો ।

સુલસની કથા.

રાજગૃહ નગરમાં મહા કૂર કરનાર અને અઘરી કાલસૈકરીક નામે પશુવધ કરનાર (કસાઈ) રહેતો હતો. તે હમેશાં પાંચસો પાદાનો વધ કરતો હતો, અને તે વહે કુદુંવનું પોષણ કરતો હતો. તેને સુલસ નામે એક પુત્ર થયો. તે અમયકુમારના સંસર્ગથી શ્રાવક થયો. કેટલેક કાલે કાલસૈકરીકના શરીરમાં એવા મોટા રોગો ઉત્પન્ન થયા કે જેની વેદનાને તે સહન કરી શકતો નહીં. તેથી તે અત્યંત વિલાપ અને પોકાર કરતો હતો. તેના સ્વજનો અનેક પ્રકારના ઔષધો કરતા હતા, પણ વેદના શાંત થતી નહોતી. એકદા પિતાના દુઃખથી દુઃસ્ત્રી થયેલા સુલસે અમયકુમારને તે વાત કહી, એટલે અમયકુમારે તેને કહ્યું કે “હે સુલસ ! તારો પિતા મહાપાપી હોવાથી નરકમાં જવાનો છે, તેથી સારાં ઔષધોથી તેને શાંતિ થશે નહીં; માટે તેનું હું મધ્યમ (હલકા પ્રકારનું-કનિષ્ઠ) ઔષધ કર કે જેથી તેને કાંઈક સુખ થાય.” આવી અમયકુમારે આપેલી બુદ્ધિથી સુલસે ઘેર આવી પિતાના શરીર પર વિદ્યા વિગેરે દુર્ગન્ધી વસ્તુઓનું વિલેપન કરાવ્યું, ઘોરડી અને ઘાવઝ વિગેરેના કાંઠાની ચર્યા કરી તેમાં મુઝાવ્યા, કઢવાં કપાયલાં ને તીલાં ઔષધો પાવા માંડ્યાં, માથે મેંસ વિગેરેનાં મૂત્ર પાયાં, કુતરા અને શુંદ વિગેરેની વિદ્યાનો ધૂમોડો દીધો, તથા રાક્ષસ અને વેતાલ વિગેરેના ભયંકર રૂપો દેખાવ્યાં. એવી રીતે કરવાથી તેના શરીરને મહા સુખ ઉત્પન્ન થયું, તેમજ તે પોતાના મનમાં પણ અત્યંત સુખ માનવા લાગ્યો. પછી તે કાલસૈકરીક મૃત્યુ પામીને સાતમી નરકમાં નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો.

તેનું મેતકાર્ય (મરણક્રિયા) કર્યા પછી સુલસને તેના કુદુંવે કહ્યું કે “તું પણ હવે તારા પિતાની જેમ હમેશાં પાંચસો પાદાનો વધ કરીને કુદુંવનું પોષણ કર, અને આપણા કુદુંવની રીતિ પ્રમાણે વર્તીં સર્વ કુદુંવમાં મોટો થા.” એ પ્રમાણે કુદુંવીઓનું વાક્ય સાંભળીને સુલસ બોલ્યો કે “એ પાપકર્મ હું કદી કરવાનો નથી. કેમકે તેનું પાપ કરીને હું નરકે જાઉં, તે વચ્ચે મારો કોઈ આધાર થવાનું નથી. જિહ્વાના સ્વાદને માટે થઈને જે પુરુષો આવી રિંસા કરે છે તેઓ અવશ્ય દુર્ગતિને પામે છે. ઉપારે એક કાંટો લાગવાથી પણ માણેને મોટું દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે અનાથ અને અજ્ઞાન એવા પશુઓને શસ્ત્રાદિકવડે મારવાથી તેમને દુઃખ ઉત્પન્ન થતું હશે તેનું તો કહેવું જ શું ! માટે આવા પાપકર્મવડે કુદુંવનું પોષણ કરવાથી સર્થ. મારે રિંસા કરવાનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી.” તે સાંભળી કુદુંવવર્ગ બોલ્યો કે “તને જે પાપ લાગશે તેના અમે પણ ભાગીદાર થઈશું, માટે તારે કુલ્લક્રમને ત્યાગ કરવા નહીં.” इत्यादि કુદુંવનો વહુ આગ્રહ જોઈને તેમને પ્રતિવોધ કરવા માટે સુલસે એક કુદુંવી લઈને પોતાના પગ

પર મારી, તેથી તે અચેતન થઈ પૃથ્વીપર પડી ગયો. થોડીવારે ચેતના (શુદ્ધિ) આવ્યા પછી પોકાર કરી તેણે સર્વ કુદુંબને બોલાવીને કહ્યું કે ‘મને ઘણી વેદના થાય છે, માટે તમે બધા થોડી થોડી વહેંચીને છૂટા લ્યો.’ તે સાંભળીને કુદુંબી બોલ્યા કે ‘બીજાની વેદના શી રીતે છૂટા શકાય ?’ ત્યારે મુલસે કહ્યું કે ‘જ્યારે મારી આ વેદનામાંથી જરા પણ તમારાથી છૂટા શકાતી નથી, ત્યારે મારું પાપ છેવાને તમે શી રીતે શક્તિમાન થશો ?’ આ પ્રમાણે કહીને પોતાની બુદ્ધિથી તેણે પોતાના આસ્તા કુદુંબને પ્રતિબોધ પમાડ્યો.

પછી તે સર્વ દુર્ચાંત જાણીને અમયકુમાર મુલસને ઘેર આવી તેને મુલસાતા પૂછીને બોલ્યો કે ‘હે મુલસ ! તને ધન્ય છે. કેમકે તેં નીચ કુલમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં પણ હિંસામાં આદર કર્યો નહીં.’ इत्यादिक ઘણે પ્રકારે તેની પ્રશંસા કરીને અમયકુમાર પોતાને ઘેર ગયો. પછી મુલસ પણ શ્રાવકધર્મનું પાલન કરીને અનુક્રમે સ્વર્ગે ગયો. એવી રીતે બીજાઓ પણ જેઓ પરને પીઠા કરતા નથી તેઓ સ્વર્ગના મુલને પામે છે.

॥ इति मुलसदृष्टान्तः ॥ ૬૮ ॥

મૂલગ કુદંદગા દામગાણિ, ઉચ્છૂલ ઘંટિઆઓ ચં ।

પિંદેઈ અપરિતંતો, ચરંપયા નંતિ ચં પસૂ વિં ॥ ૪૪૬ ॥

અર્થ—“ મૂલગ પટલે પશુઓને બાંધવાના મોટા સીલા, કુદંદગા પટલે નાના વાહરવાને બાંધવાની સીલીઓ જેને કોલીડો કહે છે તે, દામગ પટલે પશુઓના રજ્જુ-મય બંધનો (દામગ, મોરી, પણ બાંધવાનાં દોરડાં વિગેરે), ઉચ્છૂલ પટલે પશુઓને ગળે બાંધવાનું દોરડું તથા પશુઓને ગળે બાંધવાની ઘંટીઓ इत्यादि પશુને યોગ્ય પણ ઉપકરણોને અશ્રાંતપણે પકડા કરે છે; પરંતુ પોતાને ઘેર તો ચતુષ્પદ પટલે ગાય, મેંસ વિગેરે તથા પશુઓ પટલે વકરી વોકડી વિગેરે કાંઈ નથી, તો તે બધા ઉપકરણો પકડા કરવા બ્યર્થ છે.” ૪૪૬. તેવીજ રીતે—

તેહ વંત્યપાયદંદગઝવગરણે જયંણકજ્જમુજ્જુત્તો ।

જંસસદ્દા ફિલિસસદ્દે, તં ચિંચ મૂદો નં વિ કરેઈ ॥ ૪૪૭ ॥

અર્થ—“ તેવીજ રીતે જે અવિવેકી પુરુષ વસ્ત્ર, પાત્ર અને દાંદો વિગેરે ઉપકરણો યતના રૂપ કાર્યને માટે મેલવવા સારું ઉપમવંત છતાં મેલવે છે અને તેને માટેજ પટલો

ગાથા ૪૪૬—નતિ ચ પસૂ વિ । અપરિતંતો—અપરિચિત્ત; સન્ન ।

ગાથા ૪૪૭—જસદ્દાઈ—ચસ્યાર્થે । ફિલિસદ્દે । કરેઈ ।

હેણ સહે છે, છતાં તે યતનાનેજ નિષે તે મૂર્ખ માણસ કરતો નથી; તો તે મૂર્ખને ઉપ-
રના પશુ વિના પશુનાં ઉપકરણો મેલ્લવનારની જેવો જાણવો; અર્થાત્ યતનાને માટેજ
ઉપકરણો મેલ્લવવાની જરૂર છે, છતાં તે મેલ્લવીને પછી યતનાજ જો ન કરે તો તે ઉપક-
રણો એકઠાં કરવા વ્યર્થ છે.” ૪૪૭.

અરિહંતા મૃગવંતો, અંહિયં વ હિયં” વ નં વિ હંહં કિંચિં ।

વૉરંતિ કૉરંવંતિ યૈ, ધિત્તૈણ જૈણં બલ્લોં હૈત્થે ॥ ૪૪૮ ॥

અર્થ—“ અરિહંત (રાગદ્વેષ રહિત) મૃગવાન્ (જ્ઞાની) મનુષ્યોને વળાત્કારે હાથે
પકડીને આ સંસારમાં કાંઈ પણ (થોડું પણ) તેના અહિતનું નિવારણ કરાવતા નથી.
તેમજ તેના હિતને કરાવતા નથી. અર્થાત્ જેમ રાજા માણસને હાથે પકડીને વળાત્કારે
પોતાની હિતકારી આજ્ઞા મનાવે-પબ્બાવે છે અને અહિતકારી માર્ગ છોડાવે છે તેમ અરિ-
હંત મૃગવાન્ કરતા નથી.” ૪૪૮. ત્યારે શું કરે છે તે તે કહે છે—

ઉવ્વેસં પુણં તં દિત્તિં, જેણં ચરિણં કિંત્તિનિલયાણં ।

દેવાણં વિ’ હુતિ’ પંહૂ, કિંમંમે પુણં મેણુઅમિત્તાણં ॥ ૪૪૯ ॥

અર્થ—“ પરંતુ તેને (મનુષ્યને) ઉપદેશ-વર્ણોપદેશ આપે છે, કે જે આચરવાથી
(જે ધર્મનું આચરણ કરવાથી) કીર્તિના સ્થાનરૂપ એવા દેવોનો પણ તે પ્રભુ-સ્વામી થાય
છે; તા પછી હે અંગ ! (હે શિષ્ય !) મનુષ્યમાત્રનો સ્વામી થાય, તેમાં તો શું આશ્ચર્ય ! ” ૪૪૯

વરંમહાકિરીડચરો, ચિંચેઈઓ ચંબલકુંડલાહરણો ।

સંકો હિંઓવણસા, ઇસંવણવાહણો જાંઓ ॥ ૪૫૦ ॥

અર્થ—“ દર (ધધાન) છે મહાદેવે આગળનો ભાગ જેનો એવા કિરીડ કે
મુકુટને ધારણ કરનાર (શ્રેષ્ઠ મુકુટને ધારણ કરનાર), વાહુરક્ષા (વાહુબંધ વેરસા)
વિગેરે આમરણોથી શોભિત તથા કર્ણને વિષે ચપલ કુંડલના આમરણને ધારણ કરનાર,
એવો શકેન્દ્ર હિતોપદેશથી દેવે હિતકારી જિનેશ્વરના ઉપદેશથી (ઉપદેશ પ્રમાણે
આચરણ કરવાથી) ઇશવળના વાહનવાળો થયો; દેવે કાર્તિક શેઠના મનમાં હિત-
કારક જિનેશ્વરનો ઉપદેશ અંગીકાર કરવાથી તેણે ઇન્દ્રપુત્ર પ્રાપ્ત કર્યું.” ૪૫૦.

રયણુજ્જલાઈં જાઈં, બંતીસવિમાણસયસહસ્સાઈં ।

વંજજહરેણ વંસાઈં, હિંઓવણસેણ લંદ્દાઈં ॥ ૪૫૧ ॥

ગાથા ૪૪૮-હિયં ચ । ચારિત્તિ । કારવિત્તિ ચ । ધિત્તૈણ । ગાથા ૪૪૯ નિલગાઈં ।
ગાથા ૪૫૦-ચંચેઈઓ-વાહુરક્ષાયાંમરણો । હિંઓવણસા । ગાથા ૪૫૧-રયણુજ્જલાયલ ।

अर्थ—“ बळी वज्रधरे (इन्द्रे) रत्नोष्ठी उज्ज्वल (देदीप्यमान) अने श्रेष्ठ एवां जे वज्रीशसो हजार (वज्रीश लाख) विमानो प्राप्त कर्था-तेनुं स्वामीपणुं मेळव्युं ते हितोपदेशो करीनेज एटले वीतरागना वचननुं आराधन करवायीज मेळव्युं.” ४५१.

सुखइसमं विभूहं, जं पत्तो मरहचक्रवृट्ठी विं ।

मांगुसलोगस्स पंहु, तं जाग हिंओवएसेण ॥ ४५२ ॥

अर्थ—“ मनुष्यलोकनां (छलंड भरतक्षेत्रनां) स्वामा भरत चक्रवर्ती पण जे सुर-पतिने (इन्द्रे) तुल्य एवी विभूति पाम्यो, ते पण हे शिष्य ! हितोपदेशो करीने (वीत-रागना वचननुं आराधन करवायी) ज जाण.” ४५२.

लद्धं धूण तं सुइमुहं, जिणवयणुवएसममं यविंदुसमं ।

अप्यहियं कांयव्वं, अहियंसु मणं नं दायव्वं ॥ ४५३ ॥

अर्थ—“ ते (प्रसिद्ध एवो) श्रुतिने (कर्णे) सुखकारक तथा अमृतना विंदु स-मान एवो जिनवचनना उपदेश पामीने (सांगळीने) पंडित पुरुषे आत्माने हितकारक धर्मानुष्ठानादिक करवुं, परंतु अहित (पाप)ने विषे मन पण न आपवुं-राखवुं. तो पछी काया अने वचनवडे तो पाप करवानी वातज शी ?” ४५३.

हियमप्यणो करंतो, कस्सं न होइं गरुंओ गुरुं गण्णो ।

अहियं समीयरंतो, कस्सं नं विपेच्चओ होइं ॥ ४५४ ॥

अर्थ—“ आत्माने हितकारक धर्मानुष्ठानादिक करतो मनुष्य कोने गुरुस्थानीय (मुख्य) अने गण्य (गणना करवा लायक-पुछवा योग्य) एवो गुरु न थाय ? अर्थात् सर्वना मध्ये गुरु थाय छे; अने आत्मानुं अहित आचरण करनार पुरुष कोने विप्रत्यय एटले अविश्वासनुं पात्र नथी थतो अर्थात् सर्वने अविश्वासनुं स्थान थाय छे.” ४५४.

जो नियमसीलतवसंजमेहिं, जुत्तो करेइं अप्पहियं ।

सो देवयं वं पुंज्जो, सीसे मिद्धंत्यओ व्वं जेणे ॥ ४५५ ॥

अर्थ—“ विनय (प्रत्याख्यान), शील (सदाचार), तप (छह अहम विगरे) अने संयम (चारित्र), एटलाए करीने युक्त एवो जे पुरुष आत्माने हितकारक एवुं

गाथा ४५२-सुरवर्द्धसमं । मणुस्स ।

गाथा ४५३-अहियसु ।

गाथा ४५४-हिय अप्यणो । गुरुओ गुरुगणो । होइं । विपेच्चओ=विप्रत्ययोऽविश्वासः

गाथा ४५५-नीयम । सिद्धार्थकः सपेयः । जणो ।

ધર્માનુષ્ઠાનાદિક કરે છે તે પુરુષ દેવતાની જેમ પૂજ્ય થાય છે. તથા લોકના મધ્યે તે સિદ્ધાર્થક (શ્વેત સરસવ)ની જેમ મસ્તકપર ચઢે છે. અર્થાત્ જેમ સરસવને મનુષ્યો પોતાના મસ્તકપર ચઢાવે છે, તેમ લોકો તેની આજ્ઞાને મસ્તકપર વહન કરે છે—અંગી-કાર કરે છે.” ૪૫૫.

સંઘો ગુણેહિં ગંણો, ગુણોહિઅસ્સ જંહ લોગવીરસ્સ ।

“સંમંતમઝડવિહવો, સંહસ્સનયણો સયયમેહં” ॥ ૪૫૬ ॥

અર્થ—“ સર્વે જીવ ગુણોવદેજ ગણ્ય (માનનીય) થાય છે. જેમકે સત્ત્વાદિક ગુ-
ણોથી અધિક અને લોકવીર કેં લોક મધ્યે પ્રસિદ્ધ એવા શ્રીમહાવીર સ્વામીને જપત
છે મુકુટનો પ્રાન્ત ભાગ જેનો એવો સહસ્ર નેત્રવાલો ઇન્દ્ર પણ નિરંતર વંદના કરવા આવે
છે. માટે ગુણવાનગુણ પૂજ્યપણામાં હેતુ છે, એમ સિદ્ધ થાય છે.” ૪૫૬.

ચોરિકત્રવંગાકૂટકવડપરદારદારુગમર્હસ્સ ।

તંસ્સ ચિંચ તં ઔહિયં, પુંણોવિ વેરં જંણો વંહહ ॥ ૪૫૭ ॥

અર્થ—“ ચોરો, વંચના—પરને છેતરવું, કૂટ—મૃપા વોલવું, કપટ—માયા કરવી તથા
પરજીતેવન પટલાં પાપસ્યાનોને વિષે જેની દારુણ—મલિન મતિ (મનની પ્રવૃત્તિ)
છે એવા તે પુરુષને નિષ્ઠે તે પૂર્વે કહેલા પાપના આચરણ અહિતકારી પટલે નરકનાં હેતુ
ભૂત છે. એમ જાણવું, તેમજ તેવા પુરુષની જપર લોકો પણ વેર (દ્વેષ)ને વહન કરે છે—
ધારણ કરે છે; માટે તેવું આચરણ કરવું નહીં.” ૪૫૭.

જેહ તાં તૈણકંચણલદ્ધુરયણસરિસોવમો જંણો જૌઓ ।

તંદ્યા નંણુ તુંચિન્નો, અંહિલાસો દર્વ્વહરણમ્મિ ॥ ૪૫૮ ॥

અર્થ—“ જ્યારે (તાવત્—પ્રથમ) તૃણ અને કંચન, લેહુ (હેફું—પાષાણ) અને
રત્ન—તેમને વિષે સમાન ઉપમાવાલો માણસ થાય, પટલે કે જ્યારે માણસની તૃણ તથા
કાંચનને વિષે અને પથ્થર તથા રત્નને વિષે સમાન વુદ્ધિ થાય, ત્યારે સ્વેચ્છા (પારક)
દ્રવ્ય હરણ કરવાનો અધિભાષ તેનો તુટી ગયો છે એમ સમજવું.” ૪૫૮

આર્જીવગગણનેયા, રજ્જંસિરિં પંહિહણ યં જંમાલી ।

હિયંમર્પણો કરિંનો, નં ય વયંણિજ્જે હં પંદંતો ॥ ૪૫૯ ॥

નાથા ૪૫૬—ગુણાદિયસ્ય । સંત્રાંત્રાપલો મુકુટવિદપો મુકુટપ્રાંતો યસ્ય ।

નાથા ૪૫૭—મરહસ્સ ।

નાથા ૪૫૮—લિહુ । તંદ્યા । તોચ્છિન્નો ।

નાથા ૪૫૯—આર્જીવિકાનાં તિલ્લવાનાં મળસ્યં વેતા । પંહિહણ=દયસ્ત્વા । પંહિતો ।

अर्थ—“राज्यलक्ष्मीनो त्याग करीने तथा च शब्दे सिद्धान्तनो अभ्यास करीने पण श्रीमहावीर स्वामीनो जमाइ जमाळी के जे आजीवक एटले केवल बेपने धारण करीने तेनावदे आजीविकानाज करनारा एवा निन्हवाना समूहनो नेता थयो हतो, तेजे जो आत्माने हितकारक एवुं धर्मानुष्ठान कर्युं होत, तो ते आ लोकमां जिनशासनने विषे वचनीयता-निदाने पावत नहीं—अर्थात् धर्मानुष्ठान नहीं करवायीं ते निदाने पात्र थयो छे एम यात नहीं. ४५९.” अही जमालिनुं दृष्टांत जाणवुं.

जमालिनी कथा.

कुंदपुर नगरमां जमालि नामनो एक मोटी कृद्धिवाळो भविय रहतो हतो. ते जुवावस्था पाव्यो त्यारे श्रीमहावीर स्वामीनी पुत्री साये परण्यो, तथा बीजी पण राज-कन्याओ परण्यो. ते सर्वेनी साये पंचेन्द्रिय संवधी मुख भोगवतो सतो एकद्रा ते श्री महावीर स्वामीने बांदवा गयो. त्यां बंदना करीने भगवानना मुखयी देशना सांभळी. तेथी संसारनी असारता जाणी एटले तेणे पांचसो राजकुमारो सहित महोत्सव पूर्वक चारित्र ग्रहण कर्युं. भगवाननी पुत्री सुदर्शनाए पण धणी स्त्रीओ सहित चारित्र ग्रहण कर्युं. भगवाने जमालिने पांचसो राजकुमारो शिष्य तरीके सोंप्या. जमालि ए अनुक्रमे एकदशांगनो अभ्यास कर्यो, अने छह अट्टमादि तप करवा लाग्यो. अन्यदा तेणे भगवाननी पासे आवीने भिन्न विहार करवानी आज्ञा मागी. परंतु भगवाने आज्ञा आपी नहीं. त्यारे भगवाननी आज्ञा विनाज पांचसो शिष्यो सहित तेणे जुदो विहार कर्यो. अनुक्रमे विहार करतां ते आवस्ती नगरीना कोटक नामना वनमां आव्यो, त्यां तेना शरीरमां महा ज्वर उत्पन्न थयो. ते ज्वरनी वेदना सहन न थवायी तेणे पोताना एक शिष्यने बोलावीने कर्णुं के ‘मारे माटे संथारो कर.’ त्यारे शिष्ये संथारो करवा मांडयो. फरीथी जमालि ए वेदना सहन न थवायी पूछ्युं के ‘संथारो कर्यो ?’ शिष्ये जवाब आप्यो के ‘हा कर्यो.’ ते सांभळीने जमालि त्यां आवी जोडने बोल्थो के ‘हे शिष्य ! तूं हळु संथारो करे छे, अने कर्यो एम असत्य केम कर्हुं ?’ शिष्ये जवाब आप्यो के ‘कडेमाणे कडे—करवा मांडेछुं ते कर्हुंज कहेवाय एवुं भगवानतुं वचन छे.’ ते सांभळी जमालि बोल्थो के “हे शिष्य ! ए भगवानतुं वचन असत्य छे, केमके ए वचन प्रत्यक्ष रीतेज विरुद्ध देखाय छे. भूतकाल अने वर्तमान कालमां मोटो विरोध आवे छे, माटे. कर्या पळीज कर्हुं एम कहेवुं पण करातु होय तेने कर्हुं न कहेवुं.” ते सांभळीने सर्व शिष्यो बोल्थो के “जेम कोइ पुरुष कयाइक दूर गाम जवा तैयार यइने नीकल्यो ने गाम बहार वयो होय तोपण ते अमुक गामे गयोज कहेवाय छे. जेम कोइ भाजन

યોહું માંગું-હોય તોપણ તે વાસણ માંગ્યું કહેવાય છે. જેમ વલ્લ્લનો થોડો ભાગ-ફાટ્યા છતાં પણ વલ્લ ફાટયું એવો વચનવ્યવહાર થાય છે, તેવીજ રીતે કરાતું એવું કાર્ય પણ કર્યું એમ કહેવાય છે. ‘કહેમાણે કહે’ એ નિશ્ચય-સૂત્ર છે. જો પ્રથમ સમયે કાર્યની ઉત્પત્તિ ન માનીએ, તો પછી વીજે ક્ષણે પણ કાર્ય થયું નહીં કહેવાય, એમ ત્રીજે ચોથે વિગેરે ક્ષણે પણ કાર્ય ઉત્પન્ન થયેલું કહેવાશે નહીં. માત્ર એક છેલ્લેજ ક્ષણે કાર્યસિદ્ધિ કહેવાશે. તેમ માનવાથી પ્રથમાદિક ક્ષણોની વ્યર્થતા થશે. વળી અંત્ય ક્ષણેજ કાંઈ સર્વ કાર્યસિદ્ધિ દેખાતી નથી. માટે ‘કહેમાણે કહે’ એ ભગવાનનું વાક્ય યુક્તિયુક્ત અને સત્યજ છે. ”

ઇત્યાદિક અનેક યુક્તિથી વોથ કર્યા છતાં પણ જમાલિએ પોતાનો કદા-ગ્રહ છોડ્યો નહીં, ત્યારે કેટલાક શિષ્યો ‘આ (જમાલિ) અયોગ્ય છે, જિનવચનનો ઉત્પાપક છે, અને પોતાના મતનું સ્થાપન કરનાર નિદ્ર છે.’ એમ જાણી તેને તજીને ભગવંતની પાસે ગયા.

પછી જમાલિ પણ નીરોગી થયો ત્યારે વિહાર કરતો કરતો ચંપાનગરીમાં ભગવાનની પાસે આવી કહેવા લાગ્યો કે ‘હું તમારા વીજા શિષ્યોની જેમ છદ્મસ્મ નથી, પણ હું તો કેવલી છું.’ તે સાંભળીને શ્રીગૌતમસ્વામીએ પૂછ્યું કે ‘જો તું કેવલી હો તો કહે કે આ લોક શાશ્વત છે કે અશાશ્વત ? તથા જીવ શાશ્વત છે કે અશાશ્વત ?’ તે સાંભળીને તેના પ્રત્યુત્તર આશ્વાને અસમર્થ એવો જમાલિ મૌન ધારીનેજ રહ્યો. ત્યારે શ્રીગૌતમસ્વામી બોલ્યા કે ‘હે જમાલિ ! તું કેવલીનું નામ ધારણ કરે છે અને ઉત્તર કેમ આપી શકતો નથી ? હું છદ્મત્ય છું તોપણ તેનો ઉત્તર જાણું છું તે સાંભળ-લોક બે પ્રકારનો છે. શાશ્વત અને અશાશ્વત. તેમાં દ્રવ્યથી આ લોક શાશ્વત (નિત્ય) છે, અને પર્યાય થકી ઘટલે ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી વિગેરે કાઠમાણથી અશ્વાન (અનિત્ય) છે. તથા જીવ પણ દ્રવ્યથી નિત્ય છે, અને દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ તથા નરકાગતિરૂપ પર્યાયથી અનિત્ય છે. ” તે સાંભળીને તેના ઉત્તર ઉપર શ્રદ્ધા નહીં રાખતો જમાલિ વિહાર કરી શ્રાવસ્તી નગરીએ ગયો.

સુદર્શના સાધ્વીએ પણ જમાલિનો મત અંગીકાર કર્યો હતો. તે સુદર્શના પણ તેજ નગરીમાં ઢંક નામના ભગવાનના ઉપાસક કુંભારની શાળામાં રહીને લોકોની પાસે જમાલિના મતની પ્રસ્થાપના કરવા લાગી. તે સાંભળી ઢંકે વિચાર્યું કે “જુઓ ! કર્મની કેવી વિચિત્રતા છે ? આ સુદર્શના ભગવાનની પુત્રી થઈને પણ કર્મના વશથી અસત્ પ્રસ્થાપના કરે છે, તોપણ જો આને હું કોઈ પણ ડાહ્યાથી પ્રતિવોધ પમાડું તો મને મોહું-ફઠ પ્રાપ્ત થાય. ” એમ વિચારીને તેણે એકદા પોરસીના મધ્યમાં સ્વાધ્યાય કરતો સુનંદા (સુદર્શના) સાધ્વીની સાઢીપર એક અંગારો નાંખ્યો, તેથી સાઢીમાં બે ત્રણ હિટ્ટ પડ્યાં

તે જોડને સુદર્શનાઈ કહું કે ‘હે શ્રાવક ! આ તે શું કર્યું ? મારી આ આંખી સાઠી બાઠી નાંખી’ ત્યારે ઢંક વોલ્યો કે ‘હે સાધ્વી ! તમે એ ન વોલો, એ તો ભગવાનનો મત છે; કેમકે ‘વલ્લવા માંદરું હોય તે વલ્લયું કહેવાય’ એવું ભગવાને કહેલું છે. તમારો મત તો સમગ્ર વલ્લ્યા પછીજ વલ્લયું કહેવાનો છે, માટે હવે તમે ભગવાનનું વચન સત્ય માનાં, ” આ પ્રમાણે ઢંકની બુદ્ધિથી સુદર્શનાઈ ભગવાનનું વચન સત્ય માન્યું. પછી તેણે જમાલિ પાસે આવીને કહું કે ‘ભગવાનનું વાક્ય સત્ય છે, અને તમારો મત પ્રત્યક્ષ રીતે અસત્ય છે.’ એમ કહ્યા છતાં પણ જમાલિએ કર્મના વશથી તે વચન અંગીકાર કર્યું નહીં.

પછી સુદર્શના ભગવાનની પાસે આવી મિથ્યાદુષ્કૃત આપી ચારિત્રનું પ્રતિપાલન કરી કેવલજ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગઈ; અને જમાલિ તો ઘણાં દિવસો સુધી કષ્ટ સહીને પ્રાંતે પંદર દિવસનું અનશન કરી વિરાઘક હોવાથી કિલ્ચિથી દેવ થયો. ત્યાંથી ચલીને ચિર-કાલ સુધી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરશે.

આ પ્રમાણે જમાલિએ જેમ જિનવચનનું ઉત્થાપન કરવાથી વધુ સંસાર ઉપાર્જન કર્યો, તેવીજ રીતે વોજો પણ જે કોઈ જિનાજ્ઞાની વિરાઘના કરે તે આ લોકમાં નિંદા અને પરલોકમાં દુર્ગતિને પ્રાપ્ત થાય તથા વહુલ સંસારી થાય, માટે શ્રીજિનેશ્વરનું વચન સત્યપણે સર્વદેહું, એ આ કથાનું તાત્પર્ય છે.

॥ ઇતિ જમાલિ સંબન્ધઃ ॥

ઈદિયંકસાયગારવમણિં, સંયયં કિલિટ્ટપરિણામો ।

કર્મમંઘળમહાજાલં, અર્ણુસમયં વંધૈઃ જીવો ॥ ૪૬૦ ॥

અર્થ—“ સ્પર્શ વિગેરે ઇન્દ્રિયો, ક્રોધાદિક કષાયો, રસ સાત ને ઋદ્ધિ એ ગ્રણ ગારવ તથા જાતિ વિગેરેનો મદ-પટલાઈ કરીને નિરંતર ક્ષિપ્ત પરિણામવાલો (મલિન પરિણામવાલો) પટલે દુષ્ટ પરિણામમાં વર્તતો. એવો સંસારી જીવ દરેક સમયે કર્મરૂપી મેઘના મોટા સમૂહને વાંધે છે (ઉપાર્જન કરે છે). અર્થાત્ કર્મરૂપી મેઘના પટલે કરીને જ્ઞાનરૂપી ચંદ્રનું આચ્છાદન કરે છે. ” ૪૬૦.

પરંપરિવાયવિસાલા, અંગેગકંદળ્યવિસયમોગેહિં ।

સંસારંતથા જીર્વા, અર્ધૈઃ વિણોઅં કરંતે વં ॥ ૪૬૧ ॥

ગાથા ૪૬૦ વંધૈઃ ।

ગાથા ૪૬૧-વિણોઅં । કરંતેવં ।

पुरुष देवोने बाधना रुधिरवटे बळिदान करतो नयी. तेथी करीने जे असमर्थ होय तेज ह्णाय छे, पण बळवानने कोइ ह्णतुं नयी. आ प्रमाणे सांभळीने पण साधु क्षमाने तजता नयी-ते तो क्षमाज करे छे.” ४६४.

वच्चैः स्वर्णेण जीवो, पित्तानिलधाउसिंभलोमेहिं ।

उज्जैमह मां विसीअह, तरंतमजोगो ईमो दुल्लंहो ॥ ४६५ ॥

अर्थ-“आ जीव पित्त (पित्त विकार), अनिल (वात-वायु विकार), धाउ के० धातु अने सिंभ के० श्लेष्मना श्लोम (विकार) वटे करीने एक क्षणवारमां नाश पाये छे-पाये तेवो छे, माटे हे मज्ज्य प्राणीजो ! क्षमादिक धर्ममां उद्यम करो अने वि-पाद न करो एटले धर्ममां शिथिल आदरवाळा न याओ. केमके आ तरंतम योग एटले इदि पायतो धर्मसामग्रीनो योग करीयो (प्राप्त यवो) दुल्लंभ छे.” ४६५.

पंचिंदियेत्तणं माणुसत्तणं आयसिणं जेणे सुकुलं ।

सांहुसमागम सुणंणा, सईहणारोग पव्वंज्जा ॥ ४६६ ॥

अर्थ-“आ संसारमां पंचेन्द्रियपणुं (पंचेन्द्रिय जातिपणुं) पायवुं दुल्लंभ छे, ते पाय्या छतां पण मनुष्यपणुं (पायवुं) दुल्लंभ छे, ते पाय्या छतां पण मगधादिक आर्य वेशने विषे उत्पत्ति दुल्लंभ छे, आर्य वेशमां उत्पत्ति यया छतां पण सुकुल (उत्तम कुलमां जन्म) दुल्लंभ छे, सुकुल पाय्ये सते पण साधुसमागम दुल्लंभ छे, साधुनो संयोग पाय्या छतां पण सुजनुं (धर्मनुं) अर्चण (करवुं) दुल्लंभ छे, अर्चण कर्यां छतां पण तेनापर अद्दा यवी दुल्लंभ छे, अद्दा यया छतां पण नीरोगता (इत्यभाव आरोग्यता) रहेवी दुल्लंभ छे अने नीरोगता रसा छतां मज्ज्या ग्रहण करवी अति दुल्लंभ छे.” ४६६.

आउं संविलंतो, सिंदिलंतो नैधणाइं सघाइं ।

देहंष्टिअं मुयंतो, क्षायइ कलुणं नैहुं जीवो ॥ ४६७ ॥

अर्थ-“आयुष्यनो संक्षेप करतो (ओहुं करतो-घटावतो), सर्व अंगोपांगादिक वंशनोने शिथिल करतो अने देहनी स्थितिने सूक्ष्मतो एवो आ धमरहित जीव छेवट अंतसमये कलुण (दीन) स्वरयी घणो चोक करे छे. हा ! जे वंशं कर्यो नहीं. ह प्रमाणे अति चोक करे छे.” ४६७.

भाषा ४६५-पित्तानिल । कलमेहिं ।

भाषा ४६७-संविलंतो । संविलंतो=संक्षेपवत् । सिंदिलंतो । सिंदिलंतो=शिथिलवत् ।

नैधणाह । नैहुंतो । सुजनुं=कर्म-दीनस्वर ।

ईकं पि नैत्थि जं सुद्ध, सुचरियं जेह ईमं वलं मज्झ ।

‘કો નામ દદેકારો, મરણંતે મંદેપુન્નસ્સ ॥ ૪૬૮ ॥

અર્થ—“એક પળ-તેણું સુષ્ટ (સારું) સુચરિત (સારું આચરણ) નથી, કે જે સુચરિત મારું વલ (આધાર રૂપ) થાય. માટે મંદ પુણ્યવાળા એવા મારો મરણને અંતે કોણ આધાર થશે ? ” ૪૬૮.

सूलविसअहिविसूईपाणीसत्थग्गिसंभमेहिं च ।

‘દેહંતરસંકમણં, કેરેહ જીવો મુહુત્તેણ ॥ ૪૬૯ ॥

અર્થ—“શૂલ (કુક્ષિમાં શૂલ આવેલું તે), વિષ (ક્ષેરનો પ્રયોગ), અહિ (સર્પનું વિષ), વિસૂચિકા (અજીર્ણ) પાણી (જલમાં ઘૂલેલું), શસ્ત્ર (શસ્ત્રનો પ્રહાર) અગ્નિ (અગ્નિમાં વળેલું), તથા સંભ્રમ પટલે મૃગ-સ્નેહાદિક વડે એકદમ દુઃખનું લેવાઈ જવું—આટલા પ્રકારે કરીને આ જીવ-એક મુહૂર્ત માત્ર (ક્ષણવાર)માં દેહાન્તરમાં સંક્રમણ (વીજા દેહમાં પ્રવેશ) કરે છે. પટલે મૃત્યુ પામી પરમવમાં જાય છે. અર્થાત્ પ્રાણીઓનું આયુષ્ય અતિ ચપલ છે.” ૪૬૯.

कर्त्तो चिंता सुचरियतवस्स गुणंसुद्धियस्स सांहुस्स ।

‘સોગદ્ગમપલિહત્થો, જો અચ્છંદ નિયમભરિયમરો ॥ ૪૭૦ ॥

અર્થ—“સંદ્ગતિમાં જવાને પ્રતિહસ્ત (દક્ષ) પટલે સમર્થ અને નિયમ (અભિ-ગ્રહ) વડે મર્યો છે ધર્મકીશ (ધર્મમંદાર)નો મારું જેણે એવા જે સાધુ રહે છે (હોય છે); તે સુચરિત તપ પટલે ક્ષમા સહિત આચરણ કર્યું છે તપ જેણે એવા અને ચારિત્રા-દિક ગુણને વિષે સુસ્થિત પટલે દૃઢ થયેલા સાધુને ક્યાંથી ચિંતા હોય ? પટલે તેવા સાધુને મરણકાલે પણ ક્યાંથી ફીકર હોય ? નજ હોય.” ૪૭૦.

साहंति अ फुहं विअहं, मांसाहससउणसरिसया जीवा ।

‘નં ય કમ્મમાર્ગરૂપત્તણેણં તં ઔયરંતિ તર્હા ॥ ૪૭૧ ॥

ગાથા ૪૬૮—ઈકંપિ । સુદ્ધ । દદેકારો । દદેકારો=અવદંભ આધાર ।

ગાથા ૪૬૯—વિસૂઈઅ । પાણિઅ । સત્થગ્ગિ=શસ્ત્રાગ્નિ । મુહુત્તેણ ।

ગાથા ૪૭૦—કુત્તો । સુચરિય । ગુણસંદ્ધિઅસ્સ । સાંહુસ્સ । અચ્છંદ । સુગદ્-સુગદ્ । સંદ્ગતિગમનપ્રતિહસ્ત ।

ગાથા ૪૭૧—વિયહં । સટણ=પક્ષી । ગુહઅત્તેણેણ ।

अर्थ-“ पर्वतनी शुफामां रहेनार मासाहस नामना पक्षीनी जेवा जीवो प्रकटपणे विस्तारयी अन्यने उपदेश आपे छे. परंतु तेओ कर्मना भारना शुक्पणाए करीने (भारे-कमीं होवायी) ते प्रमाणे (पोते उपदेश करे छे ते प्रमाणे) ते उपदेशनुं आचरण करता नयी, उपदेश प्रमाणे करता-वर्तता नयी. अर्थात् उपदेश देवामां कुशल होय, पण आचरण करवामां तत्पर न होय ते जीवो मासाहस पक्षी जेवा जाणवा.” ४७१.

वंग्घमुहम्मि अहिगओ, मँसं दंतंतराउ कँहेइ ।

माँ साहसं ‘ति जंपइ, कैरेइ नँ य तं’ जहाँभिणियं ॥ ४७२ ॥

अर्थ-“ बाघना मुखमां पेठेओ मासाहस नामनो पक्षी (बाघना) दांतनी मध्येयी मांसने काढे छे. पछी मांसना कटका छइने झाडपर बेसी ते खाइने ‘आहुं साहस (विश्वास) कोइ करशे नहीं’ एम पोतेज बोले छे. परंतु जेवुं पोते कहुं ते प्रमाणे ते करतो नयी, तेथी ते नाश पाये छे. एटछे बाघना मुखमां पेसीने ते पक्षी मांस काढे छे. एटछे बघो बाघनो विश्वास राखवायी बीजा पक्षीओए तेने वार्या छतां पण ते बाघनाज मुखमां नाश पाये छे. ते प्रमाणे अन्य मनुष्य पण जेओ पोते सदुपदेशआपे छे, परंतु पोते तेनुं आचरण करता नयी तेओ ते मासाहस पक्षीनी तुल्य जाणवा एटछे तेओ पण नाश पाये छे.” ४७२.

परिअट्टिऊण गंथंथवित्थरं निँहिसिऊण पंसमत्थं ।

‘तं तँह कँरेइ जँह ‘तं, नँ होई’ सँवँ पि’ नँडपटिंयं ॥ ४७३ ॥

अर्थ-“ ग्रन्थार्थ (सूत्रार्थ)ना विस्तारनुं परावर्तन करीने (सारी रीते गोखीने-कंठे करीने) तथा परमार्थनी (तत्त्वार्थनी) सारी रीते परीक्षा करीने पण बहुलकर्मी जीव ते सूत्रार्थने तेवो करे छे के जेथी ते शोषरूप कार्यसाधक न थाय, परंतु ते सर्व (सूत्रार्थ) पण नटना भण्या (बोल्या) जेवुं निष्फल थाय. जेम नटनुं उपदेशयुक्त बो-लेहुं व्यर्थ छे, एटछे तेने काँह पण गुणकारी नयी, तेम बहुलकर्मीनुं सूत्रार्थ पठनादिक सर्व व्यर्थ छे. ४७३.

पँढइ नंडो वेरंगं, निँविज्जिज्जा य वहुँजणो जेणं ।

पँढिऊण ‘तं तँह सँदो, जँलेण जँलं सँमोअइ ॥ ४७४ ॥

गाथा ४७२-अहिगओ । दंतंतराओ । कँहेइ । नहुल । मणिअं । गाथा ४७३-निहिसि-ऊण । निहिसिऊण=निरीक्ष्य=परीक्ष्य । नटपटिअं=नटपटिअं । गाथा ४७४-निविज्जिज्जा बहुल जणो जेण । निविज्जिज्जा=निर्वेदं प्राप्नुयात् । सटिओ । समोअइ

અર્થ—“ જે નદ હોય છે તે વૈરાગ્યની એવી વાતો કહે છે કે જેથી ઘણા લોકો નિવેદ (વૈરાગ્ય) પામે છે. તેવી રીતે મૂર્ત માણસ સૂત્રાર્થ મળીને પણ (વોહીને—અપ-દેશ આપીને પણ) પછીથી તે પ્રમાણે વર્તતાં નથી, પરંતુ માછલાં પકડવા માટે જાલ લટકાવે જલમાં ઉતરે છે. (ઉતર્યા જેવું કરે છે.) અર્થાત્ મૂર્ત માણસ સૂત્રના અધ્યયન (અભ્યાસ)ને વિપરીત આચરણ કરવાથી ગ્યર્થ કરે છે.” ૪૭૪.

કેહ કેહ કેરેમિ કહે માંકરેમિ, કેહ કેહ કયં વેંટુકયં મેં ।

‘જો હિયંયસંપસારં, કેરેડ સો’ એંડ કેરેડ હિયં’ ॥ ૪૭૫. ॥

અર્થ—“ હું કેવી કેવી રીતે ધર્માનુષ્ઠાન કરું ? કેવી રીતે ન કરું ? અને કેવી કેવી રીતે કરેલું તે ધર્માનુષ્ઠાન મને વધુ કરેલું પડેલું ઘણું ગુણકારી થાય ? આવી રીતે જે પુરુષ હૃદયમાં સંપસાર (આલોચના—વિચાર) કરે છે તે પુરુષ અત્યંત આત્મહિત કરે છે (કરી શકે છે).” ૪૭૬.

સિંદિલો અણાંયરકઓ, અવૈસસવસકઓ તંહાં કંયાવકઓ ।

સયંયં પમંત્તસીલસ, સંજમો કેરિસોં હોજો ॥ ૪૭૬ ॥

અર્થ—“ થિથિલ, અનાદર વડે (આદર રહિત) કરેલો, અવશપણાથી પડેલો યુરની પરતંત્રતાથી કરેલો અને કાંઈક પોતાની સ્વતંત્રતાથી કરેલો, તથા કૃતાપકૃત પડેલો કાંઈક (સંપૂર્ણ) કરેલો અને કાંઈક વિપરીત કરેલો પડેલો વિરાધેલો એવો નિરંતર પ્રમત્તથીલ (પ્રમાદના આચરણના સ્વભાવવાળા)નો સંયમ પડેલો પ્રમાદીપ ગ્રહણ કરેલો તેવા પ્રમા-રનો સંયમ કેવો હોય ? અર્થાત્ સર્વથા તેનો તે સંયમ (ચારિત્ર) કહેવાયજ નહીં.” ૪૭૭

વેંટુ ઠવ કાલપરુલે, પરિહાંડ પંપ પંપ પર્માયપરો ।

તેંહ સંગરવિગરનિરંગનો ય ણં ય ઈંચ્છિયં લહેં ॥ ૪૭૭ ॥

અર્થ—“ કૃષ્ણ પક્ષમાં ચંદ્રની જેમ પડેલો જેમ કૃષ્ણ પક્ષમાં ચંદ્ર દિવસે દિવસે હીન થાય છે, તેમ પ્રમાદવાન પુરુષ પગલે પગલે હાનિ પામે છે. જોકે તે યુદ્ધનો (યુદ્ધસ્વપ-ગાના યુદ્ધનો) ત્યાગ કરીને ઘરના આશ્રયરહિત થયા છતાં અને સ્ત્રીરહિત થયા છતાં પણ ઇચ્છિત પડેલો સ્વર્ગાદિક નાંચિત ફલને પામતો નથી.” ૪૭૭.

ગાથા ૪૭૬—કહવા કરેમિ । હિયંડ સંપસારો । ગાથા ૪૭૬—અણાચારકઓ ।
કહાવિકઓ । કયાવકઓ=કૃતાપકૃતઃ । કુલ્લા ।

ગાથા ૪૭૭—કાલપરુલે=કૃષ્ણપક્ષે । વિહચર । ય ય । સદ્-યુદ્ધવિયુદ્ધનિરંગનઃ=
કુવિશ્વતં યુદ્ધ યેન, યુદ્ધાગ્નિરહિતો વિગુદ્ધઃ, નિર્મતા અંગના અસ્થ, સ્ત્રી રહિત અસ્થઃ ।

भीओव्विग्ग निलुक्को, पागडपच्छन्नदोससयकारी ।

अपच्चयं जणंतो, जणस्स 'धी जीवियं जियइ ॥ ४७८ ॥

अर्थ—“ भय पायेळो (पापाचरण करेळ होवाची हवे शुं यथे ? एम भय पायेळो)
उद्विग्न (मननी समाधि रहित), निलुक्क (पोताना पापने ढांकनारो), अने प्रकट तेमज
प्रच्छन्न सेंकडो दोषने करनारो तथा माणसोने अविश्वास उत्पन्न करनारो एवो जे पुरुष जीवे
छे ते धिक्क छे. अर्थात् निंच जीवित छे—तेना जीवतरने धिक्कार छे. ” ४७८.

नं तंहिं दिवसा पख्खा, मासां वरिसां वि^१ संगणिज्जंति ।

जे मल्लउत्तरगुणा, अख्खल्लिया^२ ते गणिज्जंति ॥ ४७९ ॥

अर्थ—“ ते दिवसो, ते पक्षो (पख्खाहीयां), ते महिनाओ अने ते वर्षो पणगण-
तरीमां गणनांज नहीं. अर्थात् वर्मरहित व्यतीत थयेळा दिवसो, पक्षो, मासो के वर्षो
निष्कळज छे. परंतु जे (दिवसो विगेरे) मूळ अने उच्चर गुणे करीने अस्त्वलित—निर-
तिचारवाळा (आराधन करेळा) गया हीय—जता होय तेज [दिवसो विगेरे गणतरीमां
आवे छे. गणना करवा योग्य तेज दिवसो छे, अर्थात् वर्मयुक्त दिवसोण छेत्तामां छे,
वाक्कीना न्यर्थ छे. ” ४७९.

जो नं वि दिंणे दिंणे संकळेइ, के अज्ज अज्जिया मए गुणा ।

अंगुणेषु अ नं हु खल्लिओ, केह सोउकंरिज्ज अप्पं हिअं ॥ ४८० ॥

अर्थ—“ आज्ञे में क्या गुणो उपाजित कर्वा ? एटळे मने आज्ञे ज्ञानादिक कयो
गुण प्राप्त थयो ? ए प्रमाणे जे पुरुष दिवसे दिवसे (दररोज) संकलना करतो नथी—
विचार करतो नथी तथा जे (पुरुष) प्रमाद अने अतिचार रूप अगुणने विषे स्वकलना
पाप्तो नथी—तेने तजतो नथी अर्थात् अगुणनी आराधनायां—आचरणामांज तत्पर रहे
छे ते पुरुष पोताना आत्मानुं हित श्री रीते करी शके ? नज करी शके. ” ४८०

इयं गणियं इयं तुल्लिअं, इयं बहुआदरिसियं नियमियं चं ।

जंहे तंहे वि^३ नं पंडिबुज्झइ, किं^४ कीइ नूण भवियव्वं ॥ ४८१ ॥

अर्थ—“ जोके आ प्रमाणे (पूर्वे कक्षा प्रमाणे) एटळे श्री ऋषभवीरनी जेमधर्ममां
सद्यम करवो एम कहुं. आ प्रमाणे अवंतीसुकुमारादिकनी जेम प्राणांते पण धर्मनो त्याग

गाथा ४७८—निलुक्को=स्वात्मपापाच्छादकः । चई जीविअं जइइ । गाथा ४७९—तिहिं ।
दिवसं । गाथा ४८०—संकलेअ । श्री गुणा । य ण थ खल्लिओ ।

गाथा ४८१—बहुदा । दरिसीअं । नियमयं । निऊण । भवियव्वं ।

करवो नहीं एम तुळना करी, आ प्रमाणे आर्यमहागिरि विगेरेना दृष्टांते करीने घणे प्रकारे वताव्युं, तथा घणे प्रकारे सपिति, कपायादिकना फळभूत दृष्टांतो देखाववा वडे नियंत्रणा देखावडी, तोपण 'आ जीव जो प्रतिबोध न पामे तो शुं करीए? खरेखर ते जीवनी चिरकाळ भवभ्रमण रूप भवितव्यताज छे, नहीं तो ते केम प्रतिबोध न पामे? माटे जरूर तेनी एवीज भवितव्यता छे एम जाणवुं.' ४८१.

किंमर्गं तु पुणो जेण, संजमसेढी सिद्धिलीक्या होई ।

सी 'तं विंअ पडिवंज्जइ, दुँख पँच्छा हु उँज्जमई ॥ ४८२ ॥

अर्थ—“ वळी हे शिष्य ! जे पुरुषे संयमश्रेणी (ज्ञानादिक गुणश्रेणी) शिथिल करेली छे ते पुरुषे करीने शुं ? (ते पुरुष शा कामनो ? कांइज नहीं). केमके ते पुरुष निश्चे ते (शिथिलपणा) नेज पामे छे, अने पळी (शिथिल थया पळी) दुःखे करीने उद्यम करी शके छे. एटले शिथिल थया पळी उद्यम करवो अशक्य छे. माटे प्रयम-शीज शिथिल थवुं नहीं, ए अहीं तात्पर्य छे.” ४८२.

जैइ सँव्वं उँवलदं, जैइ अँप्पा भाँविओ उँवसमेणं ।

कायं वायं चँ मँणं, उँप्पहेण जैह नँ देई ॥ ४८३ ॥

अर्थ—“ वळी हे भव्य प्राणी ! जो तें पूर्वोक्त सर्व सामग्री प्राप्त करी होय, अने जो उपश्रमवडे आत्मा भावित (वासित) कर्यो होय, तो तूं काययोग वचनयोग अने मनयोगने जे प्रमाणे उन्मार्गे न जाय तेम कर-तेवी रीते प्रवर्ताव.” ४८३.

हँत्थे पाँए निँखव्वे, काँयं चाँलिज्जं तं पिं कँज्जेण ।

कुँम्मो उँव सँया अँगे, अँगोवंगँइ गोविज्जँ ॥ ४८४ ॥

अर्थ—“ हाथ तथा पगने संकोचवा एटले कार्य बिना हलाववा नहीं, अने जे कायाने एटले काययोगने चलाववो ते पण कार्य करीने एटले कार्य होय तोज चलाववो, कार्य बिना चलाववो नहीं; अने काचबानी जेय निरंतर अंगोने विषे झुज, नेत्र विगेरे अंगोपांगने दृष्ट राखवां एटले तेने पण कार्य बिना चलाववां नहीं.” ४८४.

अहीं कूर्म (काचवा) नुं दृष्टांत जाणवुं.

कूर्मनी कथा.

चाराणसी नामनी महापुरीपां गंगानदीनी पासे एक मृदुगंगा नामनो मोटो द्रह छे. तेनी समीपे मालुया कच्छ नामे एक मोटुं गहन वन छे. ते वनपां वे दुष्ट श्री-

गाथा ४८२-होई । विष । सज्जमई । गाथा ४८३-भाविड । उवसमेण । उप्प-
हियं जइ न देई । देही=प्रवर्तय । गाथा ४८४-कलिहवे । चालिज्ज । कम्म व सप अंगंसि ।

ચાઝ રહેતા હતા. તે મહા પ્રચંદ અને પ્રયંકર - (કૂર) - કર્મ કરનાર હતા. એકદા તે દ્રુમમાંથી બે કૂર્મ (કાચવા) બહાર નીકળ્યા. તેમને પેલા દુદ્ધ શ્રીયાઝોળે જોયા. તેથી તે કૂર્મના તરફ તેમને મારવા દોડ્યા. તે પાપી શ્રીયાઝોળે આવતાં જોઈને વજ્રે કૂર્મો પોતાનાં અંગોને સંકોચીને રહ્યા. પાપી શ્રીયાઝોળે આવીને તે કૂર્મોને ડંચા કર્યા, પઢાડ્યા, ઘણા નલના પ્રહાર દીધા તથા તેમને મારવા માટે ઘણો પ્રયત્ન કર્યો. પરંતુ તે કાચવાઓ પોતાનું એકે અંગ બહાર કાઢ્યું નહીં, તેથી તે મેદન પામ્યા, પટલે તે વજ્રે માયાવી શ્રીયાઝ થાકીને નજીકના ભાગમાં સંતાઈ રહ્યા. થોડી વારે એક કાચવાએ તેમને ગયેલા ધારીને પોતાનાં અંગો બહાર કાઢ્યાં. તે પેલા પાપી શ્રીયાઝોળે જોયું. પેલા કાચવાએ ધીરે ધીરે ચારે પગ તથા શ્રીવા વિગેરે સર્વ અંગો બહાર કાઢ્યાં. પટલે તરતજ અકસ્માત્ આવીને તે શ્રીયાઝોળે તેને શ્રીવામાંથી પકડી પૃથ્વીપર નાંછી નલના પ્રહારથી તેને મારી નાલ્લીને લાડ ગયા. તેને મારી નાંછેલો જાળીને પેલા બીજા કાચવાએ પોતાનાં અંગો વધારે વધારે સંકોચી લીધાં. પેલા દુદ્ધ શ્રીયાઝોળે તેને મારવા માટે ઘણા ઉપાયો કર્યા, તોપણ તેને કાંઈ કરી શક્યા નહીં. ઘણીવારે થાકીને તે શ્રીયાઝીયા દૂર ચાલ્યા ગયા. પછી તે કાચવો તેમને ઘણા દૂર ગયા જાળીને પ્રથમ પોતાની શ્રીવા અરા બહાર કાઢી ચોતરફ જોવા લાગ્યો. પટલે તેમને વધારે દૂર ગયા જાળીને (જોઈને) એકદમ ચારે ચરણો બહાર કાઢી તરતજ જલદીથી દોડતો મૃદ્ગંગા નામના હૃદમાં પેસી ગયો અને પોતાના કુટુંબને મઠી મુલ્કી થયો.

આ દૃષ્ટાંત પ્રમાણે બીજા પળ જે સાધુ પોતાનાં અંગોપાંગને ગોપવીને તેનું રક્ષણ કરે છે - તેને કુમાર્ગમાં પ્રવર્તાવતા નથી, તે મોક્ષમુલ્કને પામે છે; અને જે પોતાનાં અંગોપાંગનું સંગોપન કરતા નથી તે બીજા કાચવાની જેમ દુઃખનું પાત્ર થાય છે.

॥ इति कूर्मदृष्टान्तः ॥ ७१ ॥   કયાઓ સંપૂર્ણ. ॥

विकेहं विणोयमासं, अंतरमासं अवक्मासं च ।

जं जस्स अण्हमपुच्छिंओ यं मासं नं मासिज्जा ॥ ४८५ ॥

અર્થ-“ સ્ત્રીકયાદિક વિકયાને, વિનોદયાષા (કૌતુકની વાર્તા)ને, અંતર માષાને (શુરુ બોલતા હોય, તેની વચ્ચે બોલતું તેને), અવાક્ય માષા (નહીં બોલવા લાયક મકાર ચકારાદિક માષા)ને, જે (માષા) જેને અનિષ્ટ (અપ્રીતિ) કારા હોય તેવી માષાને તથા કોઈપણ પૂછ્યા વિના બોલતું તે અપૃષ્ઠમાષાને સારા સાધુ કદી પણ બોલતા નથી. ”

અળવદ્વિયં મૈળો જૈસ્સ, ઝાયૈંઙ્ વૈહુયાઈં અંટમટ્ટાઈં ।

તં ચિંતિઅં ચં નં લંહૈ, સંચિર્ણૈ પાવકમ્માઈં ॥ ૪૮૬ ॥

અર્થ—“ જેનું અનવસ્થિત (અતિ ચપલ) મન ઘણા દુષ્ટ વિચારોને (આઠાં ત્રે-
ઠાંને—આલજાઝને) હૃદયમાં ચિંતવે છે. તે ચિંતિત (મનોવાંછિત)ને પામતો નથી, પણ
જલ્દાં દરેક સમયે પાપકર્મોને એકઠાં કરે છે—વૃદ્ધિ પમાડે છે, ઘાટે મનને સ્થિર કરીને
સર્વ અર્થને સાધનાર એવા સંયમને વિષે યતના કરવી—ઉચ્ચ કરવી. ૪૮૬.

જૈહ જૈહ સર્વુવલદ્દં, જૈહ જૈહ સુચિરં તવોવળે વુંચ્છં ।

તૈહ તૈહ કંમ્મમરગુરુ, સંજમનિવ્વાહિરો જાઓ ॥ ૪૮૭ ॥

અર્થ—“ કર્મના ભર (સમૂહ) થી ગુરુ (વ્યાપ્ત) થયેલા પુરુષે (મારેકર્મીં જીવે)
જેમ જેમ સર્વ સિદ્ધાન્તનું રહસ્ય ઉપલબ્ધ (પ્રાપ્ત) કર્યું, અને જેમ જેમ ચિરકાલ સુધી
તપોધન (તપ રૂપી ધનવાળા) સાધુઓને વિષે (સાધુસમુદાયને વિષે) નિવાસ કર્યો,
તેમ તેમ તે (ગુરુકર્મીં) ચારિત્ર થકી વાહ્ય કરાયો—બ્રહ્મ થયો.” ૪૮૭.

તે ઉપર દૃષ્ટાન્ત કહે છે.—

વિજ્જેખ્ખો' જૈહ જૈહ ઓસંહાઈં પિજ્જેઙ્ વાંયહરણાઈં ।

તૈહ તૈહ સે' અંહિયયરં, વાંણા ઓરિઅં' પુટ્ટં ॥ ૪૮૮ ॥

અર્થ—“ પ્રાપ્ત (હિતકારી) વૈંચ જેમ જેમ વાયુને હરણ (નાશ) કરનારાં હુંદ,
મરી વિગેરે ઔપધો પાથ છે, તેમ તેમ તે (અસાધ્ય રોગવાળા) હુંદર (પેટ) વાયુનું કરીને
અધિકતર પૂર્ણ (ભરાયેલું) થાય છે તે દૃષ્ટાન્ત પ્રમાણે શ્રીજિનેશ્વર રૂપી વૈંચ પણ જ્ઞાના-
વરણાદિક કર્મ રૂપી વાયુને જ્ઞાત કરનાર સિદ્ધાંતરૂપી ઘણું ઔપધ પાથ છે, તો પણ
(વહુકર્મીં જીવોનો) અસાધ્ય એવો કર્મ રૂપી વાયુ ઉછડો વૃદ્ધિ પામે છે.” ૪૮૮

દેહજામકેજ્જકરં, મિંન્નં સંસં નં હોઈ પુર્ણકરણં ॥

લોહં ચં તંબવિદ્ધં, નં ઈં પરિકંમ્મણં કિંચિ ॥ ૪૮૯ ॥

અર્થ—“ વલેલી જાતુ (લાલ) અકાર્યકર છે—કાંઈ પણ કામની નથી. માંગી (ફૂટી)
મયેલા શંસનું ફરી સાંધવું ચતું નથી (ફરી સંધાતો નથી). તથા તાંબાવડે વિંધાયેલું
મલેલું—એકરૂપ થયેલું લોહું કાંઈ પણ (જરા પણ) પરિક્રમણ (સાંધવા) ના ઉપાયને પા-
લતું નથી. તેવીજ રીતે અસાધ્ય કર્મથી વીંધાયેલો મારેકર્મીં જીવ ધર્મને વિષે સાંધી-
જોડી જાકાતો નથી.” ૪૮૯.

માયા ૪૮૬—સંચિણય । માયા ૪૮૭—સુચિરો । વુચ્છતિ ડહિતં । મારગુરુ । સંય-
માશ્નિર્વાસતઃ । નિવ્વાહિરહ આઓ ।

માયા ૪૮૮—વાંયહરણાર્થ । ઠરિય પોટ્ટં । માયા ૪૮૯—હોઈ ।

કોં દાંહી ઝવૈસં, ચરણાલસયાણ દુઁલ્લિઅટ્ટાણં । . .

હંદેસસ દેવલોગો, નં કંહિજ્જહ જાણમાણસસ ॥ ૪૯૦ ॥

અર્થ—“ચારિત્રને વિષે આઠમુ અને દુર્વીઘ (તોટા પંહિત-પંહિતમાની) અથવા દુર્વાક્ય પુરુષોને વૈરાગ્ય તત્ત્વનો અપદેશ કોણ આપે? (અમે પોતેજ સર્વ જાણીએ છીએ. તેથી અમને અપદેશ આપનાર આ કોણ છે? એમ જાણનારા દુર્વીઘ કહેવાય છે). જેમ દેવલોકના સ્વરૂપને જાણનાર એવા ઇન્દ્રની પાસે દેવલોકનું સ્વરૂપ કોણ કહી શકે? (કહે?) કોઈ કહી શકે નહીં (કહે નહી) તેમ જે જાણતા છતાં પ્રમાદી થાય છે, તેને ધર્મોપદેશ આપવા કોણ સમર્થ છે? કોઈ સમર્થ નથી.” ૪૯૦.

દોં બેવ જિણવરેહિં, જાંહ જરામરણવિપ્પમુકોહિં ।

લોગંમિ પંહા મેણિયા, સુસંમણ સુસાંવગો વાં વિ” ॥ ૪૯૧ ॥

અર્થ—“જાતિ (એકેન્દ્રિયાદિક), જરા (દુઘ્તાવસ્થા) અને મરણ (પ્રાણવિયોગ) તેનાથી મુક્ત થયેલા એવા જિનવરો (તીર્થંકરો) એ આ છોકરને વિષે જે જ માર્ગ (મોક્ષે જવાના) કહેલા છે. એક સુશ્રમણ-સુસાધુધર્મ અને બીજો સુશ્રાવક ધર્મ. તેમજ અપિ શબ્દથી ત્રીજો સંવિગ્ન વક્ષ પળ ગ્રહણ કરવો-જાણવો” ૪૯૧.

માવેચ્છણમુંગવિહારયા યં, દવ્વેચ્છણં તું જિણપૂઆ ।

માવેચ્છણા ય મંટો, હંવિજ્જ દવ્વેચ્છણુજુત્તો ॥ ૪૯૨ ॥

અર્થ—“અવિહારતા (સત્ય ક્રિયાનુષ્ઠાનનું કરવું-શુદ્ધ યતિમાર્ગનું પાલન કરવું) તે માવાર્ચન-માવપૂજા કહેવાય છે, અને જિનર્ચિવની પુષ્પાદિકથી પૂજા કરવી તે દ્રવ્યપૂજા કહેવાય છે. તેમાં જો માવપૂજાથી ઇચ્છે યતિધર્મના પાલનથી ગ્રાહ (અસ-મર્થ) થાય, તો તેણે દ્રવ્યપૂજામાં (શ્રાદ્ધ ધર્મમાં) ઉદયપવંત થવું. શ્રાદ્ધ ધર્મનું પા-લન કરવું.” ૪૯૨.

જો પુણ નિરંશ્રણો ન્ચિંઅ, સંરીસુહકજ્જમિત્તતલ્લિચ્છો ।

તંસં નં હિં બોહિલામો, નં સુમંઘ નેયં પરંલોગો ॥ ૪૯૩ ॥

અર્થ—“પણ જે પુરુષ નિરંશ્રણ ઇચ્છે દ્રવ્યપૂજા અને માવપૂજાથી રહિતજ હોય તથા નિષે શરીરના સુલકાર્યમાંજ માત્ર લોહુપ (તત્પર) હોય તેવા પુરુષને બોધિનો લાભ થતો નથી ઇચ્છે આવતા મલમાં ધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી, તેની સદ્ગતિ (મોક્ષગતિરૂપ)

ગાથા ૪૯૦-દુલ્લિઅટ્ટાણં-દુર્વાક્યાનાં । ગાથા ૪૯૧-સુસ્વાવગો ।

ગાથા ૪૯૨-દવ્વેચ્છણુજુત્તો ।

ગાથા ૪૯૩-નિરંશ્રણુ । તલ્લિચ્છો-લોહુપઃ । ન ચ । ન સોગર્હ ।

यती नवी, तथा तेने परलोक पण (परभवमां देवपणुं के मनुष्यपणुं) प्राप्त यतो नवी." ४९३ द्रव्यपूजा अने भावपूजायां भावपूजा श्रेष्ठ छे ते बतावे छे.

कंचणमणिसोवाणं, यमसहस्रसूत्रिणं सुवन्नतलं ।

जो कारिज्ज जिणहरं, तंओ वि तवंसंजमो अंहिओ ॥ ४९४ ॥

अर्थ—“कांचन (सुवर्ण) अने चंद्रकांतादिक मणिओना सोपान (पगथीयां)-वाळं, हजारो स्तंभोए करीने उच्छित एटछे विस्तारवाळं अने सुवर्णनी भूमि (तळ) वाळं जिनगृह (जिनमंदिर) जे कोइ पुरुष करावे, जेना करता पण एटछे तेहुं जिनमंदिर कराववा करतां पण तप अने संयमनुं पाळन (करवुं ए) अधिक छे, अर्थात् भावपूजा अधिक छे.” ४९४.

निब्बीए दुंठिभखवे, रत्ना दीवंतराओ अन्नाओ ।

आणेऊणं बीअं, इह दिन्नं कांसवज्जणस्स ॥ ४९५ ॥

अर्थ—“आ लोकमां निर्वीज एटछे बीज पण न मळी शके एवा दुकाळसमयमां राजाए लोकने माटे बीजा द्वीपमांथी बीज अणावीने (मंगावीने) ते (बीज) कर्षक लोकने एटछे खेडुतोने आप्युं.” ४९५.

केहिंचि सव्वं खइयं, पइन्नमंनेहिं सव्वमद्वं चं ।

वुत्तंगयं चं केइ, खित्ते सुंदति संतत्था ॥ ४९६ ॥

अर्थ—“ते राजाए आपेळा बीजने केटलाएक वधुं खाइ गया, बीजा केटलाएक खेडुतोए ते सर्व बीजने वावीने उगाडयुं, केटलाएके अर्धुं खाधुं ने अर्धुं बान्युं, तथा केटलाक खेडुतो वावीने पछी ज्यारे ते उग्युं के तरतज एटछे पूरुं पाकवा दीवा पहे-लांज त्रास पामीने एटछे पाछळथी राजसेवकों आ बान्य लइ जशे एवा भयथी ते बान्य पीताने घेर लइ जवा माटे क्षेत्रमां कूटवा लाग्या. कूटीने दाणा काढवा लाग्या.” तेने पण राजसेवकोए गुन्हेगार गणी पकड्या अने घणुं दुःख आप्युं. ४९६.

हवे आ वे गाथायां कहेला दृष्टान्तनो उपनय बतावे छे—

राया जिणवरचंदो, निब्बीयं धम्मविरहिओ कौलो ।

खित्ताइं कम्म भूमीं, कांसगवगो र्य चत्तारि ॥ ४९७ ॥

गाथा ४९४—यमसहस्रसूत्रिणं—स्तंभसहस्रोच्छ्रितम् ।

गाथा ४९५ बीअं । कांसगवज्जणस्स—कर्षकजनस्य ।

गाथा ४९६—केहिं वि । पंथज । पइन्नं—उत्तम । वुत्तंगइ—उत्तंगयं । वुत्तंगयं—उत्तं

च तदुत्तं च सुंदति सुंदति । संतत्था—संतत्था ।

गाथा ४९७—निब्बीयं । विहरीओ । कांसगवगो ।

અર્થ—“ જિનવરચંદ્ર (તીર્થંકરદેવ)ને રાજા જાળવા, ધર્મરહિત કાલને નિર્વીજ-સમય (ગયું છે ધર્મરૂપી વીજ જે કાલે એવો સમય) - જાળવો; પંદર કમંધૂમિને ક્ષેત્રો જાળવાં, તથા કર્ષક (સેદ્ધત) વર્ગ ચાર પ્રકારનો જાળવો. અસંયત, સંયત, દેશવિરતિ અને પાર્શ્વસ્થ એ રૂપ ચાર પ્રકારના જીવોને સેદ્ધત વર્ગ જાળવો- ૪૯૭.

અસ્સંજણહિં સંવં, સંદ્ધં અંદ્ધં ચં દેસેવિણહિં ।

સાદ્ધંહિં ધર્મવીજં, ઉત્તં નીજં ચં નિપ્પત્તિં ॥ ૪૯૮ ॥

અર્થ—“ હવે તે અરિહત રાજાએ ધર્મ રૂપી વીજ ચારે વર્ગના કર્ષકોને આપ્યું તેમાં અસંયત (વિરતિ રહિત) પુરુષો તે ધર્મવીજ વધું સ્વાઈ ગયા, અને દેશવિરતિવાળા પટ્ટે સ્થૂલ પ્રાણાવિપાત થકી વિરતિ વિગેરે વ્રતને ધારણ કરનાર શ્રાવકોએ અર્ધું ધર્મવીજ સ્વાઈ અને અર્ધું વાચ્યું. તથા સાધુઓએ તે વિરતિધર્મરૂપી વીજ વધું આત્મારૂપી ક્ષેત્રમાં વાચ્યું, અને તેને નિપ્પત્તિ (ઉત્પત્તિ) પમાડયું પટ્ટે સારી રીતે તેનું પાલન કર્યું.” ૪૯૮

જે તે સંવં લંહિં, પંચ્છં સુંદંતિ દુવ્વંલધિદ્યા ।

તવેસંજમપરિતંતા, હંદે તે ઓહરિઅસીલમરા ॥ ૪૯૯ ॥

અર્થ—“ તથા જેઓ પાર્શ્વસ્થાદિક છે, જેઓ વિરતિધર્મરૂપી સર્વ વીજને પામીને પ-છીવી જેઓનું ધૈર્ય દુર્બલ છે, તપ અને સંયમે કરીને જે સેદ્ધ પામેલા છે—થાકી ગયેલા છે અને જેમણે ક્ષીલ (સંયમ)ના મારનો ત્યાગ કર્યો છે એવા તે પાર્શ્વસ્થાદિક આ જિનજ્ઞાસનને વિષે પોતાના આત્મારૂપી ક્ષેત્રમાંજ તે ધર્મવીજને કૂટે છે—વિનાશ પમાડે છે.” ૪૯૯.

આણં સર્વેજિણાણં, મંજઈ દુવિહં પેહં અંદકંતો ।

આણં ચં અંદકંતો, મમંઈ જરાંમરણદુગ્ગમ્મિ ॥ ૫૦૦ ॥

અર્થ—“ ધર્મવીજને વિનાશ પમાડવાથી તે (પાર્શ્વસ્થાદિક) સર્વ જિનેશ્વરોની આજ્ઞાનો મંગ કરે છે, અને સાધુધર્મ તથા શ્રાવકધર્મરૂપ વસ્ત્ર પ્રકારના માર્ગનું અતિક્રમણ (હલ્લંચન) કરતા સવા તેમજ સર્વજ્ઞની આજ્ઞાનું હલ્લંચન કરતા સવા જરા અને મરણે ક-રીને અતિ દુર્ગ (ગહન) એવા અનંત સંસારમાં ચિરકાલ પરિભ્રમણ કરે છે.” ૫૦૦.

જંદ નં તરસિ ધોરેહં, મલ્લેગુણમરં સઉત્તરગુણં ચ ।

મુંત્તણ તો તિમ્મી, મુસાવગત્તં વૈરતરાગં ॥ ૫૦૧ ॥

ગાથા ૪૯૭—નિબ્બીય । ચિરહીઓ । કાસગવગ્ગો ।

ગાથા ૪૯૮—અદ્ધં । વિરપહિ । વસ્મવીર્યં । નીર્યં । નિપ્પત્તિ ।

ગાથા ૪૯૯—હંદિં । સુંદંતિ । ધિજ્ઞા—હિજ્ઞા । તપઃસંયમમાર્યાં પરિકિલ્લાઃ ।

અપહતસીલમરાઃ ત્યક્તસંયમમારાઃ । ગાથા ૫૦૦—અંદકંતો ।

ગાથા ૫૦૧—તરાસ=શકનોષિ । ધોરેહં । તિમ્મી ।

અર્થ—“ હે મન્ય જીવ ! જો કદાચ તું સમિતિ વિગેરે ઉત્તર ગુણના માર (સમૂહ) સહિત મૂલગુણના મારને (પંચમહાત્મના મારને) ધારણ કરા (ગ્રહન કરવા) શક્તિ માન ન હો તો તારે જન્મભૂમિ, વિહારભૂમિ અને દીક્ષાભૂમિ એ ત્રણ ભૂમિનો ત્યાગ કરીને સુશ્રાવકપણું અંગીકાર કરવું તે અતિ શ્રેષ્ઠ છે; અર્થાત્ તું અતિ શ્રેષ્ઠ એવા સુશ્રાવકપણાને અંગીકાર કર.” ૫૦૧

અરિહંતચેદ્દઆણં, સુસાહૂ પૂંયારઓ દંદાયારો ।

સુસાંવગો વરંતરં, ન સાંહુવેસેણ ચુંઅઘમ્મો ॥ ૫૦૨ ॥

અર્થ—“ વહી હે મન્ય પ્રાણી ! જો તું સાધુપણું ધારણ કરવા અસમર્થ હો, તો અરિહંતના ચૈત્ય (વિંધ)ની પૂજામાં તત્તર અને સુસાધુ પટલે ઉત્તમ સાધુઓની સત્કાર સન્માનાદિરૂપ પૂજામાં આસક્ત અને દઢાચારવાળો (અણુત્રત પાલ્લવાર્મા કુશલ) એવો સુશ્રાવક થા તે ઘણું શ્રેષ્ઠ છે, પટલે તેવું શ્રાવકપણું ધારણ કરવું તે વધુ સારું છે. પરંતુ સાધુવેષે કરીને—સાધુવેષ ધારણ કરીને ધર્મથી ચ્યુત બ્રહ્મ થવું એ શ્રેષ્ઠ નથી. કેમકે આચારબ્રહ્મ થઇને માત્ર વેષ ધારણ કરવાથી કાંઈ પણ ફલ નથી.” ૫૦૨.

સંઘં તિ માંણિજ્ઞં, વિરંદં સંઘં જંસં સંઘિયા નંતિ ।

સો સંઘવિરંદાઈ, ચુંકઈ દેસં” ચં સંઘં ચ ॥ ૫૦૩ ॥

અર્થ—“ સર્વ પટલે ‘સંઘં સાવજ્ઞં જોગં પચ્છકામિ’ હું સર્વ સાવધ યોગનું પ્રત્યાખ્યાન (નિવેધ) કરું છું એમ પ્રતિજ્ઞા કરવાવડે સર્વ સાધ્ય યોગનું પ્રત્યાખ્યાન કરીને પણ જેને નિશ્ચે સંઘ (સંપૂર્ણ) પદકાયના પાલન રૂપ વિરતિ નથી તે સર્વ વિરતિને કહેનારો (હું સર્વવિરતિ છું એમ પ્રભાષ કરનારો) દેશવિરતિને (શ્રાવક ધર્મને) અને સર્વવિરતિને (સાધુધર્મને) બંનેને ચૂકે છે—હારે છે, અર્થાત્ વગેરેથી બ્રહ્મ થાય છે.” ૫૦૩.

જો જંહવાયં ન કુંણઈ, મિચ્છદિટ્ઠી તંઓ હુ કો અંઓ ।

બુદ્ધેઈ અ મિચ્છંતં, પરંસં સંકં જણેમાણો ॥ ૫૦૪ ॥

અર્થ—“ જે પુરુષ યથાવાદ પટલે જેવું વચન બોલે તેવું ક્રિયાનુષ્ઠાનાદિક કરતો નથી તે પુરુષથી બીજો કયો પુરુષ મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણવો ? એનેજ મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણવો. તેનાથી બીજો કોઈ વિશેષ મિથ્યાદૃષ્ટિ નથી. કેમકે તે પુરુષ બીજા લોકોને શંકા ઉત્પન્ન કરાવતો સતો મિથ્યાત્વને દૃષ્ટિ પમાડે છે.” ૫૦૪.

માથા ૫૦૨—ચેદ્દઆણં । પુંયારઓ । સુસાંવગો । ચ્યુતધર્મઃ ।

માથા ૫૦૩—માંણિજ્ઞં । વિરંદં । સંઘિયા=સર્વિકા-સર્વા । વિરંદાદી ।

માથા ૫૦૪—બુદ્ધેઈ મિચ્છંતં । જંણેમાણો ।

आणांए चिंय चरणं, तँवमंगे जांग किं न मंगं ति ।

आणं चं अइकंतो, कस्सांएसा कुंगइ सेसं ॥ ५०५ ॥

अर्थ—“ निश्च जिनेश्वरनी आझाए करीनेज चारित्र छे, एटले जिनाझानुं पालन करवुं एज चारित्र छे; तो ते आझानो भंग कर्ये सते शुं न मांग्युं ? एटले शेनो भंग न कर्यो ? अर्थात् जिनाझानो भंग करवायी सर्व चारित्रादिकनो भंग कर्यो, एम हे शिष्य ! तुं जाण; अने जिनाझानुं उछंघन करनार पुरुष शेष—क्रियानुष्ठानादिक कोना आदेश (आज्ञा) थी करे छे ? जो जिनाझानुं उछंघन कर्युं, तो पछी क्रियानुष्ठानादिक कोनी आझायी करवुं ? अने आझानुं उछंघन करीने (आज्ञा बिना) जे क्रिया करवी ते केवल विह्वनाज छे—निष्फल छे.” ५०५

संसारो अ अणंतो, भट्टचरित्तस्स लिंगजीवस्स ।

पंचमहव्वयतुंगो, पांगारो भल्लिओ जेण ॥ ५०६ ॥

अर्थ—“ वली जे निर्मागी पुरुषे पंचमहाव्रत रूपी तुंग (ढंवा) माकार (किछो) भेद्यो छे—नष्ट पमाद्यो छे—पाही नाख्यो छे ते भ्रष्ट (छत्र) चारित्रवाळा अने मूल-वस्त्रिका रजोहरण विगेरे लिंग (वेष) मात्र कर,ने आजीविका करनारानो संसार अनंत जाणवो; एटले ते निर्भाग्यशेखर अनंत काल सुधी चतुर्गतिमां भ्रमण करे छे.” ५०६.

नं करेमि तिं मणित्ता, तं चेवं निसेवए पुंणो पावं ।

पच्चंक्खमुसावाइ, मार्यानि यडीपसंगो यं ॥ ५०७ ॥

अर्थ—“ जे पुरुष ‘न करेमि इत्यादि’ नहीं कहं इत्यादि एटले मन वचन अने कायाए करीने नहीं कहं, नहीं करावुं अने करता एवा बीजाने अनुपोदन नहीं कहं, एम नव कोटी सहित प्रत्याख्यान भगीने (करीने) पण फरीथी तेज पापनुं सेवन् करे छे (आचरण करे छे) ते पुरुषने प्रत्यक्ष मृषावादो जाण ते. केमते ते जेवुं बोले छे तेवुं पाळतो नथी; तथा माया एटले अंतरं असत्यपणुं अने निहृति एटले बाह असत्यपणुं ते बनेनो जेने प्रसंग छे एवो तेने जाणवो, अर्थात् तेने अन्तरंग अने बाह बने प्रकारनो असत्यवादी मायाकपटी जाणवो.” ५०७.

गाथा ५०५—आणाएचवअ । त मंगे । मंगंति । कस्सादेशात् । गाथा ५०६—नष्टच-
रित्तस्स । लिंगजीवस्स । महाव्वय । भल्लिओ । भिल्लिओ । भेल्लिओ=भेदितः ।

गाथा ५०७—मुसावाइ । नयरि । मार्यानि कृत्योः प्रसंगो यस्य सः ।

લોણ વિ' જો સંસૂગો, અંલિઅં સહેસા નં માંસણ કિંચિ ।

અંહ દિચ્ચિલંઓ વિ' અંલિયં, માંસહ 'તો' કિંચિ દિચ્ચેલાણ ॥

અર્થ—“લોકને વિષે પણ જે સસૂક (પાપમીરુ-પાપથી ખય પામતો) માણસ હોય છે તે સહસા (વિચાર કર્યા વિના) કાંઈ પણ અસત્ય બોલતો નથી; ત્યારે જો દીક્ષિત થઈને (દીક્ષા લઈને) પણ તે અસત્ય બોલે, તો દીક્ષા કરીને શું ? અર્થાત્ દીક્ષા લેવાનું શું ફલ ? કાંઈજ નહીં.” ૫૦૮.

મહેવ્વયઅણુવ્વયાઈ, છંદેઉં' જો તેવં ચરહં અર્જં ।

સો અર્જાણી મુંદો, નાવાં બુંદો મુંગેયવ્વો ॥ ૫૦૯ ॥

અર્થ—“જે પુરુષ મહાવ્રતોને અથવા અણુવ્રતોને તજીને બીજું તપ કરે છે, પટલે મહાવ્રત અને અણુવ્રત શિવાય બીજાં તપ કરે છે તે અજ્ઞાની અને મૂર્ખ માણસ (અજ્ઞાન કષ્ટ કરનાર માણસ) નાવવહે કરીને પણ પટલે હાયમાં નાવા અગ્ન્યા છતાં પણ ઘૂંટેલો જાણવો. જેમ કોઈ સમુદ્રમાં રહેલો મૂર્ખ માણસ હાયમાં આવેલી નાવને તજીને તે નાવના લોઢાના સ્ત્રીલાઈ કરીને સમુદ્ર તરવાને ઇચ્છે તેવો રીતનો તેને જાણવો.” ૫૦૯.

સુવંદું પાસંત્યજળં, નાંડણં જો નં હોઈ મજ્જંત્યો ।

નં ય સાંદેહ સર્કજ્જં, કાંગં ચં કેરેહ અપ્પાણં ॥ ૫૧૦ ॥

અર્થ—“વહુ પ્રકારે પાસત્યાનું સ્વરૂપ જાણીને પણ (પાર્શ્વત્યજન સંબંધી શ્રિધિ-લતાને જાણીને પણ) જે મધ્યસ્થ હોતો નથી તે પોતાનું મોક્ષરૂપ કાર્ય સાધી શકતો નથી, અને પોતાના આત્માને કામઢા તુલ્ય કરે છે.” ૫૧૦.

પરિચિત્તિજ્ઞ નિંડણં, જઈ નિંયમમરો નં તીરેણ વોહું ।

પરંચિત્તરંજણેણં, નં વેસંમિત્તેણ સંહીરો ॥ ૫૧૧ ॥

અર્થ—“નિપુણતાથી (સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચાર કરીને) જો નિયમનો ભાર (મૂલ અને ઉત્તર ગુણનો સમૂહ) વહન કરવા (ધારણ કરવા) શક્તિમાન ન થંવાય, તો પછી બીજાના ચિત્તને રંજન (પ્રીતિ) કરનાર એવા વેષધાત્રે કરીને (માત્ર વેષ ધારણ

ગાથા ૫૦૮-સસૂગો । અંલિઅં । અંહિ દિચ્ચિલંઓ વિ । કિંચિ ।

ગાથા ૫૦૯-છંદેઉં-સ્વચક્ત્વા । છંદેઉં । અજ્ઞાણો । બુંદો-બૂંદિત્તઃ ।

ગાથા ૫૧૦-કાંગં-કાકતુલ્યં ।

ગાથા ૫૧૧-અથ । વેસમત્તેણ- ।

કરી રાત્રવાથી) પરમથે દુર્ગતિમાં પડતા માણસને તે (વેવ) આધાર રૂપ થતો નથી,
 પટલે માત્ર વેવ ધારણ કરવાથી કાંઈ દુર્ગતિથી રક્ષણ થતું નથી.” ૫૧૧.

નિચ્છયનયસ્સ ચરેણસુવંગ્ધાણ નાર્ણેદંસણવહો વિ’ ।

વેવહારસ્સ ઈ ચરેણે, હ્યંમ્મિ મેયણાઠ સેસાણ ॥ ૫૧૨ ॥

અર્થ—“ નિશ્ચય નયના મતમાં (પરમાર્થવૃત્તિથી કહીએ તો) ચારિત્રનો ઉપવાત થયે છે તે જ્ઞાન અને દર્શનનો પણ વધ (વિનાશ) થાય છે. કેમકે ચારિત્રનો વિનાશ થયે આશ્રવનું સેવન કરવાથી જ્ઞાન દર્શન પણ નષ્ટ થાય છે; અને વ્યવહાર નયના મતમાં તો (વાણવૃત્તિથી કહીએ તો) ચારિત્રનો વાત થયે છે તે શ્રેષ્ઠ-જ્ઞાન દર્શનને વિષે ધજના (વિકલ્પ) જાણવો. પટલે કદાચ જ્ઞાન દર્શન હોય પણ સંતો અને ન પળ હોય. ” ૫૧૨.

સુંજ્ઞહ જંદે સુંચરણો, સુંજ્ઞહ સુસાંવઓ વિ’ ગુણંકલિઓ ।

ઓસન્નચરણકરણો, સુંજ્ઞહ સંવિંગપસ્વલ્લં ॥ ૫૧૩ ॥

અર્થ—“ સારા ચારિત્રવાલો યતિ (સાધુ) શુદ્ધ થાય છે. જ્ઞાનાદિક ગુણોએ કલના કરેલો (ગુણ સહિત) સુશ્રાવક પણ શુદ્ધ થાય છે. તથા શિથિલ છે ચરણ અને કરણ જેનું ધવો સંવિગ્ન પક્ષની રૂચિવાલો પણ શુદ્ધ થાય છે; (સંવિગ્ન પટલે માણની અભિલાષાવાળા સાધુઓ. તેમના પક્ષમાં પટલે તેમનો ક્રિયામાં જેની રૂચિ છે તે પણ શુદ્ધ થાય છે.) ” ૫૧૩.

સંવિંગપસ્વિયાણં, લલ્લલ્લવળમેયં સમાંસઓ મર્ણિયં ।

ઓસન્નચરણકરણા વિ’ જેણં કમ્મં ” વિમોહંતિ ॥ ૫૧૪ ॥

અર્થ—“ સંવિગ્ન (મોહાભિલાષી) સાધુઓનો જેમને પક્ષ છે, પટલે જેઓ સંવિગ્નના ક્રિયાઅનુષ્ઠાનમાં આસક્ત છે તેવા શુરુષોનું (સંવિગ્ન પક્ષીનું) લક્ષણ સમાસથી (સંસેપથી) તીર્થકરોએ આ પ્રમાણે (હવે કરે છે તે પ્રમાણે) કહેલું છે, કે જેણે કરીને ચરણ અને કરણને વિષે શિથિલ થયેલા મનુષ્યો પણ જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મને શુદ્ધ કરે છે-લપાવે છે. ” ૫૧૪.

સુંદંસુસાંહધમ્મં, કેદ્દેહ નિંદેયં નિયંયમાયારં ।

સુંતવસ્સિયાણ પુરંઓ, હોઈયં સન્વોમેયણીઓ ॥ ૫૧૫ ॥

ગાથા ૫૧૩-જાહ । સુસ્વાવગો । રહ ।

ગાથા ૫૧૪-પલ્લિઆર્ણ । મેયં । જેણવિકમ્મં । ગાથા ૫૧૫-સુદં । નિયમાયારં । સન્વોમરાયણીઓ । સર્વેમ્યોઽપિ અવસરાત્તિકો હંતુઃ ।

અર્થ—“ શુદ્ધ (નિર્દોષ) ઇવા સાધુ ધર્મની લાકો પાસે પ્રરૂપણા કરે, અને પોતાના આચારની—શિથિલપણા વિગેરેની નિંદા કરે, તથા સારા તપસવી સાધુઓની પાસે સર્વથી પળ લઘુ થાય એટલે તરતના દીક્ષિત સાધુથી પળ પોતાના આત્માને લઘુ માને. ” ૫૧૬.

વંદેઈ નંદે વંદાઈ, કિંચકર્મ કુંગઈ કારવે નેયં ।

અર્ત્તશ્ચ નં વિ દિલ્લેઈ, દેઈ સુસાહુગ બોહેઈ ॥ ૫૧૬ ॥

અર્થ—“ વળી લઘુ ઇવા પળ સંવિગ્ન સાધુને પોતે વાંરે, પળ તેમની પાસે પોતાને વંદાવે નહીં. તેમનું કૃતિકર્મ (વિગ્રામણા વિગેરે વૈયાટ્તય) કરે, પળ તેમની પાસે પોતાની વિશ્રામણા વિગેરે કરાવે નહીં; અને પોતાને માટે (પોતાની પાસે દીક્ષા લેવાને માટે) આવેલા શિષ્યને પોતે દીક્ષા આપે નહીં, પળ તેને પ્રતિવોધ પમાડીને સુસાધુ પાસે મોકલે—તેની પાસે દીક્ષા આવે, પળ પોતે અપાપે નહીં. ” ૫૧૬.

ઓસંત્રો અત્તઢા, પંરમપ્પાંગં ચં હુંગઈ દિલ્લેવંતો ।

તં હુહેઈ ઢુગ્ગઈ, અંહિયરં બુંહૂઈ સંયં ચં ॥ ૫૧૭ ॥

અર્થ—“ જપરલી ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે ન કરતાં અવસન્ન કેં શિથિલ એવો છતો જે પોતાને માટે વીજાને દીક્ષા આપે છે તે તેને (શિષ્યને) અને પોતાના આત્માને હુણે છે. કેમકે તે શિષ્ય)ને દુર્ગતિમાં નાંચે છે, અને પોતાના આત્માને પળ પૂર્વની અવસ્થા કરતાં અધિકતર સંસારસમુદ્રમાં ઢુવાવે છે. ” ૫૧૭,

જંહ સંરણમુવગયાણં, જીવાળ નિકિંતણ સિરે જોઈં ।

એવં આર્યરિઓ વિ હું, ઉસ્સુત્તં પંન્નવંતો ય ॥ ૫૧૮ ॥

અર્થ—“ જેમ કોઈ માણસ પોતાને આશ્રયે આવેલા જીવોનું મસ્તક છેદે, તેમ આચાર્ય પળ જો શરયે આવેલા જીવોની પાસે ઉત્સુક પ્રરૂપણા કરે—તેને કુમાર્મે પ્રવર્તવે, તો તેને પળ તેના મસ્તક છેદનાર જેવો એટલે વિશ્વાસઘાતી જાણવો. ” ૫૧૮.

સાંવજ્જજોગપરિવજ્જણાઉ, સંવુત્તમો જંદધમ્મો ।

વીઓ સાંવેગધમ્મો, તંદીઓ સંવિગ્ગપલ્લવપહો ॥ ૫૧૯ ॥

ગાથા ૫૧૬—વંદવેઈ । કૃતિકર્મ=વિશ્રામણાદિ । જેય ।

ગાથા ૫૧૭—ઢુગ્ગઈ । બુહૂઈ ।

ગાથા ૫૧૯—સંવંતવો । જંદધમ્મો । તંદીઓ ।

अर्थ—“ सावद्य योगो (पाप सहित योगो)ना वर्जन यकीं (सर्व सावद्य योग वर्जवा यका) यतिधर्म सर्वोत्तम छे ते पहेलो मार्ग छे; बीजो श्रावकधर्म पण मोक्षमार्ग छे, अने त्रीजो संविग्रपक्षनो मार्ग छे. ए त्रणे मोक्षमार्ग छे. ” ५१९

‘सेसा मिच्छदिट्ठी, गिहिलिंगकुलिंगदव्वलिंगेहिं ।

जहं तिन्नि र्यं मुख्वपहा, संसारपहा तहं तिन्नि ॥ ५२० ॥

अर्थ—“ शेष एटले उपर कहेला त्रण मार्ग शिवाय बाकीना गृहिलिंग (गृहिलिंगने धारण करनार), कुलिंग एटले योगी भरवा विगेरे कुलिंगने धारण करनार तथा द्रव्यलिंग एटले द्रव्ययी यतिवेषने धारण करनार—ए त्रणेने मिथ्यादृष्टि जाणवा. जेम उपरनी गायामां त्रण मोक्षमार्ग क्हा तेम आ गृहिलिंगादिक त्रणे संसारना मार्ग जाणवा, एटले ते त्रणे संसारना हेतु छे. ” ५२०.

संसारसागरमिणं, परिममंतेहिं सर्व्वर्जावेहिं ।

गहियाणि र्यं मुक्काणि र्यं, अणंतसो दव्वलिंगाई ॥ ५२१ ॥

अर्थ—“ आ (प्रसिद्ध एवा) अनादि अनंत संसारसागरमां परिभ्रमण करता सर्व जीवोए अनंतीवार द्रव्यलिंगोने ग्रहण कर्यौं छे, अने (ग्रहण करीने) मूकी दीघां छे; तोपण तेमनी कांड पण अर्थसिद्धि यइ नयी. ” ५२१.

अच्चणुरत्तो जों पुण, नं मुंयइ वहुंसो विं पन्नविज्जंतो ।

संविगगपख्वयत्तं, कैरिज्ज लंब्भिसि तेणं पेहं ॥ ५२२ ॥

अर्थ—“ वली अ यंत अनुरक्त एटले वेष रात्रवामां गाढ आसक्त थयेलो एवो जे पुरुष घणी वार गीतार्योए हितशिक्षा क्हा (दीघा) छतां पण ते वेपने सूके नहीं, तो तेणे संविगननुं पक्षपातीपणुं अंगीकार करवुं. (संविग्न पक्षनो आश्रय करवो). तेम करवाथा आवता भवमां ते मोक्षमार्ग पावे छे. ” ५२२.

कंतारोहमद्वाणओमगेलन्नमाइकज्जेसु ।

सव्वायरेण जयणाए, कुणइ जें सार्हुकरणिज्जं ॥ ५२३ ॥

गाथा ५२०—मिच्छदिट्ठी । तिन्नि लो । संसारपहा ।

गाथा ५२१—गहियाणि अ ।

गाथा ५२२ पन्नविज्जंतो—प्रज्ञाव्यमानः । पख्वयत्तं । लज्जहसि—लज्जिहसि ।

गाथा ५२३—मायकज्जेसु । मद्वाण=विषममार्गचलनं । ओम=दुर्भिक्षकालः । गेल=

अ-गलानत्त्वम् । सव्वायरेण । जयणाइ ।

અર્થ—“ કાંતર (મોટું અરણ્ય એટલે અટવીમાં આવી ચઢવું), રોધ (રાજાની લઢાઈ વિગેરે પ્રસંગે દુર્ગમાં રંધાવું), મંદાણ (વિષમમાર્ગે ચાલવું) ઓમ (દુષ્કાઠ) અને ગેલન (ગ્લાનત્વ—રોગોપશું) इत्यादिक कार्यने (પ્રસંગોને) વિષે પણ એટલે એવા કારણ પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ સર્વે આદર (શક્તિ) વહે કરીને યતના પૂર્વક સાધુને જે કરવા લાયક કાર્ય છે તેજ સુસાધુ કરે છે; અર્થાત્ પ્રવલ્લ કારણ પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ સાધુએ પોતાની સર્વ શક્તિથી પોતાનું જે કર્તવ્ય છે તે યતના પૂર્વક અવશ્ય કરવું. ” ૫૨૩.

આર્યસ્તરસંમાણં, સુદુર્કરં માણસંકહે લોએ ।

સંવિગ્મપસ્ત્રિવયત્તં, ઓસન્નેણં ફુંડં કાર્ત્ત ॥ ૫૨૪ ॥

અર્થ—“ અહંકારે કરીને સાંકડા એટલે અભિમાનથી ભરેલા એવા આ લોક (સંસાર) ને વિષે અત્યંત આદરે કરીને (સંવિગ્ન પળાવે કરીને) સુસાધુઓનું સન્માન કરવું એ અતિ દુષ્કર છે, તેમજ અવસન્ન એટલે શિથિલ આચારવાળાને સ્ફુટ-પ્રગટપણે સંવિગ્નનું પક્ષપાતી પશું કરવું એટલે સંવિગ્ન પક્ષના અનુરાગી થવું એ દુષ્કર છે. ” ૫૨૪.

સારણચૌઆ જે ગચ્છંનિગયા પવિહરંતિ પાસંથા ।

જિંવયણનાહિરા વિ ય, તે” અ પમાણં નં કૈંયઘ્વા ॥ ૫૨૫ ॥

અર્થ—“ સારણા કે. સ્મારણા—શૂલી ગયેલાનું સ્મરણ આપવું એટલે આ કામ આવી રીતે કરવું એવી ચારંચાર શિક્ષા આપવાથી ઉદ્દેગ પામેલા અને તેથી કરીને ગચ્છ બહાર નીકળી ગયેલા (સ્વેચ્છાએ વર્તવા માટે ગચ્છ બહાર થયેલા) એવા જે પાસસ્થાઓ સ્વેચ્છાએ વિહાર કરે છે તેઓ જિનવચનથી વાહા છે, અર્થાત્ પ્રથમ શુદ્ધ ચારિત્રનું પાલન કરીને પછી પ્રમાદી થયેલા છે તેઓને પ્રમાણ રૂપ ગણવા નહીં, એટલે સાધુપણામાં ગણવા નહીં. ” ૫૨૫.

હીંણસ્સ વિમુદ્ધપરુવગસ્સ, સંવિગ્મપસ્ત્રવાયસ્સ ।

જોં જોં હવિજ્જં જયંણા, સોં સાં” સે નિજ્જેરા ” હોઈ ॥ ૫૨૬ ॥

અર્થ—“ વિશુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરનાર, અને સંવિગ્નનો પક્ષપાત છે જેને એવા હીનની (ઉચ્ચરણમાં કાંઈક શિથિલ થયેલાની) જે જે યતના (બહુ દોષવાળી વસ્તુનું વર્જન અને અલ્પ દોષવાળી વસ્તુનું ગ્રહણ કરવું તે રૂપ યતના) હોય છે, તે તે યતના તેને નિર્જેરા રૂપ કહેને ક્ષય કરનારી) થાય છે. ” ૫૨૬.

ગાથા ૫૨૪—સુદુર્કરં । પશ્ચિમવર્ત્તં । ।

ગાથા ૫૨૫—સારણચૌઆ । સારણચૌઆ । બાહિરો । તે અ પમાણં ।

ગાથા ૫૨૬—વાહસ્સ । ગચ્છા ।

सुकाइयपरिसुद्धे, सइ लामे कुणइ वणिओ विहुं ।

एमेव य गीर्यत्थो, आयं देहुं समार्यइ ॥ ५२७ ॥

अर्थ—“शुद्धादिके करीने पढे राजानो कर (दाण) विगेरे आपवाए करीने शुद्ध अर्थात् दाणनुं द्रव्य तथा बीजो खर्च काढया पछी जो लाभ प्राप्त थाय तेम होय तो वणिक चेष्टा (वेपार) करे छे; एवीज रीते गीतार्य भुनि पण शालना हानयी आय के० लाभने जोइने आचरण (कार्य) करे छे, अर्थात् अल्प दोषवाहं अने बहु लाभ-वाहं कार्य यतना पूर्वक करे छे。” ५२७.

आमुकजोगिणो चिंअ, हवई थोवा विं तैस्स जीवदया ।

“संविग्गपस्वजयणा, तो दिद्धी सांहुवग्गस्स ॥ ५२८ ॥

अर्थ—“निश्चे चोतरफयी सबै प्रकारे मूषा छे संयमना योग (व्यापार) जेजे एवा ते साधुना हृदयमां थोदी पण जो जीवदया होय, तो ते संविग्ग पसवाळा (मोक्षना अभिलाषी) साधुवर्गनी यतना (जीवदया) तीर्थक्रोए जोएली छे; अर्थात् ते मोक्ष-भिलाषी ने संविग्गपक्षी होवाथी तेनी यतना तीर्थक्रोए प्रमाण रूप मणी छे。”

किं मूंसगाण अत्थेण, किं वॉ कांगाण कणगमालाए ।

मोहमलखविलिआणं, किं कंज्जुवणसमालाए ॥ ५२९ ॥

अर्थ—“मूषको (उद्धो) ने सुवर्ण विगेरे अर्थ (धन) बढे करीने शुं प्रयोजन छे? मूषक पासे धन होय तो तेथी तेनुं शुं कार्य साधी शक्य? काइज नहीं; अथवा काग-डाओने सुवर्णनी माळाए करीने शुं प्रयोजन छे? कागडा पासे सुवर्णनी माळा होय तो तेथी तेने शो फायदो? काइज नहीं; तेवीज रीते मोहमल (मिथ्यात्वादिक कर्म-रूपी मल) बढे करीने कीपाएळा प्राणीओने आ उपदेशमाळा (उपदेशनी परंपरा) ए करीने शुं प्रयोजन छे? अर्थात् बहुलकर्मिने आ उपदेशमाळा काइ पण कामनी नथी。” ५२९.

चरणकरणालसाणं, अविणयबहुलाण संययजोगमिणं ।

न मणी संयसाहस्सो, आवज्झइ कुञ्छमासस्स ॥ ५३० ॥

गाथा ५२७—सुकाइपरिसुद्धे—संकाइपरिसुद्धे । शुद्धादिना राज्यदेयद्रव्यादिना परिसुद्धे । विहुं । गाथा ५२८—जोगिण-जोगिणु । हवई ।

गाथा ५२९—सुसगाण—मूषकाणाम् । कणयमाळाए । मोहमलखविलिआणं—मोहमल-खलितानाम् । गाथा ५३०—कुत्तिता भाषा यस्य तस्य काकस्वेत्यर्थः ।

અર્થ—“પાંચ મહાવ્રતાદિક ચરણ અને પિંદત્રિશુદ્ધ્યાદિક કરણને વિષે આઠમુ તથા અવિનયવદે બહુલ દટલે ઘળા અવિનયવાળા એવા પુરુષોને આ ઉપદેશમાળા પ્રકરણ નિરંતર અયોગ્ય છે, અર્થાત્ તેઓને આ ઉપદેશ આપવા યોગ્ય નથી. કેમકે સો હજાર (લાખ)ના મૂલ્યવાળો મણિ કુતિસત માષાવાળા કાગડાને (કાગડાની કોટે) બાંધવા કાયક નથી.” ૫૩૦.

નાઝુળ કરચલગયામલં વં સંભાવઓ પંહે સંલ્લં ।

ધમ્મમિ નામ સીદ્ધજ્ઞાતિ કમ્માદં મેરુઆદં ॥ ૫૩૧ ॥

અર્થ—“કરતલમાં રહેલા આમલક (આમલાના) ફલની જેમ અથવા અમલ કે. નિર્મલ ક કે. પાણીની જેમ સદ્ભાવથી (સત્ય બુદ્ધિથી) સર્વ (જ્ઞાનાદિ રૂપ) મોક્ષમાર્ગ જાણીને પણ આ જીવ ધર્મને વિષે (નામ સંભાવનાને અર્થે છે) પ્રતીતિ થાય છે. તેમાં તે પ્રાણીના શુદ્ધકર્મોજ કારણ છે અર્થાત્ તે જિવ ભારે કર્મી હોવાથી—જ્ઞાનાવરણી યાદિ કર્મની બહુલતા હોવાથી તે જાણતો સતો પણ ધર્મ કરતો નથી.” ૫૩૧.

ધમ્મત્થકામમુલ્લેસુ, જૈસસ મૌવો જૈહિં જૈહિં રમ્મહ ।

વેરંગોગંતરસં, નં ઈમં સંલ્લં મુહાવેદ ॥ ૫૩૨ ॥

અર્થ—“ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરુષાર્થોને વિષે જે પ્રાણીનો ભાવ (અભિપ્રાય) જે જે (મિત્ર મિત્ર) પદાર્થોને વિષે રમે છે (વર્તે છે); દટલે પ્રાણી-ઓનો અભિપ્રાય મિત્ર મિત્ર પદાર્થોમાં હોય છે, માટે જેને વિષે વૈરાગ્યનોજ પ્રકાત રસ રહેલો (મરેલો) છે એવું (વૈરાગ્ય રસમય) આ ઉપદેશમાળા પ્રકરણ સર્વ પ્રાણીઓને સુલ્લકર નથી (સુલ્લ ઉત્પન્ન કરતું નથી); કિંતુ વૈરાગ્યવાળા પુરુષોનેજ આ પ્રકરણ સુલ્લ ઉપજાવે છે.” ૫૩૨.

સંજમતવાલસાણં, વેરંગકંઠા નં હોદ કંઠસુહા ।

સંવિગ્ગપલ્લિયાણં, હુંજ્ઞ વં કેસિંચિ નાંણીણં ॥ ૫૩૩ ॥

અર્થ—“સત્તર પ્રકારના સંયમ તથા તપસ્યાને વિષે આઠમુ (પ્રમાદી) એવા પુરુષોને વૈરાગ્યકથા કર્ણને સુલ્લકારી થતી નથી, પ્રમાદીને વૈરાગ્યની વાર્તા રુચતા નથી; પરંતુ સંવિગ્ગ પક્ષવાળા (મોક્ષની અભિલાષાવાળા)ને અથવા કેટલાક જ્ઞાનીનેજ વૈરાગ્ય કથા કર્ણને સુલ્લકારી થાય છે, સર્વને સુલ્લકારી થતી નથી.” ૫૩૩.

ગાથા ૫૩૧-સીદ્ધજ્ઞાતિ-વિવીદતિ-પ્રમાદી પ્રવર્તિ ।

ગાથા ૫૩૨ મોલ્લેસુ । વેરંગોગંતરસં । મુહાવેદ ।

ગાથા ૫૩૩-હુંજ્ઞવિ । કેસિંચિ । નાંણં ।

સોઝણ પગરણ મિણ, ધમ્મે જાઓ ન ઉંજામો જસસ ।
નેં યં જોણિયં વેરંગાં જોણિજ્જા અંનંતસંસારી ॥ ૫૩૪ ॥

અર્થ—“ આ અપદેશમાળા પ્રકરણ સાંપઢીને ધમ્મેને વિષે જેનો અચ્ચ યયો નથી (જે ધર્મ કરવામાં અચ્ચી થયો નથી), તથા જેને વૈવેન્દ્રિય વિષય ત્યાગરૂપવૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો નથી તેને (તે પ્રાણીને) અનંતસંસારો ઇટલે એ જીવ અનંતસંસારી છે એમ જાણવું, અર્થાત્ અનંતસંસારી જીવનેજ ધણો અપદેશ પણ વૈરાગ્યજનક થતો નથી. ” ૫૩૪.

કમ્માણ સુંબહુઆણુંવસમેણ ઉવંગચ્છઈ દમ્મં સંવં ।

કમ્મમલચિક્કણાણં, વેચ્છઈ પાંસેણ મન્નંતં ॥ ૫૩૫ ॥

અર્થ—“ પ્રાણી અત્યંત ધણાં કર્મોના અપશયે કરીને (અપોપશયે કરીને) ઇટલે તે તે જાતિના કર્મના આવરણના ક્ષયવદે કરીને આ (પ્રત્યક્ષ) સર્વ (અપદેશમાળા રૂપ તત્ત્વાર્થના સમૂહ)ને પામે છે; પરંતુ કર્મના યજ્ઞવદે ચિક્કણા થયેલા (કર્મીપાયેલા) ઇટલે જેણે ગાઢ કર્મ વાંધેલાં છે એવા પુરુષોને આ પ્રકરણ કહ્યું હતું પણ તેની પાસે થઈને ચાલ્યું જાય છે. ઇટલે બારંબાર તેને અપદેશ કર્યાં હતાં પણ તેના હૃદયમાં કર્મની ધીકાશ હોવાથી પ્રવેશ કરતું નથી. ” ૫૩૫.

ઉવંપસમાલમેયં, જો પઢઈ સુંગહ કુંગહ વોં હિર્યં ।

સો જોણઈ અંપહિયં, નોઝણ સુંહં સમોયઈ ॥ ૫૩૬ ॥

અર્થ—“ આ અપદેશમાળાને જે પુરુષ મળે છે, શ્રવણ કરે છે અથવા હૃદયમાં શ્રવણ કરે છે ઇટલે હૃદયમાં તેના અર્થની ખાવના કરે છે તે પુરુષ આત્મહિત (આલોક તથા પરલોકના હિત)ને જાણે છે, અને તેને જાણીને શુભ ઇટલે સમ્યક્ પ્રકારે તે હિતનું આચરણ કરે છે. ” ૫૩૬.

ધંતમંણિદામસસિગયણિહિ, પયપઢમલ્લંકરામિહાણેણ ।

ઉવંપસમાલપગરણમિણમો રૂઢં હિંઝાણ ॥ ૫૩૭ ॥

અર્થ—“ ધંત, મંણિ, દામ, સસિ, ગય અને ણિહિ—ઇટલાં પદોના જે પ્રથમ અક્ષરો ધંકાર, મકાર, ઢાકાર, સકાર, ગકાર અને ણિકાર તેણે કરાવે છે તેનું નામ જણાય

ગાથા ૫૩૪—સોઝણ ।

ગાથા ૫૩૬—મેઝં । અપ્પહિયં । સમાહરઈ ।

ગાથા ૫૩૭—પદમલ્લંકરામિહાણેણ । રૂઢં । હિંઝાણ ।

હે એવાં એટલે ધર્મદાસગણિય આ ઉપદેશમાળા પ્રકરણ પોતાના અને પરના (અન્ય જીવોના) હિતને માટે રચ્યું છે. ” ૫૩૭.

જિજ્ઞવયણકપ્પરુલ્લો, ઐનેગસુત્તત્થસાલિવિચ્છિન્નો ।

તૈવનિયમકુસુમગુચ્છો, સુમ્મદ્ધફલવંચ્છો જૈયદ્ધ ॥ ૫૩૮ ॥

અર્થ—“અનેક સ્ત્રાર્થ રૂપી જ્ઞાત્રાઓવડે વિસ્તાર પામેલો, તપ અને નિયમરૂપ પુષ્પોના ગુચ્છવાળો તથા દેવ મનુષ્યરૂપ સદ્ગતિ રૂપી ફલની નિષ્પત્તિવાળો (સદ્ગતિને વંધાવનારો) આ જિનવચન (દ્વાદશાંગી) રૂપ કલ્પવૃક્ષ (મનવાંછિત ફલ આપનાર) જય પામે છે—સર્વોત્કૃષ્ટપણે વર્તે છે. ” ૫૩૮.

જુમ્મા સુસાહુવેરગ્ગિઆણ, પૈરલોગપત્થિઆણં ચં ।

સંવિગ્ગપલ્લીઆણં, દાયંઞ્વા વહુસુઆણં ચ ॥ ૫૩૯ ॥

અર્થ—“સુસાધુઓને, વૈરાગ્યવાળા શ્રાવકોને અને પરલોકના સાધનમાં પ્રસિદ્ધ થયેલા—ચાલેલા (ઉદ્યમવાળા) એવા સંવિગ્ગ પક્ષીઓને યોગ્ય એવી આ ઉપદેશમાળા મહુશ્રુત (પંડિતો)ને આપવા યોગ્ય છે. એટલે આ ઉપદેશમાળા પંડિતોનેજ આનંદ આપનારી છે, પણ મૂર્ખને આનંદ આપનારી નથી. ” ૫૩૯.

ઇય ધર્મદાસગણિના, જિજ્ઞવયણુવપ્પસકજ્જમાલાય ।

મૉલં વ્વ વિવિદ્ધકુસુમા, કંદ્ધીઆય સુસોસવગ્ગસ ॥ ૫૪૦ ॥

અર્થ—“આ પ્રમાણે શ્રીધર્મદાસગણિય (શ્રીધર્મદાસગણિ નામના આચાર્ય મહારાજે) જિનવચનના ઉપદેશના કાર્યની માઝાં (પરંપરા)એ કરીને પુષ્પમાળાની જેમ વિવિધ પ્રકારના ઉપદેશના અસરોરૂપી પુષ્પવાળી આ ઉપદેશમાળા સારા જિજ્ઞ્વોના સમૂહને અભ્યાસ કરવા માટે કહીહે—કરી છે. ” ૫૪૦.

સંતિકેરી તુદ્ધિકરી, કંલ્લાણકરી સુમંગલકેરી યં ।

હોદ્ધ કહેગ્ગસ પૈરિસાણ, તંદ્ધ ય નિવ્વાણફલદાઈ ॥ ૫૪૧ ॥

અર્થ—“આ ઉપદેશમાળા કયક કેન્ વક્તાને (વ્યાખ્યા કરનારને) તથા પર્વદને (શ્રવણ કરનારને) ક્રોધાદિકની શાંતિ કરનારી, જ્ઞાનાદિક ગુણોની દૃઢી કરનારી,

ગાથા ૫૩૮—સાલ-જ્ઞાત્રા । સોમ્મદ્ધ ।

ગાથા ૫૩૯—જોમ્મો । વેરગ્ગિયાણ । પત્થિયાણં । પરલોકપ્રાપ્તિચ્છિયાણં ચ । પલ્લિ-ચાણં । વહુસુધિયાણં । ગાથા ૫૪૦—વયવપ્પસ । કજ્જમલ્લયાઓ । માલ્લુ । વ્વ । કુસુમા । કંદ્ધિયાય । ગાથા ૫૪૧—કલ્લાણકરિ સુમંગલકરેજ । હોદ્ધ । તંદ્ધ । ફલદાઈ । પૈરિસાય=વચન :

कल्याण करनारी पृच्छे आं लोकमां घनादिक संपत्ति-अने परभवमां-वैमानिक ऋद्धिने प्राप्त करावनारी, सुयोगल्य (यक्षा भंगलिकने) करनारी अने परलोकने विषे निर्वाण (मोक्ष) रूप फळने आपनारी याय छे. अर्थात् आ प्रकारतुं व्याख्यान करवायी तथा श्रवण करवायी मोहुं फळ प्राप्त याय छे.” ५४१.

इत्थं समपेइ इणमो, मालाजवएसपगरणं पैगयं ।

गाहाणं सत्त्वाणं, पंचसया चेवं चालीसा ॥ ५४२ ॥

अर्थ—“आ प्राकृत उपदेशमाला प्रकरण अहींआं समाप्त करीए छीए. प्रभवमां आरंभीने अहींआं सुधी जो छन्दविशेष गाथा गणीए तो सर्व गाथाओनी संख्या पांचसो अने चालीस छे. (वे गाथाओ प्रक्षेप समजवी)” ५४२.

जावय लवणसमुद्रो, जावय नखत्तमंडिओ मेरु ।

तावय रइया माली, जयंमि थिरंथावरा होऊं ॥ ५४३ ॥

अर्थ—“ज्यां सुधी (आ जगतमां) लवण समुद्र शाश्वतो वर्ते छे, अने ज्यां सुधी नक्षत्रोपी शोभित गयेछो शाश्वत मेरु पर्वत वर्त छे, त्यां सुधी आ रचेछी उपदेशमाला जगतने विषे स्थिर (शाश्वत) पदार्थनी जेम स्थावर के० स्थिर थाओ.” ५४३.

अखत्तरमत्ताहीणं, जं चियं पैदियं अंयाणमाणेण ।

तं खेमह मज्झ संव्वं, जिणवयणविणिग्गया वंणी ॥ ५४४ ॥

अर्थ—“आ प्रकरणने विषे असुरथी अथवा मात्राथी हीन के अधिक एवं कांइ पण में अजाणतां (अज्ञानपणाथी) कहुं होय ते सर्व मारी भूलने जिनेश्वरना मुक्तथी नीकलेली वाणी श्रुतदेवी क्षमा करो.”

गाथा ५४२-इणमो । पयं-प्राकृतम् । सत्त्वान् । चालिसा ।

गाथा ५४३-जावइ । मेरु । होइ ।

॥ अथ श्री शंखेश्वर पार्श्वनाथ जिनजिनुं स्तवन ॥

महावीर प्रभु घेर आवे ॥ ए देशी ॥

नित्य समयं साहेब सयणां, नाम सुणतां सीतळ वयणां, गुण गातां उलसे नय-
णारि शंखेश्वर साठिव साचो; बीजानो आंशरो काचोरे शंखे० ॥ १ ॥ ए आंकणि ॥
द्रव्यधि देव दानव पूजे । गुण संचितसो पण लीजे । अरिहापदपर्यव 'छाजे । मुद्राप-
भासन राजेरे ॥ शंखे० बी० २ ॥ संवेग तजी घरवासो । प्रभु पासना गणघर यासो ।
बवं मुक्तिपुरीमां जासो । गुण लोकमां वयणे गवाशेरे ॥ शंखे० बी० ३ ॥ एम दामोदर
जिनवाणी । अषाढा श्रावक जांणी । जिनवंदी निजघर आवे । प्रभु पासनी प्रतिमा
भरावेरे ॥ शंखे० बी० ४ ॥ त्रंजकाल ते धूप उखेवे । उपकारी श्री जिनसेवे । पछी
तेह वैमानिक थावे । ते प्रतिमापण तिहां लावेरे शंखे० बी० ५ ॥ घणा काल पूजी
बहुप्राने । बली सूरज चंद्र विमाने । नाग लोकनां कष्ट निंवायी । ज्यारे पार्श्व प्रभुजी
पथायारी ॥ शंखे० बी० ६ ॥ यदुसेन रक्षो रणधेरी । जीत्या नविजाये वैरी । जरा-
सेनें जरा तव म्हेली । हरि बल विना सघले फेळीरे ॥ शंखे० बी० ७ ॥ नेमीश्वर
चोंकी विशाली । अहम करे बनमाली । तूढी पन्नावती वाली । आपे प्रतिमा झाक
झमालीरे । शंखे० बी० ८ ॥ प्रभु पासनी प्रतिमा पूजी । बलवंत जरातव धूजी ।
छंटकावन्हवण जळ जोती । जादवनी जरा जाय रोतीरे ॥ शंखे० बी० ९ ॥ शंखपू-
रीने सहजे जगावे । शंखेश्वर गाय वसावे । मंदिरमां प्रभु पधरावे । शंखेश्वर नाम
धरावेरे ॥ शंखे० बी० १० ॥ रहे जे जिनराज हजूरे । शेवक मनचंछित पूरे । ए शेटण
प्रभुजीने काजे । शेठ मोतामांईने राजेरे ॥ शंखे० बी० ११ ॥ नाना माणक केरा
नंद । शंखवी प्रेमचंद वीरचंद । राजनगरयो संघ चळावे । गामोगामना संघ मिला-
वेरे ॥ शंखे० बी० १२ ॥ अंडार अडोत्तर वरवे । फागण बदि तेरघी दिवसे ।
जिन वंदीने आणंद पावे । श्रमबोर वचन रस गावेरे शंखे० बी० १३ ॥ इति श्री
शंखेश्वर पार्श्वनाथ स्तवन संपूर्ण ॥

॥ श्री महावीर निर्वाण सङ्गाय प्रारंभ ॥

आचारजहंतोरे एक धुनें ताहोरे । हवे कुण करस्येरे सार । प्रांतडीं हंतोरे पेहेळा
भवतणीरे । ते किम विमरीरे जाय ॥ आ० ॥ १ ॥ मुहने मेहेल्योरे टळवलतो इहारे ॥
नथी कोई आंसू लवणहार ॥ गौतम कहिनेरे कोंण बोलावस्येरे । कोण करस्ये मोरी
सार । आ० २ । अंतरजांमीरे अणघटतुं करस्येरे ॥ मुजनें भोकलियो गांम । अंतःकाळेरे
हूं समज्यो नहीरे । जेछेहदेस्ये मुज आम । आ० ३ । गई हवे सोमारे भरतना लोक-
नीरे ॥ हूं अज्ञानि रखो छुं आज ॥ कुमति मिथ्यात्तिरे जिमतिम बोळस्येरे । कुण रा-
खसे माहारी लाज । आ० ४ । बली सूपानिरे अज्ञानी घणोरे । दीधूं तुजनेरे दुःख ॥
करुणा आंणीरे तेहना उपरेरे ॥ आप्पुं व्होछेरे मुख । आ० ५ । जे आई मुत्तोरेवाळक
आवीयोरे । रमतो जळस्युरे तेह ॥ केवळ आपीरे आपसमोकियोरे । एवढी स्यो तस
नेह । आ० ६ । जे तुज चरणे आवी डंशियोरे । कीधो तुजने उपसर्ग । समतावाळीरे
ते चंडकोसियोरे । पांम्यो आळस्युं स्वर्ग । आ० ७ । चंदन वालारे अडदना वाळुळारे ।
पढिलाभ्यां तुमने स्वाम । तेहने कीधीरे साहूणिमां वडिरे । पडोचाडी शिवधाम ।
आ० ८ । दिन छयासीनारे मातपिताहुवेरे ॥ ब्राह्मण ब्राह्मणी दोय । शिवपुर संगीरे
तेहनें तें कर्यारे । मिथ्या मळ तसधोय । आ० ९ । अर्जून मालीरे जेमहापातकीरे ।
मनुष्यनो करतो संहार । ते पापीने मळ तुमे उधरयोरे । करि तेह स्युं सुपसाय । आ०
१० । जे जळचारीरे हुंतो देडकोरे । ते तुम ध्यान मुहाय । सोमवासिरे तें सुरवर
किंयोरे । समकित केरे सुपसाय । आ० ११ । अघम उधरथारे एहवा तें घणारे । कहुं
तसकेथारे नाम । माहरे तारा नामनो आसरोरे । ते मुज फळस्येरे काम । आ० १२ ।
हवें में जाण्युं पद वीतरागनुंरे । जोतें न धरयोरे राग ॥ राग गयेथी घुण मगट्या
सवेरे ॥ ते तुज वांणि महाभाग । आ० १३ । संवेने रंगीरे सपक श्रेणी चढथारे ॥
करता गुणनो जमाव । केवळ पांम्यारे लोकालोकनारे । देखे सघळारे भाव । आ०
१४ । इंद्रे आवोरे जिनपद यापीयोरे । देशना दिये अघृतधार । पर्पदा बोधारे । आत्म
रंगवीरे । बरिया शिवपद सार । आ० १५ । इति श्री महावीर निर्वाणसङ्गाय समाप्त ॥
श्री कल्याण मस्तु ॥

जाहेर खबर.

—१६—

अमारी पासेथी जैनधर्मनां दरेक जातना उपयोगी पुस्तको मलशे.

१	पंच प्रतिक्रमण गुजराती नव स्मरण तथा जीवविचारादि चार प्रकरणो				
	अर्थ साथे आहृत्ति आठमी.	....	....	...	१-८-०
२	देवसीराइ अर्थ सहित	....	....	....	०-८-०
३	जीवविचारादि चार प्र. अर्थ साथे....	....	....	....	०-६-०
४	सामायक सूत्र अर्थ साथे....	....	...	....	०-१-०
५	छुटक बोलो सीद्धांतना शास्त्री मोटा टाइपमां ...	....	....	....	०-५-०
६	नवाणुं प्रकारनी पूजा भाषांतर साथे.	....	....	...	०-८-०
७	विविध पूजासंग्रह भाग १-२-३-४ दरेक आचार्योंनी पूजाओ तथा				
	ज्ञातिनाथना मोटा कलश सहित	...	....	...	२-०-०
८	देवचंदनमाला गुजराती...	...	...	...	१-४-०
९	स्तोत्र संग्रह तथा जैन वार्षिक पर्वो.	....	...	...	२-०-०
१०	जीन शतक टीका सहित, संस्कृत ग्रंथ.	...	...	...	०-१२-०
११	नीत्य स्मरणीय श्रेत्रुंजा प्रकरण ...	...	...	...	०-२-०
१२	रत्नाकर पचीसी ...	...	...	...	०-२-६
१३	देवसीराइ मूल मोटा अक्षर शास्त्री टाइप ...	...	...	...	०-६-०
१४	देवसीराइ गुजराती मूल मोटा टाइपमां ...	...	...	...	०-५-०
१५	दंडक प्रकरण (४१) द्वारवाळुं शास्त्री.	...	...	...	०-६-०
१६	दीवाळी कल्प भाषांतर सहित गुजराती.	...	...	...	०-६-०

ते सीवाय दरेक जातनां जैनधर्मनां पुस्तको तेमज छापवा छपाव-
खाना कागलो पण अमारी पांसेथी मलशे.

मलवाळुं ठेकारुं:—

मास्तर-उमेदचंद रायचंद.

डे. पांजरापोळ-अमदावाद.

